N 167-1919
92
P
ИМАМЪ МУХАММЕДЖАНЪ БЕГИШЕВЪ 3-й МЕЧЕТИ г. Петропавловскъ Акмол. обл.

« آثار »

اوز مملکتمزده اولغان اسلام عالملرینڭ ترجمه وطبقه‌لری، تأریخ ولادت ووفاتلری وباشقه احواللری حقنده یازلمش برکتابدر.

برنچی جزئی

صاحبی
رضاءالدین بن فخرالدین

وفاتی ۱۹۳۶ – ۱۸۵۸ ولادتی

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 20 сентября 1899 г.

КАЗАНЬ
Типо-Литографія Императорскаго Университета.
1900 г.

ПРОВЕРЕНО 1953 г.

« آثار »

بسم الله الرّحمن الرّحيم

مقصودغه كرمازدن مقدم ، برقدر جمله‌لرنی ، اوشبو اورنده يازمق‌غه لزوم كورلدی. بوجمله‌لر ايسه ، مقصودمز بناء ايدولنه‌چك نيگزدر :

۱

مشهور كمسنه‌لرنڭ ويا كه قوم ومملكتلرنڭ وقت اوزدرمقلرنی ، وتركليك ايتمك روشلرنی ، سويلگان علمگه « تأريخ علمی » ديورلر . تأريخ وآندن برقسم اولغان ترجمه ونسب علملرينڭ فائده‌سی چيكسز ايدوكنی ، بصيرت واعتبار صاحبی اولغان عالملردن هيچ بريسی انكار ايتماز .

مكهٔ مكرمه ، مدينهٔ منوره ، مرو ، إصبهان ، حلب ، قاهره ، شهرلری حقنده آيورم آيورم تاريخلر يازلمقی ، وبغداد ايله دمشق شهرلرينڭ يالگز ، برام براملری حقنده آلتمش ويتمش قدر جلد تأريخ كتابلری تأليف ايدلمكی ، اصحاب كرام وتابعون ، وباشقه علمالرنڭ ترجمه‌لری يولنده حساب طشنده الوغ اثرلر وجوده چقمقی ؛ اهل اسلام قاشنده بوفن‌نڭ نه قدر معتبر ايدوكينه دليل اوله بيلور .

اسلاملر اوستينه كلگان مشقت ومعلوم واقعه‌لر سببلی ، صانسز اثرلر وبوجمله‌دن هم كوب تأريخ وطبقات كتابلری تلف اولدی ايسه‌ده ، بوكونده همان يوزلر وبيگلر ايله بونداي عزيز نسخه‌لر ، دنيا يوزنده سلامت كورلمكی باعث حيرتدر .

دولت وملتلر حقنده اولغان ماجرالرنی بيان ايدوب ، اسلام علماسی طرفندن عمومی تأريخلر جمع ايدلدوكی كبی ، تراجم وطبقاتغه متعلق اولغان معلوماتلرنی ، عمومی تأريخلردن آيوروب اوزينه باشقه جيولمشدر . اصحاب ، تابعون ، خلفا ، صالحون ، ادباء ، محدثون ، فقهاء ، مفسرون ، قراء ، مؤرخون ،

شعراء ، حکماء ، وزراء ، سلاطین ، امراء ، جمله‌سی‌نڭ ، طوغان ، اولگان ، اورن ویپللرنی ، استاذ وشاکردلرنی ، قیلغان عمرلرنی ، کوسترگان هنر واشلرنی ، برقالمای ، آچق ودرست ایدوب ضبط ایتمشلردر .

زمان وعصرلرده اولغان واقعه‌لرنڭ تاریخلرنی اوشنداق هر بر مشهور ذاتلرنڭ ترجمه‌لرنی ، غایته‌اوزون ومفصل ایدوب براورنده یازمق وجیمق ، ممکن اش دگلدر . اوشبو سبب ایچون ، تاریخلرنی قرن وعصرلرگه ، یاکه شهر وقوملرگه ، یاکه مملکت وملتلرگه تقسیم ایدوب بحث ایتمك ، مؤرخلر آراسنده عادت‌اولمشدر . اوشنداق ترجمه‌لرنی علم وفن‌لرگه آیوروب ، مثلاً : منطق ، کلام ، حدیث ، تفسیر ، نحو ، فقه ، اعتقاد ، ادب . شعر ، علماسنی باشقه باشقه ، یازوب سویلدکلری کبی ، کوب وقتده مملکت وشهرلرگه خاص تراجم‌کتابلری یازلمقده‌در . حتی‌که بوصوڭ زمانلرده یالگز ، مشهوره خاتونلرغه خاص‌ایدوب ، یازلمش تألیفلرنڭ عربی وترکی‌لری کورلمشدر .

٢

بومملکت‌ده اولغان قوملرنڭ اڭ ایسکیسی ، بزنڭ بابالرمز ایسکی ترك وبلغارلر اولدوغی حالده ، اوزلرینه خاص برتاریخلری بزلرده‌اولنمادوغی‌کبی عالملری حقنده‌ده طبقات‌دن اثرلر اولنمادوغی موجب اسف برحال‌در .

گرچه هجرتدن بشیوز ایللی توقزنچی سنه٥٥٩ نه‌ده وفات اولغان یعقوب بن نعمان‌البلغاری دیگان برعالم بزنڭ « بلغار » شهری وقوملری حقنده بیوك برتأریخ تصنیف ایتدوکی مشهور ایسه‌ده ، بوتأریخ‌دن بزلرگه هیچ برخبر ونام نشان بیلنمه‌دی . اوشنداق آندن مقدم ، یعنی هجرت‌نڭ اوچیوز اوننچی‌ییلنده « بغداد » دن « بلغار » غه ایلچی‌اولوب کلگان جماعت ایچنده اولغان عرب علماسندن‌ابو العباس احمد بن فضلان اسملو مشهور ذات‌نڭ‌اوشبوبلغارسفری حقنده یازغان سیاحت نامه‌سی اولدوغی مشهوردر . حتی‌که (اکتفأ القنوع) صاحبی ابن فضلان‌نڭ اوشبواثری حقنده « آلمان لسانینه‌اولغان ترجمه‌سی‌ایله برابر فراین اسملو برعالم‌نڭ اجتهادی سایه‌سنده (١٨٢٣) م ده پیطربورغ شهرنده طبع اولندی » دیه یازمش ایسه‌ده ، بواثر حقنده هم معلومات آلورغه موفق اوله آلمادق . پیطربورغ وکرونشتاد شهرلرنده اولغان احبابلرغه تکرار

وتکرار مراجعت ایدومز ، حتی که بعض مستشرقلرغه یازمش مکتوبلرمز جمله‌سی ثمره‌سز قالمشدر .

الحاصل ، اوشبو اورنده مملکت توزوب ، شهرلر بناء ایدوب ، سودالر یورتوب ، مدنیت تاراتوب ، دنیاغه الوغ خدمتلر ایتکان بابالرمز (ایسکی ترکلر) نڭ حاللری بزلرگه قارانغو اولوب قالدوغی کبی ، آرالرنده اولغان مشهور آدملری ومعروف عالملری هم بیلمسز اولمشدر . شکرلر اولسونکه روس محررلری ، اوزلری‌نڭ نسل وقبیله‌لرینه تیوشلی تأریخلرنی یازدوقلرنده ، استطراد هم قسقه‌لق ایله اولسه‌ده ، بزنڭ آتا وبابالرمز اولغان بلغار ، خزر ، قبچق ، خلقلرندن هم بحث ایدوب اوتمکده‌لر ایمش . اقتداری اولغان کمسنه‌لر ایچون اوشبو روس اثرلرندن استفاده ایدوب ، برتأریخ کتابی تألیف ایتمك بزنڭ ایچون برنچی درجه‌ده لازم اش اولسه کرك .

یراق بابالرمز حاللری حقنده ملّی اثرلرمز اولمادوغی کبی بابالرمز اوستینه کلگان تتارلر (تتارلر هم بزنڭ بابالرمز کبی ترك خلقی‌در) احوالندن وآنلردن یتشکان عالملر حقنده ، قولمزده آچق معلوماتمز یوقدر .

قزان شهری ، روسیه دولتی طرفندن ضبط ایدلدوکی کونده (یکشنبه کون ۱۳ نچی ذوالقعده سنه ۹۵۹ هجریه ، ۲ نچی اوکتابر ۱۵۵۲ سنهء میلادیه‌ده) قزان خانلغی هم دنیاغه هیچ کلممش مثالنده قالمشدر . بو وقتده مسلمانلدن اثر قالمادوغی کبی علم جونتچه اولغان اثرلرندن هم خبر قالمامشدر . بوندن صوڭ هم قزانده واطراف قریه‌لرده اولغان الوغ یانغینلر ، بو کونده ارینبورغ واوفا ولایتلرندن اولغان اورنلرده برمدت دوام ایتکان سید جعفر (۱) هم آلدار (۲) واقعه‌لری ، اوشنداق کیلمك آبز (حافظ) ، آقای ، یوسف ، حادثه‌لری (۳) ، ملا عبدالله بن میز کلدی ایله باطر شاه علی اوغلی‌نڭ یاولری (۴) ، اتل بوینده اولغان مملکتلرده مشهور پوغاچوف (۵) واقعه‌لری ، اسلام

---

(۱) سید جعفر ، باشقرد اسطرشینه‌سی اولوب ، (۱۶۶۲) م ده اختلال چقاروب یکرمی ییلدن آرتق مدت دوام ایتدی .

(۲) آلدار هم باشقرد باشلغی اولوب .

(۳) کیلمك آبز ، آقای ، یوسف ، هم باشقرد خلقی آراسنده الوغ اختلال چقاردیلر . اخیرنده (۱۷۳۷) م ده اسیر آلنوب پیطربورغ شهرینه یبارلدیلر .

(۴) بو کمسنه‌لر اورسکی تیره‌سنده ۱۷۵۵ ده صوغش چقاردیلر . باطرشاه ، میشچار طائفه‌سندن ایدی . پیطربورغه یبارلدی .

(۵) مشهور حادثه‌در .

اثرلری‌نڭ ونفیس کتابلری‌نڭ تلف لولمقینه سبب اولمشدر .

یوقسه قزان خانلغی توشدوکندن صوڭ هم آز اولسه‌ده بر قدر علم اهللری اولنورغه تیوش ایدی .

مگر ده پوغاچوف واقعه‌سی صوڭنده برعصردن آرتق مدت اولور اهل اسلام ، فوق العاده برطنچ لق وراحت لکده عمر اوزدردیلر . هیچ برقوم وهیچ برزمان بوش طورمادوغی جزئی نرسه‌لرنی التفات‌غه آلنماز ایسه ، بوعصرنی عمر بن عبدالعزیز (رضی الله عنه) زمانه‌سینه مثال ایدرگه ممکن ایدی . ایمدی ، اوشبو طنچ وراحت برزمانده بزنڭ عالملرمز ، اوشبو ملت ایچون نه کبی خدمتلر ایتدیلر ؟ ! . . . قوممز ایچون تأریخ یازدیلرمی ؟ یاکه اوزمزنڭ آنا دیلمزی ادب لسانی ایدر ایچون سعی ایدوب ، نحو وصرفلرنی ترتیب ایتدیلرمی ؟ ویاکه تحسین اخلاق باینده گوزل اثرلر نشر قیلدیلرمی ؟ یا ایسه باشقه روش ایله علم ومعرفت سببلرنی ینگل ایدو ایچون طروشدیلرمی ؟ ! . . .

بز ایسه سلفلرمزنڭ خدمت وعلمده اولغان مرتبه‌لرنی انکار ایدوچیلردن اولمای ، بلکه ممکن قدر کمالاتلرنی خلقغه تشهیر ایدوچیلردن‌مز . حتی‌که کون راحت‌لرنی وتون یقولرنی فدا ایدوب بویوللرنی یازوب مشغول اولمقمز ، اوشبو سبب ایچوندر . ایمدی ، بزنڭ بوقارووده دیدکمز سؤاللرمزغه جواب ویروچی اولور ایسه ، حاضر میدان‌غه چقسون‌ده ، صوردقمز اثرلرنی بزلرگه کوستروب علم اسمینه وهیچ اولمازسه انسانلق نامینه بر افاده‌ده اولنسون ! . . بونڭ برابرینه ایسه جمله‌مزدن الوغ تشکرلرگه نائل اولور .

« ادیب وعالملری اولمغان قوم بختسز ؛ مشهور کمسنه‌لرنی اونطقان خلق حمیت‌سز ؛ ادبیاتی اولمغان ملت روحسز » دینلگان سوز خاطرلرده‌در .

اوشبو سبب ایچون ، اوز قوممزنڭ معروف کمسنه‌لرنی جیوب تعریف ایتمك ایچون اوشبو کتابنی یازارغه نیت ایتدم . بونلردن باشقه ، بعض برچیت مملکت‌لردن اولوب‌ده بومملکت‌که کلوب یورگان آدملرنی هم استطراداً ذکر ایتمك اولدم . یازاجق اولغان کمسنه‌لر ایسه ، اوزوم بیلگان قدر اوله‌چقدر . یوقسه الله تعالی‌نڭ دنیاسی کیڭ اولدوغی کبی ، ایرلری هم کوبدر . یالگز برولایت ویاکه برعصرنڭ معروف ذاتلرنی جمع قیلور ایچون بزنڭ قدرتمز یتیشماز . خبرلرنی بیلمادکمز ایچون ، حاللرنی یازمادقمز ، ذاتلر حقنك البته معذور اوله‌چقمز .

٣

تأريخ ، طبقات ، تراجم ، يازمق‌دن اصل مقصود ايسه اوقوچيلر ايچون درست برحقيقت كوسترمك ، ويا كه درست برحقيقت كوسترركه غيرت صرف ايتمكدر . شونگ ايچون ، ايگ الك ، بونلرغه متعلق اولغان كتابلردن ومعتبر اثرلردن ، ممكن قدر جيوب اوگرنمك ، وآندن صوگ حضور قلب ايله اوزون واطرافلى محاكمه ايتمك ، لازم ايدوكى معلوم‌در . بو ايسه ، ممكن اولدوغى تقديرده برنسخه‌گنه‌ايله قناعت ايتماى ، بلكه ايكنچيلرينه كوز صالمق‌ايله اوله بيلور . بوقسه تأريخ وطبقات يازمق‌اولوب ، هربر ايشتكاننى ، وقولاقلرغه‌كيلوب يتشكاننى ، محاكمه‌سز وتحقيق‌سز قبول ايتمك اصلا درست اولماز .

هيچ اهميتى اولمغان نرسه‌لرگه‌الوغ اهميت ويروب ، ويا كه اهميتى‌اولغان نرسه‌لرگه التفات ايتماى ، آلتوننى باقر ايدرگه ، وباقرنى آلتون كوسترركه طرشقان كمسنه ، عمرنى صرف برخيال ايله اوزدرمش اولور .

حالبوكه بوكتابنى يازوب ، شغللندكم وقتده يوز تورلى مختلف فكرلر ايله كوگلم تشويشلى وخاطرم پراكنده ايدى . اگرده مبتدى شاكردلر طرفندن ، تصحيح‌سز ومقابله ايتماى يازلغان ايكنچى جلد « مستفاد الاخبار » كتابنى ، اوشنداق « وفية الاسلاف » نگ بعض كيساكلرنى استثناء‌ايدلنور ايسه ، كوزم اوگنده كتاب اسمينه لائق اولغان هيچ شئ اولنماز ايدى .

تأريخ وطبقات كتابلرى يازمقده‌اولغان‌اصل مشكللك ، زمانه‌لر ومملكت‌لرنگ يراقلغى اولماى ، بلكه مراجعت ايدرلك كتاب ومأخذلرنگ يوقلغى‌در . بو ايسه تجربه ايدوچيلر ايچون معلوم برمسئله‌در .

بوخصوصده نيچه سنه‌لردن بيرلو جيوب كلدكم معلوماتلر كوبوسى ، متفرق كاغدلرگه يازلغان مكتوبلر ايدى . برزنگ آرامزده مكتوبلر ، نظام‌سز وترتيب‌سز ، يازلمق بركوركام عادت‌اولدوغندن ، بومكتوبلرنگ بريسى برطرفدن وايكنچسى ايكنچى طرفدن باشلانوب ، يازلنه‌چق كاغدى ميدان اولدوغى حالده ، حاشيه‌سينه چقاروب‌ده هم‌ده باش آياق ايدلنوب يازلنمش اولنور ايدى . اوشنداق مقصودغه متعلق اولمغان عبارتلر ، قش كونلرى‌نگ كيچه‌لرندن‌ده‌اوزون يازلغان سببندن ، مقصوداولغان برسطرنى اوقور ايچون ، تمام ذهن واطمق‌غه حاجتلى اولنور ايدى .

بن ايسه يوقاروده اسملرنى ذكر ايتدكم كتابلرنى اصل اعتبار ايتدم .

لکن اصل اعتبار ایتدکمدن مطلقا نقل ایله کفایت‌لندکم فهم‌لنمسون ! بلکه آنلرده یازلغان کمسنه‌لر حقنده ، معلومات آلنمق امید ایدولگان ذاتلرنگ جمله‌سینه اولماسه‌ده اکثرینه مراجعت ایدوب ، مکتوبلر یازدم ؛ درست بر سوز بلکه ایشدلنور دیه ظن‌ایدولگان ذاتلردن تکرار استفسارده بولندم . الحاصل طاقتم ایرشدوکی قدر غیرت ایتمکدن بروقتده یالقمادم ؛ قولمه آلغان قلمنی مقصودمه یتمازدن الك ، قویماز ایچون نه‌لر قیلمق لازم اولور ایسه ، آنلرنی اجراء ایتمکدن کیرو طورمادم . لکن ثمره تحصیل ایتمك ایسه فیض الهی‌در . بعض وقتده احمق وبالقاولر ، یاتقان اورنلرنده خزینه تابوب ، تون کون اجتهاد ایدوب یوروچیلر آچلقدن جان ویررلر . الله تعالی حضرتی‌نگ هیچ کمسنه‌گه ویراچگی وبورچی یوقدر ! . . . .

محاکمه ایتدکم صوگنده ، اوزقاشمده اشانچلی اولغان دلیللرگه مجبور اولوب ، کوب وقتده مستفاد الاخبار یعنی (شیخ مرجانی) نگ اختیار ایتکان سوزلرینه هم خلاف ایتدم . بوندن ایسه ، شیخ حضرتلرینه قیلغان حرمتلرمزگه وصاقلاغان ادبلرمزگه خلل کلماز . انتقاد ومحاکمه اصولنی ایسه بزلر آنگ آثارلرنی ومؤلفاتلرنی مطالعه ایتمك سایه‌سنده اوگرندك .

ع

انسان نه قدر زیراك ومحافظه‌لی اولور ایسه‌ده هربر اوقوغان وکورگان نرسه‌سنی خاطرنده تمام حفظ ایدوب طوته آلماز . کوب وقت اولور ، برسوزنی کتابده کوردکنی خاطرلدوکی حالده اورنونی ویا که کتابنی اونطور . حتی که اوزی یازغان شیلرنی ده‌کوب چاغنده ذهنندن یوغالتور . اوشبو حکمت ایچون ، مطلوب اولغان اسملرنگ تیزلك وینگل‌لك ایله تابؤلوینه قولای اولور دیه ، کوب عالملر ، اوزلری یازغان طبقات کتابلرنده ، معتبر ذاتلرنی ومطلوب کمسنه‌لرنی الفبا ترتیبی ایله ذکر ایتمشلر وایتمکده‌لردر . فاضل‌شهیر شمس‌الدین‌سامی‌بك‌نگ دیدوکینه کوره ، بو قاعده ، ابتدا عرب علماسی طرفندن ایجاد اولنوب ، صوگره هربر مدنی وعلملی خلق بونلره تقلید ایتمکده‌لردر . واقعا بوروش‌ده الفبا ترتیبنچه یازلغان اثرلردن ، کوروب اونطقان اسملرنی دگل هیچ اوقولمادوغی وکورلمادوگی کمسنه‌لرنگ ترجمه‌لرنی ، اسملرندن ازلب تابارغه ممکن‌در . شولای اولسه‌ده ، بن ، بوکتابنی عصرلر وییللر اوتمکینه موافق ترتیب ایتدم ومقدم

زمانلرده اولغانلرنی الك سویلب ، تدریج ایله صوڭلرغه توشه کلدم. مگرده کتابنگ برطرفینه الفبا ترتیبی ایله برفهرست الحاق ایتدم . اوشبو فهرست سببندن، حاجت اسمنی بولمقده مطالعه ایدوچی هیچ برزحمت چیکماز .

ترجمه‌لرنی ییللر ترتیبی ایله یازوچیلرنگ وجه‌لری : علملك ییلدن ییل توبانلك طرفینه وارادر، صوڭ کلگان عالملرنگ مرتبه‌لری مقدم‌لرگه قیاس ایله کم درجه‌ده‌اوله‌در ، شونگ ایچوی فضل اهلی آراسنده مناسب ترتیب ؛ اوشنداق هرکمنی اوزی‌نگ لائق مرتبه‌سینه قویمق ، ییللرغه ترتیب ایتمکدن باشقه صورتده اولماز ؛ دیمکدن عبارتدر .

لکن ییللرغه ترتیب ایتمکدن بنم مقصودم بو دگلدر. چونکه من کوردعوانی بومملکت علماسی حقنده قیلورغه ، اونکاندا گیلرگه والك زمانلرده اولغانلرغه ، مجرّد حسن ظن ایتمکدن باشقه سند یوق ایدوکی هیچ کمگه یاشرون دگلدر . حالبوکه یالگز حسن ظن اصولی ایله ترجمه وطبقه یازمق ، بوفن‌نگ قاعده‌سینه تمام ضد براشدر . بلکه ییللرغه ترتیب ایتمکدن، بنم نیتم ووجهم، مقدمده کلگانلر ، خواه علمده کامل ، خواه ناقص اولسونلر ، صوڭغیلرغه . استاذلق نسبتلری واردر. اوشبو استاذلق وشاکردلك نسبتلرنی حفظ ورعایت ایتمك ؛ علم سلسله‌سی، کملردن کملرگه قالدوغنی بیلمك؛ آتا وبابا حاللرنی اوگره‌نوب ، بالالارواوغللرغه کوچمك ؛ ایسکی زمانلرده سیر ایدوب ، تدریج ایله حاضرگی زمانلرغه کیلوب توتاشمق ؛ عصرلر آراسنده اولچاو وقیاسلر یورتوب، ذهنلرنی قوزغاتمق ؛ وفهملرنی اویاتمق ؛ بنم کوڭلمده محکم اولدوغی ایچون ، ییللر اوتڑینه موافق ترتیب ایلمکنی اختیار ایتدم .

یوقسه بخاری، مسلم، طحاوی ، جوهری، صغانی، فیروزآبادی ، اصبهانی ، ابن‌الاثیر ، ابن خلدون ، ذهبی ، مقریزی ، ابن عساکر ، سمعانی ، کبی افاضل اسلام وحفاظ کرام آثارلرندن ، قوللرنده دگل بتون ناحیه‌لرنده برکاغدی اولنمادوغی زمان علماسنی ، مجرد حسن ظن ایله اسملرنی عرشکه چقارر ایچون سعی ایتمك ، اورنسز اولسه کرك. لکن بوسوزنی بن ، اوزخزینه‌مه کوره یازدم . اگرده آنلرنگ علمده کامل ایدوکلرنی برهان ایله اثبات ایدوچی اولور ایسه ، انکار ایتمك شویله طورسون ، یردن‌کوکگه قدر تبریك ایدرگه حاضرمن ؛ بونگ ایله برابر ، برایکی ذاتنی استثناء صوڭنده ، مؤخر زمانده علم منبرینه اوطورغان کمسنه‌لرنی هم علم‌ده مطلقا کامللر ایدیلر ، دیه دعوا ایدرگه جسارتمز

يتشماز. محققين آثارندن محروم اولغان برعصر علماسينڭ، عالى‌طبقه‌ده اولمقلرى حقنده الوغ شبهه وتردد اولدوغى كبى، قوللرنده كتابلر، خصوصا موثوق عالملرنڭ آثارلرى كوب اولمق، برعصر علماسينڭ بلند مرتبه‌ده ايدوكلرينه دليل اولماز. اصل عالملر وعلمده كامللر ايسه، علم وفندن قاعدسى ايله استفاده ايدوچيلر اولور. مثلا تفسير كشاف، علم ومعرفتده نه كبى متبحر برذات اثرى اولدوغى حالده، بختسز كمسنه‌لردن كوب نفس‌لر، مذكور تفسيردن اوزلرينڭ جهالتلرينه دليل كتورمكده اولدوقلرى هركون كورلمكده‌در. اوشبو كبى شيلرگه غيرتى كيلوب، علامه وفيلسوف شهير ابن رشد الاندلسى حضرتلرى «علمى كامل اولمغان كمسنه‌لر، امام غزالى‌نڭ علمگه دائر اولغان تصنيفلرنى استعمال ايتماسونلر» ديمشدر.

اونگان زمان عالملرى، اوزلرى‌نڭ كونلرنى اوزدروب كيتمشلر؛ كيله‌چكلرى ايسه نه كبى صفت ونه حالده اولنه‌چقلرى معلوم اولمقده‌در. شونڭ ايچون بو ايكى طائفه‌دن صرف نظر ايدوب، اوزمزنڭ عصرمزده واوز مملكت‌مزده اولغان عالملرمز حقنده، اوزفكرمزنى بويله بيان ايده‌مز:

بوزمانمزده حسابسز جانلر نادانلق خسته‌لكى وفقيرلك بلاسى ايله مبتلى اولدى؛ علم تحصيل ايدر ايچون تورلى مانعلر كوندن كون قوت تابدى؛ باشمزغه بيگ تورلى مهمات دينيه توشدى؛ الحاصل دينى ودينوى حاجتلرمز، چيكسز وقرارسز بر روشكه كردى. ايمدى بزنڭ حرمتلو عالملرمز، اوشبو محتاجلرمزنى فكر ايدوچيلر، وتون كون شونڭ تدبيرنده اولوب، چاره‌سنى كوروچيلر اوله‌چقدر. يوقسه اوزلرى‌نڭ قايسى زمانده ايدوكلرنى بيلماى؛ دنيانڭ هم قايو الوشنده طوردوقلرنى اعتبار ايتماى؛ برتين‌لك قويان اون تين‌لك زيان، مقالينه موافق اولغان لفظى مناقشه‌لر، فائده‌سز بحثلر، ايله تون‌كون مجادله ايدوب عمر اوزدرغان؛ حتى‌كه علماءغه لائق اولمغان عبارتلر ايله بربرنى تقريع وتخطئه ايدوشمكنى اوزلرينه زينتلى برعادت ايتكان كمسنه‌لرنى علمادن صانامق، تاولرنى اورنندن كوچرمك قدر مشكل براشدر.

بوكونده قزان مطبعه‌لرنده باصولنوب چقغان رديه‌لر وهذيان نامه‌لرنى، ياش وقتلرنده، تربيه‌سز خاتونلردن تربيه آلغان كمسنه‌لرنڭ جمله‌سى يازا بيلور، بونڭ ايچون علم حاجت اولماى، فقط برقدر خلقسز اولمق كفايت ايدر.

۵

بوکتابنی یازمق حقنده اولغان مشکللکنک سببی نه جهتدن ایدوکنی سویلدم. شونگ‌ایچون بنم اثرم یاکه «آثار» م ناقص برصورتده اولنه‌چغنی انکار ایدرگه حقم یوقدر. حالبوکه کامل اثرلر وجوده کتورمك، دگل بنم‌کبی برعاجزگه، بلکه دنیانگ معروف ادیبلری ایچون هم الوغ اجتهادلر صرف ایدرگه‌احتیاجلی‌اولمقده‌در. اوزمزنی تسلیه مقامنده برایکی دانه‌سنی بواورنده ذکر ایدر ایسه‌گ ضرر اولماز. مثلاً: ایکیوز سنهٔ هجریه صوگنده وفات اولغان ابو عبدالله قاسم بن سلام (رحمه الله) اوزینك برکتابینی قرق ییل مدت عمر اوزدروب یازدوغنی اقرار ایتمشدر. اوچیوز ایللی آلتیده وفات اولغان ابوالفرج علی بن الحسین‌الاصبهانی (غفره الله) ایللی ییل عمرصرف ایدوب برکتاب تألیف‌ایتمشدر. توقز یوز یکرمی یدیده وفات‌اولغان عبدالله هاتفی، ظفر نامه‌سنی قرق سنه ترتیب قیلمشدر, بوکبیلر، غاینده کوبدر، لکن مثال‌ایچون بونلر هم یتار. اوشنداق فرنك علماسندن فوق العاده ذکاوت ایله مشهور اولغان نووتون، مونتسکیو کبی مؤلفلر، قسقه‌غنه رساله‌لر، یازمق ایچون ییللر ایله عمر صرف ایدرلر ایمش. هرکمنگ اثری اوزینه قیاس ایدلدوکی خاطرگه آلنور ایسه، بوسوزلرنی یازمقلغم تیوشسز اولماز.

۶

تعصب‌ایله مبتلی‌اولماغان، طبقات وترجمه‌لر یازوچی ایچون، نه کبی ذاتلرنی یازمق، ونه‌کبیلرینی یازمق؛ یاکه نه‌کبی صفتلر ایله مدح، ونه‌کبی حاللر ایله موأخذه ایلمك حقنده، ایگ الك کوگلنده براولچاو حاضرلمك، صوگره هربر یازاچق شیلرنی، مذکور اولچاوینه صالوب تارتمق، لازم‌اوله‌در. یوقسه بربرینه مناسبتی ظاهر اولمغان ذاتلرنی ویاکه اوزینگ التزام ایتکان اولچاوینه کلمگان حاللرنی، بر اورنغه تزوب قویمقدن بر فائده کورلماز، مثلا فقیه‌لر طبقه‌سی یازاچق برذات، فقیه‌لر آراسنده، ابوتمام، جریر، کبی شاعرلرنی ذکر ایتمکی؛ ویاکه مؤرخلرنی یازدوغی اورنغه حسن البصری‌کبی زاهدنی، جبائی کبی متکلمنی قویمقی، کولکودن عبارت اولور. اوشنداق برصفت‌ایله برینی مدح‌ایتدوکنده، بعینه شو کبی صفت ایله ایکنچی برینی انتقاد ایلمك بیوك حقسزلق وطوغریسی عفواولنماز درجه‌ده آچق ظلم‌اولور.

مملکتمزده اولغان عالملرنی جمع ایدوب، کتاب یازمقده اولدوغمزنی بیلگان وایشنکان کمسنه‌لردن کوبلر، مکتوبلر ایله اوشنداق یوزمزگه هم طوغرو خطاب ایدوب « بزنگ مملکتمزده (بر ایکی ذاتنی استثناء ایتکان صوگ) اسملرینی کاغدگه یازارلق عالملر اولغانمی؟ وهربر امام ومدرس، یاکه شیخ وایشان لقبی ایله مشهور اولغانلرنی مدح ایتمکده، اصل وحقیقی عالملرگه ظلم اولمازمی؟ » دیه بحث ایتمشلر ایدی.

بوکتابنی یازمقده اولغان مسلکمز وذهنمزده حاضر اینکان اولچاومز، اوز ملتمزگه تعلیم وتدریس ایله، اوشنداق تألیف ویاکه وعظ ونصیحت ایله خدمت ایتکان کمسنه‌لرنی درج ایتمك، وحاللرنی هم مدح ویاکه انتقاد طوغروسنده عدالتدن آیورلمای، بیلدکمز قدر درست وطوغروسنی بیان ایتمکدن عبارتدر.

اولسه آثارلرنی صانامق، طوغان ووفات اولغان بیللرنی، استاذ وشاکردلرنی، وغیر بوکبی حاللرنی ذکر ایدوب، کیچمك بزنگ مرادمزدر. الحاصل بزیازاچق شیلر رسمی حاللرگه منحصردر. اما سندی اشانورلق اولماغان ویاکه علمی بزگه تابشرلمغان نرسه‌لرگه تعرض ایتمکدن بار قوتمز ایله احتیاط ایتدك. مثلا برکمسنه‌نی سویلگان وقتمزده « بوذات، الله تعالی‌نگ دوستی ایدی؛ الله تعالی قاشنده قدری بلند ایدی؛ بوکمسنه اولکلرنی ترگزدی؛ تقدیرلرده تصرف ایتدی؛ غیبدن خبرلر ویردی » دیمك کبی حکایتلر یازمق وظیفه‌مز خارجنده‌در.

الحمد لله، بالغ اولدوغم کوندن بیرو جمله الوغ حاجتمنی الله تعالی حضرتینگ خالص اوزندن رجا ونیاز ایتدکم کبی، رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) طرفندن خبر اولنماغان کمسنه‌لرگه ولی (الله تعالی‌نگ دوستی) دیمك، کبی برجسارتده هم اولنمادم.

ایمدی، اوشبو سوزلرنگ جمله‌سنی تلخیص ایتکان بعدنده، بوکاغدلرنی یازمقده اولغان مسلکمز، اوشنداق بزنگ مملکتمزده عالملر اولغانمی؟ دیه اعتراض ایدوچیلرگه آیتولنه‌چك جوابمز هم برقدر معلوم اولور. یعنی بوکتابنی یازمقدن اصل مقصودمز اوز قومزگه کوبی آزمی تعلیم ایتکان، قایغو هم حسرتلرینی تارتقان کمسنه‌لرنی ذکر ایتمکدر. بوندن ایسه، خدمت ومشقتلری برابرینه آز اولسه‌ده برمکافات، خدمت ایده‌چکلرگه هم ترغیب وتشویق

تابلنور. بوقسه عالم دیه یازاچق کمسنه‌لرمزنی، ابو الولید ابن رشد، ابن رضوان، خلیل، سیبویه، معری، زمخشری، کبی اسلام عالمنك علامه‌لك لقبی ایله ممتاز اولغان ذاتلر ایله تیگلشدرمك، مرادمز دگلدر. بلکه هرنه قدر توبان درجه‌ده اولسه‌لرده، اونطورغه یاراماز اسملرنی یازوب قالدررغه تیوش دیه اعتقاد ایتدم. قولمدن قلمم توشکان کونگه قدر، اوشبو مسلك اوزرنده ثابت اولمقمنی الله تعالی حضرتندن امید ایتمکده‌یم.

۷

مدنی قوملرنگ مکتب ودرسخانه‌لری، توبان، اورتا، یوقارو، دیگان اوچ قسمکه بولنمکده‌در. عالملری هم توبان یوقارو دینلگان ایکی صنفغه آیورلمقده‌در. توبان (ابتدائی) مکتبلر، صبیلرغه خاص اولدوغندن، عالم اسمینی آلور ایچون، آنلرده اوقومق کفایت ایتمایدر. بلکه عالم اسمینی آلور ایچون، هیچ اولمغانده اورتا مکتبلرده تحصیلی لازم اولغان فنلرنی (دنیا طورمشی ایچون لازم، شریعت قارمقنده فرض ایدولگان شیلر) بخشی آکلاغان صوك میسر اولور.

اورتامکتبلرده گوزل تحصیل ایدوبده صوکره (دار الفنون) کبی بیوك مدرسه‌لرگه ملازمت ایله، بیلگان نرسه‌لرنی عملیانی ایله تجربه ایدوب، جزئیاتنگ اصل وسندلرینی، دلیل وحکمتلرینی، وسبب هم سرلرنی آکلاب، ملکه حاصل ایتکان کمسنه‌لر، الوغ عالملر گروهینه تزلورلر.

آدم بالاسی ایچون هر علمنی تمام اصلینه ایرشوب بیلمك، وجمله فنلر ایله لازم درجه‌ده آشنا اولمق ممکن دگلدر. ممکن اولدوغی تقدیرده‌ده بونگ ایچون عمرلر وفا ایتماز. بر کمسنه‌نگ هر علمده کمالت صاحبی اولمقی، باشقه کمسنه‌لرگه یومشسز طوراچغنی لازم ایتدوکندن، بو اش ایسه معیشت مصلحتینه خلاف وطبیعت اقتضاسینه هم منافی اولمقده‌در. ایگ بای اولغان بر کمسنه، برنچی درجه‌ده فقیرگه یومشی توشدوکی، وکامل بر طبیب‌نگ، عادی تگوچی‌گه محتاج اولدوغی هر وقتده کورلمکده‌در.

اوشبو سبب ایچون، بیوك علما طبقه‌سینه کرورگه قصد ایتکان کمسنه‌لر، عادی علملرنی تحصیل ایدوب، تمام ایتدوکلری بعدنده، اوزلرینگ طبیعتلرینه موافق، واستعدادلرینه لائق ظن ایدولگان بر ویا که تورلی فن‌نی صایلاب آلوب، شونگ ایله مشغول اولورلر. بو یولده، جیلاك مثالنده عزیز عمرلر؛

بو که بالندن تانلیراق وقتلر، وایگ لذتلی یقولر؛ بیگ تورلی راحت چاغ ومرادلر، فدا وقربان ایدلنور. بو درجه‌ده اولغان ریاضت وزحمتلر صوڭنده، قصد ایتدوکی علمندن الوش آلور ایسه، الوغ غنیمت عد ایدلنور. شو درجه‌ده‌که: اوستونده عادی چیکمان اولدوغی حالده، دنیا بایلغینه کوزی توشماز، اوزینگ حالینه مناسب ویرلگان، دوکتور، پرافسور، حکیم، فیلسوف، علامه، لقبلرنی.. آلماشدررغه رضا اولماز.

آدم بالالرینگ ترکلیك ایدولرینه سبب اولغان فائده‌لو کشفیاتلرنی، کرکلو اولغان هنر وصنعتلرنی، الله تعالی حضرتلری، بوکبی اجتهادلی کمسنه‌لر واسطه‌سی ایله دنیاغه ظاهر قیلور.

بونلرغه مزاحمه ایدرگه، توبان عالملرنگ، توزان قدر حقلری اولماز. محکمه وحاکملر ایچون، برار تورلی فتوا کرك اولدوغنده، آنلرغه مراجعت ایدلماز. ویرگان فکرلری، ایشدلماز، وطوتلماز. بلکه بویله، ضرور فتوالر حقنده، یالگز الوغ علماء سوزی ایله‌گنه عمل ایدلنور. لکن بو اورنده دخی برشیء واردرکه آنی بر آز بیان ایتمکده ضرر اولماز. اودیدوکمز بو در: محکمه وحاکملر ایچون ویاکه عموما معیشت‌که متعلق شیلر حقنده فتوا آلنورغه لازم اولدوغنده: یالگز، شو علمنگ اوزینه منسوب اولغان کمسنه‌لرینه مراجعت ایدلنور؛ مذکور کمسنه‌لرنگ هم اوزلری ملازمت ایتکان علملری حقنده اولغان سوزی‌گنه طوتلنور. باشقه‌سینه ایسه تجاوز ایدلماز. مثلا علم ریاضی‌گه منسوب اولغان بر الوغ عالم اوزی منسوب اولمادوغی حالده طب علمی حقنده هیچ بر محکمه حضورینه چقوب فکر بیان ایده آلماز. اوشنداق برماهر طبیب اوزی اشتغال ایتمدوکی حالده جغرافیه‌دن ویاکه اصول تعلیم‌دن معلومات صاتماز، صاتار ایسه اوزینگ برکمچیلگنی میدانغه قویمش صانالور. چونکه هرنه قدر بوعلملر، اورتا درسخانه‌لرده اجمالا کورلمش ایسه‌ده، آنگ ایله، اول علم حقنده سوز سویلرگه استحقاق کسب ایتمش اولماز.

بوندن آڭلاشلدوغینه کوره مدنی خلقلرده، هر شیء اوزینگ اربابینه تابشرلمش؛ یاکه هرنرسه‌نگ اوزینه خاص اربابی اولور ایمش.

اسلاف کرام عصرنده، عباسی خلیفه‌لر، واندلس دولتلری دورنده اسلاملر، عادت طشنده بای اولدوقلری کبی، علم ومعرفتده هم ایگ بیوك مرتبه‌ده اولورلر ایدی. چونکه ملتلرگه نسبت ایله بایلق ایله علم بر برندن آیورلورغه هیچ درست

اولماز. بونلر ایسه، برقوشنگ ایکی قناطی، یا که برکمه‌نگ ایکی ایشکاگی مثالنده اولورلر. علم‌دن باشقه بایلق؛ بایلقدن باشقه علم اولماز. یعنی علمسز ملت بایوماز وآلغه کیتماز، بایومغان ملت علم تحصیل ایده آلماز.

مقدم زمان مسلمانلری دنیانگ برنچی بایلری اولدوقلری کبی، هنر وصنعت بابلرنده اولغان غیرت واجتهادلری، شایان تعجب ایدی. خراب اولوب یاتقان توفراقلرنی بغچه‌لك ایتمك، تاپ تاقر اولغان قرلرنی ایگونلك قیلمق، آروق (حریق) لر ایله تلاگان اورنلرینه صولر یورتمك، اسلاملرنگ عادی اشلرندن اولور ایدی. یوللر یاصامق، کرك اورنلرغه چیشمه‌لر قازوب صو چقارمق، کاروانسرایلر بناء ایتمك، بونلرده عمومی عادت ایدی.

اسلام متاعلری، جهان یوزینه تارالور، کروانلری ایله ایگ یراق اورنلرغه یورر، عرب سیاحلری، دنیانگ برجیتندن ایکنچی چیتینه یوروب، هر بر قومنگ عرف وعادتلرینی، دین، ومعیشتلرنی، مملکتلرینگ جغرافیه‌لرنی یازوب کیتورولر ایدی.

هر محله‌ده صبیان مکتبی، هر شهرده اورتا مکتبلر، بغداد قرطبه، غرناطه، قاهره، نیسابور، هرات، شهرلرنده دار الفنونلر تأسیس ایدلمش ایدی. بصره، بغداد، شهرلرنده اولغان مجلس علمی (انجمن معارف، اقادمیا) لرده، فضلای کرام وادبای عظام جیولوب، علم بابنده مذاکره‌لر ایدرلر، وفصیح خطبه‌لر ونطقلر ایراد قیلورلر ایدی. غرناطه، بصره، بغداد، کتبخانه‌لرینه جیولغان کتابلر حساب خارجنده اولمش ایدی.

آخرت ودنیا ایچون کرك اولغان فنلرنگ محقق عالملری اسلاملرنگ اوز آرالرنده یوزلر ویگلر ایله صانالنور ایدی. بوعالملرنگ، اوزلری منسوب اولغان علملرینه مناسب اولغان لقبلری هم اولنوب، مثلا مفسر، محدث، لغوی، صرفی، نحوی، فقیه، متکلم، طبیب، فیلسوف، مؤرخ، منطقی، مهندس، کبی حرمتلو اسملر ایله، بربرندن تفریق ایدلنورلر ایدی.

بونلر قاشنده علم، شو درجه‌ده حرمتلو ایدیکه: بر سوزنی اوزینگ اربابندن استماع ایدر ایچون آیلر ایله سفر مشقتلرنی وغربتچیلکلرنی اختیار ایدرلر ایدی. علم ومعرفتی کامل اولغان کمسنه‌نی، هرنه قدر باشقه قوم وطأیفه‌دن اولور ایسه‌ده همیشه معتبر طوتارلر ایدی. بغداد شهرنده مجوسی، صابئی،

یهودی ، خرستیان ، عالملرینگ ، اسلام علامه‌لری ایله یناشه اوطروب ، علم مذاکره‌سی ایتدوکلرینگ سببی اوشبودر .

بوکونده مدنی خلقلرنگ اعلی صنف‌دن اولغان عالملری ، هربر علم‌نی جامع اولورغه قدرتی یتشمادکی کبی ، اللك اسلاملرنگ هم اعلی صنف عالملری حقنده « هرفننی کامل بیله‌در ایدی » دیه دعوا ایدلمازا « هرنرسه‌نی بیلمك دعواسنی ایدوچی کمسنه ، جاهلدر » دینلدوکی کبی ، معصوم اولمغانلر حقنده هم هرنرسه‌نی بیله‌در ایدی ، دیه جزاف سوز سویلنماز .

بلکه اعلی صنف عالملرنگ شهرتلری وکمالتلری ایسه ، یالگز اوزلرینگ منسوب اولغان علملرنده وعمرلرنی فدا اینکان فنلرینه نسبت ایله اولور ایدی . اوزلری منسوب اولمغان علملر خصوصنده ، عادی عالملر درجه‌سندن اوتمازلر ایدی .

عادی هنر وصنعتلردن باشلاب ، ایگ اعلالرینه وارنچه اوزینگ ماهرلری « اهل ذکر » حساب ایدلنور . هربر علمنگ اعلمی واهل ذکری ، اوشبو اعلی عالملری اولور . ایمدی ، قایو علمده اولسه‌اولسون ، حاجت ومشکل واقع اولدوغنده « فاسئلوا اهل الذکران کنتم لاتعلمون » دینلدوکی آیت کریمه ، اوشنداق « استعینوا علی‌کل صنعة بصالح اهلها » مضموننده اولغان‌اثر مصداقنچه ، مذکور علمنگ اوزینگ اعلی عالملرندن صورامق ، وبیان اینکان فکرلرنی هم دستور العمل طوتمق تیوشلی اولور .

تأسیس کوننده‌ن باشلاب بغداد خلافتینگ واندلس دولتینگ توشکان کونینه قدر اولغان واقعه‌لرنی علم تأریخ ایله تفتیش وآثار اسلامنی تتبع اینکان کمسنه‌لر قاشنده ، سلفلرمز وعموما اسلاملرنگ حاللری اوشبو نیگزگه بناء ایدلدوکی ، اوز اوزندن آچلور ومعلوم اولور . « بوکمسنه اوشبو درجه‌ده اولغان فضل وعلمی ایله البته بیلمای ایتماز » دیه اوزلری منسوب اولمغان علملر حقنده فتوا صورمازلر ومشکل حل ایتدرمازلر ، ایدی . حتی‌که حل ایدرلر ایسه‌ده ، تحقیق ومحاکمه ایتمای طوروب ، قبول ایتمازلر ایدی . حدیث مشکللری حقنده امام سیبویه‌دن ، هیئت‌ده ابن عبدالبردن ، لغت‌ده بخاری‌دن ، نحوده امام کرخی‌دن ، فلسفه‌ده احمد بن حنبل‌دن ، تفسیرده ابن الهیثم‌دن ، لغت‌ده ابن بیطاردن ، شعرده ابوقلابه‌دن ، شایان دقت تحقیقلر ، اسلام کتابلرنده کوچرلادوکینگ باش سببی اوشبودر .

یوقارو دنبرو سویلدکمز اعلی صنف عالملرنگ بزلر ایچون الوغ خدمتلری. اوستمزده بیوك منتلری وارلغی شبهه‌سزدر. بونی انکار ایلمك کفران نعمت اولور. روحلرنی خیر دعاء ایله شادلندرمق وممکن قدر طوغری صفتلرنی ذکر ایله مدح ایتمك بورچمزدر. لکن هرنرسه‌ده اوزینه موافق اولچاوی اولدوغی کبی، حسن ظن ایتمکنگ‌ده معلوم برقراری اولور. قرارندن چیتکه چقغان مدحلر، ذمگه ایلانوب کیندوکی کبی، اولچاوندن اوتکان حسن ظنلرده هم معنااولماز. حرمت ایتمك نیتی ایله پیغمبرلرگه عبادت ایتمك حرام اولدوغی کبی، حسن ظن ایده‌من دیه، هرنه قدر متقی وعالم اولسه‌ده، برعالم کمسنه‌نی معصوم درجه‌سنده طوتمق هیچ وقتده درست اولماز.

قرینهٔ قاطعه ویاکه ضرورت کبی دلیللر ایله تأکید ایدلمدوکی حالده، معین برعالمنگ سوزنی، جف القلم حق وراست دیه اعتقاد ایلمك ایله، مذکور کمسنه‌نی معصوم دیه اعتقاد ایلمك آراسنده نه قدر فرق اوله بیلور؟! . . .

انسان نه قدر صاقلانسون ونه قدر اعتبارلی ودقتلی برعالمده اولسون، بیلوب ویاکه بیلمای، برخطاء سوز ایتمه‌کی وخلاف عمل قیلمقی ممکن اولور. لکن بوتقریردن، اعلا صنف دیگان عالملرمزنگ هرسوزلری خطاء دیمك کبی بردعوا آکلاشلماز وآکلاشلماسون. بلکه بوندن مقصود ایسه، اعلا درجه‌ده اولغان عالملردن برتورلی مذهب ویاکه سوز ایشدلوبده، دلیللرگه عرض ایتمازدن مقدم علی العمیا ایارمك واوشنداق، مذکور مذهبنی اساسلی اعتقاد ایلمك، موافق اولماز.

بوکونگی اسلام عالمینگ، ایسکی اسلام مدنیتینگ بقیه‌سی اولمقنی ویاکه بوکونده اولغان اسلاملرنی، اوّلگی مسلمانلرنگ خلفلری ایدوکنی اثبات ایدرلك دلیل بولمق ایگ مشکل برمسئله‌در. چونکه غیرت وهمت اوشنداق علم ومعرفت بابنده بوایکی گروه آراسنده ولو جزئی اولسون برمشابهت قالمامشدر. اوّلگی مسلمانلر، ایرته‌گه اوله‌چك کمسنه مثالنده آخرت ایچون وبیگ ییل طوراچق مثالنده دنیا ایچون طرشدوقلرنده بوزمانه مسلمانلری یالقاولق وغفلت یقوسینه غرق اولمشلردرکه اویغانمق احتمالیده بیك یراق قالمشدر.

اهل اسلام، سعادت درجه‌لرینگ برنچیسنه ایروشدکلری صوڭنده، نه حکمت ایچون اسفل السافلین‌گه توشدیلر؟! . . بوڭا هم اشارت ایتمکنگ وقتی کلمشدر. بوبابده عریض وعمیق تیکشروچیلرنگ معلوماتلرینه کوره،

اهل اسلام نگ توبان توشووینه اوشبو شیلر سبب اولمشدر: ۱) افتراق. الله تعالی حضرتی « الله تعالی نگ حبلینه جیولشوب یابوشگزده آیورلشمه‌گز! » دیه فرمان ایدوب طوردوغی حالده، اسلاملر، اوز آرالرنده اولغان اتفاق باولرنی اوزوب وکیسوب، منافرت ایدوشمکده اولمشلردر. بو فرقه تگی فرقه‌نی بدعت‌گه نسبت ایدر ایدی؛ تگی فرقه ایسه بونسنی ارباب ضلالت صانار ایدی. بلانگ الوغسی شودرکه، بوکبی سؤظنلرنی دین وشریعت اسمندن یورتورلر ایدی. رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) اوزینگ امتنی اوز یولینه واصحاب کرام (رضی الله عنهم) مسلکینه دعوت ایدوب، شوندن آیورلمقدن تحذیر ونهی ایتدوکی حالده، اسلاملر، بو امر شریفنی برینه کتورمك ایچون، اوزارینگ عمل واعتقادلری، صحابه‌لر یولینه تطبیق ایتمك لازم وبر قارش آیورلمقدن صاقلانورغه فرض اولدوغی حالده، اسلاملر، رسول اکرم نگ امتنی فرقه‌لرگه بولمك وجزئی بهانه‌لر ایله، کوبلرنی برچیتکه آیوروب چیقارمقده‌لر ایدی. ۲) ملت استقبالندن وملت‌که عائد فائده وضررلردن خبردار اولمغان واعظلرنگ وعظلری. بونلر ایسه آیت وحدیثلرنی یاگلش تفسیر ایدوب، خلقنی بایلقدن نفرتلندررلر ایدی. بونگ ثمره‌سی اوله‌رق اهل اسلام کسب وهنر، سودا وصنعتلردن توقتار اولدیلر. قوللرندن بایلق کیتدی، باشقه‌لرغه محتاج اولوب قالدیلر. طبیعی اوغریلق وتالاشمق کوبایدی. یوللر کیسولدی، کروانلر توقتالدی. بایلق بتکان صوگ علملك اوز اورندن سونوب، اسلاملرگه وداع ایتدی. ۳) وضاع وکذابلرنگ ظاهر اولمقی. بونلر سببندن موضوع حدیثلر کوبایدی، تفسیر کتابلری بنی اسرائیل قصه‌لری ایله طولدی. ۴) اهلی اولمغان کمسنه‌لر، علمدن معلومات ویرمکلری. بونلر سببندن آیت وحدیثلر سؤ تفسیرگه اوغرار ایدی. هنر وصنعتلر، گویا شریعت‌که خلاف ایدوکی نشر اولنور ایدی. ۵) آرسطو وافلاطون فلسفه‌لری شریعت مطهره‌گه قوشلوب کیدوی. بونگ سببندن اصول اعتقادات یونان حکماسی اصطلاحلری واسطه‌سیله تحصیل ایدلنور اولدی. ۶) تعلیم وتدریس بابنده عادتدن طش مبادی ایله اشتغال ایتمك. شاکردلار ایسه، اون اونبش ییللر، اوزلرینگ تحصیل وقتلرنی مبادی میداننده ایلانوب اونکارر اولدیلر. وبو سببلی، مقصودلرنی کورمکدن وملکه کسب ایتمکدن محروم قالورلر ایدی. اسلام نگ تدنیسینه بوندن باشقه سببلر هم کوبدر.

Библиотека
Академии Наук

اقتدار صاحبی یازوچیلر ، بزنگ بو اورنده اشارت ایتدکمز ماده‌لرنک هر برام برامی حقنده جلدلر طولیسی کتاب یازا بیلورلر.

٨

بزلرده ، برقدر درس کتابلرینی کورگان ؛ بیش اون جلد مقدارنده کتابلرنی مالك اولغان کمسنه‌لردن برقدر آدملر ، اوزلرنی عالم وشریعت اسلامیه‌گه هم کندولرنی خادم اعتقاد ایتمکده‌لردر . بوکبی اعتقادنگ تیوشسز بر اعتقاد ایدوکنی آز اولسه‌ده بیلدرمك ایچون اونکانك اولغان بابنی یازدق .

بعض درس کتابلرینگ شرح وحاشیه‌لرندن استاذلرندن ایشتمش وجه اوزرنده تدریس ایتمك ، عالم اولمقغه کفایت ایتمادوکی کبی ، بعض کمسنه‌لرنگ اثرلرنی مالك اولمق ده خادم شریعت ، منصبنی آلورغه کافی اولماز . بلکه خادم اولمق ایچون ، ایگ عزیز عمرو وقتلرنی قربان ایتمك ، وایگ لذتلی مرادلرنی فدا قیلمق ، ایشتکان آور سوزلرگه صبر اوزرنده اولمق ، تون کون آثار اسلافنی تیکشروب همیشه تحصیل‌ده اولوب ، اخلافلرگه یامشافهه ویامکاتبه ایله تلقین علم یولنده اولمق ، کرك اولور .

اوزمزنگ علوم اسلامیه‌مزگه اولغان خدمتلرمزنگ درجه‌سنی آچق بیلمك ایچون ، فرنك علماسینگ اجتهادلری ایله موازنه ایتمك کفایت ایدر . فرنگ علماسینگ دنیاوی علملرگه اولغان خدمتلری ایله دگل ، بلکه بزنگ شرعی علملرمزگه اولغان خدمتلری شایان تعجب‌در . مثلا اسلاملر ایگ قیمتلی نسخه‌لرنی قوللرندن چقاردوقلری حالده ، فرنکلر ، دنیاماللرنی صرف ایدوب اسلام آثارلرنی جیمقده‌لر ایدی . یاوروپانگ مشهور کتبخانه‌لرنده حسابسز اسلام کتابلرینگ حفظ ایدلنوینگ سببی اوشبودر . قرأن شریفنی ایگ الك فرنك علمالری طبع ایتدردکلری کبی ، نادر تفسیر وحدیث کتابلری هم آنلر طرفندن دنیاغه نشر اولنمشدر . بوجمله‌دن تفسیر کشافنی « لی » اسمنده برعالم ، (١٢٧٦) ده کلکته‌ده ، تفسیر قاضی بیضاوینی « فلایشر » اسمنده بر آلمان لیپسع شهرنده طبع ایتدردی . آلمان عالملرندن « فل » اسمنده برذات لیپسغ‌ده باصولغان تفسیر ایچون مکمل صورتده بر فهرست هم ترتیب ایتمشدر . صحیح البخاری اوچ جلد اوزرنده (١٨٦٨) ده « لیدن » شهرنده طبع اولندی . شمس‌الدین الذهبی‌نگ مشتبه‌سی « دی یونج » اسملو عالمنگ تصحیحی ایله (١٨٨١) م ده « لیدن »

شهرنده باصولدی . سیر کتابلرندن، سیرة ابن هشام ، ایکی جلد اوزرنده (۱۸٥۷) ده «غوتنغن» ده، آلمان علماسندن « ووستنفلد » اجتهادی ایله؛ امام واقدی تاریخی (فتوح اسلام) نمسه عالملرندن « فون‌کرامر» غیرتی ایله (۱۸٥٦) ده کلکته‌ده ، بلاذری‌نک (فتح الامصار) نام کتابی اوچ جلداوزرنده « دیه جو » هم « اهلوارت » طرفندن (۱۸٦٤) ده لیدن‌ده طبع اولندی . ابوحنیفة الدینوری‌نک (الاخبار الطوال) اسملو اثری « جرجس » نام عالم طرفندن (۱۸۸۸) ده لیدن‌ده نشر اولندی . ابن قتیبه‌نک کتاب المعارف نام اثری، (۱۸٥٠) ده « ووستنفلد » طرفندن غوتنغن‌ده؛ تاریخ طبری‌نک کوب اورنلری، « دیه جویه، بارث، نولدکی، لوث » نام‌عالملرک اعتناسی ایله یکرمی اوچ جزءده لیدن شهرنده (۱۸۷۹) ده طبع اولندی. امام مسعودی‌نک مروج الذهب اسملو عزیزاثری (۱۸٦۱) ده « دی ماینارد » اسملوفرانسز عالمی طرفندن پاریس‌ده اون دورت جلد اوزرنده باصولندی . ابن الاثیر حضرتلرینک کامل التواریخ نام اثری اون دورت جلد اوزرنده لیدن شهرنده « تورنبرغ » اسملوعالمک تصحیحی ایله (۱۸٥١) ده بوصولدی. بو ذکر ایتدکمز اثرلر صرف اوزمزنک اسلام شریعتمزگه متعلق شیلردر. حالبوکه، بوخصوصده ذکر ایتمای قالدرغانمز ذکر اینکانمزگه نسبت ایله کوبراکدر . اما دین‌گه متعلق اولمای بلکه اسلام ادبیاتینه عائد شیلرده (مثلا شعر، معانی، بیان، بدیع، صرف، نحو، تأریخ، کبی) فرنك عالملرینک کوسترگان هنرلرنی بیان ایدوب یازمق بزنگ اقتدارمزده اولماز. اوشنداق اوشبو خصوصده یازلنه‌چق بحثنگ آخری هم اوچی چقماز. بز ایسه، اوزمملکتمزده اولغان اسلام علماسی ایله فرنک عالملری آراسنده اولغان غیرت واجتهادلرنی، اولچاوجیلرگه بلکه یاردم اولور دیه مذکور معلوماتنی یازدق. هرکم اوزینگ وجدان وانصافینه قایتوب، برتورلی محاکمه ایده بیلور.

مقصد

١) احمد بن فضلان بن العباس بن راشد بن حماد البغدادی . بغداد علماسندن ایدی . دورتنچی عصرنک اوّلنده سلامت ایدوکی معلوم اولمشدر. عباسی خلیفه‌لردن ابو الفضل جعفر المقتدر بالله طرفندن، بزنگ «بلغار» شهرینه یبارلگان ایلچی هیئتینه کاتب تعیین ایدلمش ایدی. شونگ سببندن بلغارغه اوزون بر سیاحت ایتدی . بلغار حقنده کتاب یازغان عالملرنگ (بزنگ ظنمزغه کوره) اقدمی اوشبو ذاتدر . روس قومی حقنده اولغان معلوماتنگ کوبسنی تأریخ علماسی ابن فضلاننگ بو اثرندن آلدوقلری کبی، باشقرد خلقینگ اسمی دنیاغه چقوینه سبب ده اول اولمشدر. ابن فضلان بلغار مملکتی حقنده کوب معلومات ویرمشدر. اوزی کوروب ، بیلگان نرسه‌لرنی دقت وطوغریلق اوزرنده یازمش ایسه‌ده ، کشیدن ایشدوب ، روایتلرگه بناء ایدوب یازغان بعض حادثه‌لرنك مبالغه‌لر هم اولمش ایمش . بویله حاللر، هر بر سیاحلرده اولندوغی ایچون، ابن فضلان هم مؤاخذه ایدلماز . دیدکمز ایلچی هیئتی اوچیوز توقزنچی سنه‌نگ اونبرنچی صفرنده بغداددن آیورلوب ، خراسان، خوارزم، مملکتلرندن یوروب، ارینبورغ وسامار ولایتلری اورنندن کیچوب بلغارغه واصل اولمشدر. بو وقتنك بلغار خانی (آلماس بن سلگی) اسملو ذات ایدی . ایلچیلر حضورنده ، اوزینی مسلمان اسمی اولغان «جعفر» اسمی ایله آلماشدرمشدر (*) . اوشبو ایلچی هیئتی ایچنده الوغ عالملر ، مشهور ادیبلر، معروف فاضللر، حتی که منجم ومهندسلر ، هم اولمشدر . بلغار شهرینگ مسجدینگ نیگزی هم بونلر حضورنده تأسیس ایدلمش ایمش . مذکور ایلچیلر ایله کلگان خلقنك بلغارده قالغانلرندن باشقه‌لری، بغدادغه کیرو سفر ایدوب، اوتونچی ٣١٥ سنه‌ده محرم الحرام اون ایکیسنده بغدادغه واصل اولمشلردر. گرچه اکتفأ القنوع صاحبی ابن فضلان‌نی اوچیوز توقزده وفات اولدی دیه یازسه‌ده الله اعلم سهو قلم اولسه کرك . چونکه اونونچی

(*) بتون بلغار ولایتینه حکم ایتکان برخان ، عرب عالملری حضورنده اوز اسمینی ، اسلام اسمینه تبدیل ایتدوکی حالده ، بزنگ امامَلرمز، صرف گریك اسملری اولان، افلاطون (پلاطون) کبی ، اسملرنی بالالارغه قوشمقده‌لردر.

سنه‌ده بغدادغه قایتوب کردوکنی ،
کندوسی تصریح ایتمشدر.

٢) حامد بن ادریس البلغاری (قاضی). بیشیوز بیللرده سلامت ایدی. سلیمان بن داود نام ذات، زهرة الریاض اسملو کتابنده، اوشبو کمسنه‌دن حدیثلر نقل ایده‌در.

٣) ابو حامد الاندلسی. اندلس علماسندن اولوب. بیشیوز یکرمی توقزنچی سـ٥٢٩ـنه‌ده بلغارغه کلمش ایدی. اوشبو وقتده بلغارنک مشهور عالمی وقاضیسی یعقوب بن نعمان ایله صحبت ایتدی.

٤) یعقوب بن نعمان البلغاری. بو ذات بلغارده قاضی اولوب، بلغار حقنده مخصوص تأریخ کتابی هم یازمشدر. استاذی ابو المعالی عبد الملك بن عبد الله الجوینی (*) در. بیشیوز ایللی توقزنچی سـ٥٥٩ـنه‌ده وفات اولدی. قبری بلغارده اولسه کرك.

٥) محمد ابو عبد الله بن عبد الرحیم بن سلیمان (غرناطی). بیشیوز آلتمش سنه‌سی صوکنده وفات اولمشدر. اندلس عالملرندن اولوب، بیشیوز اوتوزنچی سـ٥٣٠ـنه‌ده بلغارغه کیلوب قاضی یعقوب بن نعمان ایله کورشوب، مجلسنده اولدی. باشقردلر آراسنده هم سیاحت ایتدی. «تحفة الالباب ونخبة الاعجاب» آدلو کتابنده، بلغار وباشقرد مملکتلری حقنده برقدر خبرلر یازمشدر. لکن برقدر مبالغه‌لی اولدوغندن اثابت ایتمك بیك کوچدر. عاد قوملرینک تشلرینی باشقردده کوردم دیه زورلقلرینی هم تعریف ایلادر. مگرده بو تشلر عاد قومینک تشلری اولمای، بلکه شو عصرلرده چود (فین) خلقی طرفندن جیولوب، سودا ایدلمکده اولغان، صو صغرلری تشلری (مورژ) اولمقی بیك یاقن احتمالدر. الك زمانلردن قالغان خرافاتلرغه اشانوب، بو تشلرنی، باشقردلر، عاد قومی تشلری، ظن ایدوب، خبر ویرگان اولورلر، بو کمسنه هم آنلرنک خبرلرینی انکار ایتمای یازغان اولور. چونکه عاد قوملرینک اورنلری معروف اولوب، باشقرد صحرالرنده اولمادوغی کبی، بلغار

(*) بو ذات، نیسابورغه تابع اولغان « جوین » قریه‌سندن اولوب، برمدت بغدادده طورمش ایدی. صکره مکه ایله مدینه شهرلرنده اقامت ایلدی، وبو مناسبت ایله « امام الحرمین » لقبی ایله معروف اولدی. آخیرنده نیسابورغه قایتوب « نظامیه » مدرسه‌سنده (بو کونکی دار الفنون مدرسه‌لرینه مرادف) درس آیتدی، وایللی توقز یاشنده دورت یوز یتمش سکزنچی سـ٤٧٨ـنه‌ده نیسابورده وفات اولدی. بو تقریرچه صاحب ترجمه قاضی، بیك یاش وقتنده اوشبو شهرلرنک برارسینه واروب، بو ذاتدن تعلیم آلمش اولور.

اطرافنده‌ده دگلدر. حالبوکه مؤرخلر ، عاد قومنی روایتلرده کورلگانچه مناره‌لر قدر اوزون بدنلی وفوق العاده قوتلی ، کمسنه‌لر اولمای ، بلکه عادی انسانلر ایدی دیه دعوا ایته‌لر. بونلر دید وکینه کوره ، اوّلگی زمان حکایتچیلری ، هیچ بر ضرورت اولمای طوروب ، عوج بن عوق (عنق دگل ، قاموس‌غه مراجعت اولنه) کبی الـوغ بدنلی واوزون عمرلی ، وجودی اولمغان بر ذات‌دن خبر ویروب ، نیچه تـورلی واقعه‌لر تصنیع ایتدوکلری حالده ، عادقومینک‌ده فـوق العاده محکم وعجایب اثرلرنی کوردوکلرندن صوڭ ، بونلرنڭ بوی وقوتلری حقنده دیل هم کوڭلگه کلگان قـدر خرافاتنی سویلمکده بربرندن آرتدرمشلردر. بونلرنڭ فکرلرنچه الوغ بنالر تأسیس ایدر ایچون مطلقا الوغ بدنلی وقوتلی اولمق کرك ایمش . حالبوکه ، عجایب الوغ ومحکم اثرلر وجوده کتورمك بدن‌گه توقف ایتمای مدنیت‌که موقوفدر . عاد قوملری هم یك مدنی خلقلردن اولمشلردر.

٦) مختار ابو الرجاء نجم الدین بن محمود بن محمد (زاهدی). التیوز سکسان سکز سـ٦٨٨ـنه‌ده وبر روایتده التیوز ایللی سکز سـ٦٥٨ـنه‌ده وفات اولمشدر . برکه (*) خان عصرنده « سرای » شهرینه کلوب ، برکه خان اسمینه اوله‌رق « الرسالة الناصریه » آدلو کتابنی تصنیف ایتدی . اصلی خوارزم ولایتنده « غزمین » اسملو قصبه‌دندر . مذهبلرنی بیلمکده ، مناظره‌غه ماهرلکده برنچی درجه‌ده مشهور ایدی . علمده کمالت تابقانی صوڭنده بغداد شهرینه هم واروب ، علماسی ایله مذاکره ایتمشدر . تصنیفاتی کوبدر. مگرده بو درجه‌ده الوغ بر کمسنه اولدوغی حالده ، سوز کوچرمکده مساهله‌سی کوب اولور ایدی دیمشلر.

٧) حسن بن عمر البلغاری . توقسان یاشندن اوزوب، آلتیوز توقسان توقز سـ٦٩٩ـنه‌لرده وفات اولمشدر. وفاتی تاریخنده باشقه تورلی سوزلر هم واردر. بلغارغه کلوب برنیچه ییللر طوردی . دشمنلری طرفندن الوغ بر فلاکت کلمك احتمالی اولدوغنده بلغارنی ترك ایدوب، بخارا شهرینه کیتدی. بخاراده ، عبید الله صـدر الشریعه حضرتلری کندوسینه مرید اولدی .

٨) حسین بك بن ازمیر بك . قبر تاشینه یازلدوغینه کوره یتمش آلتی یـاشنده ، یدییوز قـرق دورت سـ٧٤٤ـنه‌سی محـرم بدیسنده وفات اولمشدر . قبری ، اوفادن ساماراغه

(*) جوجی خان اوغلی اولوب اصل اسمی بورکه ایدی. تتار خانلردن ایلك اسلامغه کروب اسمینی « برکه » گه آلماشدرمشلردر . ابو المعالی ناصر الدین دیه کنیه هم لقبلنمشدر. تتار خانلرینڭ مشهور ومعروفلرندن ایدی.

وارغانده ایکنچی موقف « چیشمه »
اسملو محطه (ۋاقزال) غه یاقن مشرق
طرفنڭدر. اوستنڭ تزره وایشکلی تاش
بناسی هم واردر . مذکور بناء ، قبر
اوستینه بناءاولندیمی یوقسه ، بناء ،
اوزی منفعتدن چقدوغی صوڭنده ،
یـرتقچلردن محفوظ اولسون ایچون ،
جنازه‌نی اوّلده اولغان حاضر بناءایچینه
دفن ایدلدیمی ؟ بونسی معلوم اولمادی .
بعینه اوشبو بناء روشنده ، شو اورنغه
یاقن یرده دخی بر باشقه بناء واردر .
بونسنڭ ایسه قبر فلان یوقدر. بر روایتکه
کوره، اقساق تیمور، توقتامیش خان ایله
صوغشوب یوردکنده‌می یا که باشقه
بر سفرنده‌می اوشبو اورنده برمدت
قالوب ، مذکور بنالرنی اوزینه طورر
ایچون بناء ایتدرمش ایمش . اوشبو
وقتده آلتی نفربی‌لری وفات اولوب ،
اوشبو بناءنڭ یانینه دفن اولنمشلردر.
گرچه بونلرنڭ اوستلرنده تاشلر وار
ایسه‌ده یازلمامشدر . بعضیلر فکرینه
کوره ، اوشبو بناء ، قبر اوستینه بناء
ایدلگان اولمای ، بلکه نوغای خانلرینڭ
جایلك مقام‌لری اولوب ، آنلر ایچون
بناءاولنمش ایمش . صاحب ترجمه‌نڭ
اوستینه الوغ تـاش اوطورتلنوب ،
باطرلوب اسمی وتأریخی یازلمشدر .

بابـر میرزا ظهیرالدین محمد
بن میرزا عمر خان (بابرنامه کتابینڭ
مؤلفی اوله‌در) طرفندن الك مرتبه
اوله‌رق ، حسین حاجی اسملو برکمسنه ،
روسیه دولتینه ایلچی اولوب کلدوکنڭ،
یا که ایلچیلك خدمتنی تمام ایدوب
قایتوب واردوغنده ، « اتـل » نڭ
مشرق طرفنده بر اورنڭ وفات اولوب
قالدوغندن ، صاحب ترجمه‌نی مذکور
ایلچینڭ عینی اولمقنی ظن ایدوچیلر
واردر. لکن تاریخلری بوگا مساعد گلدر .
اوشبو طرفده اولغان باشقردلرنڭ، آتا
وبابالرندن ایشدلنوب قالغان روایتلرینه
کوره، بوکمسنه (حسین بك) ترکستان
شهرندن ایمش . ترکستان طرفنده
مشهور اولغان خواجه احمد یسوی اسملو
شیخ نڭ مریدلری جمله‌سندن اولوب،
گویا مذکور استاذی وشیخی طرفندن،
بوولایتده اولغان باشقردلرغه ، دین
اسلام وشریعت اوگرتمك ایچون ییبارلمش
ایمش. بونده کلوب باشقردلرغه تعلیم
ایله مشغول اولمش وبر زمانڭ حج ایدوب
هم کلمش ایمش . تنی وعقلی بیك
سلامت اولدوغی حالڭ وفات ایتمش.
اوستنده اولغان تاشی نیچه دوه ایله
سمرقنددن، وبر روایتده اون ایکی
اوگوز ایـله بخارادن کتورلمش .
باشقردلر، گویا بونڭ قبرنڭ نور کوره‌لر،
یا که کورگانلر ، شونـڭ ایچون
هر طرفندن کلوب قبرینه زیارت ایدلر،
قربانلر هم بوغازلاب، کیده‌لر. اوشبو
اطرافڭ اولغان کوب مجوسیلرنی ،کورکام
وعظی ایله مسلمان ایتمش ایمش .
باشقردلر روایتی بونڭ تمام اولدی .
لکن بو حکایتڭ کوب مبالغه‌لر اولسه
کرك . آنڭ ایچون ، اگرده تأریخلرنڭ

بر خطألق اولماز ایسه ، حسین بك خواجه
احمد یسوی طرفندن بیارلور گه‌زمانلری
مساعد دگلدر. بلکه بو کمسنه طوغان
کونده خواجه حضرتلری کوبدن یعنی
سنه ٥٦٢ نه‌ده وفات اولمشدر. اوشنداق
مذکور زمان مریدلرنده «بك» کبی
لقبلر اولماز ایدی ، بلکه بو لقب توره‌لر
ومیرزالرغه مخصوص بر تیتول اولنور
ایدی . بوندن اوستون ، هجرتدن
یدنچی عصرده ، اتل بوینده واورال
ولایتلرنده اسلام دینی جایلوب ، کامل
درجه‌ده رسوخ تابقان ایدی . آرالرنڭ
علماء وفضلاء کوب اولور ، اسلام
مملکتلرینڭ کروانلری متصل یورر
ایدی . شونڭ ایچون ، باشقردلرغه
اسلام اویراتور ایچون کلدی دیگان
سوزی قبول ایتمك بر آز مشکلدر .
سرای‌ده اولغان خانلر طرفندن ، اوشبو
اطرافنی اداره ایدر ایچون بیارلگان
بکلرنڭ برارسی اولور ، دیه ظن
ایدوچیلر هم واردر. بو احتمال هم بعید
دگلدر. میلادی ایله ١٨٩١ ده مای
آینڭ یکرمی دورتنده ویکرمی بیشنڭ
اوشبو اورنلرنی یوروب ، کورمش
ایدم . غایتده خوش اورنلر در. یانمزده
اولغان باشقرد، دنیا کورگان بر معلوماتلی
ذات ایدی. بونلرنی صحابه‌لر قبری دیب
آیته‌لر ، دیه دخی برقدر زیارت
کوستردی ایسه‌ده ، یازولرنی اوقوب
کوردکمده اون ایکنچی عصرنڭ باشنڭ
وفات اولغان باشقردلر زیارتی (قبری)
اولوب چقدی . اوشبو ذاتدن کوب
نرسه‌لر ،صوراشوب، سویلندم، ایسه‌ده،
اکثری خرافاتڭ ، ونذر آشاوچیلر
طرفندن تصنیع ایدولگان شیلر اولمقی ایله
حکم ایتدم .

٩) ابراهیم برهان الدین بن خضر
البلغاری . یدییوز ایللی بر
سنه ٧٥١ نه‌سنڭ سلامت ایدی . بو کمسنه،
« فصول النسفی فی علم الجدل » آدلو
کتابغه شرح یازغان ابراهیم برهان الدین
بن یوسفغه باشقه ایدیمی ، یوقسه
ایکیسنڭ بر ذات ایدیمی معلوم اولمادی.

١٠) احمد بن محمود الجندی . عجائب
المقدور ده الخجندی صورتنده کورلدی .
سرای شهرنڭ طوردوغنی ابن عربشاه ،
ذکر ایده‌در . امام مطرزی‌نڭ
« المصباح » اسملو کتابینه ، یدییوز
ایللی بر سنه ٧٥١ نه‌سنده « المقالید »
اسمنده ، بر شرح هم یازمشدر. وفاتی
صوڭراق اولسه کرك .

١١) صدر ابو محمد بن علاء الدین
البلغاری . تاج الدین ابراهیم بن محمد
آدلو شاکردیته یدییوز آلتمش آلتنچی
سنه ٧٦٦ نه‌ده اجازت نامه یازمشدر .

١٢) محمد قطب الدین بن محمد الرازی
الشافعی التحتانی . اوزبك اوشنداق
جانی بیك خانلر زمانه‌سنده سرای
شهرنده طوردی . بزنڭ مملکتمزده
معمول اولغان شمیسه شرحی اوشبو ذات

اثریدر . یدیبوز آلتمش آلتنچی
سـ٧٦٦ـنه‌ده وفات اولدی .

١٣) محمد شیخ بلغاری . کشف الظنون‌ده
کاتب چلبی آیتونچه « خزینة العلماء
وزینة الفقهاء » اسمنده بر رساله تألیف
ایتمشدر . باشقه احوالی بیلنمادی .

١٤) ابراهیم منهاج الدین بن سلیمان
السرایی . سرای علماسندن ایدی .
هدایه صاحبینڭ « الفرائض العثمانی »
اسملو کتابینه « مفاتیح الاقفال » نامنك
اولغان شرح اوشبو ذاتنکدر .

١٥) احمد بن شمس الدین . سرای
عالملرندن مشهور کمسنه‌در . عربی ،
فارسی ، ترکی ، لسانلرنی بیلمکلك کامل
درجه‌ده اولمشدر . بونی ، آقساق تیمر
سمرقند شهرینه آلدردی دیرلر .

١٦) محمد ابو عبد الله بن عبد الله بن
محمد بن ابراهیم (ابن بطوطه) الطنجی .
لقبی ایسه شمس الدین در . عرب
عالملرندن بیك مشهور بر ذاتدر .
یدیبوز اوچ سـ٧٥٣ـنه‌سنده مغرب‌ده
طنجه شهرنك دنیاغه کیلوب ، یتمش یدی
یاشنك یدیبوز سکسان سـ٧٨٥ـنه‌سنك
وفات اولدی . یکرمی اوچونچی یاشنك
باشلاغان سیاحتنده دنیانڭ هر طرفینه
یوردی . عراق ، مصر ، شام ، یمن ،
هند ، اولکالرنده گیزدی . اوشنداق
« سینوب » شهرندن قارا دکز آرقلی
قریم‌غه چقدی . محمد اوزبك خان
زمانه‌سنده « سرای » غه کیلوب بر
مدت تفرج قیلدی . وآندن ترکستان ،
قطای مملکتلرینه کیتدی . صوڭره افریقا
ایچلرنده سیاحت ایدوب اندلس‌که
کلدی . اوشبونك هم سیاحت نامه‌سنی
ترتیب ایدوب ، « تحفة النظار فی غرائب
الامصار وعجائب الاسفار » دیه تسمیه
ایتدی . بو کتابنی ایسه فرنك علماسی ،
جانلرندن قدرلی کوروب ، یاوروپانڭ
جمله لسانلرینه ترجمه ایتدیلر ، وتکرار
طبع ونشر هم قیلدیلر . اوشنداق
فرانسزچه ترجمه‌سی ایله اصل نسخه‌سنی
دیفرمری هم سنغوینتی ، نام فرانسز
عالملری ، دورت جلد اوزرنده
(١٨٧٤) م ده پاریس شهرنده
باصدردیلر . اوشنداق (١٢٨٨) ه ده
مصر القاهره‌ده هم ایکی جلد اوزرنده
طبع اولنمشدر . بو سیاحت نامه‌نڭ
مختصری هم واردر . مختصری ایسه یتمش
توقز کاغد اوزرنده (١٢٨٧) ه ده
قاهره طبع اولنمشدر . سرای‌غه کلدوکنك
اوزباك خان حضورینه قبول ایدولدی ،
وشول زمان‌نڭ عرفینه کوره خان‌نڭ
خاتونلری حضورینه هم کردی . اردوجا ،
بیلمون ، طیطغلی ، کبك ، آدلو
خاتونلرندن ، ایت کوچك اسملو قزندن
زور التفاتلر والوغ حرمتلرگه نائل
اولدی . حتی که خان‌نڭ خاتونلری
قولندن ، صاوت ایله قمز آلوب ایچمك ،
نادر کمسنه‌لرگه میسر اولغان الوغ
بر التفات ایکان ، طیطغلی خانش (خان

مؤنثی) اوز قولی ایله بو ذاتغه قمز
هم وبرمشدر . اوزندن ایسه کوب
شیلر صوراشوب ، زیاده حرمت
ایلمشلردر . ایت کوچك سلطان ، عیسی
اسملو بر توره نکاحنده اولوب ، خاندن
برچینده طورر ایمش . بو کمسنه‌نی
قبول ایتدوکی وقتنك مجلسکه سید شریف
ابن عبد الحمید نام کمسنه‌نی ، اوشنداق
قاضی وعالملرنی ، شاکردلرنی هم برگه
دعوت ایتمشدر .

۱۷) مسعود کمال الدین خجندی . اصلی
خجند شهرندن اولوب ، حج سفرینه
عزیمت ایتدی . قایتدوغنك تبریزده
طوقتاب ، اقامت ایدر ایچون قالدی .
دشت قبچاق‌ده توقتامش خان ، عسکری
ایله یوروب تبریزنی ضبط ایتدوکنك ،
صاحب ترجمه ، سرای شهرینه کوندرلدی .
دورت سنه مقداری سرای‌ده قالوب ،
صوکره تبریزگه کیتدی . یدییوز
توقسان ایکنچی ییلده وفات اولدی .
قبری تبریزده‌در . شیخ هم شاعر ایدی .
لکن اکا برنی مدح حقنك شعر سویلمدی
دیرلر . خواجه حافظ شیرازی ایله هم
عصرداش هم دوست ایدی . صقالی
بیك اوزون اولمش ایمش .

۱۸) مسعود سعد الدین بن عمر التفتازانی
الشافعی . یدییوز توقسان ایکنچی
سنه ۷۹۲ ده ، سمرقند شهرنده تیمر
حضورنده کیسا کدن وفات اولدی .
جنازه‌سی سرخس‌که کوچرلوب ، دفن
اولنمشدر . سرای شهرینه کیلوب
اوزباك خان هم جانی بیك خان عصرلرنك
بر مدت طوردی . مختصر شرح تلخیص
دیباجه‌سنده ، اوشبو جانی بیك خان
اسمینی ذکر ایده‌در .

۱۹) یوسف جمال الدین بن الحسن بن
محمود . سرای شهرندن ایدی . صوکراق
تبریزده هم طورمشدر . امام نووینك
اربعین کتابینه بر شرح یازمشدر . سکز
یوز سکسان دورتنچی سنه ۸۸۴ ده وفات
اولمشدر .

۲۰) محمد حافظ الدین بن محمد
شهاب الدین بن یوسف . ابن البزاز
دیمکله مشهوردر . اصلی خوارزمدن
اولوب سرای شهرنك طوردی . آندن
قریم مملکتینه واردی . صوکره حاجتر
خان (استرخان) شهرینه کیلوب ، علماسی
ایله صحبت ایتدی . بو شهرده ایسه
کوب ییللر قالدی . بعده خوارزمگه
قایتوب کیتدی ، صوکره ایکنچی مرتبه
کیلوب روم مملکتینه سفر ایتدی . آنلك
ایسه شمس الدین الفناری ایله
کورشدی . الوجیز اسمنده اولغان
فتوالرنی (بزلرده فتاوی بزازیه دیمکله
معروفدر) بزنگ بو مملکتمزده جمع
ایتمشدر . سکسان یاشندن اوزوب
سکز یوز یکرمی یدی سنه ۸۲۷ سنه‌سنده
وفات اولمشدر .

۲۱) عصام الدین بن عبد الملك المرغینانی .

هدایه ایاسی نسلندن ایدی . سرای
شهرنـده طوردی . حج دن قایتدوغی
صوڭنده ، سکز یـوز اونـدورتنچی
سـ۸۱۴ـنه‌ده ، استرخان شهرنـده هم
برمدت اقامت ایتدی . سکز یوز قرق
سـ۸۴۵ـنه‌سنده سمرقند شهرنڭ ایدی .
وفاتی ایسه صوڭراق اولسه کرك .
فاضل وشاعر برذات اولمشدر .

۲۲) احمد شهاب الدین بن محمد بن
عبدالله (ابن عربشاه) . دمشق شهرنڭ
دنیاغه کلمش ایدی . اقساق تیمر دمشق
اطرافنی ضبط ایتدوکنڭ . ابن عربشاه‌نی
جمله قوم وقبیله‌سی ایله اسیر ایدوب ،
سمرقندکه بیاردی . سمرقندده ترکی
لغتنی تحصیل ایدوب ، عرب وترکی
لسانلرنده ماهر اولدی . صوڭره اتل
بویلرینه ، اورال طرفلرنـده سیاحت
ایتدی . بلغارغه کیلوب ، کوب زمان
سرای واسترخان شهرلرنده طوردی .
استرخان‌ده وقتنده سـکز یـوز
اون اوچ سـ۸۱۳ـنه‌سنده عبدالوهاب
اسملو اوغلی دنیاغه کلمشدر . صوڭره
قریم‌غه وآندن دڭز ایله ادرنه‌گه کیتدی .
سلطان محمد بن عثمان طرفندن اوغلی ،
مراد اوقوره ایچون کتابلر ترجمه ایتمك
خدمتینه نصب اولندی . اوشبو خدمتنڭ
کوبه‌ی آزمی اولنوب ، آخیرنڭ طوغان
اورنی دمشق‌غه قایتدی . سکز یوز
ایللی دورتنچی سـ۸۵۴ـنه‌ده دمشق‌ده
وفات اولدی . یاشی آلتمش اوچده
ایدی . عرب عالملرینڭ مشهورلرندن ،
فقیه ، ادیب ، شاعر ، علم تأریخ‌غه ماهر
برذات اولمشدر . اقساق تیمر ترجمه‌سی
حقنده یازغان « عجائب المقدور فی
نوائب تیمور » اسملو کتابی مشهوردر .
هرنه قدر بوکتابی انشاء جهتچه بدیع
اداسی هم سلیس ، سجعلی ولذیـذ
ایسه‌ده ، سجع رعایه ایدرگـه مجبور
اولندوغی سببلی کوب فائده آلنه‌چق
ماده‌لر قارانغولقده قالمشدر . کاشکه
لفظ زینتلمکدن زیاده ، معناغه اعتناء
ایتکان اولسه ایدی ، فائده‌سی دخی
زیاده اولمش اولور ایدی . مذکور
کتابنی ایسه غولبوس اسمنده برفرنك
عالمی دورت یوز قرق سکز کاغـد
اوزرنده (۱۶۳۶) م ده لیدن شهرنڭ
طبع ایتدرمشدر . اوشنداق (۱۸۱۲)
هم (۱۸۱۸) م ده کلکته‌ده وصوڭره
(۱۲۸ل)ه هم (۱۳۰ل)ه ده‌قاهره‌ده
طبع اولنمشدر .

۲۳) قاسم بن ابراهیم القزانی . قزان
اهالیسی واطرافنده هم قاسم شیخ دیه
مشهور اولغان برذات‌در . توقز یوز
توقسان سکز سـ۹۹۸ـنه‌سنده کرمینه‌ده
وفات اولمشدر . بوکمسنه حقنده فاضل
مرجانی « قزان اهالیسی قاشنده ،
قاسم شیخ نڭ ، قزان اهالیسندن اولدوغی
مشهوردر حتی‌که بعضیلری ، قزانـده
مدفون اولدی دیرلر ، ما ورأ النهر
طرفنده هم بوکمسنه‌نی قزانغه نسبت
ایدوچیلر واردر ، لکن قبری ..معروفدر ،
قزان شهرنده برنچی مسجد محله‌سنده

بر یورطنی قاسم شیخ یورطی دیه نذر وصدقه‌لر کیتوره‌لر ، اوشبو یورطنگ کوبراك الوشی حاضرنده علی بن مقصود آدلو کمسنه ملکنده اولوب، لکن بونگ ایسه صدقه ونذرلردن استفاده‌سی یوقدر. اما بر مقداری عبدالولی بن یوسف بالالاری احمد، صالح، عائشه، ملکنده‌در. بونلر ، صدقه‌لردن استفاده ایده‌لر . لکن بو اورنده قاسم شیخ اوزی اولمای بلکه برمریدیگنه اولغان دیگان سوز هم وار. تواریخ بلغاریه‌ده، بوکمسنه‌نی قزان اهالیسندن ایدی ، وفاتی‌هم قزانده اولدی، یا کا چاللی قریه‌سنده یونس بن ذوالمحمد اسلو کمسنه‌نگ مریدی ایدی ، دیب آیته‌در » دیمشدر . قزان شهری روسیه طرفندن ضبط ایدلدوکی وقتده ، چقوب کیدوب ، ما وراء النهرگه وارمقنی ظن ایدوچیلر هم واردر .

٤٢) حسام‌الدین بن شرف‌الدین . اوزی یازدوغینه کوره قزان توابعنده «تاش بیلگی» قریه‌سی اهالیسندن ومسلم بابانام کمسنه‌نگ نسلندندر . هجرتدن اونونچی عصر آخیرنده سلامت ایدی. « تواریخ بلغاریه » اسملو رساله‌سی خلقمز آراسنده مشهوردر . قرق بیت اوزرنده قزانده تکرار مرتبه باصلنوب تارالدی . یازغان نسخه‌لرندن کوبلرنی وغاینده ماهر یازلغانلرنی کوردك . فقط یازغانلری ، برقدر اوزونراقدر. بو نسخه‌نی قلم ایله یازوب بوقدر نشر ایتدوکارندن . خلقمزنگ تأریخ علمینه زیاده محبت وقابلیتلو ایدوکنی ، ویازدوقی شیلرگه آزغنه اولسه‌ده محاکمه یورتمای اثابت ایتدوکلرندن ، زیاده مقلد ایدوکلرنی استخراج ایتمك ممکن اولور . مذکور تأریخنی سعدالدین التفتازانی حضورندن اوقوب قایتدوغی صوگنده اوتوز دورت سنه مدتنده تألیف ایتدوکنی وتمامی ایسه توقز یوز توقسان ایکنچی سنه ٩٩٢ نه‌ده تاش بیلگی قریه‌سنده محرم‌نگ اونبشنچی کوننده دیه کوستره‌در. بو تقدیرچه مذکور کتابی تفتازانی وفاتندن (آنگ وفاتی ایسه یدییوز توقسان ایکنچی سنه ٧٩٢ نه‌ده‌در) ایکییوز ییل ، صوگ تمام اولمش اوله‌در. بویله اولدوغی حالده ، تفتازانی‌غه شاکردلك دعواسنی ایدوینه نیچوك اثابت ایدلنور ؟ . بوندن باشقه ، واقعه‌لرنی حکایت قیلغان وقتنده کوسترگان رومی وعربی هم فارسی آیلرنگ هیچ برسی بربرینه مصادف دگلدر . حتی‌که کتابی تمام اولدوغی تأریخنی بیان ایتگان وقتنده اولغان محرم آیی جوزاگه دگل دلو یعنی یانوراغه مصادفدر. ایمدی شول قدری اولسه‌ده یازونی درسنلمگان کشینگ باشقه سوزلرینه نه قدر اعتماد قیلنور؟ آدم اوغلی، یالغان سویلرگه مجبور اولدوغی وقتده ، شهور عربی ورومی‌لرنی کوسترمك لازم کورر ایسه ممکن قدر تصادفنی رعایه ایدر . شونگ ایچون ظنمزغه کوره بوکتاب دخی برقدر

بیللر صوڭ یازلغان اولسه كرك . ایللی یاكه یوز ییل اوتگان صوڭ ، رومی ایله عربی آیلرنڭ مطابق اولغان كونلرنی تفتیش ایتمای جزافا یازغان اولورغه طوغری كیله‌در . بزنڭ حسن ظنمز ایسه بوقدردر . كتابنڭ فوق العاده كوب شیلر جیوب یازدوغینه تعجب ایتدك ویازغانلرنی محاكمه‌سز یازدوغی ایچون الوغ تأسف هم ایتدك . بیچاره‌نڭ عزیز عمرلری وقیمتلی وقتلری اورنسز برده تلف وضائع اولمشدر . كتابنده اونبرنچی عصر عالملرندن معلومات ویرلدوكی حالده ، قزانده اولغان شریف قل كبی الوغ ذاتلردن ، اوشنداق قزان شهرینڭ روسیه‌لولر طرفندن ضبط ایدلمكی كبی دنیانڭ برنچی مرتبه‌ده الوغ حادثه‌سندن آز اولسه‌ده خبر واشارت اولمادوغینه هم هیچ برسبب تابا آلمادق . حالبوكه كندوسی « روسیه‌لولرنڭ (پوقراو) قزان آلنغان ایچون هر ییلده اوكتابر باشنده اجرا ایدلمكده اولغان شادلق بیرام كونلری » دیه ذكر ایده‌در . بونڭ كتابنی محاكمه ایتمك هیچ نیتمزده اولمادوغی حالده بوقدر یازدق . ظنمزغه كوره ، برمجذوب آدم اولوب ، عمرلرنی زیارتلرده بوروب ، هر بر نذر وصدقه آشاوچیلر طرفندن ، اشلنوب چقغان خبرلرگه اشانوب یازوب یورگان اولسه كرك . رتن (*) بابای‌نڭ آلتیوز سنه صوڭنده ، رسول اكرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) گه صحبت دعواسنی ایتدوكی حالده ، حسام الدین بابای‌نڭ ایكییوز ییل صوڭنده تفتازانی‌غه شاكردلك دعواسنی ایتمكی ، بیك عجب اولماز . كوب فاضللرنڭ قبرلرنی بزنڭ مملكتمزده ایدوب كوسترسه‌ده ، رسول اكرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) ، اوشنداق آنڭ خلیفه‌لری (رضی الله تعالی عنهم) نڭ قبرلرنی ، بلغار مملكتنڭ ایدوب كوستررگه جسارتی یتشمامشدر . بوگاده چوق شكر ! . . . .

٢٥) یانساری حافظ بن بیصاری بن كیلدش بن كیلواز . قزان توابعنده « اوری » قریه‌سندندر . بیك توقسان توقز سـ١٠٩٩ـنه محرمنڭ وفات اولمشدر . اوری مقبره‌سنده قبری معلومدر . بالالاری ونسلی اطرافڭ منتشر اولمشدر . یوچه تهال آدلو قزی یونس بن ایواناى نكاحنڭ اولمشدر . بوكمسنه‌نڭ وفاتی ایله قزان شهرینڭ روسیه‌لولر طرفندن

(*) ابو الرضاء رتن بن كربال بن رتن‌در . هندستانڭ بترنده شهرندن اولمشدر . صحابه‌لكنی هم حضرت فاطمه‌نڭ نكاحنڭ حاضر اولدوغنی دعوا ایدر ایمش . قاموس صاحبی « صحابه‌دن دگل ایدی » وشارحی اولان سید مرتضی ده « بر یالغانچی ایدی » دیمشدر . لكن حافظ ذهبی بوكمسنه‌نڭ اصل وجودنی استبعاد ایدوب . بر وهمی آدم اولمقنی ظن ایلر در . فاضل مرجانی ملكنده اولغان قاموس نسخه‌سنڭ ، بو اورنڭ « لیس بصحابی » جمله‌سی توشوب قالغان بولسه كرك . مقدمهٔ وفیة الاسلاف غه مراجعت اولنه‌در .

ضبط ایدلمکی آراسنده یوز اوتوز
ییلدن زیاده مدت اوتکان اوله‌در .
« حافظ » دیب اهل حدیث قاشنده
متن وسندی ایله یوزبیک حدیثنی
کوکلینه آلغان کمسنه‌گه آیتولنسه‌ده ،
بغداد اسلاملری طرفندن ، اوزینک
مستحق کمسنه‌لرینه اطلاق ایدلمکده
اولغان بولقبنی بزنک خلقمز آلوب
اوزلرینک هربر الوغ اعتقاد ایتکان
کمسنه‌لرینه تعظیم مقامنده ایتمکده
اولمشلردر . حتی‌که اوقورغه ، یازارغه
بیلمگان کشیلرگه هم آیتولنورگه
باشلامشدر . آبزی آبز طوتای ،
آبطای ، کلمه‌لرنی اوشبوندن محرف
اولدی ، دیگان کمسنه‌لرمزهم واردر .
لکن سبیریاده اولغان خرستیان تاتارلر ،
بوعنواننی اوزلرینک پاپاسلرینه هم
اطلاق ایتمکلرنی بعض سیاحلر ،
سویلدیلر . بوتقدیرچه حافظدن محرف
اولمای ، اصل ترکی کلمه اولمقی هم
یراق احتمال اولماز .

٢٦) ایوانای بن اوسای قزان مضافاتندن
« کاچی » آولنده امام ومدرس اولوب ،
بیک بر یوز سنه ١١٥٥ لرده وفات
ایتمشدر . قزان توابعندن نسلی کوبدر .
مشهور یونس افندی ، بوذاتنک اوغلی
ایدی . یازوغه هم ماهر اولمشدر .
فاضل مرجانی « ایوانای حافظنک بوکوندن
اولغان انسابلری اوزلرینک سلسلهٔ
نسبلرنی : ایوانای بن عبدالخالق بن
شاه نسب بن عبدالقادر بن عبدالکریم
بن عبدالرحیم بن عبدالمنان بن عبدالله
بن مسعود بن ابی ذر ، دیه جرایدرلر ،
یراق بابالاری ، کویا اصحاب کرام‌دن
اولغان ابوذر الغفاری اوله ایمش ،
بابالاری عبدالرحیم بن عبدالمنان
شام‌ده وایکی اوغلی عبدالکریم هم
عبدالجلیل‌در ، عبدالجلیل ایسه امالی
قصیده‌سینه شرح یازمش ایمش »
لکن ابوذر الغفاری‌نک یالکز بر اوغلی
اولوب ، آتاسی سلامت وقتنده خاتون
آلمازدن مقدم وفات اولمش ایدی ،
قز بالالارندن باشقه بالاسی قالمادی »
دیمشدر . بوتقدیرچه ابوذر الغفاری
رضی الله عنه‌گه انتسابلری درست
اولماز . حالبوکه ایوانای ایله ابوذر
آراسنده بابالارده بیک آزدر .
آنلر گمان ایتکانچه اولسه‌ایدی ، آراده
کشی کوب بولورغه تیوشلی ایدی .

٢٧) خواجه‌م شکر بن عوض بای . سیبریا
عالملرندندر اوزینک استاذی طرفندن
یازلغان بر اجازت نامه‌سنده « برادر
طریقت فاضل کامل صاحب الحسب مولانا
اخوند ملا خواجه‌م شکورغه رخصت واجازت
دادیم . کتبه الفقیر دولتشاه ابن شاه
عبدالوهاب الحسینی فی الیوم الرابع
والعشرین من شهر ربیع الاخیر من شهور
سنه ١١٥٦ الف ومأیة وست » عبارتی
کورلدی . وکندوسینک تاب (*) خلقینه
یازغان بر نصیحت نامه‌سنی هم کوردك .

(*) تابول یلغه‌سینک اوک طرفنده ، معروف برجماعت وقبیله‌در .

باشنده « الوغ وكيچوك تاب خلقی جماعتلرینه » واخیرنده « بونصیحت نامه‌نی فقیر خواجه شکر بن عوض بای تتارباشلغی یازدم ، تأریخ بکده یوزده اوندورتده بیلقی بیلده ، دلونگ اون سکزنده رمضان آینگ توقزی شنبه‌کون یازلدی . سنه ۱۱۱۴ نه‌ده» دیویازلمشدر . وفات بیلی بیلنمدی . افاضل علمادن تابول شهرنده اولغان خواجه شکر بن یوسف نام‌ذات بوگاباشقه‌در . نعمت‌الله افندی بن قارامشاق ، بیانینه کوره مقدم‌راك بیللرده سیبریاده بوكبی تاریخلری معلوم ومجهول‌اجازت نامه‌لر وباشقه آثار علم کوب تابولقلق اولوب ، لکن آنی جمع ایلمکده اجتهادایدوچی اولمادوغندن‌کوبسی‌تارالوب، پراکنده اولمش ، ومع ذلك بوكونده هم كوب آثارلر کورلمکده ایمش . بوگا کوره، علم‌اثرلرنی ، آتا وبابا یادکارلرنی‌حفظ ایتمکده، بزنگ‌ۇلغه‌اسلاملرینه‌نسبت‌ایله سیبریا اسلاملری‌غیر تلوراك اولدوقلری ظاهر اولور .

۲۸) محمد بن‌موسی‌القدقی‌الشّروانی . بحر خزرنـگ مغرب طرفنده اولغان « شروان » مملکتندندر . بگ بریوز اونوز توقز سنه ۱۱۳۹ نه‌سنده ، اوزقولی ایله یازغان مکتوبنی کوردم . وفات سنه‌سی ایسه صوگراق اولسه کرك . فقه، اصول الفقه ، بیان ، معانی ، بدیع ، نحو ، صرف ، فنلرنده مهارتی‌کامل‌اولمشدر . زمانه‌سنده ، مشهور ومعتبر عالملرنگ بری ایدی . بزنـگ بلغار وقزان مشایخلرینگ علم‌سلسله‌سی اوشبوذاتغه طوتاشه‌در . حج ایله مشرف هم اولوب علم استمك قصدی ایله چوق رحتلر ایلمشدر . یمن ولایتنده بعض‌علمانگ خدمتنده بولنمشدر . استاذی : داود الداغستانی، وغیرلردر. شاكردلری : احمد الداغستانی ، وغیرلردر. آثاری: العوامل المأیه‌شرحی، الفوائد الضیائیة اوزرینه‌اولغان عصام‌حاشیه‌سی، وباشقه رساله وتحریرلری کوبدر.

۲۹) مرتضی بن قطلغش السیمتی. مرتضی افندی ، مرتضی حافظ ، مرتضی حاجی، دیمکله معروف کمسنه‌در . داغستان طرفنده تحصیل ایدوب حج هم ایلمشدر. بگ بر یوزاوتوز آلتنچی سنه ۱۱۳۶ نه‌ده سلامت ایدی . وفاتی ایسه صوگراق اولور. قبری مادش مضافاتنده ایکی سیمت آوللری آراسنده‌در . آثارندن بعض ایسکی کتابلر اطرافنده کورلگان فتوالری ، اوشنداق احکام صلات حقنده عربی بر رساله‌سی واردر . بورساله‌سینگ دیباجه‌سنده اوز اسمینی

هم ذکر (*) ایده‌در. شاکردلری: منصور بن عبدالرحمن البرندقی، المحمد بن سوکای الشمکی، اعظم بن عبدالرحمن التنکی، عبدالرشید بن قدر محمد الصباوی، رفیق بن طیب القورصاوی، وغیرلر.

٣٥) منصور بن عبدالرحمن بن انس البرندقی. تاو یاغنده ضیاء مضافاتنده «برندق» آولنده تولنمشدر. محمدجان مفتینک آناطرفنده اولغان باباسی ایمش. اوّل حالنده مرتضی افندی حضورنده اوقوب، صوکره بخاراغه واروب قایتدوغی صوکنده، اورنی مرتضی افندیدن عالملراک بیلوب، هر مسئله‌ده آنک خلاف طرفنی التزام ایدر اولمش. الوغ مدرسه‌لر طوتوب کوب شاکردجمع ایتدی. روایتلرگه کوره بو مملکت مدرسلری متبدیلرگه علم صرف‌ده زنجانی ونحوده مصباح وافتتاح نسخه‌لری اوقوتورلر ایمش. صاحب ترجمه، بخارادن قایتدوغی صوکنده اصول جدید (؟) ایله یعنی صرف‌دن بدان وشرح عبدالله اوشنداق نحودن قواعد وعوامل نسخه‌لرندن درس ویرمک قاعده‌سنی اختراع ایتمش. وعوامل اوزرینه فارسی لساننده ترکیبلر هم یازمش ایمش. وفات سنه‌سی وقبری قایو اورنده ایدوکی بیلنمدی. آثاری: مبتدیلرمز آراسنده بوکونگه قدر استعمال ایدلگان «العوامل المائة» آدلو رساله‌گه شرح روشنده اولغان «تراکیب منصوریه» سیدر. دیباجه‌سنده بیان ایدلگانگه کوره بوکتابنی بیک بر یوز اوتوز توقز سـ١١٣٩ـنه‌سنده یازمشدر. فقط اوز اسمینی ذکر ایتمای «عبدالله البلغاری» دیمکله اکتفا ایتمشدر.

(*) رساله‌سینک دیباجه‌سی بویله‌در: الحمد لله الذی جعل الصلوة معراج المؤمن الی جناب قدسه الاعلی وشرائطها قائدة الی جنة الخلد وملک لا یبلی وارکانها العروة الوثقی لا انفصام لها وکل احکامها تذکرة لمن یخشی تنزیلا ممن خلق الارض والسموات العلی والصلوة والسلام علی محمد المصطفی الموصوف بما زاغ البصر وماطغی والمأمور بکریمة وأمر اهلک بالصلوة واصطبر علیها وعلی آله مصابیح بجبح الظلام ونجوم الهدی اما بعد فانا العبد الضعیف القلیل البضاعة والکثیر البطالة الحاج مرتضی القزانی ارید ان اکتب مختصرا جامعا لشرایط الصلاة وارکانها الی آخره.

اخطار

الله تعالی حضرتلری میسر قیلور ایسه، کیله‌چک جزءلری هم مرتب نشر اولنور. ذهنمز خطاء ایتگان یاکه قلممز یاگلمش کیتگان اورنلرینه مطلع اولغان ارباب فضل، بزلرنی تنبیه ایدرلر ایسه؛ ویاکه شایان استفاده معلوماتلر، هدیه ایلمک کبی، الوغ برحمیت کوستررلر ایسه؛ مع الممنونیت قبول ایدلنور. مسلکمزگه خلاف اولنمادوغی حالده، هدیه ایلمش اخبارلری، عاجز انه اثرمزگه درج اولنور. رضاءالدین بن فخرالدین

ایکنچی جزوء فی ملک محمد جان بن نجم الدین قزلیار برنچی جلد

2

« آثـــار »

مملکتمزده اولان اسلام عالملرینک ومشهور کیمسه‌لرینک ترجمه وطبقه‌لری، تاریخ ولادت ووفاتلری، وباشقه احواللری حقنده یازلمش برکتابدر.

ایکنچی جزئی

صاحبی
رضاء الدین بن فخر الدین

لَيْسَ الْفَتَى بِفَتًى لاَ يُسْتَضَاءُ بِهِ   وَلاَ يَكُونُ لَهُ فِي الْأَرْضِ آثَار

Дозволено цензурою С.-Петербургъ 20 апрѣля 1901 г.

Оренбургъ.
Типографія Г. И. Каримова.
1901.

اخطار

اوشبو کتابك برنچی جزئی ۳۲ بیت اوله رق، بوندن مقدم طبع ونشر اولندی. اوشبو ایکنچی جزء ۳۳ نچی بیتدن باشلانمشدر. لکن برنچی جزوده اولان (۲۹) نچی و (۳۰) نچی عدد اولان مرتضی افندی ایله منصور آخوندك ترجمه‌لرندن، بر قدر مطبعه خطاسی اولدیغندن، تکرار اوله رق، بو جزوده یازلدی. اوشبونك ایچون بو جزوء (۲۹) نچی عدد اوله رق مرتضی افندی ترجمه‌سیله ابتداء ایدلمشدر. اوقوچیلر، شاید بو کبی آز بر قصورلقدن کوز یومارلر.

تصحیح

برنچی جزوء (۴) نچی بیتده اولان (۱) نچی و (۱۶) نچی سطرلری بو یله تصحیح ایدوب، اوقومق رجا اولنه‌در: « قزان شهری، روسیه دولتی طرفندن ضبط ایدلدکی کونده (چهارشنبه کون - ۲۳ - نچی شوال، فرنکی، (۱۹) و رومی (۲) نچی اوکتابر ۲ل‌ل۱ سنهٔ میلادیه‌ده) قزان . . . . .

﴿ ایکنچی جزء ابتداسی ﴾

۲۹) مرتضی بن قطلغش السیمتی. مرتضی افندی، مرتضی حافظ، مرتضی حاجی دیمکله معروف کیمسه در. داغستان طرفنده تحصیل ایلمش؛ تکرار حج سفرنده اولنمشدر. بیك بریوز اوتوز آلتنچی ~~۱۱۳٦~~ سنه ده سلامت اولوب، وفاتی صوکراق اولور. قبری مادش مضافاتنده ایکی سیمت اوللری آره سنده در. بی بی سلطان اسملو قز قارنداشینك قزی نظم اسمنده اولوب، آنك اوغلی عثمان و آنك اوغلی امیر و آنك اوغلی نعماندر. اوشبو نعمان، اوفا توابعنده «ثمن» نام قریه دن اولوب، ابو النصر القورصاوینك مستثنی شاکردلرندن ایدی. شاکردلری: منصور بن عبد الرحمن البرندقی، المحمد بن سوکای الشمکی، اعظم بن عبد الرحمن التنکی، عبد الرشید بن قدر محمد الصباوی، رفیق بن طیب القورصاوی، عبد السلام بن اوراز محمد مقصود بن آفاق الاوفاوی، وغیرلر. آثارندن بعض ایسکی کتابلر اطرافنده کورلمش فتوالری، اوشنداق عربی بر رساله سی اولوب، دیباجه سی بویله در:

«الحمد لله الذی جعل الصلوة معراج المؤمن الی جناب قدسه الاعلی شرائطها قائدة الی جنة الخلد وملك لایبلی وارکانها العروة الوثقی لاانفصام لها وکل احکامها تذکرة لمن یخشی تنزیلا ممن خلق الارض والسموات العلی والصلوة والسلام علی محمد المصطفی الموصوف بما زاغ البصر وما طغی والمأمور بکریمة وأمر اهلك بالصلوة واصطبر علیها وعلی آله مصابیح بجیح الظلام ونجوم الهدی. اما بعد فانا العبد الضعیف القلیل البضاعة والکثیر البطالة الحاج مرتضی القزانی اردت ان اکتب مختصرا جامعا لشرائط الصلاة وارکانها الی آخره».

مقدم زمانده اولان اسلام سیاحلری، یاکه زمانمزده اولان فرنك سیاحلری، آثاری قبیلندن، توسیع فهم و تحریك حمیت ایده چك شیلری مشتمل دکل ایسه ده، بوندن برقرن مقدم اوله رق یازلمش بو ایسکی عالممزنك

اثری اولدیغی جهتله برسیاحت نامه‌سی اوشبو نده یازلندی . سیاحت نامه
سینڭ تا کلمه وحرفلرینه وارنچه تعمیق نظر ایتدك ایسه‌ده ، استفاده ایدەچك
برشیء بوله‌مدق . بالعکس بحث وانتقاده صالح کوب شیلر کورلور .
سیاحت نامه‌سی اوشبودر :

« فضائل مأب سعادت نصاب ، شفقت شعار ، احیاء ادعیه‌ء بی‌شمار ، فوق
الحد والمقدار ، نهج خلوص اوزره جاری ، ودنس ریادن عاری ، محبتدن
ناشی ، وسمعه‌دن متحاشی تبلغ وتوصل اولندقدن صوکره ، خاطر شریفلر کز
سوأل اولنورسه ، دائما صحت وعافیت اوزره برقرار اولوب ، احکام شرعیه‌ده
مستقیم وعبادات سنیه‌ده مستدیم اوله‌سز ، آمین! بحرمة الرسول الامین
ثانیا اکر طرف احوالمزدن استفسار اولنورسه لله الحمد والمنة وجودمز فوق
التراب صحت اوزره اولنوب ، الی آلآن احبابڭ ادعیه‌ء بالخیرلری اوزره ملاز
ومدام اولدیغمز خاطر شریفکزه شبهه عارض اولنمیه . جناب جنتمأبکزدن
دخی اولدرکه بزی خیردعاءکزدن فراموش ایتمیه‌سز . وجنابکزه شویله معلو
اوله که بوسفرمزده یولمز بلده‌ء فاخره بخارا اوزرینه اوغرایوب ، آندن
برقچ مدت آکلنوب ، علمأ وفضلاسی صحبتنه مشرف اولوب ، فوائد نهایه‌لرندن
مستفید اولوب ، حج اراده‌سیله حرمین سمتنه عزم اولندی . یولمز خراسان
ولایتنه اوغرادی ، وعراق ولایتنه ایرشدی . بو ولایتلردن کوردکمز شهر
لردن بعضسی اوشده بونلردر : مروشاه جهان ، فارسی ولایتیدر . مشهد
طوس ، نیشابور ، سبزوار ، بسطام ، دامغان ، سمنان ، کاشان ، اصفهان
همدان ، کرمانشاه ، بغداد ، موصل ، نصیبین ، بونلر عربستانده . بونلر
دخی عربلردر : دیاربکر ، کردستان ، عرفه ، حلب ، حما ، حمص ، شام شریف
مزریب ، مدینه‌ء منوره ، مکه‌ء مکرمه ، مصر ، رشید ، اسکندریه ، بوصوکغی
اوچ شهر نیل مبارك اوزرنده‌در . بوندن صوکره آق دکزه بینوب ، روم ایلی
سمتنه یوللانوب ، ردوس شهرینه کلدك . آندن ساقزه ، کلیبولی‌یه ، استانبول
کلدك . آندن قاره دکز ایله قریم ولایتنه چقدق . آزاو دکزیله تایغانه وآندن
حاجطرخانه وآندن کندی ولایتمز ووطنمزه صحت وسلامت داخل اولدق . انها
اربعه‌دن اوچیدن یعنی جیحون ، دجله ، فرات ، دن کیچدم . نیل مبارك ، دن اوتدم
عرفات ، مزدلفه ، منا ، صفا ، مروه ، مسجد الحرام ، ملتزم ، حجر الاسود

باب شریف، میزاب رحمت، مقام ابراهیم، بونلرك جمله سنده احباب ایچون دعاء ار ایتدك . زیارت ایتدکمز انبیأ ومشایخ عظامدن بعضیلری بونلر در: خیوه ده حضرت پهلوان محمود، شیخ نجم الدین الکبری، حضرت شیخ مختار وحضرت بابا، حسین عزیزان؛ وبخاراده حضرت ایوب علیه السلام، حضرت ابو حفص الکبیر، قاضیخان، صدر الشریعة، سفیان ثوری، خواجه بهأ الدین نقشبند، ابو یوسف عبد الخالق غجدوانی، حضرت سید امیر کلال، وغیرلر . مروشاه جهانده خواجه ابو یوسف الهمدانی وغیرلر . مشهدده امام رضا رضی الله عنه‌نی زیارت ایتدك . نیشابورده شیخ عطار، وابو یزید بسطامی . سمنانده شیخ علاء الدوله. بسطامده وبغداد ده حضرت امام اعظم وبشر حافی، وشیخ شبلی، ومعروف کرخی، ومنصور حلاج، وذو النون المصری، وبهلول دیوانه، وسری سقطی، وجنید، ویوشع بن نون علیه السلام، وداود طائی، وموسی الکاظم، وحضرت لقمان حکیم . گرکوکده حضرت دانیال علیه السلام، عزیر علیه السلام حضرت حنین . موصلده حضرت جرجس ایله حضرت یونس علیهما السلام . نصیبینده امام زین العابدین. دیار بکرده خالد بن ولید. عرفه‌ده مولود ابراهیم ومنجنیق نمرود . حلبده زکریأ علیه السلام. شام شریفده یحیی علیه السلام، بلال حبشی، معاویه، مدینهٔ منوره ده حضرت رسول الثقلین صلی الله علیه وسلم، ابوبکر الصدیق، حضرت عمر، حضرت فاطمه وعائشه، وازواج مطهره وبنات رسول الله . بقیعده حضرت عثمان، امام حسن، امام علی الباقر، امام جعفر الصادق، حضرت عباس، امام جعفر الطیار، ابو هریره، عبد الله بن عباس، انس بن مالك، حلیمه، شهدأ احد وحمزه . کتبه الفقیر المحتاج الی عنایة ربه الغنی مرتضی علی بن قطلوغش صوفی عفی عنهما . . کتبه فی الیوم التاسع والعشرین من رجب من شهور سنة ۱۱۱۰ آخوند مقصود آفاق اوغلینك مرتضی علی افندیده اوقوب چقغان زمانیدر انتهی» .

اوشبو سیاحت نامه‌ده کوسترلمش کیمسه لرنك مدفنلری کوبسی خطأ کوسترلمشدر . هم اصل مکتوب بوزوق قلم ایله اعتبارسز یازلنوب، آخرنده اولان : «کتبه الفقیر المحتاج الی عنایة ربه الغنی مرتضی علی بن قطلوغش صوفی عفی عنهما» عباره سی کوزل قلم ودرست رسمله یازلنوب، اغلب احتماله کوره مرتضی افندینك کندی یازویدر . آندن صوك اولانی شاکردی اولان آخوند مقصود افندی یازوی اولور . استاذلرندن مفارقت

وقتلرنده تبرکا بورساله‌يي يازوب آلدقلری، و مرتضی افندی کندی قلمیله امضاء ایدوب ویردکی ظاهر اولور.

۳۰) منصور بن عبدالرحمن بن انس البرندقی. تاو باغنده ضیاء مضافاتنده [برندق] آولندندر. محمدجان مفتینك آتاسی اولان حسین ملانك آتاسی، و بر روایتده حسین ملانك آتاسی اولمای بلکه برطوغمه سیدر. اول حالنده مرتضی (۲۹) افندیدن اوقوب، صوڭره بخاراغه واروب تحصیل ایتمکله، بو مملکته قایتدیغی صوڭنده اوزینی مرتضی افندیدن عالمرك بلوب، هرمسئله ده آنك خلاف طرفنی التزام ایدر اولمشدر. مرتضی افندینك تکبیر افتتاحده، همزه نی مد ایدرك آیتوینه تعرض ایتدکنده، مرتضی افندی بوکا جواب صورتنده عربی بررساله تألیف ایلمش ایمش. الوغ مدرسه‌لرطوتوب، کوب شاکرد جمع ایتدی. روایتلرکه کوره بو مملکت مدرسلری، مبتدیلرگه علم صرفده زنجانی ونحوده (۳۸ل) تاریخنده وفات اولان ناصر بن عبدالسید ابی المکارم بن علی ابی المظفر ابو الفتح المطرزی نك (*) المصباح وشرحی اولان افتتاح نسخه‌لری او قودرلر ایمش. صاحب ترجمه، بخارادن قایتدیغنده اصول جدیده (؟) ایله یعنی علم صرفدن بدان و شرح عبد الله، اوشانداق نحودن قواعد و عوامل نسخه‌لرندن درس ویرمك قاعده سنی اختراع ایتمشدر. عوامل اوزرینه فارسی لساننده ترکیبلر هم یازمش ایمش. وفات سنه سی وقبری قایو اورنده ایدکی بلنمادی.

آثاری : مبتدیلرمز آره سنده بوکونگه قدر استعمال ایدلن «العوامل المائة» آدلو رساله‌گه شرح روشنده اولان «تراکیب منصوریه» سیدر. بو کتابی بیك بریوز اوتوزطقوزنجی (۱۱۳۹) سنه‌ده یازوب، فقط اوز اسمنی ذکر ایتمای «عبید الله البلغاری» دیمکله اکتفأ ایده‌در. دیباجه سنده خطبه صوڭنده بویله یازمشدر: « وبعد بس میکوید بنده‌ء نحیف مفتقر الی الله الغنی

(*) بوکمسه بعضیلر ظن ایتدکی کبی زمخشری شاکردی دکل، بلکه اعتزالك خلیفه‌سی مقامنده ایدی. چونکه دنیایه کلمه‌سی زمخشری وفات اولدیغی سنه‌ده در. بویله اولدیغنده شاکرد اولمق متصور اولماز.

الباری عبیدالله البلغاری ستر الله عیوبه فی الدارین بحرمة افضل الثقلین این اعراب عوامل را بعبارة فارسیه نوشتم بنا بر التماس بعض برادران دین ویاران قدیمی ومحبان ندیمی در شهور ١١٣٩ سنة من الهجرة» بو اثره مزده شو قدر کوب کورلورکه٬ بویله زورجثه ده اولان برکتابك قلم ایله یازلنوب بو مرتبه نشر اولنماسندن صاحب ترجمه نك شاکردلری کوب وشهرتی ده فوق العاده بردرجه ده اولدیغنی استخراج ایتمك ممکن اولور. کوردکمز برمجموعه٬ منصور آخونك کندی قلمندن کوچرلوب٬ اوشبو عبارت یازلمشدر: «کتب هذه الابیات منصور بن عبدالرحمن غفر الله ذنوبهما فی شهر شوال المبارك فی یوم عرفة (؟) فی تاریخ ١١١٨ سنة» بعض ماجرالری اولدیغی هم مرویدر.

(٣١) ایشمحمد بن طوق محمد (تملك) بن نیاکی بن تونلاچی بن صبر خواجه بن یماش بن براش بن بای توکل بن عبدالرزاق بن صرداق بن یمین. یمین٬ شهر بلغاردن چقمش بیلردن اولوب٬ طوق محمد٬ داغستان طرفینه واروب تحصیل ایلمش٬ وطوق محمد حافظ هم طوق محمد شیخ دیه شهرت بولمشدر. صاحب ترجمه ایشمحمد٬ مالمش مضافاتنده (آدای) قریه سنده٬ اون ایکنچی قرن هجری ابتدالرنده فوق العاده شهرتلی اولان بر ذاتدر. (شیخ بابا) دیمکله معروف ایدی. صبا قریه سنك امام اولان عبدالحمید بن دینمحمد بن شغای٬ بونك شاکردلری جمله سندندر. اوفا ولایتنده کوباك قریه سنده امام اولان حاجی ایشمحمد بن محمد زاهد قلمیله٬ کندیسینك فتاوی هندیه نسخه سی طرفنه یازمش اولان برفقره سی بو موضعه مناسبتلی اولدیغندن نقل اولنه‌در: [آدای آولینك تمت حافظ اوغلی شیخ بابا اولوب٬ اسمی ایشمحمددر. آنك اوغلی بالطای٬ بالطای قزی نیازبیکه اسملودر. نیازبیکه قزی سعادت اولوب٬ سعادتك ایکی قزی اولدی. برینك اسمی خدیجه وایکنچیسینك اسمی حجردر. حجرنك قزی فاطمه بنت عمر اولوب٬ الحاج محمد خاتونیدر. سعادت ایله حسن هر ایکسی برطوغمه ونیازبیکه بنت بالطای بالالری اولوب٬ آتالریده عبدالله اسملو ذات ایدی]. ایشمحمد حاجی بن محمد زاهدك

(الحاج محمد) دیدکندن مراد کندیسیدر. صاحب ترجمه‌نك وفات سنه‌سی معلوم اولمادی. قبری (آدای) قریه‌سنده معروفدر.

۳۲) رفیق بن طیب القورصاوی. قزان ناحیه‌سنك (قورصا) قریه‌سنك امام ومدرس اولمشدر. استاذی مرتضی افندی (۲۹) اولوب، شاکردلری: عبدالسلام بن حسن القاریلی، ولید بن سعید السعیدی، وغیرلردر. عبد العزیز اسمنده اوغلی وار ایدی. قسقه تونلرده، بلغار خلقینه یستو نمازی اوقومق فرض ایدیکی حقنده یازمش بر رساله‌سی وار ایمش.

۳۳) یونس بن ایوانای (۲۶) بن اوسای. قزان توابعنده (اوری) قریه‌سنده امام ومدرس اولوب، تعلیم ایلمش، ویونس افندی، یونس آخوند، دیمکله شهرت بولمش بر ذاتدر. بیك قرق التی (۱۰۴۶) سنه سنده دنیاغه کلوب، روایتلره کوره ایکنچی کره حج سفرنده وفات ایتمشدر. خاتونی بوچه نهال بنت یانساری حافظ (ل ۲) ایدی. بالالری: نصر، صفر، مقصود، اولوب، نسلی کوب وقزان اطرافنده منتشرلردر. بوکونده اولان انساب وفروعینك ظنلرینه کوره قزان دولت اسلامیه‌سی سقوطندن صوك، الك اول مرتبه اوله‌رق ماوراء النهر طرفنه سفر ایدوب، تحصیل ایدن ذات یونس افندیدر. اوشبو سفرنده قزاق خانلرندن جینگز خان نام ذات (مشهور ابو الخیر محمد بن آچه‌نك اوغلی اولسه کرك) عندنده مقبول اولمغله، اصل وطننه کلدکنده مهل بیکه سلطان نام قزنی تزوج ایدرك برابر کتورمشدر. بونده کلدکی صوکنده کوبی آزمی طوروب، یونس افندی نکاحنده اوله‌رق، اوری مقبره‌سینه دفن اولنمشدر. یونس افندی، همتلی وعصرینه کوره علمی اعتمادلی بر ذات اولمشدر. بلغار مملکتنده اولان اسلام اهالیسی اوزرینه عشر واجب اولدیغی حقنده یازمش فتواسی، —— صواب وخطأ اولدیغندن قطع نظر ایله —— مهم وخلق اوزرینه واقع اولان بیوك بر مسئله ایله اشتغال ایتدکینه

دلیل اولور (۱). فارسی لسانی اوزرنده سراجیه‌گه یازمش مسئله‌لری آچق وتفصیل ایلمشدر. مذکور شرحینک دیباجه‌سی بو یله‌در: حمد بیعد مرخدا یراست ودعاً ودرود بی عدد بر رسول صلی الله علیه وسلم بدرستیکه اعظم مفاخر علم‌ست وعلم فقه از علمهای اعظم واکرم‌ست . . . .
وبعد چنین میکوید الفقیر الحقیر المنتظر عنایة الملك الولی الباری یونس بن ایوانای قزانی غفر الله ذنوبهما وستر عیوبهما که باعث بر تحریر این کلمات وتقریر این مقالات آنست که این فقیر شکسته دل میخواهد کتابیکه درمسائل فرائض شرعیهٔ فرعیه میوسد قریب بفهم ومعمول به باشد تا بر جمیع ناس اسان باشد (۲) اکرچه این ضعیف قلیل البضاعة ونحیف عدیم الاستطاعة قوت وقدرت چنان نبود اما بر مسائل فرائض معتبر انتخاب کرده شده ست . . . . . . ومأمول از مخادم ومسئول از اعزهٔ کرام ابقاهم الله تعالی الی یوم القیام که اکر بر سهوی وغلط درین مجموعه اطلاع یابند تصحیح میکنند. وباشارت علیه (شرح ملا یونس) نام نهاده شد. وهو نقلا عن استاذه مولانا محمد صفر المفتی الترکی مولدا والبخاری مسکنا ومرقدا دام عزه».

مذکور اثرنی یازدیغی وقتده استاذی محمد صفر مفتی سلامت ایدکی آڭلاشلنور. علم صرفده اولان (بدان) رساله‌سی بو ذات اثری اوله‌چغی ظن ایدلمکده ایسه‌ده؛ حقیقتی معلوم اولمادی. اوشنداق بدان کتابنه یازلمش حاشیه‌لر و (شرح عبد الله) نام فارسی اثرلرك؛ مؤلفلری حقنده ایلمش تفتیشلرمز ثمره‌سز قاله‌رق؛ بونلری بیلمك وحقیقتنی اظهار ایلمك خدمتی غیور وادبیاته منهمك اوله‌چق خلفلرمزه امانت ایدلمشدر. (آخوند) کلمه‌سینه کلنچه اوزمزك اصل لغتمز اولوبده منسی اولدیغی ویاکه باشقه خلقدن آلندیغی خصوصنده یقین حاصل اولمادی. (چند) وزننده اوله‌رق؛ صاحب؛ مالك؛ خداوند؛ افندی؛ معناسنده اولان (خوند) کلمه‌سندن آلنمش اوله‌سی یراق احتمال دکلدر. بو لغت اصلنده فارسی اوله‌رق؛ یدنچی؛ سکزنچی؛

(۱) اوشبو فتوا صورتی ایسکی مجموعه‌لرده؛ مختصر الوقایه هامشلرنده کوب کورلدکندن بورادە یازلمادی. مستفاد الاخبارده هم مذکوردر. قسم ۲ ص ۱۸۸.
(۲) جمله خلقه اسان اوله‌سی مطلوب اولنور ایسه؛ کندی لسانمزله یازلمه‌لی ایدی.

طقوزنجی [illegible]رده مصر وشام مملکتلرنده شاهلر حضورلرنده اولان مقربلره وسائر اکابره هم اطلاق اولندیغی تاریخ ایله ثابتدر. (مُلّا) کلمه‌سی عرب لساننده اولان (مَوْلی)دن آلندیغی حالده تحریف اولنه‌رق (ملّا) و(دمنلا) صورتنده استعمالی شایع اولوب، صوکره عربیتی منسی اولمغله، عرب استعمالنده هم محرف صورتیله تداول ایدلنوب، معرب کلمه‌لر جمله‌سینه داخل اولمشدر. صددن خارج اولسه‌ده، یونس آخوند، شرح ملایونس، کلمه‌لری مناسبتیله بو سوزلر یازلدی.

٣۴) المحمد بن سوکای بن آیطوغان بن شاه یوسف بن شمك. تاو-یاغنده (شمك) قریه‌سنده، بیك بریوز ایللی بشنچی ١١٥٥ سنه جمادی-الاخیره یکرمیسی یکشنبه کون وفات اولمشدر. استاذی اولان مرتضی افندی (٢٩) کندسینه (١١١٠) تاریخنده اجازت یازمشدر (*). (١١٣٦) تاریخنده حنیفه نام قزی ایله عبدالواحد نام اوغلی، (١١٣٨) ده حفصه نام قزی دنیایه کلمشدر. بونلردن باشقه دخی عبدالجلیل ومحمدالامین اسملو اوغللری واردر. عبدالجلیل اوغلی عباس و آنك اوغلی ثابت اولوب، ثابت اوغللری اسماعیل ایله خیرالله در. محمدالامینك یهوده نام اوغلی (١١٣٨) تاریخنده دنیایه کلمشدر.

٣٥) ابراهیم بن محمد تولك بن بیکمحمد. قطلغ محمد میرزا بن توکل بن ممش (١٧۴٣) م تاریخنده اورنبورغ شهرینی بنا ایتدرمك خدمتنده اولدیغنده ابراهیم آخوند، بونك حضورنده امامت وظیفه‌سنی اداء ایدر ایدی. منسوب اولمش قبیله‌سی ووفات سنه‌سی معلوم اولمادی، لکن بیك بریوز ایللی بشنچی ١١٥٥ سنه‌ده سلامت ایدی. نعمت‌الله اسملو اوغلی، آخوند عبدالمنان بن مصطفی حضورنده تحصیل ایدوب، دورتنجی محرم

(*) مستفاد الاخبارده مذکوردر. قسم ٢ ص ٢١۴.

١١٨٧ سنه‌ده فرائض شهابیه یازوب تمام ایلمشدر. بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «بتچه آخوند دیمکله معروف ایدی، مهری بخارا مفتی و قاضیلری مهری قبیلندن زور وشو اسلوبده اولوب، (ابراهیم بن محمد تولك المفتی) دیه یازلمش ایدی، هدایه کتابنی روسچه‌یه ترجمه ایتدیکی عوام آره سنده سویلنمکده ایسه‌ده، البته غلط سوزاولور، مکرده بررمسئله‌یی ترجمه ایلمش اولسه عجب دکلدر» دیمشدر. مفتی لقبنی دولت طرفندن رسما آلمشیدیمی، یوقسه کندیلکندن یازمشیدیمی؟ بزلره معلوم اولمادی. بلغار و قزان دولت اسلامیه‌لرندن توارثا قالمش اولسه کرك، ایسکی عصرلرده، علمانك الوغ ومستثنالرینه مفتی، قاضی، لقبلری ویرلدیکی ایسکی کتابلرومجمعلر اطرافنده کوب کورلمکده در (*). بو اورنده اسمی ذکر ایدلمش قطلغ محمد میرزادن توارثا قالمش برکلام شریف طرفنده بویله یازلمشدر: «قد انتقل ودخل بالشراء الشرعی فی سلك ملك کنیرال مایور قطلغ محمد حاکم شهر اورنبورغ . . . . . . ١١٦٩ سنة تسع وستین ومائة والف».

اوشبو نسخه غایتده کوزل قلم ایله استانبوللی حاجی فولاد بن محمد صلاح نام ذات طرفندن یازلنوب، ل ١١٠ سنه‌ده تمام اولمشدر. قطلغ محمد میرزانك خاتونی خدیجه بیکه، سعید قصبه‌سنده (ل ١١٦) تاریخنده وفات اولمشدر. قبری اوستینه تاش بناء قویلمش: و ابراهیم آخوند اوغلی قلمیله تاریخ وفاتی هم یازلمشدر.

٣٦) ایشبولاد ملا. قزان شهرنده غیرت وحمیت اسلامیه سیله شهرت بولمش برذاتدر. اهل اسلامی حمایه وفتنه‌لردن مدافعه ایتمکله کوزل نامی شایع اولوب [ایشبولاد ملا زمانه‌سی] دیه ضرب مثل اولنور ایمش. ایمپراطوریتسه آننا زماننك (ل ١٢٣) تاریخنده سلامت ایدی. عبدالرزاق

(*) ایسکی بر قهستانی اخرنك بو عبارت کورلدی: قد فرغ من کتابته الفقیر منصور بن مسیء فی ولایة „اوفا“ وفی قریة „تورش“ بمدرسة المولی عبدالناصر بن مراد باقی قاضیا الزمان ومفتیا الدوران فی الیوم الرابع من شهر ربیع الاول یوم الاثنین ١١٩٠ سنة صقع عربیه و ١٧٧٦ سنة رومیه.

نام اوغلینك قزی حبیبه، عائد بن عبدالباقی بن حسین بن قطلغ بن بیککنه بن بیکی بن نوغای بن نورای نکاحنده اوله رق. مذکور زوجندن صوك (١٢٢٢) تاریخنده وفات اولدی.

(٣٧) عبدالسلام بن اورازمحمد (اورای) بن قلمحمد بن قاچورا بن قلاب. اصلی قزان مضافاتنده آلات یولی بوینده منکار نام قریه دندر. قزان طرفنده [تاشکیچو] قریه سنده امام و مدرس ایدی. استاذی عبدالسلام بن حسن القاریلی در. صرف ولغته دائر بر کتاب یازوب اخیرنده بو عبارتی ثبت ایلمشدر: «اتممت هذه النسخة فی شهر جمادی الاولی فی یوم الجمعة بمدرسة ملا عبدالسلام. صاحبه عبدالسلام بن ملا اورازمحمد بن قلمحمد ١١٤٤ـ سنه». بالالری: عبدالناصر، ابوالفتح، ابو الفیض، وغیرلر. ابوالمنیح نام شاعرك: «شهر قارغالی فقیرك مولدی * امت احمد رعیت مسقوی * آتاسی ابوالفیض جدی بنام * دوریده استاذ کل - عبدالسلام *» دیدکندن مراد اوشبو عبدالسلام، در. بر قزی استرلیتامق ناحیه سنده قرمسقه لی قریه سنده آخوند ولید بن مقصود آخوند بن آفاق بن دوستمحمدده اولمشدر. ایمپراطوریتسه یلزاویته‌نك (١٧٤٤)م تاریخنده اولان فرماننه بناءً قزان توابعنده صبا قریه‌لی سعید بن عبدالخیالی نام غیور وهمتلی سوداکر، ساقمار یلغه سنده (١٧٥٠)م تاریخنده (سعید) قصبه‌سنی تأسیس و اتباع هم احبابیله هجرت ایتدکنده، صاحب ترجمه هم مذکور قصبه‌یه واروب، امام وآخوند اولمشدر. بیك بریوز ایللی بشنچی ل ل ١١ سنه‌ده تاشکیچوده اولدیغی، مدرسه‌سنده یازلمش کتابلردن معلوم اوله در. الله اعلم سعید هجرتی ده شوسنه‌لرده اولسه کرك. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «عبدالسلام بن اورای مدرسه‌سنده تاشکیچو قریه‌سنده بشیر بن عبدالرحیم بن اورازمحمد شرح عوامل (*) یازوب، تمام ایلمش، وایلمی بن اوناش نام ذات، علم فقه‌ده عبدالله بن محمود الموصلی تألیفی اولان مختار کتابنی یازوب تمام ایتمشدر» دیمشدر.

(*) تأسفدرکه بوشرحك اسمنی ومؤلفی کم ایدکنی بیان ایتمامشدر.

۳۸) مرتضی بن علی بن یوسف. مرتضی افندی (۲۹) حضورنك تحصیل ایدوب، زمانه‌سینك معروف عالملرندن اولمشدر. سنبر ولایتنك (برنه) قریه‌سنده امام اولوب، بیك بریوز ایللی یدنچی ۱۱۵۷ سنه‌لرده ارتحال ایتمشیدی. زنجانی کتابی یازوب تمام ایتدکنده اخرنده اشبو عبارتی یازمشدر: [یوم الجمعه وقت العصر فی شوال ۱۱۰۲ سنه اثنتین ومائة والف. حرره مرتضی بن علی البلغاری]. مظفر نام اوغلی هم ۱۱۲۱ سنه حدودنك وفات ایدوب، عبدالمجید، زین الدین، برخیا، زبیر، نام اوغللری قالمشدر.

۳۹) ابوالخیر محمد بن آیرش بن آچه بن آیچواق بن بولاکای بن اوساك بن ابی سعید جانبیك خان. قزاق خانلرینك مشهورلرندندر. براق باباسی ابو سعید جانبیك خان، طقوزنچی عصر ابتداسنده (سرای) شهرنده پادشاهلق ایدن براق خان بن قویرچق خان بن روسخان اوغلیدر. صاحب ترجمه، قزاقستانك خان اولوب، (۱۷۳۰ م ۱۱۴۲) تاریخنده، آلدار نام باشقرد اسطرشینه‌سی واسطه‌سیله اوفا شهرنده اولان روسیه سرعسکری بوطورلین نام ذاتدن روسیه حمایه‌سنی قبول ایلمك طوغروسنده مساعده‌سنی اوتندی. کیله‌چك سنه‌سنده روسیه دولتی طرفندن مذکور آلدار ورفیقی تایماس ایلچی صفتیله ابوالخیر خان حضورینه یبارلدی. قطلغ محمد میرزا بن توکل ایلچی هیئتنه ترجمان اولمق اوزره قوشلمشیدی. اوشبو سنه‌لرده ابوالخیر خان اورنبورغ ولایتنده اولان (اور) شهرینه کله‌رك، قرآن شریف طوطوب یمین ایتمکله روسیه دولتنه بیعت ویردی. صوکره عسکر واتباعیله اورکنج مملکتنه هجوم و شهری هم ضبط ایلدی. خوارزم تختنه چقوب، بیش کون حکومت ایتدکندن صوك «شرق ناپالیونی» اولان نادرشاه ترکمانی سرعسکری اولان طاهر خان بن رستم خان کلمکندن خبر آله‌رق، تختنی ترك ایدرك قاچمشدر. بو وقعه (۱۱۵۲) تاریخلرنك اولسه کرك. بیك بریوز آلتمش برنچی ۱۱۶۱ سنه‌ده وفات اولوب، نورعلی، یارعلی، احمد، آیچواق، عادل، جینکز، نام بالالری قالدی. بو ذات هرنه قدر علم اهلی دکل ایسه‌ده، اسلاملر آره سنده اسمی مشهور وحادثه‌لری منقول اولدیغندن، وبوکونده روسیه دولتنده کوب مشهور

فامیلیه‌لرك نسبلری بوڭا منتهی اولدیغندن، ترجمهٔ حالندن بو قدر اولسه‌ده خبر ویرلدی.

٤٠) آخوند خواجه بن ماهیم‌خواجه. ترکستانلی خواجه احمد یسوی نسلندن اوله‌رق حاجطرخان یاننده، «خان‌توبه» نام موضعده دنیا کیچروب شیخوخت ایلمشدر. بیك بریوز آلتمش طقوزنچی ١١٦٩ سنه‌ده وفات اولوب، قلندر خواجه، عبدالرحیم خواجه، دیه معروف اولان اوغللری قالمش ایمش.

٤١) عبدالکریم بن بالطای بن ایشمحمد (٣١) بن طوقمحمد. بو- مملکت علماسی حضورنده تحصیل ایتدکی‌صوڭنده، بخارا طرفینه سیاحت ایدوب شیخ عبدالاحد السرهندی اوغلی محمد المعصوم حضرتلرینك خلیفه‌سی اولان ایشان املاشیخ ابو عبدالله محمد حبیب‌الله البلخی‌یه صحبت ایتمکله طریقتده مرخص اولدی. بو دیاره کلدکنده سعید قصبه‌سنده امام ومدرس اولوب، مرید جمع ایتدی. بیك بریوزیتمش برنچی ١١٧١ سنه‌ده وفات و(سعید) مقبره‌سنده دفن اولندی. قبری معلوم و تاریخ وفاتی هم‌تاشینه یازلمشدر. بن فقیر (١٣١٤) تاریخنك ذوالقعده‌ده، سعید قصبه‌سینه واروب، زمرهٔ احیاده اولان ذوات کراملره، وتوبراق آستونك عزلت عالمنده اولان امواتلره زیارت ایتدکم اثناده، صاحب‌ترجمه‌نك تربه‌سنه هم حاضر اولمش ایدم. (الله تعالی جمله‌سینه رحمت ایتسون!). بونك شیخی واستاذی اولان حبیب البلخی، (١١٦٧) تاریخنك بخاراده وفات اولمشیدی.

٤٢) عبدالرزاق بن ایشمحمد بن تیمی. قزان مضافاتنك «کترناج» نام‌قریه‌دن اولوب، (نونتار)ده قرق سنه‌لر امام اولوب، وفاتدر. محمد اسملو اوغلی سیمی شهرنده اولان احمد ایشان‌نك آناسی ایدی. صاحب‌ترجمه‌نك مدرسه‌سنك، عبدالله بن نذیر نام‌ذات (١١٧٢) تاریخنك زنجانی ومصباح نسخه‌لری یازوب تمام ایتمشدر.

٣٤) عبدالرحمن بن طویمحمد بن بیکمحمد بن یانبولاد بن یعقوب بن
یمن بن ایلاز بن عبدالله بن بیکچورا خان. ایسکی کتابلر اطرافنده و متعدد
کاغدلرده یازلدیغینه کوره، بیکچورا خان، جایق نهری باشنده (قاراغای) نام
اورنده اولمش ایمش. اما قانغی عصرده در؟ اولاد واحفادی مینزله و زی
نهرلارینه کلمشلردر. یانبولادك بر اوغلی قدرمت، آنك اوغلی اورازمت
(قدرمحمد هم اورازمحمددن محرف اولسه‌لر کرك) اورازمت اوغلی سوله‌ی آنك
اوغللری امین ایله سبحانقل اولوب، امین منزله ناحیه‌سنده (مورطش تماق)
قریه‌سنده؛ اما سبحانقل بوکلمه ناحیه‌سنك (یاکا کشر) قریه‌سنك مقام طوتمشلردر.
قدرمتك ایکنچی اوغلی (اورازمت ایله برطوغمه اوله‌در) اورازدولت اولوب،
آنك قزی صابره‌در. صابره‌نك اوغلی کوجکه‌ده عبدالجلیل نام ذات ایمش.
یانبولادك ایکنچی اوغللری تلاومت ایله احمدآبزدن تارالمش انسابلرك
اکثری (یوزکای تکرمان) ایله (احمد آبز) قریه‌لرنده‌در. یانبولادك
آقمت (احمد) نام اوغلینك اوغلی طوقمت (طویمحمد) آنك اوغلی سعید بسته‌
سنك ایمانای اولوب، ایمانای اوغلی محمددر. طویمحمد بن بیکمحمدك الوغ
اوغلی الحمحمد اسملو اولوب، منزله ناحیه سنده (المت) قریه سنده نفوذلی
وصاحب شهرت بر ذات اولمشدر. صوڭره (زی) یلغه‌سنك اولان (المت) قریه‌
سینه هجرت ایلمشدر. (هر ایکی قریه، بونك اسمیله آتالمش اولمه‌سی احتمالدر).
الحمحمدك رحمت‌الله نام اوغلی (زی) المتنده (بوکونده هفته‌ده برکون بازاری
اولوب، پوسته وتلغرافی هم اوچ عدد مسجد جامعی مشتمل اولان الوغ برقریه‌در)
امام ومحتسب اوله‌رق وفات ایتمشدر. الحمحمدك، اوشبو اوغلندن باشقه
رحمانقل هم عبدالرحیم اسملو اوغللری وار ایدی. طویمحمدك ایکنچی اوغلی
صاحب ترجمه عبدالرحمن، بیك بریوز ایکنچی ١١٠٢ سنه‌ده (مورطش تماق)
آولنده دنیایه کلوب، اوزون وقتلر تحصیل علم یولنده یوروب، رشد صاحبی
اوله‌رق یتشمشدر. علمی ایله عقلی متناسب اولدیغندن زمانه‌سنده صاحب
ریاست وفقاهت بر ذات عالیقدر اولمشدر. بوکلمه ناحیه‌سنده (زی) یلغه‌
سینك صول طرفنده اولان (تایصوغان) قریه‌سنده امام وآخوند اولوب، اطراف
واکنافده اولان اهل اسلام دعوالرینی شریعت اسلامیه موجبنچه حل ایدر ایمش.
الوغ مدرسه‌لر تأسیس ایتمکله تورلی فنلردن کوب اجتهاد ایله درس آیتمشدر.
شاکردلری اورنبورغ ایله قزان آره سنك منتشرلردر. (٧٤) یاشنده اوله‌رق بیك

بر یوز یتمش آلتنچی (۱۱۷۶) سنه‌سنده سلامت ایدی . بوندن صوڭ نه قدر مدت یاشامشدر، معلوم اولنمادی . بالالری : عبدالمنان، عبیدالله، عبدالحمید، عبدالسلام، فیض‌الله، عبدالجبار، عصمت‌الله، مرفوعه، زبیده، در. مرفوعه، مفتی عبدالسلام بن عبدالرحیم نکاحنده اولوب، زبیده ده کیناللی یلغه سنده (سلطانقل) آولنده سلیم اسملو بر ذات نکاحنده ایدی . عبدالجبار (۱۱۶۶) تاریخنده، وعصمت‌الله ده (۱۱۷۶) ده دنیایه کلمشلر در . بالالرندن کوب ذاتلر، بو کتابده مذکور اولنسه کرك . چونکه بوننڭ خانه‌سی بو مملکت اسلاملری آره سنده مشهور وحرمتلو، بر علم یورطی اولمشدر . قبری (تایصوغان) ده در . یازوب تمام ایتمش کتابلرندن، منیه شرحی حلبی، بستان الفقیه، افتتاح، نسخه‌لرنی کوردك . جمله‌سیننڭ آخرنده اسمنی وتاریخنی یازمشدر . اولکیسنی ۱۱۳۹ سنه یکرمی ایکنچی رجبده؛ ایکنچیسنی ۱۱۴۱ سنه شهر ربیع الاخیرده؛ اوچونچیسنی ۱۱۵۰ سنه‌تاریخنده تمام ایتمش ایمش . یازوی کوزل، رسمی درست واعتبارلی، عربی عبارتی هم ضررسز در . کندیسی تقوی، دیندار، بر ذات اولوب، سنت ایله عمل ایدر اولمشدر . غایتده اثرلو روشده یازمش اولان بر وصیت نامه‌سی هم منظورمز اولدی . مذکور وصیت نامه‌سی (۱۱۴۰) سنه‌سیله موٴرخ اولدیغندن (۳۸) یاشنده وقتنده یازمش اولدیغی لازم کلور . وصیت نامه‌سنده اك دقت ایتدکمز شیلر، اولاد واتباعنه وجمله متعلقات واحبابنه، مهمات دینیه ودینویه خصوصنده سویلمش نصیحتلری؛ علم ایله مشغول اوله رق، نادانلر ایله صحبت ایتمکدن ایلمش تحذیرلری؛ اخوت وقارنداشلك حقنی رعایتله هر وقت تعاون وتناصر اوزرنده بك وجود اولمقلرینه ایدن ترغیب وتشویقلری، اولمشدر . روایتلره کوره بر آره‌لق بر فتنه ایله مبتلا اوله رق، دفعندن عاجز وخلاصندن بی امید اولدیغنده رسول کبریا، سلطان الانبیاء فخر عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینی مدح یوللو اوشبو قصیده‌یی انشاد ایلمشدر :

یاشفیعم سید الکونین فخر المرسلین
سنك ایچون یارادلدی جمله افلاك وزمین
مهتر عرب، عجمسن، رحمة للعالمین
سن شفاعت ایلکل بو مبتلایه یاشفیع !

امروناهی نبیمز سن بزم ای ذوالکرم!
کیمسه یوق سندن ایورك دیمه‌ده لاونعم
جمله قورقوغلرده سنسین هم‌شفیع محترم
سن مدد ایله بومسکین مبتلایه یاشفیع!

دعوت ایتدك خلقی‌هپ سوی صراط مستقیم
سکا استمساك ایدن بس حبله اولدی معتصم
اولدرر بر حبل محکم اولمیه سر منفصم
سن شفاعت قیل بو مجرم مبتلایه یاشفیع!

صورت، سیرت، ده اعلای رسلسین یارسول!
هیچ بری علم، کرمده سن کبی اولمش دکل
معدن علم، کرم سن، سن ایا اصل اصول!
سن مدد ایله بو مسکین مبتلایه یاشفیع!

صورتك حسنن انا املح دیو قیلدك بیان
سیرتك اولدی [علی خلق عظیم] دن هم عیان
شأن علمکی الم نشرح دیدی اول بی نشان
سن شفاعت قیل بو مخطی مبتلایه یاشفیع!

دعوتکا کلدی آغاچلر سنك ای بحر جود!
بی قدم بالدرلری اوزره ایدوب حقه سجود
اولدی پیغمبرلککا جمله‌سی آنلر شهود
سن مدد ایله بو مسکین مبتلایه یاشفیع!

اول مبارك باشك اوزره پاره بلوط هر زمان
ساقلایوب، تموزك اسیسندن اولدی سایه بان
فانده وارساك واررایدی اولدخی سنك بیلان
سن شفاعت قیل بوعاصی مبتلایه یاشفیع!

بردخی بارماقلرکدن چشمه‌لر اولدی روان
ایچدی آندن هم طهارت ایلدی پیر، جوان

دونیم اولدی بارماقکدن دخی ماه اسمان (*)
سن مدد قیل بو سیاه روی مبتلایه یاشفیع
سویلدی بریان قوزی دخی سکا دیله کاوب
یمه دیدی کلمشم بن یا رسول مسموم اولوب
بو بلاده قالمشم بن مبتلا مغموم اولوب
سن شفاعت قیل بومسکین مبتلایه یاشفیع
معجزاتك گرمناسب اوله ایدی قدرکه
اسمك امواتی دیرلدوب کررایدی امرکه
عاجز اولدی ایرمادی هیچ مدح مداح ذکرکه
سن مدد ایله بومسکین مبتلایه یاشفیع!
معجزاتکه سنك بولنمادی هیچ حد وعد
حد وعدن بیلماز آنك هیچ احد غیر احد
یازمیه‌لر گرفلك اوراق اوله دریا مدد
سن شفاعت قیل بومسکین مبتلایه یاشفیع!
راحتك دکونچه نچه خسته‌لر اولدی شفا
صرع جندن نچه‌لر اولدی افاقه هم صفا
نچه معلول صحته ایردی ای کان وفا!
سن مدد ایله بومسکین مبتلایه یاشفیع!
نچه دیلسز پرفصاحت بولدی سندن یاحبیب!
نچه کوزسزلر بصارت بولدی سندن یاطبیب!
نچه مغموملر مسرت بولدی سندن یاخطیب!
سن شفاعت قیل بومسکین مبتلایه یاشفیع!
ایتدی حق «اسری بعبده» ایله معراجك بیان
منزلکدن قاب قوسین ایله ویردی نشان
«لی مع الله» دیمککدن محفلك اولدی عیان
سن مدد ایله بومسکین مبتلایه یاشفیع!

(*) فدخول نصفی البدر فی الکمین باطل عند جمیع المحدثین الاعلام. سلك الدرر ج ٤ ص ١٠٤

همتك مرغينه فردوس كمينه آشيان!
نسبت قصرگه معراج ملائك آستان!
نوروجهكدن وجود اولدى بوكونيله مكان!
فضلك ايله سن شفيع اول مبتلايه ياشفيع!

سندن اوزگه ياشفيع المذنبين! يوقدر پناه
مبتلايه نازل اولدقده بلا بيگاه .گاه
اولميه بگاشفيع اولمغله نقصان قدر جاه
سن مدد ايله بومسكين مبتلايه ياشفيع!

زيره عالم كان جود كدن سنك اى بحرجود!
علم لوحيله قلم اولدى علومكدن وجود
بحرجودك معدننن بوقيام، بوسجود
سن شفاعت ايلگل بو مبتلايه ياشفيع!

نچه مدح ايتسون سنى بومبتلا اى باكمال!
چون سگا مداح اولوبدر، پادشاه ذوالجلال
نعتكى ذكر ايتمه‌ده هپ نطق ناطق لنك لال
سن مدد ايله بومسكين مبتلايه ياشفيع!

دائما اولسون سگا حقدن صلاتيله سلام
هم جميع آل، اصحابگا اى خير الانام!
ملجاء، مأمول سنوك سن مبتلايه بردوام
سن شفيع اول [عبد الرحمن] مبتلايه ياشفيع!

قصيده‌سى بورادە تمام اولدى.

الحق كوزل ولطيف براثر اولوب، مكتب شاكردلرينه حفظ ايتدرميه-سزادر. هرنه قدر سوز اوزون اولديسه ده، انساب واحفادينه يادكار، غيريلره باعث اعتبار، افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك اوصاف مباركه-لرندن ذره قدريني اولسون تذكار اولسون ايچون مذكور منظومه يي يازميه مجبور اولدق. والدهٔ محترمه‌م موهوبه بنت رمقلك آناسى، فرح جمال بنت عصمت الله بن عبدالرحمن بن طويمحمد اولديغندن، اوشبو عبدالرحمن حضرت، آنام طرفندن بابام اوله در.

٤٤) عبدالرشيد بن يوسف بن قدر محمد بن بيكمحمد بن تنش. اصلی سعید قصبه سندن ایدی. قزان شهرنده برنچی مسجد حضورنده امام اوله رق، بیك بریوز سکسان سکزنچی ١١٨٨ سنه ده قزان شهرنده وفات اولدی. (١٧٦٧م) تاریخنده قزان شهرینه (٢٦) مایده ایمپراطوریتسه یکاترینه کلوب، تاش جامعلر بناء ایتمك خصوصنده اهل اسلامه رخصت ویردکنده، برنچی تاش جامعی بناء ایلمك طوغروسنده صاحب ترجمه نك الوغ اجتهادی اولدیغی روایت ایدلنور. روسیه دولتی قزان شهرنی ضبط ایتدکندن صوك اك اول بناء ایدلن تاش جامع اوشبو برنچی تاش مسجد اولوب، (١١٨٤) ده تمام اولمشدر. محمدشریف نام اوغلی، مالمش توابعنده (پورتنور) قریه سنده امام و آخوند اولوب (١٢٤٨) تاریخنده؛ وبرادری عبیدالله بن یوسف، یوز یاشینه ایرشوب (١٢٤٢) تاریخنده قزانده، وفات اولدی.

٤٥) اسماعیل بن بیکمحمد. سعید قصبه سینه منسوب برذاتدر. (١١٦٥ هـ ١٧٥١ م) تاریخنده یعقوب، عبدالرحمن، نادر، نام رفقیلری ایله اوزون برسیاحت ایلمشدر. سعید قصبه سندن ابتداء ایلمش بوسفرنده خوارزم، بخارا، هرات، قندهار، کیلات، بصره، اورانك زیب، حیدر آباد، بنارس، مکه، مدینه، شام (١)، قدس (٢)، استانبول، کبی الوغ شهرلردن کیچمشدر. (٣١) صفحه دن عبارت اولان اشبو اثرده، زمانه سینك مشهور کیمسه لری ایله ملاقات ایدوب سویلشمك ویاکه فنی وادبی بر شیدن معلومات ویرمك، کبی سیاحت نامه یازمقده ادب وعادت اولان شیلره تصادف ایدلمیور. فلاح، ملاح، جمال وحمال، کبی عوام خلقندن آلنمش خبرلردن، اوقوچیلر ایچون فائده چقماز یاکه مطالعه مشقتنه برابر طورماز

(١) اهل علم، شام کلمه سنی سوریه یه مرادف اوله رق استعمال ایدرلرسه ده عوام ناس (دمشق) شهرینه مخصوص استعمال اینمکده لر در.

(٢) عبرانیچه اولان اسمی (یوروسالم) یاخود (اورشلیم) اولوب، آندن ایسکی اولان اسمی (ایلیا) ایدی. صوکره (بیت المقدس) هم دینلور اولمشدر.

درجه سنك اولان قابل گنه اولور. اسماعیل افندینك ترکیچه‌دن ماعدا لسان بیلمدیکی، و (۱۱۹۰) تاریخنده سلامت ایدکی، مذکور اثرندن آکلاشلمقده‌در.

۴۶) عبد السلام بن حسن. اصلی اوفا ولایتندن ایدی. قزان توابعنده (قاریلی) اسمنده بر قریه ده نامدار بر مدرس اولمشدر. عصرنده اولان اعتمادلی وموثوق عالملرك بری اولوب، مرتضی افندی (۲۹) نك مستثنی اصحابندن ایدکی، ورفیق بن طیب القورصاوی (۳۲) دن هم استفاده ایتدیکی مرویدر. وبعض کیمسه‌لر، (قزلر) شهرندن اسیر اوله‌رق کلن عبد اللطیف نام بر فاضلدن هم اخذ علم ایلدکنی روایت ایدییورلر. اربالاسی اولمادیغندن، صوك عمرنده، منزله مضافاتنده اولان (شغای) قریه‌سینده کیاوی محمد شریف بن سلیمان تربیه سینه کلوب عمر کیچروش ودرس ایتمکله هم مشغول اولمشدر. آندن‌دخی (ملم) آولنده اولان کیاوی زین الدین الملمی خانه‌سینه هجرت ایدوب، مذکور (ملم) قریه‌سنده وفات اولمشدر. (۱۱۹۰) تاریخنده سلامت ایدیکی معلوم اولوب، وفاتی ایسه بوندن صوك اولور. قبری (ملم) مقبره سنده معلوم اولمقده ایسه‌ده، تاشی وتاریخی فلانی یوقدر. شاکردلری وشاکرد-لرینك شاکردلریله اطراف طولو، وقزلری طرفندن منتشر اولان بالالری ونسللری نیچه ولایتاره منتشر ایسه‌ده، بو عزیزك قبرینه علامت قویارلق وتاریخنی یازوب، سبب دعاء اولورلق بر همت، صرف ایدلمامشدر. نشر علم وحسن تربیه سی مقابلینه بویله بر التفاتسزلغی [جزاً سنمار] دیماز ایسه‌کده، جزاء خیر دیمیه‌ده یول یوقدر. شاکردلری: زین الدین الملمی، عبد الوهاب بن بیك محمد بن بایمحمد الچقماغشی، حمید بن مرتضی الالدرمشی، جعفر بن یعقوب الاگرجوی، صالح بن سعید الکناری الکیلی، سعید بن احمد الشردانی، ولید بن مقصود الاوفاوی، عبد الجلیل بن عبد-الرشید المسلمی، عبد الرشید بن محمد الحنفی الشکری، نریمان بن سلیمان الاوفاوی، چوراش بن چواکای القلشریفی، عبید الله بن جعفر الالمتی، عابد بن عبد العزیز الکناری، وغیرلر. قزلری: رابعه، محمد شریف بن سلیمان

خانونی؛ محبه، زین الدین (*) الملمی خانونی، فاضله ایله حبیبه، بریسی جعفر بن یعقوب الاکرجوی، وایکنچیسی عبد الوهاب الچقماغشی خانونی اولمشلردر. مدرسه سنده یازلمش کتابلر هر اورنده کورلمکده در. لکن بدان وشرح عبد الله عوامل، انموذج نسخه‌لرینه بروقتده تصادف ایتمادك. ۱۱۷۷ سنه‌ده یازلمش برافتتاح؛ و ۱۱۸۶ سنه‌ده یازلمش برملاجامی؛ و ۱۱۸۷ سنه‌ده یازلمش، اسمنی اونوتدیغم برنسخه منظورمز اولمشیدی. عبد الرشید الشکری بونك حضورنده (۱۱۹۰) تاریخنده برملاجامی یازوب تمام ایتدکی کتابینك آخرندن معلوم اولمشدر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «بیك بر یوزسکسان آلتی ۱۱۸۶ سنه‌لرنده قاریلی قریه‌سنده برحیات ومدرسه‌سی اولدیغی معلومدر. ایشنیاز افندینك احوالی ترقی ایتدکنی کورمکلری سببندن، شاکردلرینك اکا میل ومحبتلرنی کورمکله برمجلسده جیولوب، علم بابنده مذاکره ایدرك، ایشنیاز افندینك علمینك درجه‌سنی کوسترمکه غیرت ایلدش ایسه‌ده، بوحاله مطلع اولدیغنده ایشنیاز افندی، برگه جیولمقدن تحاشی ایتدکی افواه ناسده مذکوردر» دیمشدر. مدرسه سنك یازلنوب تمام اولمش برشمسیه آخیرنده اوشبو مضمونده برعبارت واردر: «قد وقع الفراغ من کتابة الرسالة الشمسیة فی ولایة غزان من توابع (بلغار) وفی طریق آرچه بقریة قاریلی بمدرسة مولانا عبد السلام بن حسن الاوفاوی وانا الفقیر الی الله عبید الله بن جعفر الالمتی فی سنة (وقفع) ۱۱۸۶».

۴۷۰) امیر بن نورمحمد. اوفا توابعنده اولان عالملرك برسیدر. آخوند هم مدرس اولوب، اطرافنده اولان اهل اسلام دعوالرنی فصل ایدر اولمشدر. کندیسی قزان شهرنده ویاکه اطرافنده تحصیل ایتمشیدی. بوری مضافاتنده (کوندشلی) قریه‌سنده بیك بریوز طقسان اوچونچی ۱۱۹۳ سنه‌ده سلامت ایدی. بوکلمه ناحیه‌سنده (توبان شلچلی) آولینك حسن بن عید نام کیمسه، بونك مدرسه سنده، «هدیة الصعلوك» کتابی

(*) ۱۸۱۰ سنه میلادیه‌ده وفات اولوب قبری ملم قریه‌سنده‌در.

بازوب تمام ایلمشدر. طوغمه‌سی ابراهیم اخوند، بن نور محمد، و آنك اوغلی تاج الدین اخوند، اوشبو قریه‌ده بری صوکننه ایکنچیسی آخوند و مدرس اولمشلر ایمش. حکم دفترندن بریسی تماما اوشبو اورنده کوچرله در، بویله:
« تیمنا بذکره الاعلی بو مسئله‌ده ائمه حنفیه‌دن جواب نوجهله بیورلور؟ زید مفقودك خاتونی زینب بکر قزی دورت ییل کیچدکدن کز بن نفقه و کسوه هم سکنی‌یه عجزندن اوتری حکام اسلام حضورینه کلوب، تفریق طلب ایلدکده ضرورت ایچون تفریق ایلمك جائز اولورمی و باکه یوقمی؟!.. وغیر مدخوله اولدیغنده عدت لازم اولورمی یاخود یوقمی؟! جواب بیورروب مثاب و مأجور اوله‌لر. الجواب: تفریق جائز اولور، وهم عدت وفات لازم کلور، بو عبارتلر مضمونتچه: (وقال مالك والاوزاعی الی اربع سنین فینکح عرسه بعدها کما فی النظم فلوافتی به فی موضع الضرورة ینبغی ان لابأس به علی ما اظن. جامع الرموز. وقال مالك رضی الله عنه اذا مضی اربع سنین یفرق القاضی بینه و بین امرأته فتعد عدة الوفات ثم تتزوج ان شأت لان عمر رضی الله عنه هکذا قضی فی الذی استهویه الجن بالمدینة وکفی به اماما ولانه منع حقها بالغیبة فیفرق القاضی بینهما بمضی هذه المدة اعتبارا بالایلاء. نوازل. لان مالکا کالتلمیذ لابی حنیفة رحمه الله تعالی ولهذا مال اصحابنا الی بعض اقواله ضرورة. جامع الرموز) اوشبو فتوی اوزرینه آخوند ولید بن اخوند مقصود کندی اسمله مهرمی باصدم. ینوار ۱۷ انچی کون ۱۷۸۰ سنه‌ده (*).
(وفی الملتقط کل شیء اختلف فیه الفقهاء فقضی به جاز ونفذ قضاؤه هو المختار للفتوی ولیس لاحد من القضاة نقضه الی یوم القیمة. نتف. وفیه اشعار بانه لو رفع ماقضی علی خلاف مذهبه الی قاض آخر لایمضیه. وفی العمادی انه نافذ لیس لغیره نقضه وله نقضه عند محمد خلافا لابی یوسف ره لکن فی المنتقی الخ. جامع الرموز).
وفت ضرورنده ومحل اجتهادده اولان بو مزبور فتوانی نافذ کوروب بن ملا مختار ملا محمد شریف اوغلی، وملا قطی بن ملا محمود. اوفا اویازدی اوصایولنك براپرشچك هم اسطرشینه شریف کیك قومانك سنده ایسکی قایپان آولینك یصاقلی تاتار بشیر بیکتمر اوغلینك زوجه‌سی مرحومه یمقای قزی حکم صوردی، بزماکملاردن: مذکور جفتم بشیرنك مفقود اولوب، دورت ییلدن

(*) هجریه‌ایله ۱۱۹۴ سنه محرم ابتداسی اوله‌در.

زیاده اثری ظاهر اولمادیغندن اونری نفقه‌یه عاجزم، بنی بوزوجه‌مدن تفریق اینسه‌گز ایدی، دیب. شو سببلی، مذکورك فقدانلغی شریعت اوزرنده تیکشرلوب، خاتونی تفریق ایدلدی. بو سجلده اسملری بیان ایدلمش مفتیلرك فتوالری موجبنچه بیورلدی: عدت موت صوکنده اوزی استمش کیمسه‌یه جفتلنورگه. (١٧٨٠) نچی ییل شهر ربیع الاول یکرمی بشنچی کوننده. بویله حکم ایدوب بن آخوند امیر بن نور محمد امضاء ایتدم. ملامسعود بن ملازین العابدین امضاء ایتدم. حکم حضورنده شاهدلر: ملا عبد الواحد المحمد اوغلی، ملامحمد لطیف ملازین العابدین اوغلی، پولاد آیط اوغلی، بشیر رحیمقل اوغلی، میر سلیم آبقای اوغلی ».

٤٨) عبد المنان بن عبد الرحمن (٤٣) بن طویمحمد. تایصوغان قریه‌سنده امام ومدرس اولوب، علم وظرافت ایله ممتاز ایدی. فقط یاشلکنده ارتحال ایتدکی مرویدر. بیك بر یوزطقسان دورتنچی ١١٩٤ سنه‌ده سلامت ایدی. روسیه اسلاملری ایچنده الوغ بر شهرت کسب ایتمش اولان آخوند ولید بن سعید بونك حضورنده ختم تحصیل ایلمشیدی. شکر قریه‌سینك عبد الرشید بن محمد هم بونك اصحابندن ایدی. استاذی عبد السلام بن حسن القاریلی اولسه کرك. فضل الله نام اوغلی هم اکابر علمادن ایدی. یازوب تمام ایتمش اولان ابن هشامك قواعد الاعراب نام نسخه‌سی منظورمز اولدی. رسم خطی درست وکوزلدر.

٤٩) سلیمجان بن دوستمحمد. قزان طرفنده (قوال) قریه‌سنده امام ایدی. (١١٤٦) تاریخنده دنیایه کلوب بیك بر یوزطقسان دورتنچی ١١٩٤ سنه‌لرده ارتحال ایتمشدر. کتابلر اطرافنده بعض تحریرلری اولدیغی مرویدر. ریحانه اسملو قزی فخر الدین بن عبد الرشید نکاحنده ایدی.

٥٠) محمد شریف بن سلیمان بن چیکه بن بیمك صوفی. کیچویلغه‌سی

باشنده (چوپای) آدلوقریه دندر. مینزله ناحیه‌سی (شغای) قریه سنده امام و مدرس اولوب، بیك بریوزطقسان دورتنچی ۱۱۹۴ سنه ده وفات اولدی. بر قصص الانبیاء کتابی یازوب (۱۱۱۰) تاریخنده تمام ایتدکنی، کندیسی یازدیغندن بك اوزون عمرسوردکی آکلاشلنور. قبری شوشمه یلغه سنك اولان (ایسکی ایشتراك) قریه‌سنده اولوب، قبری معلوم، لکن تاشی ایسکرمش و یازولری اوقولنماز برحاله کلمشدر، آنام طرفنك اولان جدم رمقل بن مقصود، بونك جنبنده مدفون اولدیغندن (ل۱۳۰) تاریخنده هر ایکیسینك تربه لرینه زیارت ایلمش ایدم. خاتونی رابعه بنت عبدالسلام (۶ع) هم (۱۲۰۹) تاریخنك وفات اولمشدر. بالالری شمس الدین، برهان الدین، در.

ا ل) عبداللطیف بن عبدالسلام (۳۷) بن اوراز محمد. سعید قصبه‌سنك برنچی جامعده امام اولوب، کوزل درس آیتمشدر. استاذی آتاسی عبدالسلام اخوند ایدی. بیك بریوزطقسان دورت ۱۱۹۴ سنه‌لرده وفات اولدی.

ل۲) ابراهیم بن عبدالله بن عبدالغفور. تاو یاغنده (بارش) قریه سندن اولوب، بیك بریوز طقسان بشنچی ل۱۱۹ سنه‌ده (اوربار) قریه‌سنده وفات اولدی. ۱۱۶۷ سنه‌ده حسن شیخ آولنده، ۱۱۷۸ سنه‌ده قزاقلرده، ۱۱۸۶ سنه‌ده اورباره درس آیتدکی معلومدر. مدرسه‌سنده یازلمش بر قهستانی آخرنك بویله یازلمشدر: «کتبه سیف الله بن عبدالکریم بمدرسة آخوند الزمان ابراهیم بن عبدالله فی قریة قزاقلر ۱۱۷۴ سنه». کندیسی عالم لکن سوداوی مزاج بر کیمسه اولدیغی مرویدر. استاذی مرتضی افندی (۲۹) وشاکردلری بونلردر: سعید بن احمد الشردانی، سیف الله بن عبدالکریم الصاصناوی، وغیرلر. آتاسی عبدالله ۋاتقه ولایتنده اولان (نقره ــ نو قرات) آولنده امام اولمش ایمش.

۳ل) ولیخان بن آبلای خان . قزاق خانلرندندر . (۱۷۳۹ م) تاریخنده آتاسی آبلای خان روسیه تبعه‌لگنی قبول ایدوب، (۱۷۸۱ م) ده وفات اولمش ایدی . قزاقلرك انتخابی؛ و ایمپراطوریتسه یکاتریننه‌نك تصدیقیله، (۱۱۹۶ م و ۱۷۸۲ م) ده، (اوفا) شهرنده، آتاسی اورنینه ولی‌نك خانلق رسمی اجرا اولندی . بو وقعه فوق العاده بیوك و سلطنتلی اولوب، (اوفا) شهرینه روس مأمورلری و قزاق توره‌لری حسابسز مقدارده جمع اولنمشلردی (*) . یمین مجلسنده آخوند (بو آخوندك کم ایدکی بزه معلوم اولمادی، احتمالکه ابراهیم بن تولك یاکه محمدجان مفتی اولور) آردندن ولی سلطان یمین کاغدنی قچقروب اوقومش؛ و قرآن شریفی تکریم یوزندن اوبوب، باش اوستینه کوترمشدر . بعض مجمعلردن آکلاشلدیغنه کوره بونك خانلغی اوزون مدت اولمای، بلکه یاشلکنده وفات ایتمشدر .

۴ل) محمد قل بن تابای . اق یلغه سنده اولان (بایرکه) قریه سنده امام و مدرس اولوب، بیك ایکییوز ۱۲۰۰ سنه‌سنده وفات اولدی . فضل و کمالت صاحبی اولمق ایله علم اهلی آره سنده اسمی واردر .

اون اوچونچی عصر علماسی

لل) حسین بن عبدالرحمن بن انس البرندقی . اوفا ولایتنده (استرلیباش) قریه‌سنده ۱۱۳۲ سنه‌لرده امام و مدرس اولمشدر . بونك خلفی اولان عادلشاه بن عبدالله (۱۲۱۰) تاریخلرنده (استرلیباش) ده مدرس اولدیغندن، اوشبو عصر ابتداسنده ارتحال ایلمش اولسه کرك . اسمی یازلمش اولان برتاباغی، بو کونه قدر مسجدده محفوظ و خطیبلر قولنده تداول ایدلمکده اولدیغی مرویدر . کندیسی عالم، صالح، ناصح (**) بر کمیسه

(*) تفصیل واقعه رسمی غزته‌ده نقل اولنمشیدی . ۱۸۹۲ سنهم عدد
(**) . استرلیباش تاریخی ص ل .

اولمش ایمش. وبر روایتده صاحب ترجمه، منصور اخوند (۳۰) بن عبدالرحمنك اوغلیدر. وهر حالده روسیه‌ده برنچی مفتی اولان محمدجانك آتاسیدر.

ل۶) محسن بن صفر بن یونس (۳۳) بن ایوانای. قزان توابعنده (اوری) قریه‌سنده امام اولوب، ایکیوز دورتنچی ۱۲۰۴ سنه‌ده وفات اولدی استاذی حسین بن عبدالکریم در. موءمن اسمنده اوغلی وار ایدی.

ل۷) عبدالسلام بن حسن بن قدرمت (قدرمحمد) بن تلانچی بن بیگلدی بن طو یش. یراق باباسی اولان طو یش، منزله توابعنده (بیکبناو) قریه سنده، و بیگلدی بن طو یش (آز الاتی) آولنده دفن اولنمشلردر. تیلانچینك قدرمت ایله سر مکای نام اوغللری، ملله یلغه سینك باشنده (کگری یلغه) آدلو بر قریه تأسیس ایتمشلردر. بعض مجمعلرده مذکور اولدیغنه کوره، مذکور قریه‌نك تأسیسی (۱۷۰۰۹ م ۱۱۲۱ ﻫ) حدودنده ایمش. اطرافنده اولان بر، اورمان، پچانلکلرنی وعموما یخشی ویمان اراضینك جمله سنی نادر بن اورازمت (اوراز محمد) آدلو کیمسه‌دن صاتوب آلوب، اوزلرینه ملك ایتمشلردر. سرمکاینك المت نام اوغلی، بو اطرافده الك اول مرتبه‌اوله رق روسیه دولتنه صوصارتیر یسیدن یصاق‌ویرمش ایمش. آلتنبای بن المت بر سرمکاینك بالالری: اسمعیل، مرحبا، عبدالرشید، جعفر، یعقوب، یحی، طحاوالدین، اولوب طوغمه‌سی تیمورکای بن المت بالالری: میگلیکای، وغیرلردر. قدرمت بن تیلانچی اوغللری مصطفی وحسن، در. صاحب ترجمه عبدالسلام بن حسن، اقرانی آره سنده مشار الیه برمدرس اوله رق (کگری یلغه) قریه‌سنده اوزون مدت تدریس ایله اشتغال ایدوب، ایکیوزدورتنچی ۱۲۰۴ سنه‌ده وفات اولدی. (ل۱۱۱) تاریخنده یازوب تمام ایلمش بر شرح وقایه‌سی کورلمشیدی. اوزینك اوغلی یازوب تمام ایلمش بر کتاب (دیباجه‌سی دوشدکی سببلی اسمنی بیلمادم، لکن مندرجاتندن شیعه علماسی اثری ایدکی ظاهر ایدی) آخرنده اوشبو مضموننده یازمشدر: «کتبت فی ولایة (اوفا) وفی قریة (کگری یلغه) بمدرسة

والدنا عبدالسلام بن حسن ل۱۱۸ سنة ه و ۱۷۷۱ سنة م و انا الفقیر عبدالغفار بن عبدالسلام بن حسن » بالالری: عبدالغفار، شمس‌الدین، زین‌الدین، عبدالستار، وغیرلر. حفیدی سعدالدین بن عبدالستار ککری یلغه‌ده امامت ایدوب، (۱۳۰۰) حدودنده وفات اولدی. اربالاسی اولمادیغندن عقبی منقرضدر.

اوشبو اورنده اسمی مذکور اولان نادر بن اورازمت(*) تاوباغی میرزالرندن اولوب، قزان آلندیغی وقتلامی ویاکه اورال طرفنده اولان اختلاللر اثناسنلامی، دولت ایچون الوغ برخدمت کوستروب، زی، کیچو، شوشمه صوق، یلغه‌لری بوینده برطوتاشدن اوله‌رق، خیوه مملکتی قدر اولان یرهم اورمانلری، مکافات یوللو مالك اولمش ایمش. مذکور یر اوستنلا بو کونده تقریبا قرق عدد اسلام قریه‌سی معیشت ایتمکده اولسه‌لرده، نیچوك اولسه‌ده یره صاحب اولمق استممشلر، بناء علیه بوکبی صاحبسز ترکه، همیشه صاحبسز حالنچه قالمشدر. (۱۸۷۰) تاریخنده مشهور بر دعوا وکیلی اجتهادی سایه‌سنلا اوچ دورت آول خلقی کندی تصرفلرنده اولان یرلرنی کندی ملکلری اوله‌رق، حکومت طرفندن تصدیق ایتدرمشلر ایسه‌ده، باشقه‌لری بو فائده‌یی رأی العین مشاهده ایتدکلری حالده، سوز آڭلاماز اۇباشلری بصیرتسز ملالرینك « بونده البته برحیله ومکر اولور! » دیه تخویف ایتدکلرندن، بوکبی بیوك وابدی برثروت الدن کتمشدر. بزم خلقمزك عادتی ایسه، اولسه یرصاتمق اولوب، آلمق دکلدر! . . . انا لله وانا الیه راجعون.

ل۸) حسین بن عبدالکریم بن یارمحمد بن یانساری (ل۲) بن بیصاری (قزاقلر)ده، (اوری)ده، اوشمیلده، امامت ایدوب، ایکیوز بشنچی ل۲۰۵ سنه‌ده (اوری) قریه‌سنده وفات اولدی. بوکیمسه، مشهور حبیب الله ایشان ایله فتح الله آخوندنك آتالری اوله‌در. بونلردن باشقه هم اسحاق اسمنلا براوغلی وارایدی.

(*) نادربن اورازمت بن توتش بن تویباقطی بن تویکلدی بن شیخ محمد بن عبدالرحمن بن عبدالله بن حسین بن اصلخواجه بن مجاق. زی یلغه‌سنده اولان (نادر) قریه‌سی بونك اسمینه منسوبدر.

٥٩) عبد الكريم بن عبد التواب بن عبد الغنى بن عبد القدوس المرجانى . يوز ياشنه ايرشوب ايكيوز بشنچى ١٢٥٠ سنه ده، (مرجان) قريه سنده وفات اولمشدر . صدقه، عشر، جيوب تركلك ايدرگه رضا اولماديغندن امامت خدمتنى قبول ايتمامش ايمش . بالالرى : رحمة الله، سبحان، عثمان، عبد الله، عبد الرشيد، در .

٦٠) ايشنياز بن شير نياز بن يار محمد . اصلى اورگنج مملكتندن اولوب، ديارمزه كلمكله، تورلى اورنلرده مدرسه لر طوتوب، تعليم ايتمشدر. ايشنياز افندى، ايشنياز آخوند، ديه مشهور اولوب، ايكيوز بشنچى ١٢٥٠- سنه ده سعيد قصبه سنده ارتحال ايتدى . آناسى خديجه بنت شر بن اسمنك ايدى. شاكردلرى : سعيد بن ابراهيم البارشى، ابراهيم بن ارسلان الكيومى، سعيد بن احمد الشروانى، مناسب بن عبد الرحيم القزانى وغيرلر . آثارى عقائد بلغاريه، آدلو بر تركى رساله در . بو كمسه حقنده فاضل مرجانى : [هر نه قدر درست و اعتمادلى عالم دكل ايسه ده، ديارمزده اعتبارى بلند اولمشدر . جاى كونلرنده كيچه لرك قسقه وقتلرنده اتباع و شاكردلرنى بيوك تاو باشلرينه آلوب واروب، شفق غائب اولماديغنى كوسترر اولمشدر . قسقه تونلرده يستو نمازى فرض دگل ديمكنى، اوشنداق امكان صفات وزيادة وجود مقاله لرنى، يورتمزه شائع ايدن ذات اوشبو در . اخير عمرنك بعض شاكردلرى بو مذهبلرك حقيقتلرينه مطلع اولوب، كندسينه انكار ايتمشلر در] ديمشدر . ايسكى مجموعلر و كتاب اطرافلرنده، كندسندن برقدر فتوالر نقل اولنمشدر كه، شاذلقلرينه اعتبار ايدلدكده نقل ايدلوچيلرك اعتبارسز ايدكلرينه كوكل حكم ايدر . بو جمله دن برى اوشبو در : « ايشنياز افندى بن شير نيازدن ايشتدم : قنوت دعاسينه تكبير ايتدكى وقتده بارمقلرى، قولاق يومشاقلرينه دگرسه (تيمسه) نمازى فاسد اولور، ديب » . مطالعه سيله مشرف اولديغمز حديث شريف كتابلرنده، هر نه قدر، افتتاح وقنوت تكبيرى وقتده قولاق يومشاقلرينه قول ديكرميه بيوروب بر تعليم كورلمادى ايسه ده، بو عمللرك نمازى فاسد ايدلچكى طوغروسنك هيچ بر دليل بيلنمدى . اوشبو ايشنياز افندى،

یه نسبت ایدلن سوزله، بوندن اوتوزبیل مقدم، بوکلمه ناحیه سینك آلوغ وکیچوك علماسی، مشایخ و فضلاسی حاضر بولنان برمجلس، المت قریه سنده اسکندر بن حبیب الرحمن خانه سنده، شیخ زین الله الخالدی مدظله حضرتلرینك علمی امتحان ایدلمشدر. اون اوچونچی عصرك آخرنده کلن عالملرمزك، بویله برکتاب چیتلرنده و سندسز مجعلرده یازلان سوزلره دقت ایتمکلری ایچون هم تعجب هم تأسف ایتدك.

٦١) نورعلی خان بن ابی الخیرخان (٣٩) بن آچه. (١٧٦٢ م ل ١١٧٦ هـ) تاریخلرنده، قزاقلر طرفندن امانت اوله‌رق روسیه دولتنه تابشرلمشیدی. (اورنبورغ) واندن (اوفا) شهرینه کیتورلوب، (اوفا)ده نه قدر آیلر طوردیغی صوکنده سبیلی تخلیه ایدلدی. قزاق قبیله‌لرندن بعض طائفه سینه خان اولمشیدی. شرق ناپالیونی اولان نادرشاهك سرعسکری طاهرخان بن رستم خانی اورگانج مملکتنده قتل ایتدی. (١٢٠٤) تاریخنده تکرار (اوفا) یه کتورلوب، ایکیوز بشنچی ل ١٢٠٥ سنه‌ده وفات اولمشدر. قبری ایسکی اوفا اسملو اورنده کیرپچ زاوودلری یاننده‌در. برمعلوماتلی کیمسه دلالتیله قبرنی ازلب تابمش ایدم. اوستونده کچکنه برتاشی اولسه‌ده (*) یازوی یوقدر. (کرك نادرشاه؛ کرك نادرشاه سرعسکرنی قتل ایده‌چك مرتبه‌ده بهادر و صاحب جاه اول، دنیانك عاقبتی بویله‌در! . . . .).

بونك صوگره سنده اوغلی ایشم خان، وبونك طوغمه‌سی ایچواق بن نورعلی خان وبونك اوغلی جانتوره بن ایچواق، وبنك طوغمه‌سی شیرغازی بن جانتوره، بربری آردندن خانلق منصبنه اوطورمشلردر. لکن بونلرك خانلقلری فقط اسمدن عبارت اولوب، اصل اداره روسیه دولتنده اولمشدر. ایشم خان (١٢١٢) تاریخنده وفات اولدی. شیرغازی خان ١٢٤٠ سنه‌ده سلامت ایدی. نورعلی خانك ایکنچی اوغلی بوکای خان (١٢٢٦) تاریخنده

(*) بوکونده کناز سلطان احمد بن جهانکیر طرفندن، تربه اوستینه تاش بناء صالنوب، اطرافینه خندق قازلمدی.

بوكای ایلینه خان اولوب، روسیه دولتی طرفندن تصدیق ایدلدی. وفاتی (۱۲۳۸) تاریخنده در. بوندن صوك قارنداشی ولیخان، خانلق اسمنی آلمشدر.

٦٢) شمس الدین بن عبد الرشید بن عید. آتاسی عبد الرشید (۱۱۸۳) تاریخنده قزان شهرنده سلامت ایدی. صاحب ترجمه، قزانك امام واخوندی اولوب، ایکیوز یدنچی ۱۲۰۷ سنه‌ده وفات اولدیغی روایت ایدلنور. بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: « شمس الدین افندی دیمکله معروف اولوب، زمانه سنده آخوند، قزان واطرافنده اولان (اسلام) دعوالرنی فصل ایدر ایدی؛ احمد بن سعید الشروانی، صبی ایکن وقتنده، کیشت قریه‌سینه کلوب تفتیش ایدوب یوردکنی تکرار کورمش، وروس قومندن کانبی هم اولور ایمش» دیمشدر. شاکردلری: مقصود بن قربانعلی الکولباشی، وغیرلر.

٦٣) ولید بن مقصود بن آفاق بن دوستمحمد بن بایغرا بن توقغرا بن چوقغرا. استرلی تماق مضافاتی قرمسقه‌لی قریه‌سنده امام واخوند اولوب، الوغ بر شهرت صاحبی اولمشدر. اوفا شهرنده محکمهٔ اسلامیه آچلمازدن مقدم، اسلام جماعتینك مرجع وملجأی اولوب، لازم یرلره مسجد بناسینه رخصت ویرر واماملر هم نصب ایدر اولمشدر. ۱۱۷۹ سنه‌ده حکومت طرفندن منشور آلوب (شعبان آینده)، ایکیوز یدنچی ۱۲۰۷ سنه ویاکه ایکیوز سکزنچی ۱۲۰۸ سنه‌ده (*) وفات اولمشدر. تربه‌سی قرمسقه‌لی قریه‌سنك در. اوغللری ولدان آخوند ایله سفیان آخوند هم مشاهیر زمان جمله‌سندن اولمشلر در. آتاسی مقصود بن آفاق قزان ولایتنده (یاکا صالا) اسملو قریه‌دن هجرت ایدوب.

(*) صاحب ترجمه میلادی ایله (۱۷۹۳) ده وفات اولمش ایسه‌ده قایسی آیده ایدیکی تعیین اولنمادیغندن ومذکور سنه‌ده (۲۰۷) نك آخریله (۲۰۸) نك اولی جیولدیغندن بویله تردیدی موجب اولمشدر.

اوفا توابعنده (بیش قورای) قریه‌سینه کلوب، مقام طوتمشدی کندیسی هم علمادن اولوب، مرتضی افندی (٢٩) حضورنده استفاده ایلمش ایمش.

٦٤) ابوبکر بن ابراهیم بن یوسف بن ایشبولاد بن ایشمراد. قزان اهالیسندن وقزان شهرنده امام اولوب، ایکیوزسکزنجی ١٢٠٨ سنه‌ده وفات و قزان مقبره سنده مدفوندر. استاذی واتقه ولایتنده (یانغل) نام قریه ده مسعود بن بیکمت نام کمیسه اولوب، مزبورك حضورنده مصباح شرحی افتتاح یازوب، (ل ١١٧) تاریخنده تمام ایلمشدر. ١٢٠٤ سنه، شهر ربیع الاولده، اوفا شهرنده اسلاملره مخصوص اداره خانه تأسیس ایدلدکنده، اك مقدم اعضا اولوب وارمش اولان اوچ کمیسه نك بریدر. اعضاء نصیب اولنمقی محمدجان مفتینك اجتهادیله اولوب، آنلك مرادینه موافق هم بوخدمتنده اوچ نوبت طوتاشدن قالمشدر. جمعیت شرعیه‌یه مخصوص اولان ایسکی کاغدلر پراکنده وتلف اولوب بتدکلرندن، مشار الیهنك شرعی مسئله‌لر حقنده یازمش اولان تحریر وفتوی صورتلرینه، ونه‌کبی کتابلری استعمال ایتدکنی بیلمك ممکن اولمادی. برایکی عدد امضاسنی استثناء ایدلنور ایسه، هیچ اثری اوچرامادی دیمك ممکن اولور. زماننده اعتبارلی برذات اولوب، قزان واطرافنده اولان شرعی دعوالری استماع ونزاعلری فصل ایدراولمشدر. اوزون بویلی، تمام اعضالی، قویی سقاللی، برذات ایمش. اربالاسی اولمادیغندن، بوجانبدن عقبی منقرض اولوب، انجق ابوبکر بن یوسف نکاحنده اولان قزی عافیه‌دن صدرالدین بن ابی بکر دنیایه کلمش؛ وعبدالرشید بن اسحاق بن یولداش نکاحنده اولان قزندن احفادی موجود ایمش.

ل ٦) عبدالرشید بن قدرمحمد. قزان توابعنده (صانش) و (صبا) قریه لرنده امام اولوب، مدرسه‌طوتمش، و عصرینك الوغ مدرسلرندن بری اولمشدر. استاذی مرتضی افندی (٢٩) در. بونك حضورنده شاکردلرندن عبدالکریم بن ابراهیم البلغاری (ل ١١٧) تاریخنده قهستانی یازوب تمام

اینمشدر؛ زی یلغه سنده (توبان ماقتمه) قریه سینك زین العابدین بن عبید (١٧٩٣ م) تاریخنده فرائض سراجیه‌یه اولان سید شرحنی یازوب تمام ایلمش؛ شوشمه یلغه‌سنده (صاری بیکقل) قریه‌سینك المحمد بن نور محمد بن دومای بن بیمك صوفی (١١٩٧) تاریخنده قهستانی یازوب تمام ایتمش؛ چرمشان یلغه سنده (کیکلی - بورمت) قریه‌سینك یوسف بن ایمانقلی البلغاری (١١٩٧) تاریخنده امالی قصیده‌سی اوزرینه علی القاری رحمه‌الله طرفندن یازلمش اولان شرحی یازمش؛ اوصا ناحیه‌سنده (بالتاچ) قریه سینك بنیامن بن یهوذا بن بالتاچ (١٢٠٨) تاریخنده قهستانی یازوب، تمام ایتمشدر. اوشبو شاکردلرینك رسم خطلری درست وکوزل اولدیغندن کندیسینك هم کمالت صاحبی اوله‌چغی بر قدر استدلال اولنور. برایسکی مجموعه، ملالر طرفندن ایدلمش اتفاقك صاحب ترجمه‌نك هم اسمی کورلمك مناسبتیله تلخیص ایدلنوب بویرده نقل اولنه‌در: « ویکره اتخاذ الضیافة فی ایام المصیبة لانها ایام غم فلا یلیق فیما یختص باظهار السرور. وان اتخذ طعاما للفقراء کان حسنا ولوفی الترکة حق الصغیر لایتخذ منها. بزازیه. وان اتخذوا طعاما للفقراء کان حسنا اذا کانوا بالغین قاضیخان. وهذه العبارات مقبولة عند الفقیر ابراهیم بن قوجاش الساکن بقریة (اوطار) ١١٩٩ سنة. اوشبو روایتلر بز فقیر قاشنده هم مقبولدر. (ارباش) قریه‌سنده امام حسین بن مسکاو. الفقیر محمد رحیم بن یوسف یظن ان العمل بروایة قاضیخان هو الاحوط. اوشبو عبارتلری مقبول کوروب، بز (تنکی صبا) امامی عبد الخالق بن اعظم کند المزله مهرمزی صالدق. بو عبارتلرك درست و معمول ایدکینه بن (صبا) ده امام کمینه عبد الرشید بن قدر محمد امضاء ایتدم ».

٦٦) فضل‌الله بن عبد المنان (٨ ٤ م) بن عبد الرحمن. فضل و کمالت صاحبی اولان علمأ کبار دندر. (تایصوغان) قریه‌سنده امام، مدرس هم اخوند اولوب، ایکیوز طقوزنچی ١٢٠٩ سنه جمادی الاخیره یکرمی اوچونچی کون رحلت ایتدی، وتایصوغان مزارنده دفین خاك اولدی. شرعی بر مسئله‌یی حل ایندرمك ایچون مفتی محمدجان بن الحسین طرفندن دعوت ایدلن افاضل

زمان آره سنده برلکده بولنوب، مذاکره وقتنده ویرمش رأیی، جمله طرفندن قبول وتحسین ایدلدکی خلق آره سنده سویلنمکده در. استاذی معلوم اولمادی، بلکه آتاسی عبدالمنان اولور. بالالری: عبدالله، عبیدالله، فتح الله، عبدالنافع، مفضل، موهوبه، سروناز، فرحناز، در. سروناز شمس الدین نکاحنده؛ موهوبه‌ده برهان الدین نکاحنده ایدی، هر ایکیسی محمدشریف (٥٠) بن سلیمانك اوغللری وعبدالسلام (٦٤) بن حسن القاریلنك حفیدلریدر. عبدالله نام اوغلی برنچی درجه گوزل ودرست یازوچیلردن اولوب، زیاده کوب نسخه وکتاب یازمشدر. علمنده هم اعتمادلی اولوب، (١٢٦٠) تاریخنك (١٤) نچی شوالده ارتحال ایتمشیدی. بونك ارتحالیله عبدالرحمن (٤٣) بن طویمحمدك، تاپصوغانده اولان علم یورتی سونمش؛ مدرسه وشاکردلاری تربیه ایلمك ایچون عبدالنصیر بن عبدالرحیم، قاران قریه سندن هجرت ایلمشدر. عبدالله بن فضل اللهك اوغللرندن شاه احمد (١٣٠٠) تاریخنده؛ وعبدالمنان، (١٣١١) تاریخنده، وفات اولدیلر.

٦٧) عبدالله بن مسلم بن علی بن المحمد بن چوینچال میرزا بن داؤش میرزا. موسی حاجی بن فتح الله روایتنه کوره، یراق بابالری آلتون اوردادن چقوب، داوش میرزانك نسل وانسابی (اوفا) و (اورنبورغ) ولایتنه منتشر اولمش و (کناز داشکین) فامیلیه سیله معروف اولمشلردر. کوب کمسه‌لردن ایشتدکمزه کوره روسیه‌ده مشهور روس زادکانندن داشقوفلر، اوشبو ذات فرعلرندن ایمش. عبیدالله میرزا بن الحسین داشکین بیاننه کوره: داوش میرزا، برقدر تحریفله (داشکه) دیه معروف اولدیغندن، (داشکه) صورتنده تلفظ ایدن فرعلری (بونلر اکثر اسلاملردر) داشکین دیمکله مشهور اولوب؛ (داشقو) صورتنده تلفظ ایدن فرعلری (بونلر خرستیانلردر) کندیلرینه داشقوف نسبتی ویرمشلردر. ایکی تورلی نسبتك تفاوتی، یالکز شیوه وتلفظ جهتنچه اولان تفاوت سببندن میدانه کلمشدر. علی بن المحمد، حج سفرنده یوروب کلدکنده حاجی علی دیمکله معروف اولمشیدی. مسلم بن علی، دولت طرفندن احسان ایدلمش امتیاز موجبنچه، چیلابی الطرافنه کلوب، برقریه بناء

اینمش؛ وکندی اسمینه نسبت ایدرك (مسلم آولی) تسمیه ایتمشدر. صاحب
ترجمه عبدالله، ویرخورلل ایله طرویسکی آره سنده اولان واسع صحرا ایچنده
بر قریه تأسیس ایدوب مقام طوتمش، کندیسی مدرس وآخوند عنوانننده
اولدیغندن قریه‌سی هم (آخوند اولی) دیه‌کله اشتهار ایتمشدر. استاذی محمد
بن علی الداغستانی اولوب، علوم ظاهره وباطنه‌یی جامع اولمغله اهل اسلام آره‌سنده
فوق العاده برنفوذ واعتبار کسب ایتدکی مرویدر. دولت طرفندن ایلچیلك
صفتیله بخارایه وارمش؛ وبو خدمتنه مکافات اوله‌رق آلتون نشان وکوب
بروملکلر احسان ایدلمشدر. (اوفا) بلده سنده محکمهٔ اسلامیه تأسیس
ایدلمازدن مقدم، اطرافنده اولان شرعی دعوالری فصل؛ امام ومؤذنلر نصب
ایدر، جمعه وعید اوقومیه منشورلر ویرر ایمش. عصرنده ایوان بن یملیان
نام کمسه (بوغاچوف) اوچونچی بطرس بن فیدور اسمیله (ل ۱۱۸) تاریخنده
خروج ایتدکنده، عبدالله اخوند باشقرد خلقنی وعموما اسلام ملتنی دعوت
ایدرك، مقابله ایلمشدر. ایکیوز طقوزنجی ۱۲۰۹ سنه‌ده وفات اوله‌رق وصیتی
موجبنچه کندیسی بناء ایدن مسجد جامع جنبنده دفن اولنمشدر. قبرنده تاشی
اولوب، اسم وتاریخی یازلمشدر، دیورلر. بالالری: ابراهیم عبدالمجیب،
محمدیار، حنیفه، در. حنیفه اسملو قزی عبدالجمیل بن فیض الله خاتونی اولوب،
علمادن محمد ظریف بن عبد الجمیلك آناسیدر. مکتوبلری: ۱) تیمنا بذکره
الاعلی. تیپترلر اسطرشینه سی ساعنبای سلطانای اوغلی قارامقنده اولان (قالقان)
آولنده اولمازقل خواجم قل اوغلنی محله جماعتلری اوزلرینه امام ومدرسلك
ایچون لائق کوروب اتفاق ایتمشلر. اهل اسلامك رضالقلری سببلی، عید
وجمعه اوقورغه رخصت قیلوب قالقان قریه‌سنده شرعا نصرف قیلورغه اختیار-
لندردم. انابت ایچون امضاء ایتدم: آخوند و دیپوتات عبدالله مسلم اوغلی،
هم مهرمی صالدم. ۱۷۷۱ سنه‌م ایول (۱۷) ده (۱۱۸ (نجی رقمده ٠—— ٢)
بسم الله علی شوامل الائه وسوابغ نعمائه والصلوة والسلام علی نبیه محمد خاتم
انبیائه وعلی آله واصحابه. وبعد فهذا کتاب ینبیء معناه ویعرب فحواه
ان خلیل ابن مولود القراتابنی من اتباع الاسطرشینة یالطر طرخان ابن
نایماس، لما تیقن ان کل دولة واقبال ونعمة واموال فان مصیرها الی التعیر
والزوال وان لیس للانسان الا ما سعی فی تحسین الاعمال وتزیین الاقوال

جعل النص الجلى من الكتاب المنزل على النبى الامى وهو قوله عز من قائل « والذين ينفقون اموالهم فى سبيل الله ثم لا يتبعون ما انفقون منا ولااذى فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولاهم يحزنون » امامه وبين يديه فوقف خالصا لوجه الله تعالى عن نية صادقة وارادة صافية مسجدا مبنيا جديدا فى قريته واستأذن فيه ان يقيموا صلوات الاعياد والجمع مع سائر المسلمين والناس اجمعين واذنوا باقامتها فيه من جانب احقر العباد عبد الله بن مسلم الاخوند وحكم بصحة ذلك مراعيا للوجه الاصلح والطريق الاوفق فى تاريخ « عقصط » (١١٩٩) وفى شهر شعبان حرره بقرية (قيدوش). برنچى مكتوبى اخوند موسى افندى ابن فتح الله (اخوند) قريه‌سندن، ايكنچى مكتوبى عبيد الله افندى ابن الشيخ عبد الحكيم (ميدياك) قريه‌سندن، عبد الله اخوندك كندى قلميله يازلمش نسخه‌لرندن نقل ايدوب يبارمشلر ايدى. برنچى مكتوبده مذكور اولان اولماز قل خواجهم قل اوغلى ويرخورال توابعنده نامدار وعظيم الاشتهار برعالم اولمش ايمش. ايكنچى مكتوبده بيان ايدلمش مسجد (١٧٩١م ل١٢٠٥هـ) ابو الليث نام كيمسه، منشور آلوب امام اولمشدر. بوندن صوكره اوغلى شاه مراد، امام اولمشدر. اولكيسى سعيد قصبه‌سنده وليد ايشان اصحابندن، ايكنچيسى يولق قريه‌سنده عبد اللطيف شاكردلرندندر.

٦٨) محمد بن على الداغستانى (قاضاقاى آخوند). داغستان ولايتنده اكابر علمادن اولوب، قضا مسندنده اولتوردى. شونكچون اوطرف خلقى كنديسينه «قاضى آقاى» ديور ايمش. آقا وآغا كلمه‌لرى بزم تركى لسانى اولوب، عربلرك: (مولا، سيد، رئيس) كلمه‌لرى مقابلنده (*) استعمال ايدلنه‌در. [قاضى آقاى] دن تحريف وبرقدر تخفيف ايله [قاضا آقاى] ديمكله شهرت بولمشدر. داغستان ولايتنده نفوذ واعتبار صاحبى اولديغى حالده، سببى بزه آچق بيلنمدكى جهتله روسيه ايچروسينه نفى ايدلمشيدى. اورنبورغ توابعنده (ساقمار) يلغه‌سنده (قوندراو) وبر روايتده (قوندراو نوغاى) نام قريه‌ده قرار

(*) قاموس تركى. (آغا) و(قا) ماده‌لرنده.

ایدوب، مکتب ومدرسه تأسیس ایتمکله تعلیم ایله مشغول اولدی ایکیوز اونونچی ١٢١٠ سنه‌ده وفات اولوب، قزاقستانده (صاوقاین) آدلو صوبوینده دفن اولنمشدر. قبری معلوم، وتاشنده اسم وتاریخی یازلمش ایسه‌ده، تاشینك باش طرفی صنوب دوشمش ایمش. قبری مشهور بر زیارتگاه دیبورلر بالالری: محمدجان، یوسف، در. موسی‌حاجی بن عبیدالله: قاضاقای آخوندك، مذکور ایکی اوغلنی قزاقستانده، مشهور ایساد بهادر قبیله‌سی اولان — تلاوق باق — قبیله سنده کوردم، اولکیسی (محمدجان‌قاضی) دیمکله معروف ایمش] دیه [حکایت ایتدکنی ایشتدم. آثارندن هیچ شیء حتی‌که ایسکی کتابلر طرفنده اولسون رسم‌خطنی کورمك هم بوکونه قدر میسر اولمادی. شاکردلرینك قوللرنده توارثا قالمش اجازت نامه‌سنده بیان اولندیغنه کوره، استاذی احمدالداغستانی وآنك استاذی محمد بن موسی القدقی، وآنك استاذی داود الداغستانی، اوله‌در. دیارمزده، شهرتی چقوینك برسببی‌ده، قدقی‌یه شاکردلك نسبتی اولدیغیدر. چونکه اوعصرده، بزم ۋلغه، بلغار، قزان، اورال، اسلاملری آره سنده، قدقی‌نك اشتهاری فوق العاده ایدی. بو کیمسه، اصلده داغستانلی اولوب، اولمادیغی برقدر اختلافلیدر. داغستاندن نفی ایدلکندن، وداغستانده قاضی اولدیغندن، واجازت‌نامه‌سنده داغستان مشائخنی ذکر ایتدکندن، وداغستان خلقی آره سنده معروف اولان درسلر، تلخیص المفتاح، المصباح، الافتتاح، کتابلرندن تعلیم ویردکندن استدلال ایله، کوب کیمسه‌لر، داغستانلی ایدکنی دعوا ایتمکده لردر. شاکردلرنی هر وقتده کابله یباردکندن، ذکاوت بابنده وعجائب دنیادن معدود اولان (کابل) عالمی میرزا زاهد موء لفاتنی استعمال ایتدکندن، اصلی کابلدن اولدیغی حالده داغستانده کلوب طورمش واورادن نفی ایدلمش اوله چغنی، بعض کیمسه‌لر، استخراج ایتمکده لردر. بعضیلر، اصلی قزانلی اولوب، کابله واروب تحصیل ایتدکنی، وآندن داغستانه کلوب یرلشدکنی، واخیرنده نفی ایدلدکنی ظن ایلمکده لردر. هرنچوك اولسه‌ده بو کیمسه اول‌حالنده کوب مشقت ایله مبتلا اولوب، زمانه جفاسینك هرتورلی فنندن درس آلمشدر. دنیانك وفاسزلغنی، محنت وحسرت یورطی ایدکن تجربه ایلمشدر. مملکتمزه کلدکنده بوغازطو قلغینه آور وقاره خدمتلر ایدوب، وبر روایته کوره بعض میرزالرده آت طوتمق (کوچرلك ایتمك)

خدمتنده اولنوب، اخیرنده خالی بر قدر ترقی ایتمك اوزره (!..) آنلرك عشرت مجلسلرینه کرمك میسر اولمش؛ وکندیسینك مهارت تامه‌سی اولان موزیقه اوینامق هنرنی اظهار ایتمشدر. بو سببدن بو نلرك سفاهت مجلسلرنده عزیز عمرندن بر کیسا کنی ضائع ایلمشدر. ومع ذلك هنر آشارغه صورماز، آشارعه ویرر» دیدکلرنچه بو هنری؛ کندیسنی سوءال ذلتندن و عمرلك قل اولمق رذالتندن خلاص ایدرکه سبب اولمشدر. شویله که: اسکر یبکه اویناديغی بر مجلسنده ادبا وفضلادن بعض حاضر اولان ذاتلر، بونك بر عالم بلکه بر علم دکزی ایدکنی آکلاب، صاحبندن رجا ونیاز ایدرك آزاد ایتدرمشلردر. آخوند حضرتلری، اسیرلکدن قوطاوب، حریت کسب ایتدکدن، تعلیم یولینه کروب، ارشاد وتربیه ایلمشدر. «تقدیم الاهم علی المهم» قاعده‌سنی دستور ایدوب، شاکردلرینه اصول فن وخلاصهٔ معرفت تلقین ایدر اولمش ایمش. اسلامك هیئت مجتمعه‌سنی محکم ایتمك، اخوت دینیه والفت ملیه‌نی برك طوتمق ایچون بارقوتنی صرف ایدر اولمشدر. الحاصل بو کیمسه نك بزم مملکتمزده اولان اسلاملر ایچون ایتمش خدمتی و کوسترمش همتی قرار سزدر. ابوالطیب احمد بن الحسین المتنبی نك:

بذا قضت الایام ما بین اهلها
مصائب قوم عند قوم فوائد (*)

دیدکنچه اوزدیارندن نفی ایدلنوب، دیارمزه ییارلمه‌سی بزم قومز ایچون الوغ سعادت حساب ایدلمیه سزادر. خیر الله بن عبد الخبیر الاسترلی خبرینه کوره، بو کیمسه‌نك، علوم اسلامیه‌نك اکثرنده یدطولاسی اولمش ایسه ده، جمله دن زیاده امتیاز ایتمش علملری معانی، بیان، کبی ادبیات عربیه، اولمش ایمش. قدوری شرحی خلاصة الدلائل نام کتابك دیباجه‌سینه، حاشیه تعلیق ایتدکی مرویدر. وبر روایته کوره، قزان شهری روسیه ضبطنه کردکدن صوك، الك اول مرتبه اوله‌رق عرب لسانینك صرف ونحوینی اوقوتمش ذات بودر. بوغاچوف فتنه‌سنده جمله اتباع واحبابیله برابر قزاقستانه هجرت ایدوب، یوقاروده ذکر ایدلمش (صاو قاین) نام اورنده ارتحال ایلدی.

(*) دیوان المتنبی ص ٢٤٤

شاکردلری : عبدالستار القموی، عبدالله (٦٧) بن مسلم، محمدجان المفتی، عبدالرحمن بن محمد شریف الکرمانی، نعمت الله بن رحمت الله التوضیحی، سبحانقل بن بیکمت، محمد سلیم بن رحیمقل، محمد البوعاوی، رحیمقل القالماشی، وغیرلر.

٦٩) جعفر بن ابراهیم بن سرمت بن المت بن آلش. چیسطای توابعی (یاکا المت) نام قریه‌ده امام اولوب، بیك ایکیوز اونونچی ١٢١٠ سنه‌ده وفات اولدی. قبری المت‌ده‌در. اولاد واحفادندن، حتی بو کونمزه قدر الوغ ذاتلر ظهور ایتمشدر. کندیسی یازمش بر قهستانی آخرنڭ بویله مثبتدر: «قدوقع الفراغ من تحریر هذه النسخة فی ولایة قزان من توابع البلغار وفی طریق نوغای بقریة المت الجدیدة یوم الجمعة ١١٧٨ سنه. کتبها جعفر بن ابراهیم بن سرمت حافظ بن المت الافضل بن آلش». میلادیه ایله (١٧٦٤) تاریخنڭ پریپس وقتنده (*) ابراهیم سرمت اوغلی ایللی دورت یاشنده حسین ابراهیم اوغلی یکرمی یاشنده؛ جعفر ابراهیم اوغلی اونبش یاشنده؛ زینی اون ایکی یاشنده؛ حمل یولدزنڭ یازلمش ایمش. قزان شهرنڭ الوغ سوداگرلردن بیکباو بن اسحاق بن سلطانعلی قزی صاحب ترجمه‌نك نکاحنده اولدیغی بعض مجملرده کورلدی. (کیزلو) قریه‌سنده اولان شیخ عبیدالله حضرتلری، بونك اوغلی ایدی.

٧٠) مرتضی بن عبدالعزیز بن بیکمحمد. قزان توابعنده (قشقار) قریه‌سنده اوقوب، قزان شهرینه امام اولدی، وایکیوز اونبرنجی ١٢١١ سنه‌لرده وفات اولمشدر. قدر اسملو مدرس حضورنڭ (نعمت الله) اسملو کتاب یازوب (١١٦٧) تاریخنده تمام ایلمشدر. آناسی بستان بنت یارمحمد ایدی. بالالری: شمس الدین، فخرالدین، عبدالستار، عبدالغفار، وغیرلردر. اصلی زی یلغه‌سی یاشنده (بوکلمه ضافاتی) (قراطای) نام قریه‌دن ایدی.

(*) روسیه دولتنده اولان ایمنچی رویزیه‌در.

کندیسی، ونیچه‌سنه‌لره قدر اوغلری واحفادلری، دیوان مصارفلرنی، مذکور (قراطای) قریه‌سینه کتوروب ویباروب، طورمشلر ایدی.

۷۱) میکلی آقای بن حاجی مراد بن دوینکلدی. قراغاج طائفه سندن بایغوندی روغندن اولوب، استرخان شهرنده امام ومدرس برذات ایدی. شاکردلرینه عقائد نسفی کتابی هم اوقوتمشدر. کندیسی برتوضیح یازوب (۱۲۰۶) تاریخنده تمام ایتدکنی، آخرنده ذکر ایلمش ایمش. مدرسه سنك یازلمش بررمضان نسخه‌سی اخرنده اولان تاریخی اوشبودر: [قد وقع فراغ الفقیر حاجی قل بن بوضلبای عنداستاذه المشتهر بین علمأ هذا الزمان میکلی آقای ببلدة حاجطرخان ۱۲۱۱ سنه].

۷۲) مسعود بن بنیامن. خیرالله آخوند الافاوی خبرینه کوره استرلی مضافاتنده تعلیم ایله مشغول اولمشدر. ادریس بن یعقوب بن خالد بن نورکای بن اتکای نام کیمسه، بونك مدرسه سنده ایکیوزاونبر (۱۲۱۱) تاریخنده کتابلر یازوب تمام ایلمشدر.

۷۳) عبدالرشید بن مرتضی بن اسماعیل بن ممات (*)(محمد) بن نور محمد بن بصوفی بن موسی بن ممات بن حمادش بن اوده میش بن حسین بن جعفر. بو ذات کندیسی (۱۲۰۷) تاریخنده (۱۱) نچی ینوار سه‌شنبه کون، اشتراك قریه‌سنده، اوشبو روشچه بابالرنی یازمشدر. اما آندن مقدم (ل ۱۱۸) تاریخنك یازدیغی برکاغدنك اسماعیل ایله نورمحمد آره سنك (ممات) ی توشروب قالدرمش در. اوچنچی بریازوده ممات ایله حمادش آره سنده (حماف) صورتنده دخی براسم کورلدی. اسماعیلك آناسی وحماتك خاتونی بیکی اسمنده اولوب، تومکی قزیدر. تومکی بن ینکلدی بن قایبولا بن بخشنده بن قرمش بن طانصاردر. روایتلره کوره آتا طرفندن اولان یراق باباسی حسین بن جعفر (بلغار) شهرنده، اسلام دولتی سلامت وقتده (اوس) نام محلده قاضی اولوب

لمورمش ایمش. و آندن صوك اولانلری جملەسی هم اوز عصرلرنده اهل علم اولوب کاملشلر ایدکی مرویدر. بیکی آتاسی اولان تومکی بن ینکلدی قزان توابعنده ضیاءمضافاتنده (شردان) قریەسندن ایدی. تاج الدین الاشتراکی غره لکی طرفینەاوشبوروشده یازمشدر: « انکام طرفندن اولان بابام ینکلدی آبز، آنك اوغلی جن یکت آبز، سنبر اورنتی شهر ایلملك ایچون ویرمشدر. اولده اوزینك ملکی اولمش ایمش، بونك برابرینه دولت طرفندن مکافات آلمشدر. جن یکت اوغلی سوکه «سوکه اوغلی متری، متری اوغلی شفی در».
(۹ ل ۱۷ م). ده، مرتضی بن اسماعیل وخاننی هم سلامتلر ایدی. (۱۱۷۲-۱۱۷۳) هجریه سنەلری اولەدر. صاحب ترجمه تحصیل علم وزمانەسینه کوره کسب معرفت ایتدکی صوکنده قزان ولایتی اسپاس توابعنده (آقمت احمد) آولنده امام ومدرس اولدی. مدرسەدن قاتنوب، امام اولمەقی (۱۱۶۹ ھ) ده اولەدر.
مذکور آولده تخمینا اوتوز ییللر پاشادقدن صوك (۱۱۹۸ ھ ۱۷۸۳ م) تاریخنك ۱۶ انچی اوکتابر دوشنبه کون (ذوالقعده یه مصادفدر) مذکور آولدن هجرت ایدرك چقوب کیدوب، یدی کون صوکنده، اورنبورغ ولایتنده (بو کون سامار ولایتنده در) بوکلمه مضافتنده، شوشمه بلغەسنده اولان (یاکا اشتراك آولینه نزول ایتدی. اوشبو قریەده اون ییللر معیشت ایدوب، ایکیوز اونبرنچی ۱۲۱۱ سنەده، یاکه ایکیوز اون ایکنچی ۱۲۱۲ سنەده ارتحال ایتمشدر. بونده هم امامت وتدریس خدمتنده اولدیغی مرویدر. خاننی کل ضعیفه بنت رجب بن یوسف بن اورکا بن قریم سرای بن طونبای بن بیکبولاد بن کناز بیکش اولوب، ایکیوز یکرمی برنچی ۱۲۲۱ سنەده سلامت ایدی. بالالری، وتاریخ ولادتلری: ۱) شمس الدین، (۱۱۷۰) تاریخنك (۹) محرمنده؛ ۲) حفظه (۱۱۷۴) تاریخنده (۱۹) جمادی الاخیره ده؛ ۳) نجم الدین (۱۱۷۶) تاریخنده (۲۶) شعبانده؛ ۴) تاج الدین (۱۱۸۴) تاریخنده (۱۵) صفرده؛ ۵) حسام الدین (۱۱۸۵) تاریخنده، ذوالحجه (۲۴) ده؛ ۶) سیف الملوك (۱۱۸۷) تاریخنده شوال (۱۷) ده؛ ۷) صاحب جمال (۱۱۹۳) تاریخنك ذوالقعیده (۱۸) ده؛ ۸) عصمت الله (۱۲۰۱) تاریخنده شهر ربیع الاخیر (۲۴) ده؛ ۹) فاطمه (۱۲۰۲)

(*) حمات ایله نور محمد بر کیسەنك اسمی اولسەکرك.

تاریخنده‌، جمادی الاولی (٧) ده. برطوغمه‌سی صاحب‌جمال بنت مرتضی (١١٧٣) تاریخنده شهر ربیع الاول (١٦) ده دنیایه کلمشدر. تاج‌الدین مشاهیردن اولدیغیچون آیروچه ذکر ایدلنور. آندن باشقه‌اربالالر طرفندن‌، بو بیوك قبیله‌نك‌، شهرتی بوزمانلرده غائب اولمقده در. کرچه (ایشتراك) قریه‌سنده باقی بن عصمت الله بن شمس الدین بن عبد الرشید باقی ایسه‌ده‌، اهل علمدن اولمادیغی ایچون حکم‌افانیدر. حفظه‌نام قری (قامی اسماعیل) آولنده علی اکبر نام کیمسه نکاحنده ایدی. حفظه‌نك بدر الجمال اسملو قزی‌، (ایشتراك) قریه‌سنده امام محمد کریم نکاحنده ایدی بونك اوغلی (شاچلی) قریه‌سنده امام غلمان بن محمد کریم بوکننده سلامتدر. سروجمال اسمنده اولان ایکنچی قزی (قامی اسماعیل) قریه‌سنده امام عیسی بن عبد المجید نکاحنده اولمشدر. عبد الرشید حضرت‌، زیاده کاتب اولوب‌، اوزعمرنده نیچه عدد قرآن شریف یازمشدر. یازمش اولان عربی وترکی اثرلرندن اطرافه تارالقلرندن قالانلری‌، (ایشتراك) قریه‌سنده تورلی وقتده اولان یانغینلرده تلف اولدیغی روایت ایدلنور. یازدیغی کتابلرندن حاضرده سلامت اولانلری‌، وتاریخ کتابتلری: ١) افتتاح شرح المصباح ١١٦٦ سنه. ٢) شرح ارجوزه معان فننده (١٩) ذو الحجة ١١٢٧ سنه. ٣) اختری جمادی الاولی‌ده ١١٧٢ سنه. ٤) کلستان جماد الاخیره (٢٨) ده ١١٧٣ سنه. ٥) خلاصة القدوری ١١٨٥ سنه. ٦) شرح چغمینی شعبان (٢٩) ده ١١٩٣ سنه. ٧) قهستانی ذو القعده (١) ده ١١٩٥ سنه. ٨) اوفاق القرآن رجب (٩) ده ١١٩٧ سنه آقمت آولنده. ١٠) مجموعه فارسی وعربی ١١٩٩ سنه. ١١) شرح فرائض سراجیه شهر رمضان (٢٩) ده ١٢٠٤ سنه. ١٢) مفتاح الجنان جمادی الاخری (٨) ده ١٢٠٧ سنه (ایشتراك) ده. (١٧٩٦) سنهٔ میلادیه آپریل (٢٨) تاریخیله‌، قزان شهرنده اولان ابراهیم افندی‌یه یازمش اولان منظومه سی اوشبودر:

جناب عز دولت ایله قائم * افندی کامبین کامیابم
مزید عمر اوله‌سن رفعتیله * بودر حقدن دعاً مستطابم
طپوکا واصل اولدقده سلامم * همین عرض محبتدر کلامم
دکلدر اشتیاقم وصفه قابل * جمالك کورمه‌ده آنچق مرامم
سلامت اول سریر صحت اوزره * سکا بودر بنم دایم پیامم

بنی لطف ایت اونطمه غربت ایچره * کهی کوندر سلامك ای همام
همیشه عز ورفعت ویره الله * عزیزم دولتم فخر انـامم .

(۱۷۸۶) تاریخنده (۲۳) نچی مارتده سهشنبه کیچه‌سی یانغین اولوب، داری یانمش وکوب قضاء کورمش اولدیغی، کندیسینك مجموعه‌سنك ثبت ایدلمشدر . مدرسه‌سنده یازلمش اولان برمنصوریه آخرنده بوعبارت کورلدی: « قدوقع الفراغ فی ولایة غزان من توابع (بلغار) فی طریق نوغای وفی قریة (احمد) بمدرسة مولانا استاذنا وامام المسلمین افضل الدوران عبد الرشید بن مرتضی یوم الاربعاء ۱۱۶۹ سنة. کتبه عبد السلام بن اینمگان بن عید ». وایکنچی برمنصوریه آخرنده بویله در: کتبه ملابشیر فی قریة (احمد) من طریق نوغای بمدرسة اخوند الزمان عبد الرشید بن مرتضی بن اسماعیل یوم الخمیس فی ربیع الآخیر ۱۱۸۳ سنة ». استاذی منصور آخوند (۳۰) اولنه‌چغی ظن ایدلسه ده حقیقتی معلوم اولمادی . ترجمه سنك درج ایتدکمز معلوماتك اکثرنی حفیدی اولان عبد الحق افندی بن ضیاء الدین بن تاج الدین الاشتراکی واسطه‌سیله کندی مجموعه لرندن وقلمیله یازلمش ایسکی کاغدلردن آلدیغمز ایچون اك درست خبرلر اوله چغی امیدمزدر .

۷۴) ارسلان بن طویچی بن تمه بن ایر طوغان . قزان توابعنده (برسکه) آولنده امام اوله رق ایکیوز اون ایکنچی ۱۲۱۲ سنه‌ده رحلت ایتدی . ابراهیم نام اوغلی (کیمی) ده امام اوله رق ۱۲۵۹ سنه شهر ربیع الاخیرده وفات اولمشدر . یکچنتای بن ابراهیم شاکردی ایدی .

۷۵) سبانچی بن بوغای . سیبریا علماسندن بر مشهور ذاتدر . معتصم بن بلال القمراوی خبرینه کوره (طوغز) قریه‌سنده امام اوله رق، طقسان یاشنه ایرشوب، ایکیوز اونبشنچی ۱۲۱۵ سنه‌ده رحلت ایتمشدر . تحصیلی چیلابی توابعنده (المن) قریه‌سنده قاضی عبد الکریم دیمکله مشهور اولان بر کیمسه حضورنده اولمشدر . مکه مکرمه مفتیسی اولان عبد الله السراجك (سالم الانوار) نام رساله‌سنده مذکور اولان سبانچی، بوکا باشقه‌در .

٧٦) بیکچنطای بن ابراهیم البرسکوی. قزان توابعنده (برسکه) قریه‌سنده امام ومدرس اولوب، آلتمش یاشلرینه ایرشه‌رك ایکیوز اونبشنچی ل١٢١ سنه‌ده (٢٦)نچی شعبان دوشنبه کیچه‌سنده وفات اولدی. اداره‌ٔ اسلامیه تأسیس ایدلدکی کونده، ابتداء اوفا شهرینه اعضاء اولوب واران اوچ ذاتك برسیدر. (بارون ایغلستروم) دینلمش الوغ برمأمور، مذکور محکمه‌نك اداره سنی تنظیم ایدوب، رسما فتح ایتدکی وقتده یازمش، حجت نامه سنده صاحب ترجمه‌نك هم امضاسی منظور رمز اولدی. مذکور کاغد بو کونده اداره خانه‌ده فوق العاده دقت وسلطنت اوزرنده حفظ ایدلمکده در. کندی وفاتی صوکنده عبد الرحیم نام اوغلی قائمقامی اولدی. شاکردلری: ابراهیم بن ارسلان الکیموی، سبحان بن عبد الکریم المرجانی، حمید بن سلطان البرسکوی، عبد الستار بن سعید الشردانی، عابد بن عبد العزیز الکناری فیض بن عبد العزیز الکناری، رحمت الله بن سبحان بن یوسف، بن ارسلان، بن عبد الوهاب بن عبد الله بن نور الدین محمد بن علی القالماشی، وغیرلر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: « بلغار ولایتنده اولان عالملرك مستثنالرندن ایدی؛ شاکردی کوب اولور، وشهرتی شائع ایدی؛ علم تحصیل ایتمك نیتیله، حضورینه یراق اورنلردن کلورلر ایدی؛ (برسکه) قریه‌سنده یکرمی سکز ییل تدریس خدمتنده اولندی؛ قاضی اولوب، اوفایه وارمقلغی انتخاب ایله دکل بلکه محمدجان مفتینك صورمقینه بناً ایدی » دیمشدر. اصلی الوغ (صبا) قریه‌سندن، وبرروایتده (بوقلاوچ) قریه‌سندن اولمش ایمش. وفات اولدیغی وقتده یاشی (٦٠)ده ایدی

٧٧) اسحاق بن عبد الکریم (١٤١) بن بالطای. آتاسی صوکنده، کوب ییل امام ومدرس اولوب، ایکیوز اون آلتی ١٢١٦ سنه‌ده رحلت ایتدی. عبد الرحمن بن محمد شریف الکرمانی بونك حضورنده تحصیل ایدوب، کریمه سنی هم نکاحلنمش ایدی. ابو الحسن علی نام اوغلی، اورنبورغده، خلق جیولدیغی وقتده (میناونی ــــ معاوضه بازاری)ده اولان مسجدده امامت ایدوب، خلق تارالدیغی ایله سعیده قاینور ایدی. صوکره بو امتیاز، کندیسندن آلندیغنده، قزان شهرینه وارمش؛ وطبع ایدلمکده اولان قرآن شریف نسخه‌لرنی تصحیح

بدر اولمشدر . قزانده (۹ ل ۱۲) تاریخنده وفات اولدی . مدرسه‌سنده یازلمش
اولان برشرعة الاسلام کتابی آخرنده بویله عبارت منظورمز اولدی :
« کتب هذه النسخة اسحاق بن اسماعیل بن عبدالرحمن بن بیکمت بمدرسة
اسحاق بن عبدالکریم بن بالطای، ۱۱۷۶ سنة ».

۷۸) عبدالخالق بن اغظم بن عبدالرحمن التنکی. آتاسی اعظم، « امکه ملا »
دیمکله معروف و ۱۱۴۶ سنه‌ده سلامت ایدی. قسقه تونلرده پستونمازی
اوقومق مسئله‌سی خصوصنده بعض تحریرلری واردر(*). صاحب ترجمه، حمادش
مضافاتنده (تنکی صباسی) نام قریه‌ده امام ومدرس اولوب، ایکیوز اون آلتنچی
۱۲۱۶ سنه‌ده ارتحال ایتدی. محکمهٔ اسلامیه فتح ایدلدکنده ابتداء اعضا اولوب
وارمش اوچ اعضانك برسیدر. استاذی : آتاسی اعظم بن عبدالرحمن، در .
شاکردلری: سیف الدین بن ابی بکر الشنکاری، هبت الله بن اسلام الصلاوچی،
تاج الدین بن عبدالرشید الاشتراکی، وغیرلر. علم منطقده بحث ایدلن
اشکال اربعه قاعده‌لرنی بیان ایدرك برقصیده سویلمشدر. مذکور قصیده -
سینك اخیرنده اولان بیتلری بونلردر :

بعض طالب التماسی نام ایچون * جمله طالب اوزره نفع عام ایچون
دیدی بونی [عبدالخالق] نظمیله * دستگیر اوله اکا حق فضلیله

بو کیمسه‌حقنده فاضل مرجانی : « زمانانه‌سنده مشهور مدرس وفاضللردن
ایدی؛ توضیح وتلویح ها مشلرنده بعض تعلیقلری واردر؛ عبدالعلام بن
عبدالقادر الصباوی، بوکا ثناء ایدر، ومتفنن ایدی، دیه مدح قیلور ایدی؛
وآندن باشقه‌لرك خبرینه کوره، محکمهٔ اسلامیه‌ده خدمت ایتمك قصدیله،
قریه‌سندن مفارقت ایتدکنده، شاکردلری محمد رحیم بن یوسف الاشطی
حضورینه وارمشلر، لکن آنك علمنی بونك مرتبه‌سندن دون تابمشلر ایمش »
دیمشدر. وفات اولدیغنده کمال الدین نام اوغلی، قائمقامی اولمشدر .

(*) مستفاد الاخبار ج ۱ ص ۷۲-۷۳

٧٩) سيف الملوك بن مرتضى بن سليم بن اسمنان. آق ايدل نهرينك اوك طرفنده (قورى آلاچق) قريه‌سنده امام اولوب، شاكرد جيوب تعليم ويرمش. سكسان ياشنه ايرشوب، ايكيوز اون يدنچى ١٢١٧ سنه حدودنده وفات اولمشدر. بو اورنده مذكور اولان آتا وبابالرى جمله سى اهل علم وفضل اولدقلرى كبى بالالرى هم علمادن اولمشلردر. اوغللرى: عبد الجبار، عبد الغفار، عبد القادر، عبد الستار، در. بو كيمسه‌نى عبد الكبير افندى: [درسى گوزل، كنديسى تقوى ودیندار، سنت ايله عمل ايلمك طوغروسنده عظيم الاشتهار ايدى] ديه تعريف ايده در. بهادرشاه بن سيارقل الكاينوى، نام كيمسه بونك مدرسه‌سنده (ل ١١٨) تاريخنده، درة الناصحين كتابى يازوب، تمام ايلمشدر.

٨٠) فخر الدين بن عبد الرشيد بن عيد. قزان اماملرندندر. فخر الدين افندى ديمكله معروف اولمشيدى. اوچونچى نوبتده (اوفا) شهرينه محكمهٔ اسلاميه اعضاسى اوله رق وارمشدر. (١٨٠٢ م) تاريخنده (٢٦) نچى آپريلده امضاء ايلمش بعض كاغدلرى منظورمز اولدى. بو تقريرجه ايكيوز اون يدى ١٢١٧ سنه محرمنده سلامت اوله در. بو كيمسه حقنده فاضل مرجانى: [قوال امامى سليمجان (٩٤)بن دوستمحمدك ريحانه نام قزنى آلديغندن موذن خالد بن اسحاق بن اسماعيل بن ابراهيم الساعتى يه باجا ايدى، مذكور موءذن امتحانه وارديغنده فخر الدين افندى اوفا شهرنك قاضى ايدى] ديمشدر.

٨١) وليد بن محمد الامين بن سليمان بن بيكمحمد بن آزاى. وليد ايشان ديمكله معروف اولان ذاتدر. اصلى تنتش مضافاتنك (قاپيچ) نام آولندندر. محمد (٦٨) بن على الداغستانى حضورنده تحصيل ايتدكى صوكنك بخارايه واردى. واندن ايكى مرتبه اوله رق كابل شهرينه سفر ايتمشدر. كابل شهرنده (١٢١٧) تاريخنده برنچى محرمده وفات اولان شيخ فيضخان بن خضرخان حضرتلرندن مأذون اوله رق بو دياره قايتدى، وسعيد قصبه‌سنده امام اولوب، شيخلك ايلدى.

اراده ایکن وقتنده (۱۱۹۲) تاریخنده ملاجامی حاشیه‌سی عصام یازوب تمام
ایلمشدر. (۱۲۱۴) تاریخنده حج سفری قصدیله سعیددن چقوب کتدی.
قاهره‌ده کلدکنده ناپالیون ریاستنده اولان فرانسزلری قومق ایچون حاضرلنوب
یورمق اولان انکلیز عسکرینه مصادف اولدیغندن، قاهره‌یه وارمغه یول بولمای،
بر قدر مدت توقف ایدرکه مجبور اولدی. (۱۲۱۶) تاریخنده حج ایدرك، سلطان
الانبیا صلی الله علیه وسلمك روضهٔ مطهره‌لرنی زیارت ایتمکله مشرف اولدی.
ایکیوز اون یدی ۱۲۱۷ سنه‌ده مدینهٔ منوره‌ده وفات و جنت بقیعك دفن اولندی.
اصحابی: نعمت الله بن عمر الاوناری، عبید الله بن جعفر الکیزلوی، جعفر بن
بمای البیکه‌تی، قطلغ احمد بن زاهد الدوستمی، عبد الجبار بن عبد الرحمن
التایصوغانی، احمد بن حسن الماستاقی، وغیرلر. بو کیمسه‌حقنده فاضل مرجانی:
بو دیاره قایتوب، یاران تربیه قیلدی؛ تهذیب اخلاق و تحسین آداب بابنده
اجتهادلی، و (بلغار) الوغلرینك بریسی، و بو مملکت یخشیلرینك مشهوری
ایدی» دیمشدر. وعظ و تذکیر یوزندن، مفتی محمدجان حسین اوغلینه اوشبو
قصیده‌نی انشاد ایدرك (*) ارسال ایتدکی مرویدر:

ای سنی قنغوسی آلداب ایلدی بونده ثبوت
بوی صنوب اماره نفسه دنیایه قیلدك سکوت
بیله سن هیچ بیلمدکمی؟ اوکی غم صوکی تابوت
کورمثالین ایلدی حق دیب «کبیت العنکبوت»
علم، قوت، شوکته سن آلدانوب، اولمه غرور
نیلدی کورکیل بو دنیا سن بولردن (**) عبرت آل!
صاحب دولت سلیمان هم محمد ذوالکمال
کیتدیلر فانی جهاندن بس بو لردن عبرت آل!
کیچدی آدم هم محمد، انبیالر بیل تمام

(*) بعض مجمعلرده، بو قصیده، اوفاقربنده اولان رحیمقل بن ابی بکر نام ذاته
نسبت ایدلمش کورلدیسه‌ده، محمد علی الچقری کتابتنه اتباعا، ولید ایشان اثری
اولمق اوزره بو موضعه ثبت ایدلدی.

(**) رسم خط «بونلر» یازمق اقتضاء ایدرسه‌ده، شعر ضرورتی ایچون
«بولر» یازلمشدر.

كينمايىچه قالمغاى سن، قالمغاچ خير الانام
بس بوفانى لذتن قوى قيل عملگه اهتمام!
قيل خدايه امتثالك، بول سعادەنيك نام!
نوح نبينك عمرنى گرصاتون آلسەك اى فلان!
كل نفس ذائق وار « كل من عليها فان»
« كل شىء هالك » وار « الاوجهه » بى گمان
بس هلاكه باغلامه دل عبدك اولسه انس، جان
كم اولور ادم زادەدن قبره بركون وارمايه؟
ليك عالمنى طوتار ايسه مالى آنده وارماية
الا وارغاى بركفن هم بعض آنى سارمايه
هم وارر اعمالى بس آنى قيلغل سرمايه
امت ايرسەك سنتى طوت قيل بدعدن اجتناب!
بر، تقوايه تعاون ايليوب قيل احتساب!
هم شريعت هم طريقت هم حقيقت اكتساب!
ايليوب صدق دلىگدن اهل حقه انتساب!
آلده فرصت وارزمانى ايده كورگيل جاريه!
چون مساجد هم مدارس هم قناطير جاريه
ايله تعليم علمك ايله ويرثيابى عارى يه!
انتفاع ايت دولتيله مالى بيل چون عاريه!

محمد اسمنده اولان اوغلى سعيد قصبه‌سنده (۱۲ ل ۶) تاريخنده وفات اولوب، طيبه اسمنده قزى قالدى.

۸۲) جعفر بن ايماى. بورى مضافاتنك (بيكمت) آولنده شيخلك ايدوب، ياران تربيه ايلدى. شيخى وليد (۸۱) بن امين السعيدينك وفات خبرنى ايشتدكى صوكنده، ايكيوزاون يدى ۱۲۱۷ سنه صوكنده رحلت ايلدى. شمس الدين بن دوانای نام شاگردى، كنديسينه خلف اولمشدر. متقى وزاهد اولوب، اوزينك قول كسبيله رزقلنوب، دنياسنى اوزدرمشدر. مريدلريله

برابر مسجدده تون بوینچه ذکر وصحبت اوزرنده اولنور ایمش. روایتلره کوره (بیکمت) خلقینك نادان وسوز آنکلامازلقلرندن شکایت ایدیوب، استاذی اولان ولید ایشاندن ایکنچی بر قریه‌یه هجرت ایتمیه رخصت طلب ایتمش استاذی رشیخی ایسه: « الله تعالی حضرتی پیغمبرلری هم نادان خلقلره یباردی؛ آنلرك قوملری بلکه سزك محله اهلکزدن آرتق نادان اولمشلردر؛ ومع ذلك آنلر همیشه سعی ایله تبلیغ رسالت ایتدیلر؛ بر کمسه‌نك هدایت تابمه‌سیچون نه کبی مشقت کورمك لازم کلسه، تحمل قیلدیلار، ایمدی، سن هم حرمتلو پیغمبرلر اثرینه ایارمك قصدیله، طورمش اورنکده ثابت اولوب، الوغلرینه نصیحت، کیچوکلرینه تعلیم ویرر ایسه‌ك شاید ضرر اولماز، اکرده سن آنلردن کیدر اولسه‌ك آنلره کیم نصیحت ویرر؟ آنلر کیمدن عبرت آلورلر؟ حالبوکه وعظ، سویلنکان ساعتیله اثر ایتمازسه‌ده، کوب مرتبه اولور، صوکیندن اثر ایدر؛ آدم اوغلی اون ییل ایشتمش اولان بر علمیله، بوکون کلوب عمل ایدر؛ اوشبونك ایچون هجرت فکرکزی موافق کورماز ایدم» دیه مشورت ویرمشدر. الحق کوزل بر نصیحت، وصاحبنك زیاده عقللی ایدکینه دلالت ایدەچك برمشهور تدر.

٨٣) بهادرشاه بن سیارقل بن عبدالرشید بن ایشبولاد. اوصامضافنده (قاجماقتی) قریه‌سینك امامی وسیف الملك (٧٩) بن سلیمك شاکردیدر. اوزمزك ترکی دیلمز اوزرنده (١٢١٩) تاریخنده هفتیك شریف اوزرینه برتفسیر یازمشدر. بوتفسیری ایسه (ل ١٢٧) تاریخنده قزان شهرنده خزینه مطبعه‌سنده باصلمشدر. ادبیات معان وبیانده اولان مرتبه‌سنی بیلمك ایچون مذکور تفسیرینه یازمش اولان عربی عبارت اوزرنده خطبه‌سنی کورمك کفایت ایدر. ایکیوز اون طقوزنچی ١٢١٩ سنه‌ده سلامت ایدی.

٨٤) عبدالحمید بن اوتکان بن یارمحمد بن قطلغ محمد بن محسن. (١١٧٢) تاریخنده (مچکره) ده؛ (ل ١١٩) تاریخنده (آدای) قریسنبه؛ وآندن صوك (صلاوچ) ده؛

واخیرنده اوزینك وطن اصلیسی اولان (تونتار) قریه سنده امام اولوب، ایکیوز یکرمی ۱۲۲۰ سنه حدودنده وفات اولدی. اوغللری: ثابت، عبدالغفار، عبدالفتاح، در. ثابت (چوطای زاود) قریه سنده امام ایدی، عبدالغفار (یاگانازلر) قریه‌سنده امام اولدیغی حالده (۱۲۶۳) تاریخنده طقوزنجی محرمده؛ وعبدالفتاح (ایسکی صلاوچ)ده امام اولدیغی حالده (۱۲۸۳) تاریخنده وفات اولمشلردر.

ل ۸) ولید بن سعید بن فولاد بن امین. مینزله یلغه‌سی باشنك (مینزله باش) نام قریه‌دن اولوب، آتاسی یاکه باباسی (سعید) قصبه سینه واروب، تسوداکر اوله‌رق یازلمشدر. بو کیمسه، حتی بوزمانمزه قدر ولید آخوند دیمکله مشهور ربر ذاتدر. (مینزله باش) قریه‌سنده امام، مدرس، وآخوند اوله‌رق ایللی اوچ یاشنده وقتنده، ایکیوزیکرمی برنجی ۱۲۲۱ سنه شهرربیع الاول یکرمی بشنچی کوننده رحلت ایتدی. تربه‌سی، مذکورقریه قبرلکنده معلومدر. اول‌حالنده برمدت درسله مشغول اولوب، صوگره تاریخ میلادی (۱۷۸۹) اونبرنچی فوارلده (هجریه‌ایله ۱۲۰۳ سنه اوله‌در) نظامه موافق، محله اهلی طرفندن انتخاب ایدلمش، ورسما هم امام اولمشدر. اداره‌ء اسلامیه‌نك، ضائع اولان اوراق قدیمه‌سینك، نادرلك اوزرنده قالمشلری آره سنده اصل اتفاق نامه‌سی کورلوب، اوشبوموضعه نقل ایدلندی: « بیگده یدبیوز سکسان طقوزنچی ۱۷۸۹ سنه‌ده، فورال اونبرنچی کوننده (اوفا) نامیستنیچستواسی، بوکلمه اوکروغی (مسلم باقی) صوتنه‌سینك (مینزله باش) آولینك تپترلر، صبای قربانای اوغلی، یولداش سید اوغلی، محمدمقصود اوغلی، ویردك اوشبو یازونی اورنبورغ غوبرناسی (سعید) بیسته‌سینك اوچونچی کیلدی کوپیس، ولید سعید اوغلینه، اوز آولمزده، جمعه مسجدمزده! (بوندن بوز اون ییل مقدم، بوقریه ده جمعه مسجدی وار ایمش!) امامت خدمتنی اداء قیلوب، اوغللرمزه سبق اوگرتملك حقنده ترکلیك ایتمکینه رضااولوب» (بو اورنده اونوزقدر کیمسه، علامت قویمشدر). استاذلری: عبدالسلام (۴۶) بن حسن القاریلی، عبدالمنان (۴۸) بن عبدالرحمن التایصوغانی، وغیرلر. شاکردلری: شاه‌احمدبن رفیق السماکی، عاشربن قاراقای الشکری، عبدالواحد بن عبدالمنان، عباس

ون رحمانقل الاسابي، وباشقهلر. بالالری: خدیجه، شمس الدین، محمد شافع، غیرلر. محمدشافع نام اوغلی (١٢٨٤) تاریخی‌حدودنده (اوفا) شهرنده وفات اولوب، مقبره سنده دفن اولندی. بونك احمد الاسلام اسمنده بر اوغلی اولوب، ١٣٠٩) تاریخنده شهر رمضانده اوفا شهرنده وفات اولدی. خدیجه نام قزی، کند یسینك شاکردی عبدالواحد بن عبدالمنانده ایدی، مهری: «المتوکل علی الله تعالی اخوند البلغاری ولید بن سعید» دیه یازلمشیدی. یازمش کتابلری: قهستانی. (١١٨٩) تاریخنده، عبدالسلام بن‌حسن حضورنده تمام یلمش. دخی اسمی‌خاطرمدن چقمش برکتاب. (١١٩٤) تاریخنده عبدالمنان ن عبدالرحمن التایصوغانی حضورنده تمام ایلمش. خلاصة القدوری. امام مدرس اولدیغی‌حالده (ل١١٩) تاریخنده (مینزله‌باش) قریه سنده تمام ایلمش. مدرسه سنده یازلمش کتابلر: منارحاشیه‌سی جامع‌الاسرار، آخرنده بویله عبارت یازلمشدر: «کتبه رحیمقل بن رفیق بن سلیمان بقریة (منزله باش) فی وقت التحصیل عند المولی افندی الزمان ولید بن سعید ١٢٠١ سنة احدی وثمانین والف یوم الاثنین من شهر جمادی الاولی». مزبور رحیمقل (أوفا) بلده سینه یاقن برقریه دندر (*). وفات اولدیغنده، شاکردی وکیاوی عبد الواحد بن عبدالمنان امامت، اخوندلق، مدرسلك، منصبلرنده کندسینه خلف اولدی. بوعبدالواحد اخوند، چیسطایلی عبدالغفور بن عبدالمنانك طوغمه ی وبزم والد ماجدمزك خالی ایدی. ولید آخوند، علم‌وفضل بابنده عالم اسمنی بحق احراز ایلمش، وامثالی آره سنده درجه‌سی ممتاز، عربی وفارسی‌لسانی اوزرنده فصیح انشالر، یازمیه مقتدر بر ذات اولمشدر. یازوی کوزل رسم خطی درست مهمله ومعجمه کلمه‌لری اورننده استعمال ایدر، ایمش. ادبیاتی مکمل، اثارقد ماده اولان مشکللری حل ایلمك، ملکه‌سی فوق العاده کامل اولوب، نحو، فقه، اصول الفقه، فنلرنی آکلاب واکلادوب، اوقوتمشدر. ایسکی کتابلر اطرافنده وقهستانی هامشلرنده (ولیدی) امضاسیله چوق اثر وتحریری کورلمکده در. دوستی، بلکه شاکردی اولان عبدالرفیع بن طایش النورکایی‌یه (١٢١٨) تاریخنده

(*) بوکیمسه قلمیله یازلمش برشرح مصباح آخرنده اوشبو عبارت کورلدی: «کتبه رحیمقل بن رفیق بمدرسة ملا طاهر بن ملا اوراضای بقریة (مسای) جمادی الاخیره یکشنبه کون هجریه ایله ١١٩٧ سنه‌ده». اوزعبارتیله یازلدی.

يازمش اولان فارسيچه مكتوبى٬ حالينه بر عادل شاهدر (*). مذكور عبدالرفيع بن طايش مينزله مضافاتنده (نوركاى) قريه‌سنده معيشت ايدوب٬ سكسان ياشندن كيچوب٬ (۸ ل ۱۲) تاريخنده وفات ايتدى. محمدجان افندى بن قربان محمد الورشى روايتنه كوره٬ وقار وعلم صاحبى٬ حسن خلقلى برذات اولمش ايمش.

۸۶) عبدالجليل بن مير سليم بن مقاش بن چونباى ميرزا بن المحمد ميرزا. يراق بابالرى نفس قزان اهاليسندن اولوب٬ ويرخورال طرفينه هجرت ايتمشلردر. عبدالجليل افندى٬ قزان طرفنده تحصيل علم ايدوب٬ وطننه قايتوب كلدكنده، (آخوند) اولنمش عبدالله آخوند (۶۷) خانه‌سينه مسافر اوله‌رق نزول ايلمشيدى. آخوند ايسه٬ بو كيمسه‌ده رشد وكمالت اماره‌لرى كوروب٬ اخلاص باغلامش. وكندى كريمه‌سنى ويروب٬ مذكور آخوند قريه‌سينه مدرس ايدوب تعيين ايلمش. (آخوند) آولنده ايللى سنه مقدارى تدريسله مشغول اولمشدر. حضورنده كوب ذاتلر استفاده ايدرك كمالت تابمشلردر. بالالرى: فضل الستار٬ محمد٬ وغيرلر.

۸۷) عبدالحميد بن دينه‌محمد بن شغاى بن ممت (محمد) بن اقمن بن ايلكاى بن دولاجان بن ايوب شيخ بن خواجه‌شيخ بن يوللق شيخ. قزان توابعنده (صبا) قريه‌سندندر. اوشبو قريه‌نك رسمى اسمى (ممت) اولديغندن٬ ابتداء تأسيسى ممت بن اقمن طرفندن اولنمسى ظن ايدلنور. دولاجان حافظ بن ايوب شيخ عصرنده قزان شهرى روسيه ضبطنه كرمش ايمش. صاحب ترجمه‌نك استاذى٬ بعض مجمعلرده كورلدكينه بناءً ايشمحمد (۳۱) بن طوقمحمد الادابى در. مذكور (صبا) قريه‌سنده امام اوله‌رق وفات ايتدى. بالالرى: سيف الله٬ فيض الله٬ نعمت الله٬ حسام الدين٬ عبدالكريم٬ عبدالغفار٬ عبدالستار٬ احمد٬ محمد وغيرلردر. سيف الله٬ (صلاوچ) قريه‌سنده امام ومدرس ايدى. فيض الله٬ (صبا)ده امام واحمد هم (صبا)ده موءذن ايدى. محمد نام اوغلى٬ كنديسى سكسان

(*) اوشبو مكتوب مستفاد الاخبارده تماما يازلمشدر. مراجعت اولنه. قسم ۲ ص ۲۲۵ - ۲۲۶-۲۲۷.

باشینه ایرشد کندن صوڭ نکاح ایلمش اولان خاتونی (شمعون)دن دنیایه کلوب، (الوغ یاز)ده امام وصوڭره معزول اولوب، (۱۲۷۷) تاریخنده وفات اولمشدر. حفیدی عبدالولی بن عبدالکریم (صبا)ده، ودیکر حفیدی محمد امین بن سیف الله (نالاسا)ده امام ایدیلر.

۸۸) اوتگان بن اورازمت. مالمش مضافاتنده (اوربار) قریه‌سنده بای وعقللی برکیمسه اولوب، ایکیبوز یکرمی برنچی ۱۲۲۱ سنه‌ده وفاتدر. بر قدر علم وفضلی اولدیغی حالده امامت وخطابت منصبلرنی اختیار ایتمه‌مشدر. حنیفه نام قزی یوسف بن اسماعیل بن آپانای نکاحنده ایدی.

۸۹) سلیم بن عبدالرحیم. (صبا) قریه‌سنده اولوب، (بخارا)ده ترکلیك ایتمش وایکیبوز یکرمی اوچونچی ۱۲۲۳ سنه حدودنده ارتحال ایلمشدر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «بخارا ده ایکن وقتنده داملا سلیم دیه معروف ایدی؛ . . . . ؛ درست وصاحب فقاهت عالم اولمش ایسه ده، کاه وقتده اشربهٔ مسکره تناول ایتدکی روایت ایدلنور ایدی» دیه‌مشدر. بو مملکتده اولان اصل اسمی (رحیم) اولمش ایمش.

---

۹۰) سبحانقل بن بیگ محمد بن یولداش بن اشکای بن توماکای بن ینکلدی بن قایبولا بن قرمش. بو سلسلهٔ نسبنی، تخمینا، بوتاریخدن ایللی آلتمش سنه مقدم یازلمش، فصیح الدین بن سبحانقل مکتوبندن نقل ایتدم. صوڭره عبدالحق افندی بن ضیاء الدین الصاصناوی نڭ عبدالرشید (۷۰۳) بن مرتضی الاسترا کی نڭ ایسکی مجموعه‌ده یازمش اولان تحریرندن نقل ایدرك یبارمش مکتوبی ایله مقابله ایتدکمده عبدالرشید حضرت یازونده (قایبولا) ایله (قرمش) آره سنده (بخشنده) نامنده بر ذات اسمی کورلدی. هم ده (قرمش)ڭ آتاسی (طانصار) اولمق اوزره کوسترلمشدر. یولداش بن اشکای قزان توابعنده ضیا مضافاتنده (شردان) قریه‌سندن اولوب، کیچو یلغه‌سی باشینه نزول ایلمش (بوکامه مضافاتنده)، وکندی سینه نسبتله، تأسیس ایلمش قریه‌سی (یولداش) ویلغه سینه اضافتله (کیچو چات) تسمیه ایدلمشدر. یولداش بابایننك بیکقل، بیکمت، مراد، نام اوغللری اولدیغی مرویدر. بیکمت (بیک محمد) بن یولداشك، سبحانقل ورحمانقل نام اوغللری اولوب، رحمانقل بالاسز

وفات اولدیغندن بو کونده عقبی منقرضدر . کرچه بوکا نسبتله (کبچوچات) قریه‌سنده بعض کیمسه‌لر اولنور ایسه‌ده، آنلر اصل سبحانقل اولادندن اولدقلری حالده فقط بر سبب ایچون، برادری اولان رحمانقله نسبت ایدلمکده لردر . صاحب ترجمه سبحانقل، آتا وآناسندن رخصت ورضالق آلوب، شوزمانک عادتنه کوره، ییلقی کتوی آره سندن یخشی بر آته بینوب، (کبچوچات) آولندن چقوب کتمشدر. بلبای مضافتنده اولان (قسقه یلغه) نام قریه‌ده محرم قارنداشلری اولوب(*) آنلره نزول ایتمش، وکوبمی آزمی طوردیغی صوکنده محمد (٦٨) بن علی الداغستانی حضورنی قصد ایلمشدر. قاضاقای آخوند حضورنده طوقتاشدن آلتی ییل طوروب، اولکی علمینه متانت ویروب، بیوک استفاده ایلمشدر. اصل وطننه کلدکنده قواق یلغه‌سنده اولان (توبان شاچلی) قریه‌سنده امام اولمغله اونوز اوچ سنه تعلیم وتدریسله مشغول اولمشدر . صوکره (عبدالرحمن)قریه-سنده اولان عبدالمنان بن آبلای نام کیمسه ایله هر ایکیسی، اورنبورغ والیسی طرفندن اورنبورغ شهرینه دعوت اولنمشلر . بونلک سروسببی هیچ معلوم اولمادیغندن، خوفه دوشوب، جمله اهل واولاد، تعلقات واحبابیله رضالشوب ووداع ایدوب، اورنبورغه توجه ایلمشلردر . والی ایسه بونلری دولت اسمندن رسمی صورتده اسطرشینه تعیین ایدوب، وطنلرینه اعاده ایلمشدر . (بووقت ایسه اسطرشینه‌لک مرتبه‌سینک اک اول احداث اولندیغی زمان اولوب، اسلاملرک کندیلرینه خاص اوله‌رق، دولت طرفندن تعیین اولنور، همده ترکیا نظارتنده اولان نجد وحضرموت شیخلری قبیلندن، اک نفوذلی وعالم ذاتلردن تعیین ایدلنوب، کندیلرینه هرتورلی دعوا وخصومتلری فصل ایتمک وظیفه‌سی ویرلور ایمش . صوکره تعاقب دوران سببندن تدریج ایله بو مرتبه حالت اولیسندن عدول ایدوب حاضرگی حاله کلدی، فقه، حکمت، حافظ، کلمه‌لری کبی، لفظی سلامت اولدیغی حالده، مدلولی کلیا باشقاردی). (کبچوحات) قریه سنده بر نیچه ییل سلامت ترکلیک ایدوب، ایکییوز یکرمی اوچونچی ١٢٢٣ سنه‌ده ارتحال ایلدی . خاتونی صاحبه نامنده اولوب، شوشمه یلغه‌سنک اولان (شکر) قریه‌سنده قاراقای بن عثمان بن بیکمت قزی ایدی. مزبوره هم (٨٣) یاشینه ایرشوب، ایکییوز قرق آلتنجی سنه‌ده ١٢٤٦ وبا مرضی ایله وفات اولدی . تربه‌سی

(*) بونک عبداللطیف بن سبحانقل القرچی‌نک اناسی اولدیغی مرویدر .

(کیچوچات) قبرلکنده‌در. عاشر بن قاراقای ایله برطوغمه ایدی. بالالری:
١) سیف الدین. (ترجمه‌سی ذکر ایدلنور). ٢) فصیح الدین. (١١٩٣)
تاریخنده ذوالقعده آینده دنیایه کلوب، (١٢٧٨) تاریخنده شهر رمضانك وفات
اولدی. تاج الدین، نجم الدین، احمدی، شرف الدین، احمدجان، نـام
اوغللری قالمشدر. ٣) محفوظه. (ل ١٢٠) تاریخنك شهر ربیع الاخیرده دنیایه
کلوب، چیسطای مضافاتنده (کیلکی بورمت) قریه‌سنده امام عبدالجبار بن عمره
نکاحلنوب، (ل ١٢٩) تاریخنك شهر ربیع الاخیرده وفات اولدی. ولی الله، احمد-
جان، عصام الدین، نام اولادی قالدی. ٤) فخرالدین. (ترجمه‌سی ذکر ایدلنور).
ل) عابد. (کیچوچات) قریه‌سنده معیشت ایدوب، (١٢٧١) تاریخنك وفات
اولدی. فتحیه، میکلوبای، نامنده بالالری قالمشدر. ٦) فرحنه. (شکر)
قریه‌سنده عبدالرشید بن محمد نکاحنده وفات اولدی. ٧) سعید. صوغشلی
قریه‌سنده محمدشریف بن منصور نکاحنده وفات اولوب، محمدکریم و محمدظریف
نام اولادی قالدی. صاحب ترجمه‌نك یازوی خوش، رسمی درست، عربی
تحریرلری ضررسزدر. یازوب تمام ایلمش مختصر القدوری کتابینك اخیرینه
بو مضمونده عبارت یازمشدر: « قد وقع فراغ العبد الضعیف سبحانقل بن بیکمحمد
غفر الله ذنوبها من تسوید هذه النسخة الشریفه ١١٨٢ سنة ». اوشبو قدورینك
باش طرفینه اوشبو جمله‌نی یازمشدر: « بکا خیر دعاء قیلسون دیه، اوشبو خلاصه
کتابنی اوغلم فصیح الدینکه ملك ایدوب ویردم، بن سبحانقل بیکمحمد شهر ربیع
الاخیر اون سکزنده (١٨٠٧) میلادیه‌ده ». وابو بکر بن ایمانقل نام کیمسه قلمیله
یازلمش ایکنچی بر مختصر القدوری طرفنده اولان یازوی اوشبودر: [خیر دعا
امید ایدوب، بو خلاصه کتابنی اوغلم سیف الدینکه تملیك ایتدم، بن سبحانقل
غریب بن بیك محمد شهر ربیع الاخیر اون سکزنده (١٨٠٧) میلادیه‌ده].
عبیدالله الکرلوی و عمر الکیکلی ایله صحبتی وتحصیل علمده مشارکتی اولمشدر.
بو ترجمه‌ده مذکور اولان قاراقای بن عثمان (١٧٧٣) تاریخ میلادیده
بوغاچوف، عسکرینه قارشو محاربه ایتدکنده مقتول اولمشدر. قبری (شکر)
قریه‌سینه قارشو اولان تاونك مغرب طرفنده وقبله‌یه قارشو آغوب طورمقده
اولان چیشمه یانینده‌در. (الك زمانده اولان خلق کندیلرینك معتبر و حرمتلی
کمیسه‌لرنی، معروف وبیلو اولسون وچیشمه بانینه کلن وگیدنلر، خیر دعاء ایدوب

كتسونلر ایچون اولسه كرك، بو یله چیشمه یانلرینه دفن ایدر اولمشلردر).
اما واجدادلرم، اقربا واسلافلرم، اولدیغی جهتله، بو اورنده برقدر تفصیل اوزرنك یازدم. الله تعالی حضرتی جمله سنی مظهر عفو وغفران ایلسون!.
شعر عربی: وما نحن الا مثلهم غیر اننا * اقمنا قلیلا بعدهم ثم نرحل

٩١) حمید بن مرتضی بن نور محمد. قزان توابعنك (الدرمش) قریه سندن اولوب، قزان شهرنده امام اولمشیدی. بوندن صوك یاكه مقدم زمانك می، بر وقتده (قاریلی) ده هم درس آیتدیكی معلوم اولدی. (قاریلی) ده وقتنك بونك حضورنده محمد علی بن زین العابدین نام كیمسه ملاجامی یازوب تمام ایلمشدر. استاذی عبد السلام (٤٦) بن حسن القاریلی وغیرلردر. بو كیمسه حقنده فاضل مرجانی: «علم منطقده مهارتی اولمق ایله شهرتی وار ایدی؛ قزان شهرنك ابتداء مدرسه تربیه ایدن ذات اولدیغی مرویدر؛ (١٢١٠) تاریخی حدودنده اداره اسلامیه ده واروب، امتحان اولندی» دیمشدر. ایكیوز یكرمی اوچونچی ١٢٢٣ سنه حدودنده سلامت ایدی.

٩٢) عبد الناصر بن طرمتای. بلبای مضافاتنده (ارسای) قریه سنده امام اولوب، ایكییوز یكرمی اوچونچی ١٢٢٣ سنه لر حدودنك وفات ایتدی. شاكردی كوب اولمق جهتیله، اقران وامثالندن ممتاز اولمشدر. شاكردلری: صالح بن عبد الله الجقری، احمد القزانچی، عبد الحنان القزانچی، تاج الدین بن یالچغل الاشناكی، امیرخان بن قوچقار الاوتاكی، وغیرلر. بو كیمسه، بلبای مضافاتنده (تورش) قریه سنده اولان عبد الناصر بن مراد باقی (*) نام مدرسه، اوشنداق عبد الناصر التایصوغانی یه باشقه در.

(*) بر ایسكی بر جلدی اخیرنك بویله یازلمش در: «كتبه عبد العزیز بن نادر بن ایشبولاد ١١٦٩ سنة بقریة (تورش) بمدرسة ملا مراد باقی بن نور محمد، فی سبیل قزان». آزغنه مناسبتی اعتبار ایتمكله اوشبو عبارتی، بو اورنك یازمق موافق كورلدی.

٩٣) عبدالکریم بن خلیل. ۋاتقه توابعنك مشهور (بوبی) قریه‌سنده ایکیوز یکرمی آلتنچی ١٢٢٦ سنه‌ده وفات. عزیزه نام قزی نعمت‌الله بن مناسب نکاحنده ایدی. بوکیمسه، تدریسله مشغول وعلم یولنده نشاط اوزره دوام ایدوچیلرك بریسی اولدیغی مرویدر. شرح تلخیص اوزرینه‌یسن حاشیه‌سنی، مطول اوزرینه حسن چلپی حاشیه‌سنی، توضیح اوزرینه تلویح، وتلویح اوزرینه حسن چلپی حاشیه‌سنی، تفسیر بیضاوی اوزرینه اولان شیخ زاده‌نی، کندی قلمیله یازمش ایمش. بو اثرلری، خصوصا بزم مملکتمزده، یازوب تحصیل ایتمك خارق العاده اجتهاد ثمره‌سی اوله چغنده شبهه اولنماز.

٩٤) فضل بن سیف‌الله بن حبیب‌الله. چیسطای توابعنده چرمشان یلغه‌سنده اولان (کیزلو - قورمنای) قریه‌سندن ایدی. قزان شهرنده امام ایکن، ایکیوز یکرمی یدنچی ١٢٢٧ سنه‌ده، وبر روایته کوره بوندن صوکراق رحلت ایلمشدر. بخارایه واروب، شیخ نیازقلی بن شاه نیاز (ترکمانی) خدمتنده اولمشیدی. بو دیاره رجوعنده (ممسه) قریه سینه امام اولوب، تزوج ایتدی، صوکره (قورصا) و آندن صوك، قزانه انتقال ایتدی. استاذلری محمد رحیم بن یوسف الاشطی، وغیرلر. شاکردلری: نعمت‌الله بن بیکتمر الاسترلی، شرف‌الدین بن زین‌الدین الاسترلی، وغیرلر. شریفه آدلو قزی، احمد بن سعید الشردانی نکاحنده وفات اولدی. محمد وفا آدلو اوغلی، بخاراده تحصیل ایدوب، قزانك امام اوله رق (١٢٦٠) تاریخنده، امامل طرفندن انتخاب ایدلمکله، محکمهٔ اسلامیه‌ده اعضا اوله رق، برنوبت خدمت ایتدی، و(١٢٦٤) تاریخنده وفات اولدی. اوشبو محمد وفانك عائشه نامنده خاتونی قالمشیدی. حفیدی، احمد صفا بن محمد وفا، هم قزانده امام اولوب (١٢٨٦) تاریخنده وفات اولدی. جمله‌سینك قبرلری قزانده‌در. احمد صفانك استاذلری: بایمراد بن محرم، محمد کریم بن محمد رحیم، شهاب‌الدین المرجانی، وغیرلردر. بخارایه واروب هم اون سنه‌لر مقداری وقت اوزدرمشیدی.

(ایکنچی جزء تمام اولدی)

رجاء

حرمتلو ادیبلردن وفاضللردن رجا اولنەدرکە: اوشبو کتابلرك موءلفلری حقندە معلوماتلری، وترجمهٔ حاللرندن خبرلری اولورسە لطفا بو عاجزلرینە افادە بیورمقلری:

١

معادن المقاصد فی دلائل اثبات الوحدانیه

دیباجەسی: سبحان من تفرد بوجوب الازلیة والبقاء وتوحد بامتناع التغیر والفناء (بوندن صوك) وبعد فیقول العبد الفقیر المحتاج الی عفو ربه خادم الفقراء قوام الدین البلغاری ان علم التوحید (صوكرە) وسمیتها بمعدن المقاصد. المقدمة الخ.

٢

اسمی معلوم دکل

دیباجەسی: الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله وعلی آله اجمعین. وان رحمة الله قریب من المحسنین. اعلم ان من تدبر وتفکر فی اثار القرأن وانوار هدایاته ونظم آیاته وکمال فصاحته وجمال بلاغته ورزانة معانیه وجزالة الفاظه الخ.

ظنمزە کورە بوهم بزم بلغاریلرمز اثری، حتی کە اولکی کتاب صاحبینك اولسە کرك. چونکە عبارت ترتیبلری واسلوبلری بربرینە حذو النقطه بالنقطه موافق کلمکدەدر.

کیله‌چك جزؤده یازله‌چق کیمسه‌لر:

عبدالنصیر ابو النصر القورصاوی

احمد جان بن امیرخان الاوشماوی

نعمت‌الله بن عمر الاوطاری

محمد رحیم بن یوسف آلاشطی المچکروی

حبیب‌الله بن الحسین الاوری

فخر الدین بن سبحانقل الکیچوچاتی

سیف‌الدین الشنکاری الصباوی . وغیرلر .

مؤلفك اثار مطبوعه‌سی

١) تربیه‌لی بالا	(ل) تین
٢) تربیه‌لی آنا (نسخه‌سی قالمادی)	
٣) تربیه‌لی خاتون	(٧) تین
٤) شاکردلك آدابی (ایکنجی طبع)	(١٠)
ل) مطالعه (نسخه‌سی قالمادی)	
٦) تنظیمات	(٢٠) تین
٧) آثار جزء اول (نسخه‌سی قالمادی)	
٨) „ جزء ثانی [اوشبو کتاب]	[ ] تین

اورنبورغ

غلمان بن ابراهیم کریموف مطبعه‌سی

١٩٠١

«آثــار»

...لکنمزده اولان اسلام عالملرینک ومشهور کیمسه‌لرینک ترجمه وطبقه‌لری،
...اریخ ولادت ووفاتلری، وباشقه احواللری حقنده یازلمش بر کتابدر.

اوچونچی جزئی

صاحبی
رضاء الدین بن فخر الدین

المرء بعد الموت احدوثة　　یفنی ویبقی منه آثاره
فاحسن الحالات حال امرئ　　تطیب بعد الموت اخباره

«اوفا»

۱۳۲۰ سنه

Дозволено цензурою С.-Петербургъ 23 Октября 1902 г.

Оренбургъ.
Типографія М.-Ф. Г. Каримова
1903.

اوچونچی جزء ابتداسی

٩٥) سلیمان بن مصطفی بن یونس (سونای) بن ایشالی بن اینانمش بن خانمیرزا بن خانتیمر بن قاراقای. اوفا شهرندن ایکی مرحله (قرق چاقرم مسافه مغرب طرفنده اولان «قارشین شریف» اسملو آولده آخوند ایدی بابالری نیژغورود شهرینه تابع اولان برقریه‌دن هجرت ایدوب کلمکده اوشبو قریه‌ده مقام طوتمشلر. روایتلره کوره سلیمان آخوند، شهرتلی عالملردن اولوب، زیاده غیرتلی ووقارلی اولمش؛ وکندیسی فاضل اولدیغی کبی سلف عالملرندن ابومحمد الیزیدی قبیلندن اوغللری هم عصرك مستثنی ذاتلرندن اوله‌رق حتی بونلرك کمالات صاحبی اوله‌رق قارتایدقلارنی کوروب وفات ایتمشدر. خاتونی ١٢٣٧ سنه‌لرده سلامت ایدی. بالالری عبدالقادر، عبدالقیوم، عبدالستار، نریمان، عبدالقاهر، وغیرلر.

عبدالقیوم اسملو اوغلی، قارشین شریف آولنده تدریس ایله (*) مشغول اولوب، حج سفرینه کتدی، وشوسفرنده هم اجل موعودی ایرشوب وفات اولدی. محمد نامنده براوغلی قالوب، قزان مضافاتنده «اورکی اوری» قریه‌سنده امام اوله‌رق وفات اولمشدر.

عبدالستار اسملو اوغلی، اورینبورغ شهرنده میناونی (معاوضه) مسجدینه امام اولوب، (٦٣) یاشنده ١٢٥٧ سنه‌ده وفات اولدی. فاضل برذات ایدی دیورلر. استاذی عبدالرحمن بن محمد شریف الکرمانی ایدی. ولی الدین نام اوغلی هم کندیسندن تحصیل ایدوب، وفاتی صوکنده مذکور میناونی مسجدینه امام اولدی، اون ییل طوردیغنده برسبب ایله ١٢٦٨

(*) برکتاب آخرنده بویله یازلمشدر: کتبه عصمت‌الله بن آخوند زبیر فی ولایة اوفا وفی قریة شریف وفی مدرسة عبدالقیوم بن سلیمان ١٨٠٦ سنه فی ٦ شعبان.

سنه‌ده عزل ایدلدی. عبدالستارك، ولی الدین‌دن باشقه صلاح‌الدین، عبدالله، اسملو اوغللری وارایدی.

عبدالقاهر، ادیب وشاعر اولوب، قارشین شرینی آولنده آلتمش اوچ یاشنده وبا ایله ۱۲۴۷ سنه شهر ربیع‌الاولده وفات ایتدی، خاتونی شمس النساء هم آلتمش اوچ یاشنده اوله‌رق ۱۲۵۶ سنه ده وفات اولدی. رحمت‌الله نام اوغلی اورینبوغ شهرنده مؤذن، ومحمد نام‌اوغلی اوفا یاقیننده „آقباش“ قریه‌سنده محتسب اولوب‘ بونلردن باشقه احمد وعبید الله نام اوغللری وارایدی. حبیبه نام قزی کازارمه قریه سنده محمدولی اخونده وعفیفه نام قزی صفر آولنده یونس اسملو امامده‘ وفاطمه نام قزی اوفا اطرافنده مشهور اولان محمدشاه اخونده (سلطانای‌قریه‌سینك) ایدی. عبد القاهر افندینك‘ طوغمه‌سی عبدالقادر آخوندغه یازمش اولان منظوم بر مکتوبی اوشبودر:

عزت‘ رفعله موصوف آبزامزغه چوق سلام
اهل‘ اولادك ایله اول بی تأسی شاد‘ کام

هر زمانده‘ عزّ‘ جاهك افزون اولسون مستدام
بخت‘ رفعتك سالم اولسون، صبح شام‌ای نیکونام!

دولتکه ایرماسون هرگیز دفی باد هزان
نیك خواهك هر زمان کیم سزلره بونی یازان

هم میسر ایلیوب قیلغای عزیز، اول سزلری
غصه، آفات کورمینچه حفظ ایله‌دی بزلری

لطفی ایله عیش، عشرت ویرکای اول جبارمز
فتنه، آلام تابمغای دك خیش، خلان بارمز

هم مسرتله کچرکای ایردی ماه سالمز
چوق هدایت تابغای ایردك کندی اهل، آلمز

کر صورلسه بو فقیرك اطرافی احوالیدن
دعاکزده سلامتمز جمله‌مز ای صاف دین!

قلبمزده اولمیوب، هر کیز کدورت هم غبار

حفظ ایده‌دی جمله‌مزی اول کریم پروردکار
مخفی اولمیه یولقدق ابراهیمدن خطکز
کینه الحال قایناروبن یوللادق بو آتکز
بو طرفدن جست، جو قیلوب، اوشنداق ره‌کذر
تاپمادق الاسماع اولدق «شمیك» دن خبر
«سلطانای» غه باروبن یولداش صوراشدق وقتمز
شکر لله اولدی هر کون بَر مراد اول بختمز
وار ایکن اول قریه‌ده بر قاری (*) اسمی عبدرش
اوزی معروف دکل اما خلق آراده اوغلی فاش
دیدم: «ای صالح آغا اوتنچ روسغه وارایوق!
بر آتمز روس النده یاردم اینکل آلایوق!»
دیدی شول ساعت: «سوزم یوق بلکه یالکز وارامن
حق بیورسه جهد ایدوبن آز حق ایله آلامن»
دیدم: «الا یغمور ایله قار قانش بی حد یاغا
وارماغه آغر اوله‌در، اما سزکه ای آغا!»
اول مروت کانیده یکت (**) ایرکان بی نظیر
حق تعالی قیلغای آنك مرقدن بدر منیر
تیز (***) زماننك کلدی آلوب، «آل دیدم آقچه حاضر!»
«روسغه فرصت ویرمایوبن ـ دیدی ـ آلدم بی اجر»

(*) ترکیا ادیبلری، قاری لفظنی هرنه قدرخاتون معناسنك استعمال ایتمکده‌لر ایسه‌ده بز بلغار وایسکی ترکلر قاشنده بوکلمه مطلقا قارت معناسنك استعمال ایدلمکده در.

(**) بابالرمز اولان ایسکی ترکلر، بوکلمه‌نی ایکی یاء ایله «ییکت» صورتنك یازالر ایدی. شایان تعجبدرکه سویلرکه وایشدرکه اك لذتلی بر کلمه اولدیغی حالده، استانبول ترکلری بولفظی تمام اونودمشلر ولغت کتابلرندن هم چقارمشلردر. قاموس ترکی‌یه مراجعت اولنه.

(***) عجله معناسنك اصل اوز لغتمزدر. لکی استانبول ترکلری بونی اونودمشلر وبونك یرینه‌ده فارسی اولان «تیز» ی آلمشلردر.

« اول آولنك قللری ـ دی ـ بارچه سی قاره یوره‌ك
چابدروبن اسیلنکان آره‌ده برسی دوراك ! »
اشتیاقمز زیاده حضرتکی کوره‌کە
الا کونلر یمان اولدی بو آره‌لر یورمکه
فرصت اولسه بو طرفغه بر زیارت قیله‌سز
هم دخی اعلان ایده کور قانغی حالك کوره سز !
مدرسه‌ده وارمو طالب؟! کینه ایو میثیتن
ویره سن بزه تسلی یازوبن کیفیتن
وارمی دخی همشران اطرافیدن معلومکز ؟
صحت، عفتده آنلر بسلنوبدر بیلوکز !
ملا اشرف یزنه بوری واردی اوغلن کورمکه
تابشروبلر کوب امانت بزگه آنی ویره‌کە
رگ ویرلمش قاما، قالپاق هم کفنلك بوز قسا
شول قیولق آلتی صوملق حاجت اولسه طون قسا
بیلمدك چون (*) یوللامادق، حاجت اوله‌می سزه ؟ !
قسقه طونغه حاجت ایردی رُبغی یتە شُد (**) بزه
دیه سز ادعیه‌مز مُنتَخبران هر قارتلره
یبارلدی هم ایکی خط تابشررغه « سارت » لره
وار ایدی اول « سارت » لرك بو ییل ایلك سی خدمتی
نیچه یازسه‌ق کلمای آخر وارمی بربر حجتی ؟
« سارت » لر ایچره تابمازم بن بوندایون ایت اوکمغان !
باشررغه نیتم وار، الا ایدل طوکمغان
باخصوص تعظیم ایله دیدك دعاء افندی‌که

(*) ایچون، دن مخفی اولسه کرك.

(**) شاید، دن مخففدر. ایکنچی سطرده اولان سارت دن سارت قریه‌سنك اولان شخصلر مراددر. باش اورر یعنی عرضه ایدر ایدم، لکن اوفا شهرینه چغارغه ایدل طوکمغان، کوپر یوق دیمکی قصد ایلەدر.

ملا جعفر حضرت ایشانك جناب قندیغه
هم دخی عین‌الیقین اول قریه ایچره اعتبار
اعتمادلی دوستمز، دهقانی ملا بختیار
ملا احمد، ملا اسکندر، آغا، ملا سعید
نه عجب «قارشین» آکا اوشبو زمان اولدی بعید!
معشوقه سی بوننك ایکن تنومادی تون کون جیاب
فرصتمزه آیردی قویمایون اوزی کیلوب
ای یکتلر کورسه‌کزله آدم اوغلی حیله سین!
کله شی یوق اولغاچ ایمدی بونده کلوب نیله سین!
دی دعامز اول تبرك قایناغامز ترجمه (*)
تابمازم بن خلق ایچره تیلك بوندایون یمه
بو زمان هیچ بر طرفك یورمای اوده طوره‌مز
کوب وقتلر، کونلری بی‌کارچیلق اوزدره‌مز
مبتلا اولوب، بو هفته ششك ایله قچودن
یازغالادم مالا یعنی غایت ایچم پوشودن
بو ازل همزادکزدن، دون بخت بین الانام
خیر دعاکا مستمند، لیل، نهار والسلام!
اسفل الناس اول نیکو خواه سزلره «عبدالقاهر»
جمله مخلوق آره‌سنك بیل یقین خوار، حقیر
بیک سکز یوزده اوچونچی اوشبو ییل روسیه‌نك
اون یدنچی یومی اولدی اوشبو کون بو چیسله‌نك

بوقبیلدن باشقه منظوم مکتوبلری هم منظورمز اولمشیدی. جمله‌سی عادتی‌خطلریرنك یازلمشدر. روایتلره کوره اك عجله یازمقك اولان مکتوبلرنی بویله نظم ایله یازار اولمشدر.

(*) اوفا مضافاتنك برکیدسه‌در. اوغلی بدرالدین، کازارمه قریه‌سنده منشورسز تدریس ایتدی، قرآن حافظ ایدی.

بوری ناحیه‌سنك مرتضی قریه‌سنك امام محمدشاکر افندی سلیمان آخونده دائر اوشبو مکتوبی ارسال ایتمشیدی: «اشارتکزه بناءً فارشین قربنی آولنه واردم، حاضرنك بو قریه‌ده سلیمان آخوند فرعلرندن شرف‌الدین بن شمس‌الدین بن نریمان نام ذات امامدر. قریه‌نك جنوب، فارمسان یلغه سینك غرب طرفنده ایسکی قبرلکك بیوك بیوك ایسکی تاشلر وار. بونلردن بردانه‌سی تقریبا یردن اوچ چاریك آرشین قدر بوکسکلکك، یونمغان عادی تاش اولوب، شرق طرفنه برآز آوشقان. بازوی باطرلنوب یازلغان بولسه‌ده، بیك آچیق اوقورلق دکل. دورت سطر اوزرنده بویله یازلمشدر: ۱نچی سطر هذا مرقد ۲نچی سلیمان بن مصطفی ۳نچی وزوجته محبه وابنهما آخوند ۴نچی عبدالقادر الفاتحه. لکن تاشك باشی اولکی سطرنك آخرندن برر کلمه مقداری اوالوب توشکان. هم اوچونچی سطرده زوجه‌سینك اسمی بیك آچیق دکل، محبه بولورغه رسم کتابتی‌ده بیك طوغری کلمایدر. محبه‌می یاکه دکلمی یقین حاصل بولمادی. اماتاریخ وفاتی یازلمغان. ینه مذکور تاشك غرب طرفنده یاقین برده دخی برتاش وار، آلتی سطر ایدوب، یخشی وقالقتوب بویله یازلمش: المرحوم المغفور عبدالقاهر بن ملا سلیمان ۶۳ یاشنك ـ ۱۸۳۱ نچی سنه‌ده. بونك یاقیننك دخی برتاشك آلتی سطر ایدلنوب بویله یازلمش: المرحومة المغفورة بی‌بی شمس‌النساء خلیلة عبدالقاهر ۶۳ یاشنك ۱۸۴۰ نچی سنه‌ده. بویرده کینه برقچ بیوك ویازبلی تاشلر اولسه‌ده، توره‌لر وکانتونلر قبرلری اولدیغنی خبر آلدیغم صوکنده بازمادم ویازارغه‌ده حاجت کورمادم».

صاحب ترجمه سلمیان آخوند اولاد وانسابندن مملکتمزده هرولایت وهرعصرده الوغ ذاتلر ظهور ایده کلمشدر، عائله‌سی برکاتلی برعائله‌در. بعضیلری بزم بوائرمزده هم مذکور اولنور، انشاء الله تعالی. بواورنده ذکر ایدلمش سلسلهٔ نسبی، فخرالدین بن نریمان قلمیله یازلمش اولان تنبیه الغافلین نسخه‌سی طرفندن نقل ایدلدی.

۹۶) احمد بن حسن بن قلمت (قلمحمد). ساراتوف ولایتنك خوالین مضافاتنك «ایسکی ماسناق» آولنك امامت وشیخوخت ایدوب، یکرمی یدنچی

١٢٨٨ سنه‌لرده وفات اولدی. سعید قصبه‌سینك ولید ایشاندن مأذون ایدی.

٩٧) محمود بن محمدالامین بن یارمحمد بن مامش. آتاسی محمد الامین یوز ایللی بشنچی ١١٥٥ سنه‌لرده سلامت اولوب، برماجتی ایچون پیتربورغ شهرینه وارمغله، دولت طرفندن فتاوی قاضیخان، نقایه شرحی شمنی، صحاح الجوهری، کتابلرنی هدیه اوله‌رق نائل اولدیغی مرویدر. (بوواقعه اولوغ پتروقزی ایلیزاویت ایمپراطوریتسه عصرلرنك اولسه‌کرك). صاحب ترجمه، قزان شهرنك دنیایه کلوب، آتاسندن صوك، یدنچی جامع حضورنده امام اولمشیدی. شاگرد جمع ایدوب، تدریس ایله مشغول اولدی. ویکرمی یدنچی ١٢٢٧ سنه‌ده وفات اولدی. قزان مقبره‌سنده مدفوندر.

٩٨) عبدالنصیر ابوالنصر بن ابراهیم بن یارمحمد بن اشتراك القورصاوی. آتاسی ابراهیم، ایکیوز بشنچی ١٢٠٥ سنه‌ده وفات اولمشیدی. آناسی مهربان بنت امین بن منصور «ماقصه باش» قریه‌سندندر. قزقارنداشی (مرحب) بنت ابراهیم، مچکره‌ده عبدالله بن عبدالسلام نکاحنده اولوب، عبیدالله، موسی، محمدجان، حسن بانو، اسمنده بالالری دنیایه کلدی. (١٢٤٣) تاریخی حدودنده وفات ایتدکی مرویدر (*).

صاحب ترجمه ابوالنصر، بریوزطقسان ١١٩٠ سنه‌سنده دنیایه کلوب، اوتوز یدی یاشنده اوله‌رق ایکیوز یکرمی یدنچی ١٢٢٧ سنه شهر رمضان آخر اوننده وفات اینمش، وبرحرمتلی شاعرك:

«یموت قومٌ ولایأسی لهم احدٌ ∴ وواحد موته همٌّ لاقوام»

بیتنه مصداق اولمشدر. بونك وفات اولمه‌سیله قزان وبلغار اسلاملری بلکه عموما اسلام عالمی الوغ برعالملرنی ضایع ایلمشلردر.

(*) مشهور خاتونلر نام اثرده هم مذکوردر.

نشأتی: قزان یاقیننده «قورصا» قریه‌سنده دنیایه کلوب، ابتدائی
بلملری مالمش مضافاتنده (میچکره) قریه‌سنك تحصیل ایتدی، وصوکره بخارا
شهرینه واروب افاضل کرام حلقهٔ درسلرینه ملازمت ایلدی. الوغ شیخلر
صحبتنده اولوب، ظاهری وباطنی؛ صوری ومعنوی کمالت کسب ایلمشدر.
بودیاره کلدکنده یزنه‌سی عبدالله بن عبدالسلام اوغللری یاردمیله الوغ
مدرسه‌لر تأسیس ایدوب، کوب شاگرد جمع ایلمکله نشر علم ایلدی.
بکرمی ایکنچی ۱۲۲۲ سنه‌ده تکرار بخارا شهرینه سیاحت ایلدی وقایتدیغنك
نیوه‌یه نزول ایدرك. برمدت صوکنده حاجطرخانه وآندن وطن اصلیسنه
رجوع ایتدی. یکرمی یدنچی ۱۲۲۷ سنه شعباننده حج قصدیله، اصحابندن
برفرقه ایله برابر قزاندن چقوب، استانبول واردی‌واوراده طاعون خسته‌لکی
ایله ارتحال ایدرك اسکدارده سلطان جامعنده دفن اولندی.

استاذ ومشایخلری: میچکره‌ده محمد رحیم بن یوسف آلاشطی، وبخاراده
اولان شیخی شیخ نیاز قل بن شاه نیاز الترکمانی، در. بونلردن باشقه استاذ
وشیخلری کوب اولسه کرك.

شاکردلری: محمد الامین بن سیف الله النلاساوی، نعمان بن امیر الثمنی،
نعمت الله بن بیکتمر الاسترلی، حبیب الله بن رفیق النادری، فخر الدین
بن حبیب الله الحاجطرخانی، احمد بن سعید الشردانی، نادر بن اسحاق
القامشلی، طیب بن زائدقل الویرخورالی، زین الله بن اولمازقل القالقانی،
عبدالله بن امیرخان الویرخورالی، جمال الدین بن شمس الدین الصباوی،
عبدالمؤمن بن فیض المیشه‌وی، اختم بن بیکمحمد الیارمونچه‌وی، تموربك
بن ولدان القوغاناقی، عبدالغفور بن عبدالمجید الاوفاوی (*). وغیرلر.

آثاری: ۱) الارشاد. اوّلی: احمد علی ماظهر المنفقهین علی بدائع
الحکم عن مکامن الاخبار وآثر المتبصرین بنفرس الاسرار من مشاهد الاثار
وجعل الفقه فی الدین وهو حبله المتین حجة دافعة لذوی الزیغ الاشرار واصلی
علی من ظلت معالم الاسلام بمصابیح هدایة زهرة الانوار وعلی آله الاجلة
العظام واصحابه البررة الکرام من المهاجرین والانصار. امابعد فیقول

(*) بوذاتی، بخاراده، مناظره مجلسینه ابو النصر کندیسی آلوب
واردیغی‌مرویدر. ارسلان قریه‌سی خلیل بن نصر الدین وغیرلرك استاذی ایدی.

العبد الفقير الى ربه الغنى ابو النصر عبدالنصير بن ابراهيم القزانى تع
يرحمك الله اتل مانبهنى ربى بتوفيقه الخ . . . .

۲) كتاب اللوائح. اوّلى: حمداالله دائما متواليا ومصليا على رسو
ثانيا مع الرسل والنبيين سائرا واصحابه الهادون سواءالسبيل ثالثا فيايا
العاذل قدغلبت فى العذل قاطبة الجاحدين واسرفت فى الانكار حتى تجو
اصناف الغافلين مثابرا على العمر عن جلية الحق لاجا فى تحسين الجهل ونصر
الباطل ومشاعيا على من آثر الانتزاع من مراسم الجهل ومصرا على التكبر
عن العلم والعمل . . .

۳) شرح العقائد النسفية القديم. اولى: الحمدلله الذى انعم علينا
وهدانا للاسلام والصلاة والسلام على محمد خيرالانام وعلى آله واصحابه
الذين فازوا بالاستسلام وعلى الذين اتبعوهم فى علومهم وشيمهم الهادية الى
دارالسلام صلاة كافية متواردة الى يوم القيام . . .

۴) شرح العقائد النسفية الجديد. اوّلى: سبحان الله العظيم لا اله الا هو
الرحمن الرحيم اللهم رحمتك ارجو فلاتكلنى الى نفسى واصلح لى شأنى كله وصلى
الله على محمد كلما ذكره الذاكرون وغفل عن ذكره الغافلون وعلى آله
واصحابه السابقون الاولون . . .

۵) رسالة اثبات الصفات. اولى: الحمدلله رب العالمين فى شرح العقائد
تمسكت المعتزلة . . .

۶) كتاب النصائح. اوّلى: قال الله تبارك وتعالى، قل الله يهدى الى الحق
افمن يهدى الى الحق احق ان يتبع ام من لايهدى الا ان يهدى فمالكم كيف
تحكمون . . . .

۷) شرح مختصر المنار. اوّلى: الحمدلله احكم قواعد الاسلام بالايات
الناطقة والسنن القائمة والسبل الباهرة واوضح معالم الاحكام بالزواهر المنقولة
والمعقولة والصلاه على من هدانا الى الصراط المستقيم بالفرقان ودعانا الى
الجنات بالعرفان وعلى آله واصحابه مصابيح منازل الايقان . . .

۸) حاشية العقائد الجديد. اوّلى: بسم الله توكلت على الله اللهم انانعوذ
بك من ان نزل اونضل او نظلم اونجهل علينا . . .

۹) ترکی دیلنده هفتیك شریف تفسیری. اوبی . . . بونلردن باشقه قسقه قسقه رساله‌لری وار. معاصرلرندن اولان سعید قصبه‌سنك مدرس عبد الرحمن بن محمد شریف الکرمانی‌یه یازمش برمکتوبی اوشبودر: «بسم الله الرحمن الرحیم سبحان الله مایکون لی ان اقول علی الله مالیس بحق ان کنت قلته فقد علمه یعلم مافی نفسی ولا اعلم مافی نفسه انه هو السمیع العلیم. اجمع العلماء من اهل السنة والجماعة علی ان لله تعالی صفات علی الحقیقة هو بها موصوف لیست بعین ولا ببائنة عنه واجمعوا علی انها لاتتعدد ولاتتغایر فلیس علمه قدرته ولاغیر قدرته وکذلك جمیع صفاته من السمع والبصر والوجه والید. وفی التمهید ان صفات الله تعالی واحدة فی الحقیقة لاتدخل تحت العدد. وقول التفتازانی لایتصور نزاع عن اهل السنة فی کثرة الصفات وتعددها مع مخالفته لما توافقت علیه الجمهور من انه تعالی لایتکمم بکم ولا یتکیف بکیف ینافی قوله وهو ظاهر فی شرح قول المصنف — ولامعدود — وما قال الشیخ الربانی واین صفات ثمانیه راصفات حقیقیه کویند محمول علی مفهوماتها الثمانیة فحیث یوصف الصفات بعدم التعدد فالمراد حقیقتها الموجودة فی الخارج وحیث یوصف بما هو من لوازم المخلوقات والمحدثات من کونها ثمانیة اوسبعة فالمراد بها مفهوماتها الحاصلة فی الذهن وکیف وقد قال الله تعالی وذر الذین یلحدون فی اسمائه فاذا لم یأت بشیء من الثمانیة اوالسبعة روایة ولا تلیت بها آیة ولا اجتمعت علیها صحابة فالقول بها ضلالة اوغوایة کما ان قول التفتازانی (واما فی نفسها فهی ممکنة) الحاد وزندقة. ومعنی قول صاحب التمهید انها واحدة فی الحقیقة ان لایشارك احد فی صفاته کما صرح به علی القاری فی شرح قول النبی علیه الصلاة والسلام — الواحد — ویوئیده مافی الفقه الاکبر من انه تعالی واحد لامن جهة العدد بل من جهة انه لا شریك له. فعلی هذا فالوحدة من الصفات السلبیة. فیا ایها الکریم لیس بی سفاهة ولکنم لا یحبون الناصحین فلاتطعن من اغفله الله عن ذکره واتبع هواه وکان امره فرطا».

هر نه قدر بومکتوبده عبد الرحمن الکرمانی‌یه مخصوص یازلدیغنه دلالت ایدجك شیء کورلماز ایسه‌ده (۱۳۱۴) تاریخنك (۲۲) محرم الحرام ضیا باش قریه‌سی تیمور پولادابن آقچور اخانه سنیك شیخ زین الله الخالدی مدظله حضورنك،

قاضی سابق برهان الدین بن نصر الدین دن سماعمه اعتماد ایدلنه رك یازلدی.
احتمالکه مذکور مکتوب، بخاراده اولان ماجراسی صوکنك یازلمش اولور.
فاضل مرجانی روایتنه کوره کتاب النصائح ده «ایها الشیخ!» دیه خطاب
ایتدکی ذاتدن، سعید بن ابراهیم البارشی ویاخود عبدالرحمن بن محمد
شریف الکرمانی، مراددر.

صفات شخصیه سی : اوزون بویلی، کیک ماکلایلی، الوغ کوزلی،
اوتکن سوزلی، آریق وریاضی، طبیعتی ذکی، فطنتی کامل، فهمی درست
جوابی سریع، خطابی بدیع، ذهنی مستقیم، وقارلی، فصیح عبارتلی، اولمشدر.

خصملرینك تقریضلری : متعدد اورنلردن جمع ایتدکمز اثرلردن
اوشبو تقریضلردر: برنچی: «تیمنا بذکره الاعلی ما قول ائمة الاسلام رضی
الله تعالی عنهم درین مسئله بشریعت معتقد اهل سنت والجماعة وجود واجب
لذاته وتوحید او درووجوب وجود ودرخالقیت ودرمعبودیت ووجود صفات
واسماء وتعدد صفات درینکه ثمانیه ست یاسبعه ست وصفات او لاهو ولا
غیره کاسمائه بمعنی عدم الانفکاك لا بمعنی الاتحاد فی الحقیقة والوجود والا
لایکون ثمانیه وسبعه وامکان صفات است (*) والا یلزم تعدد الواجب لذاته
والقول بوجود الجزء الذی لایتجزی (**) ونفی ترکب الاجسام من الهیولی والصورة
وتقدم عقل بر نقل نعم الاعتداد لا یحصل الا بالنقل (بویردن اونبش سطر قدر
طی ایدلدی) اعتقاد برین وجه واجب بوده انکار این مراتب که مسطور راست
درکتب متداوله کلامیه وفقهیه ودرفقه خود حضرت امام اعظم مکابره وواجب
الاحتساب باشد بشرایطه یانی؟. چون مستوجب کفر وبدعت وجهالت
ومانع اقتداء درصلات وفتنه وتشویش وتذبذب درعقیده مشهور راست حبس

(*) سبحان ربك رب العزة عما یصفون.

(**) ولیت شعری ایة آیة تلیت اوایة سنة وردت فی دعوة المسلمین
الی الاعتقاد بان الاجسام تترکب من الاجزاء التی لایتجزی وقد فسر البیضاوی
رحمه الله تعالی آیة «ثم استوی الی السماء وهی دخان» بقوله ولعله اراد بها
مادتها او الاجزاء المتصغرة التی رکبت منها. وهو بیان منه رحمه الله ان کلا
القولین یمکن استخرجهما من القرآن الشریف. ولیس فی القول بالجزء الذی
لایتجزی نجاة من ظلمات الفلاسفة بل هو نفسه من اصول الفلاسفة.

بل قتل قائل بخلاف این عقیده وغیر راجع ازان برحکام کرام وعلماء عظام واجب باشد وحال آنکه قائل مذکور منکر تقدم عقل بر نقل ومستند کل مطالب برنقل بوده وغیر محترز ازلزوم دور وتسلسل مستحیلان عندالکل است (*) نعم الاعتداد لایحصل الابالنقل وقول قائل مذکور بحرمة نظر وامساك کتب اشعری مطلقا غیر معتبر باشد بینوا توجروا – «باشد» –. امضالر:

۱) امیر حیدر.
۲) قاضی میر زین‌الدین بن قاضی ایشان قربان بدل.
۳) خواجه عطاءالله.
۴) قاضی عنایت.
۵) مفتی ابونصر خواجه.
۶) قاضی میرزا فضیل.
۷) قاضی میرعبدالله مفتی جویبار.
۸) قاضی تورسون باقی.
۹) قاضی میرزا نعمت‌الله مفتی بن میرزا نیاز محمدعلی.
۱۰) قاضی میرزا شمس‌الدین بن میرشاه الحسینی.
۱۱) قاضی نیاز بردی.
۱۲) مفتی میرزا عبدالرحمن اعلم.
۱۳) میر عبدالرحیم خواجه مفتی عسکر.
۱۴) محمدضیا مفتی.
۱۵) شیخ‌الاسلام‌علوی میرزارحمت‌الله خواجه بن‌عطاالله خواجهٔ ناصری.
۱۶) میر عبدالله خواجه الحسینی. (**).

(*) بومسئله‌نك‌بیانی‌وجوابی ایچون «ناظورة‌الحق» ك (۵) صفحه‌سندن (۱۳) صفحه سنه قدر اولان موضعی مطالعه اولنه در.

(**) نسخه‌ایدوچیلر تصرفندنمی‌نه‌دندر، بو امضالر مختلف روشلرده‌یازلمشدر. هرنه‌قدر مختلف نسخه‌لری بربره کتوروب ممکن قدر برلشدروب یازدق ایسه‌ده، بعض‌برلرنك شبهه‌دن همیشه آزاد اولمادق. اللرنك آچق ودرست نسخه‌لر اولان ذاتلر، بوطوغروده بزلره افاده بیورسه‌لر کوزل اولور ایدی.

ایکنچی: بخارا شهرندن بلغار علماسینه اولان مکتوب: «علماء عظام وسواد اهل اسلام قرغالی ونواحی قزان بوده باشدکه در تاریخ سنهٔ هزار دویست بست سه بودکه حاضر کردید ملا ابونصر نوغای در دارالسلطنهٔ مدینة العلم بلدهٔ فاخرهٔ بخارا درحضور علمای عظام وفقهای ذوالاحترام رجوع نمود وتوبه کرد ازاعتقاد فاسدش که قول بوجوب صفات واجبی جل شأنه ونفی تعدد صفات وقول تقدم نقل برعقل بوده است ومنادی فرموده کرده شد جزهای راکه بروفق اعتقاد باطل خود بر صحیفه نوشته بوده است ونداشته است براین اعتقادات فاسدهٔ خود حجتی بلکه نوشته است سخنی که درعد اوشبه مساوات کیرد هذا. اللهم انصر من نصرالدین واخذل من خذل الدین، شیخ الاسلام مخدوم عطاء الله خواجه مفتی، قاضی میرزا شمس الدین خواجه، مفتی میرزا عبدالرحمن اعلم».

اوچونچی: قاضی تورسون باقی بن عبدالرحیم البخاری مکتوبی: «هوالله الهادی معلوم علماء عظام وفقهاء کرام ولایت بلغار بوده باشدکه عبدالنصیر نام شخص رادر تاریخ ۱۲۲۳ سنهٔ درماه صفرختم بالخیر والظفر در دارالسلطنه بلدهٔ فاخرهٔ بخارا حاضر کردانیده درحضور حضرت امیر وعلماء دین وامراء صاحب تمکین ازعقیدهٔ باطله که دران ولایت معلوم است توبه داده شدچون مستوجب بدعت وجهالت وکفر ومانع اقتداء درصلات ومستوجب قتل بودچنانچه روایات باان ناطق است ورسائل مزخرفاتی که بتقلید اهل اعتزال کرده بوده است منادی فرموده محوکرده شدبعد ازان شخص مذکور ازبلدهٔ مذکوره فرار نموده بود حالامسموع شده ستکه وی معتقد بعقیدهٔ باطلهٔ خودشده مرتد کشته قدح علماء وفقهاء بلدهٔ مذکوره ومدح خود می‌کرده است مبهوت ومخذول شدن خودرا کتمان کرده بیان واقع را بالعکس می کفته است وبعض سخن رابمانسبت می‌داده است محض کذب وافترا است تصدیق نکنند وتلبیسات که دارد فرفته نشود وهرکه دراعتقاد بوی تبعیت کرده است رجوع نماید والاحکمه حکم واضح ولایح باد. باقی والدعاء والسلام علیکم وعلی من لدیکم من اهل الهدی. ۱۲۲۵ سنهٔ یوم (۲۲) جمادی الاولی. (میلادی ایله ۱۸۱۰ سنه ایون ۱۴ ده دوشنبه کون یازلمش اوله‌در).

ملاحظه: ابوالنصرك بخاراده اولان بوماجراسی، بزم ایچون برقدر رانغودر: زیرا المزده، بونده درج ایدلن شیلر وبعض روایتلردن بقه، مأخذ یوقدر. حالبوكه مسئله‌نی اطرافلی بیلمك ایچون اصل حكم ه‌نی كورمك اقتضا ایدر. اكرده بخارا شهرنده ارخیؤادن، اصل اش لنوب نشر ایدلنسه ایدی، مسئله‌نی هركیم حالی یتدكنچه مطالعه ایدر ایدی.

الوغ برجماعت طرفندن امضا ایدلان مكتوب، حكم مجلسینه وقاضیلر طرینه ویرلمش فتوانامه‌می، یوقسه حكومت اسمندن صادر اولان اصل حكم ه‌می؟ بوایسه بزلره هنوز بیلنمادی. اكرده یالكز. برفتوانامه ولور ایسه حكومت باشنده اوطوران ومحكمه‌لرك عمللرینه نظارت ایدن میر، نیچون بوكا امضا ایتمش؟... بوایسه نه‌نظام ونه‌شرعه مناسب دكل راشدر. زیرا پادشاه فتوا (زاكلوچینیه) ویرن شیلرك خلافنه حكم یدركه، هیچ محكمه‌لرك اقتداری اولورمی؟... هم‌ده، بوكاغد مجرد رفتوانامه اولور ایسه، بونی بر محكمه تفتیش اجرا ایدوب حكم اعلان ینه‌شمی، اینمش ایسه نه‌كبی حكم اعلان ایتمش؟!...

اكرده، فتوانامه اولمای، بلكه عین حكم نامه ایسه، بونك ابوالنصر طرفندن ویرلمش جوابلر، وجوابلرك خطاء ایدكنی بیان ایدن دلیللر، واك صوكره حكومت طرفندن مشفقانه ویرلمش نصیحتلر تمام یازلنوب، وبونلردن برثمره كورلمادكی، وثمره كورلمكی‌ده مامول اولمادیغی معلوم اولدیغندن مجبوراً برحكم اعلان ایدلدكی یازلمه‌لی ایدی. حالبوكه بوكاغدده بونلره دائر برشی كورلمیور.

آدم اوغلینك یوز صوی وحرمتی شوقدر بیوكدركه براسلامی معاذ الله اكفار ایله حكم دكل، عادی بركیمسه‌یه عتاب (ژیگور) ویرله‌چك خصوصلرده، محكمه‌لر طرفندن صرف ایدلن خراجاتلرك بعض وقت، یكرمی اوتوز بیك روبله‌لره بالغ اولدیغی سویلنمكده‌در.

یالكز برژیگور، سوزی، اورنسز ویرلماسون ایچون قیلنی قرقه بارر مرتبه‌ده تفتیش ایدلنور، عیبلو كیمسه‌دن تكرار وتكرار جواب آلنور، كون وساعتیله حكم مجلسی تعیین ایدلنوب، اك بیوك محكمه‌لر حضورنده اولان، دارالفنونلرده تحصیل كمالت ایدوب چقمش ذاتلردن

مرکب، اك عقللی واك ذهنلی بر جماعت تدقیق کوزندن کیچررلر. بونك اوستنه کوب وقت حکومت طرفندن، حقسز وپاره‌سز اوله‌رق حامیلر (آدواکاتلر) نصب اولنور. بوکا دائر یازلمش یازولر، وقارالانمش کاغدلرك اوچی وآخری اولماز.

ایمدی برمسلمانه ویگور دکل بلکه معاذالله «کافر، مرتد اولدك!» دیه حکم ایتمك ایچون نه قدر دقتلی اولمق ونه‌قدر تفتیشلر لازم کله‌چکنی هرکیم کندی انصافی ایله استخراج ایتسون! . . .

«کافر اولدك!» دیمك شم سوندرمك ویاکه کیوم صالمق کبی ینكل برشیمیدر؟ . . . بویله دیمك «جناب اللهك رحمتندن ابدالاباد سورلدك» دیمك اولدیغندن، غایت آغر وبیوکدر. بوسوزی تحمل ایتمیه تاغلرك تاشلرك کوچی ایرشماز، یروکوکلرك طاقتی اولماز.

سلف صالحلر عصرنده، اکفار، غایت الوغ عد ایدلنور، واصول شریعتدن اولمغان اختلافلره اصلا اهمیت ویرلماز ایدی. بونچه اسلاملرك قانلری دوکلمیه سبب، وامام همام حضرت علی المرتضی رضی الله عنه‌یه قارشو کلن خوارج طائفه‌سی حقنده: «بونلر کافرلرمی؟» سوألینه، امام حضرتلری: «یوق! بلکه دین قارنداشلرمز! . . . » مضموننده جواب ویرمشیدی.

شیخ المحدثین محمد بن اسماعیل رضی الله تعالی عنه‌نك حدیث شریف نقل ایدن هرمتلو استاذلری آره‌سنده خوارج، جبریه، شیعه، قدریه، معتزله، مذهبلرینه منسوب ذاتلر اولندیغی انکار اولنماز. بوندن آکلاشلدیغنه کوره، سلفلر، (جناب الله آنلردن راضی اولسون!) بر کیمسه‌نك عزیز ایماننه تعرض ایتمك دکل، حتی بدعته نسبت ایلمکدن‌ده اجتناب ایدرلر ایدی.

ابو النصر ضررینه ترتیب ایدلن مکتوبلرك، بیوك ذاتلر طرفندن ترتیب ایدلندکنده شبهه یوقدر. واقعا بونلرك، عادی کیمسه‌لر اثری اولنه‌جغنی ظن ایلمش اوله ایدك، ذره قدر اولسون اهمیت ویرمای، حتی کتابمزه درج‌ده ایلماز ایدك. کندی خصوصمزده اولان بونچه زهرلی مکتوبلره وآچی سوزلره، یالکز برتبسم ایله:

لو كنت تعلم ما اقول عذرتني　　او كنت تعلم ما تقول عذلتكا
لكن جهلت مقالتي فعذلتني　　وعلمت انك جاهل فعذرتكا (*)

يغنى اوقوديغمز كبى، بونلره هم بويله بر مقابله ايله اكتفاء ايدر ايدك. بلكه بزم بونلرى نقل ايدرك، ملاحظه‌مزى هم بيان ايتما كلكمز. بونلرى بيوك وعزيز ذاتلر حساب ايتدكمز ايچوندر.

فرض ايده‌لم، بونلرك صاحبلرى بيوك ذاتلر اولسونلر. لكن شريعت غرامزده: «بيوك استاذلر نه سويلرلر ايسه‌ده سويله‌سونلر، هيچ مسئول اولمازلر. مسئول اولمق شويله طورسون، بلكه سويله‌دكلرنى جف القلم قبول اينه‌مى، واصلا تردد كوسترممه‌ى. معارضه ايدنلر اولورسه مطلقا جهالتلرى ايله حكم اينمه‌لى!...» كبى بر قاعده وارلغنى بيلمادكمز سببندن (بويله برقاعده وارلغنى بيلن وار ايسه لطف ايدرك بزلره هم افاده بيوررلر)، كنديلرنى مسئول طوتماديغمز، وشخصلرينه سؤادبده اولماديغمز. بلكه قدر الحال تكريم ايتدكمز حالده، اوشبو مكتوبلرينه، طوغرى سوزديه اقرار ايتمكده الوغ ترددمز واردر.

واقعا طوغرى كلن بر معنى، وهربر بيوك استاذ ديه حسن ظن ايتدكمز ذاتلرك، دين وشريعت اسمندن اوله‌رق سويلامش سوزلرنى، محاكمه سز وتفتيشسز قبول ايدر ايسه‌ك، كوب مرتبه، ايكى نقيضى بر يره جمع ايدرك تصديق ايلمكمز لازم كلور، وصوقرلر تقليدندن فرقسز اولان بر تقليده مبتلا اولديغمز ظاهر اولور.

بوندن باشقه بزلره نسبتله بيوك استاذ عد ايدلن بنده‌لر، ياكه عوام واراذل آره سنده علامه لقب فاخريله چاغرلمش ذاتلر، احتمالكه حقيقى عالملره نسبتله صفر درجه سنده حساب ايدلورلر. حالبوكه علم. بحث ايله آرتر، وتفتيش سايه سنده، بيكلى ايشكلر آچلنور.

ظننمزه كوره بر شيئك مردوديتنى بيان يرنده، قناعت ايدلنه‌چك صورتده دليللر، ودرست بينه‌لر كتورلمه سى لازم ايدى. حالبوكه بخاريلرك ابو النصر عليهنه ترتيب ايلمش اثرلرنده جدى ومتين صورتده بر برهان

(*) ابو عبد الرحمن خليل بن احمد الفرهودى الازدى رحمه الله تعالانكدر.

دكل، حتى ظن افاده ايدر درجه سنده اولسون بر شىء كورلميور.

بر كيمسه‌نك كفرى، وقتلى ايله فتوا ويرلمك ايچون، معاذالله او كيمسه‌نك رسول اللهى تصديق ايتممه‌سى كبى بر حالده اولنمه‌سى ضرور اولمازمى؟ . . . ومذكور مكتوبلرده اهل سنته نسبت ايدلن شيلر، حقيقت اهل سنت اولمق ايچون لازم اولان اعتقادلرمى؟ . . . اهل سنته مخصوص اعتقادلر ايسه دليل قطعى ايله ثابت اولان شيلرمى؟ . . . بونلر، سلفى اعتقادلرنى نقل ايچون مخصوص اولان حفاظ اسلام اثرلرينك نره‌سنده مذكور اولمشلردر؟! . . . ظنمزه كوره بونلرى اثبات ايتمك، يڭكل ماده‌لردن دگلدر.

ايمدى، نه اصول دين، ونه سلفى صالحلره معلوم دكل، شيلر حقنده، مدينة العلم وبلده فاخره ده اولان ائمة الأسلام، اوز آره‌لرنده جيلوب وجمعيت ترتيب ايدوب، علم عاشقلرنى، واسلاف كرام يوللرنى ازلب آه وآه ايدوب يوروچى بيچاره‌لرى اكفار ايدرك مهرلر صالور اولسه‌لر، مملكتمزده اولان بونلرك اتباعلرينه نه قالدى؟! . . . انالله وانا اليه راجعون. يوقسه ائمة الاسلامك وظيفه‌لرى سببلى وسببسز اوله‌رق، طوغرى كلن كيمسه‌لرى اكفار ايتمك، شيعه، معتزله، بدمذهب، وهابيه، ديمك كبى لفظلر ايله تقريع وتشنيع ايتمكميدر؟! . . .

جناب رسول الله، وآنك حرمتلو اصحابى، وسلفى صالحلر، امتى، طوغرى يوله واكتساب فضيلت ايتميه، بويله اكفار وسب ايتمكلكمى دعوت ايدرلر ايدى؟ . . يوقسه، «قرآن شريفى وسنت رسول اللهى برطرفه براقكزده، قرون نازله اربابى طرفندن تصنيع ايديلن بحثلرى كنديكزه مدار نجات بيلوكز» روشنده برر امرمى صادر اولدى؟ . . .

اصلسز ومأخذسز، خصوصا اصحاب عظام واسلاف كرام سكوت ايلمش شيلر طوغروسنده، اهل اسلام بربرنى تقريع ايدر، حتى شريفى واك عزيز سرمايه اولان ايمانه قدر تعرض ايلر ايسه اسلاميتك فضيلتى نره‌ده قالور؟!...

اهل اسلامك بويله معامله‌لرى، فرنك عالملرندن مشهور برذاتك: «اسلام عالى، وفضيلتى بحق جامع، بردينذر، لكن قيمتنى تقدير ايده بيلورلك

کمالندن محروم اولدقلرندن، اهلی ایسه بوعزیز دینی ضایع اینمشلردر؛ برنی حفظ ایلمك ایسه اوروپالولر ذمه‌سینه لازمدر! ...» مضموننك اولان سوزنی، تصدیق ایتمك اولوز.

فیلسوف محترم شیخ جمال‌الدین الافغانی رحمه‌الله تعالی حضرتلرندن: «شریعت اسلامیه‌مزی تصفیه وتهذیب ایلمك، امت ذمه‌سینه اك برنچی بورج اولدیغی حالده، بوبورج ایسه امت اسلامیه طرفندن هنوز اداء ایدلمامشدر» دیه ایشتدکم سوزك سرینی، واسفا! پك صوك اوله‌رق آڭلادم.

عقلمی مقدم، یوقسه نقلمی مقدم؟ ... کبار امتدن هرایکی طرفه میل ایدنلر، وهرکیمه معلوم اولان دلیللر ایله، مختارلرنی هم تأیید ایلیانلر اولدیغی کبی، بی‌طرف طورانلر هم یوق دکلدر. هرنه ایسه بومسئله، اکفار دکل، حتی تخطئه ایدلنه‌چك شیلردن‌ده اولمازسه کرك. زیرا، نقل ایله عقل، برکیمه‌نك ایکی ایشکاکی، یاکه قوشلرك ایکی قنادی، کبی انسانلر ایچون لازم برشیء اولوب، هیچ برندن استغنا یوقدر.

نقل. جناب الهك حجه‌لرندن برحجه اولدیغی کبی، عقل هم برحجه‌در. فقط عقل دیه ظن ایتدکمز شیلرك، وهم دکل‌ده، عقل اید‌کینه کیملر کفیل اولور؟! ... بوراسی، البته محل فکر وتأملدر.

بروقتلرده بعض عقللر، اوفا ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده برساعت مدتنك خبر ویرلوب، آلنمه‌سنی، تجویز ایتمیور ایدی. بعض عقللر حس وراسنده عالم اولنه‌چغنی انکار ایدر ایدی. وبعض عقللر اورون یوق دیه جنت وتموغلرك بوکوننك مخلوق دکل اید‌کنی دعوا ایدر ایدی؛ واعراضدن عبارت اولدیغنی سبب کوستررك، آخرت کوننك عمللرك میزانه صالنمه‌سنی مستبعد کورر ایدی. اوشنداق بعض برعقللر، میلیونلر ایله جانلری آلمیه برفرشته‌نك بر دقیقه‌ده یتشه‌چکنه حیران اولورلر ایدی.

حالبوکه بوکونك اجتهادلی عالملری، فنون جدیده ومعرفت سایه‌سنده عالم غیبلر وارلغنی اعتراف ایتمیه مجبور اولمشلردر. لسان شرعك وارد اولان «ملك» ی اعاظم ریاضیوندن لاپلاس «برقوّت، لکن بیلمیورم» دیمه‌سی، و«جن» ی‌ده قوخ کبی عالملرك «میقروب» تسمیه ایتمه‌سی،

یالکز تسمیه جهتیچه اولان برفرقدر. یروسیاراتك فضای لایتناهیده اوچوب یوردکلری معلوم اولدیغندن، قرآن کریم خبر ویرمش اولان جنت ونارك بوکون مخلوق اولمقلرینك؛ وبوندن باشقه نفوس غیر متناهیه‌نك ابدان غیر متناهیه ایله حشر ایدلمکلری جائز اولمه‌سنك، جزئی اولسون تردد قالمامشدر. بیکار ایله فنار ولامپالرك. برصبی بالانك ال تبرتمه‌سی ایله، برثانیه‌ده سوندرلوب یاندرلمه‌سی، والکتریقلرك ضیالرنك اولان قوتلرنی واستهلاك ایدلن نورلرنی، الك عادی اسبابلر ایله اولجاب بیلندکندن صوك، نیچه نفوسلرك بردقیقه‌ده جان ویره‌لرنده، وعمللرك اوچانوب، بیلنمه‌سنده شایان استبعاد برشیء قالمامشدر. وبوندن قیاس ایدرك «سزك مخلوق اولوب‌ده صوکره مبعوث اولمقکز، آنجق برنفس آلمق کبیدر» کلام مبارکنك سرینه واقف اولمقدلردر. بو سوزلری تزمکده. اولان مقصد ایسه. مقدم خلقلرك، عقل دیه تمسك ایدن شیلری. عقل دکل بلکه صرف وهم اوله‌رق، میدانه چقدیغنی کوسترمك ایچوندر.

کیم بیلور؟ بوکون حکم ایتمکك اولان عقللر هم، لازم درجه‌ده اولان کمالنی هنوز کسب ایلک آلمادقلرندن، ویاکه الك مهم اولان برحاسه‌دن محروم قالدقلرندن، احتمال که یاکلورلر. مثلا انسانلر، سمع یاکه بصر حاسه‌سندن محروم اوله‌لر ایدی، عجبا عقللری‌ده مسموعات ویاکه مبصرات ایله حکم ایده بیلورمی ایدی؟! ...

برمنزلدن ایکنچسینه ویرلن تلغرافلرك درست اولمه‌سی ایچون، اسبابلرك تمام وسلامت اوله‌لری شرط اولدیغی کبی، عقللرك درست اشلمه‌سی ایچون هم اسبابلرك سلامت اولمه‌سی، ودرستنی بوزوغندن آیراچق بر میزان، حاضر طورمه‌سی شرط اولسه کرك. واقعا هرنه قدر چبقلری یوق، یاکه بزلره کورلمازایسه‌ده، عقللرمزده برتلغراف منزلیدر.

اوشبونك ایچون، عقللرك محال کوردکلری شیلر واقعده محال اولمدیغی سببندن اولنه‌چغی جائز اولدیغی کبی؛ واقعده جائز اولدیغی حالك بونی ادراك ایدجك حاسه‌لرك یوقلغندن یاکه اشلمیه هنوز وقتی کلمدکندن اولنمه‌سی‌ده احتمال اولور.

دیمك استرم که «عقل بویله حکم ایدیبور» دیمك نه قدرینکل برسوز

…لسه، اصل حکم ایدن شینك عقل اولوب، اولمادیغنی بیلمك شونسبنك …نکادر. بناءً علیه عقلك نقلدن مقدم اولمه‌سنی دعوا ایتمك، ومخالفلری …طئه ایلمك (تعبیر عفو بیورلسون!) غلو واسراف اولسه کرك.

احوال آخرت، ذات علیا، واسماء حسنی، حقنده کتاب، سنت بیان ایدن …الر اوزرنده، کامل تقدیس ونهایت تنزیه اوزرنك اعتقاد ایدرك، آنلرك …ندن تجاوز ایلمامش کیمسه، کامل سلف صالحلر یولنك، هم «فرقهٔ ناجیه …وبنم اصحابم یولنده اولانلر» دیه بشارت ویرلمش خلقلر زمره‌سنده …له‌چغی الك لذتلی امیدلرمزدر. بخارا مدرسلرینك ابو النصردن اعتراف …ندرملك استدکلری شیلر حقنده: «بو کون دینکزی تمام ایتدم» دیه خبر …رن جناب الله حضرتینك: «کندینه وحی ایدلمش حکملری تبلیغ ایتمکده …ع متهم ویاکه ساران دکل» دیه مدح ایدلمش محترم رسولی (صلی الله علیه وسلم) …رفندن، امت اوزرینه برتکلیفی واقع اولمشمیدر؟!... بیلن وار ایسه …مانلی شجر دکل، بلکه عالم راسخ اولمق شرطیله، چونکه جانلی شجرلر، کندیلرینك …بیلمادکلرنی ده آکلامازلر!) مرحمت ایدرك بیان بیورسون!...

لایعرف الشوق الامن یکابده * ولا الصبابة الامن یعانیها

ملاحظه‌مز بو یرده تمام اولدی.

دورتنچی: قزان یاقیننك اوری قریه‌سنك آخوندی فتح الله ابن الحسین …رفندن مفتی محمدجان حسین اوغلنه یازلمش اوشبو مکتوب: «بلند …صبلو حضرت مفتی محمدجان حسین اوغلینك جنابلرینه توبانچیلك ایله، …زساریو کوکشای اوکروغنك قزاقلر اوری سنك مسجد جامع سنککینك، …وکازلی امام، مدرس ومحتسب ملا فتح الله حسین اوغلندن ١٨١٠ سنه ١١ نچی …یابرده. اوشبو خصوصنك کبم قزان اوکروغنك یوقاری قورصاده عبدالنصیر …راهیم اوغلی مجتهدلك دعواسنی قیلوب، عمر النسفی‌که شرح آیتوب، …رسائل مزخرفاتی تألیفی ایدوب، فاسد الاصل والتأسیس اولان اصولی اوز …ندندن وضع ایدوب، صفات واجب جله شأنه‌نی واجبة لذواتها دیه قائل

اولوب، ونفی تعدد صفات قیلوب، وبتقدم نقل بر عقل (*) قائل اولور
وبونلر امثالی مسائل کلامیه‌ده دورت یوز ییلدن بوزمانه قدر کلن بتن
المجتهدین وخلف العلماء الصالحین علامة تفتازانی ومحقق دوانی، وسید
شیرازی وآنلر اشباهنی قدح وطعن ایدوب، بلکه زیغ وضلاله نسبت
قیله‌در. وشول دورتیوز ییلدنبر وشرقا وغربا روی زمینده مشهور ومقرر
هم متداول اولان علم کلام کتابلرنی تعلیم ویرن مدرسلری ضلالت وغواینه
نسبت قیلوب، وآنلره اقتدادن منع ایدوب، غیری ایللره واردیغند
سنت الهدی اولان جماعت نمازینه حاضر اولمای، شعار اسلامدن اولان
جمعه وعیدلری بالاصل ترک ایدوب، بلکه بدعت دیو غیرلری منع قیلوب
زی علماده اولان نیم ملالره معقول قیله‌در. وغرورلق ایله امتحانه وارمای
مدرسه‌لر صالدروب، مبتدی وخام طلبانی جمع ایدوب، مرابط جهلانی معمور
ایدوب، درس ویره‌من، دیه عقائد مسلیمنی افساد قیلوب، راه بدعت
وضلالته تارتادر. چونکه نچه‌لر، آنك مدرسه‌سندن چقغاچ اولدن جمعه وعید
قیلنه کلن آوللره امام اولوب، مسلمانلری هج مساکین اولان جمعه وعیددن
محروم ایتمشلردر. جناب سعادتلرینك معلومیدرکه: اعتقاد مبتدع
کفره مفضی اولدیغنده اول مبتدعك امری، کافر اصلیدن اشد اولوب،
عقد ذمه ایله مسامحه ایدلمای، جزیه ایله‌ده قرار قیلدرلمایدر. وکفره
مفضی اولمادیغنده‌ده اکبر من کل کبیرة حتی الزنا والقتل اولوب، شری
متعدی، غوایت خلقه سبب اولدیغندن، اول مبتدعه انکار، کافره انکاردن
اشد وابلغ اوله‌در. لهذا جنابلرینه توبانچیلك ایله عرض ایلامزکه: اول
کمراهه شرع شریفمزك حکمنی اجرا ایدوب، مسلمانلری اضلالدن منع
قیلسه‌لر، خدمتلرینه عندالله اجر عظم وثواب جزیل حاصل اولور ایدی».

ملاحظه: اخوند حضرتلری، بومکتوبلرنی هجریه ایله ۱۲۲۵ سنه
(۲۵)نچی شوال جمعه کون یازدیغندن، احتمال که یوقاروده اولان مکتوبلری
کوردکی صوك یازمشدر. نیچون اولسه‌ده اولسون، بزم ظنمزه کوره

(*) بوخصوص ایچون، سکزنچی قرن مجتهدی اولان ابوعبدالله الیمانی
رحمه‌اللهنك «ایثار الحق علی الخلق» نام اثرینه مراجعت اولنه. ۱۲۳ ص.

بو مكتوب، تمام منطق قاعدەسينه موافق صورتدە ترتيب ايدلمش، ...ندەلرى دە غايتدە مناسب اولەرق تأليفى ايدلمشدر. ابتداء مطالعه ايتدكم ...ندە زيادە كيفم كلدى.

اخوند حضرتلرينه حرمتەمز زيادە، مكتوبينك كوزللكينەدە اقرار ...يدەمز حالدە، بعض بر شبهەلرمزى يازمقدن قلممزى منع ايدە آلمادق. ...تعا شبهەلر، بيوك استاذلره، وياكه مميز العقول اولان اثرلره قارشو ...راد ايدلنور. بوندن باشقەلره شبهه عرض ايتمك قرمسقه اوياسينه تاياق ...وب، طوزدرمق، كبى فائدەسز بر اشدر.

بومكتوبى آلديغندن صوك، مفتى افندى نەكبى تدبير ايتدكنى بيلورکه ...نياقمز فوق الحد اولدى ايسەدە، جمعيت شرعيەنك بوكبى ايسكى كاغدلرى، ...اسفا ضائع اولديغندن، مطلوبه وصول ميسر اولمادى. اوفا شهرينك اطرافندە ...ولان قريەلردە محمدجان مفتينك كتاب ومجمعلرى اولنەچغى ظن ايدلمش ...برلردە هم تردد ايدوب يوروبدە هيچ برشىيە طوغرى كلنمادى.

آخوند حضرتلرى ديدكى كبى، ابوالنصر فى الحقيقة مجتهدلك دعواسى ...بنمشيديمى؟ . . . مجتهدلك دعواسى ايتدكنى، كنديسندن طوغرى ...يشدوب؛ ياكه بر ركتابندن استخراج ايلمش ايسه، بو جملەسينه بر ...بەجك يوق . اما اكردە واسطەلر ايله كلمش خبرلره اثبات ايلمش ايسه، ...رست بر اسناد ديه حكم ايتمك جايز اولماز. فتح الله آخوند زماننده اولان ...كيمسەلر دكل، آندن عصرلر ايله مقدم يازلان كوب كتابلردە، ديللرينه ...كل، حتى كوكللره كلمامش شيلر، خصم ودشمنلر روايتنه اعتماد ايدلمك ...سببندن كتابلره يازلديغى تاريخ ايله مثبتدر.

فرق اسلاميه آره سندە اولان عدواتك سببى بويله روشدە، روايتلرندە ...مساهلەلى ومبالغەلى كيمسەلرك خبرلرينه اشانمق، كنديلرندن طوغرى ...ايشدلمامش؛ ياكه معروف اولان شرطلريله روايت ايدلمامش، اسنادلرى ...راست ظن ايدرك كتابلره يازمق؛ حتى اكثرى وقتك حكمدار ووزيرلرينك ...سياست ونفس مرادلرى ايچون تصنيع ايدلن افترالره اعتماد ايلمك اولديغى؛ ...تتبع وتفتيش ايله مشغول اولان ذاتلره معلومدر.

بعض وقتده، نقل ایدلمکده اولان سوزك اوّل وآخری کوزل مطال
ایدلمادکندن، ویاکه نسخه‌لرك سقیم اولمه‌سندن مطلوب اولان سوز، تما
عکسی(*) ایله نقل اولنور. کتابنك کورلمکان، اوشنداق یرنده بیان ایند
شرطلریله روایت ایدلمکان سوزلره اثابت ایتمامکك هرکیم معذوردر.

«ابوالنصر، البته مجتهدلك دعواسی ایتمشدر، چونکه فتح الله آخو
کبی عالم وموثوق کیمسه بیلا ای آیتماز، ومساهله اوزرنك نقل ایلماز!
دییور ایسه‌ك، مجرد حسن ظن ایله حصملرمزه مقابله ایلمش اولورز. حالبوک
بزکبی اورنلرده بِ الکز حسن ظن ایله سوزسویلمك مقبول دکلدر. چونک
آدم اوغلی معصوم اولمادیغی صوکنك، بیلمای سویلمکی ده جائز، ومساهل
ایتمه سی ده ممکن در. اسلاملرك اك بیوك عالم واك مشهور فیلسوفلرند
بری: «حکمانك رئیس اولان افلاطون، حضرت عیسانك دعوتی ایرشدکند
(بزتهذیب ایدلمش کیمسه‌لرز، تهذیب ایدوچیلره حاجتمز یوقدر
دیدی» مضموننك برسوز نقل ایدییور. میلاددن اوچیوز سنه مقدم وفات اولان
افلاطونه حضرت عیسی نبوت ودعوتی هیچ ایرشه بیلورمی؟!...

هرکیم ایچون قرآن وحدیث شریفدن استدلال ایتمك فرض دیمه‌سندن ده
ابوالنصرك مجتهدلك دعواسی ایندکی استخراج ایدلماز. چونکه بویله
دعوا ایله مجتهدلك آره سنك تلازم یوق ایدکی معلومدر. کوب کیمسه‌لر
بیلورزکه: «هر اعتقاد واعمالمزده قران وحدیثلر ایله استدلال ایتمك
اوستمزده الوغ فرض اولدیغی حالده، بوکا واسطه اوله‌چق سرمایه‌مز اولمادیغی
ایچون کنه‌لیمز؛ کاشکی، ماهینك امران متساویاندن ترکبی محال، یاکه
جائز غیر واقعمی؟ کبی واهی بحثلر ایله تضییع عمر ایتدکچه کتاب، سنت

(*) شیخ خالد رحمه‌اللهك رابطه رساله‌سینك، دورتنچی بیتنك «ومنهم
صاحب الکشاف... ولفظه وقد البرهان آه‌دیدکی سوزنی، کشاف عبارنیله
مقابله ایدکز. ج ١ صفحه ٤٦٧—٤٦٨. وبوقبیلدن اسلام اثرلرنك حکمالره
اسناد ایدلن سوزلرك بعضیلرنی تمام عکسنچه ایدکنی، وبونك سببی ده یونان
آثاری الك الك سریان اسانته؛ صوکره عرب لسانته ترجمه ایدلدکنده ایکی
دفعه ترجمه‌ده چوق خطالر واقع اولدیغنی، وبونلره اعتماد ایدرك عرب
مؤلفلری هم خطاء ایتدکلری ادعا اولنور.

ريق استدلال وبو كبى مهم شيلرى تحصيل ايتمش اوله ايدك، بلكه ب الله، بعض عملرمزده اولسون اجتهاد ايدرلك برقوتى احسان ايتمش لور ايدى؛ وبزلرده كناهدن چقمش اولور ايدك!» ديبورلر.

اشاندق! ابو النصر مجتهدلك دعواسى ايتمش اولسون. لكن بو نك بويله دعواسى نه جهتدن عيب صانالور؟... يوقسه مجتهدلر، يغمور بى كوكدنمى يغارلر، ياكه مرجان كبى دكزدنمى چقارلر؟!... اكرده كيمه معلوم اولان عادى انسانلر آره سنده ظهور ايدرلر ايسه، علم ايچون، ى ايله تون كون سعى ايدن، علوم عربيه سى كامل اوله رق، حق جل نأنه حضرتلرندن باشقه هيچ كيمسه دن، حتى بخارا پادشاهينك سلطنتلى اسندن قورقماى حقلغى عرض ايلمكده اولان برذاتك مجتهد اولمه سنك، باكه مجتهدلك دعواسى ايتمه سنك استبعاد ايدلنه چك وياكه عيب كورله چك ه وار؟!...

مجتهدلك منصبى شريف وبيوك وظيفه اولوب، هرعصرك وهرولاينك ك نادر واك مستثنى ذاتلرينه ميسر اولوب كلمكده ايدكنى انكار ايتميورز. لكن بويله ايسه ده ديدكمز كمالنك ومرحمت الهيه نك جهان يوزندن مرفوع اولديغنى وياكه بلغار وقزان اسلاملرى بوندن ابد الآباد محروم طوره چقلرنى، آخوند حضرتلرى هم دعوا ايتمازسه كرك. (اجتهاد بحثلرى ايله آشنا اولمق ايچون ابن الهمام رضى الله عنه نك تحريرينه وشرحى تقريره ج ۳ ص ۲۵۱ – قاضى بيضاوى رحمه الله تعالانك منهاج الوصول نام اثرى وشرحى اسنوى يه – ج ۳ ص ۲۸۸ – حصول المأمول نام كتابك – ۱۸۲ – صفحه سينه، وغيرلره مراجعت اولنه در).

اعتقادات بابنده هركيم سلف واصحاب كرام يولى اوزرنده قرآن كريم واحاديث شريفه لره موافق تصحيح ايتمك؛ فلسفه ورثيلردن تهذيب اوزرنده، صدر اول وقرون فاضله اربابى طريقنده اولمق، لازم اولديغندن؛ اهل كلام يولنچه اولنماز ايسه، بونك ايچون شايد ابو النصر عيبلو كورلماز. مقصود، ابو النصرنى تخطئه وياكه خطاء برفكرده ايدكنى بيان ايلمك، ايسه علماء متقدمين وحفاظ اسلام اثرلرندن، تعدد صفات ايله قول، اوشنداق

عقل نقلدن مقدم ایدکینه دائر شیلر کوسترمه‌لی وبرابرنك قطعی اولا
دلیللرنی هم بیان ایتمه‌لی ایدی.

جناب الله، بنده‌لره بیلنمه‌سی لازم اولان اعتقادلری کندسینك حق اولا
کتابی، وبزم راست مرشدمز، قرآن شریفده تعلیم ایلمش اولسه کرك
قرآن شریفده اثبات ایله مذکور اولان شیلری اثبات ایتمك، وسکون
ایدنلردن ساکت اولمق، ونفی ایتنلرنی‌ده نفی ایلمك؛ کافیدر ظ
ایدرز (*).

تفتازانی، دوانی، سید شریف شیرازی، کندی عصرلرینه نسبتله هر
نه قدر مستثنی عالملردن ایدیلر ایسه‌ده، ـ اعتقادمزه کوره ـ معصوم دکللر
ایدی. سویدکلری سوزلرده، وحی سماوی دکل ایدی. تصنیف واثرلری د
کوب اولدیغندن، بعض بر وقتده رد ایدلنه‌چك ویاکه طعنه مستحق
اوله‌چق سوز سویلرلر ایسه عجبمیدر؟ ... خطاء وسهو سویلمکدن منزه
اولمق آز کیمسه‌لره میسر اولسه اولور.

فاضل تفتازانی، حنفیه آثارارینه، دوست صفتنده چقاراق شرح
یازدیغنك، کوب کیمسه‌لر ادراك ایلماز روشده اصول حنفیه‌نی تضعیف صددنك
اولدیغنی بیلدککی ایچون، ابو النصر، بلکه حنفیه علماسینه اخلاص
سائقله سیله بعض وقت مقابله بالمثل و «الجزاء من جنس العمل» قاعدسینه
رعایه ایلمش اولور. ایمدی بونك کبی شیلر ایچون مؤاخذه ایلمك هیچ
مناسب اولورمی؟ ...

بوندن باشقه تفتازانی، سید شریفی، دوانی وغیرلرك فن کلامك سویلمش
اولان سوزلری، خالص کندی اعتقادلری اولمقی زیاده مشکوکدر. احتمال که
معاصرلرینه غیرت ایدرك، وکندیلرینكده، کمالت واظهار علمده اولان
مهارتلرینه استنادا سویلمش اولورلر.

(*) من المصائب ان تلفسف المتكلمين فی علم الكلام اخرجهم عن طريق
القرأن فی تقرير العقائد وفسد التعليم حتی ان كل عامی يجادل فی الله بغير علم
ولا كتاب منير ويخوض فی القدر ويذهب مذهب الجبر ويكون فی هذا اكثر
جدلا كلما كان اقرب من الشيوخ فی العلم والطريق فلاهو مجتهد يفهم ولا مقلد
سليم. مجلة المنار ص ٢٨٩ سنه ١٣١٩.

متاخر عالملر آره سنده بويله كيمسه‌لر هر وقت كورلور. يونانلولردن
فلاطون حكيمك اعتقادى، كتابلرنده يازان شيلره تمام باشقه اولوب، آنجق
اص اصحابنه بونى كشف ايتدكى سويلنور.

ظننزه كوره، طعن بليه سندن محترم آخوند حضرتلرى كنديسى هم بر
فده قالماشدر. جبائى، نظام، ابو الهذيل، جاحظ، ابو الحسين البصرى،
صل ابن عطاء، (غفرهم الله تعالى) كبى ذاتلرى ضلالته نسبت ايتمورلرمى؟...
رصاوينك طعن ايدن ذاتلرى قرون نازله علامه‌لرى اولديغى حالده ذكر
كمز ذاتلر، قرون فاضله علامه‌لريدر؛ همده اسلامه اك بيوك خدمت
ن اكابرلردر. اويله ايسه اشتراك اوزرنده ايدلمش بر فنالق حقنده
ريكارى شكايت ايلمك روامیدر؟...

علم كلام كتابلرندن درس ويرن مدرسلرى، ابو النصر، كرچه ضلالته
نسبت ايدر ايسه‌ده، كلام اربابنى پك‌ده مدح ايتميان ذاتلر، ابو النصردن
ندم، ابو حنيفه، ابو يوسف، مالك، شافعى، احمد بن حنبل، (رضى الله عن
جميعهم) كبى سلف صالحلردر.

غيرى ايللره واردیغنده احتمالكه مدت سفر اولمغله (نيل الاوطاره
راجعت اولنه ج٣ ص٨٢)، بو كبى سنت الهدالرى ضرورت ورخصت
سببلى تأخير وياكه ترك ايلمش اولور. ومع ذلك انسان قصورسز اولماز،
صلنى اعتقاد ايتدكى حالنده عملنده قصورلق ايدنلرى، آخوند حضرت
بت وكندينه رهبر ايلمش اولان كلام كتابلريده، مؤاخذه ايتميورلر.

ابو النصرك مسلكى: «قطعى دليل ايله ثابت اولان شئ، ظنى ومحتمل
شيلرك معارضه‌سيله ساقط اولماز!» ديمكدن عبارت اولديغندن، جمعه
نمازينك مصر وقريه‌لرك جمله‌سنده اداسى لازم ايدكى حقنده اولان سعيى
شايان مدح وثنادر. بونك اصلينه واقف اولمق قصد ايدن كيمسه
«الارشاد» نام اثرينه مراجعت ايليه. بناء عليه آخوند حضرتك «شعار
اسلامدن اولان جمعه وعيدلرى بالاصل ترك ايدوب، بلكه بدعت ديه
غيرلرى منع ايلدر، آنك مدرسه سنده اوقودشلر، حج مساكين اولان جمعه
وعيدلردن محروم ايتمشلردر» مضموننده اولان سوزى تمام عكسنچه در.

امتحان ايدلمك، هركيمه معلوم اولديغينه كوره، يالكز رسمى بر

شیءاولوب، دینه تعلقی یوقدر، ظن ایدرز. آخوند حضرت بونی بیلمیانلرد
دکلدر. لکن بونی یازسهم، مفتی افندی، دخی زیاده دقت ایدر، کبی
فکره بناءً یازمش اولسه کرك.

مدرسه‌لر صالدروب، خام طلبانی جمع ایتمکله نه کبی بأس اولنه‌جغی
بزلره معلوم دکلدر. طالبلرك ذکی، ومدرسلرك‌ده علامه اولمه‌لری شر
اولسه، بزم کبی بختسز وطالعسز ملتلر دنیاطوردقچه جهالت قیوسندن خلاص
تابماز. شریعت غرامزه کوره، بیلدکنی اوکرتمك، بیلمادکنی اوکرنمك
فرض اولوب، خام اولمازسزلق، ومتبحر اولمقلق کبی شیلر شرط دکلدر
ظن ایدرز.

برکیمسه‌نك مدرسه صالدرمغنی وطالبلر جمع ایدرك تعلیم ایتدکنی
آخوند حضرت کبی عالم ومحب معارف برذات، مناسب کورماز، بلك
شکایت ایتمیه لائق عداید رایسه، باشقه‌لره نه قالدی؟!... انالله وانا الیه
راجعون.

ای استاذ محترم!... وای حکم دانا!... مبارك آغزکزدن
صادر اوله‌ش سوزلرکزی وقلمکزدن توکلمش اثرلرکزی، استماع ایتمك
وکوکللرینه صالوب، حفظ ایتمك ایچون، خلقلرکز بربریله یارشوب
یوکرشدکلری، وهر برحرکت وعمللرکزی کوچرکچ ایدرك طوتمیه صالح
بیلدکلری؛ ونام عالیکزی تکریم ایله یاد ایتدکلری حالده، قلمکزی نه
اولدی‌ده بویله زهرلره باطردکز!... تهذیب اخلاق، وتربیهٔ ملت
یولنده غیرلره میزان ودستور اولمیه لائق اولان قورالکز، نیچون بویله
آلت تحقیر وتزییف اولدی!...

مکتب بناءایتمك وشاگرد جمع ایتمکی تعییب ایدن ذاتلری: «نه‌ایتسونلر
بیچاره‌لر، بیلمیورلر، معذورلردر!...» دیه عفو ایدن ذاتلر، بوکبی
سوز ایچون حضرتلرکزی هیچ عفو ایدرلرمی؟... ظن ایدرزکه ایتمازلر.
زیراسزلر بیلورسز، هم‌ده جمله‌دن اعلا روشده بیلورسز!...

ای عزیز استاذ!... جناب اللهك سزلره احسان ایتمش اولان
علم نعمتی، میلیونلر ایله انسانلر آره‌سنده آنچق برایکی کیمسه‌یه میسر
اولسه اولور. اویله اولدیغنده حق سبحانه وتعالانك عدیلسز اولان بومرحمتنی
بعض ذاتلر ایچون صرف ایدچك یرکزده، کتاب الله وسنت رسول الله نصرتنه

صرف ایلمه‌کز، مناسب ایدی دکلمی؟ . . . سزکبی ربانی عالملردن نه‌کبی عهدلر آلندیغی، وسلطان الانبیاء فخر المرسلین افندمزك: «سزلره کتاب ایله سنت قالدردم؛ شونلره تمسك ایدکز! . . .» مضمونده اولان فرمان شریفلری؛ هرکیمه معلومدر.

اعتقادات باینده، استدلال، فرض براش اولوب، اعتقادات خصوصنی فلان وفلان کیمسه‌لره نسبتله جناب الله ومحترم رسولی، بنده‌لره دخی کامل آکلاتمش اولسه‌لر کرك. بناءعلیه کوکده قویاش اولدیغی حالده نیچون شم نورینه قناعت ایدر کبی کورندکز! . . . اوك طرفکزده نیل یلغه‌سی وار ایکن نه اولدی‌ده صول طرفکزده اولان کچکنه‌گنه کول صونی ایچه‌یه کندکز! . . .

اکرده، فتح الله آخوند بویله دیمش وشویله یازمش دیه، مکتوبکزی سند ایدرك مجلسلرده غلبه ایدوچیلر اولمیه ایدی، اصل مقصددن اصلا آیرلماز؛ وبونده یازمش اولان سوزلرمك اوندن برینی اولسون یازمش اولماز ایدم. تأسفلر ایله ایچم طولانیغندن برشاعرك:

اذا ما تمنّى الناسُ روحا وراحة ❊ تمنّيتُ ان اشكو اليك وتسمعُ

دیدکی کبی فقط حضرتلرکزه شکوی یوللو یازدوم. بوقسه بوندن مقصود معاذ الله شأنکزی تنقیص دکلدر. حتی اولسون که بنم عاجز قلمم، دکل سزکبی بیوکلره حتی الك کچوکلره بویله تحقیر عملنده اولنمامشدر. برجهتدن قلممدن راضی وقانعم. لکن دیلم ایله تفاخر ایتمام، زیرا حریت ایله سویلمیه عادتلنمش اولدیغندن برقدر اطاعتسزدر. جناب الله عفو واصلاح ایلیه! . . .

ملاحظه تمام اولدی.

بشنچسی، قزان علماسندن برذاتك (قزلر) شهرنده اولان یحیی بن ایشه‌محمد القزلرینك: «وان المعاصر لایمدح المعاصر حتی انه لایمدح امثالکم عبد الناصر» دیه یازدیغینه قارشو ترتیب ایدلان اوشبو مکتوبدر. هرنه قدر خطاء وغلط یازلمش، عربیتیده ناقص کیمسه اثری ایسه‌ده ابو النصره دائر اثرلردن، کوردکلرمزی قالدرمای درج ایتمك یازق اولدیغمز ایچون بویرده یازدق. لحن کلمه‌لرنی هم اوزهالنچه ترك ایتدك، مکرده کندی ملاحظه‌لرمزی

قوسين آره‌سينه قسقه واشارت روشنده قويدق:

«اقول فاعلم ان عبدالناصر ليس لنا من المعاصرين كمازعمت ولست انابحاسدله ولاادعى معارضته، لكن انانعتقد انه‌كان فى ضلال واضلال وكذا كل من كان فى مذهبه واعتقاده وليس هذا من‌عند انفسنا وزعمنا وظننا وهاانا انبهك نبذامن الحادثة التى وقع فيها وهى انه كان تعلم العلم ذاهبا الى بخارى وختم الكتب وصار صاحب الفضل ورجع الى ولايته وكان فى التعليم سنين كثيرة فاشتبه عليه فى‌بعض المسائل لماهوالمشهور من‌تقدم النقل على العقل مطلقا (اذ مسلك القورصاوى هوان الحق احق بالاتباع وان خالف المشهور فيمابين العلماء الكبار فهولايعد ماهو المشهور فيمابين القرون النازلة والرجال المستورة حالهم شيئايعبأبه) ونفى تعدد صفات الله‌تعالى زعما منه (؟) وادعى ان صفات الله تعالى واجبة لذواتها وغيرهامن‌المسائل الاعتقادية بل اظهر الاجتهاد فى الفروع الشرعية واستنبط بعض الاحكام مخالفا للكتب المعتبرة زعمامنه (؟) فانكره (؟) الفضلاء القزانية وهونسبهم الى الجهالة بل قال بكفرهم وهم قالوا بكفره واثبت مقاله بالدلائل المزخرفة وصنف كتباورسائل مخالفا للجمهور ثم‌ذهب الى بخارا ثانياواظهر فيها ماابدعه فانكره (؟) الفضلاء البخارية واجابوا وحلوا اشتباهه وهولم يقبل منهم عناداًمنه وسأل من الامير المناظرة واظهار الفضل وطلب الجواب من العلماء فى مجلس السلطنة فجمع (الامير) الفضلاء جميعا وبعدما سمعوا ماقاله اجابوا (بماذا اجابوا؟..) وحلوافلم يقبل ايضا ثم (ان) الامير استفتى‌من العلماء من ثمرة اعتقاده (؟) فاجابوا ببطلانه وحكموابكفره ووجوب قتله (وحسابهم على الله) فحلقن واحدمن الفضلاء التوبة عن اقواله واعتقاده فتاب ورجع الى مذهب اهل السنة (يريدمذهب من يتجاسر على التكلم فى ذاته تعالى وصفاته بعبارات ماانزل الله بهامن سلطان. والافمذهب اهل السنة هوالذى كان النبى صلى الله عليه وسلم واصحابه الكرام) خوفامن السيف (فعند الخوف من السيف لاباس باجراء الكلمة الغير المرضية عن ظهراللسان اذاكان قلبه مطمئنا بالايمان) فعفى‌الامير (اى حاجة الى عفوالامير اذا كان تاب) وامر بمحوكتبه ورسائله (لكن الله كثرها وشاع فى اكثرالامصار على رغم الامير فانه اذا جاء نصر الله بطل‌نهر معقل) ونادى فى البلدة بان كل من اعتقد مااعتقد عبدالنصير اووجد

به من كتبه فحكمه حكم عبدالنصير (فعبثا حاول الامير بذلك. اكان يقتل من وجد فيه كتب ابى النصر نعم هى قضية لا باحسن لها) وارسل الى قزان مكتوبا (ولعله المكتوب الثانى الذى ادرجناه فى تلك الرسالة) فيه بيان الواقعة وفيه عدة من ختام العلماء (والمكتوب المذكور حجة لابى النصر لاعليه كمالايخفى) وبعد ذلك لم يقم فى البلدة الفاخرة (الظالم اهلها) حتى خرج عن قريب فارا (والفرار عند اشتداد الخوف لابأس به وقد فرمن هو اعلى شأنا واكمل يقينا وارفع منزلة من القورصاوى ولكن اذا كان تاب القورصاوى كما يزعم ذاك الكاتب فلاى شئ فر عقيب توبته وعفو الامير عنه اذلاحاجة حينئذ الى الفرار) وجاء الى قزان ورجع من توبته واخبر الواقعة بالعكس وشتم العلماء (فلعله شتم الذين قضوا عليه وافتوا بما لايطيقه احد من الناس وهو معذور فى ذلك) وازداد طغيانا وضلالا. ثم سمع علماء بخارا رجوعه من توبته (ف) حكموا بارتداده (وبئس ماصنعوا ان كانوا فعلوا ذلك وويل لهم من مشهد يوم عظيم) وارسلوا مكتوبا بحكم الارتداد بعد سنتين من الحادثه وهو هكذا (وهومكتوب تورسون باقى المذكور فى تلك الرسالة) وعين هذا المكتوب حاضر فى يدنا (مرحبابك قد ظفرت بما لم يظفر به احد من العالمين) وهذه خلاصة الحادثات التى ظهرت عندنا ظهور الشمس فى الهاجرات ان كنت طالبا للحق فاسئل من الذين ذهبوا الى بخارا تجدنى انشأ الله تعالى صادقا (ومالذى ينتج منه ان لو صحت القضية سوى ان القورصاوى بين فساد عقيدة اهل بخارا واهل بخارا ومنهم الامير افتوا اوحكموا بكفره معاذ الله وطالب الحق لايقنع خصوصا فى الاعتقادات بامثال تلك الفتاوى ولايلتفت الى اراء الرجال فان الظن لايغنى من الحق شيئا بل متمسكه كتاب الله تعالى وهو الصادق المبين وسنة رسوله الامين ليس الا ولعل فهم القرأن والسنة اسهل من فهم كتب الكلام واراء الرجال وان الله جل وسبحانه اعلم بدينه واقدر على تعليمه وان نبيه اعلم بمراد الله من سائر خلقه واقدر على تفهيم ماعلمه وهو كاف للامة وقد كلفهم الله تعالى بان يكونوا على بصيرة فى دينهم) وان سترته تلامذته وقالوا بعكسه فكيف يتصور من امثالنا مدحه اوتزييفه (امامدحه فنعم واما تزييفه فلعل هذا القدر يكفى فى التزييف، رحمك الله وعفا عنك) بل امثالنا وامثالكم لايصل الى ماقال (كلا فان العبد يصل الى ماهو ادق مما

قال القورصاوی اذا جد واجتهد فی طلب الحق علی طریقته المناسبة له ولم یتعصب علی اهل العلم فان رحمة الله لا یختص بزمان دون زمان وقوم دون قوم) ولا یمیز حسنه من قبیحه ویأخذ من کتبه بعض اقواله ویرفع صوته فی مجلس الجملة ویتفخر بذلك. نعوذ بالله من شرورکم وغرورکم (ولأتنس نفسك ایضا فان النفس لامارة بالسوء، نعوذ بالله من شرورا نفسنا ومن سیئات اعمالنا...).

باشقه احوال ومناقبی: مچکره مدرسه‌سنده وقتنده آتاسی ابراهیم وفات ایتمکله یاشلـکنده یتیم قالمشدر. تحصیلنده غایت نشاط اوزرنده اولوب، بعض ماده‌لرده استادینك افاده‌سینه قناعت ایده آلمای، شوزمانده مرکز علوم ومنبع معرفت ظن ایدلن بخارا شهرینه سفر ایلدی. اوراده اهلی قاشنده، زیاده رواجده اولان فن کلام ایله اشتغال ایتمکله فوق العاده ملکه تحصیل ایلمش، استاذلرندن ومشار الیه بالبنان اولان خواصلرندن فرسخلر ایله کچمشدر.

صوکره، هربر اعتقاد وعمل حقنده جواب ویرچك بر کون وارلغنی خاطرینه کتوروب، امید ایتمیه لائق شیلری اولوب، اولمادیغنی بیلمك ایچون کندی معتقداتنی تفتیش ایلمشدر. بووقتده، خزینه‌سنده اولان شیلری اوهام وظنوندن باشقه اولمادیغنی کوروب، یاحسرتا علی ما فرطت!... دیه اظهار ندامت ایلمش؛ وحکمت یونانیه یرینه (*) حکمت ایمانیه‌یی قبول ایدرك کتاب، سنت رسول اللهی تتبع ایتمیه شروع ایتمشدر. اعتقاداتنی بونلره حذو النقطه بالنقطه تطبیق ایلمك حقنده جمله غیرتنی بذل ایلمش، بوسایه‌ده قرأن وحدیث علملرنده مهارت کسب ایدرك عین شریعتك منبعنه واصل اولمشدر. مفسرون کرام، محدثون عظام، حفاظ اسلام واهل تصوف اثرلرنی مطالعه ایدرك بیوك استفاده ایتدکی مرویدر.

(*) بوزمانده اولان کیمسه‌لرك فرنکلردن نه ایشتدیلر ایسه بلا محاکمه قبول ایتمکلك اولدقلری کبی، خلفاء عباسیه زماننك هم یونانلولردن ترجمه ایدلن شیلرك جمله‌سنی شو عصرك یاشلری واصول جدید چیلری، قبول ایدرك، حتی دین اسمینه چویررلر ایدی. کلام کتابلرینك بحث ایتدکلری حدوث عالم، صفات، خلق افعال مسئله‌لری وبوکبی چوق شیلر حرف بحرف یونانلولردن آلنمشدر.

بخارا شهرنده معتبر شیخلردن محمد نیازقلی الترکمانی‌یه بیعت ایدوب، ورت سنه، صحبتلرنده اوله‌رق، اجازت تحصیل ایدوب مفارقت ایلمشدر، امل وطننه رجوع ایدوب، تعلیم وافاده، تألیف وتربیهٔ طلبه ایله اشتغال یمشدر. ایکیوزیکرمی ایکنچی ١٢٢٢ سنه‌ده (قورصا) دن تکرار بخارایه رمغله علماسیله تورلی وقتلرده مناظره ایلمشیدی. وآنلره هم دین اسمندن لاسفه سؤرلرنی تحصیل اینمکدن کتاب الله وحدیث رسول اللهه تمسك مناسب یدکنی عرض ایلمشیدی. لکن برعرب شاعرینك:

* ومن عاش فی الدنیا فلا بد ان یری *
* من العیش مایصفو وما یتکدر *

یدکنچه، بوعملی کندینك الوغ بلاچیکمه سینه سبب اولمشدر.

ابو النصر، کندی مسلکنی کوندن کون تقویه، وارباب علم اولان یاش شاگردلر آره سینه نشر ایتدکندن، ومرادنی‌ده هیچ کیمدن خوف ایتمای، کامل جسارت اوزرنده سویله‌دکندن، دشمنلری طرفندن، عقیده‌سی فنا یدکی اعلان اولنمشیدی. بونك نتیجه سی ایسه، امیر حضورنده رسمی صورتده مناظره مجلسی تشکیل ایدلنه‌رك بحث ایدلمیه قرار ویرلمکدن عبارت اولدی.

ابوالنصر، مجلسلرده مجرد داوش، ولقلقه‌لردن برفائده چقمادیغنی آچیق بلدکندن، بویله مجلس ترتیب ایدلنه‌چکندن ممنون قالمشیدی. بیچاره! ظن ایدر ایدی‌که، مجلسده دعوا وجوابلر، غایت سکینه اوزرنده بیان ایدلنور، وکره ممیزلر طرفندن بی‌طرفانه محاکمه ایدلنور. بناءً علیه ایرکنلب صولش آله‌رق سلطنتلی اولان بومجلسده، مقصدنی کامل صبر ووقار اوزرنده ایضاح ایلمش، نیچه سنه‌لردن بیرو نظام اوزرنده سویلمیه حسرت چیکوب بورمش اولان مرادنی‌ده، ذوالمجاز ویاکه عکاظ میداننده تایاق طوتوب سویلمکده اولان عرب خطیبی مثالنده، تقریر ایدرك، حضاری حیران رخصملرینك شبهه‌لرنی اساسندن ویران ایتمشدر.

لکن بعض بر تفرد داعیه سنده اولان کیمسه‌لره، ابوالنصرك بویله ملابنی واقامت حجه‌ده اولان مهارتی، قابل هضم اولمادیغندن سوأل وجوابی برطرفه چقاروب، مجلس ختم ایدلمشدر.

ابو عثمان المازنی نڭ: «کندی مذهبمه بناء ایدوب» جواب ویرراولر، خصملارمده کندی مذهبلرینه بناء ایدرك بنی تخطئه ایدر اولدیلر» دیدکی، أبو النصر طرفندن تخطئه ایدلن سوزلر ایله؛ کندی سوزی تخطئه ایدلمش بلکه مبتدع و . . . ایدکی تشهیر ایدلمشدر.

بویله فتنه‌لر، بعض وقتده آدم بالاسینه کلور، بوندن اون عصر مقدم بتون اسلام عالمنه استاذ اولان شیخ المحدثین محمد بن اسماعیل البخاری رضی الله عنه هم بوکبی بر بلایه طوغری کلمشیدی.

روایتلره کوره مقتمزمانده، ابو النصر حقنڭ یازلمش فتوی کاغدلری وباشقه مکتوبلر، بزم مملکتمزده کوکدن نزول ایلمش ومی، ویاکه لوح المحفوظدن کوچرلمش بر نسخه کبی اشانچلی عدایدلنور اولمشدر. لکن بوکونده بویله کاغد ومهرلرك ذره قدر ترنی واورماکوچ طوزاغی مرتبه‌سنده اولسون اساسی یوق ایدکنی هرکس آکلامشدر.

مناظره ماجراسندن صوڭ شیخی محمد نیاز قل الترکمه نی وصیتنه بناء بخارانی ترك ایلمش:

« ولابد من شکوی الی ذی مروة ✻ یواسیك او یسلیك او ینوجع »

دیه بتون یریوزنڭ اولان اهل اسلامه، وزمانه آخرینه قدر کله‌چك خلفلره خطاب ایدرك برشکایت کاغدی یازمیه مقلی اولدیغی حالڭ، صبرایلمش ویالکز جناب کبریایه « انما اشکو بثی وحزنی الی الله ، ولا ینفعکم نصحی ان . . . . »

دیه مناجاتده اولنمشدر.

بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «ابو النصری علم وفضل ایله مدح ایدنلردن بخارا وسمرقند شهرلرنده کوب خیر اهللری کوردك. قاضی ابو سعید السمرقندی (سمرقندده ۱۲۶۵ سنه‌ده وفات) ابو النصری مدحده مبالغه ایدر؛ بلغار ولایتندن واران کیمسه‌لردن آنڭ خبرنی صورر ایدی؛ قاضی رحمت الله (بخاراده ۱۲۶۳ سنه‌ده وفات) بن عبد الرحیم؛ ابو النصر، الله تعالی حضرتندن توفیق احسان ایدلمش بربنده‌سی ایدی، لکن نه چاره، آنڭ سوزنی فهم ایدرلك قوت، بزم عالملرده اولمادی، دییور ایدی؛ قاضی عیسی (بخاراده ۱۲۳۹ سنه‌ده وفات) بن رحمت الله هم کندیسنی غایت دوست کورر اولمشدر؛ ابو عبد المؤمن فضل (بخاراده ۱۲۷۱ سنه‌ده وفات) بن

نور الغجدوانی، علم بابنده ابو النصره مزاحمه ایدرلك هیچ کیم یوق ایدی، لکن جناب الله، آنی یاشلکنده وفات ایلدی، دییور ایمش؛ بزم بودیارمزده ابو النصرك مرتبه سنی بیلوچیلر وعقیدهٔ حسناسینه مطلع اولوچیلر وار ایدی. استاذی اولان محمد رحیم بن یوسف آلاشطی رحمه الله ــ بو بالاده رشد علامتلری کورلور، الله تعالی عمر ویرسه فضیلت صاحبی اولسه کرك ــ دییور ایمش. احمد بن سعید الشردانی، ابو النصری مدح ایندکنده ــ علمده اولان مرتبه سی شول درجه ده ایدی که هرفن وهر بابك دلیللرنی، هیچ کیمك اغاننندن باشقه وهیچ کتابه مراجعت اینمای، کوکلندن بیان ایدرکه مقتدر ایدی ــ دییور اولمشدر. عبد الله بن یحیی الچرطوشی رحمه الله هم، ابو النصر خیر صاحبی، وعده سنده راست، همتی بلند، سخاوتی الوغ، دنیایه رغبتسز، آخرته مقبل، دییور ایمش. بخارادن قایتدیغنده حاجطرخان شهرنده اولان شیعه عالملری ایله مباحثه ایندکنده، شیعه مذهبنی دلیل وسندلریله بونك درجه سنده بیلوچی عالم، حتی کندی مملکتلرنده یوق ایدکنی، شیعه عالملری اعتراف ایتمیه مجبور اولمشلردر. ابو النصر، خالص سلف اعتقادنده ایدی، لکن اقرانی حسد ایدوب، هرتورلی افترالر ایتدیلر. زمانه سنده وعصرنده نظیری یوق ایدی دیمیورم؛ بویله دیمك، آنی درجه سندن توشرمك اولور(*)، بلکه علوم عقلیه، اصول وفروع هم باشقه علوم نقلیه ده مهارتده؛ مذاهب وخلافیاتی بیلمکده؛ ادب ومناظره ده، حفظ حدیثده؛ حدیث شریفك اقسام وانواعنه مطلع اولمقده؛ قوتلی اجتهاد، درست استنباطده؛ خواه یاقین، خواه براق اولسون، آنك کبی کامل ذاتی، بوزمان کوزی بشیوز ییلدنبرو کورممش ایدی. اکرده عمری وفا ایتمش اوله ایدی، اولین وآخرین علملرنی جمع ایلمش کیمسه لردن بری اولور ایدی، حالبوکه قرق یاشنه ایرشمای وفات اولدیغی حالده، زمانه سنده اولان آدم بالاسنده تیکدشی یوق ایدی. بویله کمالنه بالغ اولدیغی حالده کوب عبادتلی، زاهد ومتورع، سنته ملازم،

(*) اوشبو معنایی مشعر برعرب شعری خاطرمزه کلور:

اذا انتَ فَضَّلتَ امراءً ذانباهة * علی ناقص کان المدیحُ من النقصِ

الم تر اَنَّ السیفَ ینقص قدرهُ * اذا قیل هذا السیفُ خیرٌ من العصی.

بدعت وهوی‌دن مجتنب، هدی‌غه تابع، سلف وخلفلردن صادق بنده‌لره‌مثا
ایدی» دیمشدر.

مخلصلرینك تقریظلری: نعمان‌بن‌امیر الثمنی: «اهل علمدن کور
ذاتلر، رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم طرفندن بشارت ویرلن مجددلرد
دیه ابو النصر حقنده اعتقاد ایدرلر ایدی. ابو النصرك نظری دقیق
کتاب وسنت علملرینه ماهر، اجتهادی قوتلی، استنباطی طوغری‌ایدی
دیمشدر.

احمدجان بن امیرخان الاوشماوی، بونك وفات خبرنی ایشتدکن
فوق‌الحد متأسف اولمشدر.

عبد الرشید افندی بن عمر السیبری روایتنه کوره تابول ولایتن
خواجم ویردی نام عالم قسقه تونلرده یستو نمازی فرض دکل اعتقادیله مبتلا
اوله‌رق، بوخصوصده نه قدر نصیحت ایلسه‌لرده، ونه قدر رساله وکتاب
کتورسه‌لرده هیچ بر قناعت حاصل ایلمکك اوله‌شدر (بلکه فتح القدیر
کوسترلمش ویاکه نسخه‌سی بولنمامشدر). بر آره‌لق ابو النصر رساله‌سنی
(ظنمه کوره الارشاددر) کتوردکلرنك، اوزون ودقت‌اوزرنك مطالعه ایدوب،
«ایمدی اولکی مسلکمدن توبه ایتدم، قالمش نمازلرمی قضا ایلەچکم، بر
کتاب بکاقناعت حاصل ایتدردی» دیبور، وهروقتك ابو النصری ثناومدح
ایدراولمشدر.

عبدالخبیر بن عبد الوهاب المسلمی، ابو النصرده اولان علم، استعداد
فوق‌العاده سنه کوره، واسطه‌سز فیض الهی اولدیغندن، استاذلرندن تفرق
ایتدکنی سویلر ایمش.

نظام‌الدین بن سراج‌الدین السلیمی، ابو النصری مدح، ودعواسینك
هم محض صواب ایدکنی بیان ایلراولمشدر.

شیخ نعمت‌الله بن بیکتمر الاسترلی رحمه‌الله کندیسنه زیاده مخلص
ومعتقد اولوب، طلبه سینه‌ده عقائد نسفیه‌یه اولان شرحنی تدریس ایدر
اولمشدر.

چالپی قریه سنده اولان الوغ مدرس علیبای بن یار محمد ابو النصرك
علمنی ثنا ایدروشاکردلرینه منار شرحنی کامل‌لذت‌اوزرنك اوقودر اولمشدر.

منقول اولان بر نسخه سنك كوردكمه بناء شيخى اولان محمد نياز قل الترکمانى، كنديسنه فارسى لسانيله يازمش اولان خصوصى مكتوبنده بر قدر وعظ ونصيحتلر ايتدكى صوكنك كامل تعظيم اوزرنده كنديسى واولادى ايچون خير دعاء صورمشدر.

بخارادن چقوب وطن اصليسنى قصد ايدرك قايتديغنك خيوه‌يه مصادف اولمغله، كلمه سندن خبر آله‌رق خيوه علماسى استقبال ايتمشلردر. خيوه قاضيسى طرفندن، علم وديانتى، معرفت وكمالتى توصيتى ايدلدكينه كوره والى طرفندن آيرم حرمت ايدلمش، خلعت كيدرمكله برابر ايكيوز آلتون هديه احسان ايدلمشدر. خيوه ده مدرس اوله‌رق قالمه‌سى رجا ايدلنسه ده، ارذل عمرده اولان آناسنى كورميه مشتاق ايدكنى بيانله اعتذار ايلمشدر.

بزهم اوز عصرمزده، ابو النصرى علم ومعرفت، فضل وهدايت، ايله اعتراف ايدن، وعقيده‌ٔ حسنه سنى ثنا ايليان، كوب ارباب صلاحى كوردك. بونلر جمله سندن شيخ زين الله بن حبيب الله الخالدى، فاضل عالمجان بن محمدجان البارودى، اخوند خير الله بن عثمان الاوفاوى، قاضى برهان الدين بن نصر الدين، حبيب الله بن حارث الاسترلى، خواجه جان بن جار الله الصاتشى، وغيرلر.

بونك حقنده اولان مكتوبلردن بعضيلرى: ۱) ابو النصر القورصاوى، علمى كثير، فضلى وفير، فكرى ثاقب، فهمى ساطع، سوزى ده سيف صارم كبى قاطع، دليلى مثبت، جوابى مسكت، فقيد القرين، منقطع النظير، معقول ومنقولده بارع ومثلى نادر، اصول وفروعده فوق العاده ماهر، بديع الزمان، اعجوبة الدوران، خارق العاده ذكاوت صاحبى بر ذات اولمشدر. كتاب وسنتكه اعتصام، سلف صالحكه اتباع، هوى وبدعتدن اجتناب، ادله ايله نصرة حق، قمع باطلده بذل مقدرت، خلق اللهه مرحمت، ايلمكى، كنديسنه مسلك اتخاذ ايلمشدر. بونى ايسه لائق درجه‌سنك مدح ايتمكدن وحقنده اولان احتساساتمى بيان ايلمكدن قلمم عاجز ولسانم قاصر در. نياز محمد بن سليمان بن عبد الباقى بن سليمان. پيتر پاول بلك سنك

۲) ابو النصرك عقائد نسفيه‌كه اولان شرحنى، منهواتى ايله برلكك اولديغى حالده مطالعه ايتدك. اطناب واخلالدن صاف اوله‌رق طوغريغنه سلف مذهبنه موافق سويلمش. تفتازانى قبيلندن، عقيده‌نى متزلزل ايله‌چك

صورتده فلسفه فاتشدرمغان ومرجانی کبی، مشکل سویلمکان. سویلمش سوزلری اکابره لائقدر. منقی بر کیمسه اولسه کرك. لکن تدقیق بابنك مرجانی درجه سنك کورلمای، احتمالکه انصاف وصوفیلغی بوندن برقدرمانع اولمشدر. سلف مذهبنی احیاء بابنده، ظنمزه کوره مرجانی، بوکا متابعت ایلمشدر. والله اعلم بحقیقة الحال ومانعلم علیهما من سوء. محمدصابر بن محمد جان الحسنی. شطرویسکی بلك سنده.

۳) ابوالنصر تألیفلرندن هفتیك شریف تفسیرنی وصفات بحثنده اولان رساله سنی وعشاء حقنده اولان اثرنی مطالعه ایلمشیدك. مسئلهٔ صفات سرمعنی وحقیقتنه وقوف صعبة المرقی اولوب، بزم کبیلرك علی البت برطرفی تصویب ویاتخطئه ایلمکه نه اقتداری اوله‌در؟.. لکن جمهور متکلمین سامحهم الله تعالی بوبابده هرنه قدر تدقیق ایدرکه چالشسه‌لرده، مدعالرینه برنص قطعی ناطق اولمادیغندن، نهایت مسندلری قیاس الغایب علی الشاهد اولوب، بلاضرورت طورادراکدن خارج اولان محل خطره مرتکب اولدقلریچون، مشار الیه غیرته کلوب، سویلمشدر. کبار اسلافمزك بوبابده مختار اولان مذهبلرینه موافق اولدیغیچون، ابوالنصر مسلکنی، موافق کورەمز، بلکه عین مانطقت به النصوص دیمه‌که لائق ظن ایدەمز. شکر الله سعیهم وعظم اجرهم لایشبه ذاته الذوات ولاصفاته الصفات، دیه اعتقاد کافی اولدیغندن، امکان، احتیاج، تعدد، تکیف، تکم، کبیلری صفات کبر پایه اطلاق زیاده گیراندر. فلاتضر بو الله الامثال، اتقولون علی الله مالا تعلمون، کریمه‌لری ایله منهینك مصداقی اولمق خوفی ظاهردر. ذات اقدس حقنده مقیاس عقله راه اولمادیغی کبی صفات علیا ایچون بازار خیالده میزان فکر قورمغه وجه یوقدر. نظم:

* « ای برترازوهم وخیال درك ما *
* ای آنکه دورست از و شهباز فکرما *
* عجزست وبس در وصف توتقریر ما *
* نیست از ما ثنا جز لا احصی ثنا ». *

مبارزان میان فصاحتلرك عباراتی آنك وصفنده تنك، وسابقان عرصه

معرفتلیلرك پای اشاراتی آنك سیرنده لنك، در. نهایت ارباب عقوله بدایت معرفتنده تحیر وتلاشیدن اوزکه یول یوق. بصیرت صاحب نظراره اشعهٔ عظمتنده تعامی وتخاشدن غیری سبیل یوق. فنؤمن بالله سبحانه کماهو باسمائه وصفاته کماتلیق بمجد جلاله وکبر یائه مقرا بالعجز عن درك ادراکه ولانخوض فی البحث بانهاعین ذاته اوغیره وان بحثنا حیث ما تدعو الیه الضرورة فلانتعدی عن القول لاهو بحسب المفهوم ولاغیره بحسب الوجود هذاما تطمئن به القلوب وتندفع به المعاذیر والریوب.

کرچه بوبابده برقدر سوق ادله برله بسط کلام ممکن اولسهده، سؤخلق اربابینك معاملهلرندن خوف ایدوب، بالضرورلی کلام واجمال مرام ایلمك ایجاب ایدر. عینان بن ولدان. طویمی قریهسنده، زولتاوست مضافاتنده.

مسلکی: ابوالنصرك مسلکی، اسلامده هرکیمه معلوم اولان آچیق وینکل یولدن عبارت اولوب، بوده اعتقادی، اصول اصحاب وطریق اسلاف اوزرنده محکم ایتمك، دیمکدره یوقسهبونك سوزلرنده اسرار ومعمیفلان یوقدر. هرکیمهکوزل آکلاشلسون ایچون بویرده، کندی عبارتیله بعض جملهلری نقل ایدلنهدرکه، شونلری احاطه بعدنده، مسلکیده کندی کندیسیله معلوم اولنور:

١) اعلم ایهاالسالك لسبیل الحق اجمع السلف علیان علم التوحید هو اصل الواجبات واساس المشروعات واشرف العلوم تبعا للمعلوم وطعنوا فی الکلام ومنعوا عنه ...

٢) ولیس علم التوحید والصفات هو علم الکلام بل علم التوحید والصفات هومابینه الصحابة والتابعون رضوان الله علیهم اجمعین وکیف یظن لهم رضی الله تعالی عنهم ان یهملوا(*) ماهو اصل الواجبات واساس المشروعات وقد

(*) رد علی من یزعم انهما واحد وان الصحابة لم یشتغلوا به لعدم الحاجة الیها.

بذلوا جهدهم لاتمام المعروفات واطفاء نائره المنكرات وعلم الكلام هو علم الذين يخوضون فى الفلسفة (*) واهو ائهم . . .

٣) فالفرقة الناجية هم المتمسكون بالكتاب والسنة والمجتنبون عن الهوى والبدعة والملتزمون طريق السنة والجماعة الذى كان عليه الصحابة والتابعون ومضى عليه السلف الصالحون وهو الذى ادركنا عليه مشائخنا ومضى عليه سلفنا كابى حنيفة ومالك بن انس، وابى يوسف القاضى ومحمد بن الحسن الشيبانى والشافعى وابى منصور الماتريدى رضوان الله عليهم اجمعين (**).

٤) ومدار صحة العقيدة اتباع الكتاب والسنة واجماع الامة ومن اسس قواعد العقائد بهذه الجملة فقد استمسك بالعروة الوثقى لاانفصام لها وهذه سبيل ارباب العقول وكيف يظن الوصول الى علم الاصول بدون الاقتفاء بماجاء به الرسول والعقل وان اهتدى فى بعض الاحكام لكنه بدون الموازنة بالشريعة لاتحصل الاعتداد .

٥) فمذهب اهل السنة والجماعة تقديم النقل على العقل بمعنى ان ماثبت بنص كتاب اومتواتر سنة اواجماع امة من السلف الصالح وفقهاء الامة يجب الايمان به وترك الجدال والمراء عليه سواء احاط به العقل اولم يحط...(***).

٦) ان الصفات ليست امرا مغايرا للذات ولامغايرة فى نفسها ولا يوصف ذاته تعالى بالوحدة العددية والاثنينية لانه مقدس عن كل مالايليق بجلاله من النقائص الامكانية وهو سبحانه وصفاته اعلى من كل وصف يدركه عقل او فهم اوخيال ومن توهم تعددها وتكثرها فى حقائقها استصعب ثبوتها وذلك لالصعوبة فى ثبوتها بل لتوهم التكثر فيها. ونحن نثبت اصل الصفات التى اثبتها الكتاب وننفى الزيادة التى اثبتها التخيل فلا نستصعب شيئا من عقائد الدين والله الهادى الى سبيل الرشاد .

(*) هندسه، حساب، وغيرلركبى عملياتى اولماديغى جهتله يونان ولاتين فلاسفه لرى بوفنى „كلام“ ديه تسميه ايتمشلر ايدى. اسلامه ترجمه ايدلدكى بعدنده هم شو اسمى اوزرنده قالمشدر.

(**) هذه العبارة مأخوذة من ديباجة اصول فخر الاسلام.

(***) على السمع عوّلنا فكنا اولى النهى * ولاعلم فيما لايكون على السمع

۷) الناس قاسوا صفات الله سبحانه بصفات انفسهم وتتعالى صفات الله وتتقدس عن مشابهة صفاتنا. وتلك حقائق قصرت العبارة عنها وتحيرت العقول فى معرفتها فيعبر عنها بالقدرة الازلية والحيات الازلية مثلا لضرورة وروداالنص فهذا هو القدر الممكن ذكره الممتنع الزيادة عليه فيكون المعرفة المقرونة بالمقايسة معرفة قاصرة يغلب عليها التشبية فينبغى ان يقترن بها المعرفة نبغى المشابهة اصلا وان بقى المشاركة فى الاسم فافهم ذلك كذلك .

۸) فاعلم ان من لا يرى التمسك بمحكمات الكتاب والسنة ونصوصهما وزعم ان الاعتصام بالكتاب والسنة خاص لقوم مضوا واجتهدوا وحرم على نفسه وعلى معاصريه الاعتصام بحبل الله وسنة رسول الله فقد ابتدع وضل كائنا من كان .

۹) واما تعيين الفرقة الضالة لم يثبت بالسنة بل ابقيت مهملة مجملة فمن عينها عينها برأيه وظنه ولا اعتبار به . اذ تفسير مجملات السنة والكتاب يختص بصاحب الشريعة فتعيين الفرق الضالة يقرب ان يكون بدعة وتقولا من غير علم.

بوندن زياده سنى استيان كيمسه، مؤلفاتنى تتبع ومطالعه ايده بيلور. وبخاراده اولان مباحثه سينك نه خصوصده ونه روشده اولديغنى آكلامق قصدنده اولانلرده فاضل مرجانى نك (تنبيه ابناء العصر على تنزيه انباء ابى النصر) نام رساله سينه مراجعت ايلسونلر، بورساله هرنه قدر بوكونه قدر طبع اولنمادى ايسه ده، نسخه سى خصوصا ظرفا واذكياء آره سنده غايتده كوب كورلمكده در.

ملاحظه : بويره قدر سويلدكمزدن ابو النصرك كيم ايدكنى بزلر هنوز بيله آلمادق، زيرا جمله سويلدكمز، يادوست ويادشمنلرينك فكرلرنى نقل اينمكدن عبارتدر. اكرده بعض كيمسه لرك سوزلرينه ومدحلرينه اعتماد ايدوب، اخلاص قويمق لازم اولسه، ايكنچى برلرك ذملرينه كوره بعينه شو كيمسه يه نفرت اينمك لازم كلور. بناء عليه بزلر، ابو النصرك كنديسنى واسطه سز، طوغرى اوله رق طانيمق هوسنده يز. فقط بويله الوغ بر مطلبه موفق اولمق ميسر اولورمى؟ . . .

انسان: تحصيل وكسب، سعى واجتهاد ايله مأمور اولوب، غايه سينه

ایرشمك جناب اللهك مرحمتیدر، بعض بنده‌لرینه احسان بیورر، وبعضیلرده گاه وقت بویله مرحمتدن محروم قالور وبونك ایچون معیب اولمای، بلکه ذمه سینه لازم اولان وظیفه‌سنی ایفاء ایتدکندن کینه تحسین ایدلنور. اوشبو سبب ایچون، بزده، ابو النصری معرفت ایتمك هوسینه توشدك. لکن ابو النصری بیلمازدن مقدم، آنك مسلکنی وسویلمش فکرلرنی آکلامق لازم کلور، بونلری بیلدکدن صوك ابو النصر کندی کندینه بیلنور. زیرا حقنی معرفت ایدن کس ایچون، حق اهلنی معرفت ایتمك مشکل دکل، ینکلدر.

ابو النصرك مسلکی ایله بر قدر آشنا اوله‌بیلمك قصدیله ایکی اوچ عدد اثرنی اوکه‌زه قویدق، وبونلری‌ده غزته‌ومجله‌لر، بلکه‌اك سودکمز ادبیات کتابلری کبی دکل، بلکه دخی زیاده بر دقت ایله مطالعه‌لرینه طالدق. بونك ایچون وقتلرك اك طنچلرنی انتخاب ایتدکمز کبی، هرنه‌قدر، دائمی حزن وکدر ایله مشمول ایسه‌ك، کوکلارمزك بر قدر خوش ونشاطلی چاغلرنی‌ده اختیار ایتدك.

استفاده ایلمش نتیجه‌مزه کوره بو اثرلر جدی، متین اوله‌رق، نه‌زید سوزینه موافق اولسون، ونه‌ده عمرو سوزینه خلاف اولسون ایچون یازلمای، بلکه آچیق وطوغری حقلق ایچون یازلمش شیلردر. اوقویان کیمسه‌لرك کوکلارنده تعظیم الله، مخافة الله، محبت رسول الله حس ایدلنور، حب جاه، کبر، جدل، مراء کبی شیلردن نفرت حاصل اولنور. بناء علیه ابو النصر کندیسی‌ده، امت ایچون خیرخواه، وارشاد خلق یولنده سعی ایدوچی بر ذات اولوب سلف مذهبلرینه خادم وحامیدر.

اگرده بر کیمسه چقوب‌ده، بنم فکرمك خلافنی بیان بیورر ودلیل ایله اثبات ایدر ایسه بنم البته هیچ خصومتم اولماز. بودنیاده انسانلرك فکرلری حر، وهر کیمك وجدان وانصافی سلطان اولدیغی ایچون، هیچ کیم هیچ کمك فکرینه متابعت ایتمیه بورچلو دکلدر. اسلام حکمنه کوره، تقلیدی فرض وجمله فرمانلرینه امتثال ایتمك لازم اوله‌چق شیلرمز، آنچق حق مرشدمز اولان قرآن شریف، ویول باشچیمز اولان حضرت رسول صلی الله علیه وسلم جنابلریدر.

وبالجملة ابو النصر، مملکتمزك نادر وبهای عالملرندن اولوب، تواریخ

کتابلرنده «قصار الاعمار طوال الاعمال» دیه یاداولنان فتوحات صاحبی اسکندر رومی، اسلام حکیمی ابن باجه، فرس‌ایله عرب فیلسوفی ابن‌المقفع، عربیه شیخی سیبویه، شاعرلر پادشاهی ابوتمام، بهادر وسیاسی ابومسلم الخراسانی، اهل کلام استاذی ابراهیم النظام کبی مشهور ذاتلره بر قدر اوخشامقلق در. بلغار دولتی اسلامه کلدکندن صوك، الك‌الك اوله‌رق، شایان اعتبار اثارینه تصادف ایدلن ذات، بوکیمسه اولدیغی کبی، قزان اسلاملری (اکرده یولنچه سعی ایدرلر ایسه) کسب علم وتحصیل کمالنه مستعد ایدکلرنی اثبات ایده‌چك برمثال، کینه اوشبو ذاتدر. کلیات آثاری طبع ایدلمك، ملتمز ایچون برفخر ایسه‌ده، بوکبی شیلر، الوغ بایلق ایله صاف علمه حاجتلی اولنیغندن، وقتی هنوز کلمه‌مشدر. کوب عالملرمزك‌اك قیمتلی اولان عمرلری حاصلسز خصومت ومعناسز نزاعلر ایله کچدکی کبی، نه قدر اغنیامزك ثروتلری‌ده خاتونلره‌اوقه چوق آسمقدن آرتمیور. سفاهت خانه‌لره، آقچه‌لر، دفترسز وصانسز ویرلدکی حالده، کوزل بر اثری‌نشر ایتدك ویاکه علم ومدرسه یولنه صرف ایدر ایچون پاره تابه‌ق، اك مشکل بر اشدر.

بعض محترم ذاتلره علی العمیا تقلید ایدرك، شاگردلك کونلرمده، ابوالنصره سوءظن ایتمکلك بولنور ایدم. صوکره جناب الملك توفیقی‌سایه‌سنلق بیوك ذاتلرك وحفاظ اسلام آثارلرنی مطالعه‌ایتمك نصیب اولدی، وبووقتلق ابوالنصرك علو شأننه واقف اوله‌رق، اولکی فکرمی ترك ایتدم. سوءظنم تقلیدم نتیجه‌سی اوله‌رق، حسن ظنم، سعی وتفتیشم ثمره‌سیدر. شمدی بنم حالم:

﴿«هجوتُ زهیراً ثم انی مدحته﴾
﴿کذلك الأشراف تُهجی وتمدح»﴾

دیبان شاعر حالنه بیکزمشدر. رب‌مستعان مظهرعفو وغفران ایلیه!..

۹۹) رمضان بن البلغاری. فیضخان بن خضرخان الـکابلی خلیفه سیدر. اصلی بلغاردن اولدیغی حالده بخاراده ترکلك ایتمش، ویکرمی سکزنچی ۱۲۲۸ سنه ده وفات ایتمشدر. زاهد، متقی، برذات اولوب، کندیسنه بخارا خلقی مخلص ومعتقد اولدقلری مرویدر.

۱۰۰) احمدجان بن امیرخان بن قوچقار بن یعقوب. ایکیوز ایکنچی ۱۲۰۲ سنه‌صوکنده مالمش مضافاتنك (صاصنه) آولنده دنیایه کلوب، عربلرك: «ان الـکرام لقلیلة الاعمار» مقالمربنه مصداق اوله‌رق، یکرمی سکزنچی یاشنك، یکرمی طقوزنچی ۱۲۲۹ سنه‌ده (اوشما) قریه‌سنك (ارجعی) امرینه امتثال ایلدی. تحصیلی آتاسی امیرخان بن قوچقار حضورنده اولمشدر. شاگردلری: عبدالمؤمن بن فیض المیشه‌وی، عبدالجلیل بن اوته‌قل الاوته‌کی، ابراهیم بن یارمحمد الچالپوی، محمدوفا بن عبید المقطمه‌وی، وغیرلر. آثاری: سَنِیَّةُ البشارة فی سُنیة الاشارة، فتح الجلیل فی سنیة تسویم العمائم فی جمیع الاحوال، رساله فی الجلوس بالحلقة، رسالة فی سنیة ابتداء الطعام بالملح، رسالة فی ان قرأة القرأن بالاجرة بدعة، رسالة فی سنیة الوقف عند رأس کل آیة، وغیرلر.

حدیث وسنت علمنه خدمت ایتمیه نشاط اوزرنك شروع ایندی ایسه‌ده تأسف که عمری وفا ایتمدی. وحالبوکه دنیایوزنك تشهٔ اوقور قدر وقتدن آرتق طورمادی ایسه‌ده، اوزون عمر سورمش کیمسه‌لردن، آرتق یادکار قالدرمیه موفق اولدی. وکندیسنی معتبر مؤلفلر زمره سنه الحاق ایتدرمیه کسب استحقاق ایتدی.

رساله وتحریرلری عرب لساننده اوله‌رق نقصانسزدر. فقط علی القاری تألیفاتی ایله زیادة الفت ایتدکندن آکا تقلید ایله برقدر سجع ایله اشتغال ایتدیه سی عیب عد ایدلمیه سزادر.

عبدالرفیع بن طایش النورکایی نك فاطمه نام قزینه عقد نکاح ایتمش ایسه‌ده، زفاف ایتمازدن مقدم ارتحال ایلمشیدی. بوکبی فاضل ونادرة عصر اولان اوغلینك وفاتنك، آتاسی امیرخان حضرت فوق العاده حسرت چیکمش

بچه سنه‌لره قدر بونك قایغوسیله دنیا لذتنی كورممشدر. واقعا بوكبی
بلی وملت خدمتنی كوررلك كیمسه‌نك بویله بریاشده توپراق آستنه
رب غائب اولمه‌سی، یالكز آتاسی ایچون دگل، بلكه جمله علم اهلی ایچون الوغ
باعدر.

كندیسی. ریاوتصنع، مداهنه وتكلفك‌نه ایدكنی بیلمای جمله اشنده
غریلق وحق سوزلیلكی اختیار ایدر اولمشدر. اوشبو سببدن كوب
لری، یخشیلق اسمنی چقارمق هوسنده اولانلر نظرنده هضم ایدلماز ایمش.
وز السنجات) اسمنده اولان منظوم وتركی(*) بركتابی ترمیم ایتمكله مشغول
لان برشاگردینه: «بوكتابی جلدلب بقاسنه سبب اولورسز ایمش، حالبوكه
كرده بنم قدرتم ایرشه ایدی جهان بوزندن حتی اسمنی بترر ایدم» دیه
بیلدكنی محترم والدم حضرتلرندن كوب مرتبه ایشتدم. بروقتده نصاب
اخبار(**) نام كتابدن حدیث نقل ایدن بر ذاته: «قوی شوموضوع حدیثلری،
دیث نقل ایتمك آرزوسنك اولور ایسه‌ك اربابندن كوچر!..» دیمشدر.
له رحمتنده اولسون! اكرده بزم بو عصرمزه یتشوب ده، مدعالرنی اثبات
یتمك ایچون فهرست كتب اوله‌رق یازلمش كشف الظنون (***) كبی
كتابلردن حدیث نقل ایدنلری كورسه ایدی، نه دییور ایدی؟...

(*) صبی ایكن وقتمك اوشبو رساله‌دن، قزانده مطبوع اولان برنسخه‌سنی
كوروب اوقومشیدم، شوندن صوك تكرار قایتوب كورمادم مندرجه‌سی
دن عبارت ایدكنی خاطرلامیورم.

(**) ابومحمد علی بن عثمان الاوشی نام برذات تألیفیدر. ۶۵۹ سنه‌ده
لامت ایدی. „یقول العبد فی بدء الامالی“ قصیده‌سی بوذاته منسوبدر.
ملكنمزده نصاب الاخبار نسخه‌سی غایتده كوب كورلدكندن الك زمانلرده
كتبلرده اوقولدیغی استدلال اولنور. مهدی بن عبد نام كیمسه‌نك قزان
لاینده ابوبكر بن محمد نام مدرس مدرسه‌سنه یازمش اولان برنسخه‌سی،
پتربورغده آزیاتسكی موزه خانه‌سنه (۵۷) نومیر اوزرنده محفوظدر.

(***) كاتب چلبی وحاجی خلیفه دیمكله مشهور اولان الحاج مصطفی
بن عبدالله اثریدر. (۱۰۶۷) تاریخنده وفات اولان ترك عالمیدر. كشف
الظنون نام اثری، مفصل فهرستیله برابر «لیپسغ» ده آلتی جلد اوزرنده
طبع ایدلمشدر.

بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «هرنه قدر یاش ایدی ایسه‌ده عل
مشهور ایدی؛ فقه، اصول، حدیث، فنلرنده مهارتی وار ایدی؛ ذه
اوتکن، حفظی قوتلی ایدی؛ کتابلر تصنیف ایلدی: ردّ وتصویب یول
تنقید ایدردی؛ کوب شیٔ حفظ ایتمشیدی؛ حتی‌که دورتبیك حدیث
شریفی حفظنده اولدیغی روایت ایدلنور؛ فهمینك طوغری، ذهنینك
درست ایدکینه تألیفلری شاهددر؛ اکرده عمری اوله ایدی، علم بابنده
البته الوغ براشی اولور ایدی» دیمشدر.

محترم والدمك عمی اولان فخرالدین بن سبحانقل ایله دوستلقلری
اولدیغی کبی یاش وعلم جهتنچه هم بربرینه قریندار ایدی. امیر خان
بن قوچقار ایله سیف الدین بن ابی بکر الصباوی، بونلرك علملری آره‌سنده
نسبت یورتدکلری بروقتده، صباوی، احمدجان حضرتی ترجیح ایتدکی
حالده، امیر خان، فخرالدین بن سبحانقلی ترجیح ایتدکی مرویدر.

مخلفه‌سی اولان فاطمه بنت عبدالرفیع، امیر خان حضرت اشاره‌سنه
موافق شاکردی اولان حبیب الله بن عبیدالله البیرکوی‌یه تزویج اولنمشدر.
بوکونده سلامتی دگلمی بیلمیورم. حبیب الرحمن اسمنده بر اوغلی‌منزله
مضافاتنده زی‌یلغه سنك قزل چاپچاق قریه سنك امام، ومحبوب الرحمن نام ایکنچی
اوغلی مذکور قریه‌ده مؤذن ایدی. بونلر ایسه بوکونده وفات ایتدیلر.
عبدالرفیع بن طایش ولید بن سعید (۸۵) ترجمه سنده مذکور اولنان ذاتدر.

احمدجان حضرتك سلسلهٔ نسبنك بعض کیمسه‌لر، یعقوب بدلنه نریمان
دیه حکایه ایتدیلر ایسه‌ده، اوتاك قریه سنك امام حبیب النجار افندی تحقیقنه
اعتماد ایدلنوب یعقوب دیه یازلدی.

(۱۰۱) سعید بن ابراهیم بن عبدالله بن عبدالغفور البارشی. قزان
توابعنك قشقار آولنك امامت وتدریس ایله مشغول اولوب، یکرمی طقوزنچی
۱۲۲۹ سنه‌ده وفاتدر. استاذلری: آتاسی ابراهیم (۵۲) بن عبدالله، ایشنیاز
آخوند (۶۰) بن شیرنیاز، وغیرلر. یر، کروی الشکل (توکرك) ایدکی

...ن بر رساله تألیفی ایدوب، بالق، اوگز، قصه‌لرنی مفتریات جمله‌سندن عد
...مشدر (*).

بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «فاضل وعالم هم صالح اولوب، زمانه‌سینک
...نتنی آدملرندن ایدی؛ مناسب بن عبد الرحیم نام دوستنه خاتوننی تعزیه
...ك یازمش مکتوبی منظورمز اولدی، مذکور مکتوبی هم علم وفضلنه
...لت ایلك در» دیمش ایسه‌ده: «تمت تحریر الحاشیة الشریفة علی ید اقل العباد
...بن الاستاد فی ثانیة لیلة من ذی الحجة الحرام سنة ۱۱۹۲ فی الحول المسمی بالکلب
...ی ولدت فیه وفی قریة القشقار حین کونی اماما لهم الی خامس السنة بقلة البضاعة
...الصناعة والامامة فی جوف اللیل بسهر العیون من کروب القرون بالخوف
...رجاء من فیاض العلوم بالحکمة والبیار ...ی الفنون» دیه یازمش اولان
...ریری (**) فاحش صورتده یاکلش واصلا عرب محاوره‌سی اسلوبنده دکل
...نکی هرکیمه آچیق معلومدر. شیخ فیضخان الکابلی ایله مراسله‌سی اولوب،
...یخ مذکور حبیب الله ایشانه ملازمت وصحبت ایلمك طوغروسنده کندیسنه
...رصیه ایلمش ایدکی مرویدر. شمس الدین نام اوغلی ایسکی کیشت
...ریه سنده امام اولوب وفات ایتدی، قبری اوراده‌در.

۱۰۲) عبد الولی بن سعید بن احمد بن محمد القزانی: اوتوزنچی ۱۲۳۰
...ده بخارا شهرنده وفاتدر. بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «صاحب بصیرت،
...ضل ایدی؛ قبیله‌سینك اکملی وطوغمه‌لری آره‌سنده افضلی ایدی؛ ابو
...النصره مخلص وهر وقتده ادب وحرمتنی صاقلار ایدی؛ آنك تألیفلرندن
...کوب شیلر جمع ایتمشیدی» دیمشدر.

(*) بویله قصه‌لر درست اولدیغی تقدیرده تمثیل یوللو سویلنمش اولور.

(**) مذکور تحریری، سعید حضرتلك یازمش اولان مطول حاشیه‌سی
...سید شریفی نسخه‌سی اخیرندن نقل ایدرك، شیخ زین الله الخالدی مدظله حضرتلری
...فقیره ارسال بیورمشیدی.

۱۰۳) عبدالكريم بن عبد الله بن سلطان الچالپوی. بابالری قز
توابعنك نورما قريه سندندر. كنديسی بو كلمه مضافاتنده چالپی آولنك ا
ومدرس اولوب، ایكیوز اوتوزنچی ۱۲۳۰ سنه‌ده وفات اولدی. معرف
وفضل ایله شهرتی اولوب، عصرينك اكابرندندر. استاذلری: رفيق ب
طيب القورصای، عبدالسلام بن حسن القاربلی‌در. شاگردلری: طوابل
سبق اليوگامشی، عبدالستار بن عبدالسلام بن حسن، وغيرلر.

۱۰۴) مراد باقی بن ایشالی بن ایشمحمد بن يوسف بن سليمان
بوغروصلان توابعنك (على) قريه سنك تركلك ايدوب وفات اولدی
تايصوغان قريه سنك عبدالرحمن (۴۳) بن طویمحمد حضورنده تحصيل ايتدی
صوكنده قاپال طرفلرنده سياحت ايدرك نجم الدين ايشان نام بر كيمسه‌دن
تصوف آلمشدر. بعض تأليفلری هم كورلدی ايسه‌ده شطحياتدن عبارتدر
برينك اوّلنك الله تعالى جنابلرينه: «يا اكرم المخلوقات» ديه نداء ايلمشدر
عصرداشلرندن و آنامز طرفندن اولان بابامز عصمت الله بن عبد الرحمن
الله تعالى حضرتلرينه بويله خطاب ايلمك مناسب دكل ايدكی حقنده تنبي
ايلمش ايسه‌ده، كندی رأينده ثابت اوله‌رق: «ای مخلوقاتلرك هرمنليس
ديه خطاء معناوير دكگز سببندن، عبارتك خطاء اولمه‌سيله حكم ايدكسز، حالبو
آنك معناسی، سز ظن ايتدككچه اولمای، بلكه: «ای مخلوقاتلری هرمنل
ايدوچی الله!» ديمكدر، ديه مقابله ايلمش وتخطئه ايدنی تخطئه ايتدك
مرويدر. عربلرده موصولی حذف ايدرك استعمال ايتمك جائز ايسه (*
كنديسی وبزن معناده درست اوله بيلور، لكن بوكبی اورنلرده احتيا
اوزرنك اولمق لازم ايدكنك شبهه يوقدر.
محمدجان مفتی ايله بعض ماجرالری ومذكور مفتی هم قاضيلری حقنـ

(*) كوفيون واخفش، حسان رضی الله عنه نك:
«أمَن يهجو رسولَ الله منكم * ويمدحه وينصره سواءٌ» ديدكندن استدلا
ايدرك، بونی تجويز ايتمشلردر. مغنی اللبيب لابن هشام ص ۳۲۸.

نشاد ایلمش اولان بعض شعرلری منظورمز اولدی. کندیسنه غایة انکار
وزرنده انکار ایدنلر اولدیغی کبی فوق‌الحد مخلصلری هم واردر. جمله
عمرلرنی بونك مناقبنی سویلمکله کچرن ذاتلر اولدیغی هم مرویدر.

مقدم عصرلرك بیوك وصالح عالملری انقراض اولنقلرندن صوك،
تصنیف ایدلن کتابلرك اکثری کرامات وخارق العادات حکایه‌لریله طولی
اولدیغندن، مراد حضرت کراماتنی صاناب عمر اوزدرن ذاتلره تعجب
ایتمیورز. زیرا صوك مسلمانلرك عمرلری فرانسز، انکلیز، نمسه عمرلری
کبی قیمتلی دکلدر! . . . لکن، بزلر، برجاه (مرتبه) صاحبینك‌ده دوستنی
دشمنندن کوب وقتده فرق ایده آلمادیغمز حالده، عظمتنی آکلاه‌مقدن
بتون عالم عاجز وحیران اولان ذات پاك وقادر مطلقك، کندیسی طرفندن
خبر ویرلمادکی حالده، دوستلرنی بیلوچیلره؛ وآنلردن بعض وقتده صادر
اولان (اکرده صدوری راست اولور ایسه) بعض خارقه‌لری، تصادف
واستدراج دکل‌ده کرامات ایدکنی تمیز ایدن ذاتلرك فهملرینه تعجب
ایتمکده‌یز. انسانلر آره سنده اولان تفاوت نه قدر بیوکدرکه بری بروالینك
دوستنی آیرمقدن عاجز اولدیغی حالده، دیکری حتی جناب اللهك دوستنی‌ده
بیلور ! . . .

مراد حضرت، علم ظاهرده کمالات تحصیل ایتمازدن مقدم تصوف ایله
اشتغال ایدرك، مجذوبلر کبی لسانته کلن شیلرك جمله سنی، مخاطبلرنی فرق
ایتمیه‌رك سویلدکی هم مرویدر.

۱۰۵) نعمت‌الله بن رحمت‌الله بن ایمانقل بن رحمانقل. قزان مضافاتنده
تالاسه آولنده امام ومدرس ایدی. حج سفرینه کیدوب، اوتوزبر ۱۲۳۱
سنه‌لرده، اسکندریه‌ده وفات وامام بوصیری تربه‌سی یاننده مدفوندر.
قبری معلوم تاشنه هم اسمی یازلمشدر. مملکتمزده مشهور اولان توضیح
کتابیله شغلی کوب اولدیغندن «التوضیحی» دیمکله معروف اولمش ایمش.
استاذلری: محمد بن علی الداغستانی (۶۸)، عبد الرحمن بن محمد شریف
الکرمانی، وغیرلر. شاگردلری: عبداللطیف بن ادهم الیولقی، عبداللطیف
بن چوراش الکنالی، وغیرلر.

۱۰۶) موسی بن عبدالرشید بن اوتکان بن یارمحمد بن قطلغ محمد بن محسن التونتاری. اصلی تونتار قریه سندن وشیخ علی حضرتلرینك اقربالرندندر. ممسه ده امام اوله رق حج سفرینه کتدی، وقایتدیغی وقتنده، اوتوز برنچی ۱۲۳۱ سنه ده اسکندریه شهرنك ارتحال ایلدی. استاذلری: محمد بن علی الداغستانی (۶۸)، اشنیاز بن شیرنیاز الخوارزمی (۶۰)، عبد السلام بن حسن القاربلی (۴۶)، وغیرلر.

۱۰۷) عبدالرشید بن عبدالکریم السعیدی. سعید قصبه سنك امام ومدرس اولوب سکسان سکزنچی یاشنده اوتوز برنچی ۱۲۳۱ سنه ده وفات اولدی. مطایبه لی ومزاح ایدوچان برکیمسه ایدی، دییورلر. دمشق الشامك تحصیل ایدوب، ایکی صحیحدن برینی حفظ ایتدکی مرویدر. اکرده بو حکایت درست اولور ایسه، بوکیمسه نك فوق العاده اجتهادلی وعلمه اخلاصلی اولدیغی معلوم اولور. لکن بوبله بیوك حدیث شرینی حفظ ایدن کیمسه نك غیرتندن اثر، وحدیث علمنه محبت وشوق نیچوندر کندیسندن صوکره میراث اولوب قالماش؟. عقبی سعید قصبه سنده قالمش اولسه کرك. شاکردلری: سیف الله بن اوتکان، ابراهیم بن عبد الرشید (*)، وغیرلر.

۱۰۸) اختم بن احمر. بوکلمه مضافاتنده (تمرکه) نام قریه ده دنیایه کلوب صارلی آولنك امام اوله رق، مدرسه لر بناء ایدوب کوب شاگرد جمع ایلدی. اوتوز برنچی ۱۲۳۱ سنه لر ده سلامت ایدی. شاگردلری: حبیب الرحمن

(*) بارون ویقتور روزین نام ذاتك بیترسبورغده اولان آزیا موزه خانه سنده محفوظ یازمه کتابلره دائر (۱۸۸۱) ده ترتیب ایدن فهرستنده (۱۲۱) رقم تختنده اولان هدیة الصعلوك کتابینك آخرندن بوبله نقل ایتمشدر: «کتبت هذه النسخة الشریفة فی ولایة بلغار وفی قریة قارغالی بمدرسة ملا عبدالرشید بن عبدالکریم فی ید ابراهیم بن ملا عبدالرشید ۱۲۰۲ سنه». سیبیریاده (تارا) بلده سنك امام اولان کیمسه دکلمی؟...

بن محمود الالمنی، محمد کریم بن اسحاق الماچتایی، وغیرلر. ادیب، ظریفی، صاحب لطائف، برکیمسه ایدی دیورلر. بعض کولکولری بو کونه قدر خلق آره سنده مذکوردر.

۱۰۹) بایم بن دین پاك البرجانی. اوز مضافاتنده بایم آولنده امام ومدرس اولوب، یتمش یدی یاشنك اوتوز برنچی ۱۲۳۱ سنه‌لرده وفاتدر. ولید بن امین السعیدی اصحابندن ایدی. محمد علی نام اوغلی ایکیوز یتمش دورت ۱۲۷۴ سنه سی حدودنده وفات اولدی. حاجی احمد نام اوغلی هم علما زمره سندن ایدی.

۱۱۰) عبدش بن عبدالسلام بن اسماعیل بن نورمحمد بن ایشمحمد بن رسمحمد بابا. یراق بابالری سنبر توابعنك (قرق صداق) نام قریه‌دن میشچار طائفه سندندر. نورمحمد، اسماعیل، عبدالسلام، قزان مضافاتنده مملل آولنده معیشت ایدوب، وفات اولدیلر. طوغمه‌لرندن احسان بن عبدالسلام مملل قریه سنك مؤذنی؛ واحمد بن عبدالسلام توپیاز قریه سنك امام، ایدی. زبیدة بنت عبدالسلام، منکار قریه سنك، امام وجمعیت شرعیه‌ده هم اعضالق خدمتنك اولنان صافقل بن قطی نکاحنده ایدی.

صاحب ترجمه عبدش حضرت، قوال قریه‌سنده امام اولوب، ایکنچی مرتبه حج سفرندن قایتونده، اوتوز ایکنچی ۱۲۳۲ سنه‌ده اتل اوستونده کمه‌ده وفات اولدی. ساراتوف شهرندن طقوز فرسخ توباننده بر طرفه چقارلوب، دفن اولنمش، وقبری هم (زواوطوی) نام پرستین یاننده معلوم اولوب، پاراخود اوستوندن کورلور ایمش. کندیسنه ایشان دهبیدی محمد توره خان نام برشیخ طرفندن ۱۲۲۶ سنه‌ده حج سفرینه واردیغنده قریم الکاسندن یازلمش مکتوبندن برنسخه‌سی منظورمز اولدی. بالالری: علی الاکبر، عبیدالله، عنبر، سعیده، خدیجه، شریفه، در. عنبر مصطفی بن مرتضی المندشی نکاحنده، سعیده یماشرمه امامی سیف الدین بن خلیل نکاحنده، خدیجه سردی امامی حاجی عثمان نکاحنك، شریفه کویك قریه‌سنك فخرالدین

نام امام نکاحنده، ایدی. علی الاکبر الوغ قوالده امام اولوب، اوغلی حسن الدین مؤذن و آنك اوغلی جلال الدین دخی امام اولدی. عبیدالله حاجی سوردی قریه‌سنك امام ایدی؛ اوغلی اسماعیل حاجی بوکونده استانبولده‌در. شاگردلری: عزیز بن عثمان بن عبدالرحمن الکولباشی، محمدالامین بن نوروزعلی، مقصود بن قربانعلی الکولباشی عبیدالله بن کلیم الصولاباشی، وغیرلر.

اون صاتمق ایچون قزان شهرینه یبارمش اولان بر شاگردی قایتوب: «حضرت! اون صاتقان آقچه‌می کیسه‌دن اوغریلر آلدیلر، آنلری تفتیش ایدر ایچون کندکمده بوطرفده قالمش قاپچقلری اونلری برابر دخی آلوب کتمشلر!» دیدکنده قارشو: «آفرین همتکه یکت دیشی بویله اولور! ...» دیدکی مرویدر.

بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «عالم، فاضل، متقی، زاهد، ایدی، علمندن کوب کمسه‌لر فائده آلدیلر» دیمشدر. یازوب تمام ایتدکی بر قصیده‌نك آخرنده بویله ثبت ایلمشدر: «کتب القصیدة المبارکة فی مکة المکرمة فی ۱ شعبان ۱۲۳۲ سنة العبد الضعیف عبدش بن عبدالسلام البلغاری المولد والقوالی مسکناً». یازوی کوزل رسم کتابتی درستدر.

(۱ ل ا) محمد یار بن عبدالله (۶۷) بن مسلم. عبدالرحیم بن عثمان الاوتزایمانی شاگردلرندن اولوب، بخارایه واروب، تحصیل ایتدی. کابله سفر ایتمکله شیخ فیضخان بن خضرخان تربیه‌سیله طریقنده مأذون اولدی وبو سفرنده حج بیت الله ایله هم مشرف اولدی. بو دیاره کلدکنده تکرار حج سفرینه کیدوب، اوتوز ایکی ۱۲۳۲ سنه‌سنك طاعون ایله وفات اولدی. قبری قاره دکز ساحلنده اولان «آنافه» بلده‌سنده وبر روایته کوره استانبولده‌در. یالکز بر قزبالاسی قالوب، طیب بن زائد بن قاسمك الطابنی نکاحنده کوبمی آزمی طوروب، مدینهٔ منوره‌ده وفات اولمشدر.

محمد یار افندی، بصیرت صاحبی اولان عالملرك بری اولوب، قسقه تونلرده یستو نمازی فرض اولمه‌سی حقنده عربی العباره بر رساله‌سی واردر.

كى صحيفه مقدارنده اولان مذكور رساله‌نى (*) استاذى عبدالرحيم بن
ننه رديه اولمق اوزره يازلمش ديورلر. مقاريه بازارينه كلدكنده،
لقصد اورى قريه‌سنه واروب، ابوالنصر القورصاوى يه نصرت ويزمك
چون فتح الله اخوند ايله مناظره واسكات ايتدكى مرويدر.

١١٢) عبدالمجيب بن عبدالله (٦٧) بن مسلم. برادرى محمديار (١١١)
يديله برلكده سفر ايدوب، اوتوز ايكى ١٢٣٢ سنه طاعوننده «آنافه»
برنده وفات اولدى. وبر روايتده حج ايدوب قايتوب، اوزون عمر
روب، اصل قريه‌سى اولان آخوند قريه‌سنده ارتحال ايتمشدر. آچيق
وچى طرفندن خبر آلميه موفق اولماديغم ايچون، بو ايكى روايتنك هر
كيسنى يازدم. يوقسه كندى اطرافنده بونك حقنده درستنى بيلوچيلر
وب بولسه كرك. استاذلرى: اوريده حبيب الله بن الحسين، وغيرلر. برادرى
بى عالم وفاضل اولوب، محمدمغفور اسمنده براوغلى وار ايدى. بو
كيمسه هم آچولى قريه‌سنده عبدالرشيددن، يولق قريه‌سنده عبداللطيف
ن ادهم، دن تحصيل ايدوب، عبدالحكيم بن قربانعلى الچارداقلى دن
ريقتده مرخص اولمشيدى. لكن مريد جمع ايتمكله مشغول اولمادى
بيورلر. (٨٨) ياشنه ايرشوب ١٢٨٩ سنه‌ده وفات اولدى.

١١٣) نعمت الله بن عمر الاوتارى. قزان مضافاتندن اوتار قريه‌سندندر.
ابراهيم افندى بن خوجاش الشرلمه‌وى، دن تحصيل ايدوب، كابله سفر ايتدى،
اوراده شيخ فيضخانه مريد اولوب، طريقتده مرخص اولدى. صوكره حج
ايدوب استانبوله كلدى، ومقبوليت حاصل ايدوب، استانبولده شيخوخت
ايلدى. استانبولده نقيب الاشراف سيد اسماعيل بن ابراهيم البغدادى

(*) ديباجه‌سى: الحمدلله الذى جعل القرآن دليلا ونورا وهدى للمتقين
وشفاء للمؤمنين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين.
امابعد فخمس صلوات افترضهن الله تعالى على العباد فى كل يوم وليلة ..»

(عصمت بك) حضرتلری کندیسه مرید اولمشیدی. اوتوز ایکی ۱۲۳۲ سنه‌سنده استانبولده وفاتدر. بومملکتده فخرالدین نام براوغلی قالوب، نعمت‌الله بن رحمت‌الله التوضیحی قزنی نکاح ایلمشیدی. سلطان سلیم بن مصطفی اسمنه اوله‌رق تألیف ایلمش عربی العباره (رساله مدنیه) نام رساله‌سی (*) مشهوردر. دوانی وباشقه‌لردن نقل ایلمش اورنلری کوزل ایسه‌ده کندیلکندن سویامش اولان یرلری آنچه دکل ایدکی اربابنه معلوم اولسه کرك. عصردشلرمزدن محمد اسعد بن محمود بن احمد بن الحسین العراقی الشهرزوری (نورالهدایة والعرفان) نام کتابنده، مذکور رساله‌ٔ مدنیه‌دن بعض سوزلرنقل ایده‌در.

ابراهیم افندی ابن خوجاش طرفندن، قزاندن یبارلمش استفتا سننه جواب اوله‌رق کابل ویاکه استانبولدن یازمش اولان برمکتوبی مستفاد الاخبارده (قسم ۲ ص ۳۲۲) مذکوردر. مذکور مکتوبنده: «وسلامی الخاص الی مولانا شیخ الاسلام محمدجان افندی ونور عینی داملا فخرالدین افندی» دیه محمدجان مفتی‌ایله کندی اوغلنی ذکرایله‌در.

۱۱۴) محمد رحیم بن یوسف بن عبد الکریم بن آرسلان بن ابکا الآشطی. آتاسی‌یوسف بن‌عبدالکریم، آشط آولنده‌امام‌ایدی. برادرلرندن عبدالرشید بن یوسف حج سفرنده قاهره‌ده وفات اولوب، عبدالرفیع بن یوسف ۱۲۱۲ سنه حدودنده سیمی شهرنده وفات‌اولدی. قزقارنداشلرندن منور بنت یوسف، ابراهیم افندی ابن خوجاش نکاحنده، ومهربان بنت یوسف، عثمان‌بن عبدالله بن‌ایه‌انقل بن رحمانقل الیابنچوی نکاحنده‌ایدیلر.

محمدرحیم حضرت، آشطآولنده امام اولوب، اوچ ییل قرار ایتدکی صوکنده، ابراهیم‌بن‌خوجاش ایله، عملده ناقص قالدقلرندن متأسی اولوب،

(*) دیباجه‌سی: الحمدلله الذی جعل قلوب عرفائه معادن اسراره وصیرضمائر اولیائه مظاهر انواره واخرجهم من مطایق الجهل والغباوة الی مفازة العلم والدرایة وشرفهم بحصول الاطمئنان لنفوسهم والصلاة والسلام علی حبیب مرکز دائرة الوجود...

برنده ایکیسی اتفاق ایدرك محله واهللرنی ترکله تکرار تحصیل نیت
نمشلر، وداغستان طرفنه سفر ایلمشلردر. اول طرفده اکابر وافاضل کرام
ضورنك اون سنه استفاده ایتمکله خیلی معلومات کسب ایتمشلردر. بو دیاره
یتقلرنك، محمد رحیم افندینی، مچکره بایلری، کندی مسجدلرینه امام
لمق ایچون دعوت ایدرك امام ومدرس نصب ایتمشلردر. امامت وتدریس
لیفه سندن اوستون، آخوندلق مرتبه سی ده علاوه ایدلنوب اوتوز ایکی
۱۲۳ سنه (*) یاکه اوتوز اوچونچی ۱۲۳۳ سنه ده مچکره قریه سنك وفات
ولدی. عبدالسلام بن اوده میش نام سوداکرك، بری صوکنك ایکنچیسی
لهرق، محبوبه، حبیبه، نام قزلرنی نکاحلنمشدر.

بالالری: مظفر، عبدالله، عبیدالله، محمدشریف، موهوبه، ربیعه،
عزیزه، شریفه، فائزه، فاتحه، در. شاگردلری: ابو النصر عبدالنصیر
لقورصاوی، عبد الله بن یحی الچرتوشی، فخرالدین بن عبد الرحمن
لبختیاری، سبحان بن عبدالکریم المرجانی، محمدالامین دمین القاضی،
رف الدین بن زین الدین الاسترلی، نعمت الله بن بیکتمر الاسترلی، طاهر بن سبحان
لمقرئی، احسان بن عمر الممسه وی، عادلشاه بن عمر التلاکایی، حسن بن
نصور السردکی، امیرخان بن عبد المنان التالقشی، نعمت الله بن عبیدالله
الالمتی، رحمت الله بن عبیدالله الکیزلوی، فضل بن سیف الله الکیزلوی،
علی بن سیف الله التونتاری، عبدالحلیم بن زین العابدین المورطشی، شاه احمد
بن رفیق القورصاوی، وغیرلر.

بوکیمسه، فقه، اصول الفقه، منطق، کلام، علم التوحید والصفات،
فنلرندن درس آیتمش؛ وملکتمزك مشهور عالملرینه استاذ اولمش بر
فاضل کاملدر. [illegible]

بونك حقنده فاضل مرجانی: «محمد رحیم حضرت تکلفسز بر ذات
اولوب، اکثر درسی آداب مناظره اولور ایدی؛ جمعه خطبه لرنی قاراب

(*) آخوند حضرتلری میلادی ایله (۱۸۱۷) سنه سنده وفات اولدیغی
حالك قانغی آیده ایدکی حقنك معلومات تابلمادی. مذکور سنه ده هجری
ایله ۱۲۳۲ و۱۲۳۳ سنه لری طوغری کلدکندن بویله تردید ایله یازلدی.

اوقودیغی ایچون بر کون چیتك قونچندن خطبه‌سنی تابا آلمادیغنده، باشقه خطبه اوقومای: (الحاصل یخشی بولورغه قوشقان) دیه منبردن دوشدکی مرویدر؛ علمده تفوق ایتدکلرندن خاطرنی رعایه‌ده مساهله ایتدکلری‌یچون اولسه کرك، ابوالنصر القورصاوی ایله، عبدالله بن یحیی الچرتوشی‌نك هر ایکیسندن رضا اولمادیغی حالده رحلت ایتدکی سویلنمکده‌در» دیمشدر.

١٨١٦ سنه‌ٔم نویابر ٤ ابله مؤرخ اولان بر مکتوبی مستفاد الاخبارده مذکوردر (قسم ٢ ص ٣٦ – ٣٧). وایکنچی برمکتوبی (*) کندی قلمندن اوله‌رق بویرده نقل اولنه‌در: «کریم الخطاب، دلیل الصواب، المخصوص بعون الله الملك الوهاب، اعنی به ملا مسکاو دام عزه وسعده‌نك یوچه حضرتلرینه تحیات بلانهایه وتسلیمات بلاغایه، اهدا واتحاف اولنه همه تعلقلرکزی احتواء ایله. صوکره بوطرفده‌غی کمینه‌لر طرفندن سؤال شریفلرکز اولورسه لله الحمد والمنة دعاء خیرلرکز حمایتنده، اوغلانچقلرکز عبداللطیفنی وعبدالنصیرك ارشادی حقنده خاطر شریفلرکز جمع اولسون، علی قدر الطاقة فرمان همایونلرکز ذمه‌مزه لازمدر. انشاالله تعالی صلاحیت واستعدادلری وار، سزلردن وبزلردن دعاء خیر اولسه، هم اوزلرینك رغبتلری زیاده اولسه، الله تعالی اوزی ویرکوچیدر، ایمدی، کون الکاری حاجت اولنه‌سی کتابلر تابلسه، آلور ایدك، دیه مشورت ایتکان وقتلرنده آینکان ایدك: – بخارادن آلدرمق یخشیدر، بونداغینك مشقتی کوب – دیب. بوسوزی خوب کورشوب، سزلرگه کاغد کوندردیلر دیب بیله‌مز. ایمدی ارینبورغنده، قزانلی سوداکر عمر مصطای اوغلی واردر، معقول کورسه‌کز آکا اشارت ایده‌سز؛ آندن اصلح کشی یوقدر. چونکه کتابنی بیلوب آلورغه بخاراده آنك کشیسی واره. والسلام جوزه آینك ٦ انچی یومنده (بیل تاریخی کاغددن اوزلوب توشکان) کمینه محمدرحیم».

اوشبو خط یازلمش اولان ذات، بوکلمه مضافاتنده چالپی قریه‌سنده امام اولوب، وفات ایتدی. فاطمه نام برقزی تاشلیار قریه‌سنده ابوبکر

(*) بومکتوبی یکرمی سنه‌دن زیاده احتیاط اوزرنده صاقلادیغم صوکنده، ضائع اولماسون دیه، بریرده یازدم. والد محترمم اوزون وقتلر حفظ ایتدکی صوکنده بکا ویرمشیدی.

شمعون اوغلی میرزا خان نام ذاته (۱۲۵۳) تاریخنده نکاح اولنمشیدی.
النصیر نام اوغلی حقنده هیچ برخبر بیلنمادی. عبداللطیف نام اوغلی
چالپی قریه‌سنده امام ایدی. آخوند حضرتلك بویله الفاتلرینه مظهر
لان ذاتلك تفصیلا احوالنی بیلملك ایچون استفسار ایدوب یازمش اولان
توبمه، چقمق قریه‌سینك عبدالله بن الغفور حضرتلری: «مسکاوملا بزلرکه
لوم بر ذات اولوب، مسکاو ملا لقبندن زیاده‌یه لائق کمالنی یوق، علمدن
روم برکیمسه‌ایدی» دیه جواب یازمشیدی. بوتقدر یرچه آخوند حضرتلری،
کور مکتوبنی، فقط تکلفسز لسکندن، وشاکردلری ایچون خیر خواهلغندن
زمش اولور. (۱۲۱۵) تاریخنده برسکه قریه‌سنده عمر بن مصطای
برنای نام ذات وار ایدی، اوشبو خطنده مذکور اولان ذات بلسکه
رکیمسه‌در.

محمدرحیم حضرت اوغلی محمد شریفك (۱۸۳۱) ییل ۲۳نچی آزرده،
نرلیباش قریه سنك شیخ نعمت‌الله بن بیکنمر حضرتلرینه نصفی عربی ونصفی
رکی لسانیله یازلمش برمکتوبی منظورمز اولدی. لحن وخطاعلی اولدیغندن
برده نقل ایدلمادی. لکن بر یرنك: «اساس الدین امران الاشفاق علی
ن الله والتعظیم لامرالله» جمله سنی نقل ایتدکندن غایت کیفم کلدی.

۱۱۵) طیب بن اورازای بن ایمکای بن بیمکای. مینزله توابعنده
رصی آولنك امام ومدرس اولوب، اوتوز ایکنچی ۱۲۳۲ سنه‌ده وفاتدر.
سناذلری: رفیق بن طیب القورصاوی، عبدالسلام بن حسن القاریلی،
غیرلر. ظریف، ذکی، بر ذات ایدی دینورلر.

۱۱۶) حبیب‌الله بن الحسین (۵۸) بن عبدالکریم. یوزیتمش آلتی
۱۱۷ سنه‌ده جمادی الاولی بشنچی کون (دوشنبه کون) دنیایه کلوب، اوتوزاوچونچی
۱۲۳ سنه شهر رمضان اوّلنده دوشنبه کون (یکشنبه کون بولورغه تیوشلی
ایدی) اوری قریه سنك وفات اولدی. بخارا شهرینه واروب، عطاالله‌بن

عبدالهادی (١٢١٠ سنه‌ده وفات)، وباشقه فضلادن استفاده ایلمش، صوکره کابله سفر ایدوب؛ شیخ فیضخان صحبتنه ملازمتله طریقنده اجازت تحصیل ایلمشدر. بومملکتنه‌قایتدیغنده‌کوب شاکرد جمع ایدوب تعلیم ایلدی، ویارانی دا مسابسز کوب اولور ایدی. فاتونی: اوریك مشهور بایلردن رحمت الله بن توقتامش بن مسلم بن قطلغ بن جانمیرزا بن خواجه سید قزی زبیلادر.

شاگردلری: یونس بن ابراهیم القاقچرلی، دینمحمد المنچاشی، عبدالنصیر بن سیف الملك الاشطی، اسکندر بن ایشکامی، عبد النصیر بن عابد بن رحمانقلی، محسن بن بیکقل الشاشی، فضل بن نعمت الله بن بشیر الاجمی وغیرلری.

خلیفه‌لری: کندینك اوغلی عبدالعلیم، عبدالجلیل بن بیکمحمد القویصوی، وبونك اوغلی محمدیونس القویصوی، وغیرلر.

اصحاب ویارانی خصوصا میشچار طائفه‌سی کندیسنه زیاده مخلص اولوب، حتی‌که سفر وقتلرنده چانا وتکرماچ (کوبچك) ازلرنی یاتوب اوبارلر ویغلارلر، نذر وصدقه‌لرنی چیوب، احسان ایدرلر، ایمش. میشچارلر اکرده امام انتخاب اینمك اولسه‌لر، امام اولنه‌چق کیمسه‌دن: «اوری شریفده واردکمی؟ خانقاهه کردکمی؟ تنبیه اوقودکمی؟! ..» دیه صورر ایمش. اکرده وارمش، کرمش، اوقومش، ایسه امامت ایچون اتفاق نامه‌ترتیب ایدوب، یوق ایسه کرك الوغ برعالم‌ده اولسون رد ایدرلر ایمش. اوریك اولان طوفان حادثه‌سی بونك وفاتندن آزکونلر مقدم اولمشدر.

بوکیمسه حقنك فاضل مرجانی: «اوریك تاش مسجده امام اولدیغی صوکنك بایلر ایله آره سنه دشمنلق ونفرت دوشدی؛ بایلر اجتهادیله اخیرنك مسجدن برطرف ایدلدی؛ بر وقتده مفتی اولمیه (*) رغبت وسعی ایلدی؛ بونی بیلدکیله مفتی محمدجان کندیسنه خصم اولوب، انتقام آلمق ایچون فرصت کوزاتدی؛ مسجد ضرار دیه مسجدنی یاندرمیه فرمان ایلدی؛ لکن مفتینك بوامری نه سبب ایچوندر، اکمال ایدلمادی؛ اوزینك برادری فتح الله اخوند هم فوق الغایه دشمنی اولوب، هرالوغ وکچوك اشلرده آره‌لرنده

(*) بواش، مفتی محمدجان افندی حکم آستونده قالدیغی صوکنك اولسه کرك.

لفت اولور ایدی؛ ایکیسی ایکی مسجدده امام اولدقلری حالده برینك
أت اوقوی ایکنچیسنه ایشدلنور ایدی؛ بری روزه کونده ایکنچیسی افطار
لور، وایکنچیسی عید اوقودیغنده، برنچیسی روزه‌اولور(*) ایدی: لکن
فه تونلرده یستو نمازی فرض دکل اعتقادنی ایتدرمکده، بوایکی مبارك
ضرتنی، شیطان برفکره جمع ایلمش ایدی: کیوم، صالوم، طورمش،
رمش، اسبابلری بیك تکلفی اولور: آت، آربه، لری کوزل ویخشی
لور ایدی؛ قرأتی خوش، فقه، اصول الفقه، نحو، فلرندن درسلری اوله‌سه ده
وبرك درسی - تنبیه الغافلین - دن اولور ایدی: کوب دعوا ونزاع ایله
غول اولدیغی سببلی آخیر عمرنده، اولکی حالی برقدر تنزل ایتدی»
یمشلر.

کندیسنه فیضخان الکابلی طرفندن یازلمش اولان فارسیچه بر مکتوبی
رد: «الحمد لله العلیم الحکیم والصلاة والسلام علی رسوله الکریم ومن
عه فی سلوك المنهج القویم. فضیلت پناه وکمالات دستگاه منبع علوم روحانی
بع فیض سبحانی (**) محیط نقطة یقین مرکز دائرة توکل وتمکین سعادتمند
ردوجهان فرزند دینی داملا حبیب الله البلغاری سلمه الله تعالی معرز ومکرم
ارین باشند ودعاء سلام سنة الاسلام مطالعه نمایند. مخدوما استماع یافته‌که
عی بلیغ درتعمیر اوقات دارند مهماامکن باموز لاطائل نمی بردازند واحوال
اوقات واوضاع خودرا مصروف بمراقبه واذکار وتعلیم وتدریس وطاعت
عبادت مولای خود جل شأنه معمور داشته اند حمدالله سبحانه والمنة.
بدکه زیاده سعی وکوشش نمایند لئن شکرتم لازیدنکم ومن استوی یوماه
هو مغبون. سبحان الله چه نعمتی ست‌که درایام جوانی وتهی اسباب کامران

(*) هرنه قدر، بویله بر آفت بومملکتمزده بزلر حبیب الله ایشان ایله
ع الله آخوند حضرتلرندن میراث اولوب قالدی ایسه‌ده، اصل سبب، صوك
یمسه‌لر طرفندن تألیف ایدلن اثرلر در. کتاب، سنت علملری وهیچ اولمغانده
نقدمین اثرلری شیوع اولمادیغنده بوکبی فنا اشلردن خلاص اولمق ممکن
ولماز ظننده یز.

(**) فیض کلمه‌سنی مصدر اولان سبحان کلمه‌سنه اضافه ایلمك سببی
اکلاشلمادی.

توجهی بجناب قدس اوسبحانه داشته کوشش درجمعیت اوقات نموده آید
شکر این نعمت عظمی‌را بجا آرند ودر ازدیاد آن کوشند بدانندکه جمعیت
صوری‌که بظاهر وابسته‌ست اثر نسبت معنوی‌ست که نصیب باطن ست آثار
قبول اهل‌الله واخبار توفیق برادای وظاین بنده‌کی وانعامات منعم حقیقی
وجمعیت صوری ومعنوی‌این همه ازبرکات نظر دوستان اوست سبحانه‌شکر
کفتن کی توانم درخورنعمهای تو. سعادت آثار سعادت دارین منوط
بمتابعة سیدالکونین است علیه وعلیهم الصلاة والسلام اولا تصحیح عقاید
بمقتضای آراء صائبه اهل السنة والجماعة ثانیا علم حلال وحرام
وفرض الخ حاصل باید نمود وعمل بمقتضای این علم نیز درکارست
بعدازحصول این دوجناح اعتقادی وعملی اکرسعادت ازلی فرماید طیران
عالم قدس میسر آید وبدونها خرط القتاد. دنیای‌دنی‌که کرای ان‌نمی
کندکه آنرا ازمطالب شمرند وحصول مال وجاه اورا ازمقاصد انکارد بلند
همت باید بود بوسیله یابی وسیله اوراتعالی باید طلبید کار این است غیر
این همه هیچ. بشری‌لکم واقعاتی که‌اندراج یافته بود همه‌اصیل ومبارک است
اللهم زد، اما مکررشما کفته شده است زنهار بتوسط روحانیات مشایخ
وامداد ایشان مغرورنشوید که آن‌صور مشایخ فی الحقیقة لطائی شیخ مقتداست‌که
بان صورت ظهورنموده است ویك شرط دیکر نیز مرعی‌دارند وآن وحدة
قبلهٔ توجه‌ست قبلهٔ توجه‌را متعدد ساختن‌خودرا درتفرقه انداختن‌است مثل
مشهورست‌که « هرکه یکجاهمه جا وهرکه همه جاهیچ‌جا ». بدان واکاه باش
سعادت تووسعادت جمیع بنی آدم وفلاح ورستکاری همه‌در ذکر مولای
خودست جل شأنه تاممکن باشد جمیع اوقات‌را مستغرق ذکر الهی جل
سلطانه باید ساخت ویك لحظه تجویز غفلت نباید کرد:

* « ذکرکو ذکر تا تراجان است *
* پاکی دل زذکر یزدان ست». *

وسررشتهٔ کاررا مختصر باید کرفت تابسرعة سر انجام یابد. وباحوال
واذواق ومواجید وکشف وکشوف‌فریفته نباید باشد هر چندکه اصیل ونیك
همه اکر باشد زیره‌که جناب خواجه بزرك شاه نقشبند فرمودندکه هر
چزی‌که دیده شد وشنیده شد ودرکفت وکو آمد این همه ماوراء اوسبحانه

تعالی اورا سبحانه ماوراء وراء باید طلبید کارخانهٔ این بزرکوران بلند است ایشان ازجناب قدس او سبحانه اورا می خواهند وبجز اوبهیچ چیز نمی پردازند. وطریقهٔ ایشان طریقهٔ اصحاب کرام ست رضوان الله علیهم اجمعین غیر ازسکوت در طریقهٔ ایشان چیزی دیکر نیست. ودرمجلس حضرة رسالت صلی الله علیه وسلم وخلفاء راشدین سوای سکوت نبوده است بلکه اصحاب کرام اکر بچیزی محتاج میشوند سکوت می کردند تاکه اعرابی بیاید چیزی به پرسد واصحاب کرام بشنوند. همه ترسان ولرزان باید نمود ازبی نیاز پروردکار هم امیدوار. بالجمله زندکانی موافق شرع شریف بنمایند واجتناب ازبدعت والتزام سنت علی صاحبها الصلاة والسلام والتحیة.

معذور دارند که درین روزها چندان صحت بدن میسر نیست واحوال کاهاناخوش میباشد الحمد لله علی کل حال. درین زمان پرفتنه که درکرداب ظلمت فرورفتند ظلمت بدعت تمام عالم را کرفته است چنانچه رسم آنست که طریق پیری ومریدی کلاه وشجره وذکر جهر عرف شده است ازحقیقت پیری ومریدی خارج است بالجمله احتیاط واهتمام نمایند ان شاالله تعالی عنقریب فیوض وبرکات شما عالم کیرخواهد شد که خلق بسیار ازصحبت شما فیض وبرکت خواهند یافت. ودیکر بخدمة شما یکعدد دستار فرستاده شد قبول فرمایند. دیکرآن که هرسال برای شما ودیکر یاران بلغاری خط نوشته می شوند اکر شما نرسد چه باید کرد. ومبلغ سی روفیه هدیه که فرستاده بودند رسید خانهٔ احسان آباد. ودیکرآن که امسال بابازید بای (*) که مروريد کلان فرستاده بود رسید. وازجانب ملاعبدالکریم یك لباس وارلته فرنکی نیز رسید. وازجانب ملا موسی (**) پسر نذیر بای لباس وارلته فرنکی نیز رسید. ونیز ازجانب ضعیفی عبدالرشید پارهٔ نقره روانه نموده رسید. واز جانب ملاولی نامسه اشرفی رسید. ازین جانب ملاولی اورناشی را دعاء برسانند خدا برکت دهد. دیکر معلوم شما بوده باشد که از احوال شما بسیار خوبست وظاهر وباطن شما معمور نسبت باحوال دیکران

(*) قشقار قریه‌سینك بابازید بای بن عثمان بن عبدالقادر اولسه کرك. (۱۲۱۰) تاریخنده وفات اولوب، قشقار مقبره‌سنده دفن اولندی.
(**) اوری قریه‌سنده موسی بن نزیر بن توقتامش، اولسه کرك.

وبدانندکه خط ما هین خط است ومحل اعتبار واعتماد اگرکسی دیگر نوشته باشد اعتبار نیست از دست خود نوشته فافهم. واز احوال جمیع یاران شما غافل نیستم برهمین منوال احوال سلامتی خودرا بنوبسانند والسلام علی من اتبع الهدی. ان شاءالله این خطدر بلغار بدست ملاحبیب الله البلغاری میرسد.

۱۱۷) سلیم بن رحیمقل بن اورمان بن قاپقای بن یولای بن قولای بن سلیمان بن تمری بن رمی بن احسان. بوسلسلهٔ نسبی ارینبورغ توابعنده مصطفی قریه سنك امام عمران بن احمدجان بن سلیم، هم استرلیتامق شهرنك امام محمد عارف بن بختکری بن اسماعیل الرموی، ایسکی کتابلر ومجملر اطرافندن جمع ایدوب، یبارهشلر ایدی.

روایتلره کوره تمری بن رمی، مسقوا شهرنده دولت خدمتی ایتمش، ونیچه سنهلر ترجمان، اوله رق روسلر آره سنك متری رمیینی دیمکله شهرت بولمشدر. رمیینی عنوانی بوندن قالمشدر.

رحیمقل بن اورمانك، سلیم آخوندن باشقه اسماعیل اسملو اوغلی وار ایدی، اسماعیل بن رحیمقلك هم عبدالکریم نام اوغلی اولوب، استرلی ناحیه سنده «یرگان» قریه سنك (۱۲۶۸) تاریخی حدودنده وفات اولدی.

عبدالکریم بن اسماعیلك، بختیار، بختغنی، بختکری، محمدصادق، اسمنده اوغللری وار ایدی. بختکری، طولون خواجه الیرکانی، عبدالرحمن البالقلی، عبدالله بن یحیی الجرطوشی، محمدکریم بن محمدرحیم القزانی، حضورنك تحصیل ایدوب، استرلیتامق قریه سنك امام اولدی، وصوکره استعفا ایدرك منصبنی اوغلی محمد عارف افندیه تسلیم ایتدی. یتمش سکز یاشنك اولدیغی حالك (۱۳۱۲) سنه محرمنك وفات اولدی. متقی، حلیم، بر ذات ایدی، دیبورلر. محمد صادق، (۱۳۱۰) سنه حدودنده، اورسکی ناحیه سنك یولق قریه سنك وفات اولدی. بوکونك روسیه اسلاملرینك بیوك سوداکرلرندن، معدود اولان محمدشاکر ومحمدذاکر افندیلر، بونك اوغللریدر.

رمی اوغللری (بنورمی) زی نهری (بوکلمه ومینزله ناحیه لرندن کچمکك اولان مشهور بر یلغه در) بویندن هجرت ایدرك استرلی ناحیه سینه کلمشلردر.

وبرروایته کوره عبدالکریم بن اسماعیل (سرایلی) قریه‌سندن کوچوب برکانده مقام طوتمشدر.

صاحب ترجمه سلیم، قوندراونوغای نام قریه‌ده محمدبن علی الداغستانی حضورنده تحصیل ایدوب، ختم درس ایتدکنده، اوفا توابعنده (تنر) صوی بوینده آرسلان قریه‌سنده امام ومدرس اولدی. بونده ایسه خیلی وقت قالدیغنده ارینبورغ یاننده اولان سعید قصبه‌سنده قارغالی تماغی طرفنده ایکنچی مسجد حضورنده امامته تعیین ایدلدی. (احتمال که مشهورسز اوله‌رق بوخدمتی ادا ایتمشدر). صوکره آق اتل قربنده استرلی بلغه‌سی نهایتنده استرلیتامق شهری بناء ایدلدکنده، مسجد جامع بناءاوانه‌رق، باشلاب رسما امام نصب اولندی. بونده ایسه عمرینك نهایتنه‌دك امام هم آخوند ومدرس عنواننده خدمت ایدوب، سکسان بیش یاشلرنده وقتده اوتوزدورتنچی ١٢٣٤ سنه‌ده ارتحال ایتدی. قبرتاشنده: «المرحوم آخوند سلیم بن رحمنقلی ١٢٣٤–١٨١٩» دیه یازلمشدر. اوغللری: حلیم، عبد العلیم، میرزاقای، ابراهیم، احمدی، محمدجان، فخرالدین، حسین. فضل‌جان، احمدجان، دره قزلری: میمونه، ساعده، مسلمه، شریفه، حمیده، شفیعه، فاطمه، در. بونلردن احمدجان ترجمه‌سی ذکر ایدلنور.

١١٨) فخرالدین بن سبحانقل (٩٥) بن بیکمحمد. ولادتی کیچوچات قریه‌سنده اولوب، آناسی صاحبه بنت قاراقای ایدی. الکای آولنده حسام‌الدین بن مؤمن؛ صباده سیف الدین بن ابی بکر الشنکاری، حضورنده تحصیل ایدوب، یکرمی ایکنچی ١٢٢٢ سنه‌ده بخارا شهرینه سفر ایلدی. وبوسفرنده اوچ آی مقدار عمرنی سعیدده عبدالرحمن الکرمانی مدرسه‌سنده کچرمشیدی. ومذکور سنه‌ده بخارایه داخل اولوب، فضلاسندن بیش سنه مقداری تحصیل علوم ایلدی وصوکره حجاز قصدیله بخارادن مفارقت ایتدی. حرمینه واروب علماسیله صحبت ایلدی واستانبوله کله‌رك سلطان محمود بن عبدالحمید العثمانی‌یه ملاقت؛ وآنك طرفندن قاره دکز. ساحلنده اولان (آنافه) بلده‌سنه قاضی نصب اولندی. قضا خدمتنده ثبات واستقامت اوزرنده اوله‌رق، اوتوز دورتنچی ١٢٣٤ سنه‌ده وفات اولمشدر.

وفات خبری آناسی وباشقه طوغمه‌لرینه ینشدکنده فوق الحد محزون اولمشلردر. مذکور خبر، محترم والدم حضرتلرینك وقت ولادتنه مصادف اولدیغندن یادکار اولمق قصدیله «فخرالدین» تسمیه ایدلمشدر. اوزندن آزکونلر صوك خاتونی هم وفات اولمغله لطیفه اسمنده یالکز برقزلری قالمش ایمش. مذکوره قز، آناسینك آتاسی خانه‌سنده آلنه‌رق تربیه اولندیغندن خبر آلنمش ایسه‌ده، صوکره، خبرلری منقطع اولمشدر. یاننده اولان عزیز الوجود کتابلر، خاتونینك آتاسنده قالوب، بوکونده ایسه نه کبی ذاتلر تصرفلرینه کچمشدر؟.. بخارا وآنافه‌دن کوندرلمش اولان خطلری، بیرکه قریه‌سنده مشهور اسحاق بای حادثه‌سی صوکنده، طوغمه‌لری طرفندن اوت ایله یاندرلمشدر. ظریف، معلوماتی واسع، ادیب، برذات اولوب، یازوی فوق العاده کوزل ودرستدر. احمدجان بن امیرخان اقراننندن اولوب، یاشلکنده وفات اولمقده هم آکا اقتفاء ایتمشدر. بخاراده‌ایکن وقتنده، عبدالنصیربن‌عبدالرحیم‌النایمه‌وغانی بوندن اخذ علم ایدوب، اصحابی عدادینه داخل اولمشیدی.

آناسی اسمندن یازمش اولان وصیت نامه‌سی کندی قلمندن اوله‌رق بویرده نقل اولنه‌در: «بسم الله الرحمن الرحیم الحمدلله رب العالمین والصلاة والسلام علی رسوله محمد صلی‌الله علیه وسلم وعلی اله واصحابه الکرام‌امابعد اوشبو تذکیره‌درشول خصوصده وصیت ایتدم بن عبد ضعیفه وفقیره صاحبه قراقای مرحوم قزی فائد وضررمه تصرفم درست زمانده. اولا معلوم اوله خالص اعتقادم ایله کواهلق ویره‌من: حقیقتده اش بودر: الله‌تعالی حضرتندن باشقه هیچ برمعبود برحق باروهم ممکن دکلدر، یالکزدر، شریکی یوقدر. طوغدرلمادی، طوغدرمادی، زوجه وولددن وبارچهِ صفات نقایصدن منزهدر، بارچه صفات کمال ایله موصوفدر. ودخی خالص اعتقادم ایله‌ کواهلق‌ویره‌من: جنت، تموغ‌حق، میزان حق، صراط حق، عذابِ‌قبر وسؤال منکر ونکیر حق، قیامت‌کونی کلکوچیدر، آکا هیچ شك یوق. قبر اهللری قبرلرندن قوپمقلری حق. ودخی تحقیق رضا اولدم الله تبارك وتعالانك ربلغنه واسلام دیننه، محمدالمصطفی صلی‌الله علیه وسلمك نبوتنه وقران شریفك امامِلغنه، کعبه‌نك قبله‌لغنه، مؤمنلرك قارنداشلغنه،

وشبو اعتقاد اوزرنده ترکلك قیلدم، الله تعالی حضرتی تلاسه اوشبو اعتقاد
وزره اولرمن ، واوشبو اعتقاد اوزرنده قبرمدن قوبارولورمن. ودخی
ول الله تبارك وتعالا حضرتلرندن صوریمن بکا اولوم کلکانچه بنم اوزریمه
سنتی تمام ایتمکنی، وبکاهبه وبنده محکم ایلمش اعتقادنی بندن ساب ایتمای،
کہ محکم ایلمه‌سنی، حقیقنده پادشاهلق الله تعالی حضرتنه خاصدر، وبارچه
رسه‌که کوچی ینکوچیدر. ودخی توبهٔ نصوح ایله توبه‌ایده‌من واوکونه‌دن
له تعالی‌نك امر ونهیلرنده اولان تقصیراتمه . ویارلقایو استایمن کل
کناهمدن وخطامدن. وامید ایده‌من خالقمدن ورازقمدن تبارك اسمه‌توبم
قوللغنی وعفو ایدوب یارلقامقنی، آنك ایچون اوزی وعده ایتدی
وشبو مذکور ایله قللرینه اوزینك پغمبری محمد المصطفی صلی الله علیه
وسلم‌که ایندرگان کلام شریفنده، وآیتدی: «وهو الذی یقبل التوبة عن عباده
ویعفو عن السیئات». الله تبارك وتعالانك سوزی حق ووعده‌سی حقدر.
ودخی رحمتی کل نرسه‌نی صغدردی وغضبندن سبقت ایتدی وهو الغفور الرحیم.
وثانیا وصیت ایده‌من کمینه وضعیفه بن صاحبه قراقای قزی بالالرمه یعنی
اوغللرمه وقزلرمه وطوغمه‌لرمه وقریبلرمه، وشونلر بنم سوزمی قبول ایده‌لر،
شول نرسه‌لر ایله، وصیت قیلدی اول نرسه‌لر ایله ابراهیم علیه السلام
ویعقوب علیه السلام، اوزلرینك اوغللرینه، آیتدکلری حالده: «یابنی
ان الله اصطفی لکم الدین فلاتموتن الا وانتم مسلمون» یعنی ای بنم اوغللرم
حقیقتده الله تعالی وتبارك ویردی سزلره دینك صفوه‌سنی اول اسلام دینیدر،
ودخی سزلره توفیق ویردی اول دینی طوتمق ایچون، بس سزلرك
اولومکز اولماسون، مکر اولسون اسلام اوزره ثابت اولدقکزده. ودخی وصیت
ایده‌من الله تعالی‌که تقوالق ایده‌سز حق تقوالق ایله ومطیع اوله‌سز یاشرنده
واشکاره‌ده، سوزکزده، وفعلکزده، وقائم ایده‌سز دین اسلامی واول
دینده متفرق اولمایه‌سز. وبیله‌سز شول نرسه‌لرکه وصیت ایتدم، هیچ
کیمسه آنلردن موکسز دکلدر. ودخی وصیت ایده‌من بنم مال متروکم
اولسه اوزمالمدن، اولمازسه اوزکز کوچکز یتدکنچه اولا موافق السنة
تکفین، تجهیز، دفن ایده‌سز، وبوندن صوك ویره‌چك بورچلرمی قضا
وآلاچقلرمی اقتضا وردّ ودایع وامانت قیله‌سز. بالغ اولدیغمدن صوك

مدتده‌کی صلاتم، زکاتم، کفارات افطار عمد وکفارت أيمانم وغير نافله خيرات
ایچون، مال متروکم اولسه اوزمالمدن، اکرده اولماز ایسه اوزمالـکزدن
اکرچه مقدار شرعیکه یتماز ایسه‌ده دور ایله کامللب ویره‌سز. فقیر
ویردککزده دقت نظر ایدوب مصرف زکات اولان کیمسه اولدقنی بیلوب
ویره‌سز، اوشبو وصیتلرمی وفاتم صوکنده تنفیذ ایدر ایچون وصی ایتدم
اوغللرم ملاسیف الدین، ملافصیح الدین وفخر الدین، نی امانتلرن، دیانتلرن
شفقتلرن' اعتقاد ایدوب' ودخی دفنم بعدنده هرقایوکز اوغللرم وقزلرم
بر ر کلام شریف ختم ایدوب روحمه باغشلایه‌سز، وبز کمینه‌لر سیف الدین،
فصیح الدین، فخر الدین ملاسبحانقل اوغللری الله تبارك وتعالانك اعانتنه
اعتماد ایدوب، انکامزك اوشبو وصیتنی قبول ایتدك. ودخی موصیه صاحبه قراقای
قزی ووصی اولان اوغللری سیف الدین، فصیح الدین، فخر الدین ملا
سبحانقل اوغللری کواه قیلدق مذکور ایصاوقبولـکه توبانده اسملری مذکور
شهود عادللری» . بابامز سیف الدین بن سبحانقلك مختصر القدوری نسخه‌سی
طرفنه: «١٨٠١ سنه ربیع الاول ١٧ نده خلاصة القدوریدن درس باشلادم،
مضموننده اوله‌رق صاحب ترجمه فخر الدین افندی یازوب قویمشدر. (١٢١٦)
هجریه‌ده اوله‌ در.

١١٩) مولود بن مصطفی بن یونس. اوفا شهرندن ایکی مرحله مسافه‌ده
„قالتای“ قریه‌سنه منسوب اولوب، سلیمان (٩٥) آخوند ومشاهیردن عبد المنان
آخوندلرك برادریدر. یازوی کوزل اولوب، داغستانیلر رسمنه اوخشاغاندر.
اماملغنه علاوه اوله‌رق (١٧٧٨) م‌ده تشرین اول (٢٢) ده (١٨٢٦) رقم
اوزرنده آخوندلق منشوری آلمشیدی. اوتوز آلتنچی ١٢٣٠ سنه حدودنده
وفات اولوب، قالتای مقبره‌سنده دفن اولندی. تکلفسز، ساده بر ذات
اولوب، دنیاسی ایرکن اولمشدر. بوغاچوف اتباعندن قورقوب بتون قریه
خلقی اورمانه قاچدقلری وقت، مولود آخوند بریالـکزی قریه‌ده قالمشیدی،
بوغاچوف آدملری قریه‌یه کلوب، آخوندك کوزی اوکنده آلتون وکموش،
وبوندن باشقه اشیاسنی آلوب خانه‌سنه اوت یاقمشلر، وبر ساعت ایچنده

[...]ون قریه‌نی برایله برابر اینه‌شلردر. شاگردلری: عبدالقادر بن سلیمان،
[...]غیرلر. بالالری: یوسف، محمدالامین، احمد، اسماعیل، وغیرلر. یوسف
[...]م اوغلی اورشاك نهرننك „آیری قول“ قریه سننك امامت ایلمشدر، کوزل
[...]ی وار ایدی، دییورلر. احمد نام اوغلی هم قالتاینك آخوند حضرت اورننه
[...]ام اوله‌رق آلنمش اوچ یاشنده ۱۲۶۵ سنه‌ده وفات اولدی. بوننك فاطمه
[...] قزی اوفا شهرننك مؤذن خیرالدین بن هاشم بن ره‌ءانقل نکاحنده ایدی.

مولود آخوندنك بر مکتوبی، بویرده کندی قلمندن نقل ایدلنه‌در:
[...]لطانای آولنده اولان دین قارنداشلرمزدن چلپی ملابیککنه و باشقه ایا
[...]اعتلری هم تیکره یاق قریه اهللری بارچه‌لری اتفاق ایلیوب، مذکور
[...]ریه‌ده جمعه وعید قائم ایلمك حقنده، بن غریب مبتلایه یوز دوتوب،
[...]دن طلب ایتدیلر. ناچار، عزیز اسلام دینمز غیرت وشرافتی؛ شان
[...]شوکتی یوما فیوما‌عای وقوتلی اولمق اراده سیله اول امر شریفه اذن ویرلوب
[...]معه واعیاد قائم ایلمکه بیورلدی. اگرچندیکه مصر، قاضی، کبی شرائط
[...]عه‌سی موجود دکلسه‌ده، شرائط ضروریه‌سی موجوددر. امام شافعی ومحمد
[...]حضرتلری، امامدن باشقه قرق کیمسه‌اولسه‌لر، نه یرده استرسه‌لرده جمعه
[...]اوقومق درست دیه‌شلر. بوزمانده فتوی هم عمل بوکا اولمشدر. قاله وکتبه
آخوند مولود بن مصطفی»

بو فقتواسنه تاریخ قویلمامش ایسه‌ده، الله اعلم اوفا بلده سننك اولان جمعیت
اسلامیه محکمه سی تأسیس ایدلمازدن مقدم اولور.

۱۲۰) عبدالسلام بن عبدالرحمن بن عبدالعزیز بن رفیق (۳۲)
القورصاوی. تاشکیچوده امام اولوب، اوتوز آلتنچی ۱۲۳۶ سنه‌ده وفات
اولدی. اوزون عمر سوروب، حج ایله مشرف اولمشیدی. استاذلری:
بیکچنطای بن ابراهیم البرسکوی، عبدالرحمن بن محمد شریف الکرمانی
ایدی. بالالری: جمال‌الدین، فخرالدین، نصرالدین، سراج‌الدین، در.
جمال‌الدین، بخاراده تحصیل ایدوب، قایندیغی صوکنده سفاهتله مبتلا
اوله‌رق (اربیت) طرفنده هلاك اولدیغی مرویدر.

١٢١) صفر بن اسماعيل بن مراد بن قدرمت (قدرمحمد) بن احمد بن جلمت بن كرى التالقشى. براق باباسى جلمت بن كرى، سنبرطرفند كوچوب كلوب، چيسطاى مضافاتنك «چيرولى شونطالى» اسملو آوله نزول ايلمشدر. مراد بن قدرمت، شونطالى ده مدفون اولوب، عوام الناس، زيارتنه وارمقلر ايمش. اسماعيل بن مراد تالقش آولنك زراعت ايله اشتغال ايدر ايدى. صاحب ترجمه صفر بن اسماعيل، مالمش مضافاتى (صاصنا) قريه سنده اوقوب، صوكره شوقريه ده امام ومدرس اولدى. تاج الدين بن عبد الرشيد الاشتراكى دن مقدم، يوقارى صنه ده ايكنچى مسجدده سفرى ملا ديه اسمى اولان كيمسه، اوشبو ذات اولسه كرك. اون بيللر طورديغى صوكنده صاصنا بايلرى ايله الفتى كيدوب، اصل وطنى اولان تالقش قريه سنه قايتوب امام اولدى. اوتوز آلتنچى ١٢٣٦ سنه ده وفاتدر. وفات اولديغنك شيخى عبيد الله بن جعفر الكزاوى بالقصد تالقش قريه سنه كلوب، زيارت ايلدش وفوتى ايچون الوغ تأسف ايتمشدر. مدرسه سنده يازلمش كتابلردن منظورمز اولانلرى: برخلاصة القدورى اخيرنده: «تم بمدرسة صفر بن اسماعيل بقرية تالقش فى ولاية قزان فى شوال ١٢٠٢ سنه». برتفسير ثعلبى اخيرنده: «كتبه فيض الله بن عبد الرحيم بقرية تالقش فى ولاية قزان بمدرسة صفر بن اسماعيل ١٢٠٦ سنه». شاكردلرى: عبد اللطيف بن چوراش القلشريفى، وغيرلر.

بوكونده تالقش قريه سنده امام اولان شامل افندى بن فخر الدين، صفر حضرت حقنده اوشبو مضمونده برمكتوب ارسال ايلمشيدى: «خط كزى آلديغم ايله صفر حضرت احوالنى تفتيش ايتميه باشلادم، لكن سز، صورديغكز شيلر حقنده معلومات تابمق زياده مشكلدر. بونك احوالندن برقدر اولسه ده آكلامق ممكن اولان كيمسه فاطمه بنت ابى بكر نام بر كيلونى اولديغندن، آندن صوراشدم. مزبوره، صفر حضرتك تحصيلى صاصنه ده ايدكنى سويلسه ده، استاذينك نه كبى ذات ايدكنى بيلميور. صفر حضرتك كتابلرى تكرار وتكرار اولان يانغينلرده تلف اولمشلر ايمش. صفر حضرت بك غيور بر ذات اولوب، كوب سنتلرنى احياء ايتدكى روايت ايدلنور. درسى قوتلى، شاگردى كوب اولديغى مشهور ايسه ده، مدرسه سنده تكميل فن

ایدن ذاتلر بوطرفده ایشلهیور. قبرنك اولان تاشنی قارامق ایچون قار، ...وب کون قاراونی کوتدم. بویله وقت یترکنك، معتبر قارتلری برابرمه ...لوب، وحاجت اسبابلرمی یانمه قویوب کیتدم (*). یانمده اولان بولداشلر ...لت ایدن تربه یه واردق، صفر حضرت تربه سی بو، وتاشیده اوشبو ...یدیلر. تاشك یازولری موکلندکندن یازوی اوقومق ممکن بولمادی. ...ونك ایچون جیلی صوایله بخشی یودم، یازونی تمیزلهدم. صوکره کوب ...جتهادلر صرف ایدوب اوقودم گرچه بعض بر شبههلردن خلاص اولهادم ...یسهده، اصل مقصد معلوم اولندی. یدی سطراوزرنده یازلان تاریخ اوشبو ...وشده در:

١) هوالحی الذی لا یموت
٢) کل نفس ذائقة الموت
٣) بد جوزا بد هبة الله
٤) اوله موسی
٥) تاریخ خان جوجی
٦) بابا لوچال شعبان
٧) تاریخ الکوشر کواز آق

اوچونچی سطرده اولان «هبة الله» هم دورتنچی سطرده «اوله موسی» عبارهسنی «هیبة اوله غوسی» صورتنده اوقومق ممکن. ظنمه کوره تاش صاحبی، جوجی اولادندن برخان اولوب، یدی یوز ۰۰ ٧ سنه شعبانندهوفات اولمشدر. بتون قریه خلقینك صفرحضرت تاشی زعم ایتدکلری تاشلری بویله اولوب کورلدی. تاشی کیم قویمش وبویره نه مناسبت ایله کلمش، بوندن ایسه هیچ کمك خبری یوقدر. صفرحضرتك ترجمه سی بوطرفده تماماونودلمش، بالکز نیچوك اولسهده اسمی قالمشدر، خلقمزك حالنه نظرا اسم قالمقده شایان تعجب برشیدر! ۰۰۰»

(*) مکتوبك اولان بو عبارت شوقدر کیفنه کتدی که، کویا افریقا ایچلرنی کشف ایتمیه یوللاندیغی کبی برخیال اوزرنده قالدم.

بالالری: احمد، محمد، وغیرلر. محمد، عبدالله بن یحیی الچر طوش حضورنده تحصیل ایدوب، آتاسی وفاتنده آنك اورننه امام اولدی. بر قدر فضلی وار ایدی، دیورلر.

۱۲۲) اوز بك بن سبدانقل بن مصطفی. سعید قصبه‌سنده امام اولوب، اوتوز آلتنچی ۱۲۳۶ سنه‌ده وفات اولدی. اصلی سنبر توابعنك «شیمیرزا» نام قریه دندر. عثمان، عطاءالله، نام اوغللری سعیدده امامت ایتدیلر. عطاءالله رسم خطده مهارتله وحفیدی عبدالسلام بن عثمان قرأتی خوش اولمقله مشهور ایدی. شاگردلری: آلتی آتا قریه‌سینك محی‌الدین بن حسن، وغیرلر.

۱۲۳) فضل بن ابراهیم بن قطلغ احمد الآچکنی الاَلْمَنی. اصللری کرماندن اولوب، تنکاچ قبیله‌سنه منسوبلردر. چیلابی مضافاتنده (المن) آولنده امام ومدرس اولوب، اوتوز یدنچی ۱۲۳۷ سنه‌لرده وفات اولدی. بلبای توابعنده عبدالوهاب بن شریف (*) نام کمسه حضورنده تحصیل

(*) چقماغوش قریه‌سنده، عبدالسلام القاریلی کیاوی عبدالوهاب آخوند وآنك اوغلی حبیب‌الله آخوند نامنده مشهور عالملر واردر. بونلرك بردن شاکردلری کوب اولدیغندن، وایکنچیدن ترجمه‌سی ذکر ایدلمش سلیمان آخوند ایله قرابتلری اولدیغندن، ترجمهٔ حاللرنی بیلمك ایچون فوق العاده سعی ایتمشیدم. فرعلرندن وانسابلرندن معروف ذاتلره خصوصی وعمومی مکتوبلر یازدم، بلکه تسلیم اولنمامشدر دیه بونلری تکرار ایتدم وکوبلرینه حاضر کانورت ایله پوسته پوللری قویدم وبعض ذاتلر واسطه‌سیله رجاده اولندم، مکرده بویله سعیلرم تمام ثمره‌سز قالدی، زیرا برسطر اولسون جواب کلمادی. شو سببدن بو ذاتلرك حالی بنم قاشمده قارانغولقده قالدی. نام عالیلری ایچون بن خدمت ایتدم لکن اعوان اولمادی. فرعلرندن یوق ایکن کاشکی طرفلرنده تالقش امامی شاکل افندی کبی غیور برذات اولنه ایدی، بونلرك اسملرینه‌ده خدمت ایتمك بلکه میسر اولور ایدی.

يندكى وقت، يوز سكسان يدنچى ١١٨٧ سنه‌ده فرائض سراجيه شرحى
زوب تمام ايلمشدر. بوندن صوڭ سعيد قصبه‌سنه واروب، تحصيل
يندكى مرويدر. بالالرى: فخرالدين، عبدالحق، عبدالفتاح، احمد،
درالدين، عليمه، صابره، خائفه، صغيره، در. عليمه آدلوقزى، محمد
لمريش بن عبدالجميل نكاحنده ايدى. شاكردلرى: عين‌الله بن اسدالله
لاچكنى، شفى بن يانبولاد الاچكنى، عبدالقادر بن قهرمان
اصفاكولى، روزى ايشان الطوبلى، عبدالمجيب بن الخان القرمانى،
وغيرلر. بو كيمسه، شو اطرافك اكابرندن واعتمادلى علماسندن
اولوب، ابوالنصر القورصاوى مسلكنده اوله‌رق هروقت آكا نصرت
ويردكى مشهوردر. بخارا شهرينه ايلچيلك صفتيله واروب، استانبول وداغستان
طرفلرنده سياحت ايتدى. اوشبو وقتده حج بيت الله ايله هم مشرف اولدى.
نحو، فقه، منطق، كلام، اعتقادات، اصول الفقه، معان وبيان، فنلرنده
درسى اوله‌رق، كوب كيمسه‌لر استفاده ايتمشلردر. طرويسكى،
قزيلجار، چيلابى، ناحيه‌لرنده وسيبيرياده كوب مرتبه جولان ايدوب،
سفر وقتلرنده هم شاگردلرنى برابر آله‌رق هميشه تعليم ونشر علم ايله
مشغول اولور، ويوردكى برلرنك مناسب اورنلره شاكردلرنى اورناشدروب
تعليم ايله بيورر ايمش. اوتوز برنچى ١٢٣١ سنه‌لرده (تارا) قصبه‌سنه
واروب تعليم ايلمش، وشوطرفده اولان علماء اولوغ وكچوكلرى بالاتفاق
مجلسنه حاضر اوله‌رق درس سماع ايلمشلردر. بر مقدار مدت، بويله دوام
ايتدكى صوكنده، ابراهيم بن جعفر نام شاكردنى تدريس ايچون نصب
ايدرك، كندييسى وطن اصليسى اولان المن قريه‌سنه رجوع ايتمشدر. بوننك
عصرنده المن قريه‌سنده عبدالناصر بن ثابت اسمنده ايكنچى برعالم
ومدرس اولمش ايسه‌ده، بوطرفلرده، كوب سوزلى آز اشلى خلقلر
اولماديغندنمى، ياكه بوعصرده بوولايتلر يالقاو واويقوچان شيطانلر
اداره‌سنده اولنديغندنمى، نه حكمتدر؟ آره‌لرى تمام الفت ومحبت اوزرنك
كچمشلر.

١٢٤) جعفر بن ادنی قل‌الاکرجوی. اصلی کاینه ایلنده (مل
قریه‌سندندر. ذاتقه توابعنده‌اکرجی نام آولده امام ومدرس اولوب
اوتوز یدنچی ١٢٣٧ سنه‌ده وفات اولدی. یازوی کوزل اولوب، یازمش
اولان قرآن شریف نسخه‌لری بوکونه قدر، خلق آره‌سنده استعمال ایدلدکی
مرویدر. استاذی عبدالسلام بن حسن القاریلی اولوب، خاتونی‌ده مذکور
استاذینك قزی حبیبه‌در. اوغلی ابوبکر ذکر ایدلنور.

١٢٥) فیض‌الله بن عباس بن مؤمن بن مسلم. مینزله مضافاتنك
مسلم آولنده مدرس اولوب، اوتوز سکزنچی ١٢٣٨ سنه‌ده وفات اولدی.
استاذی سیف‌الدین بن ابی بکر الشنکاریدر. استاذی وقتنك صبا قریه‌سنك
برقدر مدت تدریس هم ایلمشیدی. صوکره کندی قریه‌سینه قاینوب
شاگرد جمع ایلمش وبر آره‌لق حج سفرینه هم یوروب کلمشدر.

١٢٦) عبیدالله بن جعفر (٦٩) بن ابراهیم. چرمشان یلغه‌سنده
کیزلو قریه‌سنده امامت وشیخوخت ایلدی. یتمش ایکی یاشنده وقتنده
شوال آینك یکرمی آلتنچی کونی اوتوز سکزنچی ١٢٣٨ سنه‌ده وفات اولدی.
قبری کیزلوده اولوب، اوستنه‌قویلمش تاشی هم واردر. عبدالسلام بن
حسن القاریلی حضورنده تحصیل ایتدکی صوکنده ولید بن امین السعیدی
حضورنده تربیه‌لنوب، کمالات تحصیل ایلمش وکندیسی حضورنده هم کوب
ذاتلر استفاده ایلمشدر. خاتونی، ایسکی سلمان قریه‌سنك ابوالقاسم قزی
حفیظه اولوب، (١٢٤٨) تاریخنده ذوالقعده‌ده وفات اولدی. وایکنچی
خاتونی عبیده اختم قزی هم مذکور ایسکی سلمان قریه‌سندن اولوب،
(١٢٥٨) تاریخنده قزان شهرنده وفات اولدی. بالالری: نعمت‌الله،
رحمت‌الله، محمد، حبیب‌الله، عبدالبدیع، احمد، حبیبه، محبوبه، عائشه،
فاطمه. در. حبیب‌الله، ککری تاو قریه‌سنده، وعبدالبدیع ایسانتیمر
قریه‌سنده امام اولدقلری حالده واحمده کچکنه یاشنده وفات ایتدیلر.

حبیبه ، آلابوغه مضافاتی ایلمت قریه‌سی نظر ایلمت اوغلی نکاحنده؛ محبوبه٬ اورازگیلدی فامیلیه‌سنده بیکمحمد بن محمد رحیم نکاحنده؛ عائشه بیسطای قصبه‌سنده عبدالحکیم‌نام کیمسه نکاحنده؛ فاطمه٬ قزانده کشای مرتضی نکاحنده؛ ایدی. باشقه بالالری اوزلرینه باشقه ذکر ایدلنورلر. یاکرد واصحابلری: عبدالوهاب بن ایمانقل الرجبی٬ بشیر بن جمعه قلی الجبلی، عبدالجبار بن عبدالکریم الالمتی٬ مناسب الجبلی٬ هبت‌الله بن اسحاق الماچاوی، اختم الجبلی٬ جارالله بن بیکمحمد الصاتشی، حمزة الجبلی، وغیرلر. کندی لسانمز اوزره طریقت ادابی حقنده بر رساله‌سی اولدیغی مرویدر. بوکیمسه حقنده فاضل‌مرجانی: «عصرنده مشهور والوغ عالملردن بری ایدی، مرید تربیه ایدوب، طریقتده شیخ ایدی» دیمشدر.

١٢٧) بنیامن بن یهودا بن بالطاچ. اوصا مضافاتنده آقلوش آولنده امام اولوب، اوتوز سکزنچی ١٢٣٨ سنه‌لرده وفات اولدی. استاذی: الوغ صبا قریه‌سنده عبدالرشید بن قدر محمد، ذر. آخوند محمد قاسم المنصوری خبرینه کوره٬ اطرافنده علم ایله شهرتی اولمشدر.

(اوچونچی جزء تمام اولدی)

خطاء	صواب	بيت	يول
اربنبوغ	اورينبورغ	٩٠	٦
تجوز	تجوزت	٩٧	٥
ويوئيده	ويؤيده	٩٨	٢١
ولكنم	ولكنهم	٩٨	٢٣
تقدم	بتقدم	١٠١	٦
عداو	عداد	١٠١	٩
شعض	شخص	١٠١	١٤
مزمرفاتى	مزخرفاتى	١٠١	١٨
بورنج	بوريج	١٠٦	٦
واسفا	وااسفا	١٠٦	٧
مزمرفاتى	مزخرفاتى	١٠٨	٢٤
حصملر	خصملر	١١١	٧
وفد	وفسر	١١١	٢٣
سائقله	سائقه‌سيله	١١١	١٧
مواحذ	مواخذه		
تلفسغ	تفلسف	١١٣	٢٤
سليم	يسلم	١١٣	٢٨

خطاء	صواب	بيت	يول
حكم	حكيم	١١٥	١٤
نصرالله	نهرالله	١١٧	٢٧
لابا	لاابا	١١٨	٢
اليها	اليه	١٢٦	٢٥
التشبية	التشبيه	١٢٨	٥
نبغى	بنفى	١٢٨	٥
رساله	رسالة	١٣١	١٣
السنجات	النجات	١٣٢	٨
عبارنك	عبارتك	١٣٥	١٦
ئنك	مضربه‌نك	١٣٩	١٣
عملده	علمده	١٤١	٢٢
دمين	بن دمين	١٤٢	١٣
مناضره	مناظره	١٤٢	٢٤
بريرده	بويرده	١٤٣	٢٧
بزلر	بزلره	١٤٦	٢٢
فبول	قبول	١٤٨	١٧
نقزه	نقره	١٤٨	٢٢

آثار

بلکتمزده اولان اسلام عالملرینك ومشهور کیمسه‌لرینك ترجمه وطبقه‌لری
تاریخ ولادت ووفاتلری، وباشقه احواللری حقنده یازلمش کتابدر .

دورتنچی جزء

صاحبی
رضاء الدین بن فخرالدین

ان آثارنا تدل علینا   فانظروا بعدنا الی الآثار

« اوفا »
۱۳۲۰ سنه

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 13 Іюня 1903 года
باصلمه‌سنه رخصت بیرلدی سانکت پیتربورغده ۱۳ انچی ایون ۱۹۰۳ سنه

Оренбургъ,
Типографія М.-Ф. Г. КАРИМОВА.
1903.

دورتنچى جزء ابتداسى

۱۲۸ — عبدالقادر بن سليمان (۹۵) بن مصطفى بن يونس. او
شهرندن مغرب طرفنده وقارمسان يلغه‌سنده اولان (قارشين شريف) آولنه
امام، مدرس، آخوند اولوب، اوتوز سكزنچى ۱۲۳۸ سنه‌ده وفات اولدى
وايسكى مقبره‌گه دفن اولندى. خاتونى چاقماغش قريه‌سينك عبدالوهاب
آخوند وبر روايته كوره عبدالوهاب آخوند اوغلى حبيب الله آخوند قزيدر
بالالرى: عبدالعلام، صبغت الله، خير الله، صنعت الله، عبدالفتاح، عبدالصمد
حبيبه، در. استاذلرى: مولود بن مصطفى، عبداللطيف بن ابراهيم البيركوى
(بوكيمسه ۱۲۰۳ سنه ده سلامت ايدى) وغيرلر. يازوب تمام ايلمش اولان
بر افتتاح نسخه‌سى آخرنده بويله كورلدى: «قد تم شرح المصباح المسمى
بالافتتاح بعون الله الملك الفتاح. قد وقع الفراغ من تحرير هذه الرسالة الشريفة
اللطيفة المرغوبة من هجرة نبينا صلى الله عليه وسلم ۱۱۹۸ سنه فى قرية
(قلطاى) وفى مدرسة علامة العصر وفريد الدهر افندى الزمان ومدرس الدوران
مولانا واولانا آخوند مولود فى يد عبدالقادر بن ملا سليمان». وبر شرح
ايساغوجى تمام ايتدكى صوكنده بو عبارتنى يازمشدر: «قد وقع الفراغ من تسويد
هذه الحروف فى يد عبدالقادر بن ملا سليمان فى مدرسة افندى الزمان عبد
اللطيف بن ابراهيم من هجرة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم ۱۱۹۸ سنة تم فى
يوم الخميس فى ثمان وعشرين من ذى القعدة». عبدالفتاح وعبدالصمد اسملر
اوغللرى طرفندن، بو كونده نسلى منقرضدر. زمانه‌سنده علم ومعرفت ايله
مشهور اولوب، شاگردى كوب ودرسى قوتلى هم فائده‌لى اولور ايمش. جعفر
ايشان طوغروسنده اعتقادى كامل اولوب، برنچى مخلصلرندن ايدى، ديورلر.
كندى قلمندن اوله‌رق برقدر مكتوبلرى بو يرده نقل اولنه در:

برنچى مكتوبى) بو بى آولنده داملا عبدالكريم حضرت مدرسه‌سنده
طالب العلم اوغلوم عبدالعلامغه. قارشين آولندن. بذكر المستعان. فرزندم

العلامغه . ادعيهء خالصانه‌لرمزى اهدى ايلدك . بو جانبدن استعلام
رسه لله الحمد الى آلان جميع اقران واشياعله دائرهء صحتده
كوزلرمز . من بعد اول قادر بى همتا بارچه‌مزى عافيتلك بسليه
له وكرمه . امابعد بو حامل رقملر آرقلى مرسول مكتوبكزى بولقوب،
ت وسلامتلكده ايدكنزى بيلوب، زياده خوش اولدق . ايسكى بيلمنلركزى
وندق، ياكادن آلنمش بيليتمنى ابو بكر آرقلى ييباردك، شايد مسلمدر . ايسكيسى
لنماز بورن آلنغان ايدى، شايد كوب تفاوت يوقدر . هم آنك ايله ييبارلدى
لك كاغد وغير ذاتلر، بارچه‌سى خطده معلومدر . تسليمندن خبر ايدرسز .
ضبح وتلخيص صوراب يازمشسز، لكن اول كتابلره حاضر وقت دكل، نصيب
رسه اوقوغان زمانكزده ييبارلور . بريولى اول قدر كوب فنلرى احاطه‌وضبط
يك، طاقت بشريه‌دن خارجدر . حاجت زمانده انشاءالله توقف ايدلماز .
رح وقايه بوطرفده بالفعل وجودى محاله قريبدر . هرچند ممكن اولديغنده
ر حاشيه استنساخه اقدام ايده‌سز . تعبير الرءيا من الينا بيع كنديمزده
ملمدر . تحصيل حاصل اولنميه، هم كتب ضروريه‌دن ده دكلدر (١) . مباده
فائدن تمهيد ياكه على القارى وماشبه ذينك يات كتابلر اولسه وفقه‌دن على
رى شرح مختصر اولسه استنساخينه اجتهادكزى بذل ايلكمز . وكنديمزده
رلميان كتابلردن يات كتابلر اولديغنك اله دوشرملك صددنك اوله‌سز . بو كره
بد الفتاح اوده اولمادى، اوزغان كون زيموفكه آقچه‌لرنى جيارغه چقوب كتدى،
ر جمعه يورسه كرك . حاضرنك ايكى كيوملك كون اوطان وحبيبه‌دن دورت
رشين نيمچ باصمه‌سى، وبر پود نارى يارمه‌سى ييبارلدى . بوش قاپچقلرى قايتاروب
ياره‌سز، الله تلاسه يول دوشدكنده كينه آزق ييبارلور . حاضرنك ممكن اولمادى،
برابوطرفنك تكرمنلر بارچه‌سى، صو يوقلغندن بى كاردر . كونلر آيازلقدن هركيم
لق صوغوب، باشقه اشلره يتشه آلمايلر . . . . . اوقومق يازمقدن غيرى
شئ ايله اشتغالك اولماسون . اوقات خمسه‌نى فوت ايتميه‌سن . تعليم
تعلم قيدنده اوله‌سن . كتابتكده اعتبار ايله كتابت ايلكسن . عظام وكرام
ى جمع صيغه‌لرنى - استاذ عظام وكرام - ديه مفرد موضعنك استعمال ايتميه‌سن .
شفقه ديمكلك يا زياده ايدوب، مشفيقه ديمكدن ، خط اورنينه حط ديه معجمه

---

(١) قازانده باصلنوب تارالمش دوش تعبيرلرى البته كتب مضره‌دندر.

يرنك مهمله استعمال ايتمكدن وبونلر كبى غلط سوزلرنى يازوده وتكلم وقتنـ
استعمال ايلمكدن احتراز ايلاسن . بزى مستعبر خويش وآشنالره وبالتخصيـ
استاذكز حضرتنه بزم ادعيهٔ خالصانه‌مزى وكالة موصل اوله‌سز . اوزينه
يازميه هيچ جاى كلمادى ؛ انشأ الله بوندن صوك كتابت قيلدنك اولنور . عبـ
الصمد ايله صنعت الله ، ايكيسى ايكى كچرك قاربوز بياردیلر . دعأ خير ايـ
داعى اتكاكز عبد القادر بن ملا سليمان رحمه الله الملك المنان . سنتبر ۲۹
۱۸۱۵ سنه م ، ۱۲۳۰ سنه ه .

ايكنچى مكتوبى) بوبى قريه‌سنك عبد الكريم حضرت مدرسه سنـ
اوغللرمز عبد العلام ايله صبغت الله‌غه . قارشـين شـريف آولندن . بغر
پاره‌لرى فرزندلرمز عبد العلام وصبغت الله غه ، جلساء كراملركزى اندراجـ
خلص ادعيه‌لرمزى اهدى ايلدك . قبولى عند الله الملك المتعال متوقعدر
بوطرفده الحمد لله همه‌مز عافيتده ، بوندن صوك ، اول حى بى زوال كندى كرميـ
بارچه‌مزى آفات وبليالردن محفوظ ايليه ! . چقماغش آرقلى طوتاشـلر ، عباس
عبد العلام ، ايله كوندرلمش رقملركزى يولقوب سلامتلكلركزى حظ ايدوب
خوش اولدق . من بعد رقم وكتابتدن اغماض ايتميه‌سز . كتابلر طوغروسنـ
اختم كياوايله مكالمه اولديغى يوق ، چونكه بو آره‌لرده اوده كوب قرارى اولمادى
شرح وقايه اله دوشدكى يوق . آق صقال كانتونمز ايله آلـكين هنوز نزاع ايلـ
طوره‌لر . آلكين ، برنچه ايام لازميتده اولوب ايدى . حاضرنده هر ايكيسينى
ياكى ژاياننوى اريبورغه چاقروب آلدى ، قايوسى بولوب قايتور . اون كونلر
طوغروسـنده آلكين كه مهمان اولدق ، زياده حرمت ايلدى . دوستمز
ملا عبد المجيد آغايه سلامه‌مزى تبليغ ايده سز . كندوسنه خط يازميه وقت نار
اولدى . اوزينك خطنى حاضر گنه يولقدم . ملا عبد العلام ، كيدر ايچون آتنى
اياراـگان ايدى ، شونك ايچون يازمق ممكن اولمادى . بغداى خصوصنلغى
التماسى ممكن اولديغنده انشأ الله اهمال ايدلماز . كينه عبد اللطيف دن خرج
يولقدكزمى ؟ ديه يازدش ايمش . الله اعلم اول اش يوقدر كبى ، خـاطرده
يوق ، انشأ الله درستنى بيلوب يازارمز . تعلم وتعليم قيلدنده اوله سز . عمرنى
ضائع اوتكارميه سز . حاجت كتابلرنى اله دوشرمك سـعينده اوله سز . اوقات
خمسه‌كزى فوت ايلماى بلكه جماعت ايله اداء ايدنلر زمره سنده اوله سز . بزى

خبرلاره بالتخصیص استاذکز حضرتنه، اخلاصلی سلاممزی تبلیغ ایده سز.
ست خیشلار، طلبهٔ کرام، خیر دعالرندن بزلاری مهجور ایتمیه‌لر. عبد الفتاح
رز یورتده هیچ کسب وکاری یوق. پیسارلك ایچون آلـکین اوتنمشیدی،
زی نه حالده قایتور. اگرده بولوب قایتسه ویرر که‌ده یارار ایدی. والسلام
تم خیر ایله داعی انکا کز عبد القادر بن ملا سلیمان رحمه المنان.
بریل ١٠ سنه ١٨١٧ ده. (هجری ایله ١٢٣٢ سنه جمادی الاخری اوله‌در).
اوچونچی مکتوبی — سعید بسته سنده فائق الافاق مولانا عبد الرحمن
ضرت خدمتنك طالب العلم اوغلومز عبد العلام که قارشین شریف آولندن.
بغرم پاره سی فرزندمز عبد العلام که ادعیهٔ خالصانه‌مزی تبلیغ ایتدك. بو
نب الی هذا آلان جمیع اتباعله سلامتلرمز. پوچته ایله مرسول مکتوبکزی آلوب
الجمله عافیت تاپه‌قکزی فهملب چندان فرحان اولدق. بوندن صوك هم
لامتلك خبرکزی منتظرمز. استاذ الکل مولانا حضرتلرینه بزم سلاممزی موصل
له سز. مرجو بودر که خیر دعالرندن مهجور ایتمیه‌لر. اوشنداق حاجی بغدادی
ضرتلرینه وعبد الناصر آخوند افندی‌یه ومخدوم افندیلره وملاعبد اللطیف
یولقی افندی‌یه وغیر خیش وخلانه سلاملرمزی موصل اوله سز. چقماغشیلره
رسول مکتوبکزی بونده عصمت اللهه تسلیم ایتدك، اوفیدن قایتونك مهمان
ولوب، کتدی. حاشیهٔ معهوده نی آلوب یبارمش ایکن، ملاعبد الستار ایله
وللادق. بیك قاتی خسته اولدیغندن عبد الصمدنی اول طرفه یبارمك ممکن
ولمادی. الحمد لله حاضرنك صحتلنوب، آیاغنه باصوب یوری باشلادی. آنك
شر اوله‌رق ویرلمش آشلقلرکزی اوغلانلردن برسی واروب، آلوب، قایتور،
کن حاضرنده آشلق قیمتی یوق. بو ییل یورتدن عسل چقمادی. بی بی حبیبه
کچرك چیلاك ایله آزغنه عسل، یاروم قداق چای، برقاز، آزراق دیلاك قاغی،
برسولـگی یباردی. الله نصیب ایتسه طوزغه واروچیلر ایله اوزکزه نرسه‌لر
یبارلور. یوقسه حاضرنده یبارر که ممکن دکل. بالقصد یالاب یبارلسه آزقنك
اوز حقندن آرتق کره حقی حاجت اولور. ملاعبد الستارغه مشورت ایدوب،
آکا اوشاغان ذات ایله قاضیخانی قایتاروب بونده یباررسن. اوشنداق عقائد
النسفی کتابنی الیاس ایله قایتاروب یبارا. چونکه بوکتابلر حاضرنك بونده
ضرور اوله‌ذر. ملا سعد الله، مسجد آستونده طورورغه وارر ایدم، دیه خبر

ایده‌در، اول و آننك امثالی کاورلر ایسه، کتابلر حاجت اولور. اختم کیا قاضیخان کتابنی بوباروچی ابرای اوغلی ایله یبارر که آیتدی، ملاعبدالستار غه هم تیل ایله سویله‌دی. بوزمانلر آغردر، فرصتنی غنیمت بیلوب، درس کتابت جهدنده اوله‌سن. خرجنی دخل مقابلندن زیاده ایتمیه‌سن. عبدالفتاح کانتوندن بیلیت آلوب عبدالستارغه تسلیم ایدر. بوبیلیتنی آلدیغکزدن صونك ایسکیسنی یرطوب، صندوقده صاقلایه‌سز، مناسب یوروچی اولدیغنده بونی یبارورسز. یعقوب چرخینی، نعمان وعصمت اللهنی، قاینتاراسن، آنده کتاب تابولنه طورغان اورن، کرك اولدیغنده تاباسز. قزمز حبیبه‌که اول عظیم الفضل برقز بالا روزی قیلدی، بی بی فاطمه دیه اسم ویردك. الله‌تعالی توفیقلی وعمرلی ایلسون!. انکاکز عبد القادر بن ملا سلیمان رحمه المنان. عرنچی ینوار ١٨١٨ سنه‌ده. (هجری ایله ١٢٣٣ سنه ربیع الاول اوله‌در).

دورتنچی مکتوبی — قزان یرنده الوغ صبا قریه سنده داملا سیف الدین حضرتلری درسخانه سنده متعلم اوغللرم عبدالعلام هم صبغت الله غه قارشین شریف آولندن. فرزندلرم عبدالعلام ایله صبغت الله غه ادعیهٔ خالصانه لرمزی تبلیغ ایتدك. یامشیك اسماعیل، ادهم اسملو کیمسه ایله یبارمش مکتوبلرکزی جمله‌سنی تابشردی. سلامتلك خبرکزدن فرحان اولدق. بوندن صونك هم خط یازمقده اهمال ایتمیه سز. آخوندنك جامعسی خصوصنده، بو طرفده شاید تقصیرلك اولماز ایدی، لکن آخوند حاضرنده بونده یوق (بوندن مقصودی مولود آخوند اولسه کرك) ملایوسفغه کتکان، آنده طورادر ایمش. ملایوسف صانمیه اختیار ویرماز ظن ایدلنه‌در، کشی ویرکان حقنی ویروب اوزی آلور. محمدگرای، «ای» بوینده یوروب قایتدی، عبدالفتاح هم آننك ایله برلکده قایتدی. اولطرفده اولان ملالردن جامعك نفقه بابنده: «فماله کلمتان اوثلث» معناسنی صوروب، قروب چقغان، هیچ کیم جواب ویره آلمغان. مگرده صباده پیش قدم اولوب طورغان بیك دانلقلی ملالرندن ملامرادم ینه برعزیز اسمنده ملا، هر ایکیسی تحریر یازوب ویرمشلر، حل ایدوب نهایتنه ایرشکانلر، شاید طوغریدر. چونکه بوحاصل رقم ملاعبدالقاضی، آنلرك تحقیقلرنی، خصوصا ملامرادم تأویلنی معقول کوردی. اوچاوینك‌ده علملری بر مرتبه‌ده اولسه کرك. شاید مرکبلردر، یوقسه بسیط قولندن بوقدر اش کلماز

ی. آننه استاذکزه هم کوسترسز. بونلرك تحقیقلرینه عقل ایرشمای برر
یه یازوب یبارسه‌لر بخشی اولور ایدی، دیه محمدگرای اوننه‌در. کینه اول
ادم ملاده استاذکز حضرتندن صاتارغه» دیه امانتا ویرلمش بر قهستانی اولوب،
ی قیلورلق کیمسه‌یه صاتمیه بیورمش ایمش. مذکور کتابی بزم مدرسه‌مزده
ق ایلملک نیتیله محمدکرای بر آت ویروب آلمش ایمش. لکن ملا مرادم،
م مرادم اوز مدرسه‌مزه وقف ایتدرملك ایدی، دیه بی‌طاقت ایدوب، آلوب
مشدر. عبد الصمد بو آره‌لق چقماغشه واره آلمادی، ملا رحیمقلی آغا ایله
مت الله کلوب، برکیچ قونوب کتدیلر، بارچه‌لری سلامت ایمش. قائن
انی عبدالواحد آلوب کتدی. عبدالواحد یاخود اسطرشینه‌سی اولمشدر.
غلوم صبغت‌الله، بیلیتده یازلمش علامتلری تمام کوچرتوب یباره سن نصیب
لسه، بیلیت آلوب یباررم. دورت آیلق بیلیت ویررکه حلم کلدی، لکن
لنی آیغه ممکن دگل. بوحامل رقم ملاعبدالقاضی ایله یاردم پود ایت یباردك،
وندن زیاده سنی تحمل ایده سی کلمادی. ادهم وبیکچنطایلر، خطلر کزی
رفاده عبدالقاهرکه تسلیم ایتمشلر، کندیلری بوطرفه کلمادیلر. استاذکز
ضرتلرینه وقارنداشلرمز ملا شمس الدین وملا فخرالدینکه ملاقات وقتنده
ملاعبدالخالق وملامحمدولی گه سلاممزی ایصال ایده سز. داعی انکاکز عبدالقادر
بن ملا سلیمان رحمه المنان. ٤ نچی فورال ١٨١٩ سنه ده (هجری ایله
١٢٣٤ سنه‌سی جمادی الاولی اوله‌در).

ملاحظه: مختصر الوقایه‌نك «ولا الام تبیع ماله» عبارتنده اولان «ماله»
لفظنی، قهستانی، خواه «مال» ایله «ه» کلمه‌لرندن مرکب اولسون، خواه
«ما» «ل» «ه» کلمه‌لرندن مرکب اولسون، مراد ایسه همان بردر، دیه‌مك
معناسنده اولان: (فماله کلمتان اوثلث) دیمشدر. لکن بونده، بیوك عالملرك
معروف پیش قدملرك بربریله اوغراشه‌چق ماده، عجبانه شیء اوله بیلور؟.
مطبوعات عالمی ایله اشنا اولانلره معلوم اولدیغینه کوره، حاضرکی عصر
فلاسفه‌لری آره سنده: «کتابلری (لیس للانسان الاماسعی، وسخر لکم مافی
السموات ومافی الارض جمیعا، خلق لکم مافی الارض، واعتصموا بحبل الله جمیعا
ولا تفرقوا، اقیموا الدین ولا تتفرقوا) وسائر بوکبی حمایتسز فرمانلر بیوروب
طورمقده اولان امت، نیچون بربری ایله افتراقده اولنورلر، وهیچ برشرعی

دليللري اولنماديغى حالده، محض رأئ ويالـكز فكرلر يله بربرنى تفسيق وتضليل
ايده‌يوررلر ؟.. وبتون دنيا بيل ، هوا وساٸر طبيعياتدن خدمت ايتدردكلري
وكامل نشاط وغيرت اوزرنده دين ودنيالرنى تعمير ايتدكلرى حالده، مذكور
امتلر ، نيچون اك ينكل شيلردن اولسون فاٸده آلمق هوسنى ايتميوررلر ؟
اخرت ودنيا طوغروسنده هيچ كيم هيچ كيمه اشانوب طورمق جاٸز اولماديغى
حالده ، ديدكمز امتك عالملرى نيچون هيچ بر شيدن خبردار دكللر ونيچون
يالـكز بايلر ينك كيسه‌لرينه كوز تكوب طوره‌قده‌لر ؟!...» ديه سوألنيلر
واردر. لكن بو سوأللرك جوابنده: «ديدككز امت، مبارك كتابلرني
وپيغمبرلر ينك سوزلرنى عمل ايتمك ايچون اوقوميوررلر، بلكه عمل قيلورايچون
آنلرك كنديلرى ترتيب ايلمش يوللرى وار، هم‌ده لغز ومعمالر، اوشندان
شرح وحاشيه‌لر اوقوب، معناسز بحثلر ايله اوغراشوب ، قانلرى بوزلغان، روحلرى
خسته‌لنگان ، همتلرى سونگان، غيرتلرى اولـگان!...» ديبانلرى تخطئه
ايدرلك ، خاطرمزده بر دليل اولسون يوقدر. (ان الله لا يغير ما بقوم حتى
يغيروا ما بانفسهم).

بشنچى مكتوبى — الوغ صباده داملا سيف الدين حضرت مدرسه سنده
اوغللرم عبد العلام ايله صبغت الله غه ، قارشين شريف آولندن . بغرمز پاره‌لرى
فرزندلرمز عبد العلام ايله صبغت الله غه كل جليسلركزى اندراجله ادعيه
خالصانه‌لرمز اهدى ايدلدى . چوق ايامدنبرو خبرلركزى ايشتدكمز يوق
ايدى ، محمدولى ، سلامتلكـگزى ايشتدم ديه سويله‌دى ، شوندن صوك خاطرمز
برنچه تسلى تابدى . بوندن تو بان حالـكزى يازوب ، شادلاندررسز . بوماملى
رقم، كوبك آولينك ابراهيم عبيد الله اوغلى، تيزكله‌چكدر، آنك آرتندن
احوالكزى يازارسز. مذكور ابراهيم، صباه بزدن اونبش گنه چاقروم ديه‌در.
اويله ايسه آنلر ايله خط يورتمك هروقت ممكن اولور، چونكه آنلر، بوطرفده
كوب يوريلر، ابراهيم ، حبيب الله ، عباى، نك اوچاوندن بريسى كلماى
طورمايدر. عبد الفتاح ، يولنده يوريدر. حاضرنده خط آلدق ، سلامت ايمش .
بيك يخشى بر آت آلوب يباردى ، جماعت پچان اشنى باشلاغانغه قدر، بولنى
توزاندروب ، تمام ايلمك حقنده ايسپر اونيكدن حكم بولتمشدر ، شونك ايچون
بلكه تيز قايتماز . عبد القاهر مكاريه‌كه وار ديغنده سزاره ترسه‌لر يباررمز .

كه اول وقتده عبدالفتاح هم قايتور. ملاعبدالقيوم حج پاسپورتنى يرلقدى،
ى القاهر ايله برلكده سفر ايتمكچى بوله‌در. ملاعبدالستاردن خط يولقدق،
ر خسته‌لكى ايله ياتوب، حاضرنده برقدر سلامتلنمش ايمش. رئيس شابدن
كوب منفعت كورلماز كبى، والدى ايله هم موافقتلرى آز، ديبورلر.
رزندمز عبدالصمدغه قريه‌مزنك باقى آغانك ابنه‌ء عفيفه‌سنى خاطب اولوب،
رمضان شريفدن مقدم اتمام قيدنده‌مز. عبدالفتاحغه مناسبتلى اورن تعيين
ايدلدكى يوق، كندى كلدكنده بر رموضعه اقدام ايدلسه كرك. اختم كياولر
بى حبيبه، فاطمه، بارچه‌سى سلامتلر. فاطمه چچكنى سلامت اوزدردى. اختم
كياونك اشنى خيرلو ديه‌لر. استاذكز حضرتنه، ملاشمس الدين، ملا
فخرالدين، اره وملاقات وقتنده ملاعبدالخالق وغيرلره سلاممزى ايصال ايلاسز
محمدگرينك آلمش كتابى جامع دگل ايمش، خطاء سويليلر. مرادم ملاغه آلوب
بيركاندن باشقه‌نى آلمامشدر. قدضيعه‌فى غيرموضعه. كنديكز تعلم وتعليم
غمنده اولوب، حلم وقار، تحمل واصطبارى اختيار ايده سز، فرصتى غنيمت
بيلوب، عمرى ضائع ايتميه‌سز. اتكاكز عبدالقادر بن ملاسليمان. ٢٨ نچى ماى
١٨١٩ سنه. (هجرى ايله ١٢٣٤ سنه شعبان اوله‌در).

آلتنچى مكتوبى — صباده ملا سيف الدين حضرت مدرسه سنده متعلم
عبدالعلام عبدالقادر اوغلينه، قارشين شريف آولندن. بغرمز پاره‌سى عبدالعلام كه
سلام سنة الاسلام ايصال اولندى. بوطرفده داماد عزيزمز ملا اختم يزنه‌كز،
الندن اولان شش زخمتيله هميشه بى تاب اولوب، ياتادر. صبغت الله، طرفكزدن
اوشبو ينوار اوچونچى كوننده سلامت قايتوب يتدى. آنده اولان ماجرانى
ايشدوب، زياده متغير اولدق. كاشكى بر بركزدن قالماى معا قايتمش اوله
ايدكز. بونده اختم كياو وملا محمدگرى ايله مشورت ايتدكمزده هر قايوسى
بلاتسوف رجوعكزى مصلحت كوره‌لر. شونك ايچون بلاتأخير رجوع ايده‌سز.
برادرلرمز شمس الدين لره هم قايتورغه نيوشلى. الله تعالى مسرت اوزره ملاقات
ميسر ايتسه ايدى. استاذكزه بزدن سلام تبليغ ايده سز، خيردعالرندن دور
ايتميه‌لر، هم سزك قدومكز ايچون خاطرلرى رنجيده اولماسون، اما نچيلق
واختيارلق اولسه دخى شول استاذكز خدمتنه واررسز. قدامزنك هم سزنكله
قايتورى مصلحتدر. بايركه‌گه ده ياكه أق نيره سينه كله آلسه‌كز، انشأ الله

آندنبیرو بیروچی تابلنور. اتکاکز عبدالقادر بن سلیمان رحمه المنان. ۲۰ نچی
ینوار ۱۸۲۰ سنه (هجری ایله ۱۲۳۵ سنه ربیع الاخیر اوله‌در).

یدنچی مکتوبی — صبا قریه سنده ملا سیف الدین مدرسه سنده متعلم
عبدالعلام وصبغت الله اللرینه، قارشین شریف آولندن. بغروز پاره‌لری عب
العلام ایله صبغت الله‌غه سلاملرمز اهدی اولندی. ملاعبداللطیف ایله مرسو
خطلرکز یولقدی. خطکزی محمدی‌که تسلیم ایدلدی، لکن لا ونعم ایله جوابی
اوله‌ادی. الله اعلم خرج طوغروسنده همتی اولوردای فهملنمای. بو آره‌د
کندیسنك ده الی بوشراق، لکن بر ولایتی ملا جلال ویاننده حسین خلخالی
زام حاشیه‌سی برلکده اولان نسخه‌نی نریمان‌حاجیدن یکرمی بیش صومغه‌صاتون
آلمشدر، شونی سزاره، ملاعبداللطیف ایله یبارمکچی. اکرده یباره قالسه
بنم ملاجلالمی قایتاروب یباره‌سز، چونکه اوزمزه حاجت اوله‌در. الوغ
شاگردلرمز آلتمش مقداری وار. مختصر الوقایه، شمسیه، اوقوچیلر وار. ملا
عبدالستارنی بوکونلرده کلوب ینار، دیه کوته‌مز. عبدالفتاح، جماعتنك
آدابرینیه‌سی بوینچه زیمسکی محکمه‌سینه سیلسکی زاسیداتیل اولورغه اجتهاد
ایدوب، بوریدر، آخری خیرلی اوله. محمدگری بیش آول طرفنه چقغان
ایدی، شوندن کودیکه چقمقچی ایدی. ابراهیم، سفرندن قایتدی. اوفاده‌بر
نچه تعلقی وار، شاید ضرر اولماز. ملا محمدولی هنوز یورتده‌در. پیتربورغ
شهرینه ملا اولوب، کیدرکه اراده‌سی وار. آنده ممکن اولمازسه شیرغازی
خانغه آخوند اولمق ایچون اجتهاد ایتمکچی. عزی البنات‌نی حسن الدین آخوند،
بیستنك نعمت‌جان علی اوغلنه نکاحلندروب ویرمشدر. قزانه واررار اولسه‌کز،
صوراشوب کورشرسز. استاذکز حضرتنه، کذلك ملا دولتشاه قارنداشه محمدی
ملا سعدالدین، ملا عبدالخالق و قدامزغه سلاممزی ایصال ایده‌سز. ملا
فخرالدین، والده‌سیله کلوب کتدیلر بارچه‌سی سلامتلر. ملا شمس الدین
هنوز منشور آلدیغی یوق. عبدالرقیب همیشه اریتبورغده، ملا عبدالستار
ایله برلکده کلسه کرك. داعی والدکز عبدالقادر بن ملاسلیمان رحمه المنان.
۳۰ نچی دکابر ۱۸۲۰ سنه‌ده. (هجری ایله ۱۲۳۶ سنه ربیع الاخیر اوله‌در).

سکزنچی مکتوبی — صبا قریه‌سینه. اوغللارم عبدالعلام ایله
صبغت الله‌غه، ملامحمدی‌که سلام اهدی ایدلدی. والده مکرمه‌مز حضرتلری بر

...چه عبادتنده دواملہ خیر دعاءقیلرب طورادر. عبدالفتاح صحتنده در، همیشه
...بولقه مز. بوییل اولطرفده آشلق و پچان اولمادیغی سببندن برقدر مقدم
...نمق احتمالنی یازادر. بوکامه‌گه واروچیلر ایله یبارلمش خطمز، اسماعیل
...کندر اوغلینه ویرلمش ایمش، شاید سزلره تابشرلمشدر. کوزلاری خسته
...لدیغی سببلی عبدالقاهر اوزی بوکامه‌گه واره آلمادی، بوطرفده آشلق کوندن
...کون قیمتلنوب باره در. آرش اونی اوفاده یوزسکسان - یوزطقسان، بغدای
...نی ایکی صوم ایللی تین بولدی. صغرحیوانی ضررلانوب، اولوب بتدی،
...رده اوزمزنك سلامتلر. عبدالولی اورنینه کانتون صایلارغه اوفاکه‌جیولمشلر
...بدی، آلـکین نی زیمسکی صرد، ۋایاننوبغه پریستاویت ایلکان سببندن
...وقفلندردیلر، آندن رشینیه کوندلر. بودامل رقم حبیب‌الله عبیدالله اوغلی
...یله والده‌کز، چیلاکی ایله اون قداق بال یباردی. استاذکزه بزم سلامزی موصل
...وله‌سز. داعی انکاکز عبدالقادر بن ملاسلیمان. ۱ نچی اوکتابر ۱۸۲۱ سنه‌ده.
...هجری ایله ۱۲۳۷ سنه محرم اوله‌در).

طوقزنچی مکتوبی — قارشین شریف آولندن الوغ صبا آولنده‌بغرمز
...باره سی فرزندمز عبدالعلام‌غه جمیع همنشینلر ایله ادعیه خالصانه‌مز اهدی ایدلدی.
...اوغلومز خیرالله ایکی کوندنبرو خسته اولوب طورادر. والده مکرمه
...حضرتلرینك اوقات خمسه‌ده تقصیراتی یوق. صبغت‌الله‌لر اوشبوکون سلامت
...نایتوب یتدیلر، سلامتلك خبرکزدن فرحان اولدق. عبدالفتاح عافیتده
...قایتوب یتدی. بوییل کروان هم قرغیز اولمادیغندن خرجی آزراق، مکرده
...اوندن زیاده آنی وار. عبدالقاهر ایله شرکت طریقتچه عبدالصمد یوروب
...اون آلمشیدی. بیك طقوز یوز پود اونمز بیرازقه تیکراسنده طورادر.
...صالورغه اورن یوقدن عاجز اولوب، طورامز. عبدالقاهر اونبیگدن زیاده
...پودرات صالدی. گری اورنینه همیشه کانتون یوق، خدمتنی عبدالعزیز
...باموشنیك اداء ایدوب، طورادر. بزم میشچارلار، شار صالور ایچون صفر
...آولینه جیولدیلر، کمکه شار کوب اولور. لکن عبدالولی،
...اشندن تارازنسه کیرواورنینه کررظن ایدلنه. آلگین منعلندی، اصلا بوله‌چق
...دکل. عبدالفتاحنك ایوی تمام اولدی، تیز کوندن جماعتنی کتورمکچی. کینه
...منفعتلی جای اولدیغنده باشقه مدرسه‌که نقل ایتسه‌کز، بزدن اذن، لکن
...استاذکز رنجورلك اولمایه. بوقریه‌ده اصلا ثمره یوقلغندن والدمز، برخیرلی

اورنغه انتقال ایدرکه امر ایلدی، دیبورسز. آقمده هم اورن کورلوب طورادر شونده سزك ایچون طمغه آلورغه یارار دیه حسابلانلهدر. طالب، ایلی آلتمش مقداری وار. حاضرنده ملاجامیدن یوقاری درس یوق. داعی اتکز عبدالقادر بن ملا سلیمان. ۲۸ نچی دکابر ۱۸۲۱ سنهده. (هجری ایله ۱۲۳۷ سنه جمادی الاولی اولهدر).

اوننچی مکتوبی ــ قارشین محمد شریف آولندن، صباقریه سندهمتعلم اوغلوم عبدالعلام که. بغرمز پارهسی فرزندمزکه سلام اهدی ایدلدی مکتوبکزی آلوب فرحان اولدق. عبدالقاهر اوفاکه واروب پاسپورت آلدی هم آنك کشیسی بشر، اسماعیل اسکندر اوغلینه ویروب، یبارکان شاید آلمشدرسز. صبغت الله چقماغشغه کتمشیدی، بلکه مکاریه بارو چیلر ایله برابر کیلدر. بوسنه خرج حالی مشکل، صغر جنسی بتدی، آشلقنی بیلدنبرو صاتوب آلهمز. بو کونه قدر آرش اونی برصوم آلتمش، بغدای اونی ایکی صوم ایللی تین اولدی. باشقردلاره عبدالعزیز، میشچارلاره عبدالغفار قارندا شمز کانتون اولدی. کازارمه وچقماغشلر، کانتونلق طمعندن منقطع اولدیلر. دولتبای کانتونی، آشامای ایچمای، علما دوست دیهلر، بزاره اخلاصی وار، برنچه هدیهلری ده کلدی. لکن نه قدر دعوت ایلسهده وارمق ممکن اولمادی؛ والدهمز حضرتنی تاشلاب، یورتدن چقمق مناسب کورلمایدر. عبدالقاهرنك کانتونلغی علی خطر الوجود در، آخری خیر اوله. ملامحمدولی آرقلی ملا عبد الستاردن خط بولقدق، بارچه جماعتلری ایله سلامتلر ایمش. ملاعبدالقیومدن هیچ خبر یوق، اولطرفده خبر اولسه یازارسز. تحصیل علمده اجتهادلی اولوب اوصال فعللی کیمسهلر ایله مجالسه ایتمیه سن، حاجت کتابلری یازمیه سعی ایله سن. داعی والذکر عبدالقادر بن ملاسلیمان. ۲۰ نچی ایول ۱۸۲۲ سنهده. (هجری ایله ۱۲۳۸ سنه شوال اولهدر).

اوشبو مکتوبلرده اسملری مذکور اولان ذاتلردن عبدالعلام، صبغت الله، خیرالله، صنعت الله، عبدالفتاح، عبدالصمد، آخوند حضرتلرینك اوز اوغللری وبی بی حبیبهده قزیدر. بی بی فاطمه قزینك قزی واختمده کیاوبدر. اختم ایله بی بی حبیبهنك اوغلی عبدالخالق اولوب، بر کونده اوفا شهرنده محامی (دعوا وکیلی) بولنان ابوالسعود افندینك آتاسی اولهدر.

عبدالقیوم ، ارینبورغده اولان عبدالستار، آخوند حضرتلك طوغمه‌لری
مس‌الدین ایله فخرالدین طوغمه‌سی اولان نریمان اوغللریدر. یوسف،
ود آخوندك اوغلی اولوب ابن عمی اوله‌در.
محمدولی ابن مصطفی بن یونس، اوفانوبعنك (کازارمه) قریه‌سنك امام اولوب ،
رکره ارینبورغ یاقیننك اولان (سعید) قصبه سینه امام و آخوند اوله رق کوچدی.
آلکیندن مرادی ، یوسف میرزا بن محمد بن علی الشمکی اواسه کرك .
ذانك ملکی اوفا یاقیننك وبوکونده سامار - زولتاوست تیمور یولی اوستوننك،
ومانا او) ایله (چیشمه) منزللری آره‌سنده در. یوسف میرزانك خاتونی
وفیه بنت یوسف میرزا بن قطلع محمد التوکلی اولوب ، سکسان یاشی حدودنك
١٨٤) ده وفات اولدی و (الکین) مقبره سنده دفن اولندی. بونلرك
غللاری محمدگری و آنك اوغلی عادلگریدر. عادلگری ایسه اوفا شهرنك
معیت شرعیه‌ده برمدت سرکاتبلك خدمتنده اولمشدر. ماه پروز اسمنك قزی
نیرال محمود ابن شیخ علی نکاحنك اولوب ، برکونده اوفا شهرنده سلامتدر.

١٢٩) عبدالجلیل بن عبدالرشید بن مؤمن بن مسلم . مینزله مضافاتنك
مسلم) قریه سنده امام ومدرس اولوب، اوتوز طقوزنجی ١٢٣٩ سنه‌ده وفات
ولدی. استاذلری: رفیق بن طیب القورصاوی ، عبدالسلام بن حسن القاریلی،
وغیرلر. عبدالسلام بن حسن حضورنده برکتاب یازوب (١١٨٧) تاریخنده
تمام ایلدکی معلومدر. مذکور کتابی ایسه (١٨١٩م) ده کندی اوغلی
ابراهیمه هبه ایلمش ، ابراهیم ایسه (١٨٣٨م) ده بونی باشقه بر کیمسه‌یه
صاتدیغی کتابینك طرفینه یازلمشدر. بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «علوم
عربیه ده مهارت ایله شهرتی وار ایدی» دیمشدر. مذکور اوغلی ابراهیم
(١٢٤٩) ده مسلم قریه سنده امام ایدی.

١٣٠) شمس‌الدین بن دوانای بن محبت صوفی ، بن سلیمان بن قلم‌محمد
بن قدرت ویردی بن بیکمت آبز. بوری مضافاتنده (ایسکی بیکمت) قریه‌سنك
امام ومدرس اولوب، اوتوز طقوزنجی ١١٣٩ سنه‌لرده وفات اولمشدر. والید
بن امین السعیدی حضورنده تحصیل ایدوب ، کندیسنك ابن عمی اولان جعفر
(٨٢) بن ایمای اسملو شیخدن طریقتده مأذون اولدی. ترکلکی تکلفلی

اولمش ایسه‌ده، واجب صدقه قبول ایتمای اوز قول کوچی ایله دنیا کچردکی مرویدر. وفات اولدیغنده بیکمت قریه‌سینك محسن بن محمود داشمنده اولان شاکردی اورننده خلیفه سی اولدی.

١٣١) نریمان بن سلیمان (٩٥) بن مصطفی. اوفا یاقیننده دکیزه‌ك یلغه‌سنده اولان (چوالکیب) قریه‌سنك امام و مدرس اولوب، اوتوز طقوزنچی (١١٣٩) سنه حدودنده وفات ایتمشدر. معان و بیان فنلرنده ماهر، شاگردی کوب اولور ایدی، دیورلر. استاذلری: عبد السلام بن حسن القاریلی، وغیرلر. شاگردلری: جعفر بن عبدی الصفری، نصر الدین بن زینوش القالمافی، بیکمحمد بن زین الدین البشیری، فضل الله بن عصمت الله الکولی، عبد الدیان بن زین الدین الابرایی، عبد الحکیم بن عبد اللطیف التلاشی، وغیرلر. بالالری: مفتاح الدین، شمس الدین، فخر الدین، سعد الدین، عبد الجبار، فتاح الدین، فخر النساء، بدر النساء، در. مفتاح الدین، شاگرد و قتنده، شمس الدین شریف آولنده امام اولوب وفاتدر. سیف الدین بن ابی بکر الصباوی شاگردلرندن ایدی. بو کوننده شرف الدین اسملو اوغلی قارشین شریف آولنك امامدر. فخر الدین، جهانگیر خان بن بوکای خان حضورنده طوروب، آنك بر طوغمه قارنداشنی نکاحلنمش وشول ولایتده وفات اولمشدر. سعد الدین اونبش ییل مقداری مدینه‌ده مجاور اولدیغندن صوك، آخرته سفر ایلمشدر. نسلی قالمامش ایمش. عبد الجبار، بوری مضافاتنك چیشمه سارت قریه‌سنك وفتاح الدین اوفا یاننده ملك آولنده امام اولوب، وفاتلر. نریمان حضرتلك خاتونی شمسیه بنت صفر ایدی. یازمش کتابلری: بر شمسیه نسخه‌سنك بوبله کورلدی: تم بعون الملك المنان علی ید نریمان بن ملا سلیمان غفر لهما المنان فی مدرسة مولانا استاذ الاساتیذ ملا عبد السلام طاب عزه علی الدوام. بوندن باشقه شرح الجزری، تحفة المرید اسمنك هم بر کتاب یازمشدر. یازوی گوزل هم رسمی درست. مدرسه‌سنده یازلان کتابلر وتاریخلری: ١) شرح مراح. کاتبه عبد العلیم بن ملا یوسف فی مدرسة استاذنا نریمان بن سلیمان ١٨٠٦ سنة. ٢) معین الحکام. قد وقع الفراغ من تسوید هذه النسخة المسمی بمعین الحکام فی

...ريخ ١٢١٤ فى اول جمادى الاولى، بمدرسة مولانا نريمان بن سليمان، كتبه
...بد الحكيم بن داملا عبد اللطيف بن عبد العزيز. (بونك يازوى خطالى
...رالديغندن يالكز مضمونى نقل اولندى). نريمان حضرتنك اوشبو نظمى بو
...رده نقل اولندى:

...اريخ مسيحيه ايله بيك سكز يوزده همان
...دى كعب الاثنين دن بر عدد كم بى گمان (١)
بر حسيس فتان حرامى فتنه سيله بن غريب
مبتلا اولدم (اوفى) ده يللار اوچ آيغه قريب
...رس، تعليم، دن معطل اوتدى ايام و زمان
...لمادم هيچ صحبت ياران اوزره فرصت امان
نچه ايام نچه هفته نچه ماه اوتدى همان
بارچه طالبلار درسدن محروم اولوب، چوق زمان
...صهٔ فتنه يازلمادى اولنور ديب ملال
...لكه مشهورلگى چون خلق آره همچو هلال
اوشبو فتنه دردى ايله ياندى باغرم پارهسى
خامهٔ حق بويله يازمش بنده نك نه چارهسى؟
...يك اميدم كيسماديوب، حق رحمتندن بن ذليل
...ان مع العسر يسرا آيتن طوتدم دليل
اختيار قيلدم صبرنى حمل ايدوب كد وخرج
چونكه مشهور در حديث «الصبر مفتاح الفرج»
...تنه انكيز بدسكالك اسمى ايرر ياو باطر
...تنه سيله نچهلار اولمش پريشان دل خاطر
فى المثل ايرر جهالتده ابو جهل زمان
بارچه نى دوتسون خدا شرندن آنك در امان
...كلب مجنون كبى اول بد زاد لعين در بدر
...تلمايوب يوروب اويازده چوقاره ايدر ضرر

(١) ١٨٠٧ سنه اوله در.

اول نا انصاف دوتماڍوب هر كيز شيخلرك قولن
اختيار قيلمش اوزينه لاجرم شيطان يولن
هندويلر كبى شب رنكدر آنك جمله تنى
نفرت ايدر چهره سندن كورسه كر زنكى زنى
گر آنك اوصاف ذميمه سندن يازسه م بيان
دفتر مجلد اوليسر آكا دوتمه گمان
افسق الفساق ايرر، كين وحسددر پيشه سى
جور، جفا، ايله مكدر، ليل، نهار انديشه سى
فاسق معلن ايچون غيبت مباحدر اى اخى
افسق ايچون بلكه واجبدر گمان دوتمه دخى
اوشبوكا شاهد نورر بيل فخر عالمدن خبر
« اذكروا الفاجر بما فيه » حديث معتبر
بو دمه دك نچه قصد مكر ايدرسه اول تند خوى
حمد لله هيچ ضرر قيلمادى ديك سر موى
بلكه مكرى كنديمه راجع اولوبن اول فقير
بر نچه كون يانذى اول پرده اول بند واسير
صوكره هم اول بد فعل برماريه برله دوتولوب
يانذى نورمه ده دخى خوار وزبون مسجون اولوب
روز محشرده خدا ويرسون آكا دخى جزاء
سرنيگون و روسياه اولوب جهنم گه سزا
حق تعالى قهريله اولسون عبوس وقمطرير
اهل محشر سخره سى اولغاى ايدى اول بد، شرير
اوشبو احوال عبرت اهلينه نصيحتدر تمام
« لا يحيق المكر السيئ » بل كلام لا ينام
عون حقله چوق الوغار ايلديلر سعى نام
بدچكر اشك اشى اولمه سى ده حسن اختتام
حمد لله فضل حقله اشمز اولدى تمام
فتنه ساكن اولوبن خوش وقت اولدق والسلام

باخصوص باعث کامل ترجمان مهوشان
(ملا بخارمت) آغا نام دار بافصاحت درفشان

[...]ت علیا ایله اول مشتهر همچو قویاش
[...]بسـاط وانعطاف ایله دوتان حسن معـاش

قوطهٔ همت بیلینه باغلایوب اول خوب نهاد
طنمایوب صبح ومساء ایلدی بذل اجتهـاد

[...]ف میسر قیلسون آڭا خیر، توفیق عدل، داد
[...]م مشرف ایله سـون رؤیتیله یوم المعاد

حق تعالی روزی قیلسون ایکی دنیا دولتن
هم زیاده ایله سون رتبه وهمت، شوکتن

[...]اقلایوب حق اول خریفی عن بوائق الزمان
[...]م مأبن ایله سـون آنك فرادیس الجنان

بو محرر مفتونك اسمی (نریمان) در ذلیل
کنیه سی (ابن سلیمان) فضل حق اولدی دلیل

[...]وشبو نظم انشاء اولندی برتون ایچره باتمام
[...]شهر اخیرك قبیلنده اولوب حسن اختتـام

بو شعرلر هرنه قدر، آرتق گوزل دکل ایسه ده ایسکی اثر اولمق جهتیله بویرده درج اولندی. چای ایچمك حقنده دخی برنظمی کورلدی ایسه ده، بیك طاتلی اولمادیغی ایچون، کوچرلمادی. بو شعرلرندن، نریمان حضرتك ناظم ایدکی آڭلاشاور ایسه ده، شاعر ایدکی بیك ده آڭلاشاماز.

(۱۳۲) جعفر بن عبدی بن اسحاق بن قطلغ محمد بن نریمان. اصلی، اوفا مضافاتندن (چیشمه) اسملو تیمر یول منزلینه اون چاقروم مسافه ده اولان صفر قریه سندندر. آناسی عبدی بن اسحاق وفات اولدیغندن آناسی رجب بنت خلیل بن اصیل خواجه بن امیرخان بن شریف، اسمنده اولان خاتون، آرسلان آولینك بالتاچ بن عکاشه بن علی بن سبحان نام کیمسه که نکاح ایدلندی،

جعفر بن عبدی هم مذکور کیمسه تربیه‌سنده اوسدی. نریمان بن سلیمان وغیرلار حضورنك تحصیل ایتدکی صوکنك بخارا طرفینه سیاحت ایتدی، کابل شهرینه واروب، فیضخان بن خضرخان حضورنك تربیه ایدلدی، وطریقته مأذون اولدی. یتمش یدی یاشنده‌ایکن وقتنك، اوتوز طقوزنچی ۱۲۳۹ سنه محرم‌الحرام اولنده وفات‌اولوب، اورشاك یلغه‌سینك اوك طرفنك‌اولان‌تیماشکه مقبره سنده دفن اولندی. بر وقتده نکاحنك جیولمش خاتونلری: سعیده، معرفه، در. بوندن‌باشقه‌لار اولدیغی‌هم مرویدر. بالالری: همایون، کته‌یون، فاطمه، فرح‌سرور، وغیرلر. شاگردلری: عباس بن عبدالرشید‌الکوشاری. رحمةالله بن مراد باقی‌التاقته‌وی، نصرالدین بن‌زینوش‌القالماقی، عبدالجلیل بن میرسلیم آلاخوندی، حسن بن‌ابی‌طالب العمری، وغیرلر. خلیفه‌لری: رحمة الله بن مرادباقی التاقته‌وی، احمد الاسترلی، نصرالدین بن زینوش القالماقی، وغیرلر. کندی قلمندن وکندی رسم خطیله بر مکتوبی بو اورنك نقل ایدلنه‌در: «عزتلرمز داملا ابن یمین چندان دعالرمزنی بوللادقمز کزین کوب یللاره صاغ وسلیم‌اوله‌سز وبعده بوطرافدان سوألی شریفلرونکز بولنه قالصه حمدالله دعاده خیرلرونکزده صحت وعافیتك‌مز ودیکر مخفی‌اولمایه آنداغی اومارطالرنی بال‌لارن قاراب آلغان اولصانکز بوحامیل الورقه آرقلی یباروب نی قدری اولور اوزینه باشقه خط یازه سز غیری نه یازایوق دعاچی خادمنکز جعفر بن عبدی مارت ۹ نچی‌ده ۱۸۱٤ نچی یل».

اطراف واکنافده جعفر ایشان، دیه مشهور اولان ذات. اوشبوکیمسه در. فوق‌العاده لطیفه‌چی وکولکو سویله‌وچی اولوب، مولوی جامی حضرتلرینك:

منع سماع نغمهٔ کی میکند فقیه * بیچاره بی‌خبر ازسر نفحت فیه

دیدکنچه بعض وقتده ارغنون وباشقه مزامیر هم استعمال ایتدکی مرویدر. وبعض وقت نصیحت وحلمتلی سوزلر سویلر اولمشدر. عجیرسارنی‌نك:

اذا مت کان الناس نصفین شامت * ومثن بما قدکنت اسدی واصنع

دیدکنچه، بوذات حقنده خلق ایکی فرقه اولوب، بری انکار وطعن هم غیبت ایدرلر ایمش، وایکنچیسی ایسه صاحب جذبه وحق ولی دیه اعتقاد ایدر اولمشدر. اهل وجارانی‌حساب خارجنده اولوب، اوفا، قزان، پیرمی، طرفنك منتشرلردر. سلسله‌سی بو کونه قدر باقی اولوب همیشه معتبردر. اکوبراك

کاکی، اورشاك نهرنده اولان تيماشكه قريه سنده (بوقريه‌نی اول حالنده
يماشكه اسمنده برچواش تأسيس ايلمش ايمش) اولوب، هرسنه‌ده قزان
بيره‌ی ولايتلرينه سياحت ايدر اولمشدر. قزانه وارديغنده (كيچورچات)
ريه‌سنده بابامز سبحانقل (٩٠) بن بيكمحمد اوينه توشوب مره‌لری ايله بر
بکی کون استراحت ايدر ايمش. کوبره‌ك وقتده بای وتوره‌لر قيافتنده،
کوزل کينوب وتکلفلی يورر اولمشدر. بو كيمسه حقنده فاضل مرجانی:
بر مجلسده ميرزالر جيولوب، اوزلرينك شجره‌لرنده‌اولان بابالرينك ميرزالق
تحصيل ايتدولری حقنده، بزم فلان بابامز فلان خدمت سببلی ميرزالق آلمش،
فلان بابامز بويله خدمتی ايله ميرزالق تحصيل ايلمش، ديه هر بری آتا
بابالری ايله افتخار ايتدكلرنده، جعفر ايشان‌ده سوزه کرشوب ـ بزم آتامز هم
آخر عمرنده ميرزا اولوب وفات ايتدی ـ ديمش، بوكا ايسه ميرزالر بيك
عجبلنوب (چونکه آنلرك کوبلری ميرزالقنی الوغ کمالت حساب ايده‌لر،
شونك ايچون بوكمالتك ايكنچی بر کيمسه‌ده اولمه‌سينه زياده تعجب ايده‌لر)
جمله‌سی بر داوش ايله ـ حضرت، آتاكز نه سببدن اويله آخر عمرنده ميرزا
اولدی؟.. ـ ديدكلرنده ـ عقلی يتدی، نماز اوقومادی، آياق اوزره بول
ايتدی، تماکو تارتدی، بوندن آرتق ميرزالق بولورمی؟ ـ ديمشدر.
خسته‌لكلرندن سلامتلنمك اميدايله، خير دعا آلور، واوشکرتور ايچون کلوچيلرك
بعضيسنه ـ فلان قدر ويرسون ـ ديه سودا وبازارلق ايده ايمش، حضرت بنم
اول قدركه بايلغم وكوچم يتمايدر، ديبوچی‌كه ـ تركزه سك كلسه تابارسن!..
ديب آيته ايمش. واقعا دعاء ايتمش واوشكرمش خسته‌لری سلامتلنور ايمش.
بخاراده ايكن وقتنده بعض شاكردلر كنديسندن اذابت آلميه نيت ايدوب،
بورمش ايسه‌ده، بعض عادتلرندن نفرت ايدوب، ايکنچی برشيخ كه تابشرلورغه
ميل ايتمش، شول وقتده دوشنبه بر بورکت برزور اولكسه‌نی كوتروب
كيلوب، برزوركوله تاشلاديغنی كورمش. دوشنی هيچ كيمه فاش ايتمای
بوردكنده جعفر ايشانه راست كلوب سلام ويرمش، جعفر ايشان‌ده اوز عادتچه
وعليكم السلام سماك! بيلدكمی بوركت نه نرسه، اولكسه ايله كول ندنرسه‌لر؟.
سن بيلماز ايسه‌ك بن آيتيم ـ بوركت بن ايدم، اولكسه بنم نفسم ايدی،
كول ايسه علم ومعرفت ايدی، بن نفسمی علم ومعرفت كولينه باتردم ـ ديمشدر.

حج سفرنده دکزده قوتلی فورطنه قالقوب کمه خلقی کلسی جانلرندن امید اوزوب، توبه واستغفار ایتمیه، جزع وفزع ایدرك آغلاشمیه کرشدکلرنده جعفر ایشان کمه‌نك بر اورننده اوزینك کیفنده راحت راحت اوطوروب تماشا ایتمکده وخلقلره خطاب ایده‌رك: - آردکزدن توشکاچ‌گنه توبه خاطرکزه کلمش ایمش، آنده‌ای توبه‌ده فائده یوق، آلدانراق کرك ایدی !... - دیه کولمکده ایمش » دیمشدر. جعفر ایشانك اوشبو کمه حادثه‌سی، مدینه شهرنده غایت قورقنج بیل چغوب، جمله خلق قورقویه دوشدکلری وقت، ابو اسحق المزید نام بر کیمسه‌نك یورتدن یورته کروب: «توبه ایدرگه آشغه دکورمه‌کز، بوکبی اشلرکه‌گنه قاوشارغه یارامی، حاضر بتار !..» دیه خلقنی یواتوب، شایاروب یوردکنی خاطره کتوره‌در (فوات الوفیات ج ۲ ص ۳۰۴).

شیخ فیضخان بن خضر خاندن: «جعفره تعرض ایتمه‌کز، اول ایسه مجذوب بر کیمسه‌در » دیدکی مرویدر. بر کیمسه‌نك «حضرت! اوشکروك سببندن خلق، سزکه اخلاص قویه‌لر، لکن اوصورمقکز سببندن اخلاصلرنی آله‌لر» دیدکینه قارشو: «اخلاصلرینك سببی‌ده بیل، اخلاص آلوارینك سببی‌ده بیل ایمش !..» وایکنچی بر وقتده: «اوصروغه چدامغان اخلاص‌ده نه فائده وار !..» دیدکی مشهوردر. کندیسنه عبداللطیف (۱) بن عبدالعزیز نام ذات ومفتی محمدجان بن الحسین وبعض طریقت شیخلری واتباعلری زیاده خصم اولدقلری سویلنمکده‌در. بوسببدن حقنده اولان بوزوق سوزلرك اکثری افتراء ومصنوع اولدیغی، احتمالدر. وفاتی صوکنده شهرت کسب ایدن اصحابلرندن بریسی نصرالدین القالماقی، در. اورشاك یلغه‌سنده اولان (میراث) قریه‌سنك کانتون لقمان الحکیم (۲) بن عثمان بن ابراهیم بن میراث، کندیسنه مخلص اولمش، ومعرفه اسمنده اولان خاتونی‌ده اوشبو لقمان الحکیم کانتونك طوغمه‌سی وعثمان کانتونك قزی ایدی، دیورلر.

جای فصلنده اك کوزل بر وقتده، بن‌هم (اوفا) شهرندن ایشان حضرتلرینك

---

(۱) بوکیمسه علمادن اولدیغی حالده، اوفا شهری یاقیننده (تلاش) قریه‌سنده ترکلك ایتمش وعمرنی‌ده باشقردلرك یر دعوالرنده وکیل اولمق صفتیله کچرمشدر. برایسکی انموذج آخرنده بویله مضمونده عبارت کورلدی: تم فی قریة (اوراضای باش) بمدرسة استاذنا زین العابدین بن آظامت کتبه اختم بن مناسب لاجل عبداللطیف بن عبدالعزیز بن ایشکه فی تاریخ (۱۱۹۸) ه (۱۷۸۴) میلادی.

(۲) لقمان کانتون، ٦٧ یاشندن اوزوب (۱۲۷٦) ه و (۱۸۵۹) میلادی‌ده وفات اولمشدر.

ارنه واردم. اوغللرم عبدالرحمن وعبدالرشيد ايله ابتداءً اورشالك
ه سنك، ايكندى نمازنى اوقدق، صوكره بياواب برقدر اورگه بنوب قبرلگه
ردك، وتربه‌لرنى، جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرى اصحاب كرام
لرينه وارديغنى اوقومق عادتى اولان صلوات واستغفار وباشقه دعالرى
نودق. تربه‌سى كوزل يرده اولوب، اوستونك نارات آغاچلرى وار. حتى
آغاچلرى ميراث آولى صرتندن بيك براقدن كوروب كلمش ايدك.
ينده اولان تاشينك يازوى بويله‌در: «كفى بالموت واعظا روميه (١٨٢٣)
بزان (١٨) دارالفنادن دارالبقايه كوچدى حاج وايشان وافندى الزمان
٧) ييل عمر سوردى سيد جعفر عبدى اوغلى فاتحه». يازوى كوزل واچيق.
يان اوچنك سعيده بانو اسمنده خاتونى وآنك تون ياغنده اوچ ياشنك وفات
لان فرح سرور اسملو قزى دفن ايدلمش ايمش. تربه‌نك تيره‌سى چوين
شكه ايله ايلندرلمشدر واچينه كرر ايچون ايشك هم قويلمشدر. بونى
سه (١٣١٤) تاريخنك (اوصا) شهرنده محمد عطاء حضرتلرى بن اورنشاه
نصورى اوچيوز روبله مقدارنده خراجات ايله بناءً ايلمشدر. الحق كوزل
بلمش. زيرا بومقبره‌لك بوگونده باشقردلر ملكندن چقوب، خاص كيمسه‌لر
لكينه كرمشدر. اوزون وقت اوتمازسه كرك امثالى قبيلندن لاطيش ونمسه‌لره
ماندلور. هرنه قدر نمسه ولاطيشلر، باشقردلر قبيلندن اخرت اولرى اولان قبرلرى
الله اولرى اولان مسجدلرى حرمتسز ايتمازلر ايسه‌ده، بويله محكم احاطه‌سى
اولوب طورمه‌سى كينه ضررسزدر. قبرندن آيرلوب كيتدكم وقت: «جنابكزك
آثارى - سزك خبر كزه كوره - آخر عمرلرنده ميرزا اولدقلرى حالده شيمدى
باشقردلر مدنيت كسب ايتديلر، ترقى ايلديلر اونبش يكرمى ياشينه
ايرشمك اولان ياش يكتلر - سزك مذهبكزه كوره - جمله‌سى ميرزا
اولمقدلر! . . .» ديه سويلدم. اكرده سويلميه اقتدارى اوله ايدى، البته
حكمتلى برجواب ويرمش اولور ايدى. بن هم بالارمه بوذاتك كوللكوارنى
وعبرتلى سوزلرنى، كوللكوارى‌ده، كشى كرلدرر ايچون سويلنمش سوزلر
دكل، بلكه اعتبار جلب ايتمك ايچون ايدكنى بيان ايدرك، يول بوينچه
حكايت ايتدم.

اوشبو كونده برخاتونى سلامت وايشانك‌ده بعض احوالندن خبردار ايدكنى

ایشتمش ایسه‌ده، خانونلرده اولان خبر، کرامات وخوارق عادت سویلمکدن باشقه اولماز، دیه مذکوره خانوندن صوراشمق وکشیلر واسطه‌سیله اولسه‌ده تفتیش ایتدرمك حقنده اجتهاد ایده آلمادم. سلیمان آخوندنك اوغللاری عصر واطرافلرنده مشهور عالملر ومعتبر فاضللردن اولدقلاری حالده، بالاتفاق جعفر ایشانه مخاص ومعتقد اولمشلردر. عبدالقاهر (١) بن سلیمان الشریفی‌نك

«باخصوص تعظیم ایله دیدك دعاء افندی‌گه
ملا جعفر حضرت ایشانك جناب قندیغه»

دیدیکندن مرادی اوشبودر. عبدالعلام بن عبدالقادر الصبائی‌دن: «جعفر ایشان مجذوب برکیمسه ایدی، جذب حالنده تورلی تورلی حاللرده بوانور وسوزلر سویلر، اما آینودیغی وقت مذکور اشلری حقنده آغلارونداامن ایدر ایدی» دیدکی مرویدر.

١٣٣) محمد جان بن الحسین (٥٥) بن عبدالرحمن. روسیه دولتنده اداره شرعیه اورینبورغیه (دوخاونی صوبرانیه) ده الك الك مفتی اولان ذاتدر. آلتمش سکز یاشلرنده ایکن وفتنده اوتوز طقوزنچی ١٢٣٩ سنه ایکنچی ذوالحجه پنجشنبه کون (میلادی ایله ١٨٢٤ نچی‌ییل ایون ١٧ نچی کون. روسچه طبع اولنان بوبیلی رساله‌سینك ٤ نچی‌بیتنده مطبعه خطاسی اوله‌رق ایون یازلمشدر) اوفا شهرنده وفات اولوب، کندینك وصیتی موجبنجه، اوفادن آلتمش چاقروم مسافه قشقی قویاش چغوش طرفنده اولان (آطجیتار) آولی مقبره سینه دفن اولنمشدر.

الك حالنده سعید واورینبورغ طرفلرنده تحصیل ایدوب، محمد بن علی الداغستانی‌دن هم استفاده ایلمشدر. صوکره بخارا وکابل طرفلرنده بر مقدار سیاحت ایلمش وکسب علم صددنده هم بورمشدر. روایتلره کوره، بخاراده عطاءالله بن هادی، قاضی ترسون باقی بن عبدالرحیم، وغیرلرده ملازمت ایلمش؛ وکابلده شیخ فیضخان بن اخضرخان صحبتنده اولنمشدر. هرنه قدر کامل دکل ایسه‌ده، بوسفرنده فارسی لساننی هم اوکرنمشدر.

---

(١) ٩٠–٩٣ صفحه‌لرده مراجعت اولنه‌در.

بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «بو مملکتده قابتدیغنده کندیسنك اهتمام
سن سعادتهسی سببلی ـ نفس عصام (١) سودت عصاما وعودته الكر والاقداما
یورنه ملکاهماما ـ قبیلندن روسیه دولتنك وکلا واکابرینه معرفت پیدا ایدوب،
سیه دن وحشت ومتابعتدن نفرت ایدن قزاق وباشقرد وغیر طائفهلرنی
غیب وترهیب ایله اطاعت ایتدرمك خصوصنده دلالت ایلمکه مأمور اولدی؛
زینك طلبی یاکه غیری برسبب ایله جمعیت شرعیه تأسیس ایدلدکده
ده صدر نشین ومفتی اهل اسلام اولدی؛ غایت مقبول برذات اولدیغندن،
بل بناء ایدرکه رخصت ایتدکده، یاکه برکیمسه حقنده فلان منصبه لائق
ه برکاغده یازوب مهر صالوب ویردکنده، تنفیذ ایدلنور ایدی؛ بویله
ولیت البتهارزن توشکان اولور؛ قاضیلرنی خادملری اورننده طوتوب؛ هر
خدمت اولسه امر ایدر ایدی؛ وایستدکی کیمسهلری قاضیلق منصبنه
وت قیلور ایدی؛ آخر عمرنده قاضیلره اولان نفوذی خیلا ضعیفلنوب،
ضیلرینك انکار وبحثلری سببندن، جمعیت شرعیهنك حکم نامهلری مدعی
ومی (پرکورور) قارامقینه یبارلور اولدی؛ ملاره آت صاتوب، کوب
لتی مالك اولدی؛ والدمز بهاءالدین، وفتح الله آخوند، بایمراد بن محرم
لکاری، وغیرلر، بونك فضلینه، وعلمی کوبلکینه اقرار قیلور ایدیلر،
کن یازمش روایتلری وتمسك ایلمش وجهلری هیچ شبههسز ضعیف واقوالی ده
طل اولدیغندن بوندن باشقه فارسیچه ترتیب ایلمش عبارتلری، علمینك
آزلغینه وعجزینه دلیلدر. بوفقیر نظرنده فتح الله آخوندلر درجهسندن کوب
وبان اولوب، حتی عبدالسلام مفتی درجهسنده اولمهسی ده شبههلیدر»
دیمشدر.

ادراء شرعیهده میلادی ایله ١٨١٥ سنهده ترتیب ایدلمش ترجمهٔ احوال
(فورمولرنی اسپیسکه) کاغدنده بیان ایدلدکینه کوره؛ اوشبو ییلده مفتی
حضرتلری ایللی یدی یاشنده ایدی. (بوتقدیرجه (١١٧١هـ و ١٧٥٨م
مدودنده دنیاغه کلکان اولهدر). میرزا احمد اسمنده اوغلی، اون طقوز یاشنده
ولوب، پیتربورغده، چیت دینلرنی قارامقده اولان محکمه خدمتنده ایدی؛
میرزا شاهبیك اون یاشنده، میرزاجان آلتی یاشنده ایدی. وغیری، رسمی

(١) مجمع الامثال للمیدانی، ٢ نچی جلد ١٩٢ نچی بیتکه مراجعت اولنه.

کاغذاره کوره محمدجان مفتی سوداکر قومندن اولوب، بشنچی رەوزیه حسابنه کوره، اوفامضافاتنده خرم آباد (سلطانای) قریه‌سینه منسوب ایدی. مقدمده اینواستراننوی کاللیغه‌ده حساب ایدیلوب، صوکره ارینبورغده آفیتسرلك خدمتنك اولنمشدر. ۱۷۸۵ نچی ییلنك ۹ نچی ایولنك (هجری ایله ۱۱۹۹ سنه رەضانی اوله‌در) سرحد کامیسیه‌سنك قرغزلر ایچون آخوند اولوب، صوکره ۱۷۸۹ نچی ییلده ۲۲ نچی سنتبرده ادارهٔ شرعیهٔ اسلامیه اوزرینه صدرنشین واسلاملره مفتی اولمشدر (هجریه ایله ۱۲۰۴ سنه صفرنك ایکنچی کونی اوله‌در). مفتی اولمازندن مقدم، قرغزلرك روسیه دولتنه اطاعت ایتمکلری حقنده اولوغ خدمتی اولوب، قفقاس طرفلرینه واروب، روسیه اسیرلرنی آزاد ایتدرمش، وقابارتی طائفه‌سنی روسیه تبعه‌لکی ایچون یمین ایتدرمشیدی. استرخاندن مشرق طرفنده اولان ترکمانلر آره‌سنده سیاحت ایدوب، روسیه نەرذنی اجرا ایلدی. بوخدمتلری برابرینه روسیه دولتندن مکافاتلر آلدی. ایمپراطوریتسه یکاترینه، وایمپراطور پاول بن بطرس جانبندن بریلیانت ایله زینتلنمش مدال وارینبورغ شهرنده خزینه‌دن بناء ایدلکان بریورت وبوندن باشقه تورلی وقتده کوب آقچه‌لر وکیوملر ویرلمشدر.

مفتی حضرتلرینك ترجمهٔ حاللرندن اولکی قسمی بزلره قارانغودر. خلقلر بخارادن کلوب مدرس اولدقلری، وکابلدن قایتوب شیخلك ایتدکلری حالده نه سببه بناءً درکه بوذات بخارا وکابلدن کلوب، آفیتسر اولمشدر؟. علم تاریخ فلسفه‌سیله اشتغال ایدن ذاتلردن بریسی، بوکیمسه‌نك بخارا وکابلده کمالات اسلامیه تحصیل ایدر ایچون یورمای، بلکه، اوّل امردن روسیه طرفندن ارسال اولنمه‌سنی، وسیاسته متعلق اشلر ایله مشغول اوله‌رق، کون کچرمه‌سنی ظن ایلمکده‌در. حقیقت حالنی ایسه جناب الله بیلور. مفتی اولدیغنك معیشتنی پك تکلفلی صورت اوزرینه قویوب، کیوم صالوم، آت وطونلری زینت وبهالی شیلر اولور ایمش. شهر اورامنده دورتار آت بیکدروب، سلطنت اوزره یوررار اولمشدر. هرنه ایسه بخت قویاشی تمام یوقارو کوترلوب، ینه کی صوکنك برشاعرك:

قچان ال وهرسه دولت بر کشی یه عدوسی دخی آکا عزت ایلر
خدا کوسترماسون یوز دوندررسه احبا دخی آندن نفرت ایلر

...ركنچه آخر عمرنده اولکی نفوذی تمام بتوب، خلق آره سنده اولان رغبتی
...نمشدر. و دنیانك مرتبه سنده قرار، بایلغنده ده راحت وثبات یوق ایدکنی،
...که اقبالی نسبتنده ادباری وار ایدکنی کوروب وفات ایتدکی مرویدر.

لکل شیء اذا ما تم نقصان ، فلا یغر بطیب العیش انسان
هی الامور کما شاهدتها دول ، من سره زمان سائه ازمان

...کار ایله آلتونی، حساب خارجنده حیوانی، یورتلر واسبابی اوفا توابعنده
...لان باشقردلردن جزئی بهانه‌لر ایله مالك اولان نیچه اورنلرده یرلری، میراث
...لوب قالمشدر. یالکز آطجیتار قریه سنده اولان یری (٢٢٨٤) دیسته‌نه
...لوب، بونی ایسه غایت ارزن حق ایله اورشاك بوینده اولان مراث آولی
...اشقردلرندن آلمشدر.

مفتی حضرتلرینك عائشه اسمنده برخاتونی اولمش ایسه‌ده، اوزندن
...قدم وفات اولمشدر. روایتلره کوره مذکوره عائشه روسیه ایله ترکیا آره‌سنده
...ولان صوغشلرك برنده اسیر آلنمش ترك قزی (نورچانکه) اولوب، ابتداء
...زان شهرنده اسماعیل بن آپانای اوزرینه نکاح ایدلنوب، اسحاق وحبیب
...مال اسمنده بالالری اولمش، واسماعیل وفاتی صوکنده صاحب ترجمه مفتی‌یه
...کاملنمش، ویتمش طقوز یاشنده ایکن وقتنده (١٢٠٩) تاریخنده قزانده
...وفات اوله‌رق، ایکی بویسته آره سنده اولان قبرلکده دفن ایدلمشدر.

کریمه اسملو خاتونینك طوغان یری قره دکز یاقه سنده اولان (آنافه)
...شهری ایمش. مفتی وفات اولدیغنده، صلبیه قزی اولان (فاطمه) یانینه کیدوب
...جهان کیر خان تربیه سنده دنیا کچروب وفات اولدی، دیورلر.

صوفیه اسمنده اولان خاتونی چرکاس قزی اولوب، (١١٧٢) تاریخلرنده
...دنیایه کلمش. مفتینك اوغللری بو خاتوندندر. مفتی وفات اولدیغنده آطجیتار
...قریه سنده اولان ملکلرنده ترکلك ایلمش وهر اعضاسی تمام سلامت اوله‌رق،
...یوز اون یاشینه ایرشوب (١٨٦٦م) تاریخنده ایکنچی مارتده (١٢٨٢ه
...ذوالقعده) وفات اولمش، مفتی تربه‌سی ومسلمانلر مقبره سندن برچاقروم
...مقداری، تون طرفنده، صحراده بر توبه اوستونده دفن اولنمشدر.

میرزا احمد، کرفتار سفاهت اوله‌رق، بتون عمرنی هیچ براشسز
...انفیسکه دیه معروف اولان برروس قزیله کچرمشدر. کندی ملکنده اولان

خانه سنده (مفتی حضرتدن میراث اولەرق قالمش یورتده) مذکوره ایله بیکلانوب یاندیغی و انچق بیلنده بعض بروقتلر اوفا شهرینه واروب کلوب یوردکی مرویدر. مزبوره خاتوندن دورت عدد قزی اولوب، د . . . . اسمنده اولان قزینک بالالری اوفا شهرنک کوب، وبعضیلرینک دخی خصوص اولەرق ماجرالریده سویلنمکده در. میرزا احمد (میرزاقای) لک، مفتی حضرتلرندن میراث اولەرق آلمش ملك ویرلری، اوشبو دورت عدد غیر مشروع صورتده اولان قزلرینه قالمشدر. اوشندق آناسی صوفیه، اوشبو دورت عدد قزاره، اوزینک بشیوز دیسته‌نه یرنی، وفاتندن مقدم، محکمه‌لر حضورنده یازدروب تملیك ایلمشیدی.

لکن کودی باشقردلرنده اولان یرلری، یرلی خلق ایله طوتاشدن نیچه سنەلر دعوا یورتلدکی صوکنده اخیرنده، مفتی حضرت وارثلرینه دکل بلکه باشقردلر ملکینه کیرو قایتارلمشدر. لکن باشقرد خلقینک بو دنیا یورتده اولان بتون املی و آخرتده ده فائده سنی کورمك امیدیله قلمقده اولان اخلاص عملی تو پراق صاتمق اولدیغندن، محمدجان مفتیدن قایتمش اولان یرلرنی، کودی باشقردلری تیز کوندن هم نمسەلر، لاطیشلره، شالقان ایله شرپی بهاسینه اولەرق صاته چقلر ویاکه صاتمشلردر.

میرزا احمدك قبری آناسی صوفیه قبری ایله یناشه اولوب، اوستلرنده تاش واحاطه فلان یوقدر. بونلرك بویله برطرفده دفن ایدلمکلرینك سببنی، آطجیتار خلقی ایله دائم نزاع اوزرنده طوردقلرندن مذکور قریه خلقی؛ کندی قبرلکلرینه دفن ایتدررکه رضا اولمادقلری، دیبورلر. شوکا مجبور اولەرق اوزیرلرینه دفن اولنمشلر ایمش. احتمال که بونلر، کندیلری، اولدکلری وقتلرنده بویله بروصیتده اولنمشلردر.

امیرجان نام اوغلی، اورینبورغده عسکری خدمتده اولوب آفیتسر ایدی. میلادی ایله (۱۸۵۰–۱۸۶۰) ده وفات اولدیغی تخمین اولنور. کندیسندن برخاتونی (۱) ایله حسنی اسمنده یالکز برقز بالاسی قالدی. خاتونی، بیکمای فامیلیه سندن عیسی میرزا نام برینه نکاح ایدلدی. محمدجان

(۱) بونك برده حسن جمال بنت عبدالستار نام برخاتونی وار ایدی.

...نيدن قالمش كتابلرك برقسمى، اوشبو خاتون واسطه سيله، ديدكمز عيسى ...برزا ملكينه كوچدكى روايت ايدلنور.

فاطمه نام قزى، قزاق وبوكاى ايلى خانلرندن جهانگيرخان بن بوكاى ...ان نكاحنده اولوب، ابراهيم، احمد، عبيد الله، اسمنده اوغللرى؛ زليخه ...ى بجه، اسمنده قزلرى دنيايه كلدى (جهانگيرخان ترجمه سينه مراجعت ...ولنه در).

مفتى حضرتينك، درست بلمكلى، وكنديسينك همخبر ايله اسمى ياد ...وله سينه سببچى اولان بالاسى اوشبو فاطمه اولمشدر، ديورلر. زيرا جمله ...اوغانلرينك خلافتچه اوله رق، غايت متقى، ديندار، انصافلى، وزياده عقللى ...تدبير واداره لى، برخاتون اولوب، خانك محبتنى جلب ايتمش، وخانك ...كنديسنى تربيه ايتدكى كبى، بتون بوكاى ايلينه مدنيت كرمه سينه سبب ...اولمشدر. قزاق عائله لرينه بالذات اوزى، عرف وعادتلرك كوزل اولانلرنى ...تعليم ايدر، واسلامه مناسب دكللرندن منع ايتمكله طهارت ونظافت خصوصلرينه ...خرق العاده سعى وغيرت ايلمشدر. خان خاتونى اوله رق واردیغى صوكنده، ...بوكاى ايلى ايله ارينبورغ، اوفا، ولايتلرى آره سنده كلوب، كيدوب يورمك ...شايع اولمغله آره ده بيوك بر اختلاط ومعارفه پيدا اولمشدر. قزاقلرك ...دولتليلرينك اوغللرنى كندى بايلقلرندن، محتاج وفقير اولانلرينك بالالرينى ...اوز كيسه سندن خراجات طوتوب، استرليتامق، واسترليباش، ده اولان اسلام ...مدرسه لرينه يباروب اوقوتدرر اولمش. بوكاى ايلنك بوكونده اولان معتبر ...عالملر، ومعروف مدرسلر اوشبو ديدكمز ايكى مدرسه نك وآنلرى تربيه ...ايلمكده اولان شيخلرك، تربيه لرى يمشلرندندر. جهانگير خانك مسجد بناء ...ايدروب، هر تورلى اروغ وقبيله لره امامل تعيين ايتمه سى، وآنلره رسمى ...صورتده منشورلر ويروب، محله بالالرنى تعليم ايله، وصبيلره مأثور اسم ويرمكله ...تكليف ايلمه سى، اوشبو خاتون تدبيرى ايله اولمشدر.

مفتى حضرت، حكم آستونده قالوب، بيوك جفالر چكدكى وقتنده وفات ...اولديمى يوقسه بويله بلالردن خلاص اوله رق، فراغت قلب تحصيل ايلمشيديمى؟ ...برطوغروده آچيق معلومات يوقدر.

بويرنى آفغه كوچردكم وقت، بالقصد (آطجيتار) قريه سينه واردم.

یول بوینچه، مفتی حضرتلك كتاب ایله طولی اولان كتبخانه سینه كردم، نادر كبی كتابلری وار ایمش، بخارا، كابل، طرفلرندن كتورمش ایسكی اثرلری زیارت ایدرم، هر طرف عالملری وبیوكلری طرفندن، نام عالملرینه كلمش اولان مكتوبلری اوقودرم، وبو سایه‌ده قرارسز فائده ومعلومات تحصیل ایدرم، خلیاسیله واررایدم. لكن وار دیغمده خرابه یوز طوتمش اولان بر تربه‌دن باشقه هیچ بر اثر ونشان بوله مدم. اوشبو تربه یاننده كوكلمه كلن اثرلری یازمیه هم لزومی هم اقتدارم یوقدر.

باش اوجنده اولان بیوك تاشی گوزل رسم ایله باطرلنوب یازلمشدر. الكالك یولی، توكرك اوله‌رق: «كل من علیها فان ویبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام» آیت شریفه‌سندن عبارت اولوب، صوكره سنده اوشبو روشده طقوز سطردر:

١) هو الخلاق الباقی
٢) المرحوم المغفور
٣) شیخ الاسلام والمسلمین مفتی
٤) الامام محمدجان
٥) بن حسین
٦) البلغاری توفی فی
٧) ١٢٣٩ فی برج
٨) المیزان روحینه
٩) فاتحه

سكزنجی سطرده اولان: «المیزان» بنم ظنمه كوره یاكلشدر. زیرا مفتینك وفاتی میزانده دكل «اسد» ده اولوب، بو ایسه رسمی كاغدلر ایله ثابتدر. بلكه تاش، میزانده یازلدیغی مناسبتیله بویله بر سهو واقع اولمشدر. تاشك ایكنجی طرفنده:

محمد كه مفتی آفاق بود * كه آخر مقامش تهی خاك بود

دیه یازلمشدر. كیرپچدن بناء ایدلمش، بناسی تعمیر قلان كورمادكندن ایسكرمش، ونیز كونلردن خراب وویران اولدیغی اشكارادر.

مفتی حضرتلرینك حال ومعیشتی تفتیش ایدلدكده علمینه نسبتله عقلی

رتق، ومعرفتینه کوره همتی بلند، ایدکی آکلاشلنور. سویلرکه استادلغی جسارتی سایه سنده علم بابنده اولان نقصانلرنی پرده‌لتمیه، حتی که باشقه‌لردن کندیسنی بیوك فضل صاحبی دیه اعتقاد ایتدرمیه موفق اولمشدر. یاقینلرندن بر کیمسه، خلق حضورنده، مفتینك قارنداشی ایدکنی بیلدردکینه قارشو، مفتی حضرتلری: «بو وقتی سویلیورسـن مفتینك هیچ قارنداشیمی اولور؟...» دیدکی مشهوردر. بو سوزندن مقصدی ایسه، قضا وحکم ماده‌لرنده مفتینك هیچ دوستی وقارنداشی اولماز دیمك ایسه، هرنه قدر مفتیلك منصبنه کوره بیوك بر سوز ایسه‌ده، برقدر وجه اوله بیلور. اما کندیسنی الوغ کوروب، باشقه‌لردن ممتاز ظن ایدرك سویلمش ایسه، اك فنا برفکر ایله مبتلا اولدیغی ظاهر اولور. اسلام حکیمی ابن رشد (رحمه‌الله) ترجمه‌سنی یازمقده اولان مؤرخلر، برفقره یازارلرکه محمدجان مفتینك اوشبو یرده سویلدیکمز حالینه مناسبدر. شویله که: ابن رشد حضرتلری سلطان یعقوب المنصور ایله تکلفسز سویلاشمك مرتبه سینه ایرشدکی بر وقتده سلطانه خطاب ایدرك: «دکله قارنداشم!..» دیمشیدی. بو سوز پادشاهلره هیچ مناسب اولمادیغندن مجلسده حاضر اولان وزیرلرك چهره‌لری بوزولدیغنی کوروب سلطان ده «دنیاده دوست وقارنداش اولنمق نعمتندن سلطانلر محروملردر، لکن بن اویله محروم پادشاه وسلطانلردن دکلم، چونکه بنم دوستم واردر، اول ایسه ابن رشددر» دیه جواب ویرمشدر. ایمدی فاس پادشاهینك دوستی اولدیغی حالده، روسیه‌ده مفتی اولان ذاتك قارنداشی نیچون اولماسون!...

مفتی حضرتنی روسچه‌یه غایتده ماهر برذات اولدیغنی سویلرلر ایسه‌ده، امضالری فنادر. اوفا شهرنده معیشت ایدن اورنی کندیسنك ملکی اولوب، تلغرافخانه‌ی ایله پوشکین اوراملرینك مشرق طرفنده اولان پوچماغنده اولمشدر. آنك یورتلری آغاج اولدیغندن، اوفا شهرنده اولان یانغینلرده تلف اولمش، وآنلر یرینه‌تاش بناء صالنمشدر. اغلب احتماله کوره محکمهٔ شرعیه‌ارینبورغیه هم کندی بنالرینك برنده اولمشدر.

یازمش حکم نامه‌لرنی کورمك ایچون، کوب اجتهاد صرف ایدلدی ایسه‌ده تابمق میسر اولنمادی. فقط سکز عدد مکتوبی وبوندن اول‌کی دورت

عددی کندی رسم خطیله حتی یاکلشلرنی، اوز حاللرنچه قالدراوب، بو یرده نقل ایدلنه در :

برنچی مکتوبی — ما قول ائمة الاسلام رحمهم الله تعالی در ینمسئله که درقریهٔ تمربای مدة چند سال مسجد پنج وقتی بوده ست همیشه در مسجد مذکور پنج وقتی نماز ادا مینمودند ازغیر آنکه اقامت جمعه وعید بی روخصت شرعی ادا ننمودانند از روی درقرب قریهٔ مذکور مسجد جامع نبوده سن بقوم مسجد مذکور تمربای خرج بوده ست بشریعت غر ابنابرین بانی مسجد مذکور تمربای ولدملوك روخصت شرعی واستفسار کرد درمسجد مذکور اقامت جمعه وعید برپا کنند دفعا للحرج روخصت شرعی داده میشود بشرایط یانی باشد والله اعلم ۱۸۰۵ مفتی (مهرنك) اقضی القضاة فی شهر البلغار اخوند محمدجان ابن امیر محمد الحسینی المتوکل علی الله الغنی (مهرنده اولان تاریخی آچق آڭلاشلنمادی اغلب احتماله کوره — ۱۱۹۰ — در).

ایکنچی مکتوبی — ما قول ائمة الاسلام در ینمسئله که در ناحیهٔ استرلیتامق درقریهٔ مرسك نام مسلمانان متوطن بودین مبلغ پست خانه وار ازبرای عبادة پنج وقتی نماز ودوعا بدولت بای تحت روسیه مسجدی نبودسن کذالك در یای قریهٔ مذکور مسجد جامع بمسافة کم از یك فرسخ نبودسن بنابرین مسلم متدین از اطیب مال خالصا مخلصا بنا بروجه الله صونتك بایم ولد ایلبولدی روخصت شرعی طالبید علی قدر الحاجت مسجدی پنج وقتی تعمیر سازد بشریعت غرا وملة سمحهٔ حنفیه ازمنکه مزبل فی الذیل الذی سیوشع اسمه تحت مهره روخصت شرعی وفتوی شرعی داده میشود بتعمیر مسجد پنج وقتی بقدر حاجت چون این عمل عندالله محمود وعندالناس ممدوح کفته بشرایط یانی بینوا توجروا داد میشود بشرط اعلام حاکم ناحیه عوسبودین اسپراونیك باشد والله اعلم (مهر) رقم ۵۸ · ۱۸۱۱ سنه سنتابر ۹.

اوچونچی مکتوبی — تیمنا بذکره الاعلی ما قول ائمة الاسلام رحمهم الله در ینمسئله که درناحیهٔ اوفی در قریهٔ سوالای جمیع مسلمانان متوطن بود چند خانه دارمسلمانان مذکورین محرومین ازنماز جماعت ودعا بدولت پای تحت روسیه بنابرین جمع مسلمانان آقصا قالان وژیبری قوناقبای ولد میرزا عول وغیره باتفاق جمع ازطیب مال خالصا مخلصا بنابروجه الله بقدر خاجت مسجدی

کند روخصت شرعی وفتوی شرعی طلبیدند بشریعت غراو ملة سعیدهٔ حنیفهٔ
منکه مزیل فی الذیل الذی سیوشح اسمه تحت مهره روخصت شرعی وفتوی
عی داده میشود چون این عمل عندالله محمود وعندالناس ممدوح کفة
رائط یانی بینوا توجروا داده میشود بشرط اعلام کلان ناحیهٔ غوصپودین
پراونیك باشد والله اعلم ١٥ مارت ١٨١٦ نومرو ٣٩ ۰

دورتنچی مکتوبی — ما قول ائمة الاسلام رحمهم الله تعالی در ینمسئله
در غوبرنای قزان درناحیهٔ کوجنس نام درقریهٔ بیکی مسجد قدیم بودست
الحال بخرابه به رسید اقریبست از انتفاع براید خصوصا درفصل بهار ودر
صل ترما ازوی ویرانی بنابربن مسلم متدین ازهمون قریه مرزا شعبان ولد
قوب باشد بایلتماس قوم مسجد مذکور در قریهٔ مذکور ازاطیب مالخالصا
لصا بنابر وجه الله ایلتماس قوم مذکور اقبول کردا مسجد مذکور را بتعمیر
سازد وتاز ونوکردن روخصت شرعی وفتوی شرعی طلبید بشریعت غراوملة
هٔ حنفیهٔ ازمنکه مزیل فی الذیل الذی سیوشح اسمه تحته مهره این ایلتماس
رزا شعبان ولد یعقوب را موافق شریعت یافته روخصت شرعی وفتوی شرعی
اده میشود این مسجد قدیم خرابه را بتعمر سازد بقدر حال بشرایط یانی بینو
رجر داده میشود بتعمیر سازد بشرط ضم ضمیمه اجزاء شایستهٔ مسجد مذکورا
ون این عمل بای مذکور عندالله مثاب وماء جور باشد تقبل الله مناومنکم.
فتی الحسینی ١٨١٩ سنه مارت ٤ رقم ٤٣ (مهر) ۰

بشنچی مکتوبی — امام المسلمین ملاعبدالکریم قاپقل اوغلینه فرمان:
کلدی بگا شکایت عرضه اورندی قریه سنده بی بی قز بیکه آیوقزی طرفندن ۰
مذکوره نك شوهری عبدقطلو بای اوغلی سالك (؟) گه کیتوبدر، چندین
یل بی بی نفقه وسکنی غه عجزی سببلی غیرکه عقد قیلورغه نکاح مسلمان
مذکوره نك سالك که کتکان برده خبرموتی باردین، شول سببلی سگا بیوره م:
دورت، بیش بالا قالمش، غیرایرندن، آنلرنی تربیه قیلورغه نفقه وسکنی
یوق ایمش، حقیقت عجزاولسه، مال قالدرمغان اولسه، مذکوری یمین ویروب
شول مدتدن حساب قیلوب بعد از مرور عدت شرعی دلخواهنه عقد ایدرکه
رخصت شرعی ویرادی. احدی مداخله قیلمغای. مفتی. ١٨٢٠ سنه. مارت.

آلتنچی مکتوبی — تیمنا بذکره الاعلی. ما قول ائمة الاسلام رحم
الله تعالی. دربن مسئله که درغوبرنای سنبر درناحیهٔ بوا ازقریهٔ بزنه ازؤلا
بزنه از امت حضرت سید کائنات عبد المجید ولد سفر ازهمین قریه بزنه بی بی حبیـ
بنت سعیدرا بعقد مسلمانی بمبلغ سه صد شانزده صوم رایج الوقت مهر مسمـ
کرده بوده ست نزد شهود عدولین جمع مسلمین علی ما تراضیا بعض مهر معجل
درهمون مجلس قبض کرده من بعد ازچند وقت سعید مذکور بنت خو
حبیبه را منکر عقد شده ست بفراش مجید تسلیم کردن ابا نموده ست بنابرین
مدعی مجید سزور ناحیه غصپادین ایسپراونیك نیقالای فیدرویچ باشد عرض
کرده امرو پریکاز گرفته بوده ست باامامان ملا بشیر وملا ولید باسم غلا
ابراهیم آنها بامر پریکاز غوصپودین ایسپراونیك درقریهٔ مذکور بمجلس
حکم جمع شده تفتیش عقد ما بین مجید ولد سفر وما بین بی بی حبیبه کرده دعوی
مدعی مجید در برابر بی بی حبیبه عقد نکاح بمبلغ سه صد شانزده صوم رایج الوقـ
عقد ایجاب وقبول واقع شده اثبات شرعی کرده ست ازطریق مجید جمـ
مسلمانان که ازنصاب شهادت خارج وبتغلیف شاهدان من بعد علماء مذکور
درحضور غلاوا ابراهیم تفتیش کرد الزام حکم خودها کرده حبیبه بنت سعیدر
بفراش مجید ولد سفر تسلیم نمود الزام حکم خودها بعینه از برای امضا
وفتوی ارسال نمودند. بشریعت غرا وملت سمحهٔ حنیفه ازمنکه مزیل فی
الزبل الذی سیوشح اسمه تحت مهره این الزام حکم امامان درحضور غلاو
ابراهیم منظور نظر کرده موافق شرع شریف حکم امامان درست ومعتبر
شرعی ست گفته فتوی داده میشود بشرایط یانی بینوا توجروا داده میشود چون
مدعی مجید بروفق دعوی خود اکثر ازنصاب شهادت شهود عدولین بتغلیـ
شاهدان اثبات عقد صحیح شرعی کرده ست میرسد مرکلان ناحیه غصپادین
ایسپراونیك باشد مذکوره بی بی حبیبه بنت سعید را بفراش مجید ولد سفر
تسلیم نمایند بلا انکار. مفتی، ۱۸۲۰ سنه (۷) ایول. (۸۶) نومیر. مهر

یدنچی مکتوبی — بوا اکروغینك غصپادین غلاوا رفیق ولد . . .
اوشبو ایون یولدزنده، سزنك ؤلصنك عبد المجید سفر اوغلی ایله یولقدم
اول ؤلصنك امامری ملا ولید بیکقل اوغلی ایله بوا ناحیه سینك غصپادین

ایسپراونیك پریكاز ایله مدعی عبدالمجید سفر اوغلی ایله بی‌بی حبیبه سعید ...بنك عقد نكاح حقنده نزاعلری اولوب، غضپادین ایسپراونیك نیقولای ...ای ایچ بیوك جنابلرینك تیكشروی ایله بی‌بی‌حبیبه سعید قزنی عبدالمجید اوغلینك فراشینه شرعی خاتونی عقد صحیح شرعی‌ایله اثبات‌اولمش، ...كور امامار وغلاوا حضورنده. مدعی عبدالمجید بروفق‌دعوی اثبات ...ند شرعی بیك كوب كواهلر ایله اثبات اولنوب، الزام حكم تلاب امامار ...لاوالر حضورنده حكم یصاب عبدالمجید فراشینه تسلیم‌قیلوب تابولدی‌موافق ...رع شریف شول سبیلی بندن (۸۶) نچی نومیر ایله فتوی ویرلدی ...بی حنیفه‌نی عبدالمجید فراشینه تسلیم ایدرگه شول فتوی قوتنچه حبیبه‌نی ...بن حرام شوهرکه عقد قیلغان ملا نعمت الله بشیر اوغلندن جواب آلاسز، ...برنك فراشنده‌اولان قزحبیبه‌نی قطع حكم‌اولانچه عقد قیلغان ملادن سزعزتلو ...لاوا امام‌المسلمین ملاولید ولد بیكقل‌ایله ملا یورماش‌اوغلی حضورکزده حاضر ...یلوب، مذكور ملا نعمت‌الله بشیراوغلندن جواب شرعی آلاسز نیندای ...ریعت ایله‌غیرنك نكاحنده اولمش قزنی حرام‌شوهر سیف‌الدین بیكباواوغلینه ...عقدنكاح اوقوغان، جواب آلوب راپورتكز ایله بكا معلوم قیله‌سز. ثانیا اكر ...زحبیبه‌نی عبدالمجید فراشینه تسلیم قیله‌قدن ابا قیلسه‌اول حالده، غصپادین ایسپراونیك جنابنه اعلام قیلوب، ایسپراونیك جنابلری آلوب، فراشینه ...سلیم قیلورغه غصپادین ایسپراونیك اعانتی ایله آلوب، اكرده غصپادین ایسپراونیك‌كه انكار قیلسه غصپادین ایسپراونیك عالی جنابلو سنبر قلعه‌سینك غوبرناطوری الوغ اندری پیتراویچ اومانصوف حضرتنه اعلام قیلوب، حرام شوهرنی منع قیلوب شرعی شوهر عبدالمجید سفر اوغلینه تسلیم ایدوب، بكا راپورت ویره‌سز. غصپادین غلاوا رفیق بو فتوی نامه‌نی سكا یبارام، اونمش غلاوا ابراهیم ایله ایكی ملا حكم نامه‌لرنی سن آنلردن صوراب بو ...كم نامه‌لری اوز قوللریمو، حقمو شونی صوراب، صوكره فتوی‌نی غصپادین ایسپراونیك‌كه كوستروب، عمل‌ایده‌سز. مفتی. ۱۸۲۰ سنه. ۷ نچی‌ایول (۸۷) نچی نومیر.

سكزنجى مكتوبى — . . . . احدى من العلماء
مداخله نسازند چون شريعت محمد صلى الله عليه وسلم بمذهب امام اعظم رحمه‌الله درقرأن شريف ودركتابهاى‌فتوى وتفسير صريحست. كما قالوا (نفذ نكاح حرة مكلفة من غير كفو بلا ولى) مختصر الوقايه. (وينعقد نكاح الحرة البالغة العاقلة برضاها وان لم يعقد ولى بكرا كانت او ثيبا) كافى وغيره فى كتب الحنفية. وكما قال‌الله تعالى در قرأن شريف: (فلا جناح عليكم فيما فعلن فى انفسهن) (فلا تعضلوهن ان ينكحن ازواجهن) (حتى تنكح زوجا غيره) (فلا جناح عليهما ان يتراجعا). وقوله عليه السلام (الايم احق بنفسها من وليها) فتوى زيلعى. (وللشافعى ماروت عائشة رضى الله عنها انه عليه السلام قال ايما امرأة نكحت نفسها بغير اذن وليها فنكاحها باطل. ولنا قوله تعالى حتى تنكح زوجا غيره فان اضافة النكاح يدل على انعقاده بعبارتها وقوله عليه السلام الارامل احق بنفسها من وليها فانه متفق على صحته ومارواه سقيم لانه نقل ان عائشة رضى‌الله عنها زوجت بنت اخيها عبدالرحمن وهوغائب وعمل الراوى بخلاف ما رواه يدل على سقم روايته. وقال البخارى لم يصح فى باب النكاح حديث دل على اشتراط الولى فى جوازه ولئن سلم يكون محمولا على الامة والصغيرة) شرح مجمع البحرين. وروايۀ مفتى قريم چنانچه در تحرير خود نوشته ست حرة مكلفة بعقد نفس خود بى‌اذن ولى اصلا جائز نى وباطل كفته روايت دادست اين قول مفتى مذهب امام شافعى باشد كما قال‌عند مالك والشافعى رحمهماالله‌" (لاينعقد بعبارة النساء اصلا سواء زوجت نفسها اوبنتها او امتها اووكلت عن الغير او زوجت نفسها باذن‌الولى) كافى وغيره‌اين‌مذهب شافعى‌ست، مدعى ومدعى‌عليها درمذهب حنفى ميان همه مسلمانان دررعيت ايمپراطور اعظم در مذهب امام اعظم حنفى باشم عمل ميكنم بمذهب شافعى درمذهب ما ممنوعست" كسى ازمذهب حنفى بمذهب شافعى در آيد مستحق عزل باشد" عوام مستحق تعزير باشد. بتقدير مدعى ومدعى عليها در مذهب شافعى باشد درين صورت بمذهب حضرت شافعى‌كه بى‌اذن ولى عقد جائز نى كفته فتوا داده ميشود. ونقل مفتى قريم روايۀ حسن عن ابى حنيفة خلاف ظاهر روايت ست" اين روايت معمول نى ونقل حديث ازحضرت‌عائشة رضى‌الله عنها ببطلان تزويج حرة مكلفة نفس خود بى‌اذن ولى اين حديث‌اصل

...نراد چنانچه درکتاب اختیار (روی ان مالکا وابن جریج سئلا الزهری عن حدیث عائشة فلم یعرفه. الراوی اذا انکر الخبر یدل علی بطلانه).

۱۸۲۲ نچی سنه ۲ نچی آپریل.

اوشبو مکتوبی مفتی عبدالواحد بن سلیمان قلمندن نقل ایتدم. مکتوبک دیباجه‌سی و آخرنده امضاسی، بن کوردکم ونقل ایتدکم نسخه‌ده هر نه قدر یوق ایدی، ایسه ده، مفتی عبد الواحد بن سلیمان قلمیله اوشبو عبارت یازلمشیدی: «درست، پیتربورغده امام، خطیب، طرخان عبدالواحد سلیمان آخوند اوغلی، بکا ارسال اولنمشدر (۱۹) نچی آپریلده مرحوم مفتینك کندی مکتوبی». صوبرانیه آرخیڤ‌اسنده (۲۹) نچی کیساك اشلری آره‌سنده اولان سلیمان اوغلی اشندن آکلاشلدیغینه کوره، نیرژغورود ولایتینك تمیم دارنام کیموسه دعواسی حقنده، ولیدن باشقه نکاحك درست اولوب اولمادیغنی استفسار ایتدکینه کوره، مذکور مکتوب محمدجان مفتی ابن حسین طرفندن امام سلیمان اوغلینه یازلمشدر.

بونلردن باشقه یدی عدد مکتوبی مستفادالاخبارده نقل اولنمشدر، اورایه مراجعت بیورله (قسم ۲ ص ۸۳-۸۴ وص ۲۹۰-۲۹۵). مکتوبلری ایسه جمله‌سی بر ترتیبده، حتی یاکلش کلمه‌لری هم بر رسم ایله اولدیغندن بر مسوده دن نقل اولندیغی ظن اولنور.

ملاحظه: کندیمزك آنا لسانمز اولان ترکی تیلمز اولدیغی حالده مفتی حضرتلری، اوشبو امر وفتوالرنی نه سببه مبنی اوله‌رق فارسی لسانی اوزره یازمشدر؟.. بونك ایسه البته برحکمتی اولور. فقط بوحکمت بزاره هنوز معلوم اولمایور. فنی کتابلری ویاکه بتون دنیا خلقی استفاده سینه لائق اولان اثرلری (قاعده‌لرینه موافق یازه بیلمك شرطیله) فارسی یاخود عرب لسانی ایله یازمقده ضرر اولماز. لکن مفتی حضرتلرینك بویرده مذکور اولان اثرلری عموم اسلام عالمینه متعلق شیلر اولمادیغی کبی فنی بحثلرده دگلدر. حال بویله ایکن، کندی آنا وبابالرمز، وسوکلو آنالرمزدن بیوك بر یادکار اوله‌رق قالان تیلمزی قویوب‌ده، فارسچه یازمقلغمز - کرك تمام قاعده سینه موافق اوله‌رق‌ده یازلسون - هیچ بر وقت عفو ایدلمیه‌جك صورتده کفران نعمت اوله بیلور.

کرچه الك فتح ایتدکلری وقت، اسلام دولتی عراق ولایتلرنده فارسی لساننی رسمی صورتده استعمال ایتمش ایسه‌لرده، بو ایسه یالکز یرلی خلقلرك خاطری ایچون اولمشدر. اوشبو سببه مبنیدرکه مصرده قبط، وسوریه‌ده روم یازوی رسمی اوله‌رق استعمال ایتدکلری مرویدر. آز زمان صوکنده بو عادتلر الغا ایدلنمرك، عرب تیلی یورتلمیه باشلامشدر.

عجبا! تبتده اوطورمقده اولان (لاما) کندی دینداش وجنسداشلرینه فرمان ودینی نصیحت یازدیغی وقت، عرب ویاکه لاتین لسانی اوزره یازمقده میدر؟... ظن ایدرمکه بو ذات، مکتوب کوندرلنه‌جك قوملرك کندی تیللری اوزرنده همده اك آچق برصورتده یازارلر. اویله ایسه بزم مفتیمز حضرتلری، تیمربای، مرسك، سوالای، باشقردلارینه اك مهم اولان فرمانلرنی نیچون فارسی لسانی اوزرنده یازمشدر؟... یازلمش قومك حالی رعایه ایدلنسه، کندی تیللرنده؛ اوطوردیغی اورنی رعایه ایدلنسه دولت لسانی اولان روسچه یازلملی ایدی.

تلیمز یارلی، سویلشرگه ویازارغه یتمی، دیه دعوا ایدن قارنداشلرمزك سوزلری، اوقوچیلره برنرسه یازمیه، ویازلانلری اوقومیه یالقاولق ایتدکلرنی یاشررایچون قورلمش برپرده در. فرض محال اوله‌رق بویله سوز درست بر سوزده اولسون، لکن تیللری بایتوچیلر وکیکایتوچیلر، آنلر اویله سویلمکده ویازمقده اولان آدملر اولسه کرك. یوقسه تیلك طوردیغی ویاکه یووش اورنده طوتغوب یاتمش تیمر کبی، بوزولوب یاتدیغی حالده هیچ برتیلك بایودیغی ومیدانه چقدیغی، ظن ایدرم ایشدلدکی یوقدر.

اوشبو سببدندرکه (قزان) شهرنده عربی حرف ایله (١١٧٧) ییلده آچلمش مطبعه دن ادبیاتمز لازم درجه استفاده ایده بیلمامشدر. زیرا یوز ییل مدتنده تارالمش کتابلرمز ورساله‌لرمزك بیش‌اون عددی استثناء ایدلنور ایسه قالانلری یالکز عمر آشاوچی ووقت اوتروچی شیلر اوله‌چقدر.

جناب الله جل شأنه وعلا حضرتلرینه چوق شکرلر اولسونکه کوکده اولان قویاش فائده سی ایله آثارلردن یادکار قالان تیل نعمتی هیچ بر یرده، هیچ بر قومه کوب کورلمامکده در!...

مفتی حضرتلرینه یازلان مکتوبلر:

برنچی مکتوب ــ دوخاونوی صوبرانیه، اوشبو ۱۸۱۰ سنه‌ده ایون ۰ کونلرنده الوغ ایمپراطور الکساندر پاذشاهك بیوك فرمانی ایله بن رحمانقلی اوغلنی (مکاریه) یارمنکه سنك اولان مسجدده، مسلمان جماعتلرندن اولان سوداگرلره امام اوله‌رق، نماز اوقومیه ودینی اولان امور شرعیه‌نی اداء ایدرکه بیارمشیدی. بن ایسه، مذکور امر بوینچه بیورلدیغم خدمتلری اداء ایتدکمك، قزان غوبرناسی ساری کوکشای اویازدی (اوری) ایلینك اوکازلی امام حبیب‌الله حسین اوغلی، بنم لوازمه تارلق ایلدی. بویله عملینه قزان شهرینك غرژدانسکی غوبرناطورندن اوکازم وار، دیه سبب کوستره در. ایکنچی، قزان شهرنده ایسکی بیسته‌نك اوچونچی تاش مسجد ملاسی سعید آخوند هم بنم لوازمه تارلق ایتدی. حالبوکه هیچ براورندن امری یوق. تیوشلی اولان محکمه‌لره معلوم ایتمای اوزینك لوازمنی ترك ایدوب، بونده کلمش؛ دخی اوزینك موءذنی خالدنی برابر آلوب کلوب، موءذن قویمق ایچون بکا اختیار ویرمادی. کینه ایسکی بیسته‌نك آغاج مسجدنك امام مرتضی هم بونك کلمش. بونلردن باشقه کیمسه‌لردن تارلق اولمادی. کینه مسجد آستونده اولان دکانلردن ییغولمش آقچه، ایسکی بیسته‌نك سوداگر بشیر عبد اوغلنده قالوب، بزه آصلا آقچه ویرلمادی. مسجد یراقلغندن تخته‌دن مسجد یصاتوب نماز قیلدق، پادشاهمز ایمپراطور حضرتلرینه دعاء ایتدك. باقی الامر جناب سعادتلرکزه‌در. چیستاپول اویازدی مالی باختین ژلصی (قلای) آولنده امام، مدرس، محتسب، ابوشحمه رحمانقلی اوغلی. (۱۸۱۰) نچی ییل (۱۸) نچی سینتبرده.

ایکنچی مکتوب ــ تیوشلی محکمه‌لردن رخصت آلمادیغی حالده، ساری کوکشای اویازدی (اوری) قریه‌سینك حبیب‌الله ملاحسین اوغلینك، پیتربورغ شهرینه واردیغنی، اوشبو ییل (۲۰) نچی ینوار هم (۲) مارتنده اولان کاغدلرکز ایله کوستردککزه بناءً، بن، پادشاه ایمپراطور حضرتلرینه

مرافعه ایتدم. مذکور ملا حسین اوغلنی، کندی قریه سینه قایتاروب یبارملی حقنده ایمپراطور حضرتلری فرمان ایلدی. بیوك ایمپراطور حضرتلرینك بویله عالی تدبیرلرنی جنابکزه، اوشبو کاغد ایله اعلام ایتدم. کناز لابوخین (١٨٠٤) نچی ییل (١٤) نچی آپریل.

اوچونچی مکتوب — ٩ نچی نومرده اولان یازوکزه گوره بیان ایلهمن (اوری) نك ملا حبیب الله حسین اوغلی، اهل اسلام آره سنده عبادت ایتدرمك قدر لیاقتی اولسه کرك. زیراء اهل اسلامك دین خدمتلرنی اجرا ایدرکه رخصت ایدلنهرك، (١٨٠٢) تاریخنده (٤) نچی سنتبرده، بیوك ایمپراطور حضرتلرینك اوکازلری مزبوره ویرلمشدر.

ایکنچی، (١٨١٠) نچی ییل ایون آینده، مسلمان سوداگرلری عرضه ویروب، مذکور حسین اوغلنی امامق ایچون تعیین ایدرکه بندن صورمشلر ایدی. اوشبونك ایچون، یارمینکهیه کلن مسلمانلره امامت ایچون معلوم حسین اوغلنی تعیین ایدرکه نیژغورود غوبرناطورینه فرمان یازمشیدم. اوشبونی ایسه جنابکزه بیان ایدرم. (١٧٦٥) نومیر. (٢٩) نچی مارت (١٨١١) نچی ییل. پیتربورغ. امضاسی مبهم. باشقهچه علامت یوق.

اوچونچی مکتوب — کچن (١٨١١) سنه (٢٤) نچی مایده، ساری کوکشای اویازدنده (اوری) قریه سنده اولان حبیب الله حسین اوغلی حقنده اولان عرضهکزی، داخلیه وعدلیه مینسترلرنده اولان اشلری ایله قارادیغمزده، تیوشلی محکمهلرك رخصتندن باشقه پیتربورغ شهرینه واردیغنی سبب کوستررك، صوبرانیه محکمهسی، مذکور حسین اوغلنی (٣٠) نچی ینوار (١٨٠٣) ییلده منصبندن عزل ایتدککی معلوم اولدی. اوشبو ییلده اولان مرافعهکزده، حبیب الله حسین اوغلینك بدمذهبلردن ایدککی؛ واوز اوزینی شیخ دیه کوستروب، حتی سارانوف غوبرناسنده اوز اوزینی اوغو دنیك هم چرده طواریتس، دیه بیان ایلمهسی، اوزینه کانسیلاریه آچوب بهالی اورندق قوبری

نچه‌لر ییغوی، ثابت اولدی، دیه کوستره سز. حالبوکه زیمسکی صود
یشنده بوشیلر هیچ بری ثابت اولنمامشدر. ومع ذلك بوحقده معلوم حسین
غلی سارانوفك اوغالاژنی پالاتینه، قارامق ایچون ویرلمشدر. سارانوفك
ازدانسکی غوبرناطوری بوحقده بویله کوستره در: شعبان موسی اوغلی،
زینك استاذی اولان حبیب الله حسین اوغلنی اوتنوب قونـاقغه دعوت
مش. شوڭا کوره حسین اوغلی (١٨٠٢) ده فورال آینده (طرویو)
یه سینه شعبان موسی اوغلینك خانه سینه کلمش، لکن مذکور قریه‌دن باشقه
یللره چقوب یورمامش. اطرافده اولان قریه خلقلرندن اراده ایدن آدملر
ب، حسین اوغلی ایله کورشمشلر، ومذکور قریه‌ده حسین اوغلی ایله
لکده طاعت وعبادت اجرا ایلمشلر. هرکیم اوز اختیاری ایله کوبه‌ی آزه‌ی
سین اوغلینه صدقه ویرمشلر، لکن مال ییغو اصلا بولمامش، قیمتلی اورندق
یمق، هم حسین اوغلی اوز اوزنی اوغودنیك وچوده طواریتس دیه کوسترمامش.
سلمان خلقلرینك ظنلرینه کوره حبیب الله ملا عالم، اطاعتلی، واجتهادلی، بر
ان ایمش. اوشنداق قزانده غراژدانسکی غوبرناطوربگا بیان ایده در:
سلمان جماعتینك کوبسی حبیب الله حسین اوغلینه انابت ایده‌لر، آنی ایسه
مذهب دیه‌یورلر، ایزکی خلقلی وانصافلی، دیه مدح ایلمکده‌لر. سزلر،
رنه قدر حبیب الله حسین اوغلینك بوزوقلغی اثبات ایدلندی، دییور
سه‌کزده اثباتی ایچون دلیل بیان ایتمیورسز. کرچه بولوب اوتمش عدلیه
ظری اوزرینه تقدیم ایلمش عرضه‌کزده بر کتاب ییاروب، مذکور کتابك
٥٨-٥٩) بیتلرنده، حبیب الله طرفندن، محمد (صلی الله علیه وسلم) شجره‌سی
بیان ایدلنوب، اوزینك و (اوفا) شهری یاقیننده اولان جعفر اسملو بر
کیمسه‌نك خلیفه ایدکاری بیان بیورلمش، دیسه‌کزده، مذکور کتابك شول
بتلرنی ترجمه ایتدردکمزده، سز دیدککزچه کورلمادی. حتی بوطوغروده
دلیه ناظری طرفندن سزلره: «بویله اصلسز شیلری یازمقلغکز مناسب دکلدر»
به برسوزده یازلمش ایمش. بناءً علیه منصبکزك حرمتنی صاقلامق ایچون
حقیقت دگل اشلری، تقدیم ایتماکلککز لائق دکلدر. کناز الکسندر غالیتسین.
سانکت پیتربورغ (١٢٧) نومبر (١٦) نچی مارت (١٨١٢) نچی ییل.

دورتنچى مكتوب — حبيب الله حسين اوغلى، اهل اسلام عالملرندن اولديغى ايچون صوبرانيه محكمه‌سينه اطاعتلى ايدوب طوتمق فكرنده اولديغنى بر ديه‌چك يوق. بو مرادكز، البته التفاتسز قالنماز. سزك التماسكزه كوره (١٨٠٤) ده ايمپراطور حضرتلرندن، پيتربورغدن حبارلمه‌سى حقنده فرمان هم صادر اولمشيدى. لكن عدليه وداخليه نظارتلرندن آلديغم معلوماته كوره مذكور حسين اوغلى عيبلو كورلميور. قزان غوبرناطوريده مذكورى كندى طرفندن تزكيه ايديور. بناءً عليه آنى اورنندن عزل ايتمك حقنده تدبير ايده آلميورم. كناز غاليتسين . سانكت پيتربورغ. (٦١٥) نومبر (٥) نچى سنتبر (١٨١٢) نچى ييل .

بشنچى مكتوب — كچن (١٨١٢) تاريخى (١٢) اوكتابرده يازديغكز مناسبتيله، حسين اوغلى حقنده قزان غوبرناطورندن صوردم. قزان غوبرناطورى ايسه تفتيش ايتدكى صوكنده، مزبورى كوزل خلقلى وانصافلى بر ذات تابمش ايمش. تفتيش نامه‌سينك كوپيه‌سى هم اوشبو مكتوب ايله سزلره يبارلدى. بناءً عليه بنم فكرمه كوره شو ذات ايله اولان دعوالركزى بتورمك مناسبدر. كناز الكسندر غاليتسين . (٣٨١) نچى نومير. (١٨١٣) نچى ييل (٢١) نچى اوغوست. سانكت پيتربورغ .

ملاحظه: اوشبو مكتوبلرك برنچيسندن باشقه سى روسچه‌دن، فقط مضموننى انتخاب ايدرك ترجمه ايدلمشدر. مفتينك كندى مكتوبلرى فوق العاده اوزون اولدقلرندن، همده ايسكى عصر عادتنه كوره، رسم خطلرى مبهم وادبيات خارجنده اولديغندن ترجمه‌سندن صرف نظر اولندى. هرنه ايسه حبيب الله ايشانى مدح ايتمادكى، يازديغمز مقدارندن هم معلوم اولمقده در. فكرمزه كوره حبيب الله ايشانه بو قدر آچو كوزى ايله قاراديغى، مزبورك مفتى اولمه سندن خوف ايتمه سيدر. حتى بونى برايكى مكتوبنده كناز غاليتسين اوزرينه تصريح هم ايتمشدر. شايان دقت شوراسيدركه، مفتينك مخابره ايتدكى كناز غاليتسين، شول عصرده سينود اداره سنده اوبر پركورود منصبنده بولنور ايمش. ٭

رحیم قل بن ابی بکر نام کیمسه‌نك مفتی حضرتلرنی مدح ایدرك سویلمش کلان بر قصیده‌نك سی منظورمز اولدی. ایکنچی بر کیمسه‌ده اوشبو بیتلری انشاد ویلمشدر:

فنون اثنا عشردن بهره آلغان * فراید المعانی حفظه دوتقان
بلاغت بحریدن مرجانی دوزگان * بیلك عین جواهر مفتی دوران
حقائقدن عقولی بالفعل وار * دقائقدن رسوخی لاشبه دان
جهان مرآتیدر بل عین انوار * افندی کامران مفتی دوران
عجائب طالعنك بارچه افکار * تحیرده بقا غلمان واحرار
نظر اولماز قاشنده تحقیق اغیار * افندی کامران مفتی دوران

مفتی حضرت زماننده، اهل اسلامی دفن ایدر ایچون کندیلرینه خاص بر قبرلك، وجماعت نمازی اوقور ایچونده مسجد، اوفا شهرنده اولنمادیغی رویدر. فقط بونك مصلحت کورمه‌سیله قزان شهرنده بعض شیلر طبع ولنمشدرکه بونك ایچون المزدن کلدکی قدر، کندینی خیر دعاء ایله یاد یلمك بورچمزدر. بوجمله‌دن، عبدالعزیز توقتامش اوغلی طرفندن (۱۷۱) بیت اوزرنك (۱۸۰۲) تاریخنك محمد بن برکیلی (محمد افندی برکوی) نك منظوم بر اثری طبع اولنمغله اخیرنده: «محمدجان مفتی فتواسیله» مضموننده بر عبارت درج ایدلمشدر. بوندن باشقه ابتداء اسلام محکمه‌سی آچوب یوله قویدیغی واحکام شرعیه‌نك رسمی صورتده محکمه‌لره قبول ایتدرلمك درجه‌لرینه کتورلمه‌سی آز بر مشقتلر ایله میدانه کلمامشدر. بوکبی اشلرك فعله چقمه‌سی آنجق طاقت بشریه خارجنك اجتهاد صرف ایتمیه باغلی ایدککی اربابنه معلومدر. هرنه جناب ارحم الراحمین مظهر عفو وغفران ایلیه! ...

١٣٤) ابو المنیخ بن ابی الفیض بن عبدالسلام (۳۷) بن اورای. سعید بسته سنده مشهور بر ادیب وشاعردر. (ترجمهٔ حاجی ابو المنیخ) نام اثری الك ییللرده طبع اولندیغی کبی، صوکره (۱۸۸۹) م ده قزان شهرنده (۳٤) بیت اوزرنده باصلدی. بوکیمسه (۱۲۳۱) ییلنده محمد یوسف اسمنك ارلان بر ایاچی‌ده یولداش اوله‌رق، استانبول بلده سینه واردی، وآندن

حجازه کیدرك حرمین شریفنی زیارت ایدوب کلدی. قرق یاشنده ایکن وقتنده، ایکنچی کره دخی حج قصدیله اصل وطننه وداع ایدرك چقوب کتدی واوشبو سفرنده ایکیوز قرق (۱۲۴۰) سنه سنده وفات ایلدی، دیورلر. بعض شعرلری بویرده نقل اولنه در:

۱

جهانك جاه مالی نفسه غایتده حسنتدر بو
ولی معنا جهنم سوی که قائد رسندر بو
اوزنی دختر دوشیزه کبی کوستروب دنیا
فریفته ایلیوب چوقلری مکار پیره زندر بو
عروس نوایدوب کندین نچه درلو ویروب تزیین
نچه دانای دامنه گرفتار ایلیندر بو
بونك مکریله آلینه ایرشمز فکر فاضللر
نچه عالملرك علمن هبا ایدرکزندر بو
بونك تزویرینك بری برینه بیگزه مز هرگیز
نچه زاهدلرك اعمالنی باده ویرندر بو
بونك جاهیله مالینه عجب آلدانه می عاقل!
سراسر ربع مسکونی دوتانلردن کیچندر بو
ایا مسکین منیخ اومه صفا بو بی وفادن سن
سروریك برینه بیك جفا بخش ایلیندر بو

۲

ایا مسکین منیخ شکرانه قیل صبح، مسالر سن
مکرم خانهٔ باری تعالایه یوز اوردك سن
صفا، مروه میاننده عباد الله ایله تکبیر
ایدوبن هم دخی تهلیل سعی ایدوب، یوکزدك سن
حبیب کبریانك هم مطهر روضه سی اوزره

آقزوب، كوزلركدن ياش قاره يوزكى سوردك سن
كناهكى آكوب آغلاب، آنك بابنده بيل باغلاب
سچوكا اعتراف ايدوب، شفاعتنى اومدك سن
نه دولت بونلر اى مسكين! ايماز شكرانه‌سى ممكن
مكر بر ايزكو استاذك دعاسينه دوش اولدك سن
دخى بو دار دنيانك صفالرنى چكدك سن
جهانك شاهلرى ايردكى عزتلره ايردك سن
جهانده سلطنت دارى اولان شهر (ستانبول) ده
ركابك چاوشلر يوكردوبن يوردك سن
تأسف ايتمه ماضى يه چكوب مستقبله حسرت
سراسر ربع مسكونك تماشاسنى كوردك سن
كورن آرتق ايماز در هم دخى كورميان اولماز كم
كيم اتقى اول اكرم خدا بيلگل سن
كچورنسه‌ك عمر نوحى ياد ايدلمش درلو عزتله
كچيچك بيك ييلى برله مساوى اوله بيلسه‌ك سن
طلب ايله جناب كبريادن دائم الاوقات
سلامت كتمه‌كك ايمانيله دنياى دوندن سن

٣

خلوص اوزره يورى مشكللرى آسان ايدن اولدر
توكل اهلينه احسان كه مولى بى حساب ايلر
صافين بحر غم آلامه غواص اولمه صبر ايله
خداى مستعان البته بر كون فتح باب ايلر
حزين اولمه بو دنيا كملكينه غم بويله‌اى يار!
خدا بر كون قاره بختك سنك هم ماهتاب ايلر

کاشکی شویله اوله ایدی! ... بو اورنده یازلان شعرلر هیچ بر یرده وهیچ بر عصرده یوز قزارتەچق شیلر دگللر. برزمانلرده سعید قصبه سنی بویله فصیح شاعرلر، وخوش صحبتلی ظریفلر، مجلسلری جان آزقی اولان صاف کوکللی ادیبلر، بیك کوب اولور ایمش. شیمدی ایسه بونلر آز قالدیلر. اگرده فلك، اوشبو روشچه دورانئنده دوام ایلر ایسه، بر کون گلور بونلرده تمام بتەچکلر، وبونلرك اورنلرینەده قاره قارغه وبایغوشلر یرلشه چکلردر. سنة الله تلك سنة الله فی عباده.

١٣٥) سیف الملك بن مظفر بن مرتضی (٣٨) بن علی. تاویاغند (چقالی) قریەسنده امام اولوب، اوزون عمر سوردی وایکیوز قرق (١٢٤٠) سنه سنده وفات اولدی. استاذلری: اوزینك آتاسی مظفر، وعبد الرشید بن محمد البابلانلی‌در. بالالری: عبد النصیر، حمدی، زیاده‌در.

١٣٦) صالح بن سعید بن الحسن الـکبلی. قزان شهرنده ایکنچی تاش مسجدده امام ومدرس اولوب، قرق (١٢٤٠) سنه سنك وفات اولدی. قبری قزان قبرلـکنده‌در. اصلی قزان مضافاتنده (کبلی) قریه سندن ایدی. عبد السلام بن حسن القاریلی حضورنده تحصیل ایتدکی صوکنده بخارایه واروب، عطأ بن هادی البخاری وغیرلردن استفاده ایلمشدر. یوز طقسان طقوز (١١٩٩) سنەده بخارادن قایتوب، (ایسکی کنار) قریه سنده درس ایله مشغول اولدی، وآندن قزانه کوچدی، والوغ مدرسەلر طوتوب، درس ایله اشتغال ایتدی. بالالری: عبد الولی، عبد الغنی، عبد الستار، اسمنك اولوب، حاضرندەنسلی منقرضدر. شاکردلری: عبد الستار بن سعید، عبد الغفار بن سعید، مقصود بن قربانعلی الـکولباشی، حسن الدین بن ابراهیم الاناچی، فتح الله بن صفر المناوزی، عبد السلام بن مرتضی المسلمی، وغیرلر. الوغ بدنلی، تیزجوابلی لطیفه سویله‌وچی، کیومی یخشی، شاکردی کوب اولور ایدی، دیورلر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «کنار قریه سندن قزانه کوچوب کلدکی صوکنده

كنار قارتچقلرینك (ایسنه‌لی سلیق ! . .) دیه‌كارندن قوتولدم – دیمش . بر وقتده بر كیمسه‌نك ـ حضرت سن یخشی، ملا اولدشسن، یوقسه آت اوغریسی اولور ایدك ! ـ دیدیكینه قارشو (البته بر كسب كرك ! . .) دیمش . بر یركه قوناق اولوب واردیغنده بر چینیاق چای ایچوب قاپلادیغنده، یورت ایه‌سی ـ حضرت سنی آلتمش چینیاق چای ایچه دیه‌لر ایدی، حالبوكه بر چینیاق ایچوب قناعتلندك ـ دیدیكنده . (ایللی طقوزنی اوده اچوب چقمش ایدم) دیمشدر . بر جمعیتده آره‌لرنده بر نزاع چقوب، ابراهیم افندینك ـ سن كافر !ـ دیدیكینه جواب اوله‌رق (افندی ! سن كافر دیمش اولمایه ایدك، ایمانی اونودوب طوره ایدم، كوبدن ببرو، كلمهٔ شهادت ایتدكم یوق ایدی، لا اله الا الله محمد رسول الله) دیمشدر . كنارده امام اولان طوغمه‌سی زبیر بن سعیدك قسقه توتده یستو اوقونی انكار ایتدكنك، زبیر ایسه – سن اوزك‌هم اوقومقلك سن ـ دیدكینه (بنم بشیرم وار، سنك بشیرك یوق !) دیه جواب ویرمش، وكندیسنك چكان بشیربای بن عابد مرادینه مجبور اوله‌رق اوقودیغنی بیان ایلمشدر، لكن بوسوز هرنه قدر كولكو یوللو سویلنمش اولسون، بیوك خطره‌لی برسوزدر . بونك حقنك والدمز بهاءالدمز وعبدالله بن یحیی الچرطوشی، احمد بن سعید الشردانی، علم ایله اقرار ایتدكاری حالك، كندی قارنداشی اولان فیض بن عبد العزیز، علم وفضلنی انكار ایدر ایدی » دیمشدر . بونك عصرنك (قزان) شهرنك غیمنازیه‌ده ترجمان اولان ابراهیم بن اسحاق بن سعید نام كیمسه نظارتنك، ابو الغازی محمد بن عرب خان بن حاج محمد الخوارزمی اثری اولان (شجرهٔ ترك) آدلو مشهور تاریخی طبع اولندی .

(دورتنچی جزء تمام اولدی)

رجاء

رساله‌مزده، بعض بر آرندزر ویاکه توشررکه نیوشلی سوزلر؛ احتمال‌که قلممز سهو یازمش اورنلر اولور. زیرا کمالت یالکز جناب اللهك کندیسنه مخصوص بر صفتدر. اکرده‌اوقوچیلر بویله شیلری، بزلره بیلدررلر یاکه یازدقلرمزه قوشمیه مناسب اولان ترجمه وحادثه‌لری یازوب هدیه‌ایدرلر ایسه، تشکر ایله قبول ایلمك بورچمزدر. کتابك مسلکینه خلاف اولمادیغی تقدیرده، هرنه یازارلر ایسه، ایکنچی طبعنده درج واصلاح اولنور.

بر مکتوب:

افندم! کوب کیمسه‌لر (آثاری یازوچی بیك یوق نرسه ایله شغللنه، قبرتاشلری کوچرمکده نه فائده‌اولور؟. بوکبی شیلر علم‌صانالورمی؟..) دییورلر. بررمناسب یرده شونلره جواب یازسه‌کز اولمازمی؟..

جواب

اولماز برادرم! آثاری بن آنلر ایچون دگل بلکه عالم غیبدن کله‌چك خلفلر ایچون یازمقده‌یم. سوکلو خلفلرمز قبول ایده‌چك ظن ایتدکم شیلری، عصردشلرمك انکارلرندن قورقوب، توقتالاچق دکلم. جناب الله یاردم ویرر ایسه بن آثاری مطلقا یازه چغم!...

(رضاءالدین)

آثار

مملکتمزده اولان اسلام عالملرینک ومشهور کیمسه‌لرینک ترجمه وطبقه‌لری، تاریخ ولادت ووفاتلری، وباشقه احواللری حقنده یازلمش برکتابدر.

بشنچی جزء

صاحبی

رضاءالدین بن فخرالدین

اوفا — ۱۳۲۱

جزی الله خیرا کل من کان ناظرا * لمجموعتی هذی بستر القبائح
واصلح ما فیها من العیب کله * فهذا الذی ارجوه من کل ناصح

ترویسق بلده‌سنده «خدمت شرکتی» مصارفیله نشر اولندی.

Дозволено цензурою С.-Петербургъ. 29 Декабря 1903 г.
Оренбургъ, типографія М.-Ф. Г. Каримова 1904 г.

بشنچی جزء ابتداسی

۱۳۷ – سیف الدین بن ابی بکر بن سلیم الشنکاری.

ممادش مضافاتنده (شنکار) نام قریه دندر. (صبا) ده امام ومدرس اولوب، (۱۸۲۴) م فورال باشنده (۱۲۳۹) ه حج نیتی ایله (صبا) دن آیرلدی، وقریم مملکتی هم قاره‌دکزی کچوب (اماسیه) شهرینه واردی، واوراده ایکیوز قرق (۱۲۴۰) سنه صفرنده وفات ایتدی. (۱۸۲۴) م سنتبر باشنده. (مستفاد الأخبارك ۲۰۰ بیتنده «محرمك آلتیسی وشباط اولنده سفر ایتدی» دینلمش سوز طبعخانه خطاسی اولسه کرك. زیرا سیف الدین حضرتلك حج سفری میلادی ایله ۱۸۲۴ ده فورال باشنده اولدیغی معلومدر. اوشبو فورال ایسه محرمه دگل بلکه جمادی الأخیره‌گه مصادفدر). استاذلری: عبدالخالق بن اعظم التنکی القاضی، عبدالرحمن بن محمد شریف الکرمانی، ابراهیم بن خوجاش القزانی؛ (بخارا) ده محمد عطاء البخاری، (کابل) ده شیخ فیضخان بن خضر خان، وغیرلر. شاگردلری: فخرالدین بن سبحانقل الکیچو چاتی، رمقل بن مقصود الأشتراکی، عبدالغفور بن عبدالمنان الچیسطایی، جارالله بن بیکمحمد الصابتشی. عبداللطیف بن ابی بکر الیولقی، عبدالعلام بن عبدالقادر الشریفی، صبغث الله بن عبدالقادر الشریفی، مرادم بن محمد یوسف الأوفاوی، عبدالوهاب بن عبدالرشید الأشیری، محمد بن عبیدالله الابرایی، وغیرلر. بالالری: صدرالدین، فخرالدین، ابوالقاسم، سعادت، در. اوشبو سعادت اسمنده اولان قزی قشقارده عبدالمنان اسملو کیمسه‌نکاحنده ایدی (۱۲۹۲) تاریخنده جمادی الاخیره‌ده وفات اولدی. مدرسه‌سنده یازلمش کتابلر: ۱) مختصر الوقایه، کتابنی فصیح الدین بن حسام الدین نام کیمسه، (۱۲۳۳) ده یازوب، تمام ایلمش. ۲) تنبیه الغافلین، فخرالدین بن نریمان بن سلیمان الچوالکیبی (۱۸۱۷) ده یازوب تمام ایلمش. بر وقت درس ویروب اوطوردیغی

رفت ، چیت مدرسه شاگرد بلکه خلیفه‌لرندن ، بری بیك اوزون بویلی ایکنچیسی بونك کیر وسنچه قسقه بویلی ، ایکی کیمسه کروب ، بر ایکی دقیقه اولوردقلری صوك ، تقصیر ! لم لا یجوز بویله اولسه ، ولم لا یجوز شویله اولسه ! . . دیه مناظره ایتکان بواوب صاتاشدقلرننك (ترتیبسزلك وادبسزلك ، علم حقنده درمتسزلك بزلره بیك ایسکی زمانلردن میراث اولوب کلمکده‌در . هیچ شبهه یوقدرکه اشقولالرده سبق ویروچی معلملر حضورنده بویله اش اولور ایسه ـ لم لا یجوز ، سزنی دیوانه‌لر یورتینه یبارر‌که ! . . . ـ دیه ، هیچ مهلت ویرمای اوزادرلر ایدی ! . . .) سیف الدین حضرتده ، بونلره طوپ طوغری قاراب : «برکزی کیسوب ایکنچیکزه یالغامش اولسه‌لر ایدی ، بلکه هر ایکیکز برر آدم اولمش اولوردکز ! . . » . دیه درسینه دوام ایتمشدر . بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی : «زمانه‌سنده اعلم وامثالنه تفوق ایله معروف ایدی ؛ بخارا طرفندن کوب غریب وکم یاب کتابلر آلوب قایتدی ؛ جمعیت اسلامیه طرفندن مکاریه بازارینه امام اوله‌رق هم یبارلدی ؛ ابو النصر عبد النصیر القورصاوی‌یه مخالفتده اولنوب : (بخاراده شول ذاتك حقندن کله بیلمادیلر) دیه تأسف ایتدکی موجوددر . دیلمشدر ؛ [illegible]

مکتوبلری: (جمله‌سی کندی قلمندن)

۱) بسم الله الرحمن الرحیم . معروض ومشهود (مکتوبك بر پوچماغی اوزلنوب توشکان سببلی بو یرده بیش یول قدر قالمشدر) بخدواند تعالی متوکل کرد بصد هزار ترس وخوف متوجه بجانب (کابل) شدیم (دورت کلمه قدر تانلمادی) سفر سقر چشیده وبسیار ثمنها صرف کرده الحمد لله حمدا کثیرا بصحتی وسلامتی بعد از بر آمدن از شهر حلم در روز هفتم در اخیر ماه صفر بشهر (کابل) رسیدیم وبخدمت حضرت غوث المحققین قطب العارفین برهان الولایة المحمدیة وحجة الشریعة المصطفویة شیخ الاسلام والمسلمین شیخنا وامامنا سلمه الله تعالی وابقاه لاحق شدیم الحمد لله تعالی حمدا کثیرا که در وقت ملاقات در وقت مصافحه کردن مدت مدیدی حضرت اشرف اقدس قطب الاقطاب معانقه کردند وبسیار مهربانیها وخوشوقتیها کردند کرات

بکرات خیر مقدم درحق ما گفتند . بعد از رفتن بی واسطه در روز دوبر
بفقیر فرموده اند که شما بعد از نماز پشین هر وقتی تفسیر جواهررا
بخوانید چونکه رسم حضرت ایشان ارشاد پناه دائم الأوقات اینست که بعد
از خواندن نماز پشین خود ایشان از فقه صلوة مسعودی را میخوانند، ویك
کسی یك ورق یادو ورق تفسیر جواهر میخوانند ویك کس از حدیث
شرح مشکات شریف عبدالحق را میخوانند . فقیر هنوز تفسیر جواهررا هر
روز بعد از پشین میخوانم . ودیگر حضرت ایشان ارشاد پناهی کس راکه
ملا وطالب العلم باشد بسیار خوب می بینند ودر استقامت کردن وی زیاده
وزیاده خوشوقت میشوند . ودرحق فقیر میگویند که شما سالها درینجا باشید
انشأالله تعالی کارش تمام میشود دنیا یك ساعت گذارنست طلب باید کرد
ظاهرا وباطنا دیگرها همه هیچ . مصراع :

دیگر کجا طلبی دوست را مگر بر دوست
دانش طلب که زنده کی دل بدانش ست

بیت : آدمیرا هرچه پیش آید درین دارالغرور
ازبلاو عافیت وزرنج وراحت بگذرد
عزت شادی مقیمانرا نماند درمقام
وز وطن آوّراکانرا ذل غربت بگذرد

مصراع : نه غم جاوید ماند نه شادی

این فقیر فرزند غریب شما با وجود اینکه باتش دوزخ غربت دل
من سوخته ست وشعلهء ذوق ومحبت لقاء دیدار شما دردار دنیا جگرهاء
من کباب شده ست محبت علم ظاهری وباطنی بمن آنقدر مستولی شده ست که
گویا درین عالم بعداز خداوند تعالی غیراز علمین مذکورین محبت چیزی
نمانده ست مگر محبت کتاب دارم بواسطهٔ علم وطفیل او وگرنه نه محبت اصلی
ورأسی بمال دارم ونه بنکاح ونه بفرزند ونه بوطن دارم خداوند تعالی
بواسطهٔ محبت علم الحمدلله تعالی حمدا کثیرا درین حال محبت هرچیزی را
ازما رفع کرده ست فی الحال این فقیر هم درطلب باطنم وهم د...
ظاهرکه هردو این دشوار تر ودشوارست وکر فضل خدا...
آسانست ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذوالفضل ...

بدمکه بسیار حکیمان، وطبیبان حاذق هستند ازین جهت محبت من بعلم
طب زیاده شده، ازکتب طب یك کتاب خردی راکه موسوم به (قانونچه)
در خدمت یك حکیم از حکیمان پادشاه (کابل) که نام شریف آن
عبدالشافی خان ست تمام کردیم ودیکر انشاءالله تعالی میخواهم که نیز یك
کتابی راکه موسوم به (نفیسی شرح موجز) ست که مقدار شرح وقایه باشد
درخدمت حکیم مذکور بخوانم خودهمون حکیم هم بسیار سعی میکنند ازبرای
خواندن من. وبرطالب علمان دیکر ازتصریف وازفقه مختصروشرح وقایه را
واز منطق شرح شمسیه ومیرسید شریف را واز غیراینها برخصت ایشان
ارشادپناه درس میکویم. ودیکر علماء این ولایترا دیدمکه درعلم اصول
فقه وعلم منطق وعلم حکمت ازعلماء (بخارا) چند درجه ماهرند. فقیر
میخوا هم که ازینها یك یك کتاب بخوانم چونکه نوبت تحصیل فضل در دنیا
یکبار آمده ست ودیکر باره نخواهد آمد.

بیت: وایامَ الحداثة فاغتنمها ✻ الا انَّ الحداثةَ لا تدوم

کسی در طلب علم سالها ومدتها اکر مشقت نکشد والمها نچشد البته
تحصیل یقین بوی میسر نخواهد شد مارا علم یقین حاصل شدکه علماء ما
متقدم چندین سالها ومدتهادرطلب علم صد هزار مشقتها وریاضتها کشیدند
والم سفرها وغربتها چشیدند بواسطهء این علم حاصل کردانند لاجرم علم انها
بسیار ببرکت شد. اما قابلیت واستعداد ما نظر باونها درمرتبهء هیچ ست،
لیکن حق سبحانه وتعالی در دل ما آنقدر غیرت وهمت خلق کرده ست که
درطلب علم برمتقدمین تقلید کنم ودر راه اونها درآیم انشاءالله تعالی امیدست که
الله تعالی بمقدار مشقت ومحنت ما فضل بخشید نیت ما درطلب علم بخود خداوند
تعالی معلوم ست نیت تفاخر البته ندارم بلکه مقصود اصلی ما ازطلب علم برآمدن
از جهالت وتحصیل یقین ست ظاهرا وباطنا وعملست بموجب وی. اللهم اوصلنا
مقاصدنا العلیا. ودرطلب علم هرچند سالها بکذرم درخاطری اصلا نمی آیدکه
عمرمن باین میکذرد واز لذت اسباب دنیا میمانم، بلکه من بهمین خوشوقت
هستیم که عمرمن بطلب یقین بکذرد وباسباب ومعاملهء دنیا اصلا شروع
لیکن یك مانع دائم وکلی هست که دل من شب وروز علی الدوام

از جانب شما خاطر جمعی نمی یابدکه احوال شما واقوال شما درحق فرزن
فقیر وغریب شما که بچه طریق ست ودعاء شما از برای من بچه نوع س
واوقات گذر شما وآب روی شما درما بین دوستان ودشمنان بچه کیفیت س
بخیریت ست یانه . وگرنه بدل ماغیر طلب یقین هیچ غمی وفکری راه نم
یابد دائم الاوقات ازحضرت خداوند تعالی میخواهم که خداوند تعالی شما
صبر حضرت ایوب وصبر حضرت یعقوب درحق حضرت یوسف بدهد
وشمارا سالها زنده کرده دردار دنیا ملاقات میسر سازد . دل من همین
قدر شده ست که در دنیا یك ساعت اگر بشما ملاقات کنم واحوال بیان وپرسان
کنم اولا وآخرا راضی هستم اماچه توان کردکه جمیع آرزوها میسر نیست
- تجری الریاح بما لا تشتهی السفن - باوجود نقصهای کلیه مجالت می آید ک
بخدمت شما ملاقات کنم وگرنه شما گمان بزیدکه دل وی ازجانب ما بالکل
منقطع شده ست بما ذوق ملاقات نخواهد کرد اگر زنده هم باشد گفت
خیر اگر الله تعالی اجل را قریب کند مارا معذور دارند در دنیا وآخرت
وگرنه ما که زنده هستیم در طلب ملاقات وخدمت شما هستم الله الله زنهار
وصد هزار زنهار درحق ما اصلا اولا وآخرا غیر از زبان مبارك ونفس
مبارك نرانید واز زبان شوم بسیار احتراز کنید درطلب علم بی قناعتی ما
عیب نکنید . حضرت افضل البشر علیه من الصلوات اتمها ومن التحیة اکمله
دائما ربی زدنی علما نافعا را درزبان مبارك جاری می کردند باوجود آنک
هرچه کمالی در بنی آدم بوده ست بایشان میسر شده بود فکیف بر حال
مایان وحضرت امام اعظم رحمه الله تعالی دائم الاوقات اللهم ارزقنی فهم
النبیین وحفظ المرسلین والهام ملائکتك المقربین یا اکرم الاکرمین ویا
ارحم الراحمین را خواندند . شما هم دائم الاوقات بعد از صلوات خمسه
بهمین دعاء حضرت امام اعظم لله در حق من دعا کنید امید ست که خداوند
تعالی علم یقین بما میسر کند آمین یارب العالمین ! ثانیامدت مدیدی ست ک
بعد از خطی که در سنه ۱۲۱۰ نوشته بودند از رایحهء احوال واوضاع ازجانب
شما بمشامهء ما بوی نمیرسد ودر سنه ۱۲۱۱ بجانب فقیر بیان احوال کرده
خط نوشته باشند یانه اگر نوشته باشند هنوز بدست فقیر نرسید چونک
تا وقت نوشتن این ورقه قافله از جانب (بخارا) نه آمده بود قافله در

ست کفته بسمع ما میرسید .. ازین جهت دل این فرزند غریب وفقیر
ابسیار غمکین ومجروح ومضطرب ست که احوال آنجانب بچه کیفیت شده
ن وبکدام منزلت رسیده باشد مأمول ومرجوی دائمی آنست که حق سبحانه
عالی آنهارا باخود نکاه دارد واستقامت در امور کرامت فرماید ومقاصد عاجلیه
جلیه را آسان کرداند بحرمة النبی وآله الامجاد. ملتمس دائمی این فقیر
نست که در کتابت بیان احوال سستی نکنند ودریغ ننمایند از احوال زندگانی
هل بیت از احوال خویشان علی الانفراد تفصیل کرده کتابت کنند،
لکتابة ممن نأی کالخطاب ممن دنی . از جانب فقیر باخویشان نسبی
نسبی دعاء برسانید وپیران وجوانان اهل قریه دعاءمرا برسانید . عمر،
رزند برادری ملا عبدالقاهر را خالی از طلب علم نکذارانید بغیر از
طلب علم کار نفرمائید بسبب اشتغال بامور دنیویه ودنیه از کسب فضل
طلب یقین محروم نمانید ودر حق تعلیم وی سعی بلیغ بکنید امید ست که
ز ظلمت جهل خلاص میشود و دعا کوی شما میشود این فقیر دائم الاوقات
یرا بیاد می آرم ودعاء بکمال وی میکنم چونکه هردو برادرمن درطلب
علم بمن موافقت نکردند عوائق دنیویه بسیار شد وخود ایشان هم بی محبت
دند لاجرم از جهل حقیقی نبر آمدند واز ذوق اصل علم غبین شده
ماندند خیر اصل همه کارها از جانب حق ست بنده تابع اراده ویست
الحمد لله که عامی محض نیستند اکر خدای تعالی بدل اونها انصاف دهد قوة
تمیز ما بین حق وباطل دارند شکرانه باید کرد وبعمل سعی باید کرد .
وافوض امری الی الله وتوکلت علی الله لاحول ولا قوة الا بالله .
وبخدمة ملا ابو بکر اوشی از جانب فقیر ادعیهء بسیاری برسانید
وعرض فقیر را بوی برسانید که از احوال خود تفصیلا بیان کرده کتابت
روانه کنند مفارقت مارا مدت هشت سال شده ست . فقیر دوبار خصوصیة
بخدمت وی خط روانه کردیم از جانب ایشان بویی مشام من تا این وقت
نرسید نسبت اشنائی باین بی پروای نمیشود فقیر محبت من درحق وی بسیارست،
لیکن از جانب وی هیچ اثری بما معلوم نمیشود بلکه این عین نام
دلراست (بو جمله نی آچق تانب بولمادی) .
ودیکر نمی دانم ملامیراث درکدام حالت ست، پای دیکر وی درست ست

یاکه وی هم لنك شده ست . اگر باین طریقه نمی شد البته لاز
بود که از احوال ما خبر میپرسید واز احوال خود خط روانه میکرد هـ
کدامش نیست . وجود وی در دنیا هست یانی بخدمت ایشان عرض ما
بهمین عبارت برسانید . محبت من در حق آشنایان قدیمی صد درجه ا
اول زیاده ست ، نمی فهمم که احوال اونها چیست این قدر را میفهم که فقیر
از خاطر اونها نسیا منسیا شده بر آمده ست و گرنه گاه گاه بخاطر می آوردند

بیت : این زمان نا امیدم از همه کس
جز به زادرگـاه بی نیازی الهی و بس
زشادی و غم من غمی بخاطر نرسید
امید و هم ندارد کس زخیر وشرم

خیر ، اگر زنده شوم و نصیب ملاقات بما میسر شود درهمون وقت
احوال دوستان معلوم میشود .

امسال بخویشان که در(صبا) ست خط ننوشتم تا این وقت از جانب
ایشان امیدوار بودم که بمن اعانت ایشان برسد کفته . الحال تمسك بخدا
کردیم هرچه مقدرست ونصیب ست میشود وگرنه نه .

بخدمت عبدش بای بارها خط نویشتم یك خطی از جانب وی بما
نرسید بدنیا دنیه مغرور شده یکپاره هم فقیررا بخاطرنه آوردند ودولت
خواهی نکردند باوجود این فقیر درحق اونها دعا میکنم ودولت خواهی
میکنم . ان الله لا یضیع اجر المحسنین .

وبخدمت عبدش بای وعبدالجلیل بای برسانید که اغنیائی که در(آلات
یولی) هستند هرکدام اونها بخدمت حضرت ایشان اقدس اشرف تحفه ها
میفرسانند ودعاء خیر حضرت ایشان ارشاد پناه را میکرند اینچنین اینهارا
بکوئید که بخدمت حضرت ایشان تحفه بفرسانند خود فقیر متصدی میشوم که
درحق خود اونها وفرزندان اونها وخویشان اونها از حضرت ایشان دعاء
خیر میکرم وهم خط حضرت ایشانرا باونها روانه میکنم ازین غافل نشوند .

حضرت ایشان مرا اخلاص بهمین قدر شود که گویا بهاءالدین وبایزید
البسطامی وقت ست دعاء ایشان کبریت احمرست . امید ما همین قدرست
که خود حضرت ایشان ارشاد پناهی ما قیوم زمانست قیوم الزمان

در عالم یك میشود و تمام امور بواسطهء وی بخداوند میرسد واسطهٔ همه
امور وی میشود [illegible]
حضرت ایشان ما فی الحقیقة متخلق بخلق نبی است گویا محی السنة اند.
ما قابلیت توصیفی ایشان ندارم بلکه عاجز محض. فقیر شکرانه نعمت
خدای تعالی را بجا آورده نمیتوانم که مارا بدوستان خود واصل کرده ست
و بصحبت شریفی ایشان مشرف کرده ست. وقتیکه در (بخارا) بودیم درخدمت
حضرت ایشان استاذ اشرف واقدس شیخ الاسلام والمسلمین خواجه عطاء الله
بردیم. باارادهء خداوند تعالی ایشان بدار الآخرة انتقال کردند ثانی
صحبت حضرت ایشان ارشاد پناهی بما میسر شد. الحمد لله حمدا کثیرا که
اگر چندیکه ازنیکان نیستیم واز نیکان دور نیستیم. سخنها ونکتهها بسیارست
چه گویم وچه نویسم. خداوند تعالی مرا صحبت عزیزانرا میسر کرده ست
بخاطر من آیدکه این دولت بمن بواسطهء دعاء خیر والدین میسر
شده ست. بس شما شکرانه لازم ست که خداوند تعالی فرزند شمارا
باینجا رسانید ست وبطالب خود مشغول ساخته ست. (الصبر مطیة الظفر)
کلمهء مشهوره ست در تأخیر کردن من مغموم ومحزون نشوید بلکه دائما
بکمال من دعا بکنید. همین قدر بدانید که مقدار یك ساعت درین ملکها
فقیر اگر تأخیر کنم درحق ما وشما انفع ست صفاتش بخداوند تعالی معلوم
ست. یعلم ما بین ایدیهم الآیة. (کاغذی توشکان سببلی بویرده دورت
یول مقداری قالدی) صاحب همت باشد (ایکی یول مقداری قالدی)
اما فی الحقیقة مانع توجه ما ست باکتساب فضائل وگرنه از ینجا تا بجای ما
(بر یول قالدی) خیر عمر شما حق سبحانه وتعالی هم بشما این وطنهارا میسر
کند چه عجب وچه خوش میشد این مصاحت ما اگر چندیکه در ظاهر بسیار
(بر یولدن آزرق قالدی) باید کرد این قدر عمر گذاران کردی در کدام
چیز بقا یافتی بلکه در هیچ چیز بقا ووفا نیست کار اینست غیر این همه
هیچ اگر کسی صاحب همت (بر یول قدر قالدی) مشقت وبی محنت تمامی
این ملکهارا سیر کرد وعلماء وفضلاء (بخارای) شریفرا ملاقات کرد وازینها
دعاء خیر گیرد وتمامی مقبرههاء بزرگانرا زیارت کرد و به (کابل) آمده
درخدمت حضرت ایشان (بر یولدن آزراق قالدی) حضرت ایشان ازوی

بسیار خوشوقت ست ذکر خیر وبرا بسیار میکنند شما حقیقت این مصاحبت
ازوی پرسید انشاء الله تعالی خوب بیان میکنند اگر خدای تعالی شمارا
باینجا برت البته دومن از دنیاء دنیه آرزوی چزی دیکر نمی مانند حضرت
ایشان بسیار خوشوقت میشدند وبحسب باطن بسیار تربیه میکردند . و
ماها و پشت پناها البته درین کار (بر سوز قالدی) انشاء الله تعالی
در اخبرش خوشوقتی کلی خواهد شد . فقیر این قدر تصور میکنم که
در آمدن شما درینجا دومصلحت عظیم هست یکی دنیوی ودیکری دینی .
دنیوی آنست که خصوصا درین وطن حکیمان و طبیبان بسیارست و رئیس
اطباء پادشاه میر تیمورشاه که اسم شریف ایشان عبدالشافی خان ست چنانچه
دربالا مذکور شده بود استاذ من ست دائما بین من واستاذ من مناسبت
وانبساط اتم ست کاهاز مرض سنیه وسعال شماسخن میکنم میکویند که اگر
آمدن پدر شما میسر شود البته درحق وی بسیار سعی میکنم وادویه ها
میفرمایم اگر بقدرست خداوند تعالی آمدن شما میسر شود انشاء الله تعالی
امید ست که ازهمون مرض سنیه خلاص میشود . و دیکر مصلحت دینی
اینست که اگر تمامی عالم را بطلب شیخ مقتدا سیر میکنی مثل حضرت ایشان
ارشاد پناهی ما میسر نخواهد شد بس بامدن شما انشاء الله تعالی هردو
خاصیت بدست میرسد . آمدن شما تابه (بخارای) شریفی مشکلترست
از (بخارا) تا (کابل) آسانست . اگر سوداگران خوب همراه میشود از (بلغار)
تا (بخارا) شریفی هم آسان میشود درین وطنها سردی نیست دائما گرمی ست
بطبیعت شما هوای این ولایتها بسیار موافق می افتد زمستان در (بخارای)
شریف دوماه یا کمی میشود وی هم نظر بزمستان (بلغار) گرم ست . هواء
(کابل) هم اینچنین ست . اگر توکل بکنید بسیار آسانست کسی که
عادت سفرکردن داشته باشد بسیار مشقت مینماید وفی الحقیقة آنقدر نیست .
بخدا توکل کنید ان الله یحب المتوکلین . ودراخیر وقت خودیك همه
بلندی بکنید . ان الله یحب معالی الهمم . ازبرای خراجات راه ازدولتمندان
اهل قریه واز خویشان (صبا)وی و از خویشان (قارغالی) استعانت کنید
انشاء الله تعالی یاری میدهند تا (بخارا) شریف اگر رفیقان خوب پیدا شود
از (بخارا) به (کابل) انشاء الله تعالی باسانی میرسید چونکه درین وقتها

اهها امنیتست ودر (بخاراء) شریف آشنایان وآدمانیکه بما تعلق دارند
سیارست کدام اونها بشما خدمت میکنند ودر وقت کشتن انشاء الله تعالی
ود فقیر خدمت میکنم . اللهم اوصلنا الی مقاصدنا العلیا . کسی اگر
سرعت سفر کند درمدت سال بحضور تمام صحبت علماء وفضلاء کرده ومقبرهٔ
بزرکان را زیارت کرده کشته بشهر (بلغار) میرسد انشاء الله تعالی اهل
نریهء شما همین مصاحترا قبول میکنند کاررا بخدا باید سپرد انشاء الله تعالی
غم زندگانی اهل وعیال را خود برادران میکنند بمکه بشرافت سفر شما همه
کاراونها بصلاح میرسید . فالله خیر حافظا وهو ارحم الراحمین .

مخفی نماندکه همین مصاحتی که بر سبیل مبالغه تأکید کرده نویشتم از
اوّل در خاطرمن بود لیکن بنوشتن جرأت نکرده بودیم که اونها قبول میکنند
بانه کفته . الحال یك واقعهٔ بما درخواب روی دادکه باعث امیدوار آمدن
شماشد . واقعهٔ مذکوره آنست که: درخواب دیدیمکه شما بشهر (کابل) آمدید
وبخانهٔ خود حضرت ایشان نزول کردید حضرت ایشان شمارا بسیارضیافت کردند
وبسیار خوشوقت شد ثانی شما از (کابل) کذشته رفتید چند روزی سفر کرده باشد
کشته به (کابل) آمدید بخانهء کسی دیکر نزول کردید بعد ازان حضرت
ایشان بزیارت شما رفت چندین صحبتها کردند ومهربانیها کردند وقتی که
حضرت ایشان بخانهء خود کشته آمدند ثانی این فقیر بخدمت شما رفتم
چندین سخنها در ما بین کذشت . اخیر فقیر شما کفتم که بطریقهء حضرت
ایشان داخل شوید ، در جواب کفتید که من بحضرت ایشان عرض کردم که
من داخل طریقهٔ شما شوم ، ایشان کفتند که بسیار خوبست لیکن اوّل یك
کار بکن که « در زنده کی مرده شو وگور شو یعنی قبرشو ! » کفتند بعد از
بحقیقت طریقهٔ ما داخل میشوی . بعد ازان فقیر کفتم که حضرت ایشان خوب
کفتند هرچه ایشان کفته باشند همونرا باید کرد بخیزید بخدمت حضرت
ایشان برديم ثانی شما از جای بر خواستید ویك اسب را سوار شدید ما
درپس ماندیم شما پشتر رفتید وقتی که بنزدیك حضرت ایشان رسیده بودیم
درهان حالت از خواب بیدار شدیم نصف اول شب بود بعد ازان بر
خواستم وطهارت کردم ونماز تهجد بخواندم بعد ازان این مصاحت بدل من
آمدکه انشاء الله تعالی این واقعه رحمانی ست امیدست که یك باعث شوق

قبله گاهی ما شود گفته در نص اخیر همون شب این ورقه را کتابت کردیم هم از همین واقعه بسیار امید وار هستیم . حضرت ایشان «مرده شو وگور شو!» گفتند . این مضمون حدیث شریف «موتوا قبل [*] ان تموتوا» ست . اشارت بکمال واسلام آمدن نفس ستکه بیکی از صد هزران میسر میشود. ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم .

ودیگر بار یك وقتی در واقعه بخدمت شما ملاقات کردیم از احوال ما پرسان کردید چندین سخنها درما بین گذشت ثانی گفتید که : «ای فرزند! مدت هشت سال پرشده ستکه شما از ما مفارقت کردی ، درین هشت سال چه حاصل کردید! . . . . » . فقیر درجواب گفتم : «تحصیل علم کردم غیر ازین هیچ کار دنیوی نکردیم» . بعد ازان شما بسیار خوشوقت شدید گفتید که کار همین ست وبس ، بسیار خوب کردی گفته دعاء بخیر کردید . آمین یارب العالمین .

اول درحق سفر (کابل) بسیار وبسیار سعی کنید واگر بهیچ وجهی از وجوه ممکن نباشد به (قارغالی) رفته بخدمت ایشان خلیفه ولید داخل طریقت ایشان شوید . خلفای که از خدمت حضرت ایشان به (بلغار) رفتند درما بین اونها مثل ایشان کاملتر نیست . بلکه در هیچ جا از خلفاء حضرت ایشان مثل ایشان کسی نیست غنیمت کس ست .

ونیز بخاطر شما معروض شودکه ازحضرت ایشان ارشاد پناه از برای سعادت دارین وخیریت خاتمهٔ شما واهل بیت شما بروه تخصیص نام هر کدام شمارا علی التعیین بکاغذ نوشته دادن دعاء خیر گرفتیم مدت مدیدی دعا کردند امید ستکه بمرکز قبول رسیده باشد . بلکه تمامی خویش واقرباء این فقیررا درسلك دعا مندرج ساختند در وقت دعا کردن .

ونیز مشهود باشدکه ملا فتح الله اوری برادر ملا حبیب الله ازمن عاریة کتاب قاضیٔ میر حسین شرح هدایه الحکمة را گرفته برده بود شما ازوی همون کتابرا گرفته باینجانب روانه کنید زیاده ضرورست هروقتیکه خط ودیگر چز اگر روانه میکنید در (بخارا) بدست ملا ابو الحارث برسد گفته بنوسید ایشان بما روانه میکنند . ودرین سال بجانب شما ازتحفه‌ها

---

[*] قال ابن حجر غیر ثابت . کتاب اسنی المطالب . ص ۲۲۹ .

یچ چیز روانه نکردیم فی الجمله موانع شد انشاء الله تعالی درسال آینده
کرزنده باشیم تحفه‌ها بخدمت میرسانم در دعاء خیر باشند . ودرین وقتها
ز اهل قریهء شما درما بین مردمان کدامها باب رو ومعتبر ترست درخط
تعیین نوسید وازجانب فقیر دعاء خیر برسانید . واز (قارغالی) ازابوبکر
بای قیمت دودینار بخاری بدست فقیر رسید ودرجواب خط روانه کردیم .
فقیر درحق خواندن ختم خواجگان هفت ، بعلماء بسیار رجوع کردیم
هرکدام اینها جواب فرمودند که این عقد اجاره ست وقتی که فلوس را یاچیزی
دیگررا قبول کرده کیرد خواندن ختم مذکور برذمهء وی واجب میشود واکر
خواند کناهکار ومستحق عذاب میشود ازاول درخاطر فقیر برهمین وجه
قرار یافته بود جواب این علما پش فقیر معقول شد انشاء الله تعالی امیدست که
درحق این مسئله استفتا میکنم ومهر علمارا میکرم . اما سخن جامع الرموزکه
«او باکراه من جهتها» که درفصل اقل المدة ست درحق این مسئله در (بخارا)
ودر (کابل) بعلماء بسیار رجوع کردیم هنوز جواب شافی وکافی نیافتم انشاء
الله تعالی ثانی میشود چونکه فقیر بالکلیة متوجه شده نمیتوانم اشغال دیکر
بسیارست امیدست که یك وقتی میسر خواهد شد .
السلام والتحیة الفقیر الحقیر السینی البلغاری درسنهء (١٣١١)
در (٢٤) روز ازشوال نوشته شد درشهر دارالسلطنة (کابل) ودرمحلهء
عاشقان وعارفان ودرمسجد غوث اعظم حضرت ایشان ارشاد پناه محمد فیضخان .
مهرنده : «المتعصم بتوفیق الله الباری سینی الدین» عباره سی اوقولنوب ،
ارایکی کلمه اوقولمای قالدی [*] .

ملاحظه : آڭلاشلدیغنه کوره ، اوشبو مکتوب کندینڭ فضل صاحبی
اولان آتاسینه یازلمشدر . بومکتوب ، علم وفضیلتدن بحق خبردار ، دنیادن
معرض وآخرته مقبل ، صاف کوڭللی ، راست سوزلی ، خالص برذات طرفندن
یازلدیغی هرسوزندن معلومدر . اوشبونڭ ایچون بومکتوبی اوقودیغمده
سیف الدین حضرتلرینه محبت واخلاصم دخی برمرتبه آرتدی . آدم اوغلینڭ

[*] کابل شهرنده یازلان اوشبو مکتوبی (١٠٩) ییلدن زیاده وقت اوتدککی صوك بزلرده (١٣٢١)
تاریخنده (١) جمادی الاولیده ، (اوفا) شهرنده تلغرافنی اورامده بیرشتوفسکی اونده نقل ایتدك . بو یله
عزیز ونادر اثری تابوب بزلره کوندردکی ایچون آل سلیمان علماسندن محمد خلیل حضرتلرینه تشکر وخیر
دعا ایتمك برنجی بورچمزدر .

دنیاده یاشامه‌سینه بر کیساك اکمك ایله بر چولمك صو کفایت ایتدکی بر زمانده، بو ذات، شول عصرده دنیانك یراق بر چیتی دیمیه لائق اولان (کابل) شهرینه قدر بیك تورلی مشقتلری یوکلیه‌رك کیدوب، طب علمی کبی دنیوی معرفتلری تحصیل ایتدکنی فکر ایتدکده آدم اوغلی شاشار. اللك زمانده اولان سلفلرمز آره‌سنده تصوف تحصیلنده فانی بر شیخ اولدقلری حالده، طبیبلر حضورینه یوروب، علم طب تحصیل ایدن ذاتارده بولنور ایمش. بر کیمسه‌نك هم تصوف هم علم طب تحصیلنده اولنمه‌سی آز بر کمالت دگلدر. زیرا بوشیء آنچق علم عاشقلرینه، و قلبلری صاف اولان ذاتاره، نفسلرینه اعتماد ایتمکله طمع رذالتندن پاك اوله‌رق کندی رزق وکندی طریق معاشلرینی کندیلری حاضر ایلمك قصدنده اولانلره مخصوص بر وظیفه‌در. بو وظیفه، انسانلق عالمنده اك بیوك واك شریف بر وظیفه‌ایدکی اربابی قاشنده کون کبی اشکاره‌در. بوایسه بزم کبی تیمور یول، تلغراف، تلفون، الکتریق، عصرنده یاشامقده اولان بنده‌لر ایچون بیوك بر عبرت اوله بیلور. اکرده بونی فکر ایده بیلورلك قدر عقل بزلرده وار ایسه!...

غربت خانه‌ده وخالص بر قلب ایچندن یازلان بر مکتوب، بنی شوقدر متأثر ایتدیکه تعریفی ایده بیلمك ممکن دکلدر. انسان ایچون، سیف الدین حضرت منزلنده علم هوسیلسی وکندی دیننه وملتنه مخلص وخادم بر بالاسی اولمق، بتون جهانه مالك اولمقدن خیرلیدر.

فقط کندی شیخنی تعریف ومدح یرنده، جناب الله ایله عالم آره‌سنده واسطه عد ایلمه‌سی بیوك بر سهودر [*]. شریعت طرفندن صریح بر خبر اولنمادیغنده، ادم اوغللرنی بویله مرتبه‌لره بندرمك هیچ مناسب اولماز. آدم بالاسی ایچون اك بیوك مرتبه واك شریف منصب بنده‌لك صفتنده طورمق، وبونکله برابر عجزلك وجناب اللهك عظمتی حضورنده فانی ومحو اولمقدر. سعادت دارینده، جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرینه متابعت ایلمکده‌در ظن ایدرز. سیف الدین حضرتلری بونی بیلمیانلردن دکلدر.

---

[*] وما رواه القشیری عن معروف الکرخی قدس سره انه قال لتلامذته ان کانت لکم الی الله تعالی حاجة فاقسموا علیه فانی الواسطة بینکم وبینه جل جلاله الان لایوجد له سند یعول علیه عند المحدثین.
جلاء العینین. ص ۳۱۱.

لكن شيخنه اولان محبتدن وجده کلمه‌رك بلا اختيار بويله بر هفوه صادر
لمش کتمشدر . جناب الله مظهر عفو وغفران ايليه ! . . .

ايكنچی مكتوبی) بسم الله والحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى .
ليتپناه كمالات دستگاه محبت اطوار مودت كردكار ارجمند كرامی سعادتمند
رجهانی مخدوم داملا عبدالعلام افنديننك جنابلرينه بارچه توابعكزی شمولا
لام سـنة سيد الانام عليه وعلى آله وصحبه افضل التحية والسلام ايثار
ندكمز سياقنده مسئول دائمی اولدركه حق سبحانه وتعالى علم وعملده
ستقامت دائمی فضل ايدوب ، عمر عزيزلركز هرنی مأمورات ومرضيات
ولنان اشلره صرف ايدلنوب ، منهيات اولان شيلردن اجتناب ايدلمكی
يسر اولسون ، بمنه وكمال كرمه آمين ! . . فقيرلركزك احوال واوضاعی
ير دعالركزده صحت وعافيت اوزره ، بحمد الله تعالى وحسن توفيقه اوقات
كذرانلكمز . (بوگلمه) آرقلی روانه ايدلمش ورقهٔ ميمونه‌كز شال وشمله
هديه سی ايله سلامت فقيرلره ايرشدی ، زياده فزياده خوشوقت بولدق .
عظم الله تعالى اجركم ورفع قدركم ويسر امركم وشرح صدركم بحرمة
سيد المرسلين عليه وعليهم وعلى آله الصلاة والسلام . من حسن اسلام المرء
اشتغاله بمايعنيه و اعراضه عما لا يعنيه ، قضيهٔ مقررهٔ شرعيه در . هر چند
عمر عزيزلركزی محافظه ايدكز ، تاكه لاطائل امرلره تلف ايدلماسون ! . .
طالب العلملره بی دريغ طريق افادهده مستديم بولكز . اللهم اكثر
اخواننا نی كوب اوقوكز ، كتابتكزده بوطرفلرنی ياد ايدوب يازغان ايكانسز ،
ظاهرده اول هوسلركزنی تصديق ايدمز ، اما تعميق نظرمزده عادت اللهه
بناءً اول طرفی تاشلای آلمازسز بيلهمز ، چونكه نچه داعی وباعث مقرردر .
ايمدی الله تعالى هر قايده اولسهده استقامت تقدير ايلسه خير ، استقامت
تقدير ايلسون ! . . . بوخصوصده اولكی كتابتمزده تفصيل يازغان ايدك ،
(بوگلمه) آرقلی شايد الكزه ايرشكاندر . فقيركز اوشبو اثناده هندی
(پيشاور) شهرندن ارادهٔ حرمين ايله كلمش ايشان صاحب زاده ايله ، الله
تعالى تقدير ونصيب ايلسه ، ينوار ايچنده سفر ايلمك ايچون وعده لشوب ،
فاتحه اوقودق . الله تعالى ارادهمزی بالفعل كه خير ايله چقارسه ايدی ،
آمين ، آمين ! . . . سزلر هم بو خصوصده اهتمام ايدوب خبر

دعاده بولـكز !. قريه‌كزده‌گی آغالره ومتعلقاتكزه دعالر اوقوكز !. آلوب
كتمش كتابلرنی الله بيورسه مينزله آرقلی روانه ايدكز، احوالكزی كتابت
ايدكز !. بويله ملتمس فقير سيف الدين ابوبكر اوغلی. (۱۸۲۳)نچی
ييل نويابر. قريهء محمد شريف قارشينده مخدوم داملا عبد العلام افندی
مرحوم عبد القادر آخوند اوغلينه ويرله‌در. يبارلدی (صبا)دن.

اوچنچی مكتوبی) محبت اطوار مودت كردار ارجمند كرامی برادر
دينی سعادتمند دوجهانی مخدوم ملا عبد العلام افنديننك خاطر عاطر مشرفلرينه
بارچه توابعلرنی شمولا سلام سنة سيد الانام عليه افضل التحية والسلام اوقردقمز
سياقنده مسئول دائمی اولدركه حق سبحانه وتعالی جادهء شريعت مصطفويه
علی صاحبها الصلاة والسلام والتحيه اوزره استقامت حقيقيه ميسر ايلسون:.
هرنه عمر عزيزكز مرضيات الهيه‌يه صرف ايلمكنی فضل وارزن ايلسون !..
بمنه وكماله كرمه آمين !. فقيرلرك احوال واوضاعی الحمد لله حمدا كثيرا
دائما دعاء خيرلركزده بو آنه تيكرو صحت وعافيتده‌مز، اوزكز تيلك يار
وبرادرلرك خير دعالرينه منرقبمز. اوشبو ميندلرده سفر خطمزنی بالفعل
اتمامنه كامل سعی ايدوب الله تعالی نصيب ايلسه بومكتوبمزك تحريرندن
اونبش كون صوكره سفر حرمين محترمين نی اختيار ايتمكمز ميسر اولمه سينه
كامل سعيده‌مز، خير ايله خداوند تبارك وتعالی ميسر ايلسه ايدی.
چونكه يولداشلق وعده‌سنی قيلغان آدملرمز مذكور مدتدن كچكوركه مصلحت
كورمايلر، وهم عادات خارجيه‌كه نظرا كچكو مصلحت ايرماز. دكابرك ۲۳نچی
يومنده انشاء ايدلمش نامهء همايونكز فقيرلره ايرشدی، صحت وعافيتده
ايدككزی مطالعه ايدوب، خوشوقت اولدق، الله تعالی دائمی قيلسون.
فی الجمله فقيركزه اوقكه اعلام ايدوبسز.

برادر عزيز !. بزم طرفمزده اصلا تكلف يوق، اوّلده صراحة سزگه
مرام اصلينی بيان قيلوب كلدك، اما بيلمايمز حقيقت نه‌در، سزك طرفكزده
نچه نوعی سوزلر بولوب، ما هو المطلوب مقرر بولمادی. بزم مرامه‌مزی
تسليما اختيار ايلمای اوزكزنی بزم مصلحتمزكه تكليفنی ايتمادكز. بز سزگه
تعريض ياكنايه ايله تكلم ايتمادك، صريحدن غيری كلام اولمادی، كلمه‌چكلا

لان عوارضلری فکرلب اوزکزی بزم مصلحتمزدن دور ایلدککز روشلی
بیلندی، الخیر فیما صنع الله دیه توکلدن غیری آره ده بولمازسه کرك
یدی، اول اشلر بوکارچه بولمادی. بزسزکه مشافهة کرات بکرات ایتدك.
ل سز بزم سفر قیلومزه باور قیلمادکز. ثانیا الله اعلم خیلی وسوسه‌لرکه
م دوشکاندی مسموع اولندی.

ایمدی بواوتکانلرنی کلسنی قویدق، آنی ذکر ایتمکلك هیچ نفع یوق،
زم فرصتمز کم قالغان، قسقه‌لق ایله سزکه اعلام ایلامز: سز بزم اوشبو
ایمزده فقیرکه تعلقلی عمللرده استخلافنی جزما قبول ایتسه‌کز، فقیرهم جزما
بول ایلامز، غیری آدملرك کلسندن قطع نظر قیلوب، بوعملنی کلیة سزکه
لیم ایدرکه خوشوقتمز. بروك سزاوّلاغی کبی متردد اولمه‌کز، عصا
منی اله آلوب، متوکل بولوب، بوعمله متصدی اولکز! انشاالله تعالی
ل نفعی اوزکزه بولور غیری‌یه اولماز. الحمد لله حاضر مدرسه‌ده طالبلر
معیت، اجتهاد ایتسه‌کز ینه الله تعالی زیاده ایلر. اوزکزی اول طرفده
لان تعلقلردن بالکلیه بری قیلوکز، پاسپورت آلوب کلمك غمنلاولسکز!.
وشبو مکتوب ایرشکان زمان برجواب یازکز!. (اوفا) یارمینکه سندن اوّل
ینوچیلر ایله جزما وقطعا ایدوب، اوشبو روشچه قسقه یازلدی. اوز
کتابنکزده‌گی آرزوکزموجبنچه، ینه اوزمزك هم اوّلاغ همیشه مصلحت ایدوب،
لومز موجبنچه. اگر سزدن جزما اثبات ایله جواب کلسه بزبونلاغ قریه‌مزك
آغالری ایله مصلحت ایدوب، یازوب قوللرنی وتامغه‌لرنی قویدروب،
صنای پراؤلینیه‌گه گواهلاندروب، قویارمز. قبول ایتکانکزده ینه برنیچه
وصیتلرمزنی بونلاغ یازوب، قالدررمز. الله اعلم اوزکز بزه یولقه آلمازسز
روشلی، چقار وقتمز بیك یتکاندر، من بعد سکزکوندن الله تعالی تقدیر
ایلسه چقارغه اراده ایلامز. مقوله‌ء ثانیه: بویبوقار یداغی محرردن صوك،
کل اهل قریه‌مزی جمع ایدوب، سزك طوغروکزده مصلحت تمام ایدوب،
قبولیت علامتلرنی یازدروب، قوللرنی تمام قویدروب، المزه آلدق،
الله تعالی اولا واخیرًا سزه وبزه خیریت تام نصیب ایلسون!. ایمدی، بو
نیابتنی سزه التزام قیلدق، البته قبول ایدوب، صددنلاغ بولوب، تیز کلمك
غمنلاغ بولسکز!. الله، الله!... ایمدی حال شویله وبویله اولدی.

كرچه اوزكز ملاقات ايدركه امكانى اولمازسه ده بزگه تيزلك ايله بر
ايرشدركز ! . (قزان) ده بشير آيطا اوغلينه صالـكز ! . الله اعلم (قزان) د
اونبش كونلر طوغروسنك چقارمز . الله بيورسه . سزك طرفك اصلا تر
اولمازلقينه تقرر ايدلدى . الله تعالى تقدير ايلسون ! . . اوّلك يازغ
كتابنكزده كتاب مستعارلرنى (اوفا) يارمينكه سنك بر معتمد آدمه تابشررمز
ديكانسز ، شول وعده كزه مدام اولوب ، تابشركز ! . آنداغى يار وبرادرلر
فقيردن دعاء وسلام اوقوكز . خير دعا آلكز ، خير دعاده بولسونلر . ملتمس
فقير سيف الدين ابو بكر اوغلى (٢٣) نچى ينوارده (١٨٢٤) نچى ييلده
انشأالله تعالى (قارشين محمد شريف) آولنده داملاعبد العلام مرحوم عبد القادر
آخوند اوغلينك بر فائقه لرينه ويرلور ، يبارلدى (صبا) دن .

ملاحظه: بو مكتوب ايكى بلكه اوچ مجلسك يازلمش ، برنچى مجلس
ايله ايكنچيسينك آره سى حتى بر رهفته قدر صوزلمش اولسه كرك .

دورتنچى مكتوبى — برادر عزيز ارجمند گرامى كياومز ملا
عبد الجبارغه كوب دعاءلرمزدن صوك ، كامل التماس اولنه دركه : ملا
عبد العلام كلكانچه مدرسه ده استقامت ايدوب ، اوزكزه تعلقلى طالبلرگه تعليم
ويروب ، مسجدده بيش وقت هم جمعه ده امامته متصدى اولوب ، طوره كوركز
بولوازم ايچون سزكه اعتماد ايدوب ، سزكه اوتندك . البته مداوم اول
كوركز ، ديه بيك التماس ايدوب يازوچى كمينه كز داعى سيف الدين
ابو بكر اوغلى .

بشنچى مكتوبى — محبت اطوار مودت كردكار ارجمند كرام
سعادتمند دوجهانى ملاعبد العلام افنديك خاطر عاطرلرينه بارچه اهل مدرسه
وتوابعكزى شامل ايلمك ايله سلام سنة سيد الانام وعلى آله وصحبه افضل التحية
والسلام اوقوديغمزدن صوكره مسئول دائمى اولدركه حضرت حق سبحانه وتعالى
عمر عزيزكزه بركات ويروب هميشه علم وعملك مستقيم ومستديم قيلوب
دينى ودنيوى نظاملركزه رونق وضيا ويروب ، اخوان دينكز حددن فزون
اولوب ، هميشه بآبرو بولمقلكزى ميسر ايلسون ! امين يامعين ! . بمنه وكماله

کرمه . فقیرکز الحمدلله حمدا کثیرا بارچه یار ویولداشلرمز ایله یار
برادرلرك خیر دعاسنك صحت وسلامت (حاجطرخان) غه کلدك . ینه (آناپا)
برلی ایله کتمك اراده سیله بونڭدن سرحدگه چه یامشیك یاللادق . انشأ الله
تیز چقسه‌ق کرك . مارت (۱۲) سنك یازغان کتابتکز ایرشدی ، زیاده خوشوقت
بولدق ، الله تعالی مبارك قیلسون ، دائمی ایلسون ! .. دوستلار شاد ودشمنلر
خوار وزبون اولسون ! .. هرچند برادر عزیز من تواضع لله رفعه الله
تعالی ومن تکبر وضعه الله تعالی نك مضمون حقیقینی کامل قلبکزده ملکه
قیلسکز . مسجد ومدرسه لوازمنده البته مستقیم ومستدیم بولکز . همیشه الله
تعالی‌گه بوخصوصده زاری وتضرع والتجا ایدکز ، مغرور اولمه‌کز ، غفلتده
قالمه‌کز ! . . . حضرت امام محمد غزالی رحمه الله علیه‌نك (ایها الولد) دیه
اوزینك بر شاگردینه خطاب ایدوب ، بیان قیلغان نصیحتلرنی همیشه مطالعه
ایدوب ، عملنده کامل اهتمام ایدکز ! . نتاك که حضرت امام ابو حفص کبیر
بخاری رحمه الله تعالی اوزینك شاگردلرندن برکمسه‌یه وصیت قیلوب
بیوردی : « علم آموز وبعلم عمل کن وبکارها خلق بی ضرورت مشغول مشو
وهیچکسرا ببدی یاد مکن » . ینه حضرت مولانا جلال الدین رومی رحمت الله
علیه اصحابنه وصیت قیلوب ایدیلر : « اوصیکم بتقوی الله فی السر والعلانیة
وبقلة الطعام وقلة المنام وقلة الکلام وهجران المعاصی والأثام ومواظبة الصیام
ودوام القیام وترك الشهوات علی الدوام واحتمال الجفاء عن جمیع الانام وترك
مجالسة السفهاء والعوام ومصاحبة الصالحین والکرام خیر الناس من ینفع الناس
وخیر الکلام ماقل ودل » . ایمدی خلص سوز واش اوشبودر : الله تعالی
توفیق واستقامت فضل ومیسر ایلسون ! . سزه کامل التماسمز در میر ابو القاسم
ایله میر فخرالدین نی تربیه‌کزدن اصلا طش قیلمه‌کز . بونلر هر ایکیسی یاش
وغافللردر ، تا بونلری همیشه تنبیه قیلماز ایسه‌کز ، بونلر هرگیز غفلتدن
چقمازلر ، تضییع عمردن باشقه اشلری اولماز . آنده بونده یورماسونلر ، آشاو
ایچو ایله کوب بولماسونلر ، اشلرنده بولسونلر . بز فقیرنك همیشه خاطرندن
چقماغان نرسه اوشبونلر طوغروسیدر . بزنی همیشه داعی بیلوکز ، واشکزده
مستقیم اولکز ، کدخدا بوله مز دیه اراده ایلسه‌کز اوزکزك صمیم قلبکز ایله
ملاحظه ایدکز ، لیاقتلی اورن منظورکز اولسه بیکچ طای آغا وغیر لیاقتلی

آدملر ایله مشورت ایدوب، مباشرت ایدکز، خداوند تعالی دن خیرنی طلب ایدکز. بارطالبلر ایله مکالمه ده باجتهاد تام بولکز، انشاالله تعالی یولداشسز قالمازسز. اللهم اکثر اخواننا فی الدین دعاسنی کوب اوقوکز.
ملا صدرالدین الحمد لله تعالی صحت وسلامت، سزلره کوب دعاء وسلام وار، وتمام اهل مدرسه یه همه‌کزدن دعاء طلب ایده در. ایمدی خط یازار اولسه‌کز، (قزان) دن کمه‌گه اوطوروب دوشوچی حاجیلر ایله یبارکز، انشا الله تعالی ایرشسه کرك. السلام والتحیة الفقیر الحقیر سیف الدین ولد ابو بکر المرحوم (کذا) اپریل (۱۶) نچی کون (۱۸۲۴) نچیییلده. اوشبو کون چقار اراده ایله طوره مز الله تعالی بیورسه. (صبا) ده مسجد جامعده امام اولوب طوروچی ملا عبد العلام افندی مرحوم عبد القادر آخوند اوغلینه تابشرله در. بالخیر والسلام.

۱۳۸ — عبد السلام بن مرتضی بن مقصود بن عبد الرحیم.

اصللری ممادش مضافاتنده (اوشمه) قریه سندندر. مقصود بن عبد الرحیم، اصل قریه سندن هجرت ایدوب، مینزله توابعنده (مسلم) قریه سینه کلوب یراشدی. عبد السلام، اول حالنده مذکور مسلم قریه سنده عبد الجلیل (۱۲۹) بن عبد الرشید مدرسه سنده درس تعلیم ایتدکله مشغول اولدی ایسه ده، صوکره نه سببه مبنیدر، اوشبو وظیفه سنی ترك ایدرك بتون عمرنی کتاب مطالعه سینه صرف ایلامشدر.

ایللی بیش یاشنده ایکن وقتنده قرق بر ۱۲۴۱ سنه سنده وفاتدر.
استاذلری: عبد الجلیل بن عبد الرشید، صالح بن سعید السکیلی، عبد الغفار بن سعید وغیرلر. شاگردلری: کندینك اوغلی ابو المعالم وغیرلردر. عبد الخبیر بن عبد الوهاب المسلمی نك عمی وطویکلدی قریه سنده اولان آخوند منهاج الدین بن ابی المعالم‌ك باباسیدر. علم وفضل صاحبی بر ذات اولدیغی مرویدر.

۱۳۹ — ابراهیم بن خوجاش. قزانده افندی حضرت دیمکله

معروف اولان ذاتدر. آتاسی مالمش مضافاتنك (یانغل) قریه سنك وفات اولمش وقبری ده معلوم ایمش. ابراهیم افندی، بوکلمه مضافاتنك زی یلغه سینك اوك طرفنك (شرلمه) نام کچکنه بر قریه دندر. مذکور قریه نك تأسیسنه بوز ایللی ییللر اولدیغی حالك، نظاما مسجد بناء سینه اذن آلورلق جان حسابنه همیشه بالغ اولدیغی یوقدر. اوشبو سببدن بوقریه رسما امام ومسجددن محرومدر. ابراهیم افندی اوزون عمر سوروب، قزان شهرنك برنچی مسجد ده امام ومدرس اولدیغی حالك قرق برنچی ١٢٤١ سنه ده وفات اولوب، قزان مقبره سینه دفن اولندی.

بو مملکت مدرسلری آره سنده یوروب برقدر علم تحصیل ایتدکی صوك امام اولوب برایکی سنه لر طورمشیدی، لکن علمی کامل اولمادیغندن تأسف ایدوب، ورغبتی ده کامل اولدیغندن قایناغاسی محمد رحیم بن یوسف الآشطی ایله تکرار علم اسنمك هوسیله داغستانه سفر ایتدیلر. آنك علی افندی الشروانی [١] اسملوکیمسه حضورنك تحصیل ایدوب، دیاربکر وسیواس شهرلرنده هم سیاحت ایتدی. علی افندی الشروانی حضورنده وقتنده طقسان بیش ١١٩٥ سنه رجبنده ربع المقنطرات یازوب تمام ایلمشدر. اوشبو سنه ده هم مملکتنه قایتورغه چقوب ذوالحجه ده حاجطرخان شهرینه کلمشدر. طقسان یدی ١١٩٧ سنه سنده قزان مضافاتنده (اوتار) قریه سنده امام ایدی. اوشبو قریه ده ایکن وقتنده طقسان طقوز ١١٩٩ سنه سنده یازمش اولان برفتواسی کورلدی. آندن (کیشت) قریه سی امامتنه انتقال ایتمش. سکزنچی ١٢٠٨ سنه ذوالقعده ده قزانه برنچی مسجده کوچوب کلوب امام اولمش واوّلکی مرتبه سینه آخوندلق منصبی هم آرتدرلمش. اون ایکی ١٢١٢ سنه سنك ایمپراطور پاول بن بطرس قزانه کلدکنده، ابراهیم افندی امام‌لری جیوب برلکده استقبال ایلمشدر. قزان سالنامه‌لری بیاننه کوره امام‌لر جمله سی چالمه ده اولدقلری حالده قارشو آلمشلردر. ١٢١٣ سنه ده ایمپراطور طرفندن هدیه اوله رق بیشیوز روبله‌لك آلتون ساعت هدیه یولقمش وبوکا قارشو ابراهیم افندی ده برتشکرنامه یازمشدر. صورت واقعه ولایت رسمی غزیته سنده.

[١] بوذات علی بن ابراهیم بن محمد اکمل الدین الزهری الشروانی یه باشقه در. زیرا ابن ابرهیم الشروانی (١١١٨) تاریخنده جمادی الاخیره ده مدینهٔ منوره ده وفات اولمشیدی. سلك الدرر (ج ٣ ص ٢٠١) گه مراجعت اولنه. ابراهیم افندی استاذی اولان علی الشروانی قولمزده اولان تراجم کتابلرنده تابلمادی

بیان ایدلمشدر. روایتلره نظرا ایمپراطور اوشبو سفرنده ابراهیم افندینك جمعه‌سینه حاضر اولوب، عبادت روشلرنی کوروب طورمشدر. اوتوز بشنچی ۱۲۳۵ سنه‌ده (بلغار) هم (بولار) گه واروب، آثار قدیمه وبابالرمز آیاق ازلرنی زیارت ایلمشدر. بوسفری شوال آینده اولدیغندن ایون اخری ایله ایول باشینه مصادف اوله‌در. ابراهیم افندی کلدکی وقت (بلغار) ده اولان مناره‌لر هر ایکیسی سلامت ایمش [۱].

شهر رمضانده روزه اولمق وافطار ایتمك خصوصنده الوغ اعتناسی اولوب، هرسنه دقت اوزرنده اجتهاد ایلر اولمشدر. اوشنداق قسقه تونلرده اولان یستو نمازی حقنده اولان بحثاری بونده کوروب وایشدوب کتدکندن داغستان وآناطولی ولایتلرنده سیاحت ایتدکنده، عالملرینه مرافعه ایدر وکوبلرندن مکتوبلر ایله استفسار ایدر اولمشدر. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق، مذکور نمازك مذکور زمانلرده فرض ایدکنده تمام شبهه‌دن چقمشدر. محمدجان مفتی‌گه محبوب ویاقینلردن اولوب، ابراهیم افندی‌گه جمله اولسون ایچون مفتی‌ده، یستو نمازی ساقط اعتقادنده اولان قزان عالملرنی تورلی وجهلر ایله تهدید ایلمشدر: حتی مفتی ویاکه جمعیت شرعیه طرفندن اولان امراره امتثال ایدرگه مجبور اولان بعض عالملر، مؤذنه: «یستو نمازینه اذان ایتدکك صوکنده، اللرکی کوتاردکك حالده (یاالله! بواذان وبونمازك گناهنی، حالمزی محکمه‌یه مرافعه ایدن محتسب اوزرینه ایله!..) دیه دعاء قیل!..» مضمونده توصیه‌ده اولنمشدر [۲]. بابامز سیف الدین بن سبحانقل قلمی ایله یازلمش افندینك اوشبو سوزی منظورمز اولدی: «سئلت انا الفقیر الی رحمة ربه القدیر ابراهیم بن خوجاش البلغاری عن خادم افندی الساکن فی (سیواس) فی دیار بکر سلمه الله تعالی فی الدارین وهو من اهل الاذن والدعاء حاوی الاصول والفروع کانه علامة بالنظر الی اهل عصره عن صلاة العشاء هل یجب فی بلد لایغیب فیه الشفق فاجاب علی بعد تروی کثیر وفکر بلیغ ونظر دقیق انها تؤدی احتیاطا فی باب العبادة والله اعلم بالتحقیق».

[۱] بلغارده اولان الوغ مناره‌نك ییقلوب دوشه‌سی (۱۲۶۰) تاریخنده شهر رمضان اون طقوزی سه‌شنبه کیچه‌سی تون یارمنده اولمشدر. (۱۸۴۴م) سنتبر ۲۲ نجی کیچه‌سی اولسه کرك.

[۲] ناظورة الحق. ص ۱۵۴.

شیخ زین الله الخالدی سلمه الله وعافاه حضرتلرندن سماعمه کوره، قزانده تکرار طبع اولنان (شرائط الایمان) رساله‌سنی، ویرخورال مضافاتنده آخوند قریه‌سنده اولان آخوند یعقوب بن احمد‘ ابراهیم افندی ایله شاگردی تاج الدین بن عبد الرشید الاشترا کی‌یه نسبت ویررایمش. لکن بزم فکرمزه کوره، مذکور رساله ده اولان بعض سوزلرنی یازمقدن بونلرك هر ایکیسینك علملری وقلملری بلنددر. مرتضی افندی بن قطلغش اثری اولور ایسه عجب دگل. خصوصا سلسله بحثلری بونك قلمندن چقدیغینه برمقدار دلالت ایدر. بوندن اوستون مرتضی افندینك شیخ احمد یسوی طریقنه منسوب اوله‌رق جهریه اوراده ملازمت ایتمکله شغلق ایتدکنی روایت ایدنلر وار.

خاتون قز دعوالرنده (عوام الناس نکاحنده بقاء یوق) دیه کوب وقت خاتونلر فائده‌سینه حکم ایتمکده اولدیغی مرویدر. بوعملندن ایسه (معیشت اجتماعیه) مطلبلری ایله آشنا اولدیغی‘ عادات اقوام واخلاق درسلرنی یخشی آڭلادیغی استخراج ایدلنور. بزم ملتمزه کوره بومسئله پك بیوك بر مسئله اولوب، بوندن خبردار اولمق‘ خاتونلرندن ایرکه‌لنوب کون کیچرن عالملر دگل‘ بلکه هر بر طبقه‌ده ظهور ایدن خاتون قز دعوالرنی فصل ایتمکله مبتلا اولان ذاتلر بیلور. ابراهیم افندی‌ده بو ذاتلرك بریدر. زیرا بر وقتلر بتون قزان ولایتنده اولان نکاح وطلاق دعوالرنی رؤیت ایتدکی مرویدر.

ابراهیم افندی بو مملکتك بیوك آدملرندن اولوب، فقه، اصول الفقه، حدیث، تفسیر‘ فنلرنده یخشی کمالنی اولدیغی کبی علوم عربیه ده هم امثالندن اوستون اولدیغی سویلنور. وبعض کیمسه‌لر‘ تفسیر وحدیث درسلرینه غایتده ماهر اولدیغنی حکایت ایتمکده‌لر ایسه‌ده، شاید زمانه‌سینه واقرانینه نسبت ایدلمك یوللو اولور. زیرا بو شریف علملرده اولان مهارت، ایچلرنده اولان یاشرون خزینه‌لرنی چقارمق، وشاگردلره ده هر بر نقطه‌لرندن محبت اسلامیه‌گه سبب اوله‌چق سرلری بیان ایدرکه مقتدر اولمقدن عبارتدر. ابراهیم افندی‌گه هرنه قدر اخلاصمز کامل ایسه‌ده، دیدکمز مرتبه‌یه یتشمك دگل حتی ایشگندن اولسون آدلاب کرمشدر دیه ظن ایتمیورز. ابراهیم

افندی دگل آمدن بشیوز آلتیوز مقدم کلن اسلام مفسرلرینه بوشیلر میس
اولمامشدر. بونك دلیلی ایسه تفسیرلرنی بنی اسرائیل قصه‌لری، موضوع
حدیثلر، عوج بن عوق، شداد جنتی حکایه‌لری وبوندن باشقه الف لیل
ولیلة یاکه هزار افسانه کتابلرنده یازلمیه لائق اولان آیو وتولکی امثاللری
ایله طولدرغلریدر. قران وحدیث شریفلرده مهارت کسب ایتمك ایچون
اك مقدم علم وفن طریقندن بر تفسیر یولی آچمق اقتضا ایدر. یول
آچلدیغی صوکنده مهارت کسب ایدنلر شاید بولنور. بویله بیوك واهمیتلی اولان
خدمتلر، یاوروپا وامریقا دار الفنون وآکادیمیه‌لرنده تحصیل معلومات ایدوب
چقمش تبران علم وحسن خلق صاحبلرندن اولسه اولور، یوقسه باشقه‌لردن
بونی کوتمك عبثدر. «لیظهره علی الدین کله» قول شریفینك صادق
اولمه‌سی ایچون کله‌چك بر عصرده، قرأن وحدیث شریفلرده اولان علم وسرار
میدانه چقه‌چغنده هیچ شبهه یوق.

ابراهیم افندینك قیافتی سلطنتلی، سویلرگه ماهر اولوب، عرب
خطیبلری مثالنده فصیح نطقلر سویلر اولمشدر. بیگلر ایله آدملر آره‌سند
یالکز بر ایکی کیمسه‌یه میسر اولنوب کلمکده اولان بو کمالتنی اورنینه
یعنی عموم وملت فائده‌سی ایچون صرف ایتدکی سویلنور. حتی بونقطه‌دن
حضرتلرنی برمجدد عد ایدرلر. زیرا قزان واطرافنده اولان بدعت ومکرو
عادتلردن کوبارنی بتوررگه موفق اولمشدر. ابراهیم افندیدن مقدم قزانلی
مسلمانلر قاره اشلاپه‌، بورمه‌لی چیکمان، کون ایتك کیوب، طوی وضیافتلرد
خاتون قز، ایر یکت، جمله‌سی بر مجلسده اوطوررلر ایمش. افندی ایسه
چالمه کیمکی شایع ایدوب، مسجده بورمیه کوندرمشدر. چیتك کاوش کیمك
نمازاوقورغه وسیله اولسون ایچون نکاح وقتنده کیاوگه قز طرفندن نمازلق
ویرلمك. کیاو خانه‌سینه کوچدکی زمان طست وقومغان آلوب وارمق
بونك وقتنده حادث اولدی، دیورلر. بز دیورزکه: افندینك بو اشلر
موفق اولمه‌سی بلکه کندی زمانه‌سی یاردم ایتدکندندر. احتمال که قزانك
بو کونکی عقلیلری بلکه افندی عصرنده اولمامشلردر. قزان شهرند
بوکونلرده طوی وضیافتلرده اولان تکلفلری، مجلسلرده عمر اسرافلرنی، آت
طون، آربه وچانه وباشقه اسبابلرده اولان صرفیاتلرنی، خصوصا خاتون

طائفه سینك موده اسیری اولوب بربرندن یارشوب ، بیوك بیوك
بایه‌لرك اوسنلرندن کروب آستلرندن چقدقلرنی ، قزان خلقینه آشنا
للرینه مطلع اولان ذاتلر حکایت ایدوب بتوره آلمیورلر . بوخصوصده
اهیم افندی‌دگل ابراهیم پیغمبر کلوب نصیحت ایتسه ده کار ایلماز دیورلر .
ر : امور یضحك السفهاء منه ✻ ویبکی من عواقبه اللبیب
(ذهبت الدولة بالبولة) قبیلندن ، قزان خلقینك الوغ بایلقلرنی فنا
مه‌لرینه (دوست دشمن آره‌سنده) دیکن بر جمله ایمش ! .

خاتونلری: ۱) منور بنت یوسف بن عبدالکریم بن آرسلان الآشطی
ن رحیم آخوند بن یوسفك برطوغمه‌سی اولوب ، افندینك بالالری اوشبو
تونندر . افندی کندیسی داغستان طرفنده یوردکنده اون ییلدن آرتق
ت کوتوب طورمشدر . ۲) فاطمه بنت محمد بن عبدالرزاق سیمی شهرنده
لان احمد ایشان بن محمد طوغمه‌سیدر . الك ایری صالح بن عائد وفات
لدیغنده (۱۲۲۳) ده ابراهیم افندی طرفندن نکاح ایدلدی ، وآلتی ییل
ن کنده (۱۲۲۹) ده ذوالحجه ده وفات اولدی . ۳) حسن جمال بانو بنت
الوهاب بن مرتضی . بونی ایسه فاطمه بنت محمد وفاتی صوکنده (۱۲۳۰)ده
ر ربیع الاول آلتنچی کوننده آلدی . افندی وفاتندن صوك بوخاتون
النـاصر آخوند بن رحمانقلی‌غه ، وآنك وفاتنده عبدالولی اسمنده برینه واردی .

بالالری : محبه ، فخرالدین ، مودوده ، موصوفه ، محبوبه ، عصام‌الدین ،
محمد ، عافیه ، در . ایر بالالرینك ترجمه‌لری ، هر برینك مناسب یرلری ایله
کر ایدلنور . محبه اسنمده اولان قزی ، داود بن بیککنه نام کیمسه‌یه
ملنوب آیرلدی وصوکره فخرالدین بن مرتضی بن عبدالعزیزه تزویج
ندی . مودوده ، تاج الدین بن عبدالرشید الاشتراکی نکاحنده ایدی .
قه قزلرینك حاللری معلوم اولمادی . قانغی قزینکدر ، برسینك بخاراده
صیل ایتمکده اولان محمدصادق اسملو اوغلینك مکتوبندن بر نسخه‌سی کورلدی .
صه‌سی اوشبودر : «تاج الملة والدین زید عمره واقباله را مع خاله متبرکه
دوده وجمیع فرزندان محفوظ داشته . بعد ، بابامز افندی حضرتلرینك حال
اتلرنده هدیه‌لرندن ، وحال مماتلرنده وصیتلرندن محروم اولمش ایسه‌کده
ص وجودلرنی مغتنم بیله ایدك ، انتقاللرنی ایشدوب زیاده مغموم اولدق .

الله تعالى مغفرت ایله جنت روزی ایلسون. حضرت مرحوم فقیرلری قایتاروب اراده سی ایله بر آز پول بیظامان نعمت الله غه تابشرغانلر ایکن، لیکن اول ییل مذکور بخاراغه کلمای یولدن قایتوب کتدی. ایمدی ایشنده ملا نور محمد بای مذکور پولنی صوروب یازمش دیه، بلکه آلمشدر. مرحمت قیلوب مذکور پولنی فقیرلرکه مهربان ایدرکه دلالت ایتسه کز. شاید حضرت والده مه وسائر اقربالرغه قایتوب کورشورکه سبب بولور ایدی. وکرنه قایتمقمز محالات قبیلندن کورله در. بقیه احوالمزنی ماش عبد الخالق آغامز تفصیلا بیان قیلور. دوستمز محمد رحیم بای اسماعیل اوغلینه دعالرمزی ابلاغ ایده سز. دعا کزدن امید وار محمد صادق ولد ملا رفیق [۱].

شاگردلری: تاج الدین بن عبد الرشید الاشتراکی، سیف الدین بن ابی بکر الشنکاری، حبیب الله بن سیف الله بن مرادم بن خوبماش الاولی، مقصود بن قربانعلی السکولباشی، علی بن کوچك الحاجطرخانی، وغیرلر.

مکتوبلری: ۱) جمعیت شرعیه کتابلری آره سنده اولان فخر الدین ابو محمد عثمان بن علی الزیلعی نك – تبیین الحقائق – کتابینك برنچی جلدی طرفنده یازلان اوشبو یازودر: «من کتب الفقیر الی الله جل شأنه فیض الله بن قلمحمد عفی عنهما هجرة النبی علیه السلام ۱۲۱٤ سنة فی شوال وتاریخ عیسی علیه السلام ۱۸۰۰ سنة قد وقفنا هذا الکتاب وقفا صحیحا شرعیا لایباع ولایوهب بشرط ان یکون فی ید آخوند ابراهیم افندی بن خوجه ثم لاولاده الذکور وان سفلوا ثم لاخوانه وولد اخوانه وان سفلوا ثم لمن قدر علی استعماله من العلماء، نحن مرتضی بن کیلممت واسماعیل بن سلیمان وعبد الله بن رحمت الله».

۲) اوتوز سکزنچی نومیر ایله (۱۸۱۵) نچی ییل (۱۸) نچی سنتبرده اعلام ایدلنه در: قزان اوکروغنده کوکچه بیرزه آولینك ایل جماعتلرینه بوخصوصده که اوکاز ایله امام اولوب طوروچی ملا عبد الفیض ملا امین اوغلینه ازدحام قیلوب، غیری بر اوکازسز امام کتوروب رنجو ایتماسونلر، اوزلرینك

[۱] بو کیمسه نك مستفاد الاخبارده هم اسمی وار، قسم ۲ بیت (۳۰-۳۱).

ـه . غصپادین ؤیس غوبرناطورنك پریداوژینیه سی بوینچه قزان اوکروغی
رغ محکار آولینك ؤاصنوی ننذیر یونس اوغلی آرقلی ایکی کره چاقرتدم،
کوره حبیبه عبی قزنی جواب صوهرر ایچون . کلمادی . شریعتدن باش
رتدی، مذکور ؤاصنوی یازه‌در ، دڭلاتوب بولمایدر ، شریعتکه وارمایدر ،
به . دوخاونوی صوبرانیه بزه نه بیورر . لکن بزاره معلوم اولدی اوصاللق
قصانلق حبیبه عبی قرزنك در . مهر مطلق ، ایکی الوشی ادا قیلنغان ایمش :
حبیبه عبی قزنی ایری صالح سید قل اوغلی فراشینه تسلیم ایدرگه تیوشلی
کوره‌در ، اختیار دوخاونوی صوبرانیه‌ده در . امام ومدرس اسطرشی آخوند
کمیتیتسکی دوخاونوی چلبن ابراهیم افندی . (١٨٢٢) نچی ییل (١٧) نچی
وکتابرده .

٦) ارینبورغ دوخاونوی صوبرانیه‌سینه ، بز آخوند ابراهیم افندی
رجاش اوغلندن راپورت : (١٨٢٢) نچی ییل (١٩) نچی اوکتابرده قزان اوکروغی
ملك آولینك ربیعه عابد قزی عرض قیلدی بویله : (١٨٢٢) نچی ییل
رنچی اوکتابرده آتام عابد ، اون ایکنچی یاشنده اولان سڭلوم ایله اوراق
ورغه یبارکان ایدی . (اوکتابر باشنده اوراق ! . . . .) . شول چمك
آولینك مصطفی سیداش اوغلی اوزینك یولداشی احمد شفی اوغلی ایله
وراق اوره طورغان یرمزه کلوب : بز سنی آلورغه کلدك آرباغه اوطور !
دیدیلر . بز قچقروب آغلای باشلادق ، بونلر ایسه بنم قول واعضالرمی
باغلاب کوچلك ایله آرباغه صالوب کتدیلر . بیستمه‌گه ینکاچ چیشوب ،
آخوند . . . . غه آلوب کردیلر . آخوند بر ملانی چاقرتوب
کتوردی ده ، اوزاوکه آلوب باروب بونلر آره‌سینه نکاح ایله ، دیه بیوردی .
ملا بنم رضا یا که رضا دگل ایدکمی صوردی ، بن ایسه بارچه حالنی سویلدم .
اویله ایسه بن نکاح اوقی آلمیم دیه ، ملا چقوب کتدی . بوندن صوڭ بر
کچکنه یازو یازوب ، اوزینك خدمتچیسنی عصام الدین اسملو ملاغه یباردی ،
واول ملا کلکانکه قدر : « عصام الدین ملا آلدنده بوبکت ایله دڭتیوز صوم
مهر ایله نکاحمز اولمشیدی » سزکه معلوم ایدرکه کلدم » دیه سویله ! یوقسه
بن سنی زیمسکی‌که یبارررم ، دیدی . بن بوندن قورقوغانم سببلی عصام الدین

ملا آلدنده اوشبو سوزنی آیتدم، غیری سوز بولمادی. بونك بعدنده مذکور مصطفی، سن بنم خاتونم بولدك دیه آلوب کتدی. بو یله حال اولدیغندن آتام عابد، آخوند ابراهیم افندی‌که عرض قیلوب وبناءً علیه ابراهیم افندی ژلصتنای‌غه یازو یازمش، دیه ایشتدکنده بو مصطفی قورقوب، آتام عابدکه (٥٠) صوم آقچه ویرمکچی اولوب، آخوندغه باردی، آخوند طلاق یازوی یازوب ویردی، دیه طلاق یازونی کوستردی. بونك بعدنده بزلر، آخوند یازغان طلاق یازونی وهم بزلره مذکوره ربیعه ویرکان عرضه‌نی راپورتمز ایله دوخاونوی صوبرانیه‌غه یباردك تیکشرر ایچون.

معلومکز اولنه‌که اکراه واجبار ایله اوچ امام قاشنده نکاح باطلدر، ومع ذلك سعادتلو بیوك منصبلو مفتی محمدجان حسین اوغلی: «ولیسز نکاح باطلدر، اگرچه قز رضا اولسه‌ده» دیه فتوی ویرگان. آخوند بو یله باطل نکاحنی درست کوروب، طلاق یازوی نه وجهله اولور؟! نکاحك باطل اولوینه اوشبو قدر شیء یته‌در. ینه مذکور آخوندك اوغرلنمش قزلار حقنده سوز ایله امری کوب اولوب، فقط کتابتدن احتراز ایتدکی مشهور خبرلر ایله معلوم.

سؤیل اوکروغنده (آقیکت) آولنده اولان کیاولری . . . . . . اوغلی اوزمش اوچ ییل ایچنده اون سکز اوغرلنمش قزلره نکاح اوقومشدر. (آقیکت) آولینك کوبرك جماعتلری، هر نکاحدن قرق صوم آقچه آلدی، یاروسی اوزینه ویاروسی آخوندغه، دیه سویلیلر. مذکور ملا: «بز آخوند امری ایله ایده‌مز، یوقسه قایچان جرأتلك قیلور ایدك» دیه اقرار ایتمش ایمش. اوشبو روشچه اقراری کوب جماعت حضورنده اولدیغنی زویه اوکروغی (پیچك) آولنده امام سلیمجان یوسنی اوغلی ایله سؤیل اوکروغی (باقرچی) آولنده امام خالد احمد غلوا اوغلی بزه بیان ایتدیلر. اوشبو سببدن مذکور آخوندنی عزل قیلوب صوژدینیه‌گه ویررگه تیوشلی بولور. بز دوخاونوی صوبرانیه‌غه اعلام ایده‌مز: بونده‌ای فساد اشلر بولماسون، ومفتی حضرتینك فتواسینه خلافلق ایدلماسون، دیب. امام، مدرس، اسطرشی آخوند، کامیتینسکی دوخاونوی چلین ابراهیم افندی قوجاش اوغلی. (١٨٢٢) نچی ییل (١٣) نچی دکابر.

ملاحظه : افندی حضرتلری «افندی» کلمه‌سنی هر یرده یاسز اوله‌رق «افند» صورتنده وازدحام لفظنی مطرد اولارق خاء معجمه ایله «ازدخام» رسمیله زمشدر . صوڭ مکتوبنده مفتی فتواسنی بر محکم سند مقامنده ایراد ایتمه‌سی ، نی محمد جان حضرتلرینه جمیله ایلمك قبیلندن بر شیء اولنه‌چغی ظن یلنور . یوقسه مفتی فتواسیله الزام یوق ایدکی افندی حضرتلرینه معلومدر . ذکور فتوی صورتی محمد جان مفتی ترجمه‌سنده (١٩٣) نچی بیتده یازلمشیدی .

١٤٠ — امیرخان بن قوچقار بن یعقوب . استرلیتامق

ضافاتنده (اوتاك) قریه‌سندن ایدی . آلابوغه توابعنده (یوبراش) آولده بکیوز قرق ایکی (١٢٤٢) تاریخنده وفات اولدی . قبری معلومدر . ر دیار عالملرندن استفاده ایتدکی صوڭ مصر ، ترکیا ، داغستان علماسی ضورلرنده یوروب استفاده ایلدی . وبو سفرنده اون اوچ ییل مقداری رت اوزدروب ، حج بیت الله ایله هم مشرف اولدی . اوشبو وقتده صاصنه) قریه سینك برکیمسه‌ایله معارفه پیدا ایلدی ، مذکور کیمسه ایسه وز خراجتی ایله صاصنه غه آلوب قایتدی وقزنی تزویج ایلدی . اوشبو اتوندن احمد جان (١٠٠) اسملو اوغلی صاصنه‌ده دنیایه کلدی ، دیورلر . اتوننی واوشبو اوغلی صاصنه‌ده قالدروب ، تکرار حج ایدوب کلمشدر ، وبوگلمه مضافاتنده (چالپی) قریه‌سنده وآندن صوڭ مالدش مضافاتنده (آدای) قریه‌سنده ، وصوکره ممادش مضافاتنده (اوشمی) قریه‌سنده امام اوله‌رق تدریس ایلدی ، آخرنده ده ، یوبراش قریه‌سینه کوچوب اون ایکی ییل عمر سوروب یتمش یاشی حدودنده وفات اولدی . بونك اورنینه بخارادن قایتوب عبد الواحد اسمنده بر آدم امام اولمشدر . امیرخان حضرتلك خاتونلری : منکه وعائشه بنت حنفیه در . اولکیسندن ایکنچی احمد جان ، محمد جان ، اسملو ، وایکنچیسندن محمد الامین اسملو اعمی بر اوغلی دنیایه کلدی . بونلردن باشقه فاطمه اسمنده قزی وار ایدی . کندیسی وفات اولدیغنده منکه اسملو خاتونی قزانه کیدوب حسین یعقوب اوغلی صوبایی تربیه‌سنده معیشت ایلمشدر . محمد جان اسملو اوغلی قزانه واروب تجارت

ایلنی واغنیالری زمره‌سینه لاحق اولدی. بونڭ مصطفی اسملی بر اوغلی یوکونده قزانده در. فاطمه اسمنده اولان قزی مینزله مضافاتنده (شکاچی قریه‌سنڭ احمدجان بن عبدالله اسملو امام نکاحنده وفات اولدی. احمدجان ایله محمدالامین، اصل وطنلری اولان اوتاك قریه‌سینه قایتوب وفات ایتدیلر هر برینڭ اولاد وانسابی کوب دیورلر. شاکردلری: عبداللطیف بن سبحانقل القرچی. سیف الدین بن سبحانقل الکبچو چاتی. نوشروان بن رحمانقل، سعدالدین بن عبدالجلیل الدیمتری، مظفرالدمنی، وغیرلر. کندیسی فاضل وبصیرتلی اولوب، هرعلمڭ حاصلنی آچق بیلور اولمش کوبرك درسی تفسیر، حدیث وعلوم عربیه‌دن اولدیغی مرویدر. مملکتمزڭ نادر عالملرندن بری اولان احمدجان بوداتك اوغلی اولدیغی کبی بالکز بوندن استفاده ایدرك بویله کمالته واصل اولمشدر. هر بر مسئله‌ده وسوز چقدیغنده حدیث شریفی اوقوب جواب ویردکندن، اکثر عملی مذهبه تقلید ایله دکل بلکه حدیثه تقلید ایله اولدیغی استدلال اولنور. کندی رسم خطیله برمکتوبی کندی قلمندن بویرده نقل اولندی:

«بسم الله الرحمن الرحیم عزتلو سعادتلو قرداش عزیزارم ملا قربان علی که بارچه اهل وعیال واوعول اوشاقلرنکز ایله وملا حسین که وملا موسی غه بارچه اهل وعیال اوعول اوشاقلرنکز ایله الله تعالی هربرلرنکزی صاع وسلامت ایدوب توفیق اوزره بخت وسعادتلرنکزنی زیاده قیلسون امین رب العالمین وبنه خلائم مینکه وفرزندم فاطمه اوشانداق الله تعالی دین سلامت لکلرنکزی رب العالمین دین تلایمز ایکی کره ورقه‌نکز سلامت لك خبرنکز ایله الحمدلله بولوقدی لکن محمدجان امین سیف الله سی ارطونچه خط یازغان ایکان اول قایتب اوبازکه چقان ایمش خبرنکزنی سوراشوب بلکان کشی بولمادی اوزمزنڭ احوالمز احمدجان ایله سروی طوقز کون مقداری بولدی تبرا آوروی برله یانالر بر روشلی راك ملا محمدجان ده برایکی کوندان بیرلی یاطه باشلاغان حوش الی طاماعنه قابوشترا چای اچا الله تعالی هر برلرینه صحت وشفا ویرسون امین هربرلرمزی صحت اوزره قیلسون امین رب العالمین اوزنکزده ان شاء الله قایتورجهتین تیزقیلا کورنکز اوعلان اوشاق بارچه‌سی صاعنشقانلر قرداشلر بارچه‌نکزدان خیر دعالر اوتونوك والده منزلند:

بولعوچی محب بالدز اوغلانلرنه خیر دعا قیلغان کبی بز که ده بارچه اوغلانلرمز ایله خیر دعالر قیلسون الله تعالی سلامتلك ایله خیرلی مقصودلرین خاصل قیلسون امین» بوندن صوك کاغذی اوزلگان، خطك طشنده اولان عنوانی بویله در: «ان شاء الله تسلیمنی میسر اولنه اسکی بستهده صبایوق یعقوب اوعلانلری قربانعلی یاکه حسین یاکه موسی النه بیارلدی یوبراش اولندن». اوشبو خط یازامش قربانعلی ترجمه‌سی مستفاد الأخبارده مذکوردر بت (٣٥٢) اورایه مراجعت اولندر.

١٤١ — حمید بن اسلام بن نورمحمد بن ایشمحمد

بن رسمحمد. قزان مضافاتنده (یورطش) آولنده امام وشیخ هم مدرس اولوب، قرق ایکنچی ١٢٤٢ سنه‌ده وفاتدر. اوغللری: حسن، حسین، نابت، محمد یار، در. حسین، یورطش قریه‌سنده، محمد یار، سوردی قریه‌سنده امام ایدیلر. محمد یارك محمدعلی اسمنده اوغلی ۋاتقه توابعنده (بورتنور)ده ومعصوم اسلو اوغلی سوردیده امام اولوب وفات ایتدیلر. استاذلری: بیکنچطای بن ابراهیم الصبائی، اشنیاز بن شیر نیاز الخوارزمی، سعید بن احمد الشردانی، و غیرلر. شاکردلری: اوغلی حسین، سلیم جان بن اسحاق الالدرمشی، عزیز بن عثمان الجبلی، محمد رحیم بن جعفر، عمر بن سیدقل الچواشیلی، وغیرلر. عبدش (١١٠) بن عبد السلام بر قبیله‌دن اوله‌در. کندیسی صوفی ومتقی بر ذات ایدی، دیبورلر.

١٤٢ — مصطفی بن بیکتمر بن دولتیار. سعید قصبه‌سنده

امام اولوب، قرق ایکی ١٢٤٢ سنه حدودنده وفات اولدی. قبری سعیدده در. تدریس ایله شغللندکی هم روایت ایدلنه‌در. واید بن محمد الامین، اوشبو کیمسه‌که شریك امام اولمشدر.

١٤٣ — عبدالرحمن بن محمد شريف الكرمانى . اصل

خان كرماننده ياو باش قريه‌سندندر . سعيد قصبه‌سنده برنچى جامع
عبدالسلام بن ملاقل نام كيمسه‌كه شريك امام اولوب ، سكسان اوچ ياشن
ايكن وقتنك فرق ايكى ٢٤٢ ١٠ سنه سنده وفات اولدى . قبرى سعيدده معروفدر
بوذات مملكتمزده اولان عالمارك اعلم وافضللرندندر . ايراق اورنلردن
حلقه‌سينه حاضر اولوب استفاده ايلمشلر . حبيب الله بن رحمة الله الاطنه‌فلى دن :
« عبد الرحمن حضرت الك حالنده علمى كامل دكل ايدى ، لكن همش
درس ايله شغللندكى و دائم كتاب مطالعه ايتدكى سببندن ، دقيق علملر
واقف اولدى ، خصوصا شاكردلرندن ، زيراك و علمه هوسلى آدملر ظاهر
اولديغى بونك علمى كوبايمه‌سينه كوب ياردم ايلدى » ديه ايشتمشيدم .
مدرسه‌سنده يازلمش كتابلردن كوبلرى كوردى . شاكردلرينك يازولرى
كوزل و رسم خطلرى درست وخوشدر . غالبا توضيح وتلخيص كتابلرى
اوقرايدر . بخارا اميرى ، حيدر بن شاهمراد ايله مكاتبه‌سى واردر . قسمه
تونلرده يستو فرض ياكه فرض دكل مسئله‌سى ، عصرنده هرنه قدر بيك
بيوك بربحث اولمش ايسه‌ده ، بوذات بى طرف طوروب هيچ بر جانبه
قوشلماديغى مرويدر . حتى « سعيدده شفق بايوديغى سببلى بويله دعوا ايله
مبتلا اولمقدن جناب الله حفظ ايتدى » ديدكى مشهوردر . زمانه‌سينك
معروفلرندن اولان شاگردى عبداللطيف بن ادهم اليولقى بوذات حقنده
بويله يازه‌در : « كان رحمه الله ذكيا كيسا حافظا للقرآن قوى الحفظ كامل
الذهن سليم القوى صحيح البدن ذاغيرة ومروة حتى كان يخاف منه الاكابر
وكان عالما بجميع الفنون من الاصول والفروع بدقائقه وحقائقه وعاملا بعلمه
متقيا غنيا مستغنيا عن الخلق مفتقرا الى الحق وكان رحمه الله موزون الحركات موزون
السكنات يهتم بامور الدرس ولم يترك الدرس يوما الا لامر عظيم وكان
رحمه الله راشدا مهديا مرشدا ناصحا ينصح تلامذته ويدعو (لـ) هم ويرشدهم
الى الحق والى صراط مستقيم وكنت فى خدمته استفيد من علمه بقدر طاقتى
اللهم انى اسئلك علما نافعا وعملا مقبولا وارحمنا واغفرلنا ولوالدينا
ولاستاذنا اجمعين امين ! . . » .

خاتونى اسحاق بن عبدالكريم بن بالطاوى قزى ايدى . بالالرى :

حبيب الله، خير الله، عطاء الله، در. اوشبو بالالرندن تارالمش نسلی وفرعسی غایتده کوبدر. وتورلی اورنلره تارالمشدر. استاذلری: اسحاق بن عبد الکریم بن بالطای، عبد الرشید بن عبد الکریم، محمد بن علی الداغستانی، در. شاگردلری: عبد اللطیف بن ادهم البولقی، عبد الغفور بن سیف الله البالطەچی، عبد الناصر بن عبد الرحیم النایصوغانی، عبید الله بن ابراهیم البیرکوی، عبد الحلیم بن زین الدین المورطشی، عبد الناصر بن رحمانقلی القزانی، مفتی عبد السلام بن عبد الرحیم، عباس بن عبد الرشید الکوشاری، حسام الدین بن عبد المؤمن الالکایی، عبد القادر بن سلیمان الشریفی، عبد الغفار بن عبد الحمید التونتاری، عبد السلام بن عبد الرحمن القورصاوی، عباس بن رحمانقل الاسایی، ثابت بن ولید المسعودی، بدر الدین بن سینی الملك بن عبد العزیز السعیدی، سعدی بن مقصود الآلطاوی، حبیب الله بن رحمانقلی القزانی، عبد الفتاح بن عبد الحمید التونتاری، نعمت الله بن رحمت الله اللاصاوی، نعمت الله بن عبید الله الالمتی، رحمت الله بن عبید الله الکیزلاوی، عبد الجبار بن عبد الکریم الالمتی، نعمت الله بن مقصود الکوکفویانی، عصمت الله بن عبد الرحمن الشاچلی ابراهیم بن عثمان المانچلی، آخوند جان بن نیاز الحاجطرخانی، عبد الرحیم بن مشور الحاجطرخانی، وغیرلر.

وفات اولدیغی خستەلکدە، عبد المجیب بن الحان اسملو خلیفه سینه: «بنم وفاتم صوکنده شاگردلرمی تارانمای اوغلم عطاء الله ایله برلکده، بریل مدرسەمی تربیه ایله. شاکردلرمی اوقوت، اما آندن صوك، بونده طورمغی موافق کورماز اولسەك، عبد الناصر مدرسەسینه وار!..» دیه وصیت ایلمشدر. یستو خصوصنده احتیاطلی اختیار ایتدکی حالده، صفات مقنده اشتباز آخوند یولنده اولدیغی مرویدر. ولیته سکت فی ذلك کما سکت السلف الصالحون رحمهم الله تعالی. ابو النصرك: «فیا ایها الکریم لیس بی سفاهة ولکنهم لا یحبون الناصحین» دیه تعریض ایتمەسی اوشبو عبد الرحمن حضرتکه دیەورلر. کندی قلمندن کوچراش مکتوبلری بونلردر.

برنچی مکتوبی) باسمه العظیم داملاً نعمت الله السلام علیکم وعلی

بن ال یکم وبعض احوال فقیر مستوجب حمد . سزلر مریض اولوبسز . الله تعالی شفا ویره در . دخی اطرافکزداغی منازع احوالنی یازوبسز . برادر ! نصیحتم اول کیمسه ایله نزاعی قویاسن . آنك مرضینه شفا اولورلق دوا تابلماز . بزم بیشته مزده قدیمده بر آدم وار ایدی . قبله واشربه خصوصنده رساله عقد ایدوب ، نچه ثقه علمانی سب ایدوب ، مجالسده نزاع چقاروب ، عوام بیننده ملا اسمنی آلوب حتی علماء کبارنی جهلا دیه سب ایتمشدر . هیچ منعه قادر اولمای ، فمادن بقایه ارتحال ایتدی . اول خصمکز بزلره نامه یازمش . نامه سنده : « بوقسه مجرد سب وشتملرکز ایله گنه جنکز تمام اولسه عندالله خصملرمز . والله الحاکم وحاصل الکلام ان ما اشعته من السب والشتم ایس مما یغنی للناظرین اذ لا یظهر عنه عدم مالکیة الاراضی المذکورة للمتصرفین ولا یدخل تحت الحکم فلا یبعد من ان یکون من قبیل ماقیل ان من اشتغل بمالا یعنیه فاته مایعنیه بل هو محروم بالنص » دیمش . عبارتلر یازمش ، کویا آنلرنی بز کورمکان ظن قیلغان . « اول یازغان عبارتلردن باشقه روشنراق عبارتلر حضرتکزه معلوم اولدیغندن تقریر ایدلمادی » دیمش . یازغان عبارتلرینك بعضیسی اوزینك ضررینه وبعضیسی نفع وضررینه‌ده مفید دکل . اوّلده سزه و ارغان نامه‌مز سزلره خطاء یازلغان . بزم طرفمزده (الجن) کر یپوستنده بزم یارانلرمزدن سیف‌الله نام بر خالص ومخلص یارانمز وار ایدی . ینه (چورطانلی) نوغایلری ایله بورانغل کانتون آره‌سنده نزاع وار ایدی بر خصوصنده . اوشبو نزاع خصوصنده اوشبو ملا سیف‌الله وهم ملا نعمت‌الله رساله یازغانلر دیب کمان ایدوب ، اول یازونی یازغان ایدم ؛ اول سزلرکه باروبدر . آنده بارغاننی بشیر آغا اوغلی آرقلی ایشتدکمدن صوك علی التفصیل یازمیه شروعمدن اول علامه سیف‌الله دن نامه کلدکدن صوك ترك ایدلدی . زیراکه یازمقمز مفید اولماز کبی . زیرا جهل مرکب ایله جاهل اولمشدر ارجاع عسیر . حقلق سزك طرفکزده‌در ملاقات اولدیغنده تفتیش ایدلنور . سزك ایچون یازمقنی وقت ضیق رمادی . فاریلق یتکان ، کوب تفصیل اوزره یازمیه حاجت اولدیغندن یازلمادی ؛ انشاالله یارین قیامت کونده بز حصم اولورمز ؛ آنك اوزینه . لیت شعری اوزابا واجدادنی اوزی سوکمش ، یری خراج ایله بزم بابالرمز ؛ خانلردن آلمشلر دیمش .

خراج ابتداء مسلمانه قویلماز. دریاغه غریق کیمسه کبی کاه رضع (؟) کبی بابالرمز بویرنی خراج ویروب آلغانلر، وکاه اشتری ایلمشلر. اشاهلره بیع واشتراء، بیع وتملیك روا دیمش. بیلمایم اوز مدعاسی قانغسیدر، محل نزاع متعین اولسه کرك، حتی که اثبات ونفی ایله مکالمه ایدلنور. بویورتله بعض سوزنی یازمق ممکن دگل، گرچه عبارت اولسه‌ده. کورچی! اهل اسلام اهلنه بوفتنه‌نی باشقه دینلی جماعت یرلرنی بوزوب اوزلری هم تیچه ظلملق کورزلر. انا لله وانا الیه راجعون. اما سوزکوب، تطویل الکلام تصدیع الرأس دن غیر افاده سی یوق، مجرد اقطاع ایله ملکه کرماز. ویملك الامام اقطاع الموات فلو اقطع الامام انسانا فترکه ولم یعمره... الی ثلث سنین فقد عاد موتا وله ان یقطعه غیره. فتاوی هندیه. بزم یرمز منتفع بها، موات منتفع بها اولمغان یر دیسه ملا شمس الدین مختصر عبارتنی «لم ینتفع» ای لم یزرع دیمش، بس معلوم اولدی خاص انتفاع یعنی زرع ایمش. مگر طریق کبی، قارلق کبی امامغه اقطاع روا دگل گرچه ایکنلك اولمازسه‌ده. ینه قرب بلد یا قرب قریه اولسه اقطاع روا دگل. مجرد اقطاع امام ایله دگل بعد الاقطاع تحجر ایدلسه هم ملك اولماز. ای برادر! بویرمملوکدر ولکن سببلرینك قانغیسی ایله ملك اولمش بیان ایدلنه، حتی یتکلم فیه یلکه مواتدر. موات یره ملك اولمغله احیادن غیری قانغی سبب ایله ملك اولمش بیان ایدلنه. یا که عامه انتفاع ایچون قالمش یردر، اقطاع وملك ایدلمك ایله، ملك روا دگل روم مملکتنده اراضی میریه‌گه قیاس ایدلنوب بویرلره آنك حکمی اجرا ایلمك ایله سویلر ایسه قانغی مجتهد اولدی، اول یرك حکمنی بونده یورتر. مقیس علیه اولدیغی نص یا که اجماع امت ایله ثبوت اولسه کرك. حالبوکه اول یرلرك اوزلرینك حکمی مشوش بلکه خلاف شرعدر. ینه بویرنی غیری دینلیلر استلاء ایتمکله ملکلرینه کرکان دیمش. حالبوکه دار الحربگه احرازسز بزم اموالمز ملکلرینه کرماز، بس بزم مملوك یرلره‌زده احرازسز ملکلرینه کرماز، بویرلر دار الحرب اولماینچه دار الحرب‌ده یرمحرز اولندی دینلماز. اگر بودار اویله اولسه نیچه تورلك دین‌که خللر اولسه کرك. بو یرلرنی دار الاسلام دیه فتوی ویررلر. ای برادر! سوزم بیك کوب بعضیسنی قلم صغدرمای، سرعتله یازدم. برادر! متردد اولمه! حق

سنك طرفكنده‌در. هم احمقلر ايله مناظره قيلمه. لعل الله يحدث بعد ذلك امرا. عبدالرحمن الكرمانى.

ايكنچى مكتوبى — السلام عليك ايها الاخ العزيز داملا نعمت الله وايدك الله بالعلم والتميز وبعد فقد وصل الى تحريرك اللذيذ وتحرير سيئ الشيطان الخبيث فطالعتهما وايقنت الحق فى جانبك والبطلان فى جانب خصمك افترى على الله كذبا ام به جنة اقراء الانجيل المحرف ام كان عقله المنحرف [١] نعوذ بالله من شره ومن عرف آبائه واجداده المخالفين لقوله تعالى عزوجل حرمت عليكم الميتة والدم الآية عبدالرحمن الكرمانى.

اوچنچى مكتوبى — باسمه الاعلى يار عزيز ملا نعمت الله السلام عليكم بعد احوال فقير مستوجب حمد بيله‌لر. معلوم اوله اوراق عشر وصولى بعدنده مطالعه مزله منكشف اولدى بيله‌كم قائل، اول زوجه‌نك تعليق وشرط تابلدى ديه دعواسينه وزوجك اوشبونلر وجوديله اقرارينه بناءً وقوع طلاق ايله قائل اولدم ديمش. بو وقوع طلاق قولينك مبنا عليه سيدك صدقنى ظن ايدوب، فرقت ايله قائل اولدقده، بو قول اعنى وقوع طلاق ايله قولى يافتوادر، يا حكمدر. اكر فتوى اولدقده آنك طرفنده هيچ برخلل يوق آنى جوابغه تكليفنك وجهى يوق، زيرا كه مفتى حضورنده دعوى ايدوب، شاهدلر حاضراولوب، شهادت ويرمك امرضرورى دكل وهم هرايكى جانب حضورى شرط دكل. مفتى فتواسى ايله نزاع منقطع اولماز. زيرا كه بوفتوى بعدنده قاضى حضورنده زوج خاتونى دعوا ايتدكده وجود تعليق وشرط ثبوتى ياكه برسينك ثبوتى اولمازسه زوج ثانيدن زوجه‌نى نزع ايدوب زوج اوله تسليم ايدلنور. اكر تعليق وشرط ثبوتى اولدقده زوج ثانينك قالدراور، عقد صحتندن باشقه مانع اولمازسه. واكر حكم اولسه، زوجه اول قايلك قانغى وجه ايله حاكم اولدقنى والفاظ حكم ايله حكمنى بينه ايله اثبات اينمك بعدنده اول حاكمك قايو وجه ايله قاضى اولديغينه واركان وشرائط دعوى وشهادت وجودينه وصحت حكم وفسادينه بحث وتفتيش ايدلنور ايدى.

[١] كذا بالاصل ولم تتم الجملة وبقى (كان) بلا خبر فلينظر.

كن تمزايز كزده فتوى ديه كورلدى، حكم ايدوب، صورت دعوى وجواب
بهادت شاهدلر يازلان سجل اولوى قبيلنده هر ايكى جانبك عبارتلرينه
ظر ايدوب جانبين ك هيچ برسينه تأييد ايدوب ال باصمقك وجهى يوقدر.
ما ير وضو ايه سى بعض ملا [١] قائل اوّلك قولى حكم اولمقده قائل اولوب،
نضاء على وفاقه يجعل المختلف فيـه المجمع عليه اولور ديه حكم صحتنه
لمدن بعيد عبارتلر يازمش. بيلمايمن قاضى مولى قاضى محكم قيلفانمى؟
بر وجه ايله قاضيلغى اثباتلندى. اى برادر عزيز! اكر بوحادثه سزلرگه
نع اولنسه وجهينك برى ايله قاضى ايدلنوب، مدعيه نك دعواسينه وشاهدلرك
باتنه نظر ايده سز. وجود شرط ممكن دكل ديو قائل اوليه سز. زيرا كه
رئيات جور وجفا لا تحصى وغير مضبوطدر. مدعيه نيندای جور وجفا
كوركزر اوزى اثبات ايدر، بينه ايله ياكه زوج يميندن نكول ايلمه سى
له، ايزك ناشزه لك دعواسى هم شويله در. الداعى عبد الرحمن.

بو مكتوبلر، بوزى توابعنده (كوك قوبان) قريه سنده امام نعمت الله
ن مقصود نام كيمسه يه يازلمشدر. مزبور، كنديتك شاگردلرندندر.
بن الله ده بورى توابعنده (منچاش) قريه سنده امام ايدى.

عبد الرحمن حضرتك عطاء الله اسمنده اولان اوغلى، كنتى مسجدى
ضورنده امام اولوب، (١٢٥٩) ده وفات اولدى. وآنك اوغلى خير الله
م مذكور مسجد ده امامت ايدوب، (١٢٩٩) تاريخنده ذوالعقده ده حج
سفرنده وفات اولدى، قبرى (مدينه) ده در. قبر تاشنده ياكلش اوله رق
عطاء الله بن خير الله» ديه يازلديغى مرويدر. عبد الله بن يحيى الچرطوشى
اگردلرندن ايدى. بونك اوغلى عنايت الله هم مذكور مسجد ده امام
ولوب (١٣١٠) سنه سنده حج سفرنده (مكه) ده وفات اولدى، اسحاق بن
مود، مخلص الله بن مقصود الچكروى طلبه سندن ايدى.

١٤٤ — حمزه بن محمد بن حسن بن جهان محمد القزانى

البيرزه وى. علم حسابه ماهر اولديغندن (حمزة المنجم) ديه مشهور

---

[١] سيف الله ملاغه تعريض ايده در. سيف الله ملا ايسه بو يرلرى بزلر مالك ديه دعوا ايده در.

اولمشدر. امامت ودرس ایله مشغول اولمای، تجارت وکسب ایتمشدر
قرق ایکی (١٢٤٢) تاریخنده (بیورزه) قریه‌سنده وفات ایتدی. یاش
ایللی حدودنده ایدی. ایر اولادی قالمادی وعقبی ده منقرضدر. علم فقده
یغشی کمالنی اولوب، علوم ریاضیه‌ده مرتبه‌سی (قزانلی اسلاملره نسبت
ایله اولسه‌کرك) بلند اولدیغی مرویدر. قسقه تونلرده یستو فرض ایدکی
ایله قائل اولوب مراد بن محرم المنکاری‌یه وتون اورتاسنده کوتور
اوقومق لازم ایدکی ایله قائل اولوب، محمد امین بن سیف‌الله النلاساوی‌ب
مخالفت ایتمشدر. اوشبو خصوصده منگاری ایله منازعه‌سی کوب وکوچلو
اولدیغی مرویدر. قزان شهرنك الك وقتلر دنبرو طبع ایدلنوب کلمکده
اولان (غره‌لك) اوشبو ذات اثری، دییورلر. بخارا وکابل ولایتلرنك سیاحت
ایدوب، تحصیل علم وکسب ثروت ایلمشدر. فیضخان بن خضرخان حضرتلریله
صحبت ایلمش، وبخارا امیری حیدر بن معصوم ایله الفتی اولمشدر. اوشنداق
(مندش) امامی مصطفی بن مرتضی ایله محکم دوستلغی وار ایدی، دییورلر
فیض‌الله بن محمدقل بن ممتای، اوشبو ذاتدن علوم ریاضیه تحصیل ایلمشدر

١٤٥ ــ برهان‌الدین بن ملا شریف (٥٠) بن سلیمان

مینزله مضافاتنك (شعای) قریه‌سنده امام ومدرس اولوب، قرق ایکنچی
١٢٤٢ سنه ده وفات اولدی. ولادتی بر یوز یتمش طقوز ١١٧٩ سنه‌سنده
ایدی. خاتونی موهوبه بنت فضل‌الله بن عبدالمنان التایموغانی، اوزندن
صوك (١٢٧٤) تاریخنده وفات اولدی. بالالری: فخرالدین، فریدالدین
مولوی جلال‌الدین، احمدشاه، شرف‌الدین، فاطمه، عائشه، خدیجه، در
شعای قریه‌سینه امامت ایلمك ایچون اوفاده نامیستنیچیسکی اوپراؤلینیه
طرفندن (١٧٩١) تاریخنده (٤) نچی دکابرده (١٧٩٩) نومبر اوزرنده
اوکاز آلمشدر. کندی قلمیله یازلان برمکتوبی اوشبودر:

٩٥٠ تاریخنده کون طوتلدی.
٩٥٩ عقرب ایکنچی کون قزان شهرنی روس آلدی.
٩٧٧ شغای خان دنیادن اوتدی، باریس بیلی ایدی.

۱۰۱ الوغ آچلق اولدی.

۱۰۱ مترى ياغى اولدى.

۱۰۲ ينالى ياغى اولدى.

۱۰۵ صحراغه (سامارغه) چيرو واردى.

۱۰۵ كناز اليكسى ميخالوويچ خان اولدى (پادشاه).

۱۰۶ خلق آره سنده مور اولدى.

۱۰۷ باشقرد جنكى اولدى.

۱۰۷ راچين جنكى اولدى، هم قزان جنكى اولدى، تاو خلقنده هلاكلك اولدى.

۱۰۹ سيد ياغى اولدى (سيد جعفر).

۱۱۰۵ روس پادشاهى آزاوغه واردى.

۱۱۱۰ آزاونى آلدى.

۱۱۱۹ پريل ياغى اولدى، قزان خلقينه هلاكلك اولدى.

۱۱۵۵ مسجدلر بوزولدى، ايت بيلى ايتدى.

۱۱۸۸ بوغاچوف ياوى اولدى.

۱۷۳۵ (م) آقاى كيلمك ياوى اولدى.

۱۷۷۳ ياكى ياو يعنى صوكغى بوغاچوف ياوى اولدى.

اوشبو ياكا ياونك قشنده بن برهان الدين ملا شريف اوغلى يدى ياشم طولوب، سكزه چقمش ايمشم. انكام كعبهم بوبله آيته‌در ايدى.

ملاحظه: اوشبو تاريخلرى ايسكى كتاب چيتلرندن كوچروب، يازمش اولسه كرك، شول سببدن بعض بر تحريفلر واقع اولمشدر. بابالرمزدن بزلره ميراث ويادكار اوله رق قالمش تاريخ كاغدلرى اوشبو قبيلدن بعض سطرلردر. بونى يازدقلرى ايچون هم تشكر ايتمه‌لى. ايسكى كتابلر چيتلرنده ندرت اوزرنده بو كبى شيلره تصادف ايدلنه‌در. بر كتاب طرفنده بويله يازلمشدر:

۱۱۱ تاريخنده، پادشاه اورمانغه كرمكدن منع ايتدى.

۱۱۱۹ ده جمعه كون قوياش طوتلدى.

۱۱۴۷ ده قوتلومت (قطلغ محمد اولسه کرك) میرزا یاوی اولدی.
۱۱۵۵ ده مسجدلر خراب ایدلدی. فعند ذلك كتب محمدگری بن سلامت گری اخو اسلامگری الثانی الی ملك الروس الكسی بن میخائیل انك امرت بتخریب المساجد واحرقت المصاحف ونصرت ارسلان الكرمانی وعندنا كثیر من النصاری لانفعل شیئا مثل ذلك ولا السلطان.

۱٤٦ — محمد حنفیه بن صالح بن سلوك بن بیكچوره بن بیكای بن جان یكت بن جانیك بن بالطاج بن یابنچی.

بلبای مضافاتی (بوغادی) قریه سنده قرق اوچونچی ۱۲۴۳ سنه ده وفات اولمشدر. ولادتی (۱۱۵۷) تاریخنده اولمشدر. كندیسی یازوب تمام ایتدكی شرح جامی آخرنده بوعبارتی ثبت ایلمشدر: «تمت النسخة الشریفة فی ید محمد حنفیه بن صالح غفرالله له ولوالدیه بمدرسة قاضی محمد القرزلدی ۱۱۸۷ سنة فی شهر ربیع الاول یوم الخمیس». بوندن آكلاشلان یغینه كوره استاذی قاضی محمد بن علی الداغستانی (قاضاقای آخوند) اوله در.

۱٤٧ — اسماعیل بن عابد بن عبدالله بن مسلم بن بیكبولاد بن ایشكنه بن ایشبولاط بن شاه فولاد.

روایتلره كوره بیكبولاد بن ایشكنه بوطای حافظ دیمكله مشهور اولان ذاتدر. اسماعیل، قزان مضافاتنده (منكار) قریه سنده امام اولوب، قرق اوچ ۱۲۴۳ سنه سنده حج سفرنده غرق اولهرق وفات ایتدی. بخارایه واروب تحصیل ایدرك اوزون برمدت هم اوراده طورمشیدی. عبدالستار اسمنده بر اوغلی قالدی. استاذی طاهر بن بیكش المنكاری، در. صاحب ترجمه، بیوك عالملردن اولان احمد بن خالد المنكاری نك عمی اوله در.

۱٤٨ — عبدالجلیل بن ابولای بن یوسف قل بن آلتونبای بن قامش بی بن اوراق بی.

اوصا مضافاتنده (قاجماقتی) آولنده

امام اولوب قرق اوچ ۱۲۴۳ سنه‌لرنده وفاتدر. محمد صادق اسمنده اوغلی قالدی. کبدیسی ولید بن محمد الامین السعیدی خلیفه‌لرندن اولوب، شیخلك ایتدکی مرویدر.

۱۴۹ — امیر خان بن عبد المنان بن اسماعیل بن مراد بن قدرمت بن احمد بن جلمت بن کری التالقشی،

قزان شهرنده التنچی مسجدده امام اولدیغی حالده قرق دورتنچی ۱۲۴۴ سنه‌ده وفات اولدی. قزان مقبره‌سنده مدفوندر. بخارایه هم وارمشیدی. آتدن تاییدیغنده قزان توابعنك (یوقاری‌قورصا) ، (تمرشیخ) ، (ترك) قریه‌لرنك امام‌لق ایتدی وصوکره (۱۲۲۵) تاریخی حدودنده قزان شهرینه کوچدی. خاتونی، استاذی محمد رحیم آخوند بن یوسف آلاشطی قزی عزیزه، در. بالالری: ابراهیم، حسین، فاطمه، در. فاطمه ایسه (۱۲۷۱) حدودنده وفات اولدی. استاذلری: صفر بن اسماعیل بن مراد التالقشی، محمد رحیم بن یوسف آلاشطی، وغیرلر. شاکردلری: فخر الدین بن مصطای النورلاطی، جار الله بن بیکمحمد الصاتشی، مفتاح الدین بن سلیم جوهر القالماشی، وغیرلر.

۱۵۰ — حمزه بن ایشقوات بن بایش. بلبای مضافاتنده

قداش یلغه‌سنده (طورای) اسملو قریه‌ده امام اولوب قرق دورت ۱۲۴۴ سنه‌سی حدودنده وفات اولان بوکیمسه حقنده علی بن عبید الله البیرکوی: «عالم فاضل هم متقی بر ذات ایدی، آتام عبید الله بن ابراهیم بن ایشقواتك عمی ایدی» دیمشیدی. باشقه احوالی معلوم اولمادی.

۱۵۱ — عبد الجبار بن عبد الرحمن بن مرادم بن جهان محمد بن آقمحمد بن یار محمد بن نضر بن یونس (۳۳) بن ایواناي.

(۱۲۴۲) تاریخنده قزان شهرنده بارودیه مسجدینه امام اولوب

قرق بش ١٢٤٥ سنه سنده وفات اولدی. قبری قزان مقبره سنده در.
باباسی آقمحمد، آقمن حافظ اسمیله مشهور اولوب، (ارناش باش) قریه سنده
ترکلك ایتدی. عبد الرحمن بن مرادم هم ارناش باشده امام ایدی.
عبد الجبار، جمعیت شرعیه ده بر نوبت اعضا اولوب، مفتی محمد جان وفات
اولدیغنده مفتیلك خدمتنده اولدیغی مرویدر. مشاهیردن فخر الدین بن
عبد الرحمن البختیارینك برطوغمه سی اوله در. کندی قلمندن کندی رسم
خطیله برمکتوبی بویرده نقل اولندی: «باسمه تعالی عزتلو وسعادتلو وکمال
مروت وهمتلو آشنای قدیمی وحقیقیم ملا نورمحمد آفندمننك عالیجنابلرینه
تحیات وافرهٔ بالصفاء کوندردکمز بعدنده بو جانب لرنی الحمد لله صحت
وسلامت بله سز باریولداش لارمز ایلان دعاء خیرلارنده بعد بواوتکان پوچطه ده
مکتوب مبارکنکزه یولقب کندولارنکزی صحت و سلامت اوزره بلب زیاده شاد
اولدوق الله تبارك وتعالی عمر عزیزلارنکزه برکات ویروب جمیع مرام لارنکزی
حاصل ایلاسون بعد مفتی حضرت لارندن کیچه خط بولدی اورینبورغ غه
پنجشنبه کون کروب یکشنبه کون ثوب مبارك لارینه و اصل اولغانلرندین
ثوب شادلق لار ایلان یازغانلار الله تعالی مرادلارینه ایرشدرسون ینه
غیر یومشکز توغروسنده سرکاتب که پاکلونکزنی اینب مشورة قیلدق
ایتدیلار اوزلارندین پریکور حاجت اولور بروظبی برلان یاکه توغری
یاکه سزلر آرقلی دیدور بوروشلی بوکمسنه که بزده بوکونکاچه امام بولغان
ایدی دیب حاضرده احتیار قیلمایمز شوندایون عذرلاری اوچون هم طامعا
بیرمایمز دیب بوننك اورنینه فلان کمسنه نی احتیار ایدامز دیب دیدور
ولیکن برنچه صبر قیلنسه کرا کدور ینه ایکنچی پوچطه ده پرکر وردن سوراب
تفصیلی برله یازارمز ینه بلتر وفکه خصوصنده برابلینیه دن کیتکانن کیتماکانن
بلب یازاسز داعی معلومنکز عبد الجبار ملا عبد الرحمن اوغلی ایول ننك
٢نچی کون».

مفتی وثوب مبارکلرندن مرادی، مفتی عبد السلام بن عبد الرحیمك،
ایمپراطور طرفندن هدیه ایدلمش طونی، در. (١٨٢٧) تاریخنده بوطون،
ایون آینك اورنبورغ شهرنده عسکری غوبرناطور واسطه سیله تابشرلمشدر.

١٥٢ — قطلغ احمد بن زاهد بن عبد المنان. اورنبورغ مضافاتنده (دوسمت) قریه سنده امام وشیخلق ایدوب، قرق بشنچی ١٢٤٥ سنه‌ده وفات اولدی. استاذی وشیخی ولید بن امین السعیدی، در. کنگدیسنده سعدی بن مقصود، مرخص اولمشدر. اصحابی محمدجان بن محمود الاطاوی، عبدالستار القموی، وغیرلر. بالالری: محمد، حمید، محمود، نوبهار، در. اوشبو قزی نوبهار، عبدالناصر بن رحمانقلی القزانی وآنـك وفاتنده نعمت الله بن عبیدالله الالمتی، یه نکاح ایدلمشیدی.

١٥٣ — ایشم خواجه بن دولت بیردی. اور مضافاتننده (تماچ) قریه‌سنده امام اولوب، قرق بیش ١٢٤٥ سنه‌ده وفات اولدی. اولطرفلك معتبرلرندن ایدکی مرویدر. وفات اولدیغی وقتده یتمش یاشندن کچمش ایمش. حبیب الله اسمنده اولان اوغلی هم مذکور قریه‌ده اون ییل مقداری اماماولوب، قرق یاشنده ایکن وقتنده (١٢٥٥) تاریخنده وفات اولمشیدی. قرأتی خوش داوشی گوزل ایدی، دیبورلر.

١٥٤ — عبدالرشید بن محمد بن عبدالله بن قامحمد بن آقمحمد بن اوتاش صوفی بن اورمانچی. اصللری تاویاغنده (قوشمان) قریه سندندر. عبدالله بن قامحمد، قوشمان قریه سندن کوچوب، بوکلمه یاقیننده اولان (بیش مونچه) قریه‌سنده مقام طوتمشدر. عبدالرشید ابتداء (زی) یلغه‌سی بوینده اولان (قلشریف) آولنده امام اولوب، صوکره (١٧٧٧) م تاریخنده (شوشمه) یلغه سنده اولان (شگر) قریه سینه هجرت ایتدی، واوراده امام ومدرس اولمغله سکسان اوچ یاشنده ایکن قرق بیشنچی ١٢٤٥ سنه‌ده، (١٦) نچی ذوالحجه چهارشنبه کون وفات اولدی. قبری معلومدر.

استاذلری: عبدالسلام بن حسن القاریلی، عبدالمنان بن عبدالرحمن

التایصوغانی، وغیرلر. شاگردلری: عبدالله بن مسلم البالقلی، سعدالدین بن اومتای القامشلی، ولدان بن سیف الله بن قاراقای الشگری، تاج الدین بن میرزا خان الشاچلی، مفتاح الدین بن رحمت الله الاوردالی، وغیرلر.

خاتونی فرحنه بنت سبحانقل بن بیکمحمد (١١٨٩) تاریخنده (کیچوچات قریه سنده دنیایه کلوب، ایللی بشنچی یاشنده (١٢٤٤) تاریخنده (شگر قریه سنك وفات اولدی. بالالری: عصام الدین، معین الدین، فریدالدین، وغیرلر.

عصام الدین، فرحنه بنت سبحانقل دن مقدم آلمش خاتوندن اولسه کرك. شگر قریه سنك ایکنچی مسجدده امام ایدی. اولادی، انسابی بوکونك هم واردر.

معین الدین (١٢١٨) تاریخنده ذوالقعده اونبشنچی کیچه سنده دنیایه کلوب (١٢٩١) تاریخنده شوال آینك وفات اولدی. (١٢٣٨)ده شهر ربیع الاول ایکنچی کوننده عصمت الله بن عبدالرحمن قزی (فخرالجمال) نی نکاح ایلمشیدی. اوغللری: ضیاءالدین، خیرالدین، فتح الدین، شهاب الدین، بدرالدین، در. (بوصوتغیسینك ترجمه سی و غایت مرغوب مکتوبلری هم مذکور اولور). معین الدین حضرت، عبدالغفور بن عبدالمنان واسحاق بن سعید حضورلرنده تحصیل ایدوب، حلیم، متواضع، کوب سوزلی، زیاده لطیفه چی، مزاح سووچی، یازوی گوزل ظریف بر کیمسه ایدی. والد محترمم ایله آره لرنده محکم بر دوستلق اولوب، هر وقت برلکده اولنورلر، قارنداش وقبیله احوالنی، کچن زمان ماجرالرنی، علماء وسائر مشاهیر زمان آره سنك اولان واقعه لرنی سویلشورلر ایدی. بن هرنه قدر یاش ایدم ایسه ده، کینه بونلرك مجلسلرنده کوب وقت بولنور ایدم. لکن تأسف که یازمقده اولان اوشبو اثرم یاکه «آثارم»مه درج ایدلنورکه بر سطر قدر اولسون معلومات استفاده ایده آلمادم، حالبوکه مزبور زیاده کوب شیلر بیلور ایدی. بلکه استفاده هم اینمش اولور ایدم، لکن بوکونده بنده اولان فکرلرك، اول وقتده حتی اورلقی اولسون یوق ایدی. بوکونك اعقاب وانسابی زیاده کوبدر. وفیة الاسلافك مفتی محمدجان بن الحسین ترجمه سنك: «وقدمکی لی معین بن عبدالرشید بن محمد الشگری

اباه وفد الیه للامتحان فی اورنبورغ فی اول ما ولی الافتاء والامتحان عنده واخذ المنشور للامامة وکان ذلك ١١٩١ سنة احدی وتسعین مائة والفی » دیدکندن مراد اوشبو معین الدین ایله آتاسی عبد الرشید در. فرید الدین (١٢٢٣) تاریخنده سکزنچی محرم دنیایه کلوب (بیگاش) قریه سینه (١٢٥٢) ذوالحجه ده امامت ایچون منشور آلدی. استاذی (مورطش) قریه سنك عبد الحلیم بن زین العابدین ایدی» (١٣٠٣) ده وفات اولوب، بیگاش وباشقه قریه لرده انساب واعقابی قالدی. بوذات هم والدهٔ محض اخبابندن اولوب» فضل الله بن حبیب الله التاقه وی یه بیعت ایلمشیدی.

عبد الرشید حضرت یازمش اولان کتابلردن بر تحفة الملوك، بر شرعة الاسلام، بر شرح جامی، کتابلری کورلدی. اولـگیسنی (١١٧٦-١٧٦٥) تاریخنده، ایکنچیسنی (١١٧٩) تاریخنده عبد المنان بن عبد الرحمن التایضوغانی مدرسه سنده، اوچونچیسنی (١١٩٠) تاریخنده عبد السلام بن حسن القاریلی مدرسه سنده تمام ایلمشدر. رسم خطلری ضررسز.

اوشبو فامیلیه نك الدرنده بر رساله وار. مذکور رساله گه کوره گویا بونلر اصحاب کرام واهل بیتدن معدود اولان سلمان الفارسی رضی الله عنه حضرتلری نسلندن اولدلر. مذکور رساله ایسه اوشبودر:

«سلسلة الانساب، منك العون یا کریم. اول خالق لایزال واول معبود بی زوال که ذات احدیه سی امثالدن منزهدر. قدر دانا وقاهر توانادر. صلوات وافره وتحیات صافیه، خواجهٔ کائنات وزبدهٔ موجودات، جان اصفیا محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم نك روح مقدس وتربهٔ معطرلرینه بولسون. وتقی صحابهٔ عظام واولیاء کرام اوزرینه اولسون.

حمد سپاس وشکر بی قیاس حضرة پروردکار ودرود بی قیاس نبی مختاردن صوك» بو (قزان) حاکمی قل خواجه شـغالی خان امری بویتچه بن قاسم شیخ بو رساله نی بتدم، سنت رسول اللهی بجای کتورمك ایچون. آنك امری بوینچه بو ضعیف مصطفی بن یادکار حافظ قزانی بو رساله نی بتدم» سنت رسول اللهی بجای کتورمك ایچون ختنه قیلوچی بابالره وختنه قیلدروچی فرزند آتالرینه. نوجهله پیغمبرمزك سنتنی محافظه قیلمق کرك ایمش، عنایهٔ ازلیه وسعادت لم یزلیه همدم ورفیق اولسه ترتیبلرنی ترکیب ایدوب، بیلدررمز

انشاالله تعالى. اما بيلكل كه بوختنه قيلدرمق سنتى آتامز ابراهيم پيغمبر عليه السلامدن قالدى. اندن اسماعيل عليه السلام كه كلدى آندن كمال مصطفى وجمال مجتبى محمد عليه السلامغه نوبت رسالت تيكدى وآنلر هم اوشبو سنتى برجا ايتديلر. وتغى رسول عليه السلامنك الوغ صحابه‌لرندن اولان سلمان الفارسى ديبورلر. تكرى بيوروقى وپيغمبرمزنك شريعتى بوينچه (مدينه) فرزندلرينه سنت آتاسى قيلديلر، اندن امن اوستونده قائم ودائم قالدى. بارچه سنت قيلوچى بابالرك پيرى سلمان الفارسى تورر (رضى الله عنه). هر وقت سنت قيلورده سلمان الفارسى‌نك روح مقدسلرينه چهار تكبير آيتوب، آنلرك روح مقدسلرندن استمداد وياردم استاب (؟) اش قيلمق كرك. وبيلدن بيل، نيازلرن ناقص ايتماى ويرمك كرك. تغى معلوم اوله‌دركه حق سبحانه وتعالى‌نك عناية بى‌غايه‌سينه اعتماد ايدوب ومشائخ عظام واولياء كرام وبارچه مخدوملرك روح مقدسلرندن استعانت تلاب، وتغى قطب زمان وقبة الاسلام يعنى حضرت ايشان خواجه مهدى خواجه‌مك عالى همتلرينه صغنوب [۱] وآنلرك عناية بى غايه‌سى ايله كنارده اولان مريدلرينه خليفه ايدوب ابزكان خدمتكار بنده‌لر مصطفى خليفه يادكار حافظ اوغلى الوغ پيرمز حضرت ايشان خواجه مهدى خواجه‌مك رخصتى ايله رخصت ويروب بابا قيلدق (اوراز على) نى وهر كيم اوراز على صوفينى قبول ايتماى، رخصت رساله‌سنى يالانغه طوتسه‌لر واوزنى آغرتسه‌لر بز، عزيزلرك خدمتكارى مصطفى خليفه اول كشيدن آغردق، اكر بز آغردق ايسه، عزيزلر آغرديلر. (رضوان الله عليهم).

الوغ پيرمز صحابه سلمان الفارسى، بوندن صوك آنك اوغلى عبدالعزيز، آنك اوغلى عبدالله، آنك اوغلى اوراق، آنك اوغلى اسان، آنك اوغلى تونقدور، آنك اوغلى طومانچى، آنك اوغلى بورمان، آنك اوغلى دومانچى، آنك اوغلى دونقاش، آنك اوغلى دوسلى، آنك اوغلى مسلم، آنك اوغلى عامر، آنك اوغلى كرى، آنك اوغلى حارث، آنك اوغلى قولغنه، آنك اوغلى دورغاندور، آنك اوغلى طومار قل، آنك اوغلى قورتون، آنك اوغلى چواق، آنك اوغلى اياس، آنك اوغلى حسن، آنك اوغلى حسين، آنك اوغلى قزيلباى، آنك اوغلى اورمانچى، آنك اوغلى اوتاش صوفى،

[۱] جناب الله سبحانه وتعالى حضرتارينه. شريكلرنى كوبايتدى ! . . . .

ك اوغلی آقمحمد، آنك اوغلی قلمحمد، آنك اوغلی عبدالله، آنك
وغلی محمد، آنك اوغلی عبدالرشید، در.

چواقك دورت اوغلی وارایدی: آغوس، ایاس، آرسلان، الیاس.
وغ اوغلی آغوس روم ولایتنه کتدی ونسلی ده روم ولایتنده در. الیاس،
ریم ولایتنه کتدی، قریم ومیشچار ولایتلرنك اولان بابالر، بونك نسلندندر.
یاس ایله آرسلان، روایتلره نظرا (قزان) شهرینه کلوب، شغالی خاندن
نعمت آلوب، بابالق ایدوب یوردیلر. (رساله بو برده تمام اولدی).

ملاحظه: بو رساله‌دن، بابالق صنعتی بعض نسل وقبیله‌لره انحصار
ولنه‌چغی آکلاشلور ایسه ده. بومسئله شریعت اسلامیه‌یه تطبیق ایدلنه‌چك
ولور ایسه ایکنچی روشده کورلور. مذکور سلسلهٔ نسب وشجره‌نك درست
یدکنی اثبات ایتمك کوچ اوله‌یغی کبی، حضرت سلمانه تعیین ایدلن
ظیفه‌نك بالالرینه ونه قدر توبان کتسه‌لرده انساب واحفادینه میراث روشنك
النه‌چغی درست دلیللره احتیاجلیدر. حالبوکه حضرت سلمانك بویله خدمته
عیین ایدلدکنی بوطوغروده یازلان اثر وسیر کتابلرندن نقل ایلمك اقتضا
یدر. بوندن باشقه، عصر سعادتده معلوم وظیفه‌لر تعیین ایدلن صحابه‌لرك،
ظیفه‌لری کندی اولاد وانسابلرینه میراث اوله‌رق قالمادیغی حالده، ختان
ظیفه‌سی نه سببه مبنی اوله‌رق میراث قالمش اولور؟ .... مکرده مذکور
جره‌نی سلسلة الانساب اولمای، بلکه اهل تصوف اجازتلری قبیلندن بر
جازت نامه اولنه‌چغی دعوا ایدلنور ایسه برقدر حق ویرمك ممکن اولسه
ولسه اولور. «برقدر» دیدك، زیرا عصرمزده مشهور اولان طریقت
لسله‌لرندن کوبلرینك سندلری رسول اکرمه متصل دکل ایدکنی، هیچ
یمدن خوف ایتمای ندا ایدن ذاتلر، بزم (بیش مونچه) و(ماصرا) باباچیلرینك
لسلهٔ انساب) اسمنده اولان رساله‌لرینه انابت ایدچکلری زیاده مشکوکدر.

ختان ایلمك، اسلام شریعتنه کوره بعض فامیلیه‌لره مخصوص بر
عملمی؟ .. وبونك ایچون حدیث روایتی قبیلندن اجازت عادتی سلفلردن
روایت ایدلمکده‌می؟ .. یاکه جراحلق صنعتنده مهارتی اولانلر اجرا

ایدرار ایسه درستمی؟ ... وسنت ایدلمش اولەجقمی؟ ... بوشیلر بر قدر تدقیق ایتمیه محتاج اولسه کرك.

حافظ ابوعبدالله بن منده؛ حافظ ابونعیم احمد بن عبدالله الاصبهانی، امام ابو عمر بن عبدالبر القرطبی؛ کبی اصحاب کرام ترجمەلرنی، مناقب ووفیاتلرنی، اختصاص ایدلمش صنعت وکمالتلرنی؛ بیان ایلمکی التزام ایدن معتبر عالملرك اثرنی جمع ایدن حافظ عزالدین ابوالحسن علی ابن محمد بن عبدالکریم ابن الاثیر الجزری (رضی الله عنه) حضرتلری، سلمان الفارسی (رضی الله عنه) ترجمەلرنی سویلدکلری یرده، جناب رسالتپناه طرفندن ختان ایلمك ایله مأمور اولندیغنی ومدینەلی بالالری ختان ایتدکنی، نیچون اشارت بوللو اولسون بیان ایتمیور؟ ... مذکور ابن الاثیر حضرتلری وباشقه مؤرخلر دیدکینه کوره سلمان الفارسی ارتحال نبوی صوکره عراقده معیشت ایتدی وسکسان یاشینه ایرشوب؛ هجرتدن اوتوز بشنچی ٣٥ سنەده (مدائن) شهرنده وفات ایتدی. وقت وفاتنده بری اصبهانده وایکیسی مصرده اولدیغی حالده اوچ عدد قزبالاسی قالدی. وبر روایته کوره بو قزلر کندی قزلری اولمای، بلکه عبدالله نام اوغلندن قلمش قزلر ایدی. ابو عبدالله دیه کنیه ایدلدکندنمی یاکه واقعده اولدیغندنمی عبدالله اسمنده بر اوغلی اولدیغی روایت ایدلنور ایسەده، عبدالعزیز اسمنده اوغلی اولدیغنه اشارت فلان کورلمادی. بوندن باشقه سلمان الفارسی کندیسی، خصوصا بالالری تمام عرب جنسیتنی آلدقلری وعرب اولوب یتدکلری صوکنده، حفیدی اولان عبدالله، اوزینك صلبی اوغلینه صرف ترکی شیوەسی اوزرنده (اوراق) دیه آد قویمەسی استغراب ایدلنەچك بر مادەدر.

مذکور رسالەده ذکر ایدلن شغالی خاندن مراد قاسم خانلرندن اولان شاه علی خان بن الله یار بن بختیار بن محمد خان اولسه کرك. مزبور روسیه عسکرینه دلیل صفتنده اولەرق قزان شهرینه کلمشیدی. (٩٧٤) تاریخنده (کرمان) ده وفات ایتدی. مزاری (١٣٠٤) ده تعمیر ایدلمشیدی.

۱۵۵ — عبد الستار بن سعید (بوندن صوك اولان بابالری؛ آتاسی سعید بن احمد الشردانی ترجمه سنده ذکر ایدلنوب) . قزان شهرنك امام وآخوندی اولوب، قرق آلتنچی (۱۲۴۶) ییل شهر ربیع الاول اون دورتنده وفات اولدی : مکاریه بازارنده اولان اهل اسلامه امامت خدمتی ایتدکی وقت وفات اوله رق، قزانه کتورلوب، دفن اولنمشدر .

استاذلری : آتاسی سعید بن احمد، صالح بن سعید السکیلی، محمد رحیم بن یوسف الاشطی، وغیرلر. بخارایه سفر ایدوب، قرآن شریف حفظ ایتدی، وتزوج ایلمکله بخارانك امیری اولان امیر حیدرکه مناسبت تحصیل ایتدی. بخاراده ایکن (۲۱۷) تاریخنده عصام الدین؛ و (۲۲۰) تاریخنده عبد القهار؛ و (۲۲۳) تاریخنده علیم اسمنده بالالری دنیایه کلمشلردی. صوکره قزانه قایتوب، آتاسینه شریك امام وبونکله برابر آخوند هم اولدی — مفتی محمد جان بن الحسین وفاتنده مفتی اولمیه اجتهاد ایتدی ایسه ده، مفتی عبد السلام بن عبد الرحیم سعیی غالب کلدکندن میسر اولمامشدر. وقت وفاتنده بر اوغلی و اوچ عدد قزی قالدی. فاضل وعالم اولدیغی حالده درس ایله اشتغال ایتمادی، هم مفتی اولمیه ده مستحق بر ذات ایدی، دیبورلر. دنیاسنی آورلق ایله کیچروب، هر ییل مکاریه گه وارمغله بر مقدار فائده تابوب کلور وشونکله ییل اوزدر راولمشدر. ایکی عدد مکتوبی کندی قلمندن اوله رق بو برده یازانه در :

برنچی مکتوبی — قزان شهرنده اسطرشی اخوند عبد الستار ملا سعید اوغلندن، قزان اویازدی (توبان ایشی) آولنك اوکازلی امام، مدرس ومحتسب الاسلام ملا عبد الناصر رحمانقل اوغلینه. مروج الشریعة الغراء سعادتلو مفتی الانام حضرتلری، اول جدله یه مرحمتلو وعنایتلو ایمپراطور اعظم نیقولای پاؤیلوئیچ حضرتلرینه دعاء قیلمق ایچون تحریر دعاء وروایت قیلوب، قزان اویازدنده اولان بارچه علما وامام هم مسجد اهللرینه ویراوب، دعاء قیلشمق ایچون مبارك امرلری صادر اولشیدی. شول سببلی سز محتسب الاسلام ملا عبد الناصرگه یازامز : سز اوزکزنك اطرافکزده اولان

عزتلو امام‌لره اوشبو تحریر دعادن باصمه اولنمش کاغدنی تابشروب، بیوره‌سز هر بریسی جمعه نمازنده وغیر اوقات خمسه‌ده. یاد ایدلمش باصمه کاغدنی اوقوب، یازلمش روشچه اهل مسجد ایله دعاء قیلسونلر. اگرده سزه ویرلمش اون آلتی عدد باصمه کاغد کمچیلك ایدر ایسه، مذکور باصمه‌لردن کوپیه نقل ایدوب، تابشره‌سز. صوکره صورت واقعه‌نی بزه راپوت ایله معلوم ایلرسز. اسطرشی آخوند عبدالستار ملا سعید اوغلی. (١٨٢٦) نچی ییل (٣٠) نچی اوکتابر.

ایکنچی مکتوبی — قزان‌نك اسطرشی آخوند عبدالستار ملا سعید اوغلندن. قزان اویازدی (ایشی) آولنك اوکازلی امام ملا عبدالناصرغه. شول خصوصلك که قزان‌اویازدی تیمرچی‌آولینك ذوالحجة فیض قزی‌ناشزه‌لك قیلوب، زوجی فتح الله عبدالله‌اوغلینك فراشندن استنکاف ایدوب، آتاسی فیض‌اوینه قایتوب، طوره ایمش. مذکور فتح الله‌نك آتاسی عبدالله بزه معلوم ایتدی. شول سببلی‌سزلره یازه‌مز: مذکور آولغه واروب، مذکوره خاتونه وعظ ونصیحت ایدوب، زوجی فتح الله‌نك فراشینه تسلیم ایده‌سز. اگرده اشلری آنك تمام اولماز ایسه صورت‌واقعه‌نی بزلره راپورت‌ایلرسز. اسطرشی آخوند عبدالستار ملاسعیداوغلی. (١٨٢٨) نچی ییل (٧) نچی‌ایول.

١٥٦ — عبدالغفار بن سعیدالشردانی.

برادری‌عبدالستار بن سعیددن برهفته صوك قرق‌آلتنچی (١٢٤٦) ییلك قزان شهرنده ایللی اوچ یاشنك وفات‌اولدی. بوهم‌بخارایه واروب، اکابرندن استفاده‌ایلمشیدی. قزانه قایتوب، امام اولمغله بیوك سعی وغیرتله درس آیتدی. استاذلری: آتاسی سعید بن احمدالشرادانی صالح بن سعیدالکیلی، عیسی بن رحمت الخواقندی، محمدرحیم بن یوسف‌الاشطی، وغیرلر. شاگردلری: عبداللطیف بن یهوده‌الجبلی، زبیر بن عبدالعزیزالمرجانی، حماد بن خالد، هبت الله بن عبدالعزیزالمرجانی، شمس‌الدین بن زبیر الیتیم، مولوی جلال‌الدین بن برهان‌الدین الشغایی، عبدالسلام بن مرتضی المسلمی، عینان بن

...سان القزانی، سعدالدین بن حبیب الله الصالحی، وغیرلر. بالالری:
...دالله، عبد القادر، صفیه، اولوب. بوکونك ایسه ایر بالاسی طرفندن
...نی منقرضدر. بخاراده عبدالعزیز بن عبدالغنی نام کیمسه ایله امیرحیدر
...ضورنده بحث ایدرك بونك صورتنی ایسه صوکره، رساله شکلنك یازمغله
...میره تقدیم ایتمش و ایکیوز درهم مکافات آلمشدر. عربی العباره بر تحریری
...ستفاد الاخبارده مذکوردر. قسم (٢) بیت (٩٥).

١٥٧ — ابوبکر بن یوسف بن الیاس الجبلی. قزان

...شهرنده امام اولوب، ایکیوز قرق آلتی (١٢٤٦) تاریخنك وفات اولدی.
اصلی جبلستانده (ضیاء باشی) نام قریه‌دندر. عبدالرحمن بن محمد شریف
الـکرمانی حضورنده تحصیل ایتدکی صوك بخارایه واروب، استفاده ایلدی.
شاگردلری: حبیب‌الله بن رحمانقل القزانی، نعمت الله بن مناسب البوبی،
عبد الجبار بن مستقیم القایبچی، مقصود بن عبدالـکریم، حماد بن خالد
الصلاوی، صبغت الله بن عبد القادر الشریفی، فخر الدین بن مصطفی
النورلاطی، صالح بن یوسف الجبلی، حبیب الله بن اسماعیل السلمانی،
وغیرلر. خاتونی ابوبکر بن ابراهیم بن یوسف قزی عافیه‌دن صدرالدین
اسمنده بر اوغلی قالوب، ضیاء باش قریه‌سنده مؤذن اولمشیدی. بر
مکتوبی اوشبودر: آخوند داملا عبدالستار داملا سعید اوغلینك جنابلرینه
اعلام نامه، بز یاکی بیستەنك اوکازلی امام و مدرس هم محتسب ابوبکر
یوسف اوغلندن شول خصوصده‌که فولاد بیکباو اوغلی، نعمت الله اسماعیل
اوغلی، اسحاق محبه اوغلی، محبه هم کندیسی، بزه اعلام ایتدیلر: محله‌کزده
متوطنه ب...... رفیق قزی محمود ملا اوغلی محمد جانغه منکوحه اولمش، دیه.
اوشبو مجلسده داملا محمد مخدوم هم وار. مذکوره ب...ك اوز اقراری
ایله مذکور مسلمانلر قاشنده الان معلوم اولندی، مذکوره ب......
صلبیه قزی فاطمه‌نی مذکور محمد جانغه نکاحلندرمش، دیه. مذکوره ب.....ك
اوشبوکرداری شرع شریف حضرت نبوی‌گه مخالف اولدیغی ایچون، حضرتلرکزه
اعلام قیلەمز، مذکور مسلمانلردن تفتیش ایدوب راست اولور ایسه شرع

شرینی حکمنی اجراء ایدوب، «عن الله مثاب و ماء جور اوله ایدکز، بن اوزمزنك ذمه مزدن اسقاط قیلدق» (١٨٢٩) نچی ییل ...

١٥٨ — سعید بن احمد بن حسین وبر روایته کوره احمد بن محمد بن یوسف بن عبد العزیز بن علیکای بن یوسف بن عبدالرزاق بن عبدالله.

احمد (١١٦٤) تاریخنده وفات اولدیغی مرویدر. کندیسی جبلستانده (شردان) اسملو قریه‌دندر. سعیددن باشقه، فضیله، اسلامقل، زلیخه، صاحبه، جعفر، ایمانقل، سالمه، سعیده اسمنده بالالری وار ایدی. جعفر بن احمد (شردان) قریه‌سنده امام، وسالمه‌ده (اره) قریه‌سنده مرتضی بن توقمحمد نکاحنده ایدی. فضیله، عبد الناصر بن حسین بن المحمد نام کیمسه نکاحنده. قزان محررلرندن اولان عبدالقیوم افندینی دنیایه کتورمشدر. سعید بن احمد، الك حالنده قزان مضافاتنده (آشط) قریه‌سنده واندن صوك (یوقاری سرده) قریه‌سنده وآنك صوکره‌سنده (کیشت) قریه‌سنده امام اوله‌رق، اخیرنده‌ده (١٢٢٥) تاریخی حدودنده قزان شهرنده امام اولدی. طقسان یاشنده ایکن وقتنده ایکیوزقرق آلتی (١٢٤٦) تاریخنده ذوالحجه‌نك آخر کونلرنده وفات ایتدی[١]؛ قبری قزانده‌در. مذکور قریه‌لرك هر برنده درس ایله مشغول اولمغله عربیه وفقه‌ده کوزل ملکه‌سی اولدیغی مرویدر. مدرسه‌سنده یازلان بر فرائض سراجیه آخرنده بویله یازو کورلدی. «تم الکتاب فی ولایة غزان وفی قریة آشط وفی مدرسة ملا سعید بن احمد وفی ید حمید بن سعید ١١٩٤ سنه». (١٢٢٦) تاریخنده نعمت الله بن رحمت الله التالاساوی ایله برلکده ایشان دهبیدی محمد توره خان نام کیمسه‌یه اياروب حج سفرینه کتمشلر ایسه‌ده، یول اولنمادیغی سببلی قریم ولایتندن کیرو قایتوب کلمشلردر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «اوائل حالنده ایشنیاز افندی‌که ایاروب، قسقه تونلرده یستو فرض دکل اعتقادنده اولوب، ترك ایتمکده اولسه‌ده اخیرنده بو اعتقادندن توبه ایتمش!..» دیمشدر. قزان، دار اسلام اولوب اولمادیغی حقنده مذکور ایشنیاز افندی ایله مناظره‌سی

---

[١] اما میتریقه ده یازلدیغینه کوره (١٨٣١ ـ ١٢٤٧) ییل ٢ نچی ایون محرم باشنده در.

ر

ن‌یغی مرویدر. خاتونی گلچهره بنت صلوات بن اسماعیل بن یونس‌دن
ل الستار، عبدالغفار، عبدالولی، احمد، جمیله، فاطمه، اسمنك بالالری
ر ایدی. عبدالولی نام اوغلی شاکرد ایکن وقتنك بخاراده وفات ایتدی.
لمه، الك حالنك ابوالنصر عبدالنصیر بن ابراهیم القورصاوی‌یه نکاحلنوب
زاق ایدلدی، صوکره عبدالوهاب بن عبدالله الجبلی‌یه تزویج اولندی.
استاذلری: عبدالسلام بن حسن القاریلی، ابراهیم بن عبدالله النقرتی
بارشی، ایشنیاز بن شیرنیاز الخوارزمی. وغیرلر. شاکردلری. عبدالصیر بن
ین الملك الجبلی، عابد بن عبدالعزیز السکناری، فیض بن عبدالعزیز
سکناری، حمید بن اسلام بن نذر محمد المملی، رفیق بن مرادم، عبدالغفور
ن عادلشاه البالطه‌چی، وغیرلر.

١٥٩ — فخرالدین بن مرتضی بن عبدالعزیز بن بیکمحمد.

آتاسی وفات اولدیغی صوك، قزان شهرنده ایکنچی مسجدده امام اولوب،
ایکیوز قرق یدی (١٢٤٧) تاریخنده، محرم آینك وفات ایتدی. قبری
قزان مقبره‌سنکدر. خاتونی ابراهیم افندی قزی محبوبه ایدی. مزبوره داود
بن بیککنه نام کیمسه‌دن آیرلدیغی صوك، بوکیمسه‌یه تزویج ایدلدی،
وشهاب‌الدین نام اوغلنی دنیایه کتوردی. بو کیمسه حقنك فاضل مرجانی:
«خوش لباس، شوخ مزاج، قلیل العلم ایدی، هر نه قدر ایکنچی خاتون
آلمق قصد ایتدی ایسه‌ده ابراهیم افندی قزینك: (اگرده خاتون آلور
ایسه‌ك، بشیر بایغ، شکایت ایدرمده سنی امامتدن عزل ایتدررر) دیه‌قورقتوی
سببندن، بویله مرادینه نائل اوله آلمادی» دیمشدر. بونی ایشتدکلرنده
بو عصرده اولان اماملر خاتونلری: «کاشکی بزلرده‌ده بشیر بای اولسه
ایدی، ملالرمزی عزل ایله قورقتوب اوستومزه خاتون آلدرماز ایدك!...»
دیه بلکه تأسف ایدرلر. لکن بو زمان ملالرنی قورقتمق ایچون بشیر
بایدن کوچلی هم ینگل یول واردر. اول ایسه زاکوندر. شویله‌که
امامل، منصبلرنده اولدقلری مدتك خاتون آلمق ایچون اوزلرینك داش
محکمه‌لرندن رخصت صورمق لازمدر. رخصتسز خاتون آلدلره معلوم جزالر
تعیین ایدلمشدر. صاحب ترجمه وفات اولدیغنك یاشی آلتمشه یتمش ایمش.
جنازه‌سنی عبدالناصر آخوند اوقومشدر.

(بشنچی جزء تمام اولدی)

6

آثار

ملکمزده اولان اسلام عالملرینک ومشهور کیمسه لرینک ترجمه وطبقه لری ، تاریخ ولادت ووفاتلری ، وباشقه احواللری حقنده یازلمش کتابدر .

آلتنچی جزء

صاحبی

رضاءالدین بن فخرالدین

۱۳۱

اذا عرف الانسانُ اخبارَ من مضَی ❋ توهمتَه قد عاش من اوّل الدهر

فکن عالما اَخبارَ من عاش وانقضَی ❋ وکن ذانوال واغتنم آخر العمر

« اوفا »

۱۳۲۲ سنه

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 5 Іюля 1904 г.

Типографія М.-Ф. Г. Каримова Оренбургъ, 1904 г.

آلتنچی جزء ابتداسی

۱۶۰ — شفی بن علی بن ارس بن شغای بن یانغوراز بن بایغورا. قزان مضافاتنده (ممدل) قریه‌سنده امام اوله‌رق وفات اولدی. جمعیت شرعیه‌ء اورنبورغیه‌ده هم ایکی نوبت اعضالقده اولندی. ایکیوز طقوز (۱۲۰۹) تاریخنده شوال آینده (اوفا) ده ایکن وقتنده مختارات النوازل کتابی، هم (۱۲۲۱) حدودنده فتاوی بزازیه کتابی یازوب تمام ایلمشدر. وفات ییلی معلوم اولمادی. محمد شریف اسمه اوغلی ممدلده امام هم آخوند اوله‌رق (۱۲۵۵) ده وفات ایتدی. عبدالرحمن بن محمد شریف السکرمانی شاکردلرندن ایدی. عبدالسلام مفتینک (۳۵) نچی مکتوبنده اسمی مذکوردر. اوشبو شفی بن علینک ترجمه‌سی بر قدر مقدم ذکر ایدلنورکه تیوشلی اولدیغی حالده اونودلنوب بو یره قالدی.

۱۶۱ — بیکچنطای بن جعفر بن مسالم. قزان مضافاتنده (قزانباش) آولنده امام اولوب، ایکیوز اوطوز اوچونچی (۱۲۳۳) ییلده وفات اولدی. جمعیت شرعیه‌ده بر طوتاشدن اوچ نوبت اعضالقده اولندیغی مرویدر. (اوفا) ده ایکن وقتنده‌ء بر اختری کتابی صاتوب آلوب (۱۲۱۱) تاریخیله اسمنی یازوب قویمشدر. بو کیمسه‌ده غفلته مبنی بو یره قدر کیچکوب یازلندی.

۱۶۲ — عبدالوهاب بن عبدالمجید. قزان مضافاتنده (توبان آتی) قریه‌سنده امام اولوب ایکیوز قرق آلتی (۱۲۴۶) ییلی حدودنده وفات اولدی. اصلی قزان اهالیسندن ایمش. عبدالغفار بن سعیدک قاین آتاسی ایدی. جمعیت شرعیه‌ده نه قدر مدتدر اعضاء اوله‌رق خدمت ایتدکی

مرویدر. عطاء الله نام اوغلی قزانده طوروب وفات ایلدی. بو کیمسه هم یاکلشلق سببندن بر قدر صوکغه قالوب یازلدی.

١٦٣ — عثمان بن رحمت الله. (توبان سردی) قریه‌سنك امام اولوب، ایکیوز قرق آلتنچی (١٢٤٦) ییل شهر رمضان باشنك (١٨٣١ م ٣ نچی فورال) یتمش بر یاشنك وفات اولدی. حجازه واروب حج ایلمشیدی. جنازه‌سنی (الوغ سرده) ده امام عبیدالله ملا عبدش اوغلی اوقومشدر. شاگردلری: حبیب الله بن مرتضی الزمینچه‌وی وغیرلر. بو کیمسه حقنك فاضل مرجانی: «زمانه‌سنك مشهور بر ذات ایدی؛ (ایشی) قریه‌سنك (حاجی ارملی) هم قزی (عائشه) اسمنده ولیلر قبری وار، دیه زیارته یورمك بدعتنی احداث ایتدی؛ بلکه بو سوزی شرف الدین بن حسام الدین المسلمی کتابنه اشانوب اینمش اولور، یاکه تاوندن (تاغندن) چقمقده اولان چیشمه دن استدلال ایلمش اولور، چونکه عوام خلقی کوب وقتده ولیلر قبری اولان یردن چیشمه چقادر، دیه گمان ایده‌لر» دیمشدر. بز دییورزکه: (ولی) دیمکدن مقصود، جناب اللهك دوستی دیمکی مراد اولنورسه، بونی بیلمك ینگل براش دگلدر. قبرلره یوروب عمر اوزدرمغه وقبر مجاورلرینه آقچه صرف ایتمکه کوره مکتبلره یورمك وعلم یولینه بایلق فدا ایتمك خیرلی ایدکی طوغروسنده اسلام شریعتنده یوزلر وبیکلر ایله دلیل اولندیغی حالده، نه چاره درکه خلقمزده علم آغاچی چیچك آتمادیغندن، بونی بیلن آزدر. اهل اسلامك قبر ایله قباق [١] یولینه طوتمش آقچه‌لریله دنیا زورلغی مکتبلر، دار العلم ودار المعارفلر تاسیس ایلمك ممکن اولور ایدی. بر ذاتك: «محمد (صلی الله علیه وسلم) عمری بوینچه انسانلری توحیدك دعوت ایتدی، وثنیتك حتی تامرینه قدر صوروب تاشلامیه موفق اولدی؛ فقط کندیسندن برقدر زمان صوکرکن اتباعی؛ بونك بویله غیرتینك ثمره‌سنی تلف ایتدیلر، زیرا تورلی اسم وتورلی صفتلر ایله وثنیتی کیرو اسلام شریعتنه قوشدیلر! .....» دیدکی سوزینك تحتنه، ولیلر زیارتلرینه، ایزگیلر چیشمه‌سینه وغیر وغیر شریعتچه مأمور اولنمیان یرلره دین اسمندن یورمك هم داخلدر، ظن ایدلنور! .....

[١] آراقی صاتلمقده اولان کیبتدر. ترکی کلمه‌سی اولدیغی حالده، قاموس ترکی ده ذکر اولنمامشدر.

١٦٤ — عبداللطیف بن ادهم بن ابی بکر بن موکای.

اصللری قزان مضافاتنده (پوکال) اسملو قریه دندر. اڭ الڭ اوله رق ابوبکر، اور مضافاتنده باشقرد خلقی آره سنده اولان (یولوق) قریه سینه امام اولمشیدی. صاحب ترجمه عبداللطیف هم اوشبو قریه ده دنیایه کلوب وکمالات صاحب اولدیغنده امام ومدرس اولمغله ایکیوز قرق یدنچی ١٢٤٧ نچی سنه صفرنده (١٨٣١ م) وباء عام ایله وفات ایتدی. درسی یالکز اون ییل اولوب، یاشلکنده ارتحال ایدرك: «ان الکرام لقلیلة الاعمار» مثلنه مصداق اولمش. بونڭ وفاتیله اورال تاولرینڭ مشرق طرفنده علم شوکتی سوندکی روایت ایدلنور.

عبداللطیف حضرت، زمانه سنده اولان عالملرك بیوکلرندن وقاعده سیله تعلیم ایدن دوراندیش واهل خبر زمره سندن اولمش ایمش. درست عالم وطوغری ذهنلی، ملایم، درست یازولی اولدیغی کبی، شاگردلری هم عموما معلوماتلی اولور ایدی، دیبورلر.

کندیسی یاش بر مدرس اولدیغی حالده، درس حلقه سنده اڭ یراق ولایتلردن کلن وکوب عالملردن استفاده ایدن پیش قدم ذاتلر اولنه رق، حرص ومحبت اوزرنده تحصیل ایدر اولمشلردر.

اڭ الڭ آتاسی حضورنده اوقوب صکره الوغ شیخلر حضورنده تردد ایدرك استفاده ایلمش، ومستثنی ادیب وظریفلر ایله صحبت ایتمشدر. استاذلری: سیف الدین بن ابی بکر الشنکاری، عبدالرحمن بن محمدشریف الکرمانی. ولی الدین بن حسن البغدادی وغیرلر. شاگردلری: مفتاح الدین بن زین العابدین، قربانعلی بن یولداش الآقیاری، عبدالحکیم بن قربانعلی الچارداقلی، عبدالقادر بن قهرمان الصفا کولی، عبداللطیف بن عبدالکریم البولقی، اشرف بن سیف الدین الکیچوچاطی وغیرلر. بالالری: محمدجان، محمدشریف، محمدولی، فاطمه، شریفه، عفیفه، کامله، در. فاطمه، مفتاح الدین بن زین العابدین نکاحنده؛ عفیفه، محمد صفا بن سیف الملوك نام کیمسه نکاحنده اولمشلردر. شرح عبدالله کتابنی یازوب

تمام ایتدکنده اوشبو مضمونده تاریخنی یازمشدر: «عبداللطیف بن ادهم بن ابی بکر البلغاری فی قریة (صبا) عندالاستاذ سیف‌الدین بن ابی بکر، ١٢١٨ سنه». تفسیر شیخ ابی سعید الحنفی تفسیرنی تمام ایتدکنده یازمش عبارتنی اوشبو مضمونده در: «قد وقع فراغ بید العبد الضعیفی عبداللطیف بن ادهم بن ابی بکر فی خدمة مولاه عابد بن عبدالعزیز فی قریة (اورناش تاش) فی اول رجب ١٨٠٨ السنة المسیحیة». دخی براورنده بویله مضمونده یازمشدر: «عبداللطیف بن ادهم بن ابی بکر فی خدمة استاذی المحترم سیف الدین بن ابی بکر الشنکاری ١٢١٨ سنة ببلدة (صبا) حماها الله تعالی». کتبخانه‌سنده اولان کتابلرینک حسابی حقنده کندی قلمی ایله یازان دفتری بودر: صرفهوای، شرح عبدالله، زنجانی، عوامل، نموذج، ایساغوجی، نعمان، بردعی، حسینیه، علی الفردی، طاشکپری، موسی البرکاتی، حمزه، منلاجامی، عبدالرحمن، مولوی تکله، میرسید، تلخیص، مطائی، تهذیب، میرزا زاهد، چغمنی، شرح عمر النسفی، منلا احمد، جامع الرموز، چلپی علی شرح الوقایة، شرح خلاصة الکیدانی للتفتازانی، شرح خلاصة الکیدانی للقهستانی، فضائل الصلواة، قواعد قران، بستان الفقیه، مجالس الشهور، نصاب الاحتساب، میرسید الفرائض، شرح امالی، اصول عشرة، توضیح، عصام الدین، ابن حجر اصول الحدیث، تلویح، مولوی حاشیة توضیح، بهجة النظر شرح توضیح الفکر، شرح الوقایة، فتاوی هندیة، ملاجلال، شرح آخوند فیضی علی قره باغی، شرح المواقف، مولوی عبدالحکیم حاشیة السید، خادمی، کفایة الشعبی، خالصة الحقائق، عین العلم، توضیح الأسرار، الاشباه والنظائر، ابن ملک، عضدیه، تهافت، مانب الغربی، میزان العمل، ترتیب العلوم، تفسیر ابی السعود، تفسیر اعراب، طبقات حنفیه، محمد صادق، حاشیة شرح الشمسیة، متن تلخیص، ثبات العاجزین، اخلاق عضدیه، افتتاح، کتاب الموجز، روایی [illegible]

عبداللطیف حضرت طرفندن ترتیب ایدلمش وکندی قلمیله یازلمش تخمینا ایکیوز کاغددن عبارت اولان برمجمعی حاضر کوز اوکمزده در. اوشبو مجمعده بعض فارسی وترکی شعرلر اولوب، عبدالرحمن بن عبدالرحیم

الاوتزایمانی‌نك ایکی عدد رساله‌سی وغیر قسقه قسقه تألیفلر واردر. بر جمله‌دن امام سیوطی‌نك قبر سؤالی حقنده اولان رجوزه‌سی، جلال‌الدین الدوانی نك سعد الدین الاستربادی یه یازمش افعال عباد حقنده اولان رساله‌سی، قطب‌الدین الرازی‌نك تحقیق الکلیات حقنده اولان تألیفی، دوانی‌نك ایمان فرعون حقنده اولان رساله‌سی. علم طبده مشهور اولان الموجز کتابی وغیرلر واردر. بعض اورنلرنده اوشبو روشده تاریخلر هم وار: «۱۲۰۶ ده صبا قریه‌سنده ۲۱ نچی حمله‌ده عبداللطیف بن ادهم بن ابی بکرفی مدرسة مولانا سیف‌الدین بن ابی بکر الشنکاری. تم منقولا مما کتب مؤلفه مولانا واولانا نجم الزمان عبدالرحیم بن عثمان البلغاری علی ید الفقیر عبداللطیف بن ادهم لاجل ملا عبدالرحمن بن عبدش الصباوی». بوندن باشقه دخی اوشبو رساله واردر: ۱) بسم‌الله الرحمن الرحیم. الحمد لله آجلا وعاجلا والصلوة علی نبیه وآله کاملا وفاضلا اما بعد فان الفاضل الجامع بین العلوم العقلیة والحاوی بین الفنون النقلیة صدر الافاضل وبحر الفضائل العلامة الدوانی الصدیقی استاذ الامام (کذا) النحریر صاحب البیان والتقریر مجمع الفضائل المتأخر (کذا) استاذ الافاضل والاکابر مولانا خواجه جمال وهو استاذ الفاضل العالم العامل الکامل حاوی صفوة الفضائل بحر الندوی (کذا) والفواضل مولانا میرزاجان وهو استاذ الفاضل المحقق والبحر الکامل المدقق حلال المشکلات الدینیة مدفاع الشبهات الیقینیة مولانا یوسف القراباغی وهو استاذ مولانا قطب الطالبین وغوث السالکین سلطان الشریعة وبرهان الطریقة قدوة ارباب التقوی واسوة اصحاب الفتوی جامع مکارم الاخلاق مرضی الشمائل فی الافاق عالم المعقول والمنقول امام الفروع والاصول حاوی حقائق علمی الباطن والظاهر المدعو بین العشائر (کذا) بمولانا شریف وهو استاذ صدر الافاضل وبدر الافاضل (کذا) شیخ الفنون الاولیة امام العلوم العربیة علامة فی المعان والبیان فرید ماهر فی التحقیق والتبیان ذی الفضل الجلیل عدیم النظیر فقید المثیل المولی المشهور باخون (کذا) عنایت شیخ وهو استاذ الفاضل الکامل العالم العامل عارف الدقائق واقف الحقائق صاحب البیان فصیح اللسان ناظم الشعر الرائق ومنشیء النظم الفائق مجمع الاخلاق الزکیة ومحرز الاداب السنیة مشهور الافاق مرضی الاخلاق

نخب الاعالى مختار الموالى شيخ الاسلام والمسلمين المولى محمد هادى خواجه المشهور بايشان استاذ وهو استاذ ابنه مولى الفاضل (كذا) استاذ الزمان فارس ميدان بقية السلف قبلة الخلف حلال المشكلات الدينية وكشاف الشبهات اليقينية (كذا) حافظ قوانين الفروع والاصول ضابط مسائل كل الفنون من المعقول والمنقول زبدة ارباب التقوى وعمدة اصحاب الفتوى واقف بينات الشرع وآيات التنزيل وكاشف مخدرات الكتاب بالتفسير والتأويل صاحب الذهن الوقاد ذو الفطنة والطبع النقاد ملاذ الجمهور شفاء الصدور شيخ الاسلام والمسلمين برهان الشريعة والدين المولى عطاء الله البخارى وهو استاذ الفاضل الكامل حاوى الاصول والفروع من كل الفنون المسمى بمولانا سيف الدين بن ابى بكر البلغارى وهو استاذ الفقير العبد الذليل الغريق فى بحار الجهل العليل عبد اللطيف بن ادهم بن ابى بكر البلغارى.

ملاحظه: ظنمزه كوره اوشبو رساله، بخارا طرفنده اولان عالملر طرفندن تأليف ايدلنوب، فقط آخرنده اولان ايكى جمله، صوكره‌دن بو مملكتده منسوب اولان برى طرفندن الحاق ايدلمشدر. زيرا بو كبى مبالغه واولچاوسزلقلر ماوراء النهر خلقينه مخصوص اولان بر عادت ايدكى هر كيمه معلومدر. اگرده بونده اسملرى مذكور اولان حرمتلو ذاتلر، قبرلرندن قاپتوب ده اوشبو رساله‌نى كورمش اوله‌لر ايدى، الك الك، رساله‌نى يازان ذاتى تابوب اولندن قلمنى آلوب صندروب تاشلارلر وبونكله برابر: «اى ميزانسز آدم! كله چك كونلرنده سؤال وحساب اولنه‌چق كيمسه‌لر بويله صفتلنورلرمى؟ بوقسه بويله مدحيه‌لره بزلرى رضالر ظن ايتدكمى؟ ملت اسلاميه‌گه بويله خدمتلر ايدن ابراهيم النخعى، شعبى، اصمعى، اعمش، ابن جريج، اوزاعى، ابو عوانه، زهرى، شريح، مسروق، نضر بن شميل، وكيع بن الجراح، طحاوى، كرخى، مزنى، بويطى، ابن بطال، داود الظاهرى، ابن عبد البر، ابن جرير وغيرلر، ساده اسملر ياكه عادى لقبلر ايله ذكر اولنسونلرده بزلر حتى آنلره شاكرد اولميه استحقاقمز اولماديغى حالده بو كبى بيوك مدحلرى تاشمقده اوله‌چغز؟... والله بو شىء بزلردن اولماز، بوكا رضا اولمق صبيلقدر!..» ديرلر ايدى.

واقعا معصوم اولميان عادى عالملر بو كبى لفظلر وبو كبى تعبيرلر

ایله ثنا اولنور لر ایسه ، اصل ثنایه لائق اولان پیغمبرلر علیهم السلام حضراتلری نه کبی ره‌ورلر ایله مدح اولنه چقلردر؟ . زیرا آنلر ، نه بر درجه ونه بر عرب سوزی قالمامشدر . عالملرنی مدح ایلمک گوزل ، لکن بونک ده بر معلوم درجه‌سی واردر . انسانلرک حرمتلری ، حقلرنده اولان مدح کلمه‌لرینه نظرا دگل بلکه دنیایه کوسترمش اولان خدمتلرینه کوره اولچانور .

- عربلرده (ابو العباس ، ابو العیر ، طرد طیل طالیری بلک بلک اسمنده [۱] بر کیمسه اولوب ، شهرتی‌ده آنجق اوشبو کولکو اولان اسم سببندندر ، یوقسه باشقه چه بر کمالت ایله معروف اولمامشدر . (الجاحظ دیه‌ده‌کنیه ایدلن ایکنجی بر عالم هم واردر . بو صوکغیسی الوغ و کچوک حتی مکتب بالالرینه قدر معلوم اولدیغی حالده اولکیسنی بیلان آزدر . بوندن اکلاشلر یغنه کوره فضیلت ، یازوم بیتدن عبارت اولان مدحیه‌لر وبر سطر اولان اسملر ایله دگل بلکه هنر ایله اولور . ملاحظه بونک تمام اولدی .

۲) ذهب الفقیر (عبداللطیف بن ادهم) فی اول خروجه الی المدرسة الی خدمة مولانا معاذ رحمه الله تعالی (ف) ابتدأنا (فیه الدرس) من التصریف وکنا فی خدمته نصف سنة ثم ذهبنا الی خدمة مولانا عبدالرشید بن ایمانقلی (لا) تاشکچوی ثم ذهبنا الی خدمة مولانا الشیخ الحاج ولید حسن شیخی الغزانی المتوفی بها ثم ذهبنا الی خدمة مولانا سیف الدین بن ابی بکر الصباوی ثم ذهبنا الی خدمة مولانا عابد بن عبدالعزیز اورناشباشی ثم ذهبنا الی خدمة مولانا نعمة الله النلاساوی وکنت فی خدمته شهرا ونصف شهر ثم ذهبنا الی خدمة مولانا الفاضل العالم النحریر حاوی الاصول والفروع المولی عبدالرحمن بن محمد شریف وکان رحمه الله تعالی ذکیا کیسا حافظا للقرآن قوی الحفظ کامل الذهن سلیم القوی صحیح البدن ذا غیرة ومروة حتی کان یخاف منه الاکابر والفجرة وکان عالما لجمیع الفنون من الاصول والفروع بدقائقه وحقائقه ، وعاملا بعلمه متقیا غنیا مستغنیا عن الخلق مفتقرا الی الحق وکان رحمه الله موزون الحرکات موزون السکنات یهتم بامور الدرس ولم یترک الدرس یوما مرشدا ناصحا ینصح تلامذته ویدعو (ل) هم ویرشد هم

[۱] فوات الوفیات . ج ۲ ص ۱۷۳ .

الى الحق والى صراط مستقيم وكنت فى خدمته استفيد من علمه بقدر طاقتى. اللهم انى اسئلك علما نافعا وعملا مقبولا وارحمنا واغفرلنا ولوالدينا ولاستاذنا اجمعين يا معين ! . . .

حاجى بغدادى طرفندن ويرلمش اولان اجازت يازوى اصل نسخه‌سندن اوله‌رق اوشبو برده نقل اولنه‌در: بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى انزل على عبده الفرقان. وبين فيه الاحكام والامثال والعبر والحلال والحرمان (كذا). والصلوة والتسليم على رسوله المبعوث على الانس والجان وهو محمد ابن عبدالله سيد ولد عدنان (كذا). وعلى آله واولاده واصحابه. وخلفاء الراشدين (كذا) من بعده الى انقراض الدوران. وعلى الاربعة المجتهدين فى الدين والفقه وعلى سبعة المجتهدين (كذا) فى علم القراءة وراويهم (كذا) وتلميذهم (كذا) من الاستاذين (كذا) الى الآن. بعد (كذا) اقول العبد (كذا) الضعيف النحيف الادون من عبادالله (كذا) الهادى وتراب اقدام المسلمين من الشهر بين والبادى (كذا) اعنى الحاج ولى الدين بن الحاج حسن الدين المرحوم البغدادى انى قد اعطيت الاجازة بالطوع والرغبة لاستعداده على ولدى عبداللطيف بن ادهم لتعليم القرأة من الكلام المجيد على الطالبين الراغبين فى علم القرأة واجتهد با جتهاد تام بلا تعسب (كذا) ولا تهور ولا حدر ولا طمع (كذا) بان يقول بقول لين وتكرار مبين ليفهم التلميذ بفهم كامل ولا يقول من عنده بل يقول من كتب القواعدات (كذا) المتداولات والعبارات الواضحات لانى هكذا رأيت وسمعت عن الاستاذين من الموثقين فى هذا الفن واعلم ياولدى هذا اذنى لك لتعليم القرأة واذن الله ورسوله (كذا) لانى مأذون عن استاذ الاستاذين المجودين واعلم المتبحرين وافصح المقررين الملقب بشيخ القراء فى بغداد دار السلام صانها الله تعالى عن البليات والالام اعنى به مولانا الشيخ عبدالقادر افندى البغدادى وهو ماءذون عن استاذ الاستاذين ومرشد السالكين ومربى الطالبين واعلم العلماء فى عصره وشيخ القراء فى شهره (كذا) واقرأ المجودين فى دهره الشيخ عبد الله افندى الاعمى المقرئ غفر الله ذنوبنا وذنوبهم وستر الله عيوبنا وعيوبهم واحشرنا ولسائر المسلمين (كذا). حررت هذه الوثيقة (كذا) فى تاريخ القمرية (كذا) فى ١٢٣٢ سنة

اثنی وثلاثین ومأتان (کذا) بعد الالف عن (کذا) هجرة من له العز والشرف فی سبع وعشرین من شهر شعبان المعظم وفی تاریخ الشمسیة فی سنة سبعة عشر وثمانمائة والف فی غرة برج اسد (مهر واوقولماز صورتده ایدی!).

۱۶۵ — زین العابدین بن عبد الله بن یار محمد الیولقی.

(یولق) قریه سنده شیخلک ایدوب، آلتمش اوچ یاشنده ایکن وقتنک ایکیوز قرق یدی (۱۲۴۷) تاریخنده شهر ربیع الاولده وباءده وفات اولدی. اصلی خان کرمانندن اولوب، بخارا، کابل طرفلرنده سیاحت ایتمش، وفیضخان بن خضرخان حضورنده تربیه لنوب طریقتده مأذون اولمشیدی. عبد اللطیف بن ادهم ایله دوستلق ومحبت اوزرنده عمر کچرمش وآنک وفاتندن آز کونلر صوکره قالوب، ارتحال ایتمشدر. اوغللری: نجم الدین، فخر الدین، مفتاح الدین، در. مفتاح الدین، عبد الرشید آولنده امام اولوب، قرق بشنچی یاشنده (۱۲۶۵) سنه هودننده وفات اولدی. صالح اسمنده اوغلی قالدی.

۱۶۶ — محسن بن بیکقل بن ابراهیم الشاشی.

اصلی ساری کوکشای مضافاتنده (یانق شاشی) قریه سندندر. آتاسی بیکقل، قزان مضافاتنده (آشط) قریه سنده امام ایدی. محسن بن بیکقل، آخوند فتح الله بن الحسین الاوری حضورنده تحصیل ایتدکی صوکنده بخارایه واروب (کرمینه) ده قاضی اولدی. ایکیوز قرق یدنچی (۱۲۴۷) تاریخنده وباء عام ایله وفات اولدی. بخاراده اعتبار وقبولیت کسب ایدن قزانلیلرک اک مستثنالرندندر. شاگردلری: حسن الدین بن بشیر التونتاری، فخر الدین بن بیکمحمد الایشی، فخر الدین بن ابی یزید الاتنوی وغیرلر.

۱۶۷ — ولی الدین بن حسن البغدادی.

حاجی بغدادی دیمکله مملکتمزده مشهور ونامی بو کونه قدر معروف اولان حافظ قرآن

ومقرئی در. دار الخلافة (بغداد) شهرنك (۱۱۶۹) ییلنده دنیایه کلوب، مذکور شهرده برقدر تحصیل ایلمشیدی. (۳۳) یاشنك ایکن وقتنك (۱۲۰۲) تاریخنك سیاحت قصدیله بغداددن چقوب هندستان، خراسان، مملکتلرنك بورروب بخارایه واردی، وآندن (یایق) یلغه‌سنی کچوب اورنبورغ شهرینه کلمشدر. وآندن (سعید) قصبه سینه کلوب، ایکی مناره‌لی اولان جامعنك امام اوله‌رق ایکی ییل طوردیغی صوك بعض بر حاسدلرینك سعایتی سببلی جاسوسلق ایله تهمت ایدلنوب، قرق کون محبوس قالمشدر. خیانتسز ایدکی معلوم اولدیغنك اولـکی، حالنچه طورمقده، یا که کیتمکده اختیارلی اولدیغی اعلام ایدلمکله، بخارا طرفینه یوللانمش وکابل شهرینه واروب، بعض بر عزیزلر ایله صحبت ایتمشدر. صوکره تکرار (سعید) قصبه سینه کلمکله دیوانده قید ایدلمش ومذکور ایکی مناره‌لی جامع اوزرینه رسما امام اولمشدر. فراغت وجمع خاطر ایله تعلیم قرآن شریفی ایدرك ایکیوز یدی (۱۲۴۷) تاریخنده شهر ربیع الاولده وفات ایتدی، یاشی سکسان دورت حدودنده ایدی، دییورلر. مولود رسول الله حقنده منظوم اوله‌رق ترکی بر کتاب یازوب، آخرنك (سرگذشته حاجی) سرلوحه‌سیله کندینك ترجمهٔ حالنی یازمشدر. مذکور کتابك ابتداسی بویله‌در:

الله آدین ذکر ایدرم اولا
واجب اولدر جمله اشده هر قله
الله آدی اولسه هر اشك اوکی
هر گیز ابتر اولمیه آنك صوکی

سرگذشته فصلنده اوشبو بیتلر واردر:

بیکده ایکیوزده ایکی تاریخك
اون بیشینجی اشهر ذوالحجه‌نك
ایلدم بسم الله تکرار یاد
ترك اوطان ایلدم عزم بغداد
باشده کلدم کوزوبن دمبدم
تا که روشنده ترابنده قدم
نهر یایقده وار ایکن بر حصار

توبلنور «اورنبورکی» آڭا اشتهار
طورماغی آنده چون جزم ایلدم
شهر «اورنبورغ» دیه عزم ایلدم
اول زمانده ویردیلر بڭا خبر
بو یاقینده قریه‌ء «قارغالی» وار
بیڭدن آرتق وار مسلمان خانه‌سی
هب قرا مسلمان کاشانه‌سی
یدی مسجد هر برسی بامنار
کیمی تاشدن، آغاچدن استوار

بونده تحریر سبب بودر یقین
بو قرندن صوك کلور آخر قرن
آنلره مخفی بو عبرت نامه‌لر
اوقویه چق حالدن آگاه اوله‌لر

کندی قلمیله (١٢٣٤–١٨١٩) تاریخنده عبدالناصر بن ملا سیف الله نام کیمسه‌یه یازمش اولان اجازت نامه‌سی کورلدی ایسه‌ده، عبداللطیف بن ادهمه یازمش اولان اجازت نامه‌سیله نقطه بالنقطه موافق اولدیغندن بو یرده کوچررگه حاجت کورلمادی. اصل اجازت نامه‌سندن نقل ایدلن بر قاچ نسخه‌لرده «وهو مأذون عن استاذ الاستاذین . . . . وهو مولانا الشیخ عبدالله الاعمی المصری» صورتنده یازلدیغی حالده، کندی قلمیله یازلانلرده «المصری» یرینه «المغرئی» صورتنده یازلمشدر. تحریری لحن وخطالردن خالی دگل ایسه‌ده یازوی کوزل ومرغوبدر. فقط مهرنده یازلان سوزلر، اوشانداق امضاسی اوقورلق بر حالده دگلدر.

شاگردلری: حبیب الله بن رحمانقلی؛ بونك طوغمه‌سی آخوند عبدالناصر

رحمانقلی البیگی ، فضل بن ابراهیم الکیموی ، رحمت‌الله بن عبیدالله
کیزلوی ، طاهر بن سبحان الدقرئی ، عبدالجبار بن عبدالکریم الالمتی ،
الدین بن سیف الملك السعیدی ، عبدالغفار بن عبدالحمید التونتاری ،
ین بن محمد الکرمانی ، محمد بن حمید القزانی ، محمد صفی بن عبدالنصیر
دایی ، الحاج علی بن ابی بکر الحاجطرخانی ، عبداللطیف بن ادهم
بولقی ، عبدالناصر بن سیف الله ، عبیدالله بن ابراهیم البیرکوی محمد
ین بن مستقیم السپایی وغیرلر . بیرکوی‌یه اولان اجازت نامه‌سنی (١٢٣٢ —
١٨١) ده (٢٧) نچی شهر رمضان واول اسد تاریخیله یازمشدر . سعید
یه سنلك خاتون آلوب بالالری اولدی . قبری ده سعید ده در .

بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی : « کرچه علوم عربیه‌ده کامل ماهر دگل
دی ایسه‌ده علم قرأتك کامل استاذ ایدی ، داوشی بخشی وکویلری خوش
دی ، زماننك اولان مقرئلرك شیخی ، صالح وعفیف ایدی ، کوکلی درست واعتقادی
امت ایدی ، حج وجناب رسول اکرم حضرتلرنی زیارت ایتمشیدی ، سعید
بیه سندن (١٢٣٦) تاریخنده بخاراده اولان حسین بن محمد الکرمانی‌یه اجازت
یه یبارمشیدی ، بخارانك مشهور مقرئلری اولان عبدالباقی ایله حافظ عشور
کیمسه‌یه شاگرد اولوب ، قرأتلرنی ترمیم ایتمشلر ایدی ؛ هر بر شهرده
صوصا بزم (بلغار) و (قزان) بلده‌لرنده وآنلره تابع قریه‌لرده اولان مقرئلر ،
غریدن طوغری‌یه ویا که آنك شاگردلرینه شاگرد اولمشلردر » دیمشدر .

١٦٨ — زین الدین بن هاشم بن تلکای بن بایقرا بن ردولت بن طولیار .

اوفا توابعنده اوزن یلغه سنلك (ایدلبای)
یه سنده امام ومدرس اولوب ایکیوز قرق یدنچی (١٢٤٧) ییلك یاشلگنده
ات اولدی . باشقرد طائفه‌سندن ایدی . استاذی سعدی بن مقصود الاتاوی
اتونی ده مذکور استاذینك قزی فرحنازدر . بونك وفاتنده اوشبو خاتونی
ر طوغمه‌سی اولان دینمحمد بن هاشمه وآنك وفاتنده باطرشا بن خرمشاه
سنلك مؤذنه نكاح اولنمشدر . زین الدین حضرتنی ، عینان بن ولدان
الاتاوی : « دنیادن معرض ، مولایه مقبل وشبهه‌لردن متورع ایدی » دیه
ما ایده در .

۱۶۹ — معاذ بن بیکمحمد القرامالی. استرلیناماق مضاف
(قرامالی) قریه‌سنندندر. اورنبورغ یاقیننده (ایلك) صوی بوینده او
(یاتکا عمر) آولنده شیخلق ایدوب، ایکیوز قرق یدنچی (۱۲۴۷) ب
دورتنچی جمادی الاخری ده وفات اولدی ومذکور قریه ده دفن اولند
اوشبو قریه‌اهلی بر حادثه سببندن باشقه بریره کوچوب کتدکلرنده اورن
روس خلقی برلشوب قریه بناء ایندیلار وشو سببلی معاذ حضرتنك قبر
مجهول اوله‌رق قالدی. قریه خلقی کوچد کندن صوك، مسجدلاری قر
سنه‌دن آرتق اورننده طوروب، اخیرنده (ایلك تماغی) اسملو قریه
کوچرلوب صالندی، دیورلر. استرلیناماق توابعنده (طوقای) قریه سن
مسعود بن زین العابدین حضورنده تحصیل ایدوب، سعید قصبه سنده ول
ایشان بن محمد الامین حضورنده تربیه‌لنوب تصوفدن مرخص اولدی. صوك
(بخارا) وآندن (کابل) ه واروب، شیخ فیضخان بن حضرخان صحبتنه ایرشدی
بو مملکتنه کلدکنده (اور) شهرنده داود آخوند نام کیمسه عصرنك منشور
اوله‌رق امامتلك ایلدی. صوکره (یاتکا عمر) آولینه هجرت ایدوب
وفات ایلدی. یازوب تمام ایلمش بر شرح عبدالله آخرنده بو یله ثبت ایلمشدر
«صاحبه ومالکه معاذ ملا بیکمحمد اوغلی، یازلدی (۱۱۹۶) نچی ییلن
(طوقای) آولنده ملامسعود حضرت ملا زین العابدین اوغلی مدرسه سنده،

شاکردلری: عبدالخالق بن عبدالله بن طاهر بن امت، عبداللطیف
بن ادهم الیولغی، سعدالدین الناشلی وغیرلر.

خاتونلری: حکیمه بنت عبدالرفیع بن بیکمحمد البیلا غوری، شمس النسا
بنت عبدالرفیع، شهربانو بنت بیرم علی العمری، در.

بالالری: محمد الباقی، عائشه، فاطمه، رضیه، محمد عارف، در
معاذ حضرتنك ترجمهء حالنی بیلوچیلر: «عالم، متفنن، متقی، منشرع، بر
ذات ایدی، دیورلر.

۱۷۰ — شمس الدین بن عبدالرشید بن عثمان بن
عبدالقادر. ایکیوز قرق سکزنچی (۱۲۴۸) سنه‌ده مصر القاهره‌ده وفات

ی. اصلی (قشقار) قریه‌سندن اولوب، بخاراده تحصیل ایتمشیدی. بو
ه قایتدیغنده (تاشکیچو) قریه‌سنده بیوك بر شهرت ایله درس ایتدی؛
ره حج نیتیله سفر ایدوب، مصر القاهره ده ابراهیم پاشا (۱۲۹۵) ده
ر) ایله صحبت ایلدی. مصر القاهره نك دار الفنوننده (؟) فارسی
ی معلملگنده اولنوب، حج ایتمازندن مقدم وفات اولدی.

استاذلری: عبدالسلام بن عبدالرحمن القورصاوی، عطاء الله بن
البخاری وغیرلر. شیخی ابو اصالح الحاجی الترکمانی ایدی. عالم،
ن، ینکل طبیعتلی، گوزل صحبتلی، صاحب مزاح وبر قدر مسرف ایدی
ل سببدن کوب کیمسه لرك مالنی ضائع ایلدی؛ ابو النصر عبدالنصیر
رصاوی شریکلرندن اولوب، آنك حقنده اعتقادی بخشی وآنك طرفنی
ام ایدر ایدی، دیورلر. وفات اولدیغی کونده بوملکده (تاشکیچو) ده
ی عدد قزی ومصرده علی اسمنده براوغلی قالمشدر. آتا آنادن محروم
یتیم بالا اولدیغی حالده (تاشکیچو) قریه‌سنده ابو یزید بن ابراهیم بن
ك بن طوی خواجه اسمنده دولتلی برکیمسه تربیه‌سنده تحصیل علم وکسب
رت ایتمشدر. حتی مذکور ذات، بونك بخارادن قایتونده غایت مکمل
رتده مدرسه‌لر بناء ایدوب، حاضر ایتمشدر.

۱۷۱ — اسکندر بن علی بن آیط (عید) بن حسین ن حسن بن طویکلدی بن ایلتمر بن بیکتمر بن ف سید بن ایمین بن بای توکل بن آلدرغش بن کش بی بن اوس بی (الکس بی).

بوگلده مضافاتنده بیوك
رسلر. شیخلر وبو کونه قدر دوام ایتمکده اولان مدرسه‌لری ایله شهرت
لنان (بیرکه) قریه سنده، محمد قل بن تابای وفاتی صوکنده امام ومدرس
ه رق. ایکیوز قرق سکز (۱۲۴۸) تاریخنده محرم آخرنده یاخود صفر
ندا سنده (۱۸۳۲ نچی ییل ۱۷ نچی ایونده) یتمش بش یاشنده وفات
لدی. قبری بیرکه ده دره. بوکیمسه برنچه زمانلر محمد شریف بن ابراهیم

ایله بر مسجدده امامت ایدوب، صوکره اوچونچی مسجد بناء ایدلمکله
شرینی اورایه کوچردی وبو ذات ده یالـکزی قالدی. محمد شریف
ابراهیم، اسکندر بن علی، مصطفی بن احمرنام اوچ ذاتك مدرسه‌لری
اورنده فقط کندیلرینک حجره‌لری آیرم ایرم بنالرده اولنمش وشول
شاکردلری تربیه ایدر اولمشلردر. محمد شریفی هجرت ایتمکله، مص
بن احمر ایله اسکندر بن علی وفات اولمه‌لریله، بو مدرسه‌لرك جمله
اوچونچی مسجد امامی ومحمد شریف بن ابراهیمك خلفی اولان عبیدالله
ابراهیم تربیه‌سینه قالمشدر. اوشبو مدرسه‌لرتا شول کوندن بو زمانه قد
علم طالبلری ایچون بر ملجاء اولمغله، بر بری صوکنده نوبت اوزره
چوق فاضل مدرسلرده نشر معرفت ایتمشلردر. جزاهم الله خیرا.

بالالری: محمد، احمد، محی‌الدین، در. وبر چوق قزلری
اولوب، بونلردن بری (کرکشلی) قریه‌سنك شرف‌الدین بن یرکای نکاحنده
وبری (اورص صو) قریه‌سنده باقی ملا نام کیمسه ده وسیك اسمنده اولا
دخی بر قزی بیرکه‌ده عبیدالله بن ابراهیم نکاحنده ایدی. بیرکه‌ده، اس
تا بو کونه قدرقالان اسحاق بای، اوشبو ذاتك برطوغمه‌سی اولوب، هن
امام ومدرس اولمه‌سی‌ده اوشبو اسحاق اجتهادی سببلی اولدیغی سویلنور
مسعود افندی: «اسکندرحضرتك استاذلری بزه معلوم دگلدر. فقط سیا
بر آدم اولوب کوب اورنلرده یورمشدر، اورتا درجه‌ده علمی اولوب
تقریری آچیق، شاگردلرایچون درسی فائده‌لی اولدیغی آڭلاشلنور» دیبور

اسکندر ایله اسحاقك دخی فیض‌الله اسمنده بر طوغمه‌لری اولوب
بو هم بیرکه‌ده فیض الله بای دیمکله مشهور اولمشدر. الك اللك فیض‌الله
وآندن صوك اسحاق وآندن صوك اسکندر وفات اولدی، آره‌لرنده ده یالـکز
ایکیشار ییل مدت وقت اوتدی، دیبورلر.

۱۷۲ — مصطفی بن مرتضی بن محمدقل بن ممتای بن طوتیك المندشی.

قزان مضافاتنك (مندش) قریه‌سنك امام ومدرس
اولوب، ایکیوزقرق سکزنچی (۱۲۴۸) سنه‌ده شهر رمضان المبارکده (۷۰)

ينده ايكن وقتنده وفات ايتمشدر. بخارا، كابل، وهندستانك مشهور
ﺑﻴﺮلرنك اوزن مدت سياحت ايتمكله اوچ مرتبه حج ايلدى. بالالرى:
عبدالله، عبدالرحمن، در. قبرتاشينه اوشبور وشلك عبرتلى سوزلر يازلمشدر:

«لقد نظرت على القبور فما ميزت بين العبد والمولى.

صانمه باقدم حاجى مصطاينك قبر تاشيه
سنك عبرتدر، دوقونور هركشينك باشينه

كان اماما عالما ومرشدا كاملا وغنيا سخيا وورعا تقيا وشيخا نقيا».

عبدالله نام اوغلى، بخاراده تحصيل ايتدى، وبرقدر ييللر حرمينده مجاور
اولدى، صوكره (۱۲۶۶) تاريخنك جده شهرنك وفات اولدى. بايمراد
بن محرم المنكارى شاكردى ايدى.

۱۷۳ — عابد بن دوكى بن زاهد الدينسى.

بو كلمه نوابعنك (دينس) قريه سنده امام ايدى. ايكيوز قرق سكزنچى (۱۲۴۸) ييلده وفات اولمشدر. استاذلرى عبدالرشيد بن يوسف آلاشطى، وغيرلر. موسى اسمنده بر فاضل اوغلى قالدى. كنديننك يازوب تمام ايلمش اولان بيضاوى تفسيرى بو كوننك بزم نوبتمزده در. هرنه قدر يازوى كوزل دگل ونسخه سى ده بر قدر خطالى ايسه ده، باصمه كتابلرى آلميه قدرتمز يوق وبو كبى عزيز اثرلرى كورميه هر تورلى سببلردن محروم ايكن بر وقتمزده والد ماجدمزك همتى سايه سنده بو نسخه يى الده ايتميه موفق اولدق وقدر الحال استفاده سيله مشرف اولدق. جناب الله مظهر عفو وغفران بيورسون!.
مذكور نسخه (۶۱۶) كاغد ده اوله رق اخيرنك اوشبو عبارت يازلمشدر:
«وقد وقع الفراغ فى مدة سنه من تسويد هذا التفسير الذى هو رئيس العلوم من هجرة النبى صلى الله عليه وسلم فى سنة ثمانية ومأتين بعد الف وفى اربعة وتسعين وسبعمائة بعد الف فى الرومية. فى (۱۴) شهر شوال فى وقت الربيع فى نجم جوزه فى (۱۴) يوم منه وهو الاربعاء فناسب القول الذى كنت اسمع من فى الاساتذة ما يبدأ شىء فى يوم الاربعاء الا ويتم ذالك الامر. ومسوده المسمى عابد ابن توكى من توابع البلغار. وهو ابن ثمانية وعشرين

سنة . . . . فقدتم فی قریة (دینس) من توابع البلغار واوفا وفی ناحیة
بو کلمة . (۱۲۰۸-۱۷۹۴) ده مای (۱۴) وجوزه‌نك (۱۴) کوننده تمام
اولدی » .

۱۷٤ — دولتشاه بن عادلشاه بن عبدالله بن بغدان

اصللری بوری مضافاتنده (بغدان) قریه سندندر . عادلشاه بن عبدالله (استرلیباش) قریه‌سنده امام ومدرس اولدیغی حالده سکسان یاشنه ایرشوب (۱۲۲۷) تاریخنده وفات اولدی . قبری معلومدر . (بالقلی کول) قریه‌سنده مشهور آخوند حسن الدین بن شمس الدین ، مینزله مضافاتنده (ورش مسلم) آولنده شمعون ملا ، بونك مدرسه‌سنده اوقومشلردر . شمعون ملا ایسه طقسان یاشلرینه ایرشوب میلادی ایله (۱۸۶۰) ده وفات اولدی . عادلشاه حضرتی عالم ، عامل وتدریس خصوصلرینه ماهر برذات ایدی ، دیورلر . یازوب تمام ایلمش برمطول نسخه‌سی آخرنده اوشبو عبارتی ثبت ایتمشدر : « تمت النسخة الشریفة علی ید عادلشاه بن عبدالله غفر الله ذنوبهما وقد کان افتتاح هذه النسخة فی تاریخ (۱۱۷۵) وکان ختمه (۱۱۷۷) » . بو اورنی یازدیغمزده ، عادلشاه حضرتك بر ایسکی مجمعی یانمزده اولنوب ، قوم آره سندن اینجو ازلمکده اولان بر کس کبی یازولرنی تفتیش ایدوب چقدق . بونده ایسه کندی قلمیله یازلان ایکی وصیت نامه‌سی واردر . بونلرك بریسی باشندن بربیت یاکه آرتق توشمش اولوب ، ایکنچیسی سلامتدر . اولندیغی حاللرنچه هر ایکیسنی بو یرده نقل ایتدك . برنچیسی : « . . . وسرقندن یخشی صاقلاب طوتارغه . صوراوچی کیمسه منفعت آلور ایچون ویروب بعد قایتاروب آلورغه . وبارچه سنی بر اورنده وبر یرده طوتوب . هیچ نسخه‌سی بر برسندن آیرلوب ، برکیمسه النده تأبیدلك اوزره قالمازغه . اوغلم دولتشاهنی متولی قیلدم واول نسخه‌لری یخشی صیانت ایدر ایچون ، اوزم اون صومغه آلب یغم تیمرلی کوك صندیغنی هم وقف ایتدم . مرور ایام ایله جهان سرایندن باقی سرایغه اوغلم دولتشاه هم کیدر اولسه ، اوز صلبندن وجوده کلمش اوغلم اولوب مدرسه‌یه مالی یتارلك اولسه آنك

ینده اولور. اگرده بویله اوغللر ایکی یا زیاده اولوب هر بری مدرسه
وتوب مؤمن ومسلمانلره منفعت ویروچی اواسه‌لر، اول وقت اوز حاللرینه
ناسب اولان نسخه‌لری تناوب اوزره آلوب فائده‌لنورلر. اما ورثه‌لرم
وزوارثلرینه میراث ایتماسونلر، بلکه اورنینه قویسونلر. صلبمدن صوك
وك نبیره‌لرم بومنوال اوزره متولی اولوب عمل قیلورلروان سفلوا. اگر
ریتمدن متولی اولوب اوزی فائده‌لنورلك کیمسه اولماز ایسه، منفعت
وررلك عالمه ویروب فائده‌لندرر وصوکره کیرو قایتاروب آلور. حتی
رور ایام ایله مندرس اولانه قدر بربرندن آیرلمای مجموعی بر اورنده
اولورلر. قایچان اجل ییلی ایسوب بنم عزیز عمرمی کیسوب، دارفنادن
دار بقایه کوچسه‌م وارثلرمه وصیتمدر: بزم مورثمزدن درهم ودینار قالدی،
دیه آره‌کزده نزاع ایتمیه‌لر. زیرا درهم، دینار جمع ایدوب صوکمه قویمق
بنم عادتم اولمادی. حق تعالی حضرتندن کفاف وخدمتچیه عاجز اولماز
قدر تلادم، الحمد لله حق تعالی بودمچه اوز فضلی ایله عاجز ایتمادی.
من بعد امیدم اوشنداقدر، سزلر هم شویله اوله سز. ینه وفاتم صوکنده
آقچه، وغیر ذاتلردن اوتوزصوم خیرگه تاراتوب ویتمش صوم فدیه ویره‌سز.
باقین آوللره خبر ایده سز. هم شول مجمعده بن مسکین ایچون باحللك اوتنه سز.
شول نمازمی اوقورغه اوتنوب وفدیه‌م ویرله چك عالم معتبر کیمسه اوله،
نمازم، روزه‌م، واجب قربانلرم، زکاتم، عشرم ایچون دور ایده‌لر.
اوشنداق بر قاچ دور حقوق الناس وغیبت هم فاحش سوزلرم ایچون،
اهل بیت، اوغل وقزلرم حقنده اولان تقصیراتم ایچون دور ایتدره سز.
کوز گناهلرم، حنث یمینم ایچون هم ایتدره سز. بن غریب نا تواندن
صادر اولمش معصیتلردر، ایمدی پشیمان اولدق، لکن وقت اوتدی
قایتاچق دگل، اماسزلر غافل اولمیه سز. یاشلك وقتی شیطانك ایمش،
آز عمرمزی چوق صاندق، اما چوق دگل ایمش ییل تیك اوتدی کتدی.
فدیه‌می قبول ایدنلر، فقیرلر، صالحلر، نماز اهللری اوله‌لر. حریص جهان
وطمعلی اولمیه‌لر. بن عاجز غریبی یاد اولنمش کناهلردن قوتقارر ایچون
اوله آنلرك هم حق تعالی کناهلرنی عفو ایدوب جنته کوندره. بزم کناهمز
آنلر اوستنه قویلماز، بلکه آنلر یالکز سبب اولورلر. قبرمك دورت

پوچماغنده دورت معتبر عالم اوطوروب بری سورهٔ یس وبری سورهٔ دخان
وبری سورهٔ الم السجده وبری سورهٔ ملك اوقویه‌لر وآنلره برر صوملق
ذاتلر ویره‌سز. بیك تهلیل اون ایکی کیمسه‌دن آیتدروب آنلره اوطوزار
تین ویره‌سز. قبرم اوزره کیرپیچ یا طاشدن بر بنا یاپدره‌سز. اخوان،
خویش وقارنداشلرم، دوستلرم قبرمی بیلوب خالص بنم ایچون قرآن
اوقوب دعاء قیلمقلری ایچون هم حیواناتدن صیانت ایچون. فناسی عجله
اولدیغی ایچون آغاچه اعتبار یوق. آنك حقی یوز صومدن طش اولور،
میراث بولوندکی وقت آنی اخراج ایدلنوب قالانی قسمت اولنور. اگرده
بررکیمسه بندن رنجو کوردکنی سویلرسه یا که نرسه‌سنی آلوب اونودوب
قایتارمای قالمش اولسه‌م هر نچوك اولسه‌ده رضا لندره‌سز. جمعه، عید،
قدر کیچه‌لرنده بنم ایچون تصدق قیله‌سز. نفل نمازلر، قرآن اوقوب
باغشلایه‌سز، بن ایسه ترك وقتمده سزك غمکزنی ییه‌م. رسیده اولمش اوغللرم!
نا رسیده قالان بالالرمه شفقتلی اوله‌سز، اوقودرغه اجتهاد ایدوب ایزگی
یوله کوندره‌سز، اوزکز هم ایزگولر سوزنی، قارتلر نصیحتلرنی طوته‌سز،
آنلره انکارکوزی ایله قاراب تیل اوزاتمیه‌سز، بنم یرمده آتالق ایده‌سز،
نا رسیده قالان بالالرمی آیرمیه‌سز. کینه دنیا معاشرتنده یوکچی اولمقنی عادت
ایتمیه‌سز، بوایسه آتامزدن وصیت ایدلنوب قالمشدر، بزهم تجربه ایتدك
پشیمانلق ییدك. سزلر تجربه‌ده ایتمیه‌سز، زیرا ناموافق اشه تجربه کرك
دکل. کتب الفقیر الی عنایة ربه الغنی الغافر عادلشاه بن عبدالله غفرالله
ذنوبهما برحمته ومنه. (۱٤) رجب (۱۲۰۳–۱۷۸۸) ییل (۲) نچی حمل».
بوندن صوك ایکنچی قلملر ایله: «مولانا داملا عادلشاه عزوشرفه حضرتلرینك
صحت زماننده اوزی تحریر ایلمش مذکور وصیت نامه‌نك صدقنی اشهاد
ایتدکنده حاضر وشاهد اولوب بن اخوند عبدالخالق عباس اوغلی، وهم
بن فقیر داملا ذوالقرنین » دیه یازلمشدر.

ایکنچیسی: «بسم الله الرحمن الرحیم. بن استرلیتاماق محکمه‌سینك
زیر تصرفنده اولان اصلی وطنم (بوری قازغان) اولوب، اون ایکی ییل
مقداری (استرلیباش) ایلنده اولان مؤمن ومسلمانلرك مسجد جامعلرنده امامتلك
ایدوب، حالمز قدر وعظ، نصیحت قیلوب، الله رضاسیچون اطفال مسلمین

وزره تعلیم ایتدکمزده (١٨٠٣-١٢١٧) ابونا ابوالبشر آدم علیه السلام ندن (٧٣١١) تاریخنده بن عاصی، جافی، ضعیف، نحیف، حقیر، دلشاه کچن عمرمزی خاطرمزه آلوب نصب عین ایتدك. اوتمش هفتادسنه برشوب بارچه‌سی بی فائده اوتوب فانی اولمش. صحائف دیواننزی افعال کند خیال باطللر ایله طولدردیغمزدن چوق پشیمان اولدق.

عمردن برکات، تندن سلامتلك، الدن مال کتدی، هیچ برسنی ینارو آلمق میسر دکل. اما حمد وثنالر حق تعالی حضرتنه مخصوصدر، ه‌سینه منت ایدوب اوطوز یدی بالا وجوده کنوردی. بونلردن (١٨)ی غل (١٧)سی قز (٢)سی سقط اولدی. (١٨) اوغلدن (٥)سی ترك ولوب، اوز قاشمزده بلاغته ایرشدیلر، سنت رسول الله اوزرینه کتخدا یدك، وبویولده لازم کلن مالاری تصرف ایلدك. قالان ایکی یاش اوغللرم مد حسن ایله محمد علی یه، آنلر مقدارنچه تملیك ایدرکه اراده قیلدم بسه‌ده طولدرمق میسر اولمادی، تهی دست اولدیغم اجلدن. الوغ اوغلم دولتشاهه (٣٦٢) صوملق، عبدالستارغه (٢٩٠) صوملق، فرحشادغه (٢٠٢) صوملق مال صرف ایتدکمدن وارثلرمه مال قالمامش، آز اولسه‌ده نم صوکمده قسمت اولنوب انقص بر انقص اوله‌رق مغبون اولماسونلر بچون الله بارنی اوزالم ایله قسمت وهبه اوزرنك تملیك وقبض ایتدردم. رچه مساوات اولمادی ایسه‌ده اوزالم ایله صحت وقتمك تملیك شرع شریفه وافقدر، ظاهرا متفاوت اولسه‌ده معناده متساویدر . . . . اوچ سنادبیکه‌لرم اوچیسی اوچ اوده طوروب ترکلك ایتدیلر. قزانلری قاشق آیاق کبی نرسه‌لری هر برنك واردر. اوغلم شریفدن قالان مالاری آناسی کچی خاتونم شفیعه‌گه‌در، بن اوز الوشمی ساقط ایتدم. اوغلم دولتشاهنی صی ایلدم. نه روشده یازمش ایسه‌م هیچ تغییرسز اداء ایده‌سن. اوزم باچوك تیوشلی ایدکنی بیلوب اشله‌دم، اشم مؤبد اولسون. کچی اوغلم محمد علی‌که نرسه چقارلمادی، آنی اوقورغه بیوردم، ماله مغرور اولوب اوقودن محروم اولماسون. اوشبو وصیت هم هبه نامه (١٨٠٣) ده باشلانوب (١٨٠٦) ده تمام اولندی، ایون ابتداسنك. عادلشاه بن عبدالله».

صاحب ترجمه دولتشاه بن عادلشاه، دولتشاه ایشان دیمکله معروف

ومشهور کیمسه اوله‌در. اول حالنده قزان مضافاتنده (قشقار) اسملو قریه‌د[ه]
وآندن صوك، اون طقوز سنه‌لر قدر (قورصا) ده امامت وتدریس ایل[ه]
مشغول اوله‌رق: «بو قزان یورتنك بایلرك زکاتلرنی کوب آشادم، ایمد[ی]
اوزم زراعت ایدوب، قول‌کسبم ایله معیشت قیلسه‌م ایدی» دیه اورنبور[غ]
توابعنده اولان (چبنلی) قریه‌سنه هجرت ایتمش واوراده ایکیوز قرق
سکز (١٢٤٨) تاریخنده (٢٢) نچی رجبده (١٨٣٢ دکابر ٣) یتمش بیش
یاشنده وفات اولدی. قبری مذکور قریه‌ده در.

استاذلری: عبدالرحمن بن محمد شرینی الکرمانی وغیرلر.

شاکردلری: ابراهیم بن عبدالنصیر السعیدی، صالح بن سیف‌الله
الجرشوی، نعمت‌الله بن عبدالرحیم الپنزوی وغیرلر. بخارایه واردیغنده
شیخ ابو صالح الخلجی الترکمانی حضورنده تربیه‌لنوب، طریقتده مأذون
اولدی وبو دیاره کلدکنده مرید تربیه‌سیله مشغول اولدی. هبت‌الله بن
سید بطال ایله نعمت‌الله بن عبدالرحیم نام ذاتلر، شیخاقده کندینه خلی[فه]
اولدیلر. [illegible] (١٢٠٦) [illegible] (١٢٣٦) [illegible]

خاتونی، قزان مضافاتنده (ماملش) قریه‌سنك عثمان بن عبدالله قزی
شمسیه نامنده ایدی. اوغللری: معتمد شاه، محمد صادق، عبدالله، عبیدالله،
احمدشاه، عبدالرحمن، عبدالعلام؛ قزلری ده: صالحه، لطیفه. عزیزه
وغیرلردر. عبدالله دولت خدمتنده اوله‌رق یکرمی بیش ییللر قدر کانتون
اولدی. عبدالعلام، (١٢٤٥) حدودنده دنیایه کلوب بو کونده (ایلك)
شهرنده امام واخونددر. احمدشاه بخاراده تحصیل علم ایتدکی وقت وفات
اولدی، دییورلر. صالحه، (قالقاش) قریه‌سنك مفتاح‌الدین بن قایبقل نام
بر فاضل کیمسه‌ده؛ لطیفه، (قوغاناق) ده تمور بك آخوند ابن ولدانده،
عزیزه، (ضیاباش) قریه‌سنك عبدالسلام آخونده ده؛ وبر قزی نعمت‌الله بن
عبدالرحیم الپنزوی نکاحنده اولمشلردر. اوغلی عبدالعلام حضرت خبرینه
کوره، دولتشاه ایشان حضرتلری بخارا شهرینه الك مرتبه اوله‌رق اوقور
ایچون واندن صوك ایکی دفعه شیخ ترکمانی ایله کورشور ایچون جمله‌سی
اوچ مرتبه وارمشدر. شیخ ترکمانی طرفندن ویرلن خط ارشادی، اوشانداق
تورلی وقتلرده یبارمش مکتوبلری وبونلرله برابر عزیز وغایت نادر کتابلری،

ك ذاتلر طرفیدن کلن حسابسز خطلر، جمله‌سی (١٨٧٩) تاریخنده (ایلك) رنده اولان یانغین وقتنده یانوب تلف اولمشلردر.

وفات اولدیغنده، هبت‌الله بن سید بطال نام خلیفه‌سی (مجمع الآداب) ملو ترکی ومنظوم کتابنده گوزل صورتده مرثیه‌سنی یازدی، ابتداسی سه بو یله‌دره:

ایا دوستلر کلك عبرت آلك بو فانی غداردن
ضرری صدهزار آرتق دخی زهری بتره‌ماردن
ییلان صؤقفان ششار اوتارجهان صوقغان اولوب کیدی
آنکا افسون اثر ایدر، بولنماز بوکا تیماردن
آغونی افعادر ساچان آنك ده دفعیدر آسان
هم آندن قورتلور قاچان قوتولغان یوق بوخوانخوردن
زهی عبرت، زهی غربت، زهی هجرت، زهی حسرت
زهی شدت، زهی محنت بزه بو بی وفاداردن

الحق گوزل بر قصیده‌در. فقط بتون کتابی ایله برلکده اوشبو قصیده م رسم خطلری تصحیح ایدلنه‌رك لا اقل بر مرتبه طبع ایدلملی ایدی.

ایسکی وطوزمش بر مجمع ایچنده دولتشاه ایشان اسمنه کلن مکتوبلردن رقاچ عددلرینك نسخه‌لری نقل ایدلمشدر. شونلردن بز هم بویره بر ندارنی نقل ایتدك ' اوچوب یوغالمش یاکه اوزلنوب توشمش سوزلر رینه یالکز نقطه‌لر قویوب کیدرکه مجبور اولدق. بوخطلر اصل نسخه‌لردن وچرلن نسخه‌لردن کوچرلدی:

١) (ایشان حضرتینك «ترکمانی ایشان اولسه کرك» ١٧٩٦ نچی ییل ون ٣ نده ملا دولتشاه‌غه تابشرلمش مکتوبندن نسخه‌در). بسم الله الرحمن رحیم. السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. آخوند ملا محمد دولتشاه عزیز مکرم باشند درباب افادهء مخلصان مستقیم بودند وهر امور راه احتیاط پویند هما امکن از حرام وشبهة اجتناب سازند روز بروز ترقی بوند. من اوی یوماه فهو مغبون ومن کان امسه خیرا من یومه فهو ملعون ومن لم کن فی الزیادة فهو فی النقصان شنیدهء باشند طمعها از شما بسیارست بسبب شما امید ستکه عالمی منور شود بمردم ملایم باشید ونیکوخوی تغافل از

احوال خلق مرغوب ست هر کس که بصفت نیستی بنزد شما آید تع
طریقت کنید همچنان‌که . . . . . بمردم دنیاوی کمتر اختلاط کن
بسلامتی ما وفرزندان ما و برادران ما سمرکاهان دعا کنید و بخیر ب
خاتمهٔ امورما دعاء کنید احوالات اینجایرا بالتفصیل نورچشمی ملاحبیب ا
می کوید انشاء الله چونکه برادر ودلخواه ماست نسبت رابطه را ازینجا
منقطع نکنند که باعث تقویهء باطن خواهد شد بمردم ایام مداره کنند ازغ
مداهنت در خبر آمده‌ست امرت بالمدارة کما امرت بالفرائض واز عل
شرعیه بطالبان درس کوید که در درس خانهء شما سخن لهو ولایعنی نکن
طالبان را تأدیب کنید وازغضب خدا بهراسانید بمردم طالب وعظ پند ووع
کوییدکه باطن انها متأثر شود . السلام علیکم وعلی من لدیکم .

۲) (۱۷۹۰۰۰۰ نچی بیل ایشان حضرتینك دولتشاه‌غه ارسال ایتمش
نامه‌سینك نسخه‌سی) . بسم الله الرحمن الرحیم الحمد الله الذی هدانا ال
صراط السنة والجماعة بفضله العظیم والصلاة والسلام علی رسوله وحبیبه محم
الذی کان علی خلق عظیم وعلی آله واصحابه الداعین الی صراط مستقیم
عریضه داشت برادر قیامت آخوند داملا دولتشاه صحت وسلامت بوده
تعلقات عافیت انجام باشند درشرع شریف مستقیم بودند ، عملیات شرعیه
ازدست ندهند بلکه عزیمت را محکم کردند درطریقهء علیه عزیمت را اعتبار س
همت را بلندی دارند ومتوکل مستغنی بودن پرسیده بوده‌اند که اشکار
توجه دادن ویاران جمع کردن میسرنیست مخدوما محبت آثار غرض از سیر
سلوك ادای وظایف بنده‌کی ست چنانچه در اول اسلام اذان شریف پنهان
بود بعد قوة کرفتن اسلام اشکارا شد این کردار شما بر وفق شرع ست
بلکه کلانان همچون میکردند این منافی طریق نیست پرسیده بوده‌اند که
بعض یاران داخل طریق گوشت اسب میخورند مخدوما از برای خوردن کوشت
اسب اذن شرع شده ست لیکن خود شما نخورید شاید که انها تقلید شما
کنند چنانچه کودکان درکل فرومانده باشد کسی آنهارا طلب کند که بیرون
برایید والا هلاك میشوند انها نفع ضرر خود نمیدانند تا اینکه طلب کردن
بر آید ناچار همان کس از برای مخلص انها خودرا بکل می اندازد وبعدازان
از کل بری اید انها نیز تقلید کرده می بر آید از هلاکت مخلص باذن الله

بابد اینچنین شما هم بملایمت نصیحت کنی امیدست که . . . . .
دی پرسیده بودید که زنان خدا ترس داخل شدن طریقرا آرزدو داشتن
شان اجازت شد ازحضرت قطب الأقطاب طریقه یش اینکه همان زنان
ا طلب اکر محرم داشته باشد بوی ذکر تلقین کنند وی رفته بمحرمش
کنند اکر بشما محرم باشد مثل عمه وخاله ، مادر وهمشیره خود شما تلقین
بدکه بکرم آلهی بهره برند والسلام علیکم وعلی من لدیکم .

۳) (۱۸۰۵ نچی ییلده ایشان حضرتندن مرسول مکتوبدن نسخه) .
م الله الرحمن الرحیم . السلام علیکم عرض بجناب مستطاب حضرت ایشان
خوند ملا دولتشاه . . . . الهی سلامت بوده بعافیت باشند مکرما کتابهء
عالیهء شمادراعزاز . . . . وارد کردید محمد ولید بای چنانچه اخبار سلامتی
یانرا رسانید بعد ایامی مرسله با کتاب مشکات الأنواربدست قطاع الطریق
فتاده باز بفضل خدای کریم بدست فقیر در آمد دیکر اشیاء تلفی کردیده
ذخیرهء آخرت شد کتابرا مقابله کرده شد باز بدست محمد ولید مذکور
تسلیم کرده شد امید ستکه بدست مبارك شما در آید بارانتظار شرح خادمی را
بیمن همت شما . . . وامید ستکه بدست ما بیاید انشاء الله تعالی . . .
مسواك بایك رساله اصطلاحات صوفیه بخدمت شان هدیه فرستاده شد با کتاب
مذکور مارا دعاء کنند اهالی وفرزندان ویاران اینجای همه تندر ستند
الحمد لله علی ذالك حمدا کثیرا احوالات خود باز نویسند خدای اکر کرم
کند جمال مبارك شمارا بوبینم اکر میسر شود درین دار . . فردای
درقیامت دیدار سعادت یاران را انتظارست چونکه بسیار غرق بحر عصیان
وتباه کاری ام وآلودهء غفلت وامانی ام ای عزیز من ای دلسوز من ای
محب دوست من زنهار زنهار دروقت استجابت دعا وبعد پنج فرض وبعد
تهجد دعا از برای مغفرت کناهای من واز برای آمانی وسلامت ایمان من
ازدر کاه خدای طلب کنی که دعاء شما مستجاب ست الله الله دعا کنی ملا
حبیب الله که آشنا . . . . از باعث کردار های وی ازوی غبار خاطر شده
بما اعلام کنیدکه خشنودی مافرع خشنودی شما کرامی ست اکرازوی راضی
باشید ما هم راضی والالا زنهار نویسید ودیکر بار اینکه شما کرامی چستند
سلامتی مارا بانها نمایید که مارا دعا کنید ملا ابوالنعیم پسرما ثبات العاجز

وصلاة مسعودی میخوانند با تکرار قرآن ملا ابو الجدید واوپش العابی میخوانند درعق آنها هم دعا کنند وسائر فرزندان هم دعا کنند زیاده ملال . . . . مختصر کلام.

٤) (١٨٠٨ ييلده مرسول نامه سندن نسخه) . بسم الله الرحمن الرحيم السلام عليكم فرزند بجان پیوند فضائلمآب محمد دولتشاه حضرت مارا بدعای خیر خصوصا دعاء خیریت . . . وفرزندان بعافیت صوری محلی ینده الحمد لله على ذلك حمدا كثيرا . . . خاطری این سوخته فراقرا تعلقی بجانب کرامی ثابت بود بنا بران . . . . بکفت کو آمن کمینهٔ مسکین را ازرابطهٔ منیفه منسی نسازند بیمن توجهات برادران آخرتی امید ست که ایمان بسلامت ازین کهنهٔ . . . . برویم ایمانکه بما ست مرك . . . . ست تعزیه بران برای کسی ست که ایمان . . . . هم امسال آیا شود یا نشود . . . . بکار میکنیم انشاء الله العزيز.

٥) (بخاراده قطب الاقطاب حضرت ایشان مریدی طرفندن یبارلمش خط نسخه‌سی) . بسم الله الرحمن الرحيم . السلام علیکم برادر آخرتی آخوند ملا محمد دولتشاه ازین مسکین سلام عافیت انجام خوانند بسلامتی ما وفرزندان وسلامتی ایمان مایان دعا سازند ازشما قرة العين طمع دعا داریم ومستقیم بشرع بودند وباحوال یاران بجان دل بوپردازند بیمن شما شاید دلهای غافل انتباهیات یابند وبدوام آگاهی متصف باشند بلی ازپشکاه چنین آمده ست لولا السنتان لهلاك النعمان [١] شنیده باشند مراد ازخواندن عمل ست بدنیا وباهل آن بقدر ضرورت قیام نمایند مصراع : «باساکان بکذار این مرادررا» اکر میسر شود بیشتر اوقات بمردم متدین همراه کردند (الناس سراق العقول وقطاع الطريق) دیده باشند اکر بمردم نا اهل بر سبیل ندرت خلطة نمایند نیت صحیح سازند شاید که باندك خلق بتوفیق آیند والا حاجت نیست خصوص یارانیکه بطلب ذکر قلب بنزد شما آیند سعی سازید که خوب متأثر شوند وخط وافر فروکیرند بالجملة ملتزم سنت بوند ومجتنب ازکراهت وبدعت (ما آتیکم الرسول فخذوه وما نهیکم عنه فانتهوا) شوق لقاء مادر ارزوی صحبت یاران اینجای که درباطن دارید مغتنم . . . . که ماسوی را میسوزاند وراه رابطه را کشاده میدارد که بخود شما واضح کردد که درچنین این آرزو ودرعدم این هوس دلرا چکونه میبابید البته بهر ذی لب

[١] عجبا بو سوزك اصلی واردیمی؟

معلوم ست که وسیلهٔ هرشیء حکم آن شی دارد اینها وسائل وصول الله أند
هرچند وصول بی کیف ست اکر میسر شود هرچه منافی آن ست دل ازو
مقطوع کرده شود باصول فروع را حسب المقدور درس میکفته باشند شاید
بشرف شما شرع شریف در انجا رواج یابد بخواص وعوام رسوخ شود سبحان
ربك رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین .

٦) (قطب الاقطاب ایشان حضرتینك خلیفه‌سی طرفندن مرسول نامه‌سندن
نسخه) . بسم الله الرحمن الرحیم . الحمد لله رب العالمین والصلاة والسلام
علی رسوله محمد وآله وازواجه واصحابه اجمعین . عرضه داشت برادر دینی
مخدوم زاده کرامی آخوند داملا دولتشاه صحت وسلامت بوده ومع متعلقات
عافیت آنجام باشند عرض بخدمت شما که دراستقامت شرع شریف بجان
کوشند وسنن آداب را ازدست ندهند چرا که هر کدامش قلعه‌یك دیکرند
مهما امکن راه احتیاط را ازدست ندهند خواه خوردن وخواه درخفتن ، خواه
درملبس خواه درمسکن باشد چرا که احتیاط درعبادت واجب ست هرفعلی که
بر ضای تعالی عبادت ست ودیکر اینکه خود برياضت باشند بمردم خلیق
بودند بطلبه درس کویند بقدر ضرورت آمیزش نمایند وباهل دنیا کمتر
اختلاط کنند مکر بنیت صالحه برای پند ونصیحت بسبب توفیق الناس بقدر
ضرورت خلط نمایند ازشما حضرت قطب الاقطاب (شیخ ترکمانی اولسه کرك)
خوشوقتند فقیر نیز مسرور وپرسیده بودید که تلاوت قرأن کنم یا . . .
هر وظایفی که طاعت باشد اختیار بدست شماست ودیکر پرسیده بودیکه قاضی
درس طالب ست دریك مسجد اکر اهل اسلام باشد شما مختارید کجای که دل
شما قرار کیرد همان جا باشید ودیکر اینکه از دعا منسی خاطر نباشید ازجانب
فقیر از حضرت قبله‌کاهی خود دعا طلب نمایید تا اینکه برای یك دعا صد دعای
مستجاب درحق شان حاصل آید نور الانوار .

۷) (۱۷۹۷ نجی ییلده ایشان حضرتندن ارسال اولنمش نامهء شرینی
صورتی) . بسم الله الرحمن الرحیم . السلام علیکم برادر کرامی آخوند ملا
دولتشاه سلامت باشند برافادهء طالبان مستقیم بودند که طالبان طریق قبل
اراده ورد می داشته باشند مثل سنن رواتب ونماز تهجد کذا وکذا درسنن
رواتب مثل سنت بامداد یاظهر یامغروب یاعشا تارك اینها آثم ست تهجد

از سنن رواتب نیست الاهم فالاهم اول طالب را تزکیهٔ باطن وتخلیهٔ آن از غفلات بدوام ذکر بصفت فنا بصحبت اهل الله یا بخدمت مرشدان بودن بفنای صفاتهای خود هرچه گیرد علتی علت شود (؟) بزرگان گفته‌اند که مریض تازمانیکه از مرض برئی نشود از غذاهای نفیسه ولذیذه هرچه خورد مضراست صراحة از اوراد نافله هم منع نکنید تا بحد فنا فی الجملة نرسد امر نکنی بعدیکه بنفی اثبات درآید فی الجمله اطمینان حاصل شود اوابین یا سنن قبل العشاء وبعد العشاء وسنن عصر فرمایید گنجایشی دارد هرکاری که زیر شما گذشته است آنچنان همدم معامله کنید السلام علیکم وعلی من لدیکم.

اوشبو مکتوبلرك آخرلرنده یازوچینك اسمی معلوم اولمادیغی کبی، نه یرده یازلدقلری ونه تاریخده ارسال اولندقلری هم معلوم دکلدر. نقل ایتدکمز نسخه فنا صورتده بوزلمش اولدیغی کبی یازوی ده خطالی ایدی. کلیا دنیا یوزندن غائب اولمای، سقیم صورتده اولسه‌ده نسخه‌لری قالسون، شاید بر اهل درد چقوب تصحیح ایدر دیه یازدق. صوکره فارسی لساننه آشنا اولان لطف الله افندی الاسحاقی معاونتیله دخی بر مقدار درستلمیه موفق اولدق.

کندیسنك ابوالنصر عبدالنصیر القورصاوی حقنده قسقه بر تحریری کورلمشیدی ایسه‌ده تأسف که نسخه ایدوب آلمق میسر اولمادی. بوتحریرنده ابوالنصری گوزل صورتده ثناء ایلمش وخصملرینك ده حقسز غیبت وبهتان ایتدکلرنی سویلمشیدی. بونك ایسه ابوالنصرك بخاراده اولان حادثه‌سی صوکنده شیخی نیازقلی الترکمانی اشاره‌سنه کوره یازلدیغنی ظن ایدنلر وار. زیرا شیخ ترکمانی کندیسی حذوالنقطه بالنقطه ابو النصر مسلکنده واك طوغروسی‌ده کتاب وسنت اوزرنده اولدیغندن ابوالنصرك مظلوم اولدیغنه شبهه‌سی اولمامشدر.

بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «عالم وفاضل ایدی، تفسیر وحدیث اوشنداق فقه، اصول، عربیه‌ده متبحر ایدی؛ عقلیات ایله آشنا اولدرق کلام فننه نظر ایتمشیدی، زیاده متشرع، منصف، زاهد، دیندار، حق گوی، ذی اعتبار ایدی؛ دین یولنده حق سوزنی سویله‌وچی اولوب، الله

لی یولننك هیچ کیمك شلته‌سندن قورقماز ایدی، امر بالمعروف هم
ی عن المنکرده مبالغ اولوب، ظالملرك جفالرینه التفات ایتماز ایدی،
یندن منجمع، عبادته منقطع، ریاضت واجتهاده ملازم اولمغله وقتنی کتاب
طالعه ایتمگه وباشقه فائده‌لی شیلره حصر ایدر ایدی؛ ایشان نیاز قلی
تر کمانی خدمتنه داخل اولوب، ارشاد وتربیة المریدین ایله مجاز ایدی؛
ل دنیانك اسراف وخلاف شریعت اولان حرکات، سکنات وجزافلرینه
ضالق کوسترمادی وشو سببدن آنلره مداره وموافقت ایده آلمادی؛
ستاذی اولان ابوصالح الخلجی الترکمانی طرفندن بیوك ثنالره مظهر اولمشیدی؛
بد الله بن یحیی الجرطوشی یه علم ایله اعتراف ایتماز ایدی» دیمشدر.
(قطعت جهیزة قول کل خطیب).

١٧٥ — عبدالوهاب بن عبدالرشید بن ایشقوات.

بوغروصلان مضافاتننك (بکر) آولننك امام ومدرس اولوب، قرق بیش یاشلرنك
وقتنده ایکیوز قرق سکزنچی (١٢٤٨) ییلده وفات ایتدی. کشاف اسمنك
بر اوغلی وایکی عدد قزی قالدی. استاذی (صبا) قریه‌سنده سیف‌الدین
بن ابی بکر الشنکاری، در. تحصیل وقتنده ابوالنصر عبدالنصیر القورصاوی
شاگردی اولان عباس بن محمد الامین ایله کوب بحثلری اولور ایدی.
درسلرنی تمام ایدوب اصل وطنلرینه کلدکلرنده هم کامل الفت اوزرنده
معاشرت ایتدیلر؛ وفات اولدیغی وقتنده اوغلنی مذکور عباس مدرسه‌سینه
بیارمکله وصیت ایتدی، دیورلر.

استاذلرینك سلسله‌لرنی بیان ایدرك یازمش اولان بر رساله‌سی منظورمز
اولدی‌که خلاصه‌سی اوشبودر: «بو فقیرك استاذی سیف‌الدین الصباوی‌در
وآنك استاذی محمد عطاءالله البخاری وآنك استاذی اوزینك آتاسی محمد
هادی، آنك استاذی مولوی فیضی، آنك استاذی مولانا شریف، آنك
استاذی یوسف القره‌باغی، آنك استاذی مولانا میرزاجان، آنك استاذی
ولانا خواجه جمال، آنك استاذی جلال‌الدین الدوانی، یازلدی ١٢٨٠
نچی ییلده». کشاف اسمنده اولان اوغلی بوکونده مذکور بکر قریه‌سنده

اولوب، حفیدی محمد ذاکر بن کشاف، طرویسکی شهرنده آخوند حاجی احمد حضرتلرندن علوم ظاهری وشیخ زین‌الله الخالدی حضرتلرندن علم تصوف اخذ ایدوب بوکونك (آلماطی) شهرنك درس ایتمکك وشیخوخت ایلمکك در. بعض بر مطبوع اثرلری هم واردر.

۱۷۶ — سبحان بن عبدالکریم بن عبدالتواب بن عبدالغنی المرجانی. سکسان یدی یاشنك وقتنك ایکیوزقرق طقوز (۱۲۴۹) تاریخنده (حسنی) قریه‌سنده وفات اولدی. (الوغ یکی و (حسنی) قریه‌لرنك امام اوله‌رق (۱۲۲۵) ییلنده امامتدن استعفا ایتدی وسودا کسبنه شروع ایلدی. استاذلری: بیکچنطای بن ابراهیم البرسکوی، محمد رحیم بن یوسف آلاشطی وغیرلر. بالالری: بهاءالدین، عزالدین، سراج‌الدین، لطیفه، در.

۱۷۷ — محمد الامین بن سیف الله بن عبد الحمید بن دینمحمد بن شغای. قزان مضافاتنده (نلاسه) قریه سنك امام ومدرس اولوب، قرق ایکنچی ییلده حج سفرینه چقوب کتدی ومصر القاهره‌یه واروب، ابراهیم پاشا ایله کورشدی ومقبولیت تحصیل ایتدی. شمس‌الدین بن عبدالرشید وفات اولدیغنده آنك یرینه لسان فارسی معلمی نصب اولندی، وحج ایتمازندن مقدم، قرق طقوز (۱۲۴۹) تاریخنده وفات اولدی، قبری اوراده در. بو مملکتك مستثنی عالملرندندر.

استاذلری: ابوالنصر عبدالنصیر بن ابراهیم القورصاوی، عبدالله بن یحیی الچرطوشی وغیرلر. بخارایه واردیغنده ابوالنصره ملازمت ایلمش وآنك تحقیقلرنی فهم ایدرك مسلکینك حقیقتنی آکلامشدر. بوکیمسه حقنك فاضل مرجانی: «عالم وفاضل اولوب، بصیرت صاحبی ایدی؛ محققین کتابلرنی مطالعه ایدوب، کوب فائدك آلمشیدی؛ حکمت وعلم توحید وصفات خصوصنده مفید تألیفلر وجوده کتورمشیدی؛ اقصرلیالده یستوفرض ایدکن اعتقاد ایدرایدی؛ الله تعالانك صفاتی حقنده قرأن وحدیثلرده وارد اولان

نبه‌دن زیاده‌سنی سویلمك ، فکرورائی هم‌ده مجرد عقل ایله تعریف وبیان
لمك بدعت واسلامه جنایت [۱] دییور ایدی ؛ وبوخصوصلرده معاصرلری
لان اخوند فتح الله بن الحسن الاوری وفیض بن عبدالعزیز الـکناری ،
رصا بایمراد بن محرم المنکاری ایله یوز به یوز ویازشمق ایله ده کوب
مثه‌لری اولدی ؛ ابوالنصر عبدالنصیر القورصاوی حقنده جمیل اعتقاد
زره اولوب ، تألیفلرنی آنکا مناسب روشله ترتیب ایدر ایدی ؛ اثرلری
زنه قدر رکاکتدن خالی دکل ایسه‌ده کوبرك اورنلرنده طوغری وخوش
یله‌کده در» دیمشدر. بزلر، بر طرفدن محمدالامین حضرتلرینك برر
لیفنی تحصیل ایدوب ، اسلوب تحریری ایله آشنا اولمیه واقفدارمز
را اولسه‌ده عربیتنده اولان مرتبه‌سنی فهم ایتمیه سعی ایتمکده ؛ وایکنچی
یدن کتبخانه‌مرده اولان قوام‌الدین البلغاری نام کیمسه‌نك «معادن
مقاصد» نام کوزل براثرنی اوقومغله مؤلفینك ترجمهء حالنی اوکرنمك
چون فوق الحد جد واجتهاد ایلمکده اولنوردق . بو ایکی تورلی مشکلك
ر آچقچ ایله آچلناچغی یعنی معادن المقاصد ، محمدالامین اثری اولنه‌چغی
طرمزه هیچ کلمیور ایدی . زیرا مذکور کتابده محمدالامین اسمی کوزمزه
چرامادی ، هم فاضل مرجانی محمدالامین ترجمه سنده بویله «قوام‌الدین»
نبیله ذکر ایلمامشدر . هم‌ده بوکتاب ، مزبورك اولور ایسه فاضل مرجانی
طلقا مطالعه ایتمش اولوردی وبر مرتبه اولسه‌ده برر یرده اشارت ایدوب
یردی ، فکرلری بزلرده محکم ایدی . بلـکه اوله قالسه قورصاوی طرفندن یازلان
ر تألیفی اولور ، دیه ظن ایدردم . فقط آلدیغم مکتوبلر آره‌سنده ایکی
یمسه‌نك مکتوبلری بنی اولـکی فکرمدن دوندردی واوزون تردد وتدقیقلر
وکنده ، بوکتابك محمدالامین اثری اولنه‌چغینه قناعت حاصل ایتدم . مذکور
کتوبلرك بری عبدالحق افندی بن ضیاءالدین بن تاج‌الدین الاشتراکی
لدرکه ، دییور : «جدمز مجموعه سنده باشقه بر کیمسه قلمی ایله یازلان بر
رساله وار ، اوّلی : (له الحمد والمنة وعلی نبیه وآله التحیة وبعد فیقول العبد الضعیف
المحتاج الی عفور به الباری قوام الدین محمد الامین البلغاری ان هذه نبذة

---

[۱] حرام علی العقول ان تمثل الله وعلی الاوهام ان تحده وعلی الالباب ان تصف الا ما وصف به نفسه فی کتابه او علی لسان رسوله. تذکرة الحفاظ ج ۳ ص ۳۴.

مما يتعلق بذات الله العالى وصفاته المتعالى . . . .) ودخى عشاء نمازى حقنده
بر رساله وار، اوّلى : (له الحمد والمنة وعلى نبيه وآله التحية فيقول الفقير
الحقير المحتاج الى عفو ربه الغنى محمد الامين ابن سيف الله البلغارى الصباوى
هذه رسالة نافعة وعجالة رابحة بل زبدة من الحقائق ونبذة من الدقائق حررتها
للاحباب من ملتمسى الطلاب وانى متفرق الحال ومنشت البال . . .) بوايكى
رساله صاحبى بنم ظنمه كوره (تلاسا) ده اولان محمد الامين بن سيف الله در،
هم بونى مستفاد الاخبارك (۲۳۸) بيتنده اولان بيانلرده تأييد ايده در.
ايكنچيسى فاضل عالمجان افندى اصحابندن شهر بن شرف آلاقصوى
مكتوبلريدركه، ديبور: «اوشبو كونلرده بر مجموعه‌يى كوزدن كيچردك:
«له الحمد والمنة وعلى نبيه وآله التحية وبعد فيقول العبد الضعيف المحتاج
الى عفو ربه البارى قوام الدين محمد الامين البلغارى ان هذه نبذة . . .)
ديه ابتداء ايدلمشدر. بو رساله‌نك اسلوب افاده‌سى وترتيبى (معادن
المقاصد) رساله‌سينه مشابه حتى بر نيچه يرلرده يك ديكرينه تمام موافقدر،
بوندن باشقه بونك بر اورننده (ولنا فيه البسط والتفصيل بيناه فى معدن
المقاصد) جمله‌سى واردر، بناء عليه معدن المقاصد كتابى محمد الامين التلاساوى
تأليفى اولمقنده يقين حاصل اولمغله جنابكزه عرض ايتدك». مذكور معدن
المقاصد كتابينك اوّلى بويله‌در: «سبحان من تفرد بوجوب الازلية والبقاء
وتوحد بامتناع التغير والفناء العالم الذى لا يعزب عن علمه مثقال ذرة فى
الارض ولا فى السماء الجليل الذى غرقت فى بحار جلاله غايات عقول العقلاء
العظيم الذى تضالت فى سرادقات كماله نهاية علوم العلماء . . . . وبعد
فيقول العبد الضعيف المحتاج الى عفو ربه البارى خادم الفقراء قوام الدين
البلغارى ان علم التوحيد والصفات اساس جميع العلوم الدينية ومدار
مسائل الاصول والفروع . . . وسميتها بمعدن المقاصد المقدمة . . . » بحث
ايدن شيلرى بونلردر: المرصد الاول فى نفى الاولوية الذاتية. المرصد
الثانى فى اثبات وجود الواجب. المرصد الثالث فى ان وجوده تعالى ووجوبه
وتعينه عين ذاته. المرصد الرابع فى احديته وبساطته. المرصد الخامس فى
وحدانيته. المرصد السادس فى ان صفاته تعالى هل يزيد عليه. المرصد
السابع فى علمه تعالى. المرصد الثامن قال العلامة الطوسى. المرصد التاسع

اراذته. المرصد العاشر فی حیاته تعالی. المرصد الحادی عشر فی سمعه وبصره. المرصد الثانی عشر فی کلامه تعالی. المرصد الثالث عشر فی القضاء والقدر. المرصد الرابع عشر فی سائر صفاته.

بو رساله، غزالی وقورصاوی اثرلری قبیلندن کوزل ولذتلی اسلوبده ترتیب ایدلمش بر شیدر. هر نه قدر مرتب مطالعه ایدلمادی ایسه‌ده، مطالعه ایدلن اورنلری بلیغ وعربیتی کامل هم سلیس، بحثلری ده مفید وشایان دقتدر. شویله‌که رکاکتدن خالی دکل دیپورلك نه برعبارت ونه بر عبارت کوره بیلمادك. فقط بویله طوغرولرده بزم کبیلره: «علمت شیئا وغابت عنك اشیاء» مصراعی اوقولنه‌چغی ده طبیعیدر. وفوق کل ذی علم علیم.

١٧٨ — عبدالنصیر بن سیف‌الملك بن مظفر بن مرتضی الچقالی.

قزان مضافاتنده (آشط) قریه سنده امام ومدرس اولوب ایکیوز قرق طقوزنچی (١٢٤٩) ییلده جمادی الآخیره ده یتمش بیش یاشنده وفات ایتمشدر.

استاذلری: عبدالرشید بن یوسف آلاشطی، سعید بن احمد الشردانی، سعید بن ابراهیم البارشی‌النقرتی، حبیب‌الله بن‌الحسین الاوری، عبدالمجید بن یحیی البرناغی، در.

شاکردلری: اسحاق بن سعید القزانی، فضل بن نعمت‌الله بن بشیر البووی، سعید بن حمید البرسکوی، عبداللطیف بن یهودا التاچلی، سیف‌الله بن بشیر الچقالی، زین العابدین بن یحیی الصوقصوی، فتح‌الله بن ولید الزادوری، بهاءالدین بن سبحان المرجانی، حمدی بن سیف‌الملك الچقالی، ولید بن سیف‌الملك الزادوری وغیرلر.

بالالری: حبیبه، عبدالملك، عبدالبصیر، عبدالرقیب، حُبیبه، عائشه، وغیرلر. خاتونی محبوبه بنت طوقتامش بن عبدالقادر بن ادریس بن یونس، همٔاوزندن صوك (١٢٥٨) تاریخنده ذوالقعده ده وفات اولدی. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «زیاده متقی ودیندار، صلاح وعفت شعار، ورع،

زهد وفقاهتله شدید الاشتهار ایدی؛ اعتقادی درست، عملنك مذهبلری
جمع ایدر، شریعته متمسك، معیشتنده تکلفسز، حق سویله‌وچی، حبیب الله
ایشان بن الحسین‌دن تصوفده اجازت نامه‌سی وار ایدی ایسه ده تواضع ایدرك
یاشردکندن وفاتنه قدر هیچ کیمه معلوم اولماش؛ جنازه‌سنك، فتح الله آخوند
ابن الحسین الاوری: (ایمدی علم فقه‌ده وروایت موثوقه‌لره احتیاجمز
وقوعنده بو کیمسه‌نك عدیلی قالمادی) دیمشیدی؛ آتامز بهاء الدین بن
سبحان المرجانی هم دفنی صوکنده: (آشط مقبره‌سنك — ولی — زیارتی وار
اعتقاد ایدوب، خلق زیارت ایدوب یورمکده‌لر ایسه ده الحال بوکون بر
— ولی — دفن ایدلدی) دیه ثناء ایلدی» دیمشدر.

ملاحظه: رسول اکرم بولینده وشریعت مطهره‌یه خدمت ایدنلری
جناب الله، اولیاء کرام زمره‌سینه الحاق ایلسون وغیر متناهی اولان رحمتی
ایله مشرف بیورسون، بو ایسه الك لذتلی دعالرمز والك راحت امیدلرمزدر.
فقط تعیین ایدرك بر کیمسه حقنده ولی، مظهر الفیوضات الربانیة، منبع
العنایات الالهیة، المتصرف فی القدرین، ذوالجناحین وغیر وغیر بوکبی
کلمه‌لر ایله توصیف ایلمك وتشخیص ایدرك شهادت ویرمك، صوك اسلاملر
آره‌سنده شائع اولان بر آفتدرکه، کوترلمه‌سنی امید ایتمك عبثدر. بو
قبیلدن اولان شیلر الوهیت مرتبه‌سنی انسانلر درجه‌سینه تنزیل ایلمك
یاخود انسانلری الوهیت مرتبه‌سینه ترفیع ایتمکدرکه هرایکیسی ده یخشی
اش دگلدر. شایان دقتدرکه فضیلتلری حقنده جناب رسول اکرم طرفندن
اجمالا یاکه تفصیلا حدیث شریف صدور ایلمش صحابه‌لری، ابوبکر،
عمر، عثمان، علی، ابوذر، ابو الدرداء، سلمان الفارسی، بلال الحبشی،
ابوعبیدة الجراح، خالد ابن الولید، سعد ابن ابی وقاص، دیه ذکر ایتدکلری
حالده، صوك زمان اسلاملری، کندیلرینك اخلاص قویمش ذاتلرنی «ولی»
دیمازلر ویاکه بوکا مشابه صورتده تزکیه ایلمازلر ایسه کوکللری هیچ رضا
اولمیور، والك مهم حاجتلرنی صوردقلری وقت کندیلریله جناب الله آره‌سینه
برر کیمسه‌نی واسطه ایلمازلر ایسه خاطرلری خشنود کورلمیور. ولله فی خلقه شؤون.

١٧٩ — عابد بن عبدالعزيز بن عيسى الكنارى:

ان توابعنده (كنار) آولنده امام ومدرس ايدى. آندن مقدم (آرباش) قاريلى) (ارناش باش) قريه لرنده هم درس ايله مشغول اولدى. حج سفرندن قايتديغنده قاره دكزده ايكيوز قرق طقوزنچى (١٢٤٩) يلده وفات لدى [١]. قبرى (طربزون) شهرنده در.

استاذلرى: عبدالسلام بن حسين القاريلى، سعيد بن احمد الشردانى، بيچنطاى بن ابراهيم البرسكوى وغيرلر.

شاكردلرى: بايمراد بن محرم المنكارى، ابوبكر بن جعفر الاگوجوى، عبدالنصير بن عبدالرحيم التايصوغانى، فخرالدين بن عبدالرحمن البختيارى، حسام الدين بن سيف الدين الالوى، سعيد بن حميد البرسكوى، عبداللطيف بن ادهم البولقى، عبدالجليل بن عادلشاه البغادشى وغيرلر. (آرباش) قريه سنده اولان وقتنده مدرسه سنده محمد رحيم بن عبدك نام شاگردى (١٢١٣) تاريخنده خيالى حاشيه سينه اولان ملا قاسم شرحنى يازوب تمام ايتمشدر. كنديسى رقيق القلب، محجوب، بر كيمسه اولوب، ابو النصر عبدالنصير القورصاوى ايله بعض مناظره لرى اولديغى مرويدر. اورنينه محمد صادق اسمنده اولان اوغلى امام اولمشيدى. (بختيار) قريه سنده امام اولان فخرالدين بن عبدالرحمن نام كيمسه امضاسيله اوشبو روشده بر يازو منظورمز اولدى: «اورناش باش آولينك ملاسى ملا عابد عبد العزيز اوغلى ١٨٣١ نچى ييل ١٠ نچى آوغوست حج سفرينه توجهلندى وقولنده اولان كنيكه لرنى بز بختيار قريه سنده اوكازلى امام فخرالدين عبدالرحمن اوغلينه تابشردى».

١٨٠ — صافقل بن قطى بن كيلهك. قزان مضافاتنده

(بورطش) قريه سندن ايدى. (الوغ منكار) قريه سنده امام اوله رق ينمش

[١] عبدالسلام مفتينك (٤٩) نچى مكتوبى.

سکز یاشنده ایکیوز ایللنچی (١٢٥٠—١٨٣٥) ییلده وفات ایتدی. باباسی، اون آلتنچی عصر میلادی آخرنده قریم مملکتندن اسیر اوله‌رق کلدکی سبیلی کیلمك دیمکله معروف اولمشدر. خاتونلری زبیده بنت عبدالسلام بن اسماعیل وسلیم جوهر بنت قطی ایدی. الوغ اوغلی صادق، فیض بن عبدالعزیز حضورنده تحصیل ایدوب، قزان مضافاتنده (حسنی) قریه سینه امام اولدی و (١٢٦٨) تاریخنده ذوالحجه‌ده وفات ایتدی. ایکنچی اوغلی محمد هم (منکار) قریه سنده امامت ایدرك سکسان یاشی حدودنده وفات ایتدی. صاحب ترجمه (١١٧٠) حدودنده دنیایه کلوب عبدالسلام بن حسن القاریلی، ابراهیم بن خوجاش، محمدرحیم بن یوسف الآشطی حضورارنده تحصیل ایدوب بر ایکی نوبت جمعیت شرعیه‌ده هم اعضالق خدمتی ایتدکی مرویدر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «بر نوبت خدمت ایتدکی صوکنده مفتی عبدالسلام بن عبدالرحیم صورمقی بوینچه دخی برنوبت مذکور منصبنده دوام ایتمشدر، اوغلی محمد (ایکنچی نوبت قالومزده آتامز ایله اورنبورغدن اوفا شهرینه کوچومزده بن آلتی و یدی یاشمده ایدم، غفلت ایله ایدل یلغه سینك ایکنچی طرفنده قالدم، بنی کیرو قاینوب آلدیلر) دیه نقل ایتدی، یاش ایکان وقتمزده کوب مرتبه کورمشیدك، الوغ گوده‌لی، زور صقاللی بر ذات ایدی، هر نه قدر عالم دکل ایسه‌ده، دیندار وصالح اولوب، قصورینه اعتراف ایدر وخطالریچون ندامت قیلور ایدی، قسقه تونلرده یستو و وتر نمازلرنی اوقورغه تحریض ایدرك منظومه‌سی واردر، محمد اسمنده اوغلی (١٢٩٢) ییلنك شهر رمضانك وفات اولدی، نورمحمد اسمنده اوغلنی منکار خلقی اوتردکلرنك کندی حالنه لائق صورتده برمرثیه سویلمشیدی» دیمشدر.

ملاحظه: جمعیت شرعیه محکمه‌سی، باشلاب اورنبورغ شهرنك آچلدیغنی وصوکره (١٢٠٨—١٧٩٣) حدودنده (اوفا) شهرینه [١] کوچدکنی، فاضل مرجانی برقاچ اثرنده روایت ایدر ایسه‌ده، بزه کوره بو روایت ثابت اولمادی. ابتداء محکمه آچلدیغی وقتنك اولان حجت کاغدی بوکوننك سلامت

---

[١] مستفادالاخبارك یازمه نسخه‌لرنده ثمان ومأتین والف واقع اولدیغی حالده باصمه نسخه سنده مرتب سهوی اوله‌رق ثلاث ومأتین والف یازلمشدر.

...روب، بونڭ ايسه اوفاده تأسيس ايدلدكی تصريح ايدلنه‌رك يازلمشدر.
...بو اورنڭ اولان محمد بن صافقل خبرينه كلنچه آلتی يدی ياشنده اولان
...سه‌نك محكمه كوچمه‌سی خصوصنده اولان خبرنی تصديق ايلمك بر قدر
...كلدر. آتاسی ايله اورنبورغ شهرندن قوتاق وزيارتده بوروب كلمش
...لسه‌لر عجب دگل. بوملاحظه‌نی (كفی المرء نبلا ان تعد معائبه) مصراعينه
...مداق اولسون ايچون يازدق.

١٨١ — ابراهيم بن عبد الرشيد بن ابراهيم بن عبد الرحيم التاروی.

آتاسی عبد الرشيد سيبيرياده (تارا) شهرنڭ ...لان تاش مسجدنی سيد اسمنده بر سوداگر ايله شريك اوله‌رق بناء ...بندرمشلردر. مذكور مسجدك بناسنه (تابول) ولايت محكمه‌سی طرفندن (١٧٩٢)نچی ييل آؤغوست (١٩)نده (٢٠٨٩٨) عدد اوزرنده رخصت ...برلمشيدی. آتادن اوغله قالوب كلمكده اولان روايتلره كوره جامع بناسنه رخصت اولديغنده (تارا) قصبه‌سنده واطرافنده اولان عالملر، سوداگرلر ...نيگز صالنديغنده حاضر اولوب، الوغ بر جمعيت وبيرم ايتمشلر ايمش.

صاحب ترجمه، ابراهيم (تارا)ده امام اولوب، آتاسی بناء ايلدكی ...مسجده متولی هم اولمشدر. ايكيوز ايللی (١٢٥٠) ييل حدودنده، محمد ...نام اوغلی ايله برلكده حج سفرينه عزيمت ايتمكله اوشبو سفردن قايتوب ...كلدكی وقت اوزی قرق بيش واوغلی محمد اون يدی ياشلرنده ايكن ...هر ايكيسی وفات و(بيروت) شهری مقبره‌سنده دفن اولنمشلردر. ديندار ...وغايت تقوی بر كيمسه اولديغی كبی بيوك ثروت ايله سودا كسبنده هم ...اولنور ايمش. تجارت ايله مشتغل وقتلرنده ده بعض فضل صاحبلری مجلسينه ...بوروب هفته‌سنده ايكی مرتبه «مثنوی» كتابندن درس اوقور ايدی ...ديورلر. يازوب تمام ايلدكی، مختصر الوقايه شرحی جامع الرموز نسخه سی ...منظورمز اولدی. يازوی هر نه قدر اعلا وتعليمی دكل ايسه‌ده، مرغوب ...ودرستدر. بيتربورغڭ اولان آزيا كتبخانه‌سنده (١٢١) رقم اوزرنڭ اولان ...(هدية الصعلوك) كتابی اوشبو ذات قلميله يازلديغی مظنوندر. آخرنده

اولان تاریخی بویله ایمش: «کتبت هذه النسخة الشریفة فی ولایة بلغار وفی قریة قارغالی بمدرسة ملا عبدالرشید بن عبدالکریم فی ید ابراهیم بن ملا عبدالرشید ۱۲۰۲ سنه».

ابویزید وعمر اسمنده اوغللاری وبرنچه عدد قزلاری قالمشدر. حفیدی عبدالرشید بن عمر (تارا) ده امام وآخوند اولوب (۱۳۰۹) نچی ییل ذوالحجه (۱۹) ندن باشلاب (۱۳۱۱) ییل (۷) نچی ذوالقعده‌گه قدر (اوفا) شهرنده جمعیت شرعیه ده عضولق خدمتنده اولندی، صوکره کندی اختیاری ایله استعفا ایلدی.

۱۸۲ — عبدالرحیم بن عثمان بن سرمکی بن قریم.

بوگلمه مضافاتنده شوشمه یلغه‌سی باشنده (تیماش) قریه‌سنده مدرس اولوب، ایکیوز ایللی برنچی (۱۲۵۱) ییل شهر ربیع الاخیر بشنچی جمعه کون وفات اولدی وجنازه‌سنی ده مذکور قریه ده امام ومحتسب اولان سفرعلی بن عبدالرحمن اوقومشدر. یاشی ده سکسانده ایدی.

خاتونلری: حمیده بنت عبدالرزاق، بدیع الجمال، فتحیه بنت رحمانقل بن عبدالرزاق.

بالالری: عبدالنصیر، صاحب جمال، صاحب کمال، بی بی جمال، بدیع الجمال، حبیب کمال، احمد جان، شیخ سعدی، جمال الدین، جلال الدین، در. روایتلره کوره عبدالنصیرک سلسله‌سی بخارا طرفنده در. صاحب جمال، چیلابی مضافاتنده (کوباکای) قریه‌سنده محمد اسملو کیمسه‌ده، صاحب کمال هم چیلابی مضافاتنده ظریف حاجی نام کیمسه ده، بی بی جمال بوگلمه مضافاتنده (قواقباش) آولنده عمادالدین بن قطلغ بای اسملو امامده، بدیع الجمال (اوتوز ایمان) قریه‌سنده احمد جان بن فضل الله اسملو کیمسه‌ده؛ حبیب کمال (صاری بیکقل) قریه‌سنده احمد جان بن شمس الدین نام کیمسه‌ده ایدی. احمد جان اسملو اوغلی یازویه ماهر اولوب (۱۲۶۴—۱۲۶۵) تاریخنده (تیماش) ده وفاتدر. اوغللری ایسه بو کونده اوفا یاقیننده (اورشاك) یلغه‌سی بوینده (مراث) آولنده ترکلك ایده‌لر. جمال الدین

ملو اوغلی هم مذکور (مراث) آولنك معیشت ایدوب (١٣٠٧) تاریخنك
ات ایتدی. نسلی کوب ومنتشردر. بونی وعمادالدین بن قطلغ باینی
گردلك کونلرمده کورمشیدم. احمد جان بن شمس الدین، بر قدر
عمر اولدیغی کبی گوزل یازار ایدی. بر حادثه سببندن محبوس اولەرق
نیرنده سیبیریایه نفی ایدلدی. (تارا) یاقیننده بر قریه ده عمر کچروب
ات اولدی. اولاد وانسابی بو کونده هم کوب اولسه کرك. شیخ زین
ه الخالدی حضرتلری (ولوغدا) شهرینه یبارلدکی وقت، بوگلمه حبسخانەسنك
لافت اولمغله بیعت ویردکی مریدر. عبدالرحیم حضرت اتباعلرندن اك
ك اولەرق تصوفه سلوك ایدن ذات، بلکه اوشبوکیمسه اولور.

عبدالرحیم حضرت، چیسطای مضافاتنده (اوتوزایمان) قریەسنك دنیایه
وب، بر قدر کیمسەلر حضورنده تحصیل ایتدکی صوك، حمیده بنت
بدالرزاق وبدیع الجمال اسمنده خاتونلری وعبدالنصیر اسمنده اوغلنی
رابر آلەرق بخارا طرفنه سفر ایلمشلر ایدی. اوشبو سفرنده حمیده نام
اتونی بلخ ولایتنده (قاورامیچ) اسمنده بر اورنده وفات ایلمشدر. صوکره
خارا وسمرقند ولایتلرنده دولاشوب، افغان مملکتنده بر چوق سیاحت
یلب، بخارایه کلمکله، حاجی بغدادی ولی الدین بن حسن صوکنده مسجد
فاك ده امام اولدی. نیچه سنەلردر طوردیغی صوکنده بو دیاره قایتدی
اوتوزایمان قریەسنك فتحیه بنت رحمانقل نام خاتونی نکاح ایلدی. ابتداء
یسطای مضافاتنده (ایسلای) قریه سنده واندن صوك بوکلمه مضافاتنده
صاری بیکقل) قریەسنده واك صوکرەده (تیماش) قریەسنده شاگرد جیوب
رس ایله مشغول اولدی. منشور آلمامش وامامت ایلمامشدر.

بخارادن قایتدیغنده، استرلیتامق مضافاتی (مراث) قریەسنك باشقردلر
ورەسی لقمان کانتون ابن عثمان بن ابراهیمك مفقود اولان عبدالرحیم
اسمنك اوغلی اولەرق طرفین رضالغی ایله حکومت دفترلرینه قید اولنمشدر.
اوشبو سببدن میشچار اولەرق دنیایه کلدیکی حالده خالص باشقرد اولەرق
افرته کتمش، بالالری ده باشقردلرك یر وطوپراقلرینه شریك اولمشلردر.

استاذلری: عبدالقیوم بن عبدالکریم بن الله یار [١] بن الله قلی،
آتا نیاز بن مسکین الخوارزمی وغیرلر.

---

[١] صوفی الله یار، دیه مشهور شاعر اولسه کرك (١١٣٠) تاریخنده وفات اولمشیدی.

شاکردلری: محمد یار بن عبدالله الاخوندی، عبدالنصیر بن سلطانعلی القرمسقه‌لی وغیرلر.

آثاری: شرح ابیات مراد العارفین، شرح ثبات العاجزین، کشف اللغات. بونلردن باشقه عربی، فارسی، ترکی، منظوم و منثور رساله‌لری واردر. مرادالعارفین ابیاتنه اولان شرحنی (تحفة الطالبین) تسمیه ایدرك عبدالمطاب البلغاری نام کیمسه‌یه هدیه ایتدکی مذکور کتابنك بیان ایدلمشدر.

اوقودوی: اوقوتمقده اولان کتابلری مختصر الوقایه، عین العلم، الفقه الاکبر، طریقة محمدیه، حلبی شرح المنیة، مسلك المتقین، مراد العارفین، ثبات العاجزین، بدایة الهدایة، اصول اربعین، احیاء العلوم، تعرف، قواعد العقائد وغیرلر. کیچه کوندزنده، سفر وحضرنده ملازمت ایلمش کتابی احیاء العلوم ایله ابوبکر محمد بن ابی اسحق ابراهیم بن یعقوب البخارینك تعرفی وشیخ ابوالبرکات احمد بن عبدالاحد السهرندی‌یه نسبت ایدلن مکتوبات جلدلری اولمشدر. بوکتابلر شول قدرکوکلنه اورناشمشدرکه حتی تألیف ایدن رساله‌لرنده اولان عبارتلر بونلره تقلید یوللو ترتیب ایدلمشدر.

کتابلر تصحیح ایلمه‌سنك اولان اعتناسی شایان حیرتدر. تصحیح ایدن کتابلرندن بر چوق نسخه‌لر کوردکمز صوکنك: «کاشکی استانبول وقزان مطبعه‌لرنده بونك کبی بر مصحح اولنه‌رق آثار اسلام تصحیح ایدلنه‌رك نشر ایدلسه! . .» دیه غبطه ایلدك. اتباع وشاگردلرینك یازولری هم درست هم کوزل اولوب، بونلر مرتبه‌سنك یازویه اعتبار ایدن خلق، بو کونمزه قدر بو مملکتنك ظاهر اولمامشدر. عبدالرحیم حضرتك کندیسنك وماهر یازان شاکردلرینك هر تورلی مصحح وگوزل یازلان اثرلرنی بر یره جیوب حفظ ایلمك کرك ایدی ایسه ده، نه چاره‌که اعتنا ایدلمامش بویله اعتنایه‌ده یول بولمامشدر. بونچه ایسکی وعزیز اثرلرمز کبی، بونلردن قالان اثرلر هم آز کونلر صوکنك اوتلرده یانوب، یوشلرده چروب، بالالر قولنك یرتلنوب اوزلنوب ویران اولوب بتسه‌لر کرك. کل آت قریب.

اوزی یازوب تمام ایلمش وبیوك بر اعتنا اوزرنده تصحیح ایلمش جامع الرموز نسخه‌سی بو کونده (قواقباش) قریه‌سنده عماد الدین بن قطلغ

ی انسابی قوللرنده سلامتدر. بو نسخه (۲۲۹) کاغد وهر بیتده (۳۵)
ردر. یازوی واق هم نچکه، قطعه‌سی‌ده کچکنه‌در. اخیرنك بویله یازلمش:
نت هذه النسخة الشريفة المباركة الموسومة بجامع الرموز المنسوبة لمولانا
س الدين البخاری مرقدا قدس الله روحه ونور مرقده كان فاضلا متفننا
قا محققا متبحرا متفوقا على امثاله واقرانه كمادل عليه تحقيقاته وتدقيقاته
ى لم يصل الى دائرة ميدانها جياد افكار الفاضلين ولم تبلغ على ذروة
بارته طيور عقول الكاملين من غيره من الشارحين والمشهور منه ثلثة شروح
لاول هذا الشرح الشريف والثانی شرح الفقه الكيدانی، والثالث شرح
امالى فى التوحيد وقد تفوق فيهما على الشراح تحقيقا وتدقيقا غاية التفوق
كما لا يخفى على من طالع ونظر فيهما حق النظر رحمه الله وغفرله.. على
د عبد الرحيم بن عثمان بن سرمكى بن قريم البلغارى وقت الظهر من
يوم الاربعاء من شعبان فى بلدة بخارا شريف ۱۲۰۸ سنة اللهم اغفر للكاتب
ولوالديه ولاساتذته وجميع تعلقاته وجميع المؤمنين والمؤمنات». بوندن
صوك بويله يازمش: «بلغ مقابلته بحمد الله وتوفيقه سبحانه وتعالى وقد
صححنا قبل هذه المقابلة ثمانية آلاف وشيئا من الغلط الفاحش والسهو الفاسد
ففى هذه المقابلة صححنا قريبا من ستين سهوا فكانت النسخة مصححا معولا
ومعتمدا فكانت هى ام النسخ ومرجعا اليها فمن وقعت على يده هذه النسخة
الشريفة فليغتنم بها وليدع لهذا المسكين المصحح لسلامة ايمانه والعمل
بما فيها ولا يغير اصلا الابعد تأمل ومشاورة مع الفقهاء وعلماء العربية
ومقابلته بنسخته المتعددة التى يعول ويعتمد بها لانا قابلنا اكثرها من
عشرين نسخا فلا نظن انه بقى فيها سهو اوغلط فافهم ولا تغفل على يد
عبد الرحيم البلغارى ثم البخارى عفى عنه البارى فى تاريخ ۱۲۱۶ سنة».
بوندن صوك بويله یازلمش: «ثم قوبل مرة رابعة ووجد غلط ايضا قريبا
من العشرة فتبت من قولى — انه لم يبق فيه سهو وغلط من هذه النسخة —
فالآن لا ينطلق لسانى على مثل ذلك القول فصار اعتقادى الآن بانه
يخرج الغلط والسهو من هذه النسخة ولوقوبل ستين مرة ولو قليلا قليلا فى كل
مرة فالقائلون كلهم بانى صححت هذا الكتاب ولم يبق فيه غلط بمقابلة
واحدة ليسوا بصادقين فى قولهم ذلك البتة فليتوبوا عن ذلك كما تبت انا.

عبدالرحيم البلغاری » .

بو کبی بیوك بر کتابی یازوب تمام ایتمك وصوکره‌نچه کره‌لر مقابل ایلمك نه مرتبه سعی وغیرتلره باغلی ایدکی شبهه سزدر. فقط عبدالرحيم حضرتنك عزیز وقتلری ونظیرسز اولان اجتهاد ونشاطلری فائده‌سز یره یاز کوننك قاری قبیلندن اریوب تلف اولمشدر: زیرا جامع الرموز کتابی بیوك سلفلردن یادکار قالان اثر اولمادیغی کبی، حقوق وفقه فنلرنده تألیف ایدلن معتبر کتابلر روشنده جدی وقاعده‌یه مبنی بر نسخه‌ده دکلدر. علم ومعلومات آرتدقچه بو کبی اثرلر قوتلرندن دوشه‌جکلری ده طبیعیدر. معاصرلردن بر ذات: « اسلام فقهسی غایت متین واساسلی بر فن ایدی، فقط قرون فاضله صوکنده بوفنی لازم درجه‌ده تربیه ایدن اولمادی. گرچه بعض بر کیمسه‌لر بونی تربیه ایلمك ونظامه قویمق فکرینه کلوب کرشدیلر ایسه‌ده طوغروسی اصلاح ایده آلمادیلر بلکه بوزدیلر. اسلام فقهسنی بوزوچیلر ایچنده قهستانی مثالنده بر کیمسه ظهور ایتمادکنی ظن ایدرم! » دییور.

شایان دقتدرکه مشرق طرفنه تحصیل قصدیله سیاحت ایدن عالملرمز، علم اولمق اوزره بر قاچ کتاب دیباجه‌لری، نه فائده ونه ضرر کتورمیان بر چوق حاشیه‌لردن درس اوقوب فایدقلری کبی، ملتمزه هدیه ایدرك کتورمش کتابلری‌ده مختصر الکیدانی، جامع الرموز کبی اثرلردن عبارتدر. حالبوکه مستشرقلر (اورینتالیستلر) مشرق طرفنه سیاحت ایتدکلرنده رسول اکرم سیرنی، اسلام تاریخنی، اسلام فقهسنی اوقودقلری کبی، ملتلرینه هدیه ایدرك اسلاملرك اك عزیزماللری اولان صحیح البخاری، کتاب المشتبه، تهذیب الاسماء واللغات، الاصابة، کبی کتابلری کتورمشلردر[١]. بوندن‌ده غریبی شودرکه بزم عالملرمز کیدانی‌یه شرح، قهستانی‌یه حاشیه باغلاب مشغول اولدقلری حالده اورینتالیستلر قرآن شریفه فهرست ترتیب ایلمك، حریری‌یه شرح یازمق، اسلام مدنیتینك فلسفه‌سی حقنده

---

[١] فرنکلردن علم سیر تحصیل ایدوب کتاب یازانلرك اولی (ژان غابی) نام فرانسزدر. (١٧٧٠) ده وفات اولدی. (کوستاو وه یل) نام ذات هندستاندن ابن هشامك (سیرة الرسول) نام کتابنی بولوب کتوردی، وآلمان عالملرندن ووستنفلد نام کیمسه اجتهادی ایله طبع اولندی. الاصابة‌نی ده دوقتور سپرنغر هندستاندن تابوب برنجی جلدنی طبع ایتدرمشدر.

ار
...ين عالمی حيران ايدەچك روشده كتابلر تأليف ايتەكله شغللنمكده لردر.
...نشر قلرك نشاط وهمتلرينەمی حيران اولەلم، ياخود اسلام عالملرينك
...بردارينەمی شاشالم! ...
اوشبو ساعتده عبدالرحيم حضرتك بر قاچ اثری كوز اوكمزده در.
...رجمه لری يازلنەچق ذاتلرك، كندی اثرلرندن استفاده ايلەمك مناسب
...بلكی شبهەسزدر. بو اثرلردن بزلر الك اول عبدالرحيم حضرتك مسلكنی
...ستخراج ايلەمك اوللق. لكن بونلرك كوب اورنلری احياءدن ترجمه
...وللو ياخود كندی عبارتيله نقل ايدلمش ايمش. بوكا مطلع اولديغمزده
«امام غزالی مسلكی عجبانەدن عبارتدر؟...» كبی بر سؤال خطور ايتدی.
امام غزالی حضرتلری هم عالم، هم شيخ، هم فيلسوف، بر بيوك ذاتدر.
...فقط بونك مسلكی حقنده بعض بر شكايتلر يوق دگلدر [١]. «امام غزالی
مسلكی آچيق بر صورتده معلوم اولماز ايسه آندن اقتباس ايدنلرك
مسلكلری نه صورتده معلوم اوله بيلور؟...» مضمونده ايكنچی بر سؤال
خطور ايلدی. هر نه ايسه كندی قصدمز يولنده بردوام ايتدك وبرچوق
تتبعلر صوكنده، بو ذاتك مسلكی ده اوشبونلردن عبارت ايدكنی استخراج
ايلدك:

١) عوام خلقلرده نمازدرست اولورلق قدر قرآن شريف اوقومق يوق.
اگرده نفل نمازينه كرشور اولسەلر، كرشولری سببندن ذمەلرينه فرض
اولەدرده، قرأتلری سببلی نمازلری بوزله‌در. بناء عليه بويله محذورلردن
خلاص اولمق ايچون رأسا نفل نمازلرنی وباشقه سنتلرنی اوقومازغه تيوش،
ديبور ايمش.

٢) بزم بو ديارمزده جمعه وعيد نمازلری اوقور ايچون شرط اولان
«مصر» يوق، بناءً عليه بونلری اوقومق درست دگل، ديبور ايمش.

---

[١] انه (الغزالی) لم يلتزم مذهبا من المذاهب فی كتبه بل هو مع الاشاعرة اشعری ومع الصوفية صوفی ومع الفلاسفة فيلسوف وحتی انه كما قيل شعر:

يوماً يمانٍ اذا لاقيتُ ذا يمنٍ
وان لقيتُ معدّياً فعدنانی

كتاب فلسفة القاضی ابن رشد. ص ١٦

بو سوز کندی شاگردلری آره‌سنده شهرتلی اولوب، کندکنده بوکلنا
مضافاتنڭ اولان برقاچ معاصرلری طرفندن جمعیت شرعیه‌گه شکایت ایدلمش
وجمعیت شرعیه‌ده بونکله تهمت ایدلن محله امام‌لرنی عزل ایلمشدر. بو
جمله‌دن (اغلای) قریه‌سنڭ اولان امام‌لر هم اولمشدرکه محله خلقی طرفندن داخلیه
نظارتنه (اؤنوطرنی مینسترگه) بوروشڭ عرضه ویرلمش: «سنبر غوبرناسی سامار
اویازدی (اغلای) آولینڭ مسلمان جماعتلرندن اونوطرنی مینستر حضرتلرینه
بزه امام‌لق ایتمکڭ اولان موسی سفرعلی اوغلی ایله مفتاح الدین عبد الرشید
اوغلی، گناهسز معزول اولدیلر. چونکه بو کیمسه‌لر عید، جمعه، تراویح
سنتلرنی قدر کیچه‌لرنی قویا طورغان مذهبدن دگللر. جمعه، عید بو دیارده
درست دگل دیگان سوزلرنی اصلا ایشتدکمز یوق، هم سنت اوقومه‌کز
دیدکلرنی ایشتمادك. پادشاه حضرتنه، آل وانسابنه خیر دعاء قیله‌لر.
موسی سفر علی اوغلینڭ استاذی چیستاپول اویازدی (کیکلی) آولندن ملا
عبد الجبار ملا عمر اوغلی ومفتاح الدین عبد الرشید اوغلینڭ استاذی
(کامینکه) ایلنده تحفت الله ملا دگل، بلکه قزانده اسحاق حضرتدر،
تحفت الله ملا مذهبنڭ دگل. هم بو امام‌لرمزنڭ سنت، جمعه وعید قویوچی
مذهبدن دگللر ایدکی حقنده اطراف امام‌لرینڭ شهادت نامه‌لرنی اوشبو
کاغدمز ایله تابشره‌مز. بناء علیه اوشبو کیمسه‌لر، اولگی روشچه بزگه
امام اولوب طورسونلر ایدی. (بوندن صوڭ بتون قریه خلقینڭ قول
وطمغه‌لری یازلمش). (۱۸۴۳) نچی ییل (۲۶) نچی نویابرده.

اطراف ملالرینڭ تزکیه نامه‌لری:

امام موسی سفر علی اوغلی سنت، جمعه وعید ترك مذهبندن دگل
ایدکی طوغروسنده شهادت ویره‌مز:

چیسطای اویازدی « « (چاللی باش) ده ملا ابوبکر مرادم اوغلی.
« « « « « « « (قیازلی) ده ملا حبیب الله ملا ندر اوغلی.
« « « « « « « « « ملا سعد الدین عبد الله اوغلی.
« « « « « « « (یاکی قدر) ده ملا شاه احمد ملا مصطفی اوغلی.

لمناور وپول اویازدی « « «(اورتا ایسنتیمر) ده ملا محمد علی هوس باقی اوغلی.
» » » » » » » (لابط) ده ملا لطف الله ملا حمدی اوغلی.
» » » » » » » » ملا حمزه عثمان اوغلی.
» » » » » » » (ملا یلغه) ده ملا محمد رحیم عبد الخالق اوغلی.
» » » » » » » (موقش کول) ده ملا حبیب الله ملا مندی اوغلی.
» » » » » » » (مسی) ده ملا ثابت حسام الدین اوغلی.
» » » » » » » (زیرکلی قواق) ده ملا حسین سیف الله اوغلی.

لا موسی سفرعلی اوغلی ایله مفتاح الدین عبد الرشید اوغلینک بزم بو کلمه یازدنده اولان مبتدع ملالره اصلا اختلاطلری یوق. موسی سفرعلی اوغلینک استاذی اولان عبد الجبار بن عمر اول مذهبه منسوب دگل بلکه نقشی ومتدین ذات ایدکنی تحقیق ایدوب. بو کلمه اویازدی (شکر) آولنده امام معین الدین ملا عبد الرشید اوغلی هم (ایسکی ندر صوغشلی) آولنده امام عبد المجید جمیل اوغلی. مفتاح الدین عبد الرشید اوغلی ایله چیسطایده اسحاق حضرتده برلکده اوقودق. آنک استاذی اسحاق حضرتدر. امام معین الدین عبد الرشید اوغلی. (جمعه مسئله سی حقنده فتح البیان تفسیرینه مراجعت اولنه ج ٤ ص ٥٦٣).

٣) بزم اوشبو مملکتمزده قسقه تونلرده وقت کرمادکی سببندن یستو نمازی فرض دگل، بلکه بونی اوقومق اصلا درست دگل دیور. ایمش، اصل کوڭلسز وغایت رواج تابمش مسلککی ده اوشبو ایدی، دییورلر. بو طوغروده متعدد رساله‌لری واردر. رساله‌لرینک برنده: «وقتی کرمازدن مقدم نماز اوقومقده بیوک خطره وار، اما وقتی کرمه دکی سببلی اوقومای قالدرمقده بر ضررده یوق!...» دیه آپ آچیق یازمشدر. (سبحانک هذا بهتان عظیم). عبد الرحیم حضرتنک بو سوزی بتون سامار ولایتنه اوشنداق اوفا وقزان ولایتلرینک بر چوق ناحیه‌لرینه نشر اولنوب دستور العمل طوتلمشدر. امام ومدرسلر حتی که بیوک شهرتلی واتباعلری کوب اولان ایشانلر، ذره قدر مبالات ایتمای بالاتفاق بو نمازی معلوم کونلرده ترک ایدر اولمشلردر. بو مصیبت عظما تا «ناظوره» نام کتابک انتشارینه قدر دوام ایتدی، دیورلر.

٤) علم منطق، حكمت وكلام ايله اشتغالى فائدەسز وعبث شیء حساب ايدوب، اربابنى ايسه اهل بدعت عد ايلر وعدو مبين اعتقاد ايدر ايمش. ظننجه كوره بونڭ سببى بو فنلر ايله كنديسى كماينبغى آشنا اولماى، بلكه غيرلره تقليد ايتمه سندن ميدانه كلمشدر. زيرا بو طوغروده برقاچ اثرلرنده اوزون اوزادى يه يازمش ايسه ده كنديلكندن جدى صورتده بر دليل كتورماى يالكز نقل ايله اشتغال ايلمكده و بونكله مشغول اولانلرڭ بوزوقلقلرنى صانامقده در. حالبوكه بر شينڭ مذموم اولمه سى ايچون يالكز بويله شيلر كافى اولماز. اگرده فن كلام ايله جدى آشنا اوله ايدى البته بونڭ اكثر اصلى خرافاتدن عبارت ايدكنى، وبو علم سببلى اهل اسلام اوستنه كلن عمومى ضررلرى وبوندن باشقه اسلام دیننه طعن يوللرى هر بر طرفدن بيكلى اولديغى حالده كلام قاعدەلرى طرفندن آچيق وقولاى ايدكنى عنعنه سيله اثبات ايلمش اولور ايدى. حالبوكه اڭ غيرت اوزرنده سويلمش اولان يرلرده بونلره اصلا اشارت ايتمامكده در. ذاتا علم تاريخ ايله اشنا اولميان ياكه بو كونكى فنون جديدەدن بى خبر طوران ذاتلرڭ بويله حاللردن كوب خبرلرى اولميه چغى طبيعيدر.

٥) اجتهاد زمانه سى كوب عصرلردنبرو منقطع اولديغنى وبو زمان خلقنه، قرآن كريم وحديث شريفلردن استدلال ايلمك درست دكل ايدكنى دعوا ايدر ايمش. بونڭ ايچون يالكز بر رساله ترتيب ايلمش، ودليللره تمسك ايدنلره قارشو: «بخواب اندر مكر موشى شتر شد» مصراعنى ايراد ايدرك انتقاد ايلمشدر. غالبا بو رساله سى ابو النصر عبد النصير القورصاوى يه قارشو اولمه لى. اجتهاد انقراض اولمه سيچون ترتيب ايدن دليللرينڭ اڭ معتمدلرى اوشبودر: «قال فى تبصرة الادلة قال جماعة من المتأخرين قد عدم المجتهد فى زمان بعيد ولم توضع الطريقة مجددة ولا مذهب جديد ومع ذلك لم يترك امور الناس مهملة بل حفظ الاحكام على الناس بقواعد وضوابط توفيها وذلك بوجود جماعة من اهل الدراية والرواية قد انتصبوا لتصحيح الروايات عن السلف الاقدمين. وقال عبد الله ابن المبارك لا يوجد بعد سنة عشرين ومأتين عالم كعلماء السلف (عجبا بو سوزڭ اصلى وارمى؟ وار اولديغى تقديرده بو كبى مطلبلرده دليل اوله بيلورمى؟ :)

ين يصلح للقدوة حتى يستغنى به عن السلف فليس لمقلد ان يأخذ بقول
ن هو اعلم من مقلده. مثلا من تقلد ابا حنيفة ليس له ان يترك قوله
يقلد ابا بكر وعمر وعثمان وعليا رضى الله عنهم مع انهم اكثر علما من
بى حنيفة (فقط رسول اكرم افندمز حضرتلرينك اقتدوا من بعدى ابا حنيفة
يدكى سوزى معلوم اولماديغى حالده اقتدوا باللذين من بعدى ابى بكر
وعمر [١] ديدكى سوزى معلومدر) ولا يشترط فى الاجتهاد ولا فى التقليد
الاعلمية من كل الامة. وفى شرح الاشباه القياس بعد الاربعمائة منقطع.
وفى الوسيلة الاحمدية والخادمى ان قواعدنا عند تعارض قول الفقهاء والحديث
تقديم قولهم لجواز كون الحديث مأولا اومخصصا اومنسوخا. وفى الخلاصة
القاضى آثم بالاجتهاد فى زماننا. وفى الطريقة المحمدية لما انقطع الاجتهاد
منذ زمان طويل انحصر طريق مذهب المجتهد المقلد فى نقل كتاب معتبر
متداول بين العلماء الثقات مصحح عمن قدر على مطالعته واستخراجه. قال
عمر القاروری تقليد المجتهد فى احكام الشريعة فرض (نه دليل ايله؟.)
لكن يلزم المقلد التقليد لمجتهد معين كابى حنيفة مثلا فليس له العدول
بعده الى مجتهد آخر لكونه اهانة وتخفيفا فيعزر ومن ليس من اهل الاجتهاد
ولو من الزهاد والعباد فهو فى حكم العوام لا يعتد كلامه كالعوام الاما يكون
موافقا للاصول والفروع اذ ربما لا يفرق كثير من الناس بين اهل السنة
والجماعة والفرق الضالة فيظنون ان كل ما استحسنه نفوسهم ومال اليه طباعهم
دينا وملة ولايفرقون بين الورطة المهلكة والجادة المنجية كما فى الوسيلة..».
ايسكى سوزلر اولديغى جهتله، هرنه قدر كتابى اوزون ايدركه مؤدى
اولسه‌ده يازدق. يوقسه اهل اسلام ايچون قرآن شريف وحديثلرنى قويوب،
معصوم دگل بنده‌لره تقليد ايلمك فرض اولمه‌سنى دعوا ايدركه يول يوقدر،
ظن ايدرم. قرآن شريف يالكز يكرمى اوتوز كشى ايچون كلوب ده
باشقه‌لرك نصيبلرى ايسه يالكز كويلمك وموكايوب اوقومقدن غنه عبارت
اولمازسه كرك. بتم بيلدكم بودر، ناگاه خطاء ايسه، درستنى بيلنلر
افاده ايدرلر.

[١] مصابيح السنة للامام البغوى رحمه الله من النسخة المكتوبة ٧٣٤ سنة ببلدة (بروسا).

عبد الرحیم حضرتك کندینه خاص دخی بر قدر مسلکی وار ایسه د
بعضیلرنی یازمیه‌زمان مساعد اولمادیغندن وبعضیلری اهمیتسز شیلر اولدیغن
بوقدر ایله کفایت ایدلندی . اگرده زیاده‌سنی بلمیه هوس ایدنلر اولور
ایسه اثرلرنی مطالعه ایدرلر.

کتابلری ، برچوق لحنلری مشتمل اولدیغی کبی عربلر استعمالینه د
برقدر باشقه کوره‌در. ذاتا بویله ایدکی ، جامع نسخه‌سینك آخرنده اولان
تحریرلرندن منقول عبارتلردن هم معلومدر ، ظن ایدلنور. یازمش کتاب
کوب اولدیغندن احتمال‌که تصحیح وتهذیب ایتمیه وقتی یتشمامشدر. علم
خدمت ایتمك قصد ایدن کیمسه ایچون کتاب کوب تألیف ایلمك یرینه ،
آز لکن مهم شیلر حقنده غایت دقت ایله یازمق مناسبدر. عالملرك
مرتبه‌لری کاغد کوبلکی ایله دکل ، سوزلرینك قیمتی ایله اولچانور. بر
کیمسه عمرنده بر ایکی سوز سویلر ، یاکه اوچ بیش بیت بر شیء یازار
وبوسایه ده اسمینی عرشلره چقار. ایکنچی بریسی یوز جلددن عبارت اثر میدانه
کتورور ، لکن همیشه شرف کسب ایده آلماز . فیلسوف شهیر جمال الدین
الافغانی حضرتلرنی بلمیان کیم وار ؟ . . عرب مصنفلری ، مشرق ومغرب
عالملری ، بو کیمسه‌یی هر وقت ثنا ایدرلر ، سوز وفعلنی کوچرکچ ایدرك
طوتارلر. حالبوکه بونك تألیف ایدن اثری آزدر. فقط یازدقلرینك بر سطری
باشقه‌لرك بیوك جلدلرینه وبرلامیه‌چك درجه ده قیمتلیدر ، بناءً علیه آدم
اوغلی آز یازسون ، لکن معنالی ومهم شیلری یازسون ! . . .

عبد الرحیم حضرت ، امام غزالینك بدایة الهدایة اسملو مختصر کتابنی
هم استعمال ایلمشدر. فقط بوانك نسخه‌سی ، حنفیه‌دن برینك شرحیله برلکده
یازلدوب ، نسخه ایدوچیلر تصرفندن متن ایله شرح آیرمه‌لری یوغالدیغندن ،
هر ایکیسنی بر کتاب ظن ایلمش ، وامام غزالی سوزی صوکنده شارحك :
« هذا عند الشافعی واما عندنا فحکم المسئلة هکذا » قبیلندن ایراد ایتدکی
عبارتلردن امام غزالینك حنفی مذهبنده ایدکنی دعوی ایلمش . فقط
بویله دعوی احیاء العلوم کتابی ایله قابل تطبیق اولمادیغندن ، کرچه امام
غزالی شافعی مذهبنده ایسه ده ، اوچیوزدن زیاده مسئله ده حنفی مذهبنی
اختیار ایلمش ، دیه بیان ایدن بر مکتوبی منظور رمز اولدی . واقعا ایسه امام

ار

الی اوچیوزده دگل حتی اوچ مسئله ده اولسون حنفی مذهبنی اختیار ایدنلردن
گلدر. حنفیه‌لره نه درجه‌ده صالقون معامله‌ده اولندیغی اثرلری ایله آشنا
لانلره یاشرون دگلدر. امام غزالینك اك سودکی مذهب شافعی مذهبی
لوب، حتی بو طوغروده:

«ان المذاهب خیرها واجلها
ماقاله الحبر الامام الشافعی
فاخترت مذهبه وقلت بقوله
ورجوته یوم القیامة شافعی»

دیدکی شعرلری معروفدر.

اقراننددن بر کیمسه، مکتوبینك آخرنده: «الحاج فلان بن فلان»
دیه امضا ایتدکنی کوروب، جواب اوله‌رق کوندرمش مکتوبنده: «المصلی
عبدالرحیم بن عثمان» دیه امضا ایلمش. بوڭا تعجب ایدنلره «المصلی» دیه
لمبطول قویمق نه قدر مناسبتسز ایسه «الحاج» دیه طیطول قویمق‌ده شول
درجه‌ده مناسبتسزدر، فقط بونی بیلورگه کشی یوق، دیمشدر.

سمرقند شهرنده مسجد خواجه احرارده اولان وامیر المؤمنین حضرت
عثمان رضی الله عنه‌یه نسبت ایدلان مصحف شریفی ترمیم ایتدکی حقنده
(آخر زمان) نام ترکی ومنظوم کتابنده بویله یازمشدر:

اوقورده مصحفی بر کیچه عثمان
اوینك سوراغنددن دوشدی دشمن
اورار خنجر ایله باقماز اوزینه
آقار قانی اوشال مصحف یوزینه
رسول الله‌نی دوشده کورمش ایدی
بو کون بزه کلورسین دیمشیدی
سیاحتده بو مسکین یوردکمده
«سمرقند» ده نچه کون طوردیغمده
کوربمن مصحفی بر جایده طورمش
ورقلری طوزوب بندی اوزلمش
عجائب خطی واردر هیچ کیم ایرسه
اوقوی بیلماز آلوب باقوب کورسه

قیلوبلر پوست آهودن ورقلر
جلی خطدر اون ایکیدر سطرلر
الوغدر قطعی طولی دورت قارشدن
دخی عرضن قیلوبدر اوچ قارشدن
یوانلغی اولور ایکی قارشدك
آغرلغی اولوبدر پنج سیردك
بولاشمش قانیغه بر نچه اوراق
حساب ایتسهك چقار اوندن زیادرك
طوزوب کتمش ورقلرنی ییغوبمن
ایکی تاقته آراسینه قویوبمن
دخی محکم ایپ ایله تازه باغلاب
قویوبمن طاقچهءگه خوب آغرلاب
« سمرقند » شهرینه وارسهك کوررسین
بناء خواجه احراردن صوررسین
اولور خشتدن قیلان بر آق مدارس
بناسی مرفوع ایمازدر ایرر پس
ایچنده وقف خانه حجرهٔ وار
تابارسین شونده کرسهك ای طلبدار

ملاحظه : عبدالرحیم حضرت تعریف ایدن اوشبو مصحف شریف
کونده پیتربورغ شهرنك عمومی کتبخانه‌نك ال یازمه کتابلر شعبه‌سنك بولنور،
سمرقند شهرندن ترکستان کنیرال غوبرناطوری فون کاوفمان برنچی ، میلادی
ایله (١٨٦٩) نچی ییل (٢٤) نچی اوکتابر (١٨٢) نومیر اوزرنك معارف
مینستر ینه یبارمشدر . شمدی دیك کمز کتبخانه‌ده کامل حرمت اوزرنك هم هر
بر زیارت ایدوچیلره کوسترلنوب طورلمقده‌در .

عبدالرحیم حضرت طرفندن نظم ایله بیش اون سطر اوزره تعریف
ایدلن همده حضرت عثمان مصحفی اولمه‌سی ینکل بر صورتده کوسترلن
بو اثر حقنده روس محررلرندن آ . ف . شیبونین جنابلری خیلی بیوك
بر رساله تألیف ایدرك پیتربورغ شهرنك (١٨٩١) تاریخ میلادیك ، اقادیمیه

ناوك مطبعه‌سنك طبع ایتدرمشیدی . (٦٥) بیتدن عبارت اولان بورساله‌ده ، بیلنمه‌سی لازم اولان برچوق معلومات درج ایدلمش ایدکنی هربر مطالعه ایدن ذات اعتراف ایتمیه مجبور اولور .

بو نسخه حضرت عثمان مصحفی اولوب اولمیه‌چغی حقنده شببونین منابلری ، ملالر قبیلندن دکل بلکه تدقیق ارباب ومستشرقلر عادتی اوزرنك عریض وعمیق تدقیقلرده اولنور ، وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق ، حضرت عثمان مصحفی دگل ، شویله ایسه‌ده برنچی قرن هجریك یازلمش بر اثر اولنه‌چغی ذکرینه کلور . بوندن مقدم فاضل مرجانی هم خط کوفینك قدیم رسمیله یازلدیغندن استدلال ایدرك اوشبو یوله سالك اولمشدر . هم ده حضرت عثمان مصحفی دکل ایدکنی رسوم قرآن فننده شهرت کسب ایدن عالملردن حافظ ابو عبید قاسم بن سلام البغدادی (٢٢٢ هجریك وفات) حضرتلرینك تحقیقلرندن استشهاد ایلمشدر .

حضرت عثمان کندیسی هرنه قدر یازی یازار صحابه‌لردن ایدی ایسه‌ده کندی الیله قرآن شریف یازدیغی ثابت دکلدر . (نفح الطیب ج ١ ص ٢٨٣) . مشار الیه حضرتلرینه مصحف شریف نسخه‌سی نسبت ایدلمه‌سی آنچق ، حضرت ابوبکر ، حضرت عمر وجمهور اصحاب نظارتی اوزره یازلمش نسخهٔ شریفی حضرت حفصه رضی الله عنهادن آلوب ، زید بن ثابت ، عبدالله بن الزبیر ، سعید بن العاص ، عبدالرحمن بن الحرث بن هشام ، اسمنده صحابه‌لردن برت عدد نسخه یازدرمغله مکه ، بصره ، کوفه ، شام ، طرفلرینه برر نسخه‌سنی ارسال ایتدکی جهتندندر (ابن خلدون ج ٢ ص ١٣٥ ، تاریخ کامل ج ٣ ص ٤٢ ، نفح الطیب ج ١ ص ٢٨٣ اوزرینه مراجعت بیوریله) . اوشبو نسخه‌لردن بری (٥٥٢) تاریخی رمضاننده ، اندلس ولایتی (قرطبه) شهری جامعنده سلامت اولندیغی ، (امام) دیه معروف اولان مدینه نسخه‌سی (٧٣٥) بیلنده مدینه ده اولندیغی مرویدر [١] .

اوشبو بیرغامین اوزرینه یازلان نسخه‌نك بر چوق کلمه وحرفلری صوکره دن ، ایکنچی قلم وباشقه قاره ایله یا کاردلدیغی وپیتربورغه کلنه

[١] وبوکونده برنسخه مصحف عثمانی مصرده هم وار دییورلر. صفوة الاعتبار جزء ٤ ص ٨٥

قنر برنچه کاغدلری یوغالنوب تلف اولندیغی شیبونین جنابلری طرفندن خبر ویراور.

بوطوغروده لازم درجه ده معلومات یازارلق بضاعتمز اولمادیغی کبی، یازلنه‌چق یری ده بواورن دکلدر. فقط - درست ویالان اولمه سنی اوستمزه آلمادیغمز حالده - تورلی اورنلردن ایشتدکمز بوکا مناسبتلی خبرلری بویرده یازمقدن قلممزی منع ایده آلمادق (فرب حامل فقه الی من هوافقه منه).

شویله: مینزله مضافاتنده (اوتار) اسملو قریه‌گه منسوب و شاهی احمد بن رفیق السما کی شاگردلرندن ابراهیم ملا اسمنده بر ذات (آتاسینك اسمنی بیلمیورم) تخمینا (١٨٣٥-١٢٥١) تاریخنك سمرقند شهرنك زهدلك وصوفیلق طریقی اوزره روزکار کچرمکك اولور ایدی. بر وقت بخارایه واروب، یردشلرندن مرکب برجماعت ایله صحبت ایتدکنده: «حضرت عثمان بتون امت ایچون مشقت چیکوب قرآن شریف یازدرمش ایدی، فقط بونکله یالکز سمرقند ده اولان سارتلر استفاده ایتمکده لر (طوغریی ایسه استفاده ایتمامکك اولور) شونی کندی مملکتمزه کتورمکمز مصلحت دکلمی؟ بوطوغروده فکرکز نچه در عجبا!» دیمش. آره دن بر فاضل ذات، جواب اوله‌رق: «مذکور مصحف شریف ایسه وقفدر، وقفلری کندی اورنلرندن، عذر شرعیدن باشقه کوچرمك نه شرعا و نه عقلا جائز دکلدر» دیمش، بونکا برابر لطیفه یوللومی نیچوکدر: «یاهو! سن مذکور نسخهٔ شریفه‌نی آله‌رق کیرپیچ سرایلرینه یاشردك دکلمی؟ بن ایسه واقعه‌ده بویله کوردم!..» دیه طوپ طوغری یوزینه آیتدکنده: «سبحان الله! بویله عملی هیچ کیم بیلمامشدی فقط سز، بوندن اوطوروب بیلورسز ایمش، بتون نسخه سنی دکل بر آز کاغدنی قوپاروب آلدم» دیمش.

ابراهیم ملا بخارادن قایتوب (استرلیباش) قریه‌سنه کردکنده مذکور کاغدلرنی برچوق ذاتلره کوسترمشدر. شیخ نعمت الله بن بیکتمر حضرتلری بونی ایشتمکله، بوکبی مبارك اثرلری ووقف شرعیلری اولندقلری یرلرندن آلوب کوچروب یورتمك یخشی اش دگل دیه ممنونیتسزلك اظهار ایلمش هم ده سلامت حالنده اورنینه تابشروب قویمق لازم ایدکنی بیان بیورمش. ابراهیم ملا، شیخ حضرتلرندن امید ایتدکی التفاتی کوره‌مادکی صوکنده

استرلیتامق شهرینه کلوب عبدالخالق بن عبدالمجید اسمنك سوداگره صاتوب ویرمك اولمش. لکن مشهور مدرسلردن شرف‌الدین بن زین‌الدین، موافق کورمادکندن عبدالخالق بای بوفکردن کیرو دونمشدر. بوکا مطلع اولان کیمسه‌لردن عبدالخالق باینك خادملرندن رحمت‌الله اسمنده بری یاشرون صورتده صاتون آلوب، بر کاغدنی کندیسنده صاقلاب قالاننی اوفا شهرینه کتورمکله مفتی عبدالسلام بن عبدالرحیم اوزرینه صاتوب ویرمشدر. استرلیتامقده قالانی بوکونده سلامت هم‌ده بعض وقتلر تبرکا (؟) کیمسه‌لره صالنوب یورتلمکده، دیورلر. مفتی‌ده اولانلری، کندی وفاتندن اورنبورغده اولان اوغلی عبدالرؤف (افندکای) اوزرینه قالمش ونهایت (۱۲۸۹-۱۸۷۲) تاریخلرنده صاتلنوب قزان شهرینه کوچرلمش، وبوکونده هم بعض معتبر فامیلیه‌لرده حفظ ایدلمکده ایمش.

اوشبو مصحف شریف اجزأسی آثارسلف وآثار عتیقه‌دن اولدیغی جهتله اك عزیز واك نادر یادکار ایدکی شبهه‌سزدر. معاذالله اگرده یانغین کبی قضالره طوغری کلورلر ایسه تدارکی ممکن اولمیه چق صورتده ضائع اولور. حفظ ایدوچیلر ایسه، احتمال که بویله برخدمته کندیلرنی مقتدر ومستحق ظن ایتمکده اولورلر. فقط فقیرلك، اولوم کبی حاللر، اوغرلانمق یانغین قضالری وغیر بوروشده حادثه‌لر، آدم اوغللرینه کلمك نادر شیلردن دکلدر. عزیز یادکارلری حفظ ایتمك بورچی، یالکز اوز عمرنده صاقلاب طوتمقدن عبارت اولمای، بلکه دنیا هلاك اولان کونه قدر صاقلاناچق روش اوزرنده، اوزندن صوکره قالدرمقدن عبارت اولور.

بناء علیه، مذکور مصحف شریفی جزءلرنی، برنچه عصرلره قدر سلامت طورمه‌لرنی ارزو ایدن ذاتلر ایچون، بویله صاقلانه‌چق اورنلره امانت ایتمه‌لری لازم کلور. بو کبی اورنلر آنچق دولت کتبخانه‌لری اوله بیلور. اگرده بویله امانتلر بنم قولمده اوله ایدی، جانمدن عزیز اعتقاد ایتدکم حالده، هیچ وقت کچرمای اصل نسخه سنی اکمال ایتمك هم‌ده آخر زمانه قدر محفوظ طورسون قصدیله پیتربورغده اولان مذکور کتبخانه‌یه تابشرور ایدم.

اوشبو مصحف شریفك سمرقند شهرینه نقل اولنمق کیفیتنی سمرقند

خلقلرندن نقل ایدرك فاضل مرجانی بر تورلی، وشیهنین جنابلری ایکنچی تورلی اوله‌رق روایت ایدرلر. مشهور مستشرق مونیو وامبری، بونلرك هر ایکیسینك روایتلرینه خلاف اوله‌رق، آقساق تیمر طرفندن سلطان بایزید یلدرم مغلوب اولدیغی وقت (بروسه) خزینه سندن آلندیغنی بیان ایلر. (سیاحت نامه‌سینك ١٧٤ نچی بیتنه مراجعت اولنه). ملاحظه بو یرده تمام اولدی.

عبدالرحیم حضرت، سوز سویلرگه غایتده جسارتلی اولوب، خاطر صاقلامق ونزاکت رعایه ایلمك، یاخود مداره ومداهنه یولینه کرمکله اشی اولمامشدر. اللک چوقماری وآغزنده‌ده چوقمارندن قوتلی تیلی اولوب، نه دنیا ونه دین طوغروسنلک مباحثه ایتدکده مغلوب اولمامشدر. عصرنده اولان طریقت شیخلرینه منکر اولوب، بونلرك عمللرنی وبرچوق عادتلرنی انتقاد ایدرك بر چوق شیلر یازمشدر. اتباعی ایسه عموما قریه‌لرده اولان اسلام بالالرنی تعلیم ایتدکلری سببندن، اولندقلری آوللرك هر برنده شعار اسلام ظاهردر. حتی بوکونده الك اعتبارسز عد ایدلان عواملرینه قدر نه یرده ونه کبی خدمتلرده اولنسه‌لرده فرض نمازلری وقتنده اوقودقلری، مأثور دعالری، کوب محله اماملرینه کوره درست اوقودقلری معلومدر. حتی: «اگرده شاگردلری، عبدالرحیم حضرت مرتبه‌سنده سعی ایتمش وخلقلرك سوزلرینه تحمل ایدرك غیرت ایلمش اوله‌لر ایدی، نه قدر مسافه‌لره قدر اورنلرده اوقور یازار بیلمیان وشعار اسلام ایله درست آشنا اولمیان بر مسلمان قالماز ایدی» دییانلر وار. بونك حقنده فاضل مرجانی: «مطالعه‌یه هوسلی وکوب سیاحت ایدوچی ایدی؛ صلیب شکلنلک اولان شیلره حتی ترزه آغاچلرینه قدر انکار ایدردی؛ عربی، فارسی، ترکی تیللرنده تصنیفی وتحریرلاری کوب ایسه‌ده غلطلری مشتمل ورکیکلردر؛ شاگردی اولان محمدیار بن عبدالله الاخوندی رساله‌سینه بر ردیه یازمشدر؛ ثبات العاجزین اوزرینه یازمش اولان شرحی بعض خطالری استثناء ایدلدکی صوك، بیانی یخشیدر» دیمشدر.

١٨٣ — مصطفى بن موسى بن ايمانقل بن ايماناى بن قطلغ بن اوزبك بن بوجاق بن الكاى القزانى.

مصطفى حافظ ديمكله معروف بو ذات، (قزان) ده امام اولەرق ابتداء حج شريفه وارمشدر. بوندن مقدم قزان امامرندن حجازه كيدن اولمامش ايمش. (آشط باش)، (شوشمه باش) نام قريەلرده امام اولديغندن صوكره قزانه كوچوب ايكيوز ايللى برنچى (١٢٥١) ييل ذوالقعده آخرنده (١٨٣٦ نچى ييل ٦ نچى مارت) آلتمش يدى ياشنده وقتنده وفات اولدى. بخارايه واروب تحصيل ايلمش، كابله سفر ايدوب، شيخ فيضخان بن خضرخان ايله صحبت ايتمشدر. (١٢٣٢ — ١٢٤٩) ده حج سفرينه كتدكنده محله خلقينك رضالغى ايله كندى اورنينه (منلش) قريەسينك سيف الله مرتضى اوغلى نام كيمسەنى تعيين ايدوب كتمش ايسەده نور محمد محتسب ابن ابراهيم، شول ييل ينوار (٨) نچى كون تاريخيله جمعيت شرعيەگه عريضه ويروب محله خدمتى ايتمكدن مرتضى اوغلنى منع ايتدردى وجمعيت طرفندن ده كنديسى تعيين ايدلدى. خاتونى سعيده بنت عبدش بن عبدالسلام بن اسماعيل القوالى‌در. بالاسى اولمامش وعقبى ده قالمامشدر.

شاكردلرى: شريف بن سليمان الخيربى، نور محمد بن بيكباو بن بيكبولاد، عبدالخالق بن آرسلان القزانى وغيرلر. كندى قلميله يازلان بر مكتوبى اوشبودر: بز، اسملرمز توبانده ياد اولنەچق آخوند وامامار بو اعلام نامەنى شول طوغروده يازەمزكه قزانده ايسكى بيستەده عبيدالله ابراهيم اوغلى بلانوف (١٨١٨) نچى ييلده وفات اولوب، وارثلرى دورت اوغلى حبيب الله، رحمت الله، فتح الله، نعمت الله، وبر قزى حبيب جمال، خاتونى عدن بانو، قالديلر. مذكوردن قالان تركەدن (٥٥٠٠) صوم نقد آقچەنى، اوشبو كبير وارثلر اوز آرەلرنده صلح طريقيله تقسيم ايتمشلر هم بيستەنك معين آخوند داملا سعيد ملا احمد مرحوم اوغلى، صلحلرنى يازوب اقرارلريله هر بريندن قوللرنى قويدرغان. صوكره (١٨٢٢) نچى

ییلده مذکور رحمت الله وفات بولوب، آندن وارث صبی بالالر وبر خاتون بی بی عائشه قالوب. مذکور رحمت الله دن قالمش متروکه نی صغبرلر وارلغی سببلی سیروتسکی صود اپیکون یصاب مذکور نعمت الله برله اسماعیل اجمیتوف گه تابشرغان. مذکور اپیکونلر، رحمت الله دن قالان متروکه نی اوچ ییل مقداری اپیکون اولوب، قاراب، صوکره نعمت الله. رحمت الله دن قالان ترکه گه دعوا کوستروب، بومتروکه اتامز عبید الله دن قالمش وهمان تقسیم ایدلمامش، موافق شرع تقسیم ایدلسه ایدی، دیه قزانك غورودا وای مینصراتقه (؟) کاغذ ویروب ایمش. مینصرات ایسه قزانك اسطرشی آخوند عبد الستار ملا سعید اوغلی ایله آخوند عبد الناصر رحمانقل اوغلنه کاغذ توشرمشدر. بی بی عائشه غرازدانسکی غوبرناطورغه پروشینیه ویروب، آخوند یاننده امام ومحتسب ملا ابو بکر یوسف اوغلی، امام ومدرس ملا مصطفی حافظ موسی اوغلی، برلـکده اولسونلر ایدی دیه التماس ایتدکندن، بزلره هم امر اولدیغندن اشنی برلـکده قارارغه شروع ایتدك. اوشبو وقت نعمت الله: « بنم سز آخوند واماملر حضورنده دعوام یوق، بن دعوامی مینصراتغه کوستردم، مینصرات ایسه سزاردن یالکز صورت مسئله صورمقلادر» دیه جواب ویردی. بی بی عائشه: « بنم قاین آتام عبید الله ابراهیم اوغلینك اسباب وبنالردن باشقه اولان ترکه سنی کلسنی بنم ایرم رحمت الله وفات اولمازدن مقدم، وارثلر اوز رضالقلریله صلح طریقنچه تقسیم ایتمشلر، معین آخوند ملا سعید بونلرك صلحلرنی واقرارلرنی یازوب تمام ایتدکلری حالده، نعمت الله بنم ایرم رحمت الله ترکه سنی دعوا ایتمه در» دیه جواب ویردی. بز ایسه اوشبو صورت واقعه نی یازوب، کندیلرینك صلحلرنی موافق شرع کوردك. لـکن آخوند عبد الناصر راضی اولمادی وقول قویمادی. بز ایسه اشنی مینصراتغه اعلام ایتدکمزده، مینصراتغه ایکنچی مرتبه یازوب عبد الناصر آخوندك قول قویمادیغینك سببنی صورمش ایمش. آخوند ایسه بو واقعه حقنده جواب اوله رق: « روسچه یازونی بیلمادکم وترجمان ده اولنمادیغی ایچون قول قویمادم، هم بن صلح یازولرنی ده کورمادم، لـکن اونبیشبیك بشیوز صوم آقچه تقسیم اولندیغنی بیان ایدن بریازو کوردم » دیمش. آخوند عبد الناصرك بو سوزینه قارشو بزلر جواب ویره مز: مذکور اخوندنك

سوزی تناقضدر. زیرا صالح یازونی بر مرتبه کورمادم دیه‌در، وایکنچی مرتبه ده کوردم دیه‌در. بزم هم صالح یازوی دیدکمزدن اوشبو آخوندکورمش یازو مراد در. دخی آخوند عبد الناصر آیته‌در: «نعمت الله بکا کاغد بیروب، بزوارثلر هنوز تقسیم کوردکمز یوق، اما قول قویمش کاغدلرمز، تقسیم صوکنده اولان کاغد دکل بلکه تقسیمگه رضا اوله‌چغمز ایچون قول قویلمش کاغددر، بونی ایسه ملا سعیددن یمین ایله صورا وکزنی اوتنم دیه‌در، حالبوکه سعید حضرتدن بز یمین ایله صورادق لکن سعید حضرت جواب بیرمادی» دیب. بز ایسه جواب ویره‌مز: بزلر بواشنی براکده قارارغه مأمور اولدق. اویله ایسه آخوند یالکز اوزی کاغدلر آلوب اش بیلمه‌سی موافق اولمازسه کرك. بوندن اوستون نعمت اللهنك کاغدی آوغوست آینده یازلدیغی حالده آخوندك جوابی ۱۲ انچی ایولده اولمشدر. اویله ایسه البته بونده بر تزویر اولسه کرك. دخی وارثلر تقسیم اولدیغی ایله اقرار ایتدکلری حالده شاهد اولان ملا سعیدکه یمین ایتمك تیوش اولمایدر، حالبوکه شاهدکه یمین ویرمك حرام ومنسوخدر. بالفرض بر حاکم بونکه امر ایتسه عالملر بویله حاکمه نصیحت ایدرکه تیوشلی. دخی آخوند اینه‌در: «ملا سعید احمد اوغلی خاتونغه ثمن اوله‌رق (۱۷۵۰) صوم ویرمش حالبوکه (۱۵۵۰۰) صومنك ثمنی بویله دکلدر، شونك ایچون بوتقسیم خطاء» دیب. جواب ویره‌مز ملا سعید مذکور مبلغی یالکز صالح طریقنچه ویرمشدر، تقسیم طریقنچه دکل. دخی آخوند آیته‌در: «صلح نامه‌نك درست اولمق جهتنی امامل اینمادیلر» دیب. جواب ویره‌مز اصل صحتدر، اگرده فاسد اوله طورغان اولسه وجهینی آخوند اوزی بیان بیورسون. قزانده ایسکی بیسته‌ده قدیمی الوغ تاش مسجد حضورنده امام ومدرس ملا مصطفی حافظ ملا موسی اوغلی. قزانده یاکی بیسته‌ده الوغ تاش مسجدده امام ومدرس هم محتسب ملا ابوبکر یوسف اوغلی».

کوردکم ایسکی یازولر آره‌سنده رسم خطی بر قدر درست اولان یازو، اوشبو مصطفی حافظ یازویدر. مهمله ومعجمه‌لرنی اوزرنده استعمال ایتدکنی کوروب بر قدر حیران اولدم.

بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «قارئی القرأن وحافظ، قلیل الکلام

خاموش، عديم الغيبة، رقيق القلب، عزيز الدمعة ايدی؛ نسخ وتعليق خطلری ایله وسط درجه‌ده یخشی یازار ایدی؛ لکن علم ودرس ایله مشتهر اولمادی؛ وفاتی صوکنده عبد السلام مفتی، نور محمد محتسبه: (الحاج مصطفی افندینك وفاتنی آکلاب زیاده مغموم اولدق، موة العلماء ثلمة فی الدین؛ علمانك آقصقال اتقیالری بتدی، آه حسرتا!) مضمونده مکتوب یازوب تأسف ایتمشدر» دیمشدر.

---

۱۸٤ — یونس بن ابراهیم. چیلابی مضافاتنده (قاقچرلی) قریه‌سنده امام ومدرس اولوب. یتمش یدی یاشنده وقتنده ایکیوز ایللی بر (۱۲۵۱) ییل شهر رمضانده (۱۸۳٦ انچی ییل ینوار) وفات ایتدی. استاذی (اوری) قریه‌سنده حبیب الله بن حسین ایدی. قرق ییل درس ایله مشغول اولدیغی صوکنده کوزلری صوقرایمشدر، آندن صوك هم شول حالنچه اون ییل درس آیتدی، دیورلر. صله رحم قصدیله طرویسکی شهرینه کلدکنده اجل موعودی ایرشوب اوراده وفات ایتدی. قبری طرویسکی مقبره‌سنده‌در.

---

۱۸۵ — اسحاق بن سعید بن یورت باغش بن قلمحمد بن ایشمحمد اللازی. اصللری برانکی المرافنده (لاژ) قریه‌سندن اولوب، کندیسی قزان توابعنده (کنار) قریه‌سندن ایدی. بخارادن قایتوب (سردی) قریه‌سنده و (۱۲۳۳) تاریخنده (چیسطای) قصبه‌سنده و (۱۲٤۷) ده قزان شهرنده امام ومدرس اولوب، ایکیوز ایللی برنچی (۱۲۵۱) ییلده ذوالقعده‌ده وفات ایتدی.

استاذلری: عبد النصیر بن سیف الملك الاشطی، عابد بن عبد العزیز الارنباشی وغیرلر.

شاکردلری: فخر الدین بن صادق السونی، موسی بن عابد الذینسی، حسین بن حمید القورصاوی، حمید الله بن شماس الدینسی، عید محمد بن جنی الطوبلی وغیرلر.

بالالری: صلاح الدين، احمد، حسن اولوب قزلری فخر الدين
بن صادق السونی، احمدجان بن عبد الجبار الكيكلی، محمد كريم بن
عبد الرحيم التكنشی، نام كيمسه لر نكاحلرنده ايديلر. زماننده علم وفضل
ايله معروف برذاتدر.

١٨٦ — عبد النصير بن رحمانقلی بن محمد قل بن عبد الرحمن بن عبد الكريم بن بيك حافظ البيگی.

تاو ياغنده (بيگی) قريه سندندر. آناسی جميله بنت سبحان بن يوسف بن
آرسلان ايدی. قزان شهرنده امام وآخوند ايكن وقتنده ايكيوز ايللی
برنچی (١٢٥١) سنه ده ذوالحجه ده كيناتدن وفات اولمغله قزان مقبره سنده
دفن اولندی. خاتونی نوبهار بنت قطلغ احمد بن زاهد بن عبد المنان
الدوسمتی در. فيض الرحمن نام اوغلی هم (١٢٩٢) ده وفات ايتدی.
فاطمه نام قزی فاضل مرجانی نكاحنده اولنوب (١٢٦٨) ده وفاتدر.

استاذلری: ولی الدين بن حسن البغدادی، عبد الرحمن بن محمد
شريف الكرمانی در.

شاكردلری: حبيب الله بن رحمانقل البيگی (كندی طوغمه‌سی)،
مينليبای بن لقمان الچاغدايی، عبد الكريم بن عبد الرفيع السعيدی وغيرلر.
اوّل حالنده سعيد قصبه سنده امام اولوب، صوكره قزانه كوچمشيدی.

مكتوبلری: ١) باسمه العظيم معظم ومكرم استاذ الكل فی الكل دولت
خواهمزك محضر شريفلرينه (تاج الدين بن عبد الرشيد الاشترا كی نی قصد
ايده‌در، زيرا بومكتوب آڭا يبارلمشدر) وعزيزه هم مشفقه آبصطيغه.
نورديده ملا ضياء الملة والدين گه دعاء خيرلرمزی اهدی واتحاف بعدنده
كمينه لركزدن استخبار شريفلركز اوله قالسه لله الحمد والمنة بدعائكم
الخير الی الآن من بعد نسياً منسيا اولنمغای ايدك. بعد الدعاء الحامزدر
برنچه هدايه‌كز وار كبی بيش آلتی توپ مقداری ايدی بزه يبارسه‌كز
عنايتكزدن اولور ايدی. كبنه (تلاسا)نك محمد امين ملانك عقيده سنی هيچ

اولمادیغنده صفات خصوصنداغی عبارتنی، کینه (آمنت بالله کما هو باسمائه)نك ترکیبنی کما هو تحریر ایدوب یبارسه‌کز لطف وکرمکزدن اولور ایدی، د... یاران واقربالر ایله اوتنه‌مز. کینه حاجی بغدادی حضرتاری دعاء خیرلرنی یازارغه آیته‌لر، اوزلری حاضرده رنجوبراك درسه کره آلمایدر، صحتلنسه قزان برینه واررغه اراده‌سی وار. عبدالرحمن حضرتلك هم صحتی کمراك اولسه‌ده عادتنچه درسه کره‌در. داعی وراجی کمینه فقیر عبدالنصیر آخوند مای ٢٣ده.

٢) ژاپانئوی غوبرناطور فرمانی بوینچه حاکم مرلی اولوب، ١٨٣٤ نچی ییل ٧ نچی نویابرده مدعی ابویزید نذیر اوغلی، مدعی علیها آنك خاتونی حبیبه عمر قزی وکیلی معا حاضر اولوب، هدایة، قاضیخان، خلاصة الفتاوی، مجمع البحرین. محیط وغیر کتب معتبره‌لره بناءً حبیبه عمر قزی مدعی ابویزید نذیر اوغلدن نکاحینك انقطاعنی نه صراحة ونه کنایة ونه اصالة ونه تفویضا کوستره آلمادی. بناءً علیه عمر قزینك ناشزه‌لکی ایله حکم ایدوب، نذیر اوغلینك فراشنه تسلیم ایتمك لازم ایدکی ایله حکم ایتمك لازم اولدی. اویله ایسه‌ده عمر قزینك وکیلی شمس‌الدین مقصود اوغلی عمر قزی فائده‌سینه شاهد اولان سعید خالد اوغلندن جواب صورمقنی طلب ایتدی. شریعت بوینچه بر شاهد شهادتی کافی اولمازسه‌ده خالد اوغلندن جواب صورلدی، لکن خالد اوغلینك شهادتی عمرقزی دعواسنه موافق اولمادی. زیرا عمرقزی دعوا ایده‌در: «نذیر اوغلی بنم حقمده ایرکه وارسه اختیار دیدی، بو وقتده شاهدلر سعید ایله شاه احمد بولدی، هم سعیدکه سز آتا بولوب ایرگه ویرگز دیب آیتدی» دیب. اما خالد اوغلی جواب ویره‌در: «غیر کشی‌گه وارسه وارمازسه اختیار دیدی، بو وقتده غیری کشی بولمادی، شوندن باشقه سوز ایشتمادم» دیب.

بناء علیه بز آخوند شرعی قانونمزنی ملاحظه ایله تفتیش ایتدکمزده سعید خالد اوغلینك جوابی عمرقزینك دعواسنی اثبات دکل بلکه تکذیب ایتدکی کورلدی. شریعتده ایسه شهادتك دعواغه موافقتی شرطدر. ایمدی بو واقعه‌ده عمرقزینك نذیراوغلی نکاحندن انقطاعی حقنده اولان دعواسی

اثباتسزدر، اوشبو سببلر ایچون: ۱) شاهد جوابی ایله دعوی آره سنده موافقت یوق. ۲) خالد اوغلی یالـكز. ۳) خالد اوغلی جوابنی شهادت لفظی ایله ویرمایدر. اما نذیر اوغلی اوزینك دعواسنی شاهدلر هم اوزینك یمینی ایله اثبات ایتهدر. بوكبی ماده‌ده و بوبله جوابلره بناء ایدوب، غائب ضررینه بینونت ایله حكم ایتمك وزوج ثانی غه نكاح ایلمك حنفی مذهبنه خلاف اولدیغندن، نافذ دگلدر. بناء علیه بومسئله‌ده انقطاع نكاح ایله حكم ایتكان ملادن جواب آلا نه قدر اشنی توقفلندرمك شریعته خلاف اولدیغندن، حكمنی تأخیر ایتمازسزلكنی واجب بیلدك. زیرا اول ملا مدعی، مدعی علیه، شاهد، وكیل، ایمازدر. اوشبو سببدن حكم ایتدم عمر قزی نذیر اوغلینك نكاحنداولوب، الحال ناشزه‌در. وزوج ثانی..... اوغلینه اولان نكاحی فاسددر. عمر قزینك هیچ اختیارینه قویمای نذیر اوغلینه تسلیم لازمدر. اخوند عبدالناصر رحمانقلی اوغلی. (۱۸۳٤)نچی ییل (۷)نچی نویابر.

۳) ۱۸۳٤ نچی ییل ۱۲ نچی نویابرده ابویزید نذیر اوغلی ایله خاتونی حبیبه عمر قزی آره‌سنده بقاء نكاح ایله حكم ایتدم. اوشبو حكم شرعی‌یه رضااولمای، خاتون‌وكیلی ۋاپاننوی غوبرناطورغه كاغدویرمشدر. حالبوكه بزم حكممز حنفیه‌نك ظاهر مذهبنه موافقدر. بناء علیه ظاهرا وباطنا نافذدر. حكم اگرده كتاب الله، یاكه سنت مشهوره، یا كه اجماع امت، گه خلاف اولمازسه آنی قبول ایتمازگه نه كبی دلیل اولور؟.. بونی ایسه بیان ایدوكزه كوز طوتدق.

ۋاپاننوی غوبرناطور، اشنی فتح الله اخوند ایله ایكیمزكه قارارغه بیوردی. بن ایسه فتح‌الله آخوندغه، بو طوغروده ایلمش عملارمی بیان ایندوم. بوكا قارشو فتح الله آخوند «نذیر اوغلی اوزی دوورنسكی حضورنده صلح ایتكان» دیدی. بن آیتدم: «آنده اولان صلح خاتونلق ماده‌سی دگل بلكه مال دعواسی حقنده‌در، بونكه برابر نكاح، اختیار، بینونت، دعوالرنی تیكشرمك وبونلر حقنده صلح ایتدرمك دزغاونیلر لوازمی اولسه كرك. اگرده دوورنسكی حضورنده اولان صلح كافی اوله طورغان اولسه، نیچون نذیر اوغلندن فرقت خطی صورمشلر!» دیدم.

شاکردلری : اوزینك اوغلی عطاءالله ، صادق بن صافقل ، اوحد بن اسکندر القاضی وغیرلر.

بالالری: عطاءالله ، ذاکر ، لطف‌الله ، عبیدالله در. بو صوکغیسی شهرنڭ ایکنچی تاش جامع حضورنڭ امام اولوب (١٣١٩) سنه شعبانده (٧٥) یاشنده وفات اولدی. عبدالله نامنده بر اوغلی بو کونده کندی یرینه امام اولمشدر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی : « صفر آیندن منشأ اولوب ، مذکور آیده هیچ بر اش اختیار ایتماز ایدی ؛ لکن شاه احمد بن ابی یزید الماموشیکه ویرمش قزینك قاقتوش مجلسنه دعوت ایدلنوب ماموش قریه‌سنه وارمق اراده‌سیله کیوم کیسدروب تکدرمش ایسه‌ده مذکور کیومنی کیه آلمای کیناتدن وفات ایتدی » دیمشدر.

٠٠٠٠) اختم بن احمر [١]. بوکلمه مضافاتنڭ (تمرکه) قریه‌سنڭ دنیایه کلوب (صارلی) آولنده امام اوله‌رق مدرسه‌لر بناء ایدوب کوب شاگرد جمع ایلدی. ایکیوز ایللی ایکنچی (١٢٥٢) ییل صفر آلتیسنده یتمش اوچ یاشنده ایکن وقتنده وفات ایتدی. شاگردلری حبیب الرحمن بن محمود الالمتی ، محمدکریم بن اسحق الهچتابی وغیرلر. ادیب ، ظریف ، صاحب لطائف ، برکیمسه ایدی ، دیورلر. بعض کولکولری بوکونه قدر خلق آره‌سنده مذکوردر. کندی قلمندن اوشبو مکتوبی نقل اولنه‌در :
« یولقدی بزلره حرمتلو صوبرانیه محکمه سندن مبارك فرمان مینزله‌اویازی (قارامالی) آولینك باشقرد ملا حبیب‌الله حمید اوغلی ایله ، خاتونی حبیب‌جمال سبحانقل قزینك آره‌لرنده اولان نزاعلرنی تفتیش ایچون (١٨٢٦)نچی ییل مای اوّلنده ، ایکنچی مرتبه یولقدی نویابرده. اما بزلر من وجوه معذورلرمز ، اولا ضعیف البنیه‌مز ، هرچند بیك الوغ یاشلی اولمازساق‌ده ، قارتلق تأثیر ایتمشدر. ایکنچی ، اون ییلدن زیاده مدتدنبرو باش آورولی اولدیغمدن طش هواسنڭ یوردکمده خسته‌لگم آرتادر. اوچونچی ،

[١] بو کیمسه (١٠٨) رقم اوزرنده یوقاریده یازلمشیدی. وفات سنه‌سی معلوم اولدیغی صوڭ اوشبو اورنده وفات ییلنی کوسترمکله تکرار یازمیه لزوم کورلدی.

ول ملا حبيب‌الله حميد اوغلی آولی بزدن ايللی چاقرومدن زياده‌اولور ومع
لك ايكی مرتبه‌اوزم وبرمرتبه بزم فرمانمز ايله احضار مجلس ايچون اوغلم
اروب، مذكور ملا حبيب‌الله نی يورتده يولقه آلمادق. اوزم اوچونچی
مرتبه واردیغمده يولقوب بزه جواب كوسترديكه: مدعی، حضورنده سزلره
خبرمز اولور، ديه. مدعی اجتهاد ايتمادكی سببلی وآنلر جيولماديغی ايچون،
تفتيش ايدركه بزلر عاجزمز. خلاف قانون اولماز ايسه حرمتلو محكمه نك
حاكملری بزلری بوتفتيش خدمتندن قالدرسه‌لر ايدی. بويله توباچيلك
ايله اعلام ايدرك كاتب احمر اوغلی. فورال آخرنده ١٨٢٩ انچی ييلده».

استطراد: اوشبو مكتوبده مذكور اولان حبيب‌الله نام ذات، كندی
عصرنده اجتهادلق دعواسی ايدرك كنديتك مجتهد اولمه‌سی ايله تصريح
ايدر اولديغی مرويدر. الك زمانده تحصيل علم آور واستفاده يوللری
هر طرفدن مسدود اولديغی حالده بعض ذاتلر مجتهدلك مرتبه‌سينه
ايرشدكلری حالده بو كبی علم ايشكلری آچيق وهر تورلی سببلر حاضر
اولديغنده مجتهد اولميان كيمسه باقل كبی غبی ياخود غير قابل كس اولسه
اولور، ديبور ايمش. حتی‌كه كندی اجتهادينك ثمره‌سی اوله‌رق «فرض
نمازلرك وقتلری مدينه شهری وقتلری ايله تقديرايدلنور، زيرا شارعك
وقتلر حقنده اولان امر وفرمانلری شويرده اولان وقت ايله تعيين ايدلمشدر»
ديه سويلر اولمش. فقط معاصرلری: «اويله ايسه فرض روزه‌لرده مدينه
وقتی ايله تعيين ايدلمك لازم كلور وبناء عليه اوزون كونلرده توش وقتنده
ياكه بر آز مدت صوكراق افطار ايلمك درست اوله بيلور» ديه بحث
ايتدكلری مرويدر. بوكا ايسه بررتورلی جواب ويرديمی يوقمی؟ بزه خبر
وبرن اولمادی. باشقه‌چه ترجمهٔ حالی معلوممز اولماديغندن آز مناسبتنی
رعايه ايدرك بو يرده ثبت ايتدك [١].

١٨٩ — يوسف بن ايمانقل. آلابوغه مضافاتنده (ايلمت)
قريه‌سنده امام‌اولوب، ايكيوز ايللی ايكنچی (١٢٥٢) ييل (١٨٣٦–٢٥ نچی

[١] تفاصيل احوالنی خبر ويرن اولورايسه زياده مينونيت اوزره قبول ايدلنور ايدی

نویابر) ده یتمش یدی یاشنده ایکن وقتنده وفات ایتدی. اصلی چیسطای یاقننك (کیکلی) اسملی قریه‌دندر. بوممل‌کتده اوقودیغی صوکنده بخارایه واروب استفاده ایلمش وکابل شهرینه سفر ایدرك فیضخان بن خضرخان خدمتنه داخل اولمغله طریقتده مأذون اولمشدر. عالم، فاضل، عقللی، بر ذات ایدی. دیمورلر. ولید ایشان بن محمد الامین اقراننده‌ن اولمغله آنك ایله صحبت ایتدکی وبالقصد زیارتنه یورمکله استفاده ایلدکی مرویدر. کندی قلمیله یازلنوب تمام اولان بر شرح امالی نسخه‌سی اخیرنده بویله عبارت کورلدی: « تمت النسخة فی ید یوسف صدیق بن مرحوم ملا ایمانقلی الکیکلی البلغاری فی شهر ربیع الاول فی مدرسة مولانا واولانا آخوند الزمان عبدالرشید الصباوی بن مرحوم قدر محمد ١١٩٧ سنة ». یازوی کوزل ورسم خطلری هم درستدر. فقط بویرده نقل اولنان تحریری قاعده‌سز ایدکی معلومدر. لکل جواد کبوة ولکل صارم نبوة). محمد عطاء اسمنده براوغلی مذکور (ایلمت) قریه‌سنده مؤذن اولوب (١٣١٤-١٨٩٧) تاریخنده طقسان یدی یاشنده اولدیغی حالده سلامت ایدی.

١٩٠ — محمد بن حمید بن مرتضی. قزانده امام اولوب، ایکیوز ایللی ایکنچی (١٢٥٢-١٨٣٦) ییلده محرم آخرنده (٦نچی مای) وفات اولدی. بخاراده خلیفه نیازقلی‌گه مصاحبت ایدوب قاینمشیدی. بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «گرچه علم ودیانت ایله مشهور اولسه‌ده اغنیاغه مداره‌سی اولمادیغندن وقاتیغ هم آچی سوزلی اولدیغندن رواجی اولمادی، جمعیت شرعیه‌که امتحان طوتمق ایچون واردیغنده مفتی محمد جان بن الحسین بعض سوزلر صوردیغنده (بندن بویله یوق بار شیلر صوروب عمر اوزدرمه، بنم حضورمی غنیمت بیلوب کندی کرك شیلرکی ایشدوب فائده آلورغه اجتهاد ایله! ...) دیمش، مفتی ایسه بوکا زیاده آچوی کلوب، بوکیمسه امامت و تدریس وظیفه‌سینه لائق دگل، دیه امامت خدمتندن صرف ایتمکی قصد ایلمش ایسه‌ده بعض برکیمسه‌لرك شفاعتلری ایله امتحانی مقبول عد ایدلمشدر» دیمشدر.

۱۹۱ ــ عباس بن عبدالرفیع بن یونس بن موسی

بن قوچقار. خوالبن توابعنده (موسی) آولنده امام ومدرس اولوب ایکیوز ایللی ایکنچی (۱۲۵۲-۱۸۳۷) ییل ذوالحجه‌ده (مارت) قرق طقوز یاشنده ایکن وقتنده وفات اولدی.

استاذلری: کندی قریه‌سنده سلیمان اسملو بر کیمسه، قزان ولایتی (الـگی) قریه‌سنده شمس‌الدین نام ذات، سعید قصبه‌سنده عبدالرحمن بن محمد شریف الـکرمانی اولوب، اوشبو کیمسه حضورنده تکمیل کمالات ایلمشدر.

شاکردلری: عبدالناصر بن عبدالسلام الزیمنچه وی، حبیب‌الله بن خانسوار الزیمنچه وی، ابراهیم بن اسماعیل الاجوی، عصمت‌الله بن سیف‌الله المانچلی وغیرلر.

بالالری: فخرالدین، فخرجمال، محمدجان، محب‌جمال، حسن‌جمال، در. بوکونک محمدجان‌نام‌اوغلی کندی یرنک امامدر. اورنبورغ توابعنک (رادوت) قریه‌سنده اولان شاه احمد بن یوسف التوکلی دن تصوفده مأذون‌اولمشیدی، دیورلر. مهارت کسب ایدن وشهرتنه‌ده باعث اولان هنری، علم صرف وعلم نحو اولوب، بوفنلرده اقراننندن ممتاز اولمش ایمش. اوزندن صوك اولان یانغینلرده جمله کتابی یانوب، هیچ بر اثری قالماشدر.

۱۹۲ ــ شاه احمد بن رفیق بن عبدالمؤمن بن

حسین السماکی. اصلی واتقه توابعنده (علاوچ) قریه‌سنددر. آتاسی رفیق بن عبدالمؤمن، آندن‌کوچوب مینزله مضافاتنک قرارلاینمشیدی. شاه احمد حضرت اوّلده (تاقته آلاچق) وصوکره (سیماك) ده امام ومدرس اولوب ایکیوز ایللی اوچونچی (۱۲۵۳-۱۸۳۷) ییل محرم (۸) نچی آپریل چهارشنبه کون ایللی یاشی حدودنده وفات اولدی وبالـکز، نورالدین

اسمنده براوغلی قالدی. قبری (سیماك) ده‌در.

استاذلری: ولید بن سعید المینزله باشی، عبدالجلیل بن عبدالرشید المسلمی، محمد رحیم بن یوسف آلاشطی، ابوالنصر عبدالنصیر بن ابراهیم القورصاوی، در.

شاکردلری: عبدالفتاح بن عبدالوهاب المسلمی، عبدالعلیم بن یهودا البیکباوی، محمدکریم بن اسحاق المچتایی، سعدالدین بن عبدالجلیل المنرایی، عبدالعزیز بن حبیب الله الاورمانایی، عبدالعلیم بن طاهر المیاکوی، عین‌الکمال بن عبدالواحد القرانی، نصرالدین بن عبدالحکیم البورایی، عبدالله بن عبدالغفور الچقمقی، فضل الله بن فیض الله التاقته‌وی، علاءالدین بن محسن القاینی، احمد بن عبدالقادر التاقته‌وی، یعقوب بن عثمان الامیرخانی، وغیرلر. بخارایه واروب فضلاسندن استفاده ایتدی، وبو مملکتده قایتدیغنك عبدالرشید بن آطنه قل بن تیمور بن قونغر بن موتی بن یانورس نام صاحب همت سودا کرك حسن اجتهادی سببندن مینزله مضافاتنك (تاقته آلاچق) قریه سینه امام ومدرس اولدی. حضورینه فوج فوج طلبه کلدکنی کوردکنده، بونك سببی مدرسه سی بای تربیه سنده اولوب و اسلام قریه‌لرینك مرکزی اولدیغندن دیه ظن ایتمکله، بویرده کیم اولسه‌ده درس ایتورکه ممکن ایمش، حالبوکه بنم مرادم نادان خلق آره سنك دین وشریعت نشر ایتمك ایدی، بونده طوروب خدمت ایتمك بنم قاشمده خدمتدن معدود دکل، شونکچون بکا باشقه بر غایت جهالتده قالمش وفقیر اسلاملری کوسترکز بن ایسه آنلر آره سینه واره جغم دیدکنده، برنچی درجه ده زبون اولان (سیماك) قریه سی کوسترلمش. بناءً علیه مذکور قریه یه واروب اك اول ایمان واسلام اوکرده باشلامش واصولی ایله درسینه دوام ایتمشدر. شو وقتك علمه صوصامش یکتلری کندیسنی (سیماك)دن هم ازلب تابوب، یاننه جمع اولنمشلر وفوق العاده برغیرت ونشاط اوزرنك استفاده ایتمشلردر. ارشاد خلق خصوصنده اولان اجتهادی، الله تعالی بنده لرینه اولان شفقت وکوزل نصیحتی، نشر علم یولنده اولان ایزگی نیتی؛ میدانه قویمش خدمتی سایه سنده (سیماك) قریه سی اولکی زبونلکندن چقوب بر

«دار العلم» دیمیه لائق اورون اولمشدر. اوفا، سامار، ؤاتقه، توابعلرنك اولان عالم وشیخلرك علم سلسله لری اوشبو ذاته منتهی اولور.

عصرنده علم وقوة درس ایله شهرت چقارمش بیوك استاذلردن حبیب الله ایشان ابن الحسین وبونك طوغمه‌سی فتح الله آخوند، عبد الرحیم بن عثمان الاوتزایمانی، بایمراد بن محرم المنگاری، عابد بن عبد العزیز السکناری وبونك قارنداشی فیض القشقاری وغیرلر، بو مماسکنده قسقه تونلرده بسنو فرض دگل ایدکنی کندیلرینه مسلك طوتوب، هیچ کیمدن خوف ایتمای تشهیر ایندکلرنی کورمکله شاه احمد حضرت، بویله بولك عاقبتی فنا اولنه‌چغنی آکلامغله بونلره، دشمن صفتیله دگل، بلکه انصافلی بر دوست عالم صفتیله قارشو چقمش وبرچوق فائده لی تحقیقلر ایراد ایدرك (عمدة التدقیقات وزبدة التحقیقات) اسمنده اولان کتابنی تألیف بیورمشدر. الحق گوزل ایلمش وصوکلرینه ده برسنت حسنه ترك اینمیه موفق اولمشدر. جزاه الله خیرا. زیرا بو کبی اقتدار وانصاف صاحبی اولان عالم یرینه معاذالله اگرده علم* وعقللری ناقص اولان کیمسه‌لر قارشو چقمش اوله‌ار ایدی، اشلر بتون بتونه فنالشمش اولوردی، اخیرنده ده مماللر جماللر قبیلندن سوگوشوب «فلم یبق سوی العدوان دناهم کما دانوا» دیه برطرفه چیکلوب، غیبت سویلب یاتمقدن باشقه ثمره اولماز ایدی.

مذکور کتابینك دیباجه‌سی: «لك الحمد یا متم کل الامور ویامن تنزه عن نسبة الغیبة والحضور واتم الصلوات الی افضل انبیائك ورسلك باقیة الی یوم النشور. فیقول العبد الضعیف المحتاج الی عفو ربه اللطیف شاه احمد بن رفیق الحسینی الحنفی البلغاری مولدا والبخاری محصلا لما رأیت اختلاف علماء الزمان بل قد وقع آنا قبل آن فی حق اداء صلاة العشاء فی اللیالی القصری فی بلدة (بلغار) وتوابعه اردت ان اکتب رسالة جامعة لکلام الفریقین اجمالا لکونه من المکتفیات ایمانا للرد والترجیح . . . . . . »
دیه باشلانلمشدر. (ناظورة الحق) کتابنده بو رساله دن بعض شیلر استفاده اولندیغی ادعاء اولور. کندی قلمیله یازلان اصل نسخه‌سی اوغلی نورالدین آخوند قولنده سلامت، دیبورلر، کندی قلمندن بر مکتوبی اوشبو اورنك نقـل ایدلنه‌در: «اورنبورغ دوغاونوی صوبرانیه سینه، مینزله اویازدی

بیاولب واروب (بوگلمه) شهرندن ایکی بیلغه پاسپورت آلدم . (یانصبی
آولینك نذیر آغای یوکلری ایله کتدم . بو سفرده (قاریلی) ده عابد
حضرتلرنك تعلیم آلدق ، وایکی بیل طولوب اوچونچی یه چقدیغنك عبدالغازی
آغای واروب آلدی ، اول وقتده (قاریلی) دن (صاصنا) غه صفر
حضرت مدرسه سنه کوچمشیدك . آندن صوك اوده بر جای طوردق . قش
کونی یتدکنده (تمرشیخ) آولینك حسن آغای ایله ینه (قاریلی) که کتدم .
آنده واروب بر بیل طوردم ایکنچی بیل طولمازدن مقدم قش اوّلنده
(قاریلی) نك علیکای آغاینی یاللاب ابراهیم ملا ایله برلکده قایتدم .
اول قش هم جایده اوده طوروب ، کوز کونی تاج الدین آغاینی یاللاب
(قارغالی) نك حاجی عبدالرشید حضرت مدرسه سنه واروب ، اول قشنی
آنده تعلیم آلدق . صوکره یازکونی اوه قایتدق . بووقت تاریخ (١٧٩٥)
بیل ایکنچی ایون ایدی . جاینی اوده طوردم ، قش کونی عبدالغازی آغای
(اورص صوی) نه ایتدی ، آندن (بیرکه) نك عبدوکی دیکان کیمسه نی
یاللاب ینه (قاریلی) گه واروب ، عابد حضرتدن بر بیل تعلیم آلدق .
ایکنچی بیل جاینده (آرباش) غه کوچدك ، وجاینی آنده طوردق . قشنی
(نلاساغه) غه نعمت الله حضرت حضورینه واروب ، تعلیم آلدق . یاز کونی
یتدکنده ، ارینبورچیلر ایله (حسن شیخ) قریه سینك خلیل اسملو کیمسه نی
یاللاب اوگه قایتدق . بو وقت تاریخ (١٧٩٧) ده ایدی » .

عبداللطیف حضرت ، وعظ و نصیحت سویلرکه ماهر ، کندیسی متقی
وزاهد ، مسجد ده جماعت نمازینه ملازم ، خلقی گوزل ، سنت ایله عمل
ایتمکده مبالغ برذات ایدی ، دیورلر .

١٩٥ — شمس الدین بن میکلی بن عبدالله الجبلی .

اصلی تاو یاغنده (بالطای) آدلو قریه دندر . بخاراده (ارك) ده ترکلك
ایتدی وایکیوز ایللی اوچونچی (١٢٥٣) سنه ده حج سفرینه کیدوب وفات
اولدی .

شاکردلری: عبد الواحد بن قلی البووی، فخر الدین بن مصطفی
تنورلاطی، وغیرلر. بوکیمسه حقنده فاضل مرجانی: «تقوی ومتورع کیمسه
ولسه‌ده علمی اعتمادلی دکل ایدی؛ ابو النصر عبد النصیر القورصاوی خلافنه
بر رساله یازدی ایسه‌ده، غاینده سخیف وکاغده یازارلق دکل شیلری ذکر
ایندی» دیمشدر. استاذلرندن برینه. ابو النصر القورصاوی حقنده یازمش
اولان بر مکتوبی منظورمز اولدی. بو مکتوب هرنه قدر عربی العباره یازلمش
ایسه‌ده طوغروسی عربی‌ده دکل، ترکی‌ده دکل؛ نحو، صرف، لغت، آداب
انشاء‌نك بیك رکننده برینی اولسون مشتمل دکلدر. ظنمه کوره بو مکتوبی
کوردکلرنده ابو النصرك دوستلری دکل، حتی اك برنچی دشمنلری. (مارتینیك)
فاجعه‌سی کبی بر فاجعه‌یه راست کلن اوشبو کلمه‌لرك حاللرینه آچیرلر. اکرده
عباره‌سی درست اوله ایدی، فی حد ذاته باطل اولدیغنه اهمیت ویرمای
بویره نقل ایلمش اولور ایدك.

۱۹۶ — رحمت‌الله بن عبدوس بن ایشمن. مینزله
مضافاتنده (تاقته آلاچق) قریه سنده شیخلك ایدوب، ایکیوز ایللی اوچونچی
(۱۲۵۳–۱۸۳۸) ییل شهر ربیع الاول اون سکزنچی (مای آینده) وفات
اولدی. قبری معلوم وتاریخ وفاتی هم تاشنده یازلمشدر. فیضخان الکابلی‌نك
مشهور خلیفه‌لرندن اولوب، مرید تربیه ایدر ایدی.

۱۹۷ — یحیی بن صفر بن آرسلان. قزان مضافاتنده
(شکا) قریه‌سنده امامل وشیخلق ایدوب، ایکیوز ایللی اوچونچی (۱۲۵۳–۱۸۳۸)
ییل ذوالقعده‌ده (برنچی فورالده) سکسان یاشنده ایکن وقتنده وفات اولدی.
اصلی (ببرزه) قریه سندن ایدی. یحیی ایشان دیمکله معروف اولان ذات
اوشبودر. مریدلرینك کوبسی میشچار خلقی اولور ایدی، دیبورلر. ابنصار
مضافاتنده (ایصه) تلم قریه‌ده آخوند ومحتسب اسحاق بن عبد الرشید اسملو
کیمسه‌نك (۱۸۲۹) نچی ییل (۲۷) نچی مایده یازمش اولان بر مکتوبی
منظورمز اولدی، مضمونی بو یله‌در: «بزم اویازدمزده (یاندویشچه) آولنده

آخوند احمد بن اسماعیل آلیقوف، یحیی ایشانك خلیفه‌سیدر. بزم اویازده‌ن
مسلمان آوللرینك جمله‌سی یکرمی آول اولوب، کلیسی قزانلی یحیی ایشان
مریدلریدر. احمد آخوند نه آیتور ایسه‌ده مجموع اویاز خلقی شونی آیته‌در.
بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «عوام آره سنده جن یومشاتمق ایله مشهور
اولوب، بوکونه قدر خلق، قوتلی ییل ویا که داوش اولدیغنی (شکاپریلری
دیه سویلرلر، بعض عصردشلری بو اشلرنی بوش ویالان شیلر دییورلر،
بعضیلری ده عوام محبتنی جلب ایدر ایچون قورلمش حیله وطوزاق ایدی
دیه ظن ایلرلر؛ موسی بن عبدالرشید النونتاری کندیسنه اخلاصلی مرید
اولمغله جن یومشاتدیغنه اشانور ایدی؛ نمازلرنی تعدیل ارکان ایله
قیلدیغندن بیك اوزون اوقولمش نمازلره (یحیی ایشان نمازی) دیه
ضرب مثل ایدلنور، ذکر اللهه ترغیب حقنده بر نظمی وقصیدهٔ برده‌گه بر
تخمیسی ده واردر» دیمشدر.

۱۹۸ — تاج الدین بن یالچغل بن ممت قل بن یانتیمور بن جیانچوره بن قطلغ بولاد.

(۱۱۸۲) نچی سنه‌ده دنیایه کلوب (ملم) قریه سنك امامت ایلدی. مینزله مضافاتنك (ایمانلی باش) قریه سنه ضیافته واردیغنده ایکیوز ایللی دورتنچی (۱۲۵۴ - ۱۸۳۸) ییل ربیع الأخیر (۱۴) نده (۲۶ نچی ایون) یتمش بر یاشنده ایکن وقتنده وفات ایتدی. استاذی عبد النصیر بن طرمتای وغیرلردر. بو دیارده اوقودیغی صوك داغستان ولایتنده سیاحت ایلمش وبعض کیمسه‌لر حضورنك تحصیلده هم اولنمشیدی. وقت وفاتنده بهاءالدین، جلال الدین، اسمنك اوغللری قالدی. کندینك یازوب، تمام ایلمش کتابلری وآخرنده ثبت ایلمش عبارتلری بونلردر:

۱) هدایة الحکمة. آخرنده: «قد درس هذا الفن فی ولایة داغستان وفی مدرسة مولانا واولانا (جمعه کیلدی) افندی فی بلدة (الجقسای) وکتب نسخته (کذا) فی تاریخ (۱۲۴۳) من الهجرة علی بن تاج الدین بن یخشیقلی البلغاری الاشتاکی فی شهر رمضان من اواسط عشره فی یوم الاثنین بعد صلاة الظهر».

۲) قهستانی . آخرنده : «قد وقع الفراغ علی ید تاج الدین بن ملا یخشیقلی البلغاری الأشتاکی فی سنة ۱۲۴۷ الف ومأتین و سبع واربعین فی آخر ذی الحجة یوم الخمیس بعد صلاة الظهر و(۱۸۳۲ م) بالمسیحیة وقد کنت فی وقت کتابة هذا الکتاب ابن ستین وخمس سنة فی قریة (مام) من توابع المینزلة » . رسالهء عزیزه سینک دیباجه سنده اوچونچی بیتنده، اوشبو سوزلری واردر : « ثبات العاجزین کتابنی شرح ایلمیه قصد ایلدم ، تاریخ هجرتك (۱۲۱۱) ییل ییلقی ییلنده تمام ایلدم ، وبو شرحه (رسالهء عزیزه) دیه اسم ویردم » . وآندن مقدم بویله دیمش : « آز آزقلق ، کوب یازقلق ، کدی خلقینك عالمی تاج الدین یالچغل اوغلندن التماس ایلدیلرکه . . . . » . اوفا ناحیه سنده (کدی) و(کودی) دیمکله شهرت ایدن باشقردلر وار . بونلر ایسه اورمان کودی ، بلکای کودی ، چوار کودی ، قویر کودی ، دینلمش صنفاره تقسیم ایدلنه در . عجبا بوکیمسه نك (کدی خلقی) دیمه سندن مرادی بونلر اوله چقمی یا که باشقه برخلقمی ؟ . . (ملم) قریه سنه یاقین هم (کدی) قریه سی ده وار . ایسکی کتابلر آره سنده بر رساله منظورمز اولدی ، دیباجه سی بویله در : « الحمد لله ذی الانعام واصلی علی نبیه مبلغ الاحکام مع آله واصحابه البررة الکرام . اما بعد فیقول المذنب تاج الدین بن ملا یخشیقلی لما رأیت نظم ونصح ملا یونس ابن ملا ایوانای القزانی متداولا بین ایدی الصبیان من المسلمین ولم یکن له شرحا وافیا فائقا التمس منی ابن استاذی ولم یکن لی حرفة فی هذا المقام الی ان یبین المرام لکن امتثال الامرکان ضروریا علی فطالعت کتب اللغات ورویت الثقات فاتممت قریبا الی عشرة الأیام . . . اعلم ان الناظم کان من الهجرة الف ومائة وعشرون ۱۱۲۰ سنة فی دیار الغزان وفی قریة (الکاچی) من توابع البلغار . . . . . . وقد صنف الفرائض السجاوندی شرحا وغیره من المصنفات . لماسلك المصنف دأب المصنفین بعد البسملة والحمدلة فقال : (ایقظ جفونك یا مسکین من سنة) . . . . » . بوندن باشقه هم هفتیك شریفی اوزرینه ده تفسیر یازمشدر . ظنمزه کوره ، اثرلری ، مبتدی وقتنده یازلمش هم ده کندی طرفندن تهذیب وتنقیح ایدلمای قالهرق ، آنچق مسوده لردن یاخود متروك کاغدلرندن جمع اولنهرق طبع اولنمشدر . بو کیمسه حقنده حاجی محمد سلیم ایشمحمد اوغلی ابن امید بای :

يدنچى جزء ابتداسى

۲۰۰ — عبد السلام بن عبد الرحيم بن عبد الرحمن

بن محمد. روسيه دولتنده اداره‌ء شرعيه‌ء اورنبورغيه (دوخاونوى صوبرانيه‌ده) ايكنچى مفتى، در. ايكيوز ايللى بشنچى (۱۲۵۵) ييل ذوالحجه يدنچى سه‌شنبه كون ايرته وفات اولوب، اونونچى جمعه كون عيد نمازى اوقولديغى صوك (اوفا) نك ياڭا مقبره سنده دفن اولندى. (ميلادى ايله ۱۸۴۰ــنچى ييل ــ ۳۰ ــ نچى ينوار وايكنچى فيورال اوله در. بو وقتده ياشى ده شمسيه ييللر حسابيله آلتمش يدى و قمريه حسابيله تقريبا يتمشده اوله در.

اوشبو كونلرده (اوفا) شهرنده زور بازار اولديغى جهتله جنازه سنده جماعت غايت كوب اولمش ونمازنى ده (بالقلى كول) قريه‌سنڭ مشهور مدرس وآخوند حسن الدين بن شمس الدين بن جعفر الارڈانى اوقومشدر. فقط تاريخ وفاتى اوفا شهرنده‌كى اسلام محله سينه مخصوص اولان ميتريقه دفترينه يازلماديغى كبى، (بالقلى كول) دفترينه ده يازلماى قالمشدر. جنازه سنى حسن الدين آخوند اوقومه سى، بو كونده اوفا شهرنده رسمى امام اولان كيمسه نك اوده اولماديغى سببلى، مفتينڭ كندى وصيتى اوزره ياخود شول كونده اوفا شهرنده برنچى طبقه دن اولان ميرزالرڭ مصلحتلرى اوزره اولمشدر.

ملاحظه: صوبرانيه‌نڭ يوز ييللق بيرمى (يوبيلى) حقنده (۱۸۹۱)نچى ييل روسچه اوله‌رق نشر ايدلن رساله‌نڭ (۴۲)نچى بيتنده مفتينڭ وفاتى (۱۸۳۹)نچى ييل اوله‌رق كوسترلمش ايسه‌ده ياڭلشدر. زيرا بر چوق ايسكى كتابلر چيتارنده يازلان سوزلر، جمله سى بزم يازديغمز روشده در. بوندن باشقه صوبرانيه‌نڭ ژورناللرى مذكور سوزڭ ياڭلش ايدكنى

اثبات ایدر. شویله‌که: (۱۸۴۰)نچی ییل (۱۰)نچی ینوار چهارشنبه کون ژورنالنده پریدسیداتیل اوله‌رق مفتی عبدالسلام بن عبدالرحیم واعضا اوله‌رق امامل تاج‌الدین بن مقصود، عبدالجبار بن رحمانقل، محمدصادق بن علی اکبر، نام کیمسه‌لر امضاء ایتمشلر. (۱۱)نچی ینوار پنچشنبه کون ژورنالنده یالکز اعضالر امضا ایدرك، آخرنده: «خسته‌لکی سببلی اورنبورغسکی مفتی بوکون حاضر اولمادی» دیه یازلمشدر. ۱۵ نچی ۱۶ نچی ۱۷ نچی ۲۲ نچی ۲۳ نچی ۲۴ نچی ۲۵ نچی ۲۹ نچی ژورناللر آخرلرنده هم مفتینك خسته‌لکی بیان ایدلنوب (۳۰)نچی ینوار سه‌شنبه‌کون ژورنالنك آخرده اولان (۱۳)نچی استاتیاده بویله یازلمشدر: «خسته‌لکدن سلامتلنه آلمای اورنبورغ مفتیسی اوشبو کون وفات ایتدی. بوحادثه ایسه اورنبورغ غوبرنسکی پراولینیه سینه اوشانداق اؤتوطرنی مینسترگه مرافعه اولنور».

قبری: مفتی حضرتلرینك قبرلری، مقبره‌نك تونگی قویاش بایوش طرفنده اك چیتده اولوب، ظن ایدرسه‌م بوندن صوك قبر یوقدر. اللك حالده احاطه‌سی تاش ایله اولنب یغینه اثرلری وار. فقط تاشی اك بوزوق جنسدن توز روشنده اؤالورغه صلاحیتلی اولب یغندن تیز وقت ایچنده بوزولنمش اولسه کرك. بوکونده ایسه تاش احاطه ایزنده عادی روشده آغاچدن یصالمش ویاشل توس اوزره بویالمش ره‌شتکه (شبکه) اولنور. خاتونی مرفوعه بنت عبدالرحمن هم اوز یاننده‌در. هر ایکیسنك باش اوچلرنده تاش اولسه ده، اشلکسز تاش اولب یغندن یارلوب بوزولوب بتمشلردر. یازونی قابل اولمادیغندن یازولری هم اولمادیغی ظن اولنور. بن ایسه جای کونلری قبرلکه واردیغمده هر دفعه‌سنده بو قبر حضورینه واروب سلام ویرمك، دعاء واستغفار اوقومق عادتمدر. هردفعه آیرلوب کیتدکم وقت هم بیوك ومشهور وزیر ابو عبدالله محمد بن سعید بن عبدالله ابن الخطیب لسان الدین المغربی حضرتلرینك:

بعدنا وان جاورتنا البیوت
وجئنا بوعظ ونحن صموت
وانفاسنا سکنت دفعة
کجهر الصلاة تلاه القنوت

دیدکاری بینلری ایله تمثل ایلمکده‌یم. تأسف‌که قبری اوستونده اسم‌وتاریخ وفاتی یازلمش تاش یوقدر، بو طوغروده همت ایدچك کیمسه‌ده کورلمیور. شونکچون مفتی حضرتلرینك قبری بر قاچ ییللردن صوك تمام اونودلنوب بتسه کرك.

استطراد: الك زمانلرده اوفا شهرنده اسلام قبرلکی ایسکی اوفا طرفنده اولنور ایمش. مذکور قبرلکده شمدی نور علی‌خان بن ابی الخیرخان تربه‌سی هرکیمه معلومدر. بوکونکی قبرلکی ایسه شهردن قویاش بایوش طرفنده، آق اتل یلغه‌سنده اولان تیمور کوپرك مشرق طرفنده بیوك تاغ اوستونده‌در. شهرك الك آچیق وگوزل هوالی اولان اورنی بوبردر. قبرلك احاطه‌سی ایچنده روایتلره کوره قالمقلردن قالان اورلر وبعض مغاره‌لر هم اولنور. بعض قبرلرك اوستلری تاشدن وبعضیلرك چوین ره‌شتکه‌لر ایله احاطه ایدلمش وبعضیلرنده ده هیچ بر احاطه فلان یوقدر. میرزا، دووران، پاچوتنی غرازدانین، ملا، الحاج‌الحرمین، بیچاره‌ومسکین، سوکلو یتیم بالا، دیه یازلان تاشلر کورلور. قانغی بر تاشلرده:

یا واقفا بقبری متفکرا بامری
بالامس کنت مثلك غدا تصبر مثلی

وبعض برلرنك ده: «روحمه فاتحه!...» دیمك کبی عبرتی مشتمل سوزلر یازلمشدر. روس قبرلکلری قاره اورمان مثالنك آغاچلق اولدقلری حالك، اوشبو اسلام قبرلکنده آغاج غایت آز، وارلری‌ده کچکنه ویاشدر. بعض بر میت تیره‌سندن نه قدر بوش اورن برلکده احاطه ایدلمش، بعض بر بوش یرلر هیچ میت اولنمادیغی حالده اطرافنی ره‌شتکه‌لر ایله آیلاندرلنوب آلنمشدر. عموم اهل اسلام ضرورتنی دفع ایدر ایچون وقف صورتنده احسان ایدلن یرلری، ملك صورتنده احاطه ایتدکاری نه کبی شرعی دلیللره مبنی ایدکنی بیلمك هنوز نصیب اولمادی. زیرا اوفا مقبره‌سی ارض موات دکلدرکه بویله علامتلر ایله آیروب قویمیه یول اولنسون!... قبرلکك ضعیفی صورتده اولان آغاچ احاطه‌سی یرینه محکم ایدرك تاش یاخود کیرپیچ قویمه بناء ایتمك، مناسب برلرینه آغاچلر

اولطورتمق ومشرق طرفینه‌ده گوزل شكل اوزره برمسجد شريف بناء ايتمك حقنده اوفا اسلاملری بر بريله سويلشوب يورمكده ايسه لرده، ظنمه كوره سويلرلر، سويلرلرده اونودرلر، هيچ شیء وجوده كتورمازلر. باشقه ملتلر آز سويلاب كوب اشلدكلری حالنه بزم اسلاملرمز كوب سويلب آز اشلمكده لردر.

متروكاتی : وفات اولدیغی كون جمله تركه‌سی حساب ايدلنوب (٤٨٤٩) صوم (٣٤) تين اولمش وبالغ اولان وارثلری ده (١١٠٠) صوم بورچ ايله اقرار ايلمشلردر. اورنبورغ غوبرنسكی پراولينيه سی قوشوينه كوره، اوشبو تركه‌نی تقسيم ايتمك ايچون شول وقت صوبرانيه اعضالرندن اولان عبد الجبار رحمانقلی اوغلی ايله بلباى مضافاتنده (قرغيز مياكه) قريه سنده آخوند عبد العليم طاهر اوغلينه، صوبرانيه محكمه‌سی اوكاز ويرمشدر. احمدی اسملی اوغلی بو وقت بخاراده اولدیغی جهتله آنك اورنينه ترجمان صالح ميرزا بن خان ميرزا تامليوف نام كيمسه‌نی نائب نصب ايلمشلردر. فقط اوشبو تركه دفترنده مفتی حضرتلرينك كتابلرينك باش حسابلری واسملری، اوشنداق قانغی كتاب قانغی وارث حصه سينه توشدكی معلوم دكلدر.

اصلی وتاريخ ولادتی : مفتی حضرتلری (١١٨٨) تاريخنده آتا وباباسينك وطن اصليلری اولان (بوكلمه) مضافاتنده (عبد الرحمن) آدلو قريه ده دنيايه كلدی. مذكور قريه ايسه (زی) يلغه‌سينك صول طرفنده وپوچنه يولی اوستونده (المت) ايله (قاراباش) منزللری آره‌سنده در. كنديسی تيپتر اهاليسندن اولوب، ديدكمز آول هم بونك يراق باباسی اسميله آدالمشدر [illegible]

نشأتی : بوكلمه مضافاتنده بر قدر اورنلرده تحصيل ايدوب صوكره قزان شهرينه وارمقله ابراهيم افندی ابن خوجاش حضورنده استفاده ايلدی. افندی ايسه عبد الرحمن آولی يانده اولان (شرلمه) قريه سندن اولدیغی جهتله احتمال نسل اعتباريله نوع قارنداشلكلری ياخود باشقه برمناسبتلری اولمشدر. قزان شهرنده نيچه وقتلر طورديغی صوك نه سببه مبنيدر (سعيد) قصبه‌سينه كوچدی واوراده عبد الرحمن بن محمد شريف السكرمانی حضورنده تربيه لندی.

بخارا، خيوه، تاشكند ولايتلرندن كلوب كيدوب يورمكده اولان ايلچيلره

وعموما آزیا اسلاملرینه جمیله اولمق اوزره روسیه دولتی طرفندن اورنبورغ شهرنده بناء ایدلن برنچی جامع شریفه امام حاجت اولدیغنده، اوشبوذات امام وخطیب، صوکره ده آخوند هم اولدی.

روایتلره کوره اورنبورغ شهرنك اولان اسلاملر، وقتلی عبادت ایدر ایچون بر اواجاره‌گه آلوب رمضان المبارك آینك تراویح نمازنك امام اولور وبالالرینه هم سبق اوقودر ایچون دیه، سعید قصبه‌سینه واروب عبد الرحمن بن محمد شریف الکرمانی حضرتلرندن بر شاگرد صورەشلر. عبد الرحمن حضرت ایسه مزبوری بونلره کوسترمشدر. مزبورده اورنبورغه کلوب کندینك خدمتنی گوزل اجرا ایتدکندن باشقه، سویلرگه ماهر، حسن الفتلی اولدیغندن اسلامارك خصوصا بایلرك کوکللرنی جلب ایلمشدر. مسجد جامعه امام حاجت اولدیغی وقت اورنبورغ اسلاملری ده کندی رضالقلری ایله صایلامشلردر.

رسمی ترجمه سی: فورمولرنی کاغدینه کوره مفتی عبد السلام بن عبد الرحیم (۱۸۲۶) نچی میلادی تاریخنك (۵۳) یاشنك واوغللری عبد الرؤف (۲۰) یاشنده، احمدی (۱۱) یاشنده، عنایت الله (۱۰) یاشنده وجمله سی اوزی ایله برلکده اولنمشلر. (۱۷۹۹) تاریخنده (۱۷) نچی اوکتابرده اورنبورغ شهرنك تاش مسجد حضورینه امام و(۱۸۰۵) تاریخنك (۱۴) نچی آوغوستنك آخوند هم مدرس اولدی. (۱۸۰۶) ده (۱۶) آوغوستنك، روسیه دولتی ایچون ایلمش خدمتلرینه مکافات اولەرق، ییلینه بر یوز ایللی صوم وظیفه تعیین ایدلدی. (۱۸۱۴) ده آلتون میدال انعام ایدلنەرك، اولگی وظیفەسینه ینەدن (۸۰) صوم آرتدرلمقله ییللق وظیفەسی (۲۳۰) اولدی. (۱۸۱۷) ده خزینەگه جان برابرندن ویرلنەچك هر تورلی تولاولردن معفو اولندی وسنتبر آیندن اعتبارا اولگی وظیفه سینه (۷۰) صوم آرتدرلمقله ییللق وظیفەسی (۳۰۰) صوم اولدی. اورنبورغده گنیرال غوبرناطور ایسسین طرفندن اولان التماسه کوره (۱۸۲۰) ده یوز صوم هدیه احسان ایدلندی. قرغز اورداسینك اشلرنی تفتیش ایچون ترتیب ایدلن جمعیته (۱۸۲۳) ده (۱۴) نچی اوکتابرده اعضاء نصب اولنەرق شیرغازی خان ابن آیچواق بن نورعلی خان بن ابی الخیرخان حضورنده اولندی. خان حضورنك اولان خدمتلری مقبول اولدیغندن (اذ کان مقبضة البلطة) دولت

برفندن (۱۸۲۴) ده (۲۸) نچی آپریلده بیشیوز صوم قیمتنده آلتون ساعت هدیه ویرلدی. ایمپراطور الکساندر برنچی اوکازی ایله (۱۸۲۵) ده (۳۰) نچی سنتبرده، صوبرانیه محکمه‌سینه مفتی نصب اولندی. کندینه یورت صاتوب آلور ایچون (۱۸۲۶) ده (۷) نچی مایده خزینه‌لیکدن دورتبیک صوم آقچه احسان ایدلدی. (بوندن صوڭ آلمش میدللاری هم آقچه‌لری وغیر حادثه‌لری دخی اولسه‌کرك، فقط بزلر صوڭ فورمولرنی کوره آلمادق).

خاتونلری: بر خاتونی (زی) یلغه سنده و (عبدالرحمن) قریه سینه ایکی چاقروم مسافه ده اولان (تایصوغان) آولنك معروف عالملردن عبدالرحمن بن طویه‌محمد قزی مرفوعه ایدی. بو خاتون ایسه اوفایه کلدکلری صوڭ تانغی تاریخنده در، مفتی حضرتلرینك کندیسندن مقدم وفات اولمشدر. مفتی حضرت وفات اولدیغی کون خاتونی‌ده فرح بانو رحمت الله قزی نامنك ایدی.

بالالری: وقت وفاتنك مفتی حضرتینك سلامت اولان بالالری عبدالرؤف، احمدی، عنایت الله، بی بی بدر صفا. بی بی ماهجهان، بی بی سرو جهان، بی بی فخرجهان، ایدی. بونلردن باشقه برده انورخان اسمنده قزی اوله‌رق، بخارادن کلوب یورمکده اولان کروان باشی حاجی نظربای بن ایشمحمد نام کیمسه‌یه ویرلمش اولدیغی مروی ایسه‌ده، الله اعلم به کندیسندن الك وفات اولمشدر.

بی بی سروجهان، مینزله مضافاتنده (مچنای) قریه سنك باشقردلر کانتونی اولان شیخ الاسلام بن محمد رحیم سلطانوف نکاحنك ایدی. بونك ایسه نفیسه، شیخ الزمان، امیرتیمور، مریم، اسمنده بالالری اولمشدر. نفیسه، اوفا شهرنده شول وقتده صوبرانیه ده ترجمان اولان میرزا صالح بن خانمیرزا ماملیوف اوغلی رحمت الله میرزایه نکاح ایدلمش و (۳۴) یاشنده وقت (۱۲۸۲-۱۸۶۶) ده شوال آینده (۴نچی مارت) وفات ایتمشدر. قبری مفتی عبدالسلام قبرندن تون طرفنده وتقریبا (۲۵) آرشین مقدارنده در. تاریخ وفات ایله یاشی ونیچه بالاسی قالدیغی تاشنده یازلمش ایسه‌ده، مذکور تاش صنوب توشمش وتیز کوندن بو قبر اونودلنه‌چقدر. بو خاتونی خیر دعاء وایزگی عمللر ایله خاطرینه آلان کیمسه وارمیدر یوقمیدر؟..

فقط قبری اطرافنده آیاق ایزی اولنمادیغی یانینه. واروب یوروچی و سلا
ویروچی یوق ایدکنی بیلدرز. نفیسه دن باشقه لری سلامتلردر.

بی بی فخرجهان، قزانده مشهور سوداگر اسحاق بن مصطفی بن مرتضی
بن داود بن یوسف بن محمد بن آپاك نكاحنده اولوب، شیخ عطار، بختکری،
ماهجهان، حسن جهان، اسمنده بالالاری اولدی. بونلردن بختکری (١٢٩٧)
تاریخنده قزانده وفات ایلدی.

عبدالرؤف، آتاسی مفتی اولدیغنده، اورنبورغ شهرنده برنچی تاش
جامع حضورنده امام اولوب «افندی حضرت» دیمکله معروف اولدی
وصوکره هم آخوندلق مرتبه سی ویرلدی. عربیه مکتبنك (کادیتسکی کورپوسنك)
تحصیل ایدن اسلام شاگردلرینه دین معلملگی خدمتنده اوله رق، سنوی
بشیوز صوم وظیفه آلور ایدی. (١٨٣٠) نچی میلادی تاریخنك (١٧) نچی
ایونده اولان مینسترلر جمعیتینك قراری وایمپراطورك تصدیق ایتمه سیله،
عنایت الله نام برادریله برلکده طرخانلق پایه سینه نائل اولمشیدی.
(١٢٥٩-١٨٤٣) ده امام وآخوندلغندن معزول اولدی ایسه ده، بیوك
مأمورلرك حمایه سی سببندن معلملگنده دائم اوله رق وظیفه سنی آلوب
طوردی وصوکره بو خدمتدن کندی اختیاریله استعفا ایتمکله پینسیه سنی آلور
اولدی. (٧٦) یاشندن کچوب (١٢٩٨-١٨٨١) نچی تاریخنك ربیع الاول
اونبشنچی کون وفات اولدی. قبری اورنبورغ مزارستاننده در. اوقودوی
وشاگردلری تربیه ایتمه سی نه کبی نظام اوزره اولدیغی حقنده تحصیل
معلومات ایدلمادی. هرنه قدر بخارا وکابل طرفلرینه یورمادی ایسه ده
کندی سعیی سایه سنده فارسی لساننی اوگرنمش وگوزل سویلر اولمش
ایمش. خاتونی استرخانلی وجهانکیرخان قاضیسی جابر آخوند قزی ایدی.
بونلرك برده حبیب الله اسمنده براوغللری وار ایدی. مزبور ایسه اوشبو
جامع شریف حضورنده امام اوله رق انچق بر سنه مقداری طوروب وفات
اولمشدر. «گوزل علمی ودرست فضلی وار ایدی، بلکه مفتی حضرتلرینك
اسمنی خیر دعاء ایله یاد ایتدرمیه هم سبب اوله بیلور ایدی، فقط عمری
قسقه اولدی» دییورلر. جمعیت شرعیه ده اولان امتحان دفترینه یازمش
عبارتی اوشبودر: «١٨٦١ نچی ییل ١١ نچی نویابرده بن اورنبورغده

...نار
...نامداز طرخان میز حبیب الله جان ابن اسطرشی آخوند مـلا عبد الرؤف
...بد السلاموف، اوفا قلعه‌سنده الوغ منصبلی مفتی الاسلام حضرتلرینه کلوب
...علوم اولدم، شول شهرك مسجد جامعنه امام اولمق ایچون. شهرمزده جان
...سابی ایکیوزدن زیاده، خاتونم یوق، اوقومش درسلرم مختصر،
...شرح وقایه، فرائض، استاذم داملا عبدالله المچکروی».
احمدی، اورنبورغ غوبرنسکی پراؤلینیه‌سی طرفندن (١٨٣٤) ده
...کابر آینده، اوفا شهرنده اولان تاش مسجده امام واسطرشی آخوند
...رتبه سیله تصدیق اولندی. اوزون و تورلی ماجرالر صوکنده عبدالواحد
...فتی ابن سلیمان وقتنده (١٨٤٣)نچی ییل ایون آینده صوبرانیه طرفندن
...معزول اولدی. الله تعالی عفو بیورسون سیرتی گوزل دکل ایدی، دیبورلر.
...قزانده عبد الناصر آخوند ابن رحمانقلی، اسحاق بن سعید حضورنده،
...بکره ده هم عبد الله بن یحیی الچرطوشی مدرسه‌سنده تحصیل ایتدکی صوك
...شبو مسجده امام اولدی وصوکره بخارایه سفر ایدرك «مدرسهء کوکلتاش» ده
...طوردی. مفتی وفات اولدیغی ییل قایتوب کندی خدمتنه شروع ایتدکی
...مرویدر. بی بی عبیده بنت شرف الدین الاسترلی نام خاتوندن مهدی اسمنده
...براوغلی وار ایدی. مذکوره خاتونی ایسه کندیسی ووالدی برلکده صوبرانیه
...حضورنده دعوالر یورتوب (١٨٤٣) نچی ییل (٢١) نچی مارتده فرقت
...اولنمشدر. مهدی ایسه استرخانلی جابر آخوندك زهراء نام ثیبه قزنی نکاح
...ایدوب، استرلیتامق شهرنده یشادی و (١٢٩٥) تاریخنده وفات ایتدی.
...احمدینك مهدی دن باشقه دخی حیدر اسمنده براوغلی اولدیغی مرویدر.
...احمدی، معزول اولدیغی صوك اوفادن کیدوب (چیتای) قریه‌سنده یزنه‌سی
...حضورنده طوردی واوراده وفات ایتدی، دیبورلر. عبدالرؤف، احمدی،
...سروجهان، فخرجهانك آنالری مرفوعه بنت عبدالرحمن ایدی. باشقه بالالری
...حقنده معلوماتم یوقدر.

طوغمه‌لری: عبد المؤمن، محبوب جمال، محبوب جهان، در. عبدالمؤمن
...(استرلیباش) قریه‌سنده طوروب ارتحال ایتدی. عبدالرقیب اسمنده اولان
...اوغلی قزانده بارودیه محله‌سنده امام وعبدالحکیم اسمنده اولان ایکنچی
...اوغلی معلوم (عبدالرحمن) آولنده امام ایدیلر. هرایکیسینك اولاد وانسابی
...کوبدر.

محبوب جمال. اورنبورغ مضافاتنده مشهور کانتون عبدالله بن دولتشاه بن
عادلشاه اوزرینه نکاحلنمشیدی. بونك هم عقبی وار.

محبوب جهان. اورنبورغلی حمزه اسملی برینك نکاحنده وفات ایتدی.
اولاد واحفادی وار. دیورلر.

باشقه احوالی: عبدالسلام مفتینك اجتهاد وغیرتی سایه‌سنده، مؤمن
بن طاهر بن نذیر بن توقتامش بن مسلم بن قطلغ بن جان میرزا بن خواجه
سید اسملی قزانلی بر سوداگر اوفا شهرنده برنچی تاش مسجدی بناء ایندردی.
بوندن مقدم بو شهرده مسجد وارلغی معلوم دکلدر. مذکور مسجدك طشندن
کرلدکده ایکنچی ایشك اوستونده تاش اوزرینه اوشبو عبارت یازلمشدر:
«تیمنا بذکره الاعلی. قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من بنی مسجدا
لله تعالی بنی الله له بیتا فی الجنة. متفق علیه. بانی هذا المسجد الشریف
میرزا مؤمن بای بن طاهر القزانی الملقب بخواجه سید تقبل الله تعالی منه
وجعل الجنة مثواه ومأواه بسبب وسعی مفتی الاسلام واجتهاده التام المسمی
بعبد السلام بن عبد الرحیم غفر الله ذنوبهما بفضله وکرمه العمیم انه هو
الغفور الرحیم الجواد الکریم. فتح هذا المسجد بعون الله الملك العلام
فی الیوم الثانی عشر من رمضان المبارك والسادس من الحوت فی تاریخ
المسیحیة ۱۸۳۰ سنة ثلاثین وثمانمائة والف. ربنا تقبل منا انك انت
السمیع العلیم امین!.

عجب عالی مقام اولمش مبارك ایلکل یارب
عبادت ایلمب ایچنده قبول سن ایلکل یارب
قیلوب توفیقمی همراه هدایت برله سن یارب
که جنت ایچره دیدارك میسر ایلکل یارب».

مفتی اولدیغی صوکنده، بوکلمه مضافاتنده ایق صوی اوستنده اولان
(اورصای) قریه‌سینه قدا اوله‌رق طوی مجلسینه وارمشدر. روایتلره کوره
مفتی حضرتنه قارشو اوله‌رق آول طشینه شاگردلر چقارلوب، بونلری چانه
آردینه باصدرمشلر وبلند آواز ایله آول ایچنده:

طلع البدر علینا من ثنیات الوداع
وجب الشکر علینا ما دعا لله داعی

بيتلرنى اوقوب كلمشلردر. مفتى حضرتلرى كلوب چانه سندن دوشدكلرنده، اطراف واكنافدن جمع اولنان عالملر وبيوك ذاتلر استقبال ايدرك كورشمشلردر.

خانه‌يه كردكلرى ايله، اوّلدن حاضرلنمش مجلسه يرلشدكنده ايكى طرفنك التماسينه كوره مفتى حضرت نكاح خطبه‌سى اوقومغله عقد اجرا ايلمشدر. نه سببه مبنيدركه خطبه‌نى كوكلندن دگل بلكه بر دفتردن قاراب اوقومشدر وكندى اليله ميتريقه دفترينه اوشبو روشده قيد ايتمشدر: «بوكلمه اوبازدى اورصاى آولنده باشقردلردن ۱۲ نچى كانتون باشلغى شاهنگرى كورمكاى اوغلى غصپادين نوغايباقوفنك بنت صلبيه‌سى عزيزه مفتوحه طوتاشنى عزتلو مايور كناز اسفنديار مصطفى اوغلى غصپادين مقصودوفغه نكاحلندرلدى. ۱۸۳۵ نچى ييل ۱۱ نچى فورالده. مذكوره قز طرفندن ولى هم وكيل آتاسى شاهين‌گرى غصپادين نوغايباقوف، مذكور كناز اسفنديار ميرزا غصپادين مقصودوفغه مذكوره قزنى حلال جفتلكگه ويردى، هم مذكور كناز اسفنديار غصپادين مقصودوف كندى اوزى حاضر نكاح مجلسنده مذكوره‌نى حلال جفتلكگه قبول قيلوب آلدى. حضار المجلس وشهود الحال (بو يرده متعاقبين كنديلرى تركيچه يازوب امضا ايتمشلر وآنلر صوكنده ايكى اوچ عدد ميرزالر روسچه يازاراق وروسچه اسملر ايله شاهد صفتنده يازلنوب قول قويمشلر). مهر مسمى اونبيك صوم. مهر معجل تمامى اوشبو نكاح مجلسنده ويراوب، غصپادين شاهگرى كورمكاى اوغلى كندى اوزقولى ايله قبض ايدوب، آلوب چقدى قزينه تسليم ايتمك ايچون. پادشاه اعظم ايمپراطور فرمانى ايله، نكاحلنگان مسلمانلردن اوتوزارتين محمديه قضا خانه‌سى توزلمك ايچون ويرلورگه بيورلديغينه بناء غصپادين شاهين‌گرى نوغايباقوف كندى اوزهمتنه ومروتنه لائق اوتوز صوم كاغد آقچه ويردى حسن اختيارى ايله. قريم ولايتندن غيرى كل روسيه مملكتنده اولان اسلام جماعتى ايچون پادشاه ايمپراطور اعظم فرمانى ايله مفتيلك درجه‌سينه منصوب اولنمش مفتى الشرع والاسلام عبدالسلام ملا عبدالرحيم اوغلى هر ايكى جانبك التماسلرى ايله نكاح خطبه‌سنى اوقوب مابينلرنده ايجاب وقبول لفظى يورتوب عقد نكاح باغلادم انابت ايچون اوشبو دفترگه كندى الم ايله يازوب هم مهرم باصدم». مهرى ايسه رسمى مهر اولوب، صورغوچ اوزرينه باصلمشدر.

بونده مذکور اولان نوغایباقوف ایله مقصودوف فامیلیه‌لری بر زمانلرده شهرتلی فامیلیه‌لردن ایدیلر. اسفندیار میرزا ایسه کچن مفتی سلیم کری میرزا بن شاهین‌کری تفتیلوف آغاسی اولان زلیخه بیکه ایله بر طوغمه ایدکی روایت ایدلنور. بلبای مضافاتنده (کیلم) آولنده طورمشدر. خاتونی اولان مفتوحه بنت شاهین‌کری. اسفندیار میرزا وفاتی صوکنده (٣٠) ییل مقداری طول حالنچه طوروب، صوکره گردی کانتون سرتلانوف اوزرینه نکاحلندی واندن دخی طول قالمغله (١٣١٠) تاریخی حدودنده وفات ایتدی. قبری (کیلم) قریه‌سنده‌در. قبر تاشینه یازدرمق ایچون اسم وتاریخنی یازدروب بوردیلر ایسه ده، مسوده سی قالمامش ونه کبی یازوب ویردکمی هم بیلمبورم ظنمه کوره بو خاتونك عقبی یوقدر. بزم بیوك شهرتلی میرزالرمز دنیا قدر ملکاره ورو‌چیلدلز درجه سنده ثروتلره مالك اولان قلری حالده کندیلرینك آبا واجداد، قبیله وانسابلری حقنده رساله شکلنده بر شیء یازوب طبع ایتدرمیه هوس ایده بیلمامشلردر.

اوفا شهرنده بو وقتلرده رسما امام اولمادیغی جهتدن جمعه وعیدلری واکثر محله خدمتلرنی مفتی حضرتلری کندیسی اجراء ایدر وبعض بر وقت صوبرانیه اعضالرینه تفویض ایلر ایمش.

اوفا شهرینه ابتداء کلدکم وقت (١٨٩١ نچی میلادی ١٧ نچی فورال) عبدالسلام مفتینی کوروب بیلنلردن تریغول فامیلیه سندن یالکز عادلشاه اوغلی ولی الله میرزانی کوردم. مزبوردن: «عبدالسلام مفتی احوالندن خاطرگزده بر شیء یوقمی؟ سویلر ایسه‌کز دکلار ایدك» دیه صوردیغمده: «جمعه نمازنده منبرده خطبه اوقودیغی بو کون کبی کوز اوکمده‌در، زوربدنلی، الوغ یوزلی، زورصقاللی، آچیق چهره‌لی، ایدی. داوشی غایت‌گوزل واثرلی اولدیغندن، خلق تمام لذت ایله دکلاب اوطوررلر ایدی، آق وزور صقالندن بعض بر خطبه اوقودیغی وقت کوزیاشی آغوب تامچیلاب طورر وبعض کره‌لر اوزاوزنی ضبط ایده آلمای آغلار ایدی، کندیسی آغلادیغی کبی جماعتی هم اختیارسز آغلادر ایدی» دیه سویلدی. اوشبو ولی الله میرزا (   ) تاریخنده   ده وفات ایتدی. قبری اوفا مقبره سنده در.

اوفاده برنچی تاش جامع حضورنده مؤذن اولەرق صوكره استعفا ایدن خیر الدین بن هاشم هم مفتینی كورمش ایسەدە یازلمیه لائق خبرلری یوق ایدی. بومؤذن هم (٨٠) یاشنده اولەرق (١٣١٩) تاریخنده جمادی الاخیره‌ده وفات ایتدی. حاضرگی مفتی حضرتلرینك بر وقت : «مؤذن باباى نیچه مفتینی قبره قویدك !..» دیدكینه قارشو هیچ فكر ایدوب طورمای ومطایبه بولینه‌ده كرمای بلكه جدی صورتله : «سزنی قویسه‌م دوربت مفتی اوله‌در!..» دیه حضاری كولدرمشیدی.

بو كیمسه حقنده فاضل مرجانی : «محمد جان مفتی وفات اولدیغنده قزان اهالیسینك التماسلرینه كوره قزان والیسی مذكور منصب ایچون آخوند عبد الستار بن سعیدنی مناسب كورمش، حتی دارالوزارته هم عرض ایلەمش ایسەده، صاحب ترجمه‌نك روسیه وكلاسینه معرفتی وآنلرله اتحادی كامل اولدیغندن اورنبورغ والیسینك رجاسینه كوره عبد السلام نصب اولندی. سعید بن احمدكه رقابتندن هم (مغنیة الحی لا تطرب) مثلنچه قزانلی ابراهیم افندی ابن خوجاش هم عبدالسلام طرفنی التزام ایتمشدر. مشار الیه ملابس و مرا كبنده تكلفلی. فائده‌سی مأمول اولان اهل دنیایه مداره‌لی، حظوظ نفسانیه سینه موافق اولان امرلرده امضاء ایدركه مسارع ایدی» دیمشدر.

خانه سی : مفتی حضرتلرینك یورتی برنچی تاش مسجدك مشرق طرفنده، وه‌سكریسینكی ایله بیلسكی اورامارك آره‌سی تمامی ایله ایمش. اوزندن صوك بو یورت تفتیلوفلره صاتولمش وآرقلی اوله‌رق ایكی یه بولنه‌رك قبله طرفنده اولان حصه‌سینه مفتی سلم كری یورت بناء ایلمش وتون طرفنده اولان قسمی وایسكی خانه‌لر یتیم خانه ایدلمشدر. اوشبو یتیم خانه‌نك ایكی چیتنده اولان ایسكی خانه‌لر، عبد السلام مفتی طرفندن بناء ایتدرلنه‌رك، مسجد یاننده اولاننده كندیسی تركلك ایلمش ومشرق طرفده اولاننده اجاره ایله صوبرانیه محكمه‌سی طورمش، دیبورلر. بوندن باشقه مسجدك مغرب طرفنده دخی برمقدار اورنی اولمش ایسەده كندینك سرای قزلرندن اولان مریم اسمنده بر خادمه‌سینه هبه ایتدكی مرویدر. شمدی اوشبو اورنده گوزل بر باغچه‌لقدر. مذكوره مریم بر وقت اوفا شهرنك

مشهور بر خاتون اولوب. اوفایه کلن کانتوندارهم معاون وکاتبلری، امتحانه کلن شاگردلر، ضوبرانیه‌یه خدمت ایله کلن حضرتلر وآخوندلر، بر صداترغه کلن باشقرد عصبه‌لری جمله‌سی بونلك خانه‌سینه نزول ایدرلر ایمش. بوکوندن کوب ییللر مقدم وفات ایتمشدر.

مکتوبلری: هرنه قدر اهمیتلی دکل ایسه‌لرده، شول عصرده اولان عالملر، وعموما ملتمزك اخلاق وعادتلرنی تصویر ایتمه‌یه؛ علم ومعرفتلرینك، غیرت وفکرلرینك مرتبه‌سنی بر آز اولسه‌ده آکلامیه مدار اولغه چغی ظن ایدلدکندن، مفتی حضرتینك کتبخانه‌مزه جمع اولنمش مکتوبلری بو یرده نقل ایدلنه‌در. اوشبو مکتوبلردن یالکز بر عددی کندی رسم خطیله نقل اولنه‌رق، باقی قالانلری، الفاظلری سلامت اولدیغی حالده رسملری، تصحیح ایدلنه‌رك یازلنور. علم وکمالات بابنده مفتی حضرتلرینك نه درجه‌ده اولدیغنی بیلمك هوسنده اولانلر ایچون، هیچ تغییرسز کندی رسم خطیله یازدیغمز بر عدد مکتوبی بر قدر اولسه‌ده رهبرلك ایدر. مفتینك بزلرده اولان مکتوبلری، رسمی، یارم رسمی، وخصوصی مکتوبلردن عبارتدر. بناء علیه بزلر رسمی ویارم رسمی اولانلرنی برنچی قسم، وخصوصی اولانلرنی ایکنچی قسم ایدرك ترتیب ایلدك.

برنچی قسم

برنچی مکتوب: ما قول ائمة الاسلام رحمهم الله تعالی علیهم درین مسئله که در ناحیهٔ اورینبورغ درقریهٔ رایمان مسجدی بنا کردأند در ۱۸۱۸ سنة تا این زمان از مفتی واز مجمع علماء قضا خانهٔ محمدیه اذن ورخصت نکرفته‌أند حالا جماعهٔ آن قریه از منکه مزیل فی الزیل الذی سیوشح اسمه تحت مهره اذن ورخصت طلب نمانید تا که موافق شریعت محمدیه درآن مسجد نماز پنج وقتی را ادا کرده به پادشاه ایمپراطور اعظم ازبرای درازعمر وی وظفر ونصرت وی وامنیت ممالك روسیه دعا کنند اذن ورخصت

اده میشود تا دران مسجد نمازپنج وقتی را با جماعت ادا کرده به پادشاه
یمپراطور اعظم دعا کنند لکن از برای امامتی شخص متدین را باتفاق
ترم انتخاب کرده به قانون عمل میکنند تا که اخذی مداخله نسازد والله اعلم
فتی عبد السلام الارینبورغی ۱۸۲۷ سنة دردویم ماه ذی الحجة الشریفة
در پانزدهم ایون ۱۲۲۱ رقم (کندی رسم خطیله نقل ایدلدی).

ایکنچی مکتوب: یا کافی المهمات ویا قاضی الحاجات بعد الحمد
علی الکریم الغفار والتصلیة علی النبی المختار مع آله واصحابه الاخیار
لسلام علیکم ایها الابرار والاخیار. ای بزم دیندشلرمز وعزیز قارنداشلرمز!..
زعبد ضعیف وبندهء نحیف الله تعالی‌نك ارادهء ازلیهء وعنایهء لم یزلیه‌سی
یله پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینك فرمان‌همایونلری موجبنچه ۱۸۲۵ سنه‌ده
تتبرك ۳۰نچی کوننده مفتیلك درجه‌سینه استقرار واستحکام ایدلدکمز
علومدر. لکن اقامتمز وقرارمز (اوفا) شهرنده اولوب، ذمه‌مزه فرض
اولان صلات خمسه‌مزنی جماعت ایله اداء قیلوب حضور قلب ایله
دعاء وتضرع اوزره اولمقمز ایچون بوشهرده مسجد یوقلغندن نمازباجماعت
نوابندن محروم اولوب، طاعت وعبادتمزده قصوراولوب، زیاده بی حضور،
برفتورمز. کل علماء وفضلانك رئیسی مفتی اولدیغی شهرده مسجد یوقلغی
زیاده عجب بلکه اعجب العجب‌در وعارلقدر. وهم بوشهرگه هر آن وهر
وقت علماء وفضلاء، خواص وعوام، آینده وروندهلرکوب اولمقی ویورت
ایله طوروچی کوپیس ومیشچان، میرزا وساالدات، یعنی عسکریه جماعتی
چوق اولمقدن غایتده ضرور وحاجت کوره‌مز. تا که بزم سعی واجتهادمز
ایله بو شهرده تاش وکبیر بچدن بر مسجد جامع عمارت قیلنوب، ویاننده
امام ومؤذنلر، استحانه کلنلر وعالملر ایچون خانه‌لرعمارت قیلنوب، وبزدن
خیر آثار یادکار قالنسه ایدی، دیه اراده قیله‌مز.

(ثباتی نباشد درین روزکار * نشانی بما ند زما یادکار)

(دولت آنك که جهانده اثر خیر قودی * اثری اولمیانك کورکه یرنده بیل ایسر).

شوکا بناء اغنیاء واسخیاءلردن التماس واستدعاء ایدوب، شأن کرم‌نشانلرندن
مرجو ومأمولدرکه هر قایوکز، همتکزه لائق ومروتکزه موافق بر مسجد
جامع ایله مذکور عمارهلرنی بناء قیلدرمق حقنده خالصا لله تعالی آقچه

ویردکـکزنی اوشبونلك ایله یبارلمش دفتره کندی الـکز ایله کتابت ایدرسه‌کز مستحق ثواب عظیم ودخول جنات نعیم اولدیغکزده بی اشتباهدر. زیرا اول مسجد فاخره وعمارت عامره الی یوم الاخرة باعث دعاء خیر روح بانی وساعی اولور. (دولت جاوید یافت هرکه نیکونام ست * وازعقبش ذکر خیر زنده کند نام را). ودخی حق تعالی حضرتی کلامنده بیوردی: (وما تقدموا لانفسکم من خیر تجدوه عندالله) دیو. ودخی بر آیتده: (من جاء بالحسنة فله عشر امثالها) دیو. رسول الله علیه السلام اول وقت دیدی که: یارب بنم امتمه ایولکـکی دخی زیاده قیل، حق تعالی بو آیتنی کوندردی که:

شول بر دانه بغدای کبیدرکه، یره براغاسن، آندن یدی بوداق چقوب یدی باش اولور، هر باشنده یوز دانه اولور. یعنی هرکیمسه بر حسنات اشلسه بز آکا یدی‌یوز ایولك ایدرز، دیدی. والله یضاعف لمن یشاء والله سمیع علیم. ۱۸۲۷ سنه ایول ۲۲ ده.

اوچونچی مکتوب: عالی‌منصبلو مینستر غصپادین بولودوف حضرتلرینه یبارلمش روایتلر وفتوی صورتی: ۱) ومن شرائط النکاح الولی وهو شرط لصحة العقد فی الصغار والمجانین والممالیك واختلفوا فی العاقلة البالغة اذا زوجت نفسها. روی ابوسلیمان عن محمد ان نکاحها باطل. وروی ابوحفص عنه انه ان لم یکن لهاولی یجوز، وان کان لهاولی یتوقف علی اجازة الولی ان اجاز جاز وان رد بطل سواء کان الزوج کفوا اولم یکن الا انه اذا کان کفوا کان للقاضی ان یجدد النکاح ولا تحل لزوجها من غیرتجدید...... وفی ظاهر الروایة عن ابی حنیفة یجوز النکاح بکرا کانت اوثیبا زوجت نفسها کفوا اوغیر کفو الا انه اذا لم یکن کفوا کان للاولیاء حق الاعتراض. وروی الحسن عن ابی حنیفة انه یجوز النکاح ان کان کفوا وان لم یکن کفوا لا یجوز اصلا. واختلفت الروایات عن ابی یوسف. والمختار فی زماننا للفتوی روایة الحسن. وقال الشیخ الامام شمس الائمة السرخسی روایة الحسن اقرب الی الاحتیاط اذلیس کل ولی یحسن فی المرافعة الی القاضی ولا کل قاض یعدل فکان الاحوط سد باب التزویج علیها من غیر کفو. وقال ابو یوسف الاحوط ان یجعل العقد موقوفا علی اجازة الولی. قاضیخان.

٢) وروى الحسن عن ابي حنيفة (بطلانه بلا كفو) وبه اخذ كثير من مشايخنا كما فى المحيط وعليه الفتوى كما فى قاضيخان . . . . . . وفى النظم روى ابو حفص عن محمد انه يجوز اذا لم يكن ولى والا فموقوف ان اجاز جاز والا بطل . جامع الرموز . ٣) (وروى عدم جوازه) روى الحسن عن ابي حنيفة ان كثيرا من الأشياء لا يمكن رفعه بعد الوقوع (وبه يفتى) لفساد الزمان . درر وغرر . ٤) واختار بعض المتأخرين الفتوى بهذه الرواية لفساد الزمان . فتاوى زيلعى . ٥) المختار فى النكاح بغير الولى قول ابي يوسف اخيرا ان كان كفوا صح النكاح وان لم يكن كفوا لا يصح وللولى حق الاعتراض هكذا يفتى شمس الائمة السرخسى . وقال ابو حنيفة جاز النكاح بغير الولى بكرا كانت اوثيبا وقال محمد لا يجوز مطلقا . خلاصة الفتوى .

٦) واذا كان ابوحنيفة فى جانب وصاحباه فى جانب قيل فالخيار للمفتى ان شاء افتى بقول ابى حنيفة وان شاء افتى بقولهما . خزانة المفتين ، وخلاصة الفتوى . فتاوى هندية . ٧) والقضاء على وفاق مذهبه يجعل الحكم المختلف فيه مجمعا عليه بحيث لا يرده قاض من قضاة المسلمين عند جميع المجتهدين كما هو المشهور . جامع الرموز . ٨) ذكر فى النوازل روى محمد بن الحسن ان كل شيء اختلف فيه الفقهاء فقضى فيه القاضى كان قضاؤه جائزا ولم يكن لقاض آخر ان يبطله ولم يذكر فيه الخلاف . قال الفقيه وبه نأخذ . فصول عمادى . ٩) ثم ان ابا يوسف وهو يعقوب بن ابراهيم الانصارى ومحمد بن الحسن الشيبانى وزفر بن هذيل والحسن بن زياد اللؤلؤى كانوا تلاميذ ابى حنيفة نعمان بن ثابت الكوفى . خزانة المفتين .

١٠) ابوحنيفه دن فنى چوق علما فقه اخذ ايتمشلردر ، وآنك شاگردلرى واردر: ابو يوسف ، محمد ، زفر ، وغيرلر . آنلر دخى استاذلرى كبى مجتهدلردر ، مسائل فرعيه دن بعض خصوصده استاذلرينه مخالف قوللرى واردر ، اجتهاد حسبيله آكلاديغنه كوره ، مجتهده اجتهاديله عمل ايتمك واجب اولوب ، تقليد ايتمك جائز اولماديغيچون ، هر مجتهد كنديسنه سند طوتديغى دليللرك حكمنجه اختلاف ايتمك امر لازمدر . لكن بونلر ، باشقه باشقه مذهب صايلمازلر ، زيرا استاذلرينه چوق يرده تابع اولورلر ، لكن مخالف قوللرنك استاذلرندن بر روايت بولورلر . بلكه بونلر ، جمله بر مذهب صايلورلر .

ایمدی ابوحنیفه مذهبنده اولان کیمسه بعض خصوصده بونلرك قولیله عمل ایلسه ده جائز اولور، ابوحنیفه دن روایت بولنبیغیچون. وجمله برمذهب صایلدیغیچون. جوهرهٔ بهیه.

ونقلت هذه الروایات کلها من الکتب المذکورة وانا افتی بعدم جواز النکاح بلاولی بناء علی روایة الحسن لانه روی عن ابی حنیفة عدم جوازه وبه اخذ کثیر من المشائخ العظام واختاروا للفتوی روایة الحسن لفساد الزمان. فان افتوا فی زمانهم بروایته واختاروا الاحتیاط لفساد الزمان ففی هذا الزمان یجب الاحتیاط بالطریق الاولی ویجب ان یفتی ویختار بعدم جواز النکاح بغیر ولی لکثرة الدعوی والخصومة والفساد بین العباد. مفتی الانام عبدالسلام بن ملا عبدالرحیم غفرالله تعالی ذنوبهما بفضله وکرمه العمیم انه هوالغفور الرحیم الجواد الکریم العلی العظیم. ١٨٣٣ سنة فی شهر المحرم.

ملاحظه: اوشبو فتوی، محمدجان مفتینك سکزنچی مکتوبنده بیان ایدلن فتواسی ایله مقابله ایدلنسون.

دورتنچی مکتوب: یا مجیب. بسم الله الرحمن الرحیم. نصیحت نامه.

ای بزم دین قارنداشلرمز مؤمن ومسلمانلر! بیلوکز وفهم ایله‌کزلر.

بن مفتی الاسلام فی هذه الایام بفضل الملك العلام عبدالسلام ملا عبدالرحیم مرحوم اوغلی شرع شریفمزده متداول ومعتبر فتوی کتابلرندن روایتلر وعبارتلریازوب، فتوی کاغدنی اوشبونك ایله یباروب، هرقایو آخوندلره، محتسبلره، علمالره بیورام: آنلر هر قانغیسی کندی محله سنده اولان مسجد جماعتلرینه اوقوب آکلادوب، هرجمعه وعید شریف کونلرنده وعظ ونصیحت ایدوب، امر معروف ونهی منکر ایده‌لر، تاکه اول الله تبارك وتعالی حضرتینك قوللوغنده ثابت اولوب، آنك حکمنه مخالفت ایتمکدن وگناه بولغودای اشلرنی قیلمقدن ویاوز سوزلر سویلمکدن، لهو ولعب قیلمقدن غایتده صاقلانوب، دائما الله تبارك وتعالی حضرتینه لائق طاعت وعبادتله مشغول اوله‌لر. نیته‌کیم حق سبحانه وتعالی حضرتی کندی کلام شریفنده (وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون) دیه بیوردی. «بن آدم اوغللرنی وجنلرنی، بنی بیلوب وبن برلیوب، بکا طاعت وعبادت قیلمقدن باشقه ایچون یاراتمادم» دیمکدر. ودخی بر آیتده: (وانا ربکم

یاعبدون) دیه بیوردی . یعنی سزی یوقدن وار قیلبن ربکز وپروردکارکز بنم که بس بکا عبادت ایله‌کز وعمرکزی بنم قوللوغمه صرف ایلیوب عبث یره اوتکارمه‌کز ، دیدی . بس معلوم اولدی‌که حق تعالی حضرتنی بوبیلوب آنك یکمینه مطیع ومنقاد اولوب دائما طاعتله مشغول اولمق کرك ایمش ، وآنك یکمنه مخالفت ایدوب ، معصیت وگناه اشلر اشلمکدن قاتی صاقنمق کرك ایمش . ینه‌کیم بر آیتك دخی (افحسبتم انما خلقنا کم عبثا وانکم الینا لاترجعون) دیه بیوردی . یعنی ای آدم اوغللری ! بز سزی عبث یره‌می یاراتدق صانورسز؟ عبث یره یاراتمادق ، بلکه طاعت وعبادت قیلمق ایچون یاراتدق . نیچون طاعت وعبادتی ترك ایدوب ، کناه اشلرسز؟ صانورمیسزکه حضورمزه کتورله‌چك دکلسز؟ البته کله‌چکسز ، عمللرکزه کوره جزاء بوله‌چقسز زیرا قیامت کوننده هر نفس جزالنور کندی کسبیله اول کونده ایسه ظلم یوقدر . یعنی عملکز خیر اولورسه جزاسی دخی خیر اوله‌چقدر وچوق ثوابلر حاصل اولوب جنته داخل اولوب ، تورلی تورلی تنعم ولذتلره دوچار ومستحق اوله‌چقسز (ما لا عین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر) دیه حدیث وارد اولمشدر . اکر عملکز شر ایسه یعنی کناه ویاوز عمللر ایسه جزاسی دخی جهنم ایچنده تورلی.تورلی عذابلره گرفتار اوله‌چقسز . ودخی پیغمبرمز محمد صلی الله علیه وسلم سنتنی طوته سز وشریعت احکامیله عمل ایلیه سز تا که قیامت کوننده آنك امتی زمره سندن اولوب ، قوباسز . زیرا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کندیسی بیوردی : (امتی من تمسك بسنتی وعمل بشریعتی) دیه یعنی بنم امتم اولدرکه سنتمی طوته وشریعتمله عمل ایلیه ، دیدی . بس فکر ایدوب کوره سزکه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نه اشلدی طاعت وعبادتدن نه قیلدی جهد ایدوب ، سز دخی آنلردن قیله‌سز وشریعتده نه حکم ایلدی ونه نرسه‌یه حلال دیدی یمکدن ، ایچمکدن حلال بیلوب آنی ییه سز وایچه سز ، ونه نرسه‌یه‌که حرام دیدی آندن منعلنوب وبدعت اشلری ترك ایده سز وفسق فساد مجلسلری یصاب بریره ویاکه صحرایه جمع اولوب ، هر تورلی لهو ولعب قیلمقدن ، خاتون وقزلرکزی اوشال مجلسلره آلوب وارمقدن ویبارمکدن بالکل منعلنوب ، وغیری نامشروع وخلاف شرع اشلردن ومعصیت وگناه قیلمقدن زیاده احتیاط

واحترازایده سز. زیرا که.(کل ما خالف الشرع فهومعصیة واما استماع صوت الملاهی کالضرب بالقضیب وغیر ذلك حرام ومعصیة لقوله علیه الصلاة والسلام استماع الملاهی معصیة والجلوس علیها فسق) . ایمدی اوتمش کناهلرکزدن توبه واستغفار ایدوب بر برکزنی ایزکولگه بیوروب ، یاوز ، منهی ونا مشروع اشلردن طیوب وعالملرك امرمعروف ونهی منکر قیلان پند ونصیحتلرنی استماع ایدوب دنیا وآخرت عذابلرندن خلاص اولمغه جهد وسعی ایلك سز. زیرا که شرعه وخادمی ده مذکوردر(اعظم المواجب علی من یخالط الناس الامر بالمعروف والنهی عن المنکر وهلاك الناس اذاترك الامر بالمعروف حیث یعمهم الله تعالی عقابه ولا یستجیب الله تعالی لهم دعاء ویحرمهم الله تعالی الخیر والبرکة والنجاح) دیه . بس ایمدی سزلر امرمعروف ونهی منکر ایدوب ، ایزگی عمللر قیلوب ، تاکه قیامت کونملک صالحلر جملهسندن قوبارلوب ، الله تعالی حضرتینك رحمتنه دوچار ومستحق اولوب ، جنته داخل اولهسز نیته‌کیم حق تعالی حضرتی، کلام شریفی قرآن عظیملک بیوردی (ادخلوا الجنة بماکنتم تعملون) دیه . یعنی کرکز جنته ای صالحلر، عمللرکز سببی ایله، زیرا جنته لائق عمللر ایلدکز ، حق تعالی حضرتنه مطیع بنده اولدکز وبر برکزی ایزگی عمللره دلالت قیلوب وبیوروب ، یاوز عمللردن وگناه اشلردن طیدکز ، وفاسقلره ده (فذوقوا العذاب بماکنتم تکسبون) یعنی ای فاسقلر طادکز جهنمك تورلی تورلی عذابلرنی ، کسب ایتدککز کناهلرکز سببندن دیه . (اعاذنا الله تعالی من عذاب الجحیم اللهم نبهنا عن نومة الغافلین وارزقنا شفاعة سید المرسلین وادخلنا الجنة بفضلك ورحمتك وکرمك آمنین مع الانبیا والصالحین برحمتك یا ارحم الراحمین) ودخی بیش وقت نمازلرکزنی مسجدلرده جماعت ایله اداء قیلوب ، جمعه وعید شریف کونلرنده اول جمله یه مرحمتلو، عنایتلو، پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینه وآنك بارچه محبتلو عزیز وعزیزه اولادلری وحقیقی وارثلری ، امراء عظام ووزراء کراملری ، وبارچه رعیتلری ایله دائم الاوقات طنچ واستراحت اوزرنده اوزون عمر ویرگای ایدی، دیه ایزگی دعاده اولوب ، هم اول پادشاه ایمپراطور اعظم فرمان همایونلری موجبنچه ذمه لرکزه لازم الاداء اولان یصاق وصالولری وغیر شاهانه خدمتلرنی ، حکام عظام وعلماء کراملرك امر وفرمانلرنی ،

وعظ ونصیحتلرنی طوتوب اداء وتکمیلنه جهد و سعی ایده‌سزلر، تا که دنیا وآخرتده مؤاخذه اولمقدن قورتوله‌سزلر [١]. مفتی عبد السلام داملا عبدالرحیم اوغلی. تحریر ایدلدی (١٨٣٣)نچی ییلده محرم الحرام (١٠)نچی کوننده (اوفا) شهرنده.

فصل فی سنن الامر بالمعروف و النهی عن المنکر علی صیغة المفعول وهو ما لیس فیه رضاء الله تعالی من قول او فعل و المعروف ضده کذا فی زین العرب. اعظم المواجب علی من یخالط الناس الامر بالمعروف. قال العلماء الامر بالمعروف تابع للمأمور به فان کان واجبا فالامر به واجب علی سبیل الکفایة ای لا یسقط فرضیته مع القدرة الا بقیام واحد به فاذا قام البعض سقط عن الباقین الخ مفاتح الجنان. وضده وهو الامر بالمعروف والنهی عن المنکر فرض علی الکفایة فلو اقام البعض سقط عن الباقین والا اثم الکل عند القدرة بلا ضرر لنفسه او لغیره خادمی. وفی الحدیث مروا بالمعروف وان لم تعملوا وانهوا عن المنکر وان لم تنتهوا وفی الشرعة اعظم المواجب علی من یخالط الناس الامر بالمعروف والنهی عن المنکر وهلاك الناس اذا ترك الامر بالمعروف حیث یعمهم الله تعالی بعقابه ولا یستجیب الله تعالی لهم دعاء ویحرمهم الله تعالی البرکة والخیر والنجاح وقال بلال بن سعید ان المعصیة اذا اخفیت لم تضر الا صاحبها واذا اعلنت ضرت العامة خادمی. بسبب ترکهم النهی عن المعصیة مفاتح الجنان. الستون آخر آفات اللسان الاذن والاجابة فیما هو معصیة لا سیما عند التوقف علی اذنه کاذن الزوج لامرأته ان یخرج من بیته الی غیر مواضع مخصوصة ... خادمی. وفیما عدا ذلك من زیارة الاجانب وعیادتهم والولیمة لا یأذن لها ولا تخرج وأن اذن ولو اذن وخرجت کانا عاصیین خادمی. ولا یأذن بالخروج الی المجلس الذی یجتمع فیه الرجال والنساء وفیه من المنکرات کالتصدیة ورفع الصوت المختلفة واللعب .... فکله من المذکور مکروه ولا یحضر ولا یأذن لها ولو فعل یتوب الی الله تعالی .... وقال

---

[١] برمعنا ایچون، برنیچه عدد لفظ، وبر سطر ایله اکتفاء ایدلنه‌جك طوغروده بیش اون سطر یازی یازمق مفتی حضرت زمانه‌سنده موده اولمش اولسه کرك بناء علیه مفتی حضرتلری، بویله موده‌یه اتباع ایدرك یازمیه مجبور اولمشدر. شمدی ایسه بوموده ترك ایدلدی، حتی "مطیع ومنقاد، معدیت وگناه" دیه یازمق عیب صانالور.

الامام الهمام السيواسى وحيث ابحنا من الاباحة لها الخروج الى المواضع المخصوصة فانما يباح بشرط عدم الزينة وتغيير الهيئة الى ما لا يكون لنظر الرجال والاستمال قال الله تعالى (ولا تبرجن) التبرج اظهار المرأة زينتها ومحاسنها للرجال خادمى قوله تعالى ولا يبدين زينتهن فيه سبعة اقوال اصحها الثياب مجمع البحرين.

ولقد نهى عمر رضى الله عنه النساء عن الخروج الى المساجد فشكون عائشة رضى الله تعالى عنها فقالت لو علم النبى صلى الله عليه وسلم ما علم عمر ما اذن لكن فى الخروج فاحتج به علماؤنا ومنعوا الشواب عن الخروج مطلقا عنايه والمختار فى زماننا المنع لتغير الزمان ولهذا قالت عائشة رضى الله تعالى عنها لو ان رسول الله صلى الله عليه وسلم رأى من النساء ما رأينا لمنعهن من المسجد كما منعت بنو اسرائل نسائها والنساء احدثن الزينة والطيب ولبس الحلى ولهذا منعهن عمر رضى الله تعالى عنه فتاوى زيلعى. واذا اذن وخرجت كانا عاصين كما فى سائر المعتبرات واگر اذن بدهد برون آيد هردو درلعنت باشند صلاة مسعودى. كل ما خالف الشرع معصية وكل معصية ففيها اما تعزير اوحد خادمى. فضابط التعزير كل معصية ليس فيها حدمقدر ففيها التعزير الأشباه والنظائر. وانما يجب التعزير بان يرتكب منكرا ليس فيه حدمقدر شرعا محيط. التعزير تأديب اكثره تسعة وثلثون سوطا واقله ثلثة درر وغرر. فاما ادناه مفوض الى رائى الامام اى السلطان يقيم بقدر ما يرى المصلحة محيط. وذكرمشائخنا ان ادناه على مايراه الامام بقدر ما يعلم انه ينزجر به كذا فى الهداية فتاوى هندية أقول اما استماع صوة الملاهى كالضرب والقضيب لانه من الملاهى خلاصة الفتاوى.

وغير ذلك حرام معصية لقوله عليه السلام استماع الملاهى معصية والجلوس عليها فسق والتلذذ بها من الكفر انما قال ذلك على وجه التشديد وان سمع بغتة فلا اثم عليه ويجب عليه ان يجتهد كل الجهد حتى لا يسمع لماروى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ادخل اصبعيه فى اذنيه فتاوى قاضيخان وكذا فى خلاصة الفتاوى. فيه اشارة الى ان الجلوس فوق الاستماع فى الاثم ولذا قيد المعصية هنا بالصغيرة . . . . . وفيه تفصيل قال فى التتارخانيه

تار:
تغنی واستماع الغناء حرام اجمع علیه العلماء وبالغوا فیه ای فی حرمته وقد
بق ان حرمته ثابتة فی جمیع الأدیان خادمی.

ملاحظه: اوشبو عبارتلرده برچوق یاڭلشلار اولنه چغی معلوم ایسه ده،
ملرینه مقابله ایدرك تصحیح ایلمك زحمتی اختیار ایدلمادی. زیرا بویله
بعلر ونقللر ایله عمل ایتمك زمانی اولمای، بلکه اصل نسخه لرینك
تدیلرنی قوللانمق خصوصا قرآن شریف واحادیث کریمه لردن استفاده
یلمك وقتی کلمشدر.

بشنچی مکتوب: تیمنا بذکره الاعلی. ای بزم دین قارنداشلرمز! سزلره
وعظ ونصیحتمز بودر: اولا الله تبارك وتعالی حضرتلرینك اوامرلرینه امتثال
وانقیاد ایدوب، ذمه لرکزه لازم اولان فرضلری وواجبلری کما هو حقو
دینلکگز موجبنچه برجای کتورگایسز، ونواهیلرندن اجتناب ایدوب، گناه
ومعصیت اشلردن صاقلانه سزلر. وبعد جمله یه مرحمتلو وعنایتلو رعیتپرور
پادشاه ایمپراطور اعظم نیقولای پاولیچ حضرتلرینك اوامر وفرمان همایونلرینه
امتثال وانقیاد ایدوب، سمعا وطاعة قبول ایدوب، ونواهیلرندن احتراز
واجتناب اوزره اولوب، عهد ویمینلرکز موجبنچه بلاریاء مطیع ومنقاد اولوب،
کندی تیرکللکگزنی آیامای خدمتنده جان وتن ایله دائم اولمق کرکدر.

سز عزتلو آخوندلره واماملره بیورلهدر دوخاونوی صوبرانیه دن
اوکاز ایله: سزلر هر دائم کندی محله لرکزده اولان مؤمن ومسلمانلره اوشبو
وعظ ونصیحت نامه نی اوقوب، آڭلاته سزلر هر قایولری کندی اوزلرنی
شاهانالق حکم وقانونلره مخالف اولان منهی وممنوع اشلردن غایت احتراز
واجتناب اوزره اوله لر. الله تعالانك قضاسینه وحکمنه راضی اولوب، صبر
وانقیاد هم تحمل ایدوب، عندالله مثاب ومأجور اوله لر. عسکریه خدمتندن
تورقوب کندی اعضالرنی مجروح ومعیوب ایدوب، الله تعالانك عذابنه
مستحق اولمه یه لر. زیرا که کشی کندی اعضاسنی بوزمق وکیسمك، الوغ
گناهلر جمله سندندر. نیته کیم خادمی کتابینك آلتمشنچی نوعسنده مذکوردر،
گناه کبیره لرنی تفصیلا بیان قیلغان اورننده (وقتل نفسه واتلاف عضو من
اعضائه وهو اعظم وزرا من قتل غیره) دیه، یعنی الوغ گناهلر جمله سندندر
اوز اوزنی اوترمك، هم اوز اعضالرندن بر اعضاسنی تلف ایتمك، کیسمك

ویاکه بوزمق ایله. ودخی الله تعالانك قضاسینه رضا اولمیان، ویرگان نعمتلرینه شکرانه قیلمیان، بلاسینه صبر وتحمل ایتمیان کیمسه‌لر حقنك غاینده بیوك تأکید وتخویف ایله حدیث قدسی وارد اولمشدر. نیته‌کیم خادمی ده اوطوز طقوزنچی نوعلك مذکوردر: (قال فی شرح العوارف اول ما کتب الله فی اللوح المحفوظ انی انا الله لا اله الا انا من لم یرض بقضائی ولم یشکر بنعمائی ولم یصبر علی بلائی فلیطلب ربا سوائی) دیه. یعنی شرح عوارفده ایتدی لوح المحفوظده الله تعالی نك یازمش تقدیرینك اولی بودر: «حقیقت بن اللهم، بندن غیری اله یوقدر. اگر بر کیمسه بنم قضامه راضی اولمازسه، ویرمش نعمتلرمه شکرانه قیلمازسه، بنم بلا وقضالرمه صبر وتحمل ایتمازسه بس ایسته‌سن اول کیمسه بندن غیری تربیه قیلوچنی!.»

ایمدی آنده‌ای نفس الامری راست اعتقاد ده اولانلره زیاده احتراز واجتناب لازمدر پادشاهلر، امرأ وحاکملرك امرلرینه انقیاد وامتثال موجبنجه شونده‌ای عامه لرگه مصلحت اولان نظاملره وپادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینك فرمان همایونلرینه مخالف اشلردن صاقلانسه‌لر کرکدر. نیته‌کیم قرأن ایچنده بیوردی: (یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم) یعنی ای آنلرکه ایمان کتوردیلر الله تعالاگه، اطاعت قیلوکز اللهه، ورسولینه یعنی پیغمبرینه اطاعت قیلوکزلر، ودخی اولو الامرلره اطاعت قیلوکزلر دیه. وهم پیغمبرمز محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم ایتدی: (علی المرء المسلم السمع والطاعة لاولی الامر فیما احب اوکره) یعنی مسلمان ایرك ذمه سینه لازم وواجبدر اولی الامرلرگه اطاعت وانقیاد قیلوب امرلرنی وسوزلرنی دکلامق هر بر اورده، کرك مشقتلرده وکرك شادلقلرده، کرك سوسن، کرك سوماسن، دیه بیوروبدر. (عینی برله مقابله‌ده تحقیق راستدر، زاسیداتیل عبدالنصیر ملا المحمد اوغلی).

آلتنچی مکتوب: ۱) تیمنا بذکره الاعلی. ما قول ائمة الاسلام رحمهم الله تعالی، اوشبو مسئله ده‌که پادشاه عالمپناه باعث امن وامان عالمیان وموجب اطمئان قلوب آدمیان اولان شاهنشاه زمان ایمپراطور اعظم حضرتلری، مرحمت شاهانه وشفقت خسروانه لرندن اراده قیلوبدرکه اهل اسلام جماعتلری آره سنده طبیبچیلق ایدوب یورر ایچون کندی اولادلرنی اختیارا ویاکه

لمان جماعتلری اوز آره لرندن صایلاب طب علمنی اوقوب، اوگرنوب
یلمك ایچون قزان شهرنده گی اونیورسیتیت نام الوغ شاهانه مدرسه سینه
یارسه لر تا که اولادلری طبابت علمنی اوگرنوب بیلدکلرندن صوك مسلمان
ماعتلری آره سنده طبیبچیلق قیلوب یورسه لر، اول جماعتك دائما صحت
عافیتلك اوزرنده بولمقلرینه سبب اولور ایدی، دیه. اول فی الجمله
رحمتلو پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینك بوندای مرحمتلو ایزگی اراده لرینه
ناء اورنبورغ باش حاکمی عسکریه غوبرناطوری سیاتلنوی غراف صوختیلین
رمش (۱۸۳۱) ییل عالی جاهلو سعادتلو مفتی جنابارینه یازوبدر :
پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینك بویله اراده ء خیریه لرنی عموما مسلمانلره
علام واظهار ایدوب، کندی اوزگزك محمدی دینه موافق فتوائی شرعی
یبروب، امرکزی یورتسه کز ایدی» دیه. شونا بناء اول سعادتلو مفتی
فتوائی شرعی ویروب اورنبورغ غوبرناسنده اولان بارچه عالملرگه وعام
خلائقلرغه عزتلو آخوندلر آرقلی اعلام واظهار ایدلدکنده بعض ناحیه لر
(اویازد) ده اولان مسلمان جماعتلرینك اولادلری اوزلری وآتالرینك
اختیار ایتمکلری ایله جان ودلدن قبول ایدوب، مذکور الوغ شاهانه
مدرسه سینه واروب، اوقومقچی اولمشلر. ولکن ویرخورال، طرویسکی،
چیلابی، ناحیه سنده اولان عالملر وعام خلقلر، بونی قبول ایتمای،
«بوندای مستحب علملگی اوگرنر ایچون کوچلنماسه‌ك ایدی» دیه اتفاق
ایدوب، هر قایوسی راپورتلر ایله کندی ناحیه لرنده اولان آخوندلره اعلام
ایدوب، واول آخوندلر دوخاونوی صوبرانیه غه اوز راپورتلری ایله
توشوب ییبارمشلر. خصوصا چیلابی ناحیه سنده اولان عالملر، اوزلرینك
عناد وسرکشلکلری سببندن اتفاق ایدرك حتی پادشاه اعظم ایمپراطور حضرتلرینه
عرضه ییباروب بی حضور قیلمشلر. اوشبو عالملرك بو کبی سرکشلکلر
ایدوب، شاهانه اراده لرینه وباش حاکملرینك امرلرینه وهم مفتی الشرع
والاسلام فتوی وامرینه اطاعت قیلمای عنادا ابا وانکار قیلدقلری ایچون
شرع شریف حکمنچه اول عالملرك بعضیلرینه عتاب وشلته ایلاب وبو اشکه
باشلاب اغوا ومصلحت ویروچیلرینك بعضیلرینه تعزیر وبعضیلرنی لوازملرندن
عزل ایدلمکه مستحق اولورلرمی یا یوقمی؟ . . . . . حالبوکه بوطب علمی

زياده شريف ومشروع عملدكدر، اوكرنوب بيلنمه‌سنى بعض كتابلرده مستحب وبعضيلرنده واجب وبعضيلرنده فرض كفايه دينلمشدر. ودخى اولو الامر الطاعت وامتثال واجبدر، ما دام كه معصيت اشه بيورمايه. بو طوغرود الجواب: بوعالملرك بعضيلرى قاتيغ شلته وعتابلره وبعض اغوا وير وچيلرى تعزيركه وبعضيلرى عزل ايدلميه مستحق اولورلر والله اعلم. اوشبوخصوصد نيچه حديث شريف وروايتلر اوشبو صحيفه‌گه يازلنور. تاكه انكاره طريق مجاللرى اولماسون.

١) عن ابن عمر رضى الله تعالى عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال على المرأ المسلم السمع والطاعة لاولى الامر فيما احب اوكره الا ان يؤمر بمعصية. (خادمى).

٢) وقدروى عبدالله عن عمرعن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال السمع والطاعة على المرء المسلم فيما احب وكره ما لم يؤمر بمعصية. (تفسير منير وكذا فى مشكاة المصابيح).

٣) ان كل مباح امر به الامام اى السلطان لمصلحة داعية فيجب على الرعية اتيانه. (خادمى).

٤) الثالث والخمسون ردالتابع كلام متبوعه ومقابلته ومخالفته وعدم قبول قوله واطاعته فى امرمشروع عتوا وعنادا كالرعية للامير قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اسمعوا كلام من تجب طاعته من ولاة اموركم واطيعوا امرهم وجوبا فيما لا معصية فيه. (خادمى).

٥) وهذا اى الرد وعدم قبوله وعدم طاعته قبيح جدا قطعالما عرفت من الوجوه يستحق به التعزير. (خادمى).

٦) كتاب الطب والرقى. الفصل الاول عن ابى هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما انزل الله داء الا انزل له شفاء رواه البخارى وعن جابرقال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لكل داء دواء فاذا اصيب دواء الداء برئ باذن الله تعالى رواه مسلم. (مشكاة المصابيح).

٧) الفصل الثانى عن اسامة بن شريك قال قالوا يا رسول الله افتداوى [١] قال نعم يا عباد الله تداووا فان الله تعالى لم يضع داء الا وضع

[١] حديث شريف عبارتى (افتداوى) صورتنده‌در. اصلنه مراجعت اولنه. ج (٢) ص (٢٠٠).

شفاء غير داء واحد الهرم رواه احمد والترمذی وابو داود. (مشكاة المصابيح).

٨) الفصل الثالث عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم المعدة حوض البدن والعروق اليها واردة فاذا صحت المعدة صدرت العروق بالصحة واذا فسدت المعدة صارت العروق بالسقم. (مشكاة المصابيح).

٩) اما بعد فلما كان احتياج عموم الناس الى الاحكام الطبية والقواعد العلاجية بين الوضوح لايكاديختبى (?) وافتقارهم اليها ظاهر السطوع ولايختفى وهو فى نفسه علم شريف شرعى امر الله تعالى به انبيائه نودى موسى على نبينا وعليه السلام حيث كان يتناول الدواء [١] فقيل اتريد ان تبطل حكمتى بتوكلك على من اودع المنافع فى هذه العقاقير فبعزتى وجلالى لا اشفيك حتى تستعمل ما عينوه فاستعمل فبرء [٢]. وقال النبى صلى الله عليه وسلم ان لكل داء دواء فاذا اصاب داء الدواء [٣] برء باذن الله تعالى غير داء واحد وهو الهرم. وعن ابي هريرة رضى الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم المعدة حوض الجسد والعروق انهارها واردة اليها فاذا صحت المعدة صدرت العروق بالصحة واذا سقمت صدرت العروق بالسقم صدق رسول الله ونحن من المصدقين. قال ايضا عليه السلام لام سلمة حين دخل عليها وهى تريد شرب الشبرم انه حارحاد وامرها بالسناء المكى. واشتغل العقلاء لبيان هذه الصناعة ببينات وهى ان العلوم انما يفضل بعضها عن بعض اما لكون موضوعه اشرف كما يقال العلم الالهى اشرف العلوم لان المبحوث عنه فيه هو ذات الله تعالى وصفاته وبعده علم الطب اشرف لان موضوعه بدن الانسان الذى هو اشرف مواليد الاركان واما لكونه اشد حاجة اليها ومعلوم ان مساس الحاجة اليه اشد منه الى غيره لان استكمال النفس الناطقة التى هى الترقى من العقل الهيولانى الى العقل المستفاد وبالملكة والذى بالفعل لايمكن الذى هو الصحة اذ المبتلى بالالام والالسقام فلمايتيسرله استقامة الافكار والاذهام والاوهام الى اخره. (مغنى شرح موجز).

[١] درست عبارت (لا يتناول) اولمه كرك.

[٢] بو روايتك اصلى وارمى ؟ ونره ده ؟ !..

[٣] درست عبارت (اصاب دواء الداء) اولمه كرك.

۱۰) بو محله مناسب حبیب اکرم صلی الله علیه وسلم حدیث شریفلرنده بیوررلرکه: العلم علمان الاول علم الابدان والثانی علم الادیان، یعنی علم ایکی تورلی اولور، بری بدن علمی وبری دین علمیدر. اوّل بدن علمنی یاد ایلدی، آنکچون که برکشی خسته اولسه عقلی بسته وکوکلی شکسته اولور، بدنی ضعیف وسست اولور ایسه دین علمنی تحصیل ایتمك ممکن اولماز، اویله ایسه اوّل بدن علمنی اوکرنوب بیلمك لازمدر [۱]. بس ایمدی ای عزیز بیلکل که بو علم، طب غایت عزیز و شرینی علمدر. زیرا فخر عالم ورسول اکرم صلی الله علیه وسلم بیورمشدر: (بلد لا فیها طبیب مساکنتها حرام، لأ یصح دینه حتی لا یصح بدنه) یعنی بر ولایتده طبیب حاذق اولماز ایسه اول ولایتده ساکن اولمق حرامدر، زیرا دین صحیح اولماز بدن صحیح اولماز ایسه. اما بو واردرکه قال علیه السلام (وان لکل داء دواء فاذا اصاب دواء الداء برء باذن الله تعالی) الله تعالی نك اذنی اولمازسه یوز بیك لقمان دارو خزینه سندن شفا شربتنی ایچارسه درمان اولمیه (لا مانع لعطائه ولاراد لقضائه) چونکه درد الله تعالانکدر، درمان دخی آنکدر، ولکن عالملر دخی مابینده سببدر، سببسز هیچ نرسه یوقدر. بو محله آیت کریمه دلیلدرکه قوله تعالی (ولقد آتینا لقمان الحکمة) یعنی بز لقمانه علم حکمت ویردك، قاچغزلرمزك دردلرینه دوا وعطا ایلدك، دیمکدر. روایت اولنورکه حضرت موسی علیه السلامه صداع حاصل وعارض اولدی، بنو اسرائیلدن بر جماعت کلوب، خاطرنی صوروب آیتدیلرکه فلان دوانی استعمال ایدرك شفا بولورسز، دیب. حضرت موسی علیه السلام آیتدی که دوا ایتمازم، بلکه حق تعالی حضرتینه توکل ایدرم، دیب. اولدم خطاب عز وجل کلدی: (اترید ان تبطل حکمتی بتوکلك یا موسی) عاقبت اول دوانی ایتماینچه شفا اولمادی.

ایمدی ای عزیز! حق تعالی لزومسز هیچ نرسه خلق ایتمامشدر، جمله اشیا حکمت اوزرینه یارادلمشدر وهر شیده نه خاصیت قویمشدر وطبیعتلری نه یوزدندر، نه ایچون ظهوره کلمشدر. حق تعالی بونك اسرارنی حکمایه بیلدرمشدر. بس حکما دخی حق تعالانك خزینه دارلریدر، وبونلر خیر

[۱] بزم ظنمزه کوره بدن علمی، صناعت، خیاطت زراعت، تجارت، الحاصل دین علمندن باشقه، نه کبی علم اولسه ده اولسون جمله سنی شامل اولوب، بونی ایسه طب علمنه تخصیص ایلمك وجهسزدر.

...اسدر ، زیرا بو دلیل روشن بیلدررکه قوله تعالی (تؤتی الحکمه من تشاء ،
...ن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا وما یذکر الا اولو الالباب) ، بو دلیل
...له ارباب اطبا پادشاهلرك ووزیرلر ، هم اکابر واغنیانك واجب الرعایه لری
کورکلولریدر ، زیرا شداید روزکاردن بدن ملکتده امراض مختلفه غلبه
...لسه حکما ، معالجه ایله باذن الله تعالی آنی منع ایدرلر . نیتهکه وزیرلر ،
...لکت اوزرینه خروج ایدن عدو لشکرنی ، تدبیرلری ایله دفع ایدرلر .

پس ایمدی بنم عزیزم ! هر ولایتده بر طبیب حاذق لازمدر . زیرا ...رعة الاسلامده یازار : (لاتدخل بلدة لیس فیها سلطان ولا سائس ای ...صحاب السیاسة من الولاة وقیل ولاطبیب حاذق) دیو . اما زمانمزده طبیب حاذق آز قالمشدر ، اولانلری دخی پادشاهه منسوب اولوب ، استانه سعادتدن بر آن یراق اولمازلر وکنار یرلرده طبیبه محتاجلرك نهایتی یوقدر . ...ولایت واردرکه طبیب بولنمادیغندن غیر ، طبیبه متعلق بر رساله بولنماز . ...کتاب طب بولنورسه کیمی عربی وکیمی فارسی در . خلق ایسه استخراجندن عاجزلردر . اول سببدن صاف ترکیده بو مختصری قلمه کتوروب اسمنی (منافع الناس) دیه تسمیه ایلدم ، امیدم بودرکه بو نسخهء لطیفم باذن الله اسمیله مسمی اولوب ، حقیقتا منافع الناس اوله ده بو فقیری دعاء خیرله یاد ایده لر . (منافع الناس) .

(۱) مقدمه علم طبك موضوعی وتعریفی بیانندهدر . وبو علم طبك موضوعی شریفی اولوب ومحتاج الیه اولدیغنی بیلدرر . اما بو علم طبك موضوعی بدن انساندر ، صحیح ومریض اولدیغی جهتدن بحث اولنور . زیرا انسانك صحیح ومریض اولمهسی بو علم ایله معلوم اولنور . اما بو علمك شریف اولدیغی عقل وهم نقل ایله ثابتدر ، اما عقلك وجهی بودرکه هر علمك شریف اولمهسی موضوعینك شریفی اولمهسی ایله در . بو علم طبك موضوعی اشرف مخلوقات اولان انسانك بدنی اولمغله اشرف علومدن اولدیغی ظاهردر . وبر وجهی ، صحیح المزاج اولانلر صحتلرندن حفظ ایتمهده ، ومریض اولانلر ، مرضلرنی ازاله ایتمهده اشد احتیاجله محتاجلردر . اما شرافتی نقل ایله ثابت اولدیغی اخبارده وارد اولمشدرکه (العلم علم الابدان وعلم

الادیان) علم ابدانی [١] علم ادیان اوزره تقدیم ایلدی، زیرا بدن انسان صحتده اولمادقچه درست عبادت وطاعت اولماز. ایمدی بو علمك شریف اولدیغی متعین اولدی. وبر دخی پیغمبر علیه الصلاة والسلام بیوردی: (العلم علمان علم الدین وعلم الدنیا) مراد علم فقه ایله علم طبدر [٢] زیرا انسانك عبادت ایتمه‌سی دفع مرض وحفظ صحتیله اولور، بو علمله در. پس هر کیمسه‌یه واجبدرکه حفظ صحت وازالهء مرض ایلیه وبو اسباب ستت ضروریه‌نی تعدیل ایله اولور. یعنی انسانك تندرستی وخسته اولمه‌سینك سببی آلتیدر الی اخره. (غایة البیان).

١٢) ومنها ای من هذا النوع اعنی المندوب الطب، قال فی بستان العارفین یستحب للرجل ان یعرف من علم الطب وهو علم یعرف به احوال بدن الانسان من صحة ومرض ومزاج واخلاط مقدار ما یمنع عما یضر ببدنه من المأکل والمشرب والمسکن والملبس انتهی. قال فی المواهب اللدنیة علم الطب اکثر العلوم احتیاجا الی التفصیل (الی اخره) قال المصنف رحمه الله ولا یجب الطب اقول فی التتارخانیه ان علم الطب فرض کفایة اذا قام بذلك واحد فی المدینة سقط عن الکل واما تعمقه فلیس بواجب وان کان فیه قوة علی قدر الکفایة انتهی ومثله نقل عن الغزالی. (خادمی).

١٣) وقال الغزالی فی الاحیاء اتقانه ای الطب فرض کفایة لعل هذا اشارة الی فائدة لفظ — عندنا — آنفا لکن سمعت سابقا کونه کذلك عندنا ایضا ای الحنفیة کما نقل عن التتارخانیة. (خادمی).

مفتی الاورنبورغی ملا عبدالسلام ملا عبدالرحیم اوغلی.

یدنچی مکتوب: هر قایو آخوندلره اعلام واظهار ایدوب، بیورله‌در: بو خصوصده یعنی ارنبورغك غرازدانسکی غوبرناطوری غصپادین ژوکافسکوی اوزمش ییل ٣٠ نچی آپریل ١٦٩٦ نچی نومیر اوزرنده بکا یازوب، اعلام قیله‌دربویله یعنی: «بندن بیورلمش ایدی، اوشبو غوبرناده غصپادین زیمسکی ایسپراونیکلر هر قایوسینك تصرفنده اولان عام خالقلرنی

[١] بر سوزی، اون حاشیه دن درس ویرمکده اولان مدرسلر قبیلندن مفتی حضرت هم بر سوزی تکرار ایلمش ومتعدد اثرلردن نقل ایلمش، حتی کتاب دیباجه‌لرینه قدر قالدرمامش!

[٢] یوقاریده هم دیدك، بویله ایکی تورلی علمه تخصیص ایلمك مناسب دکلدر. بلکه بونکا جمله فن وعلم داخلدر.

زارغه هم آگاهلندرركه، كون بورن صاقلانمق ايچون اوزلرينك
بيرچيلك‌گه توشمكارندن خوف ايدوب، يركه ساچار ايچون هر تورلى
ورلقلر حاضرلاب ساچسونلر، هم عوام خلقى هيچ بر انكار ايتماسونلر
ت هم اوزدرماسونلر، اوزلرينه تيوشلى قراشلرنى يعنى وقتنده ايگنارن
اچمكدن وغير كسب وحركتلردن، ديو. حالا غصپادين بلباىسكى
بپراونيك بكا اعلام قبله‌در: بيورغان امرلركزى يرينه كتورمك ايچون
خلقلارغه آگاهلندردكمزده، بعض آولده دين محمديه اولان جماعتلر،
كار ايله جواب قايتارالر ايكان اوزلرينك ايچلرنده اولان سرلرنى يعنى
كه ملالر آيته‌لر: بو كونلك آشارغه نفقه‌كز اولسه تاكداغى ايچون
بغورمه‌كز، ديو، شول سببلى آنلر ينكل كه صايوب، وقتلرنده ايكنلرنى
اچماينچه كوبرك كونلرنى بوش اوزدره‌لر ايمش، يالقاولق ايله. اوشبو
القاولقلرى سببندن اوزلرينه كوب آورلقلر بولقه ايمش، فقيرلك‌گه
توب هر طوغروده، اطرافلرنده تركلك ايدوچى چواش وموقشى
رمشلركه قاراغانده، ديو. قايوملالرك تيوشسز سوزلرى، بنى بالضرور
كوچلايدر، سز بيوك درجه‌لو افندى‌مى بى‌مزه قيلوب اوتنوركه. سز
زكزدن نصيحت ايدوب، بيورسه‌كز ايدى، اول ملالرغه، اش اشله‌مك
وده ايتمك، الله تعالى‌كه خلافلق ايدو اولماى، بلكه اشسز طورمق،
ه تعالى نك امرينه خلافلق قيلودر، اول ملالرغه تيوشليدر عام خلقلرنى
نبرلكدن قزغانوب، اش اشلركه وكسب ايدركه بيوررغه. بوندای
امعقول فكرلرنى كوكللرينه اورناشدرمازغه، بو كونلك آشارغزه اولسه،
ناكداغى كون ايچون قايغورمه‌كز ديكان سوزلرى ايله. بو طوغريده نه
روشلى امرلركز اولور، اول امركزدن كوپيه يباروب، بنى خبردار
بلسه‌كز ايدى» ديو.

اول بيوك منصبلو غصپادين غرازدانسكى غوبرناطورنك التماسينه بناء
كنديمه واجب كوروب، بيورامن هر آخوند، محتسب وامامله، بوقاريده
مذكور نامعقول سوزلرايله عام خلقلرى اوازه قيلمايه‌سز، بلكه موافق شرع
شريف هر دائم ايزگو عمللره بيوروب، كسب وحركت ايتمكه رغبتلندره‌سز.
الله تعالى حضرتينه عبادت يعنى بيش وقت نمازلركزى وقتنده اداء قيلغاندن

صوك ، اوزكزه موافق اولان كسب وحركتلر ايده سز ، ديو . زيرا اوزينك ترككسكينه سبب وقوّت اولور مقدار، نفقه وكسوه هم سكنى ايچون كسب وحركت ايتمك فرضدر. نيته‌كيم خلاصة الفتاوى ده : (قال الكسب على مراتب فمقدار ما لابد لكل واحد منهم ما يقيم به صلبه يفترض على كل احد اكتسابه وكذا لوكان له عيال من زوجته واولاده فانه يفترض عليه الكسب بقدر كفايتهم وكذا ان كان له ابوان معسران يفترض عليه الكسب بقدر كفايتهما فما زاد على قدر كفايته وكفاية عياله مباح اذالم يرد الفخر والرياء الى اخره. (واختلف المشايخ فى ان الزراعة افضل ام التجارة قال بعضهم[۱] التجارة افضل واكثر مشائخنا على ان الزراعة افضل) .

ودخى شرعة الاسلام ده (فصل فى طلب الحلال وطلب الكفاف من الحلال الطيب تعففا لا تكثرا فرض بعد الفرائض وطلب ذلك بالكسب المشروع سنة الانبياء عليهم السلام والسلف الصالحين) . ودخى كلام شريفده (فاذا قضيت الصلاة فانتشروا فى الارض وابتغوا من فضل الله) ديه بيوردى، يعنى قچان نمازدن فارغ اولسه‌كز، چقوب يريوزنك تارالوب ، الله تعالانك فضلنى طلب ايله‌كز، يعنى تجارت وزراعت وكسب هم حركت ايله‌كز، ديمدر. وينه ايكنچى بر آيتده (فابتغوا عندالله الرزق) ديه بيوردى [۲]. يعنى رزق طلب ايدكز الله تعالى حضرتندن ، حقيقتده اول الله تعالى رزق ويرگوچيدر. اما رزق طلب ايتمك ، سببلرينه ياپشمق ايله اولور. بس سببلرينه ياپشوب كسب قيلمق مشروعدر، بلكه فرضدر. (وفى حديث ابن مسعود رضى الله تعالى عنه طلب الكسب فريضة على كل مسلم كما ان طلب العلم فريضة ، حاصله هوفرض على قدر مايقوم صاحب نفسه وعياله واما صاحب العيال فله ادخار قوة سنة وقد ادخر النبى صلى الله عليه وسلم لعياله قوة سنة ليبين ذلك لضعفاء امته) بو سوزلر خادمى ده مذكوردر. (وايضا فى الكسب فوائد كثيرة منها زيادة رأس المال ان عمل للتجارة والزراعة وغرس الاشجار وفيها صدقة للمأكلة الطيور وغيرها ومنها اشتغال

---

[۱] اوشبونك كبى امت فكرنى تضييق ايدركه سبب اولان سوزلر اثرى اولسه كرك ، طريق كسب نها يه سز اولديغى حالده يالكز تجارت ايله زراعت ، كسبدن خلقمز حده دارلردر. صناعت ، طبابت ، وكالت ، مهندسلك كبى ... اك فائده لى هنرلر، باشقه لره ترك ايدلمشدر.

[۲] سوره ۲۹ آيت ۱٦

[ا]لمكسب بالكسب عن البطالة واللهو ومنها كسر النفس وصيرورتها قليلة
[ا]لطغيان ومنها ان الكسب واسطة الامان من الفقر الذى هو سواد الوجه
فى الدارين وينوى بالكسب التعفف عن السؤال والاستغناء عن الخلق
قال النبى عليه السلام من طلب الدنيا تعففا عن المسئلة وسعيا على عياله
وتعطفا على جاره لقى الله تعالى ووجهه كالقمر ليلة البدر وقال لقمان الحكيم
لابنه يابنى استغن بالكسب الحلال عن الفقر فانه ما افتقر احد قط الا
اصابه ثلث خصال رقة فى دينه وضعف فى عقله وذهاب مروته واعظم من
هذه الثلث استخفاف الناس به وقال عمر رضى الله عنه لا يقعد احدكم
عن طلب الرزق يقول اللهم ارزقنى فقد علمتم ان السماء لا تمطر ذهبا
ولا فضة ويكون اى الرجل صحيح التوكل على ربه تعالى فيما يرزق الله
تعالى من غرس يده اوحرثه واذا سلم من الشرك الخفى وصح توكله كان
اى الحرث من افضل المكاسب لانه اى الزرع معاش بنى آدم ويقول عند
القاء البذر على الارض اى يستحب ان يصلى ركعتين ثم يقول الهى عبدك
ضعيف اليك سلمت هذا فبارك لى فيه ثم يصلى على النبى صلى الله عليه
وسلم فانه تعالى يحفظ هذا الزرع عن آفات ذكره الامام الزاهدى وينوى
بالغرس اى بغرس الاشجار والحرث فى الحبوب منفعة العامة من الناس والطير
والدواب (كذا فى مفاتح الجنان شرح شرعة الاسلام).

بس ایمدی هر بر علماغه تیوشلیدر هر دائم کندی محله سنك اولان عام
خلقلرغه تنبیه ایدوب نصیحت ایدر که عمرلرکزنی بوش - اوزدرمغایسز،
عبادت خمسه کز بعدنك کسب وحرکتلرده مشغول اولوب، وقتلرنك ایگنلرکزنی
ساچوب، وقتلرنك اوروب وجیوب، یاوز حرکتلردن، فسق وفساد قیلمقدن
دائما توبه استغفار ایدوب، بوکون فرض اولان عمللرکزنی وهم کسبلرکزنی
وقتنده قیلوب. تاکیده قیلورمز دیه کیچکدرمیه سزلر. (هلك المسوفون)
یعنی هلاکت و حسرتده اولدی کیچکدروچی کیمسه لر.
(چوق معطل یوروبن صوکره پشیمانلر بیه * آه ندامت اوتدی عمرم نیلاین دیه دیه).

منتی الاورنبورغی ملا عبدالرحیم اوغلی، شهر اوفاده ١٨٣٤ سنه
مای نك ... نچی کوننده.

سکزنچی مکتوب: باسمه تعالی: عامهء ناسه اعلام واظهار ایدرمن، ای
بزم عزیز دین قارنداشلرمز، بارچه آخوند واماملر، وبارچه مسلمانلر

بیلکلر وفهم ایدکلر اول الله عظیم الشأن حق سبحانه وتعالی حضرتی نظام عالم واصلاح بنی آدم ایچون بمقتضای مشیت الهی متضمنهء فوائد نامتناهی اولمغیله زمیننده تعیین ملوك وسلاطین وامراء وخواقین وقضات وحکام لازم قیلمشدر. (حکمت محضه ست که لطف جهان آفرین خاص کند بنده مصلحت عامرا) وآنلرك یدموءیدلری وارکان دولت وسلطنتلری واجراء احکام شرعیه‌لری ایله اقطارا راضی حراست واهل بغی وعدوانه سیاست ایتمه‌کی وسیلهء انتظام امورانام قیلمشدر. وعطیهء دولت وسلطنت بموجب آیة کریمه تؤتی الملك من تشاء ما صدقه‌سی اوزره ارادهء علیهء ازلیه ومشیت الهیهء لم یزلیه‌سینه مخصوص دلادکینه ویرمشدر [١]. ایمدی اول الله تبارك وتعالانك عون وعنایتله اول جملیه مرحمتلو، عنایتلو، سوکلو عالمیان [٢] موجب اطمئنان قلوب آدمیان اولان شاهنشاه زمان پادشاه ایمپراطور اعظم نیکولای بن پاول حضرتی کندی اوزینك حسن ارادهء خیریه‌لریله سیر مملکت ودیارسلطنت ایدوب، خصوصا اوسط ممالك پادشاه عالیشان شهر (قزان) زیاده معمور وآباداندر، اوشبو ١٨٣٦ سنه آوغوست ٢٠ نچی کوننده مذکور شهره داخل اولوب، مبارك قدوملری وآفتاب روشن کبی جمال ودیدار شریفلری ایله مشرف اولوب، مرحمت وشفقت نظرلری ایله خاص وعام خلقلرك کوکللرینه زیاده سرور ونورحصول اولوب، تمام شهره زیب وزینت، ضیاور وشنلقلر حاصل اولدی، حتی بو دیارك بارچه الوغ حاکم وامیری، صغیر وکبیری، غنی وفقیری شادلقدن اورا! .. اورا! .. مرحبا! .. مرحبا! .. یا شاه جهان دیوچاغرشوب، آوازاری آسمانه چقدی.

بعد بو کمینه دعاچی مخلص بنده‌لرنی، اوزی خاص خلوت سراینه دعوت ایدوب، ملاقات اولدیغمزده مبارك اللرنی اوبوب، یوزوکوزمزی سوروب، دعا قیلدیغمز صوکنك، مرحمت شاهانه وشفقت خسروانه‌لری ایله سویلب وبزم هر وقتده قیله کلکان اخلاصلی خدمتلرمز ایچون بلغاداریت ایدوب، کوب مهربانچیلق قیلوب، زیاده شفقت ومرحمت کوستروب نصیحت ایتدی. بوندن صوك ایکنچی کون التفات شاهانه ومرحمت خسروانه‌لرندن

---

[١] بومقدمه، بر یا که برقاچ ترك کتابلردن آلنمشدر.

[٢] لذتسز ترکیب ایدکی معلوم اولسه کرك.

خالص ومخلص دعاچی بنده لرینه زیاده قیمتلی بریلیانت ایله مرصع
زین کندی اوزینك اسمی یازلمش یوزك عطاء وبخشش ایدوب، بز
عاچی بنده لرنی خاص وعامه مشهور ومعروف ایدوب، غیرلردن ممتاز
رافراز ایلدی. التفات شاهانه لری ایچون صبح وشام، بلکه علی الدوام
عاء خیر واداء خدمتلری لازمدر.

اول جمله یه مرحمتلو وعنایتلو پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینك
رحمت وشفقتلری عامهء خلائق اوزره شایع ومنتشر اولوب، خصوصا امت
مد صلی الله علیه وسلم سایهء دولت وسلطنتلرنده آسوده حال وفارغ البال
میشه عبادالله امن واستراحتده عبادت ایدوب، دعاده اولمغله اول ایمپراطور
عظم حضرتلرینك دولت وسلطنتلری متمادی وتأیید حق سبحانه وتعالی ایله
ید ومظفر اولوب، سریر سلطنتلرنده صحت وعافیتلك اوزره علی الدوام
ر قرار ایدوب، اسباب ظفر ونصرتلری، دولت واقباللری کونبکون
زدیاد اوزره دائم وافزون، وشوکتلری الی انقراض الزمان قائم وثابت
لوب، بقاع وبلاد سلطنتلری ودرون مملکتلری معمور وابادان وضمیر
نیرلرنده جلوه گر اولان مقاصدلری تعلق توفیق ربانی ایله آسان اولوب،
میشه وجود شریفلری عون وعنایت رحمانی، حمایت سبحانی ایله آسیب
مردن وقضای آسمانیدن محفوظ ومصون، وگلبستان کبی هر آن وهر حالده
کفته وخندان اولوب، بارچه محبتلو عزیزه وعزیز اهل اولادلری وحقیقی
ارث وانساب عالیلری، وزراء وامرالری، ضابطان سرحد سردارلری،
ساکر ظفرانجاملری وجمله رعیه لری ایله دائم الأوقات طنچ واستراحتلك
وزرنده عمر ویروب، دولت وسلطنت عظمی ایله شادان وخندان،
یران دوران ایله مسرور وممنون اولوب، روزگار کچرگایلر ایدی، دیه
درگاه قاضی الحاجات وکافی المهمات عالم السر والخفیات حق سبحانه
وتعالانك جناب کبریالرینه دستلرمزی داراز وکشاده ایدوب، همیشه دعاده
لایق. آمین یارب العالمین ویا مجیب الداعین برحمتك یا ارحم
الراحمین [۱]. همیشه صدقیله اول ایمپراطور اعظم حضرتلرینه چاکر وخدام

---

[۱] بو یوده عربی عبارت ظنیله اون سطر مقدارنده دخی بر دعاء یازلمش ایسه ده طوغروسی نه عربی
ونه ترکی دکلدر. شونکچون نقل ایدلمادی.

استقامت جوانی مقامنده دائم ومستدیم. الداعی فی الصبح والشام [١]
مفتی اهل الاسلام عبدالسلام ابن ملا عبدالرحیم بالخیر والسلام. ١٨٣٦ نچی
سنه آوغوست ٢١ نده شهر (قزان) ده.

طقوزنچی مکتوب: باشقردلرکانتونی یصاول بیکماتوف سؤالینه بویله
جواب یازلنور: کرچه نکاحلنورگه اراده قیلوچی کیمسه‌گه: پیغمبرمز زمانینده
مخطوبه خاتونی کورورکه جائز اولسه‌ده. بو زمانه خلقینك کوبسی فسق
وفساد مجلسلری توزوب، مسکر اشربه‌لر ایچدکلری سببلی کوب نامشروع
اشلر وفتنه‌لر قوپمه‌سندن خوف ایدلنوب، بالکل منعلندرمك تیوشلیدر.
حالبوکه حضرت رسول صلی الله علیه وسلم زمانننك خاتون طائفه‌لرینه جماعت
نمازلرینه حاضر اولمغه ومسجدلره یورمیه رخصت ایدی، صوکره حضرت
عمر رضی الله عنه منع ایتدی، بوایسه متداول کتابلرده مذکوردر.
١) وعن عمر رضی الله عنه انه نهی النساء عن الخروج الی المساجد
فشکون عائشة رضی الله عنها فقالت عائشة لو علم النبی صلی الله علیه
وسلم ما علم عمر ما اذن لکم فی الخروج. ثم تکلموا ان فی زماننا هل
یرخص لهن فی الخروج ام لا اما النسوان فلا یرخص لهن فی الخروج فی شیء
من الصلاة عندنا. محیط برهانی. ٢) واما فی زماننا فیمنعن عن حضور
الجماعات وعلیه الفتوی. مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر. ٣) المختار
انهن لا یخرجن فی زماننا. مضمرات. ٤) والحکم یختلف باختلاف
الزمان کذا فی الکرمانی. جامع الرموز وخادمی. ٥) من لم یعرف
عرف زمانه فهو جاهل فان الاحکام قد تتغیر بتغیر الازمان والاشخاص.
خادمی. ٦) ونظیر القاعدة الرابعة قاعدة خامسة وهی رد المفاسد
اولی من جلب المصالح فاذا تعارض مفسدة ومصلحة قدم المفسدة غالبا لان
اعتناء الشرع بالمنهیات اشد من اعتنائه بالمأمورات. الأشباه والنظائر.
٧) النهی عن المنکر واجب کله. خادمی. [٢].

[١] فی الصبح والشام دیمك ' فی الیوم والتون ' دیمك قبیلندن طادسز بر عبارتدر. ترکی اولان تون کلمه‌سینه الف لام قوشمق کبی فارسی اولان شام کلمه‌سینه هم الف لام قوشمق عیبدر.

[٢] بومکتوبك هرنه قدر تاریخی معلوم دگل ایسه‌ده، کله‌چکده یازلنه‌چق کانتون بیکماتوفنك (١٨٣٧) نچی ییل ٣١ نچی دیکابر تاریخلی یازوینه جواب اوله‌رق یازلدیغی معلومدر. (٦٥ نچی کیساك اش).

اونونچی مکتوب. اورنبورغ غوبرناسنده هر بر اویازدنی قلعه‌لرده اولان حبسخانه‌ده محبوس مسلمان جماعتلرینه اوگوت ونصیحت ایتمك ایچون اوشبو ملالر تعیین ایدلنورلر:

١) اورنبورغ شهرنده شاهانه مسجدنده امام واسطرشی محتسب هم مدرس ملا عبدالرؤف عبدالسلام مفتی اوغلی.
٢) اوفا شهرینه، اورازباقتی آولنده آخوند عبدالعلام یوسف اوغلی.
٣) بلبای شهرینه، طوقای آولنك امام ومدرس عبدالخالق کتاب اوغلی.
٤) بوکلمه شهرینه، عبدالرحمن آولنده امام ومحتسب عبدالرقیب عبدالمؤمن اوغلی.
٥) بوغروصلان شهرینه، علی آولنده امام قطلی احمد مراد اوغلی.
٦) بوزولوق شهرینه، جایق آولنك امام ایمانقل خدای وبردی اوغلی.
٧) مینزله شهرینه، بوبیج آولنده آخوند محمد لطیف بهوده اوغلی.
٨) بیرسکی شهرینه، اجاك آولنده آخوند احمدشاه آلطینار اوغلی.
٩) چیلابی شهرینه، اورکائی آولنك آخوند محمدولی یارمحمد اوغلی.
١٠) طرویسکی شهرینه، امام ومحتسب محمد ظریف عبدالجمیل اوغلی.
١١) ویرخورال شهرینه، قوزغون احمر آولنده امام عبدالغفار سید فل اوغلی.
١٢) استرلیتامق شهرینه، آخوند شرف الدین زین الدین اوغلی.
١٣) اورالسکی شهرینه، آخوند یاموشنیکی عبدالخالق خلیل اوغلی.

اونبرنچی مکتوب: ١٨٢٥ نچی تاریخده، میزان ٣٠ نچی کون ایمپراطور حضرتلرینك فرمانلری موجبنچه مفتیلك منصبنه تعیین ایدلدم. ١٨٢٦ نچی سنه ١٢ نچی فورالده یمین ایتدکم بعدنده محمدی شریعتنه مخصوص مجمع العلماء قضا خانه سینه صدر نشین اولدم.

(ایکنچی قسم)

عبدالسلام مفتینك خصوصی اولان مکتوبلرندن کندی قلمیله قزان شهرنده، مشهور ابراهیم افندی ابن خوجاش اوغلی نور محمد محتسبگه

یازمش یوز قرق آلتی عدد مکتوبی، حاضرنده کوز اوکمزده در. بونلری کوپیه روشنده نقل ایتمك، فائده‌سز یره کتاب اوزایتمغه سبب اوله‌چغندن، وبوندن باشقه، مذکورمکتوبلرده اولان مستدرك عبارتلر ومترادف کلمه‌لر، قزان بایلرینه اولان سلاملر، بوزمانده تلغرام ویا که غزیته بندی روشنده مکتوب یازشمیه عادت ایدن خلقلرك طبیعتلرینه خوش کورنمیه‌چکندن، دیدکمزچه کوپیه روشنده نقل ایته‌کدن صرف نظر ایدلدی. بلکه هر مکتوبده اولان فائده‌سی ملحوظ عبارتلری، تلخیص ایدرك اصل مکتوبك تاریخنی، هر مکتوب آخرنده، نقل ایدلدی.

١) جنابکزدن کوندرلن مکتوبکز یولقدی. سلامت قاینوب، اوز طوغروکزده اولان اشکزك منشورنی بر ایکی کونده قولمزه آلسه‌ق کرك، دیه یازدیغکزدن زیاده مسرور اولدق. ١٨٢٦ نچیییل ١٥ نچی آپریل.

٢) عالی منصبلو ارنبورغ عسکریه غوبرناطوری، دوخاونی مینسترکه عرض ایته‌سی سببندن ومینسترده الوغ ایمپراطورحضرتلرینه عرض ایدوب، بزلره یورت آلمق حقنده دورتبیك صوم ویررکه امر همّا بونلری صادر اولمشدر. مینسترفینانسوف طرفندن، بونك اولان کازینئوی پالات اوزره امر کلدی. دوخاونی مینسترطرفندن ژایانئوی غوبرناطوره. وآندن دخی کازینئوی پالات وغوبرنسکی پراؤلینیه‌که هم بزلره اعلان اولندی، ٢٢ نچی آپریل ده یازمش مکتوبکزده، اوزکزه اوکاز ویرلدکنی ومناسب اورنلره وعالملره اعلام ایدلدکنی یازمش ایدکز، زیاده شاد اولدق. هم غوبرنسکی پراؤلینیه طرفندن صوبرانیه‌غه‌ده اعلام ایدلدی. ١٨٢٦ نچی ییل ٢٩ نچی آپریل.

٣) اوزمش یوچنده‌ده، عالی منصبلودوخاونی مینسترغصپادین شیشکوف حضرتلرندن بشارتلی مکتوبنی یولقدق. یازه‌در: «ایمپراطوراعظم حضرتلرینه دعاء قیلمق حقنده تحریر ایتمش نامه‌کزی، بنم دا کلاد ایتمه‌کمه کوره، پادشاه اعظم ایمپراطور حضرتلری غایتده خوش اولدی، وخسروانه مرحمتلرندن سزلره کش طون بخشش ایلدی، مذکور طون، بوندن ارنبورغ ژایانئوی غوبرناطورینه یبارلدی، سزلره تسلیم ایدر ایچون». خیرلی ساعتلرده یولقوب، شادلق اوزرنده کیوب، عزیز عمرلرمزی،

دولت واقبالمزی، عزت وآبرویمزی بر فزون ایلسه ایدی. ١٨٢٧ نچی
یل ١٤ نچی آپریل.

٤) ۋایاننی غوبرناطورك دعوتینه بناء ارنبورغه کلوب، شاهانه
مرحمتلرندن بزلره عطاء ایدلن خلعت گرانمایه‌لرنی یولقوب چوق شکرانه‌لر
قیلدق. حق تعالی اول وآخرنی خیرلی ایدوب، شادلق وسلامتلکده
کیوب، عزیز عمرمزی اوزون، دولت واقبالمزی بر فزون، دنیا وآخرت
عزتنی نصیب ایتسه ایدی. اورکنجدن اوچیوز دوه مقداری کروان
کلوب ١٣ نچی ایون میناونایغه کردی، یوکلرنی کروان سرایغه صالدیلر.
قزاق هم یخشی کره باشلادی. بخاراغه یبارلمش چابارلر هم قایتوب
کلدی. بخارده کروان حاضرلنوب چقمقده ایمش. بخاراده امیر حیدرخان
وفات اولدیغنده امیر حسین اسملی اوغلی خان اولوب، یکسان کون
مقداری طوروب وفات اولمش. آندن صوك امیر عمر اسملی برادری
خان اولوب، برنچه کون طوردیغنده بهادرخان اسمند، اون برادری باشقه
شهردن عسکرجیوب کلوب، سمرقند وغیرقلعه‌لری آلمش وبخارایه کلوب،
ایللی کون مقداری محاصره ایدوب طورمش، شول وقت عمرخان بخارانی
تاشلاب قاچوب، چقوب کتمشدر. ٢٧ نچی رمضان لیلة القدرده تاکدن
مقدم بهادر خان [١] شهره کروب خان اولمش وعمر خان سرکرده‌لرنی قتل
ایدرك، باشقه علما وفضلایه مرحمتلر کوسترمشدر. ١٨٢٧ نچی یل ١٥ نچی
ایون (اورنبورغ).

٥) عبدالستار آخوند هم سزگه صوبرانیه دن اوکازایله مهرلی دفترلر
یبارلدی. (اوفا) شهرنده تاش وکیرپچدن جامع بناء ایدلنور ایچون. اغنیاء
واسخیاء، همتلری قدر، شول دفترلره یازسه‌لر ایدی. بوخصوصده همتکزی
بیلوکزه باغلاب، ما امکن سعی ایده سز. ابتداء اوزکدن بیك صوم یاکه
بیشیوز صوم اولور، خالصا لله ویردککی یازارسن. آنی کوروب غیری
کیمسه‌لرده رغبت ایدرلر. بعد مسجد تمام اولدیمی؟ نه روشلی آچلنوب
عبادت قیلندی، وپادشاه اعظم ایمپراطور حضرتلرینه نه روشده دعاءلر

[١] مجارلی موسیو وامبرینك (صفیه نصرالله) دیه تعریف ایتدکی بخارا خانی اوشبو بهادر خان اولوب،
(فیللرڭ ما حیسی وقباره‌لرڭ حامیسی) دیه وصف ایتدککی ده بونڭ اوغلی مظفر خاندر. سیاحت
نامه سینه مراجعت اولنه. ص ١٢٣.

قیلندی؟ بونی یازکز! . . . اورالسکی‌دن وارمش محتسب الاسلام سیف الدین
مؤذنی کوروب، بزدن دعاء آیتوکزکز. ١٨٢٧ نچی ییل ٤ نچی آوغوست.

٦) مسجد حقنده هیچ نرسه حاصل اولمادیغندن زیاده شکسته دل اولدق.
عجب شول قدر مجمع ناسده سعی ایتمه‌دکز! . اقل مرتبه کشی باشینه اون
صوم، بیش صوم، بر صوم، اولسه‌ده کوب جیولور ایدی. (کوب توکورسه
کول ایدر) دیه‌شلر. مکاریه‌که دفتر یباردکمز بونده اکابرلره معلوم ایدی.
آنلر صوردقلرنده مجالسده قالدق. لکن قزانه قایتدیغکز صوك قوال یوسفك
بشارتلی سوزنی یازوب ایدکز، هم عبید الله بای قایتدیغنده مصلحت
ایتشوب سعی ایدرکه سوز ویرمش ایدکز. مکاریه‌ده عبید الله بای ایله
احمد زمانوفنی کوردم، یخشی وعده ویردیلر دیه، اوزمزك حاجی کیاومزده
یازمشیدی. شول سببلی هنوز امید اوزرنده طوره‌مز. انشاء الله همت
ایتسه‌لر کرك، الله تعالی کوکللرینه صالسه بر کشی قیله طورغان اش.
نصیحت یازوی دفترکه یازلسه‌ده، یازلماسه‌ده، باری بر. اگرده دفترده
بولوی لازم کورلسه، دفتره کوچرکزده (اصلندن کوچرلدی) دیه آخوند
عبد الستار ایله ایکیکز امضاء ایدکز. عبد الجبار قاضی‌نی داری زاوودینه
تعیین ایتدك. ١٨٢٧ نچی ییل ٦ نچی اوکتابر.

٧) . . . . غه اوچیوز صوم وظیفه تعیین ایتدکنی
یازمشسز. خیرلی اولسون و الله تعالی اوزینه هم توفیق ویرسون. بوندن
کیتدکی وقت (همه نامشروع اشلردن توبه ایتدم، بوندن صوك ایسرتکچ
ایچدکمی ایشتمازسز) دیمشیدی. شونی خاطرنده طوتوب، بو اورنغه تعیین
ایتدکنی و بو قدر وظیفه آلدیغنی بیلوب یخشی اسمنی آرتدررغه اجتهاد
ایتسون. خاتوننه اختیار قویماسون، آنی بیك طیوب طوتسون، والا بر
کون خوارلغه قالور. عید شریفی چهارشنبه کون اوقودق. ١٨٢٨ نچی ییل
٥ نچی آپریل.

٨) سعادتلو مؤمن بای (اوفا) که مسجد صالورغه وعده ویردی.
حاجطرخان آخوند عبد محمد ایشمحمد اوغلی (آخوند جان ظالم ٢٣ نچی
نویابرده وفات ایتدی) دیه یازه‌در. ١٨٢٨ نچی ییل ٢٠ نچی دکابر.

٩) مؤمن بایدن کامل وعده‌لر ایله ایکی بیك صوم آقچه یولقدی،

حاجت نرسەلرنی قش اوستوندن حاضرلر ایچون. قزانلق قداسی احمد زمانوف مسجد ینك پلاننی مرغوب کوروب، شو رسمچه بناء ایدرکه قوشەدر. آنك نسخەسنی بونلق زلیخه بیکەده کوروب باراتمشیلدم. ١٨٢٩ نچی ییل ٢٤ نچی ینوار.

١٠) حاضر کیرپچ آلوب طورەمز. قوم کتوررکه سازنی دورت صوم کاغد ایله سویلشدك. اوتمش جایلق اوزمز ایچون سکز صوم کاغدە کتورتمش ایدك، مکردە قیش کونی ارزن ایەش. غصپادین پوشکین (پیتربورغدن نایتدیغم صوك اوغلسکزە روسچه اوقودرم. زیادە اخلاص ایله خدمت قیلورم) دیه یازمشیدی. قایتدیغنی بکا خبر ایدەسز، بن آکا خشنودلق مکتوبی یازارم. ١٨٢٩ نچی ییل ٣١ نچی ینوار.

١١) ژایاننوی غوبرناطوردن رخصت یازوی آلدم. سلامت اولسەم ایکی اوچ کوندن چقمق اولەم. خیرلی سفر اولوب، آبروی ایله قایتسەم ایدی. مؤمن بای مرادنچه اوزمز هم زمانوف مسجدی پلاننی موافق کورەمز. ژیس غوبرناطور هم شوکا قول قویدی، ژایاننوی غوبرناطورده شاید معقول کورر[١]. شول پلان ایله کیرپچ وتاش اشنی اشلب اوکتابر باشینه بتوررکه، دیه ایکی بیك ایکیوز ایللی صوم ایله کیلشدك. ١٨٢٩ نچی ییل ١٦ نچی مای.

١٢) اوزمز ٢٤ نچی مای جمعه کون چقوب، یولده نیچه یرلرده وقارغالیده مهمان اولەرق ٢٨ نچی کون نماز شامدن صوك ارنبورغه داخل اولدق. بخارالیلر، خیوەلیلر، تاشکندلیلر، وارنبورغده اقامت ایدن مسلمانلر استقبالمزه چقوب، عزت ایله آلدیلر. بونده اولان فرزند، خیش واقربالرمز، دوست وآشنالرمزی کوروب، شاد اولدق. عالی منصبلو پشت پناهمز ژایاننی غوبرناطورنی باروب کورشورکه ارادە ایدوب طورەم. الله تعالی شفقتلی نظرلرنی نصیب ایدوب، مرام ومقصودلرمزی میسر ایدە. ١٨٢٩ نچی ییل ٢٩ نچی مای.

١٣) عبید الله باینك صوراوینه کورە محله لرنلق اولان مؤذن ثابت خالد اوغلنی مکاریه مسجدینه مؤذنلك ایچون، وکوب کشیلرینك اوتنوب

---

[١] قانغی پلان ایله اوفا مسجدنی بناء ایتمك موافق دیه، مفتی حضرت اوفادن ارنبورغه ژایاننوی غوبرناطورغه مصلحتکه وارەدر.

یازولرینه کوره عبدالستار اخوند ایله «اوری» نك حبیب الله ایشان اوغلی محمدعلیم نی امامالق ایچون تعیین ایتدك . اوزکزك مکاریه ده اولان محتسبلك لوازمکزی اداء ایلمککز حقنده نیز غورود غوبرناطورینه یازلنور. مسجدك آست قاتی ترزه اوسنلارینه چقدی . ۱۸۲۹ نچی ییل ۱۸ نچی ایون.

۱٤) ۵ نچی اوغوست حق تعالی بر اوغلی روزی قیلدی ، اسمنی میر عطاء الله قویدق . غصپادین پوشکین بزم اوفا که کلوب کتدی . (اوغلکزی روسچه اوقودر اولسه کز کوب یخشی اولور ایدی) دیه تکرار آیتدی . بن (اکرده اوزدرسلرینه کوچیلك کلمازلك اولسه رخصت ایدرمز) دیدم . یخشی خوش آدملی آچیق کشی ایمش . قایتدیغندن صوك واروب ، بزدن کوب پاکلون آیتورسز ، هم سزدن بیك خوش اولوب قالمش ، دیورسز . ۱۸۲۹ نچی ییل ۲۹ نچی اوغوست .

۱۵) زلیخه بیك کشبسی ایله بوکلمه دن یبارمش دوگیکز ، عزتلو قاین آتامزه تابشرلمش ، اول ایسه بزلره تسلیم ایتدی . مسجدمزك تاش اشلری کوبدن تمام اولدی . حاضر توبه یبوینه آغاچ اشلرنی اشلدیلر ومناره آغاچلرنی اوطورتدیلر . عالی منصبلو ؤایاننوی غوبرناطور هم کلوب کتدی [۱] . ۱۸۲۹ نچی ییل ۳ نچی اوکتابر .

۱٦) محکمه لره صایلانه چق کیمسه لر اونونچی ینوارده صایلانه چقلر ایمش . بونك که چك کیمسه لر هم شول وقت صایلانسه لر کرك . شول چاغنك سزك حقکزده هم یازارمز . فرزندا ارجمندم احمدی جان نموذج [۲] کتابی صورمشدر . آنده تابلور ایسه صاتوب آلورسز ، یاکه حضرت مرحومدن قالمش بررنسخه بوقمی؟ اکرده قاراب ویرر اولسه ك یخشی اولور ایدی . اوزمزده افتتاح کتابی وار ، حاجت اولسه یبارورمز . شرح ملاغه وقت یتدکنك یازارسز ، شرح ملا ، عصام ، عبدالغفور ، ابو البقاء ، وار . شرح ملا

[۱] اوشبو مکتوب هم ۹ نچی مکتوبده مذکور اولان (زلیخه بیکه) عجبا کیم اوله چقدر؟ سلیم‌کری مفتینك آناسی وشاهین‌کری میرزانك خاتونی هم زلیخه اسمنده ایمش .

[۲] مفتی حضرتلری کندیسی "انموزج" دیه یازدیغی حالده بزلر' بونك رسمنی اوزکردوب یازمیه جسارت ایتدك ، عفو بیورله .

عبدالغفور بخشی توزلگان، افندی حضرتلرنك طوردیغم وقت توزمشیدم [۱].
۱۸۲۹ نچی ییل ۲۸ نچی نویابر .

۱۷) ۸ نچی چسله ده بولمیر وقفه بولوب، (بختیار) آولینك فخرالدین اسمنك عالم ودیانتلی آدم صایلانوی ایچون خوش اولدق. لکن قاالانلری بری ثابت وبری (شالی) آولینك سیداش، دیمشسز. (الوغ بولغه) آولی ایچون مؤذن مرتبه سینه بر سیداش امتحان ایدلنوب ایدی. اگرده شول سیداش اولسه، بوندای قاضیلق منصبنه آنی نیچوك صایلادكز؟ .. یوقسه (شالی) آولنده بوندن باشقه ایکنچی برسیداش وارمی؟ ... شونی بزلره تفصیلا یازکز. ۱۸۳۰ نچی ییل ۲۶ نچی ینوار.

۱۸) اوفادن ۲۷ نچی فورالده چقوب، شنبه کون ارنبورغه کردك. فرزند، قارنداش وقبیله لرمز ایله کورشدك. لکن حاجی محمد نظر بای شاه اعظم ایمپراطور حضرتلرینك فرمان همایونلرینه بناء پیتربورغه سفر ایلمش، سببی هیچ معلوم دگل. آخری خیرلی اولوب، آبروی ایله قایتسه ایدی. بونده ایسه عالی منصبلو پشت پناهمز ژایانوی غوبرناطور ایله کورشوب قالور ایچون کلدم. کلدکمزه شاد اولدیلر، پنجشنبه یا که شنبه کون، بوندن چقوب کتسه کرك. آنی اوزادوب بز هم قارغالی قونارغه چقارمز. سید اشنی قالدروب، آنك اورنینه باشقه سی صایلانسه ایدی، دیه غوبرناطورغه یازمشیدم، نه کبی امر قیلمشدر، خبرنی یازارسز. اگرده آنك اورنینه ینه دن صایلارغه بیورسه، یخشی هم قارتراق، تقوی عالم صایلاکز! .... ۱۸۳۰ نچی ییل ۵ نچی مارت (ارنبورغ) دن.

۱۹) اوشبو چیسله نك ایکنچی کوننده ثابت قاضی، امین یرینه اوطوردی، الله تعالی انصاف ویرسون ...... کبی نا انصاف اولماسون. نه قدر مرحمتلر قیلدق، آکا قناعت ایتمای پورخاوای زاوود امامتنی صوراب بی مزه ایده در. اول ایسه آنده اولان جماعته اوشاماز، بیش وقت نمازه حاضر اوله آلماز، اولدیغنده هم جماعت جیولدیغنی کوتوب طوره آلماز، آنك اوقوینه کشی اولگوررلك دگل. شغورتاغان یالغزا وقلی اینوکلرنی صالمق قیین بولور. بالکه کوب وقتده اینوکلرنی صالمای

[۱] بوعبارتندن ابراهیم افندی مدرسه سنده هم طوردیغی آکلاشلنور.

اوقور. آنك ایچون کنیرالدین صوراب یورمه‌کز!.. ۱۸۳۰ نچی ییل ۱ نچی مای.

۲۰) عبدالستار آخوند خدمتنی تابشردیغمز ایچون، عبدالناصر آخوند آورایوب، خط یازه‌در. بز ایسه فرزندمز استاذی دیه قدر ایدوب ایدك. اکرده ناراضی ایسه کندیسی عرضه یبارر. بعد معلوم اولنه بویله مرض عام ووباء وقتارنده، قان آلدروق فائده‌لی، دیه اشباهده آیتمشدر [۱]. توضیح الأسرارده (قیل والمعروف من الشافعی رحمه الله ما ذکره ابن ابی خاتم وغیره لم ار للوباء انفع من البنفسج یدهن به ویشرب) دیمشدر. ایمدی بو بنفسج عربچه‌در، فارسیچه ایسه بنفسه ترکیچه میلوشه دییورلر، یازك اوّلنده قار بتدکنده چقادر، بر کچکنه‌رك کوك چچك زیاده خوش ایسلی اوله‌در. لاتینچه و روسچه‌سی نیچوك ایدککنی صوراشوب، وغیمنازیه‌ده [۲] لغت کتابلرندن قاراتلسه یخشی بولور ایدی. آپتیکلرده بولورمی؟.. یازوب یبارر‌سز. یاقوت، تاغوب یورمك یاکه یوزوك کیمك (امن من الطاعون) دیمش خادمی. هم نفایس الفنونده (واز خواص یاقوت آنست‌که گویند اگر کسی اورا باخود دارد از طاعون ایمین بود) دیمش. یاقوت، قزانده بلکه بولور، دانه‌سی نه حق ایدکنی صوراشوب یازسه‌کز یخشی بولور ایدی. ۱۸۳۰ نچی ییل ۲۲ نچی اوکتابر.

۲۱) احمد مخدومك مکتوبنی آلدم، پدر بزرکوارلری وفات ایتمش ایمش، الله تعالی رحمت ایتسون. محمد وفا مخدوم مکاریه امامتنی صوراب یازمشیدی، یاکا کشی‌که اویله یورمك مناسب اولماز، بر ایکی سنه اوز محله سنده خدمت ایدوب، خلقك کوکلنی آلسون. بو ییل فتح الله آخوندنی یبارمك اولوب طورهم. کچن ییللرده اوزی صوراب یازمشیدی چکان بشیر بای، اوز محله سینه چیسطای اسحاق داملانی آلورغه اراده ایلا ایمش، دیه بر خبر وار، درستمی؟... فتح الله آخوند ایله آره‌کز توزوکمی؟... ۱۸۳۱ نچی ییل ۱۸ نچی ایون.

---

[۱] خانیر و چومالره دوا تابولدی، فقط اشباه ایله توضیح الاسرار کتابلری ضروردر!...

[۲] بلکه استوانی وشرح عبدالله کتابلرنده ده بومقصد تابلنور. الك زمانده وسلف عصرنده، بیوك عالملرك لاادری (بیلمیورم) دیمکلری، اك ینکل برسوز اولدیغی حالده صوکلری ایسه، هرنرسه‌نی بلوچی فکرنده‌لردر!...

٢٢) عزتلو قارنداشمز فخرالدينك وفاتنى آڭلاب مغموم اولدق[١].
عزتلو فرزندم احمدى جاننى عبدالشكور قاضى ايله چيسطايغه داملا اسحاق
مدرسه سينه يباردم. بزلره اوچ آت ييكوب يوررلك دروشقه آلوب
بارسه‌كز بخشى اۇلور ايدى. بوكلمه يارمينكه سينه كلگكزده بونده هم
كورسز آقچه سنى شول وقت ويررم، ياكه پوچته ايله يباررم. فتح الله
آخوند اوزنى رنجو كوستركان بولوب، نازلانوب، بزلرى مشقته صالدى:
١٨٣١ نچى ييل ٦ نچى آوغوست.

٢٣) حاليره وقتده، طبيبلرك دوالرنى ايتدرملك، وباش ضابطلره
اطاعت ايلمك حقده اوز ديندشلرمه قيلغان نصيحتلرمى، وهر وقت
شاهانه فائده‌لرى ايچون اولان اجتهادلرمى، ارينبورغك عسكريه غوبرناطورى،
سياتلنوى غراف صوختيلان حضرتلرى، مينسترلك لوازمنى اداء ايدوچى
غصپادين بلودوف حضرتلرينه عرض ايلمش، وآنك دكلادى بوينچه اول
جمله‌يه مرحمتلو، عنايتلو، پادشاه ايمپراطور اعظم حضرتلرينك شاهانه
وخسروانه مرحمتلرندن بزلره بربليانت ايله مرصع آلتون مدال اندريوقسكى
غولوبوى لينت ايله بخشش ايدلمش. بونى ايسه غراف وغصپادين بلودوف
حضرتلرى مكتوبلرى ايله بيان ايتديلر. بوكبى الوغ انعام واحسانلرندن
بارچه اهل بيتمز ودوست، آشنالرمز ايله چوق شاد ومسرور اولدق وچوق
شكرانه، حمد وثنالر ايتدك الحمد لله الحمد لله الحمد لله. اول حق سبحانه
وتعالى حضرتى عزيز عمرمزى اوزون، دولت واقبالمزى، عزت وآبرويمزى
برفزون ايليه. عزتلو احمد باى زمانوف، عبيد الله باى يونوسف، يوسف
باى، قربانعلى بايغه مدال ويرلدكنى ايشتدكمزده بزشادلانمش ايدك. انشأ
الله آنلر هم بزكه كلدكينه شادلانسه‌لر كرك. ١٨٣١ نچى ييل ٨ نچى اوكتابر.

٢٤) پادشاه ايمپراطور اعظم حضرتلرندن بربليانت ايله مرصع آلتون
مدال تابشرلدیغى صوكنده بيك بلغادار بث ايدوب، غصپادين بلودوف
حضرتلرينه يازمشيدم، هم «ايمپراطور اعظم حضرتلرينه وقتى ايله عرض
ايتسه‌گز» ايدى، درگاه عاليه لرينه واروب، ديز چوگوب، بويله الوغ

---

[١] فخرالدين بن مرتضى اوله‌در. اصلى بوكلمه مضافاتنى (قراطاى) اولدن آولديغى جهتله مفتى‌يه قرابتى اولسه كرك. (١٥٩ نچى ماده‌يه مراجعت اولنه).

انعاملرینه شکرانه واخلاص ایله دعالرمز ایله بلغاداریت ایدر ایدم، دیمشیدم. بوکا جواب اوله‌رق غصپادین منصبلو ومرحمتلو بلودوف حضرتلری یازه‌در: «سزك خیر اراده‌کزی پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینه عرض ایتدم، پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلری، قبول ایدوب جمله شاهانه مرحمتلرندن سزگه (غاصودار ایمپراطور اودوستویوف سی ژیراژینیه ژاش ژبرنو پوددانیچسکوی پریزناتلنستی ژسی میلستوێشاغو افنیمانیه ژیسوچایششی پژیلایت مینه سوایزژلبل اوپیاژیت ژام اوسیم کاك ای اوتوم اچتوژی بودیتی ژیزژان اژسانکت پیتربورغ پری بیرژای اودوبنوم اسلوچاییی) دیه اعلام ایدرکه بیوردی» دیب. بونك ایچون زیاده مسرور اولدق. اول حق سبحانه وتعالی ایمپراطور اعظم حضرتلرینك یاقتی وروشن، مبارك جماللرینه ملاقات، وشاهانه مرحمتلو نظرلرینه دوچار اولوب، عزت وابرروی ایله یوروب قایتورغه، جمله آشنالرمزی شادلاندررغه نصیب ایتسه ایدی. الحمد لله الله تبارك وتعالی فضلی ایله هر اشمز رواجده، عزت وآبرویمز آرتوب طوره‌در. بزکه اوچ آت بیگوب یوررلك چانه هم‌اوچ آتلق ازبروی حاجت اوله‌درایدی، حقلرنی بیلشوب بازار ایسه‌کز یخشی اولور ایدی. ثابت قاضی، طرویسکی وچیلابی اویازنده اولان اخوند وملالرنی قارارعه کتمش ایدی، بونك اولان آخوند وملالر، اوزلرینك خدمتلرنده مقید دکللر ایمش، دیه بر مرتبه خط یازدی، شوندن باشقه خطی یوق. سلامت یوروب، قایتسه ایدی. ۱۸۳۱ نچی ییل ع۲ نچی دکابرده.

۲۵) شاهانه خدمتلر کوبلکی سببندن ارنبورغ شهرینه طویغه واره آلمادق، خصوصا روزه‌ده یاقین قالدی، بارساق تیز ییبارمازلر، دیه فکر ایتدك. بوپوچته‌ده داملا اسحاق ایله فرزندمزدن خط آلدق، فرزندمز ۶ نچی و داملا ۷ نچی چسله‌ده چیسطایدن چقالر ایمش. ۱۸۳۲ نچی ییل ۱۴ نچی ینوار.

۲۶) ارنبورغدن خط آلدق، یاکا کیاومز محمد رحیم جان بیك رنجو دیب یازمشلر، زیاده محزون اولدق. عزیزه وعفیفه، نوردیك وسرورسینه، بغرمزپاره‌سی بی‌بی سروجهان طوتاشنی غصپادین محمد رحیم سلطانوف اوغلی

شیخ الاسلامه بیك صوم مهرمعجل ایله نكاح ایلمكچی اولوب، وعده ایتدك. مارت باشنده نكاح مجلسی اولنور، دیدك. چیچك طوغروسنده اولان، قزان غوبرنسكی كامیتت ناصتاولینیه‌سنی ٣٠نچی ییلده تتارچه‌غه ترجمه ایتدروب آلمشیدم، شونی سزلره یباره‌من، روسچه‌سی آنده كامیتتنده اولور. ١٨٣٢نچی ییل ٢٨نچی ینوار.

٢٧) سزدن اوتنه‌مز، اوشبو نرسه‌لرنی آلوب بزلره یباره سز: بر یخشی اوقالی بوركانچك، بر آل یاولق باغرامه‌سی ایله، اوقا ایله قایولمش نزل سختیان بر كیوم چیتوك، یفاك ایله قایولمش ایكی كیوم زنكار چیتوك، ایكی كیوم یخشی اوقالی باشماق تابانی بیش ویرشوك اولسون، یفاك ایله قایولمش بر كیوم زنكار چیتوك تابانی بیش ویرشوك تماغی اوچ ویرشوك اوقالی باشماقی ایله، كامزول ایچون بیش آرشین آل اوقالی اشطوف تبكره سینه ایكی رەت یخشی پرزومینت، بر یاولقلق باغرامه، بر آرشین نبه‌چسكی یاشل ختفه، ایكی بوركلك كامچات ایكلری دوردر ویرشوك، ایكی یفاك قالپاق ایكیشار رەت طوتارلق باغرامه سی هم موافق چوقلری ایله، بر زورراق چوق، بورك ایچون، ایكیوز كاغذ آقچه یباره‌م، اكرده یتشماز ایسه دخی یباررم، فرصتكز اولسه محبتلو فرزندمز، ایله طویغه مهمان اولوب كله‌سز، مارت باشنده نكاح اوله‌چق، فرصتی اولسه مؤمن بای اهلی ایله طویغه كلسه ایدی، اوزینه هم خط یازارم. ارنبورغدن هم كلورلر. ١٨٣٢نچی ییل ٣نچی فورال.

٢٨) عزتلو كانتون قدامز: «مارت اونبشینه قدر طویدن قایتسه‌ق ایدی، آنك ایچون بر پولك عسكر حاضرلرگه بیورلدق، اونبشنچی كونندە پریوم اولنه‌چق» دیه یازه‌در. شوڭا كوره نكاح مجلسنی كله‌چك جمعه كون دیه تعیین ایدوب، یازدق. بو خطنی آلدیغكزحوك سزهم هیچ كیچكمای چقاسز. ١٨٣٢نچی ییل ٣نچی مارت.

٢٩) ملا احمدی جان سبقنی بیك اوقوسن، بیلورگه طرشسون. میر عنایت الله بیك اوقیدر، حتی اخشام صوكنده یستو نمازینه تیكرو. كیچ اونبرنچی ساعته قدر اوقویدر. «یا حسرتا علی العباد» آیتنی اوقوب بتوردی. ایمدی سزدن هفتیك صورایدر، یخشی كاغذكه آچیق باصلغان هفتیك اولسه آلوب یباره سز. ١٨٣٢نچی ییل ٥نچی مای.

٣٠) طب کتابنی قولمزه آلوب قویدق، اسمی «کتاب قانون» کاغذ حسابی اوچیوزدن زیاده رك، اوزی بیوك قولده باصلمش [١] آلتمش صوم کاغذ آقچه‌دن کم ویرمایدر، دیه یازمشسز. قانون، شیخ ابی علی ابن سینا تصنیفی اولسه کرك، اول بولسه عربی اولور، منقول بعض سوزلرنی کوردکمز وار. بو دیارده کوب متداول کتاب دگل. آکا هوس ایدوب آلوچی تیز چقماز. ایاسی اوزی نادان اولسه آندن فائده هم آله بیلماز، اکرده ایللی صوم کاغده ویرر اولسه، آلوب یبارر سز، آقچه سنی تابشر رمز. کوکلکزه اوشار ایسه اون اونبش صوم آرتق ویروب اولسه ده آلورسز. دخی استانبولده باصلغان لغت کتابلری طابلمازمی؟ .. صوراشه سز. فرزند ارجمندم نموذجنی چقه‌درمی؟ حاجت کتابلری اولسه یازوب یبارر. دیر عنایت الله ایجکنی یخشی تانوب، سوره‌ء یس ایجکنی اوقوب چقارغه یاقین، اخشامدن صوك یستوکه تیکرو ملاسی یانینه چقوب اوقویدر. ١٨٣٢ نچیییل ١٢ نچی مای.

٣١) گویا پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلری قزانه کله چك، ایمش. اکرده راست خبر اولسه، آنده شائع هم حاضرلنه طورغانلردر. تحقیق ایدوب، یازه سز، میر عنایت الله هفتیك کوتوب طوره‌در، آلاچق سبقلرنی اوزی تانی باشلادی. ١٨٣٢ نچی ییل ١٩ نچی مای.

٣٢) میدال حقنده اولان پریستاؤلینیه‌مز غوبرناطورلرغه کتکان ایمش، بونی بیتر بورغده عبد الواحد ملا [٢] یازه‌در. سز شول وقت قولکزده اولان مدح نامه‌کزی کوسترکز، پورخاوای زاوودغه قیوغ اشلتدککز حقنده کنیرالدن اسؤیدیتلستوا آلمش ایسه‌کز آنی هم کوستررسز، غافل اولمه‌کز. غوبرناطور حضورنده اولان پراویتلنی کوررکه و آشنالانورغه تیوش. ملا سعد الدین امتحاندن چقدی، آنك ایله فرزندم ایچون شرح ملا، عصام الدین، ابو البقاء ایله عبد الغفور، کتابلری یبارر مز. شرح ملا باشنی صوکره یازوب، بیك توزومش ایدم. اوغلوم کتابلرك چیتلرنده اولان

[١] بو تاریخه قدر، قانون یالکز رومیه شهرنده دورت جلد اوزرنده (١٥٩٣) تاریخنده برگنه مرتبه باصلمشدی. مفتی حضرت قولنه کرمش نسخه، اوشبو باصمه اولور.

(٢) صوکراق بو کیمسه مفتی اولدی.

شرحلر وشقه‌لرده اولان حاشیه‌لرك یاكلشارنی اولسه توزاترسن، بیلوب اوقورغه وصوردقلری وقت جواب ویرركه طرشقای‌سن، غیری برتوزوك شرح ملا یاكه عصام الدین اولسه اوزمزده یوق شرحلرنی یازغای‌سن. اوشبو وقت هرنه دیپور ایسه‌ك محتاج اوله‌چق دكلسن. بزلر ینشور ینشماز بیردك. الحمد لله الله تعالی بومنصب ودولتلرنی روزی ایتدی. ۱۸۳۲ انچی ییل ۲ نچی ایون.

۳۳) یبارمش اولدیغکز طب كتابی تابشرلدی، لكن بوندن اوّل دخی ایكی جزئی اولسه كرك. آنك ایچون «فهرست الكتاب الثالث فی الامراض الجزئیة الواقعة باعضاء الانسان من الرأس الی القدم» دیه یازمش. اولكی جزءلری تابلسه آلور ایدك. فرزند عزیزم شرح ملا كتابینه شروع ایتمش ایمش، الله تعالی علم نافع میسر ایلیه. قریم مفتیسنك اوبازدنی قاضیلره یازمش امرنامه سندن كوپیه كوچروب یباردك، مسجد اهلینه اوقوب، هم اویاز ملالرینه نسخه یازوب ویره سز. (ممدل) قریه سینك محمدشریف شفی مرحوم اوغلی، بزم ایله عبدالرحمن حضرت مدرسه سنده طورمشیدی. فرزندم احمدی جاننی قوناقغه آلوب وارورغه، بزدن رخصت صوراب یازمش. استاذی اذن ویرسه برلكده وارسه‌كز یخشی اولور ایدی. ۱۸۳۲ انچی ییل ۲۳ نچی ایون.

۳۴) طب كتابینك اولكی برنچی وایكنچی جزءلری اوّلده برگه جلدلنمش اولسه كرك. چونكه بزده اولان جزءنك اولكی بیتی اوسترنده اولان عدد (۲۷۸) در، هم شونده «هذا اخر الكلام من ذكر الفنون والمقالات من الكتاب الثانی» دیه یازلمشدر. اكرده تابلسه، یخشی اولور ایدی. بیستده بر طبیبلق ایدوچی وار، شوندن صورارم دیه ملا یوسف اینوشیدی. مكاریه امامنی ایچون چیستایلی ملا عبدالغفور ایله بیستەنك محمدوفا مخدومه اوكاز یبارلور، اوز خصوصكزده هم یازارمز. بر وقتده باصلمش بر تواریخ كتابمز وار، دیه سویلمش ایدكز. شونی قاراب طورور ایچون بزلره یبارسه‌كز یخشی اولور ایدی. سیاتلنوی غراف بزلره بر ترکی تواریخ كتابی یبارمش. قزانده باصلمش اولسه كرك. «شجره ء ترك، ابو الغازی محمد بهادرخان بن عرب محمدخان، انشاء وتصنیفیدر» دیه یازلمش ۱۸۳۲ انچی ییل ۱۴ نچی ایول.

٣٥) عزيز القدر حاجی محمد نظير بای كياولرمز اوزمش كون قاينوب كيتديلر. مكاريه دن داملا عبدالغفوردن ١٥ نچی اوغوست يازمش مكتوبنی آلدق، اوزی سلامت، لكن ابيدشی محمد وفا رنجورك ايمش. هنوز مؤذن كلدكی يوق ديمشدر. عجب نه سبب اولدی، واروب يتمايدر (بومؤذن اوفادن يبارلمش مفتينك اوز مؤذنی عبدالناصر عبدالجليل اوغلی نام كيمسه در). عزتلو محمد رحيم جان كياومزه آيتوكز بزم آرقلی قاينسون. ١٨٣٢ نچی ييل ٢٥ نچی آوغوست.

٣٦) حاجطرخان الله وبردينك اشی يولسز اولسه ده، سزك التماسكزه بناءً اشنی يوله صالوب يباردك. امتحانك صابورنی امام، مدرس، واسطرشی محتسب، قيلدق. محله اهلی، بز آنی تلامايمز، ديه پركوروغه عرضه ويرمشلر ايمش. محله نك كوبراكی ومسجد بانيسی تلار اولسه، اوكاز ويرركه تيوش، ديه غوبرنسكی پراۋلينيه‌كه يازدق. قزانك بر كيمسه‌ده «منافع الناس» اسملی طب كتابی وار ايدی، شونی صوراب نو محمد مخدومه ويررم، ديه كتدی. كورشور ايسه صورارسز. ١٨٣٢ نچی ييل ٨ نچی سنتبر.

٣٧) مبتلو فرزندمزه دائم اوكوت و نصيحت ايدوكزنی اوتنه‌مز. سزك رخصتكزدن باشقه مدرسه‌دن چقوب يورماسون، چاقردقلری يرلره سزدن باشقه وارماسون، هرنه كتاب كرك اولسه محتاج اوله‌چق دگل، اوقورغه اجتهاد ايتكای، مرحوم مفتی اوغلی كبی آدم مسخره‌سی اولوب نادان قالماسه ايدی. بز سزلرگه تابشروب اعتماد ايدوب طوره‌مز. ١٨٣٢ نچی ييل ٦ نچی اوكتابر

٣٨) احمدی جان، ايساغوجی ايله نعمان، هم مختصر صورمش. ايساغوجی، نعمان، عبد الحكيم، اوزمزده وار، يوروچی ايله يباررمز. يخشی توزوك مختصر صوراشوب قارارمز، لكن آنك صاتوچی اولمازمی؟ بخارادن قايتمش ملالر آره‌سنك، مرحوم ابوبكرك اوقوردای اوغللری اولمازسه صاتمازلرمی؟ كشی آرقلی صوراتوب قارارسز. جای فصلنك، (تايصوغان) آولينك داملا عبد الجبار افندی [١] بزلره مهمان اولوب كلمشلر ايدی. احمدی جانه نصيحت ايدوب بر مكتوب يازولرنی آنلردن

[١] بو كيمسه عبدالرحمن حضرت اوغلی وخاتونی مرفوعه‌نك طوغمه‌سی اوله‌دز. ١٨

اوتنمشیدم . یازدیمی وتابشرلدیمی ؟ بزلرنی خبردار ایده‌سز. اگرده
برلقغان اولسه ، اوغلوم احمدی جان ، شونی فکرکزی جمع ایدوب اوقویه‌سن ،
کنوبنی کتابکزکه برکتوب صاقلایه‌سن . (؟)

۳۹) اوشبو کون دوخاونی مینستر غصپادین باودوفدن آلدیغمز
کاغذه کوره بزم پریستاؤیت ایدومزه بناء اول الوغ ایمپراطور حضرتلری
شاهانه مرحمتلرندن اوشبو کیمسه‌لره مدالار عطاء وبخشش ایلمش :

۱) قزانده اسطرشی محتسب نور محمد ابراهیم اوغلی خوجاشوف .
(زاپولیزنوی) نادپیس ایله آلتون مدال . ۲) آخوندلر عبدالغنی
عبرخانوف ایله ایشمحمد زائدوف هر ایکیسینه (زا اوسیردی) نادپیس
ایله کموش مدالار. اوشبو مدالار، اورنبورغ ژاینوی غوبرناطوری
ایله قزانده ژایانوی غوبرناطوره یبارلمشلر. بونك ایچون اوزمه
کلدکندن آرتق شادلاندم. آنك ایچون بو کونکه قدر بزم اورنمزده
ولان کشیدن هیچ بوندی اش اولدیغی یوق ، الحمد لله بزم پریستاؤیت
ایدومزی عالی منصبلو مینسترمز هم پادشاه اعظم ایمپراطور حضرتلری
قدر وعزت ایتمشلر. الله تعالی بارچه اشلرمزه رواج وآبروی ویرسه
ایدی . ایمدی سزلره شاهانه مرحمتلری قوتلوغ ومبارك وخیرلی
اولسون . بو قدر الوغ شاهانه مرحمتلرینك شکرانه‌سی ایچون ، خدمتلری
دوغروسنده آرتق سعی واجتهاد قیلوکز. بواش سزلرکه وبزلرکه بیك
زور آبرویلقدر . الحمد لله الحمد لله . بعد قاضیلر صایلاندی ، دیب
یازمشسز. عبدالناصر قاضینك هم اوزندن خط یولقدق . بز آنك بواشینه
تعجب ایتدك . شوندای ژالونیه‌لی اورننی تاشلاب ، بونك کلورکه قصد
ایدوینه . آز زمانده طرخان اولدی ، شوکا شکر ایدوب ، شول اورننك
کشی خدمت ایدرکه کرك ایدی . فرزندمز احمدی جان حقنده نه قیلورغه‌ده
بلمایمز ، یوقسه (مچکاره) ده داملا عبد الله مدرسه‌سینه یبارمك موافق
اولورمی ؟ . داملا عبد الله بونده کلوب امتحان ایدلنوب کندی . جان
تن ایله خدمت ایدرمز ، اوقودرغه اجتهاد ایلرمز ، بزده یورر اورن
اولماز ، دیدی . بو طوغریده اول اوزکز ذکر ایدوب ، اگرده معقول

كورر اولسه‌ك استاذی رنجمازدای اولسه، هچكاره‌كه یبارر ایدك، بر جواب یازارسن. ۱۸۳۳ نچی ییل ۱۹ نچی ینوار.

٤٠) اوزكز كلوركه نیتكز وار ایمش. زیاده یخشی اولور، (مفتی حضرتینك مرحمتبه قارشو، عزتنی بجای كتورر ایچون بالقصد واروب كورشدی) دیه هر كیم آفرین دییور. سعادتلو سیاتلنوی غراف، بوندہ اولان آخوندلر میداللرنی برگه یباروب، تابشررغه بیوردی. شونكچون آنلرك اوزلرنی چاقردق، عید شریف صوكنده كلسه‌لر كرك، سزك كلمككز هم مصلحتدر. ۱۸۳۳ نچی ییل ۹ نچی فورال.

٤١) ٦٠ صوم بهایه ویررگه رضا اولان وانقولی تمام اولسه، زیاده حاجت، آلكز. اوزمزده بر وانقولی وار، لكن عاریت، ایكی جلدی برگه. اول جلدی (٦٦٦) بیت، وایكنچی جلدی (٧٠٦) بیت، (۱۱۴۰۱) تاریخنده رجبده یاصلمشدر. تمامی اولور ایسه نه بها اولسه ده اولسون، آلكز، بهاسنه طورمه‌كز. یات تواریخ كتابی، تفسیر كبیر، تفسیر ابی اللیث، قاموس، صحاح، صاتوچی اولمازمی؟ صوراشوب یازارسز. ڤازوك، دییورلرمی، پیالا ایشكلی ریسورنوی، قش كونی ییگوب یوریلر، نه بهایه بولور؟ دورت كشی قاره قارشی اوطوررداي، گاها ایكی وگاها دورت آت ییكوب یوررلك اولسه ایدی. اوچیوز صوم تیكره سنده اولسه، آلوب كلسه‌كز یخشی اولور ایدی. یخشیراقی واسپایراقی اولسون. بو زمانده بونده الوغلر، بایارلر آره سنده خاتون طائفه‌لری هرقانغیسی شونك ایله یورملك لر. یاكا آخوند اولان چاللی‌نك خالد ملا، صالح حضرتدن قالمش ولایتی فتاوی هندیه كتابی تمامی وار، ایكون قولنده، دیه سویلمشیدی. اثابت ایدوب ویرسه‌لر شونی آلوب كلسه‌كز هم یخشی اولور ایدی. بو طرفده یازاردی كشیلر وار. ۱۸۳۳ نچی ییل ۲۳ نچی فورال.

٤٢) بلكه ایشتمشدرسز، سیاتلنوی غراف صوختیلین ۱۲ نچی مارت كیچه سی وفات اولمشدر. ۲۰ نچی كون هر بر اشلره كندی اوزی قول قویمش، صحتی توشیدن طوك ۹ نچی ساعتلرده كامیندات وغورذنیچه‌لر، كونده‌گی نظام اوزره راپورته وارمشلر. وآنلری پرنیمایت ایدوب، سویلشمش، آنلر كتدكلری صوك كوپ طورمای وفات اولوبدر. دنیانك

حالی شویله در. شفقتلی حاکم ایدی عمری قسقه ایرمش. حاجی محمد نظر بای باوَمز سلامت قایتوب یتمشدر. عبیدالله بای ایله میر یعقوب بای وغیرا بایلرغه خوش خلق کوسترسون ایدی، دیه سزگه یازارغه قوشدیلر، سزدن بر آز شکایت ایلەش اولسەلر کرك. عبدالناصر قاضی کله چکمی یوقمی؟ اول کلماز ایسه، بر یخشی وتقوی عالم کیمسنه یبارر که اجتهاد ایده سز. بونده کلنلرك حاللری اوزکزه معلومدر. محبتلو فرزندمزه اولان اولان مکتوبی (محکاره) که یباره سز. ١٨٣٣ نچی ییل ٣٠ نچی مارت.

٤٣) فرزنده دلبندمز احمدی جاندن خط آلدق. درسکه شروع ایتمش ایمش. داملانك اجتهادنی وشاکردلرك مناظرەلرنی مدح ایدوب یازغان. ١٨٣٣ نچی ییل ١٣ نچی آپریل.

٤٤) شفی ایله جلال الدین، بزلره شار کوب ایدی، بزلر اسطرشی اولسەق ایدی، دیه پرکوروغه پروشینیه ویرمشلر ایمش. پرکورور ایسه، بونلرنك قایولرینه شارکوب اولدی، دیه قزاندن صوراب یازمش. غوبرنسکی پراۋلینیه بونده یازمش اوکازنده اول عبدالناصرنی، صوکره جلال الدین ایله شفی‌نی یازشیدی، بزهم شویله اوطورتمشیدك. پروکورور هم غوبرنسکی پراۋلینیەنك اوکازنی قاراب، یوقاریده عبدالناصر، اسطرشی دیب قول قویسون دیمشیدی. حتی بونك اوزرینه ژورنال یصالوب، جمله مز قول قویدق، صوکره پرکورورده پود پیسات ایتدی. شویله اوله طوروب عرضه ویرمشلر ایسه بیك نا انصافلر ایمش. خصوصا شفی‌نك نیچه نورلی بچراق اشی وار. آنلر ایله کوب یازشمق کرکماز. ١٨٣٣ نچی ییل ٢٩ نچی ایون.

٤٥) ملا الیاس خبرنی ایشدوب، شاد اولدق. مرحوم بیکباو حاجی خلفین دن قالمش احیاء قدیمی تبرك حتی چیتنده صوفی الله‌یار قلمی ایله یازلوش حاشیەلری وار دیه ایشتمش ایدم. شونی صاتمازلرمی؟ بهاسنی بیلوب بزلره یازکز. یخشی تبرك کلام شریف ونفسیرهم یات کتابلر اولمازمی؟ اوزمزده یوق کتابلر اولسه آلور ایدك. ١٨٣٣ نچی ییل ٩ نچی نویابرده.

٤٦) یوز یا که یوز یگرمی صوم مقلره یخشیسی تابلنور ایسه قلمعه ایچنده اوچ آت ییگوب یوررلك ییمالی کویمه آلوب، اوفا یارمینکه‌سینه کلوچیلر ایله یبارو ڭزنی اونته‌مز. بعد تفلیس‌که معلوم ایکی ملانك قانغیسنی تعیین ایدرلر، بوپوچنه‌ده مینستر‌گه یبارلدی. هر ایکیسنی مدح ایتدك. بری اوزمش تریتبه صوبرانیه ده اوچ ییل زاسیداتیل اولوب، طوردی حاضرنك قزانك پورخاوای زاوودنك؛ اما ایکنچیسی داغستان طرفنده اوقوب قایتوب، صوبرانیه ده امتحان قیلنوب اوکاز آلدی، دینلدی [١]. حاجیلر قایتوندن، وپینتربورغده ایلچیلر طوغروسندن خبر اولسه یازارسز. ١٨٣٤ نچی ییل ٤ نچی ینوارده.

٤٧) ملا نعمان ایله یبارمش مکتوبکز تسلیم اولندی. داملا عابد حاجی [٢] افندی ایله ملا محمدجان وفات ایتدکلرنی آڭلاب محزون اولدق. طرویسکی شهرینه تاش مسجد بناء ایدرکه میرزا مؤمن بای طاهر اوغلینه بیورلوب، مینستربزلره هم خبر ایتدی. ١٨٣٤ نچی ییل ٧ نچی فورالدە.

٤٨) . . . . . . قاضی طوغروسنده ایکنچی کره یازلمشیدی، صوراشورسز. بونلرکبی کشیلرنی (قاضی ایدوب) صایلاب یباروچیلره لعنت اولسون! . . . . . ١٨٣٤ نچی ییل ٢٢ نچی فورال.

٤٩) قضالی اولمقکز ایچون قزغاندق، لکن خیرلی اولسون، صبر ایدرکه کرك. اوزکزه نصیب اولوب، تابلسه ایدی. زکاتکزنی ویره طورغاندرسز، زکاتلی مالنی اوغری آلماز، صوغه غرق اولماز. تفلیس‌که ملا تاج‌الدین نی تعیین ایتمشلر، خیرلی اولسون. یخشی خدمت ایتسه‌لر چوق آبروی تابارلر، بز هم اوز طرفمزدن مرحمت ایدرمز. سزك عذرلر کوستروب قالمقکزی بونك اولان آشنالر، میرزالر وهر برمز معقول کورمادك. باروب برایکی ییل خدمت کوسترسه کوب عزت وآبروی تابار، هم شاهانه خدمتلرندن قالدرلوب، طرخان بولور ایدی، دیدیلر. اوزکزنی رنجو کوستروب بهانه قیله‌سز، صوکره اویازه چقوب بورر ایچون الاو ویرلمك

---

[١] بو کیمسه عجبا کیم اوله چقدر؟ . . .

---

[٢] عابد بن عبدالعزیز الکناری اولسه کرك.

ایچون اوتنوب یازه‌سز. صرفاو کشی اویازکه نیچوک چقوب یورمک کرک. اویاز ملالاری، ناحق رنجته در، دیه سزدن شکایت ایده‌لر. بایلارهم کچن ییلده سزدن شکایت ایدوب، اول قدر اختیار ویررکه کرک دکل، دیدیلر. اول سوزلر بزکه فایده‌در، یاتی هم بزکه کله‌در. صاقلانمق کرک. ١٨٣٤ نچی ییل ١٧ نچی مای.

٥٠) مرحمتلو عنایتلو پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینک قزان شهرینه کله‌سی محقق اولمش ایمش. واروب دیدار شریفلرنی کوررکه زیاده زیاده مشتاق اولوب، ارزوایتسه‌کده، اوکفایی کلمادکندن حیران اولوب یوره‌مز. آنک ایچون ارنبورغ ؤایانئوی غوبرناطوری ایله مصاحت ایده آلمادق. اوّلا اوزی اوده بولمادی، صوکره اوفاکه کلمک خبری اولدی، اول وقت سویلشورمز دیمشیدک. حالبوکه اوفاکه کلمای ٨ نچی سنتبرده قزانه چقوب کتمش ایمش. ایمدی. پادشاه ایمپراطور اعظم کلدکدن صوک، جمعه کون جمعه نمازی صوکنده مبارک بادلق ایله دعاء قیلورغه سزکه وهر مسجد امامل‌رینه بیورامن. اوشبو بوندن یبارلمش کاغددن کوپیه یازدروب، امامله ویره‌سن، دعاء ایتدکدن صوک، ارنبورغسکی ویصوکی استیپانستوا مفتینک امری بوینچه اوشبو روشده دعاء ایتدک، دیه کندی راپورتلک ایله آنده اولان ؤایانئوی غوبرناطوره اعلام ایده‌رسن. بن هم اوز طرفمدن قزانده اولان جمله مسجدلرده دعاء ایدر ایچون، قزانده اسطرشی محتسب میر محمد خوجاشوف واسطه‌سیله بیوردم، دیه ؤایانئوی غوبرناطورمز غصپادین جنیرال لیتینانت پیروفسکی‌گه یازدم. اکرده وقتنی تابار ایسه‌ک آگا هم کروب، مفتی امری بوینچه دعاء قیلدق، دیبورسن. ١٨٣٤ نچی ییل ١٢ نچی سنتبر.

٥١) پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلری، قزانه کلمای کیرو پیتربورغه قایتمش ایمش، باره آلمای قالدیغمزه اوکنچلی ایدک. الله تعالی دولتمزی وآبرویمزی کون بکون برفزون ایدوب، پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینه ملاقاتمزی نصیب ایلیه. عزتلو وسعادتلو غلاوا ملا حسن بای غصپادین آپانایوف‌نک مبارک مکتوبلری ایله ؤایانئوی غوبرناطورنک دوغاونی بینسترکه رفع ایتمش کوپیه‌لرنی یولقوب، زیاده شاد اولدق. الحمد لله

بزم آبزویمز ، یوقاری یه یازومز بوش کتمکان ایمش . تتوش اویازنی وفات اولان آخوند خالد ، بیك یخشی (بزازیه) کتابم وار ، دیه سویلمش ایدی ، تقسیم ترکه وقتنده قانغیسی حصه سینه توشار ایسه ده ، قویلمش بهاسی ایله بزلره آلوب یبارسه‌کز یخشی اولور ایدي . ١٨٣٤ نچی ییل ١١ نچی اوکتابر .

٥٢) عبیدالله بایك احیاء کتابنی ایکیوز صوم عق ایله ، بزم ایچون آلووندن شاد اولدق . مذکور کتابه اوز قولی ایله : « خالصا لله تعالی دینمزك الوغ مفتی اهل الاسلام عبدالسلام ملا عبدالرحیم اوغلی حضرتلرینه هبه ایتدم » دیه یازسه یخشی اولور ایدی . پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرندن بالقصد یبارلمش ادیوتانت ، اویله نمازی وقتنده مسجده کروب ، نماز اوقوغانمزی قاراب طوردی ، دیمشسز . شول وقتده پادشاه اعظم حضرتلرینه دعاء ایتمك کرك ایدی . هم دعانك پیراواتنی ویرمك کرك ایدی . شاهمز کلدکنده ، بویله روشده مبارك بادلق ایدوب دعاء قیلورغه دینمزك الوغی ، مفتی حضرتلری بزلره بیوردی ، دیورکه تیوشلی ایدی . ملا کمال الدین یازه در : صحیح البخاری کتابی قزانده بابامز قولنده ایدی ، آنك طوغروسنده قزانه یازدق ، قبول ایدر اولسه‌کز آقچه‌سی کرکماز ، دیه . ١٨٣٤ نچی ییل ٢٥ نچی اوکتابر .

٥٣) اوزم بو یاقین وقتده محیط برهانی نك بشنچی دفترنی یازارغه کرشدم ، فرصت وقتلرده آنك ایله وقت اوزدرهم . سلامتلك ایله یازوب تمام ایاسه‌م ، اوزمه واولادمه هم الله تعالی فائده‌سنی نصیب ایتسه ، ایدی . یخشی استاد کشی تابلسه آلتنچی جزءنی یازدرساکز یخشی اولور ایدی ، دیه احمد شاه بایغه هم اوتنوب یازدم . قزانه کلدکنده صورارسز ، مکتوبمی آلمشمیدر ؟ . اوزم یازه طورغان قولده اولسون ایدی ، برکه طشلاتر ایدم . شونك ایچون آکا ویررکه دیب اوشبو خط ایله مسطر باصوب یباردم . الوغ قولده غالانسکی کاغده یازاسه ایدی . بوطرفده الحمد لله طنچ وفروانچیلق ، بوییل ایدل بیك تاشودی ، بز (اوفا) که کلدکمز دنبرو بویله تاشودیغی یوق ایدی . ثابت مؤذننی مکاریه‌گه یبارزرکه اوتنوب میریعقوب بای یازمشیدی ، آنك خاطری بولسون ایچون یبارزمز . ١٨٣٥ نچی ییل ٨ نچی مای .

۵۵) پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینڭ شاهانه مرحمتلری بوینچه
رخانلق یواقدیغکزنی آڭلاب زیاده شاد اولدق. ۱۸۳۵ نچی ییل ۱۲ نچی
برن.

۵٦) طرخانلق کاغدکزدن کوبیه یازدروب، یبارر ایسه‌کز، اوقودوب
وروب بزلر هم شادلانور ایدك. مکاریه‌که اماماق ایچون بو ییل، اگرچی
اولینڭ امام جامع محتسب ملا عبدالعلام ایله بیسته‌نڭ شمس‌الدین حافظ نی
تعیین ایتدك. (اچکارده) داملا عبدالله، بزم ایچون آلتنچی جزء محیط
رهانی یازدررغه (صبا) قریه سنده بر امامغه ویرگان دیه ایشتدك. کتاب
مام اولدیغنده حقنی یبارر مز. ۱۸۳۵ نچی ییل ۳ نچی ایول.

۵۷) برقارت ملا، ابراهیم افندیك، داغستان قلمی ایله یازلمش
تنارخانیه) کتابی وار ایدی، جامع الرموز قدر بر پاروم بلکه آرتق
اولور، دیه سویلدی. شول کتاب، اوزکزده اولسه ده، چیت کشیده
اولسه ده آلوب، بزلره یبارسه‌کز یخشی اولور ایدی. کوررگه بیك
مشتاق ایدك، کتابلرده: «کذا فی التتارخانیه» دیه کورله در. اگرده
یخشی کاتب تابوب بولسه، یازدروب هم آلور ایدك. (ایساك) آولنده
سطرشی محتسب ومدرس داملا یوسف افندی [۱]، ایکی جلد مکتوبات
امام ربانی وار، قرق صوم ویرمشلر ایدی، اگرده کرك اولسه سزه
یبارر مز، هم تفسیر کشافك اوّل جلدی وتفسیر مدارکڭ آخر جلدی وار،
دیه یاقین آره ده خط یازمشیدی. اوشبو کتابلری سویلشوب آلوب، آقچه سنی
هم ویروب، انابتلی یوروچی ایله یباروکزنی اوتنه مز. محبتلو فرزند
دلبندمز احمدی جان آخوندغه، عزتلو آخوند داملا شرف‌الدین ایشان
قزنی وعده لشدك. برجمعه‌دن وارسه‌ق کرك. هر ایکی جانبه خیرلی اولوب،
محبتلی وطالعه‌لی عمر کچرسه لر ایدی. ۱۸۳۵ نچی ییل ۱۰ نچی ایول.

۵۸) تفسیر قاضی بیضاوی باغشلامقکز ایچون چوق خیر دعاء ایتدك.
استاذ عزیزمزدن تبرك بر یادکار اولور. باشندن سورهٔ نحل‌گه یتوب
توقتامش ایمش، نصفی یوق. ۱۸۳۵ نچی ییل ۱۴ نچی آوغوست.

۵۹) شمس الدین حافظ، مکتوبات آقچه سنی اوزم ویردم، بزدن

---

[۱] توباننده بر مکتوبی وار.

بر تذکیره اولسون، دیمش. الله راضی اولسون، اول کشیدن هیچ نرسه طمعمز یوق ایدی. پورخاوای امامی شمس الدین، پادشاه ایمپراطور اعظم فرمان همایونی وشاهانه مرحمتی بوینچه، شاهانه بیروالردن خلاص اولمش ایمش. زاوود مسجدی قاشندە دائم قالمه سی حقنده، نچالنیکلری صوبرانیه‌غه یازدی. ملا احمدی‌جان ایله عزیزه کیلون بیکه‌نی مهمان‌ایدوب آلدرمش ایدك، اوچ هفته‌گه قریب طوره‌لر. باشقا قاضیلر صایلامق طوغروسنده، غوبرنسکی پراۋلینیه‌گه یازمشیدك. خبردار اولمشدرسز. انصافلی، دیانتلی عالملر اولسه ایدی. عزتلو عبیدالله بای، سعادتلو غلاوا حسن بای، قوال یوسف بای، لر قاضیلغه بخشی، انصافلی آدملر صایلادرغه سعی ایتسه‌لر ایدی. ١٨٣٥ نچی ییل ٩ نچی اوکتابر.

٦٠) مرحوم بشیر بای اوغلی عبد الولی بای قولنده اولان فتاوی هندیه‌نی صاتوب آلورغه اجتهاد ایدرکه اوتنوب یازمش مکتوبمه همیشه جواب اولمادی، یوقسه مکتوبلرمز یوغالدیمی؟.. بونده کارته‌گه ملا جلال الدین ایلتوب صالمشیدی، آندن ازلته‌گز. عید شریفنی تاکنده پنجشنبه کون اوقورغه طوره‌مز. میر عنایت الله قرآننی بخشی اوقوب طوره‌در. تراویح تسبیحلرنی هرکیچه استاذینه قوشلوب، بیك بخشی ایتدی. الله تعالی توفیقلی، طالعه‌لی، ایدوب، کندی منصبمزی نصیب ایلسه ایدی. ١٨٣٦ نچی ییل ٨ نچی ینوار.

٦١) ساری کوکشای اویازدنده (اورازلی) آولینك ملا فتح الله صفر اوغلی، ساری کوکشای اویازدی ایله قزان اویازدنده اولان ملالرك پریگاوارلرنی آلوب آخوند اولورغه پروشینیه ایله امتحان ایدلدی. اما تنوش اویازنده اولان امامار، پریکاوار یصاب بیارمشلر بتون قزان غوبرناسینه اسطرشی آخوند اولسه ایدی، دیب. لکن بزقزان اویازدینه اویازدنی آخوند اولوب (اورازلی) آولنده طورسون، دیه ژورنال یصادق. اوزی بو کون کیته من دیه کورشدی، لکن اوزینك مرادی کامل اولمادیغندن خفالیراق اولوب کتدی. قزان بایلرندن خط اولمادیغی ایچون شهرکه تعیین ایتمادك. ١٨٣٦ نچی ییل ٢٢ نچی ینوار.

٦٢) داملا اسحاق افندینك رحلت ایتدکنی ایشدوب مغموم اولدق.

فی حاج الحرمین حافظ کلام ربانی خسته دیب یازمشسز، اگرده وفات ایتمکان اولسه بزدن دعالرمزی ایرشدره سز، کل نفس ذائقة الموت بارمزغه ده کله چك.

«جهان جام فلك ساقی اجل می ＊ خلائق باده نوش مجلس وی
خلاصی نیست ممکن هیچ کسی را ＊ ازین جام ازین ساقی ازین می».

غزینه‌ده کورلدکینه بناءً قریم، هم بزم دوخاونی صوبرانیه‌لری ایچون باکا اشتات توزوله در ایمش. مفتیلرگه اولـکی وظیفه اولوب، بونده ولان قاضیلرغه هر برینه یك یبوز ایللی صوم؛ سیکریتار، بیریؤودچیك باشقه پریکازنیلرکه هر برینه کوب آرتاچق ایمش. ۱۸۳۶ نچی ییل ۴ نچی مارت.

٦٣) ژایاننوی غوبرناطور خدمتنی ایلوچی ؤیس غوبرناطور، دورت کشینی چاقروب سویلمش ایمش. دیرکان جوابلرکزهم آڭلاشلدی. آنده اولان عالم وبایلر نه کبی مصلحت ایتدکلرنی یازارسز. بزلره ایسه هیچ اورندن اول طوغرودده صورلدیغی یوق. بزم فکرمزه کوره اولکارنی اوزینك قریبلری اوز یانلرنده (یورتلرنده) صاقلاو مصلحت اولور، کبی کوروله‌در. قبرستان یاننده اوصالوب، آنده صاقلامق ایسه زیاده مشقتلی اولسه کرك. اوچ کون ایچنده نیچه میت اولور، دولت وعزت ایالری نفرت ایدرلر، بر یرده صاقلارغه. آنده ایسه یخشی بایلرك وعالملرك کوب یرلریدر، نه کبی مصلحت ایدرلر. یوسف بایلرك التماسینه کوره وآنلرك خاطرلری ایچون، دفترلرنی امام‌لری عبدالناصر رحمانقل اوغلینه تابشررغه یازلدی. یوسف بای، بزدن احیاء کتابنی قزغانوب سویلشه ایمش. آندی تیوشسز سوزلردن طیولسون. الحمد لله بزده اولان کتابلرنی توزان باصدیغی یوق. کوبسی زور اشکافلرده صاقلانه در، طشده اولان کتابلرهم کون بکون قارالوب، توزانلرنی سبروب، کلن عالملره کوستروب طوره‌مز. میریعقوب بایك خطی کیم یازه در، یازوی بیك خوش، فرصتی اولسه کتاب یازدرر ایدم، صوراشوب یازه سز. ۱۸۳۶ نچی ییل ۱ نچی آپریل.

٦٤) حاج الحرمین مصطفی حافظك عزیزه استاذبیکه‌سینك مکتوبی ایله

سولیکیسی تابشرلدی. الله تعالی صبر جمیل ومصیبتلرینه ده اجر جزیل نصیب ایتسون. پادشاه ایمپراطور اعظم کلمکی طوغروسنده بر خبر یازارسز دیو کوتمش ایدم، خبرکز اولمادی. فتح الله آخوند حسین اوغلی، ژاینوی غوبرناطور ایله کورشه‌کلرنی هم پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینک آوغوستده کله‌چك ایمش خبرنی ده یازه‌در. بیکباو حاجیدن قالان مکتوبات، علی القاری، اوقیانوس، کتابلرنی صوراشوب، بهالرنی بیلوب، یازه سزلر. ۱۸۳۶ نچی ییل ۱۰ نچی ایون.

٦٥) طرفمزدن درستلکی ایله فتوا ویرلمش هم مهرمز باصلمش هبه نامه‌نی حاجی مصطفی حافظ اهلی بی‌بی سعیده استاذبیکه حاجی ملا عبدش قزینه تابشرگز. حسین واعظی ایله منتهی الأنهر شرح ملتقی الابحر، کتابلری اوزمزده یوق ایدی، اوزگز موافق کوردککز حق ایله صاتوب آلوب یبارسز. پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلری قایسی وقت کلورنی بیلور ایسه‌گز، یازارسز. ۱۸۳۶ نچی ییل ۱ نچی ایول.

٦٦) پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینک کلمه‌سی معین اولمش ایمش. کورشور ایچون (قزان) غه واررغه نیت ایتدم، خیرلی ساعتده کورشمك وشفقتلی نظرلرینه یولقمق میسر اولسه ایدی . . . . . مسجدی ایچون امام تعیین ایدلدکی وارمی؟. حاجطرخان شهرنده غلاونی مدرس واسطرشی محتسب ملا عبدالله سبقل اوغلی اسمنده اولان کیمسه، بزم کوکلمزه توشوب طوره‌در. عالملکی کامل، خلقی گوزل، صورت وسیرتی یخشی، خوش خط، هرفنی کورمش، بخاراده نیچه ییللر اوقوب استاذلردن، درس آیتورکه مأذون اولمش. حاجطرخان نوغایلری اوزلرینك ناداناقلری، خصوصا نوغای قاضی ظالم عبدالله‌نی رعایه ایدولری سببندن، بونك قدرنی بیلمای مکروه کوره‌لر ایمش. «قش فصلنده، مجرد محتسب ومدرسلك منصبی ایله قالمق ممکن اولورمی؟ امامتلك منصبم آلنوب، بونادان نوغای خلقی ایله محله مؤنتندن خلاص اولمقمی آرتق کوردم» دیه، بکا مصلحت ایدوب، یازمش ایدی. بن ایسه آکا همیشه جواب یازه آلمادم. اگر قزان بایلری مصلحت کورر اولسه‌لر. اول کیمسه اوزی هم مصلحت کورر ایدی، دیه فکر ایده‌م. یوقسه اختیار اوزلرنده‌در. ملا عبیدالله‌نك اوزخطنی اوشبو مکتوب ایله یباردم. ۱۸۳۶ نچی ییل ۱ نچی ایول.

٦٧) اسمارنی یازمش کتابلری آلوب یباررسز. دیه ه یشه کوتوب طوره من. عزتلو فرزندمز اسطرشی اخوند ملا احمدی جان ایله داملا نعمت الله ایشان اوغلی. اوزمش کون مهان اولوب. کلدیلر. سزدن دعاء اوتنه لر. ۱۸۳۶ نچی ییل ۸ نچی ایول.

٦٨) عبیدالله بای خاطری ایچون. ثابت مؤذننی مکاریه مسجدینه مؤذن مرتبه سینه. وحسن بای خاطری ایچون. شمس الدین حافظنی خفیه نمازلرده اماملق مرتبه سینه تعیین ایتدك. هر ایکیسینك اوکازلرنی سزك امکزه پوچته غه ویرلدی. پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینك کلمه سندن بیلسکولی خبر وارمی؟ یازه سز. حاجطرخانلی غلاؤنی مدرس و اسطرشی منسب ملا عبید الله سبقل اوغلی طوغروسنده بابلره آیتوب قاره دگزمی؟ قبول ایدرلرمی ونه جواب آیتدیلر؟. بونی هم یازگز. ۱۸۳۶ نجی ییل ۲۲ نچی ایول.

٦٩) کوب وقت مهمانگز اولوب. عزت وحرمتلرگزنی کوردك عفیفه استاذبیکه گز ایله هر ایکیگزدن الله تعالی رضا اولسون. اوزمز سلامتلك ۱۰ نچی چیسله چهارشنبه کون ایرته نمازدن مقدم، کندی وطنمزه قایتوب کردك ومحبتلو اهل واولادم ایله کورشوب، مسرور اولدق. مکتوبگزنی آلوب، حاجی محمد نظر بای کیاومزك مسقوایه سفر ایتدکنی آکلادق، مبارك اولوب، آبروی ایله قایتسون. پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلری، قزان شهرینه کلدکی مناسبت ایله مبارك باد ایدرك قیلنمش دعانی باصدررغه ویردگزمی؟.. اعلام ایدرسز. ۱۸۳۶ نچی ییل ۲۳ نچی سنتبر.

٧٠) باصدررغه دیه ویروب قالدرمش یازومز، اگرده باصلنوب بتمکان اولسه بر ایکی سوزنی قروب توزه در ایسه گز یخشی اولور ایدی. برنچیسی «بندن هیچ وقتده جبر ونقصان اولماز» عباره سی اورنینه: «بندن هیچ وقت جبر وا کراه اولماز» دیپورکه وایکنچیسی: «همیشه اوزلرینك دینلرنده طاعت وعبادتده اولوب» عباره سی اورنینه: «همیشه اوزلرینك دینلرنده طنچ واستراحت ایله طاعت وعبادتده اولوب» دیپورکه تیوشلی. شویله اولسه یخشی واسپایراق اولور ایدی. میکلوبای اسملی بای، بزم عبدالرحمن بابامز آولینه مسجد صالدرر ایچون بر آز آقچه ویرمش

ایمش . هیچ اولمادیغنده بربیك صوم ویرمه‌ایدی ، بو زمانده — معلومکز، پلان ایله صالورغه بیورلغان . کورکام اولسه ایدی ، اوشبونی اوزینکز آیتورسز . ۱۸۳۶ نچی ییل ۱۰ نچی اوکتابر .

(۷۱) اوشبو پوچته‌ده دورتبیك عدد پیچاتنی کاغدکزی راپورتکز ایله برلکده یولقوب آلدق . آفرین همتکزه ، بونك ایچون صوبرانیه اسمندن بلغاداریت ایدوب ، کله‌سی پوچته‌ده یبارر‌مز . قزان اویازینه تاراتلنور ایچون اوزکره یبارلور . هم یمین ایتدرمك ایچون سزنی تعیین ایدرکه صوبرانیه‌غه بیوردم . ۱۸۳۶ نچی ییل ۱۴ نچی اوکتابر .

(۷۲) ۲۳ نچی نویابر عالی منصبلو دوخاونی هم اونوطرنی مینستر و وزیر اعظم غصپادین بلودوف حضرتلرندن بشارتلی ومبارك بادلق ایلمش مکتوبلری تابشرلدی . یازه‌در : « مرحمتلو پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلری مرحمت شاهانه وشفقت خسروانه‌لرندن سزلرگه اولکی ژالونیه‌کزه بیك صوم کاغد اوستالاوی وآنك اوستوندن معیشتکزه یاردم ایچون ایکیبیك بیشوز صوم کاغد آقچه آرتدردی » دیه . بوقدر الوغ شاهانه مرحمت وشفقتلره یولقوب ، حق سبحانه وتعالی حضرتنه چوق شکرانه‌لر ایتدك . پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینه وهم وزیراعظم حضرتلرینه وبارچه محبتلو اهل اولادلرینه چوق چوق خیر دعالر قیلدق . بارچه‌لرینك عزیزعمری‌لری اوزون اولسون ، اوزمزك هم محبتلو اهل اولادمز ایله عزیز عمرلرمز اوزون اولوب ، شادلق وسلامتلك نصیب اولسه ایدی . اوشبوخط ایله کوپیه‌سنی هم یباردم ، بارچه دوست وآشنالر ایله اوقوب ، خیر دعاء قیلورسز . عزتلو عبیدالله بای ، یوسف بای ، قربانعلی بای ، مرتضی بای ، حسن بای ، عزتلوغلاوا اسحاق بای ، عزتلوشاهی میرزا ، آرسلان علی میرزا ، داملا سعید افندی ، ملا شاهی افندی ، ملا احمد افندی ، محمد وفا مخدوم ، وجمله امامل مسجدلرده جمعه نمازی صوکنده پادشاه اعظم ایمپراطور حضرتلری ایله بزم عزیز عمرلرمزك ازدیادی ایچون دعاده اولسونلر . ۱۸۳۶ نچی ییل ۲۵ نچی نویابر .

(۷۳) اوزمش پوچته‌ده آنده اولان اکروژنی کنیرالدن کاغد آلدق : (زاکون وشریعته موافق روشده تفتیش ایتمادککز حالده فتح الله ابوذر اوغلینك اوکازنی آلورغه حکم ایلمشسز) دیه یازه‌در . مذکور ابوذر اوغلی

وفات اولان پراپرشیك عثمان بوكسای اوغلنی دفن ایدركه بڭا كانتور
ژیدینیه‌دن امر اولدی. مذكور عثمان طقوزنچی چیسله‌ده وفات اولمشیدی،
نتورك ۱۱۸نچی نومیرده اولان كاغدینه كوره بن اوچونچی كونده
فن ایتدم، دیه پروشینیه ویرمش، هم كانتورك معلوم كاغدنی برگه قوشوب،
بشرمش. حالبوكه شاه اعظم ایمپراطور كلمكنی كوتوب موسی بای پالاتنده
وردیغمز وقتده، فتح الله آخوند وغیرلر حضورنده، غصپادین آرسلان علی
برزا مراطوف، اوشبو اوزغان كیچ عثمان آفینسر وفات اولدی، دیه
وبلدی. جمعه كون، جمعه وقتنده جنازه اوقور ایچون مسجدكه آلوب
كلدكارنده، جنازه اوقورغه سزگه رخصت ایتمادم. امین قاضی هم، بزگه
باقین كشی، شویله اولسه ده جنازه اوقورغه چقمایمن، دیدی. حتی سز
رمومك خاتونینه، نیچون آشغوب دفن ایتدكز، دیدككز وقت، فتح الله
لا اختیارمزه قویمادی، آشقدردی، دیمش. ابوذر ملا اوزی طغزلغه
نشدكندن كاغدنی توزاتدروب آلمادیمی، دیه شبهه طوتامن. ایمدی سن،
رمومك خاتوننددن، ایرگز قای وقتده وقانغی چیسله ده وفات اولدی، دیه
هسته آهسته اسپایلف ایله صورا، هم قزانسكی اوپشیستیۋننی پریكازدن
وراب آل، مذكور پراپرشیك قانغی چیسله ده وفات اولمش، وژالونیه‌سی
ه كوندن اعتبارا توقتالمشدر. بوخدمتنی ممكن قدر تیزلك اوزرنده اداء
یله سن. ۱۸۳۶نچی ییل ۱نچی دكابر.

۷٤) مكتوبكز ایله مرسول اولان حكم نامه‌نك تحریرینه كوب ییللر
وتمش. ومذكور آخوند كندیسی هم وفات‌ده اولمشدر. مذكوره اسمندن
پادشاه ایمپراطور اعظم حضرتلرینه موافق قانون عرضه ایدلمكان حالده،
تفتیشسز، مذكور حكمنی تنفیذ وامضاء ایتمك اولماز. اولطرفده فتح الله
آخوند بوكبی اشلرك عهده سندن چقادر، ایدی. كندی اسمندن عرضه‌لر
آلوب، تفتیش بعدنده تفریق ایله حكم ایدرگه غیرتلی آدم. انشاء الله
رفقی ایله آخوند حمزه یازمش حكم نامه‌نی قایتاروب، یبارارمز. (روضة الصفا)
كتابنی، نسخه یازدروب آلور ایچون عبید الله بای ویرمایدر. دیه
یازمشسز. اگرده اول ویرماز ایسه اونیویرسیتیت حضورنده آشنامز اسكندر
میرزانك تحریر ایلمش (التحفة الحقیرة فی علم الادب عند اهل العرب) اسملو

رساله سنده، روضة الصفا کتابندن برنچی، ایکنچی، اوچونچی، آلتنچی جلدلری وارلغی فهملنه‌در. یازدروب آلور ایچون ایکنچی و آلتنچی جلدنی انشأ الله اول کیمسه ویرر. اگرده آثاره دوزتنچی جلد حاجت اولسه یازدروب نسخه ایدوب آلمق ایچون بز هم یبارورمز. بومکتوبنی آلدیغز صوك، برخبر یازوکزنی اوتنه‌مز. حاجطرخان شهرنده اولان غلاونی مدرس واسطرشی محتسب ملا عبدالله افندینی چاقروب یازمشیدم، ینوار آخرلرنده انشاء الله کلسه کرك. کوروب تجربه ایدوب قرارسز، بو کونلرده بلکه قزانده اولور. ١٨٣٨ نچی ییل ١٧ نچی فورال.

٧٥) روضة الصفا کتابی یازدرلورغه ویرلدکنی آکلاب مسرور اولدق، تیزرك تمام ایدلسه هم بخشی ایدوب طشلاتوب یبارسه‌کز ایدی، بونی ایسه یعقوب بای محمد اوغلینه آیتورسز. سیکریتارنی چقاردق، اورون صوراوچی کوب. سزك شهرکزدن عزتلو ابراهیم میرزا غصپادین احمیروف هم اوغلی حقنده اوتنوب یازمشیدی. (ارنبورغ) نلك ۋایاننوی غوبرناطورینه یازمشیدم اوز حضورکزده اوزکزکه اوشاغان ایزگی خلقلی وبیلکلی کشی اولمازمی؟ دیه. آنلرك مصلحتلرندن هم بونده اولان غراژدانسکی غوبرناطور مصلحتندن باشقه، سیکریتار تعیین ایدونی موافق کورمایمز، آنلر کیمنی مصلحت کوررلر. یوسف بای وفاتندن صوك، عزتلو وقدیمی آشنامز قربانعلی بایغه اوچ خط یازدق، همیشه جواب کلدکی یوق، بزم مکتوبلریا که آنلرك مکتوبلری یتشمای یولده قاله‌درمی؟.. یوقسه بز همیشه قدیمی اخلاصمز ایله دائم دعاده‌مز. ملا عبدالقاهر مخدوم بر یرده (حیات الحیوان) کتابی وار، دیه سویلمشیدی، شونی صوراشوب قارا کز، یوقسه خاطرندن چقدیمی؟.. ١٨٣٨ نچی ییل ١٦ نچی مارت.

٧٦) محبتلو فرزندمز ملا احمدی جان آخونددن بخاراغه یتدکی صوك یازمش خطنی آلدق. مدرسهٔ کوکلتاشده برفرجه آلوب اورناشمش ایمش. مدرسهٔ محمد شریف که واروب، قاضی کلاندن درس اوقیمز، وایکنچی بر استاذمز؛ نعمت‌الله ایشان ایله شرف الدین ایشانلرك استاذی، دیمش. الحمد لله زیاده مسرور اولدق. بورخاوای زاوود کنیرالنی کوروب سویلشوکز وبزم پاکلونمزنی آیتوکزدن خوش اولدق. آنلر اوزمزك یاقین قارندا شمزنی

...بين اينمكچى اولوب، صوبرانيه‌غه بيورمشيدم . مذكور زاووده اولان ...بيرونيكلر، شمس الدين بشير اوغلى اورنينه آنك اوغلى سعدالدين نى ...نى كوروب، كنيرالغه عرض ايتدكلرى حقنده اوشبو پوچته‌ده كاغد آلدق . ...ما بزم بيلومزكه كوره سعدالدين ياش كشى ، خلق وفعلى معلوم دگل ، ...هانه خدمتلرنى اداء قيلمقنه اثابت ايدلماى ، آتاسى قارت كشى اوله ...روب ، زاكونغه خلاف اشلر اشلاسه ، بويله ياش كشى اول اورنغه ...بنه موافق اولماز . بروقت ايله كنيرالنى كوروب ، بزدن پاكلون آيتوكز ، ...مفتى حضرت ، شمس الدين بشير اوغلى اورنينه اوزينك ياقين قارنداشنى ...بين ايدرگه بيورمش ، تيز زمانده پورخلوايغه كلوب يتسه كرك ، ديه ...ويله كز ! ۱۸۳۸ نچى ييل ۱۲ نچى ايون .

۷۷) محبتلو فرزندمز ملا احمدى جاندن سلامتلك خطى كلدى . ...ريز القدر كياومزك برطوغمه انوسى ايله اوغلى ، اورنبورغه كلوب كرمشلر ...مش . بيك زور كروان هم بيك هيبت فيل ايله ايلچى كله‌در ، ديه آنار ...يلكانلر . فيلك اوستينه يابقان كاۋير سكسان طلاغه آلنمش ايمش . اوستينه ...ت يصالنوب هرتورلى فيروزه ، لعل وياقوت هم زمرد وعقيق تاشلارى ...نون ايله مزين ايدلمش ايمش [۱] . خيوه دن هم ايلچى كله‌در ، ديـه ...زمشلر . هريورت سلامت وطنچ اولسه ايدى . بايمراد ملا ، سزدن شكايت ...دوب ، يازه‌در ، يخشى كشيلر حضورنده بنى حقارت ايتدى ، ديه‌در . ...لملار بربرى ايله تاتوطورمقلرى يخشى ايدى . ۱۸۳۸ نچى ييل نچى ايون .

۷۸) برادرمز عبدالرقيب حقنده هر وقت شفقت ونصيحت اوزرنده ...وله سز . مؤذن طوغروسنده اورنبورغ كامسيه محكمه‌سينه ايكنچى مرتبه يازدق ، ...آندن يولقسه‌ق انشاء الله تيز يبارورمز . ۱۸۳۸ نچى ييل ۱۵ نچى سنتبر .

مفتى حضرتلرينه يازلان مكتوبلر:

برنچى مكتوب . تيمنا بذكره الاعلى . منظر اهل الاسلام شريعت ...نبويه حكم خانه سنده صدرنشين عدالتلو عزيزمز افندى الزمان حضرتلرينه .

[۱] فيل زينت ايتدكچه ، برنظامى مكتب آچوب فنون جديده اوقوتمش اولسه‌لر ايدى گوزل ايتمش ...اولورلر ايدى .

عیانلرکز اولنه در ، مرحوم مفتی حضرتلری استرخان طرفینه سیاحتلرنده ،
بزم قوزنیتسکی اویازندن اوزدقلرنده (قناى) ایلینك مرحوم عبدالرشید
بایغه مهمان اولدقلرنده آنك صورهٔ سینه‌کوره امام‌لرك تلاوارندن باشقه اول
باینك کیاوی (زورطرویز باشی) ایلینك ضال ، مضل مبتدع اوغلینه
آخوندلق لوازمنی تابشردی ، اما علمی نه علمی ، تقوالغی یوقلغندن آخوندلق
فتوالری ویررلکی یوق . نچه ونچه جمعه‌لرده عوام خلقینه حقلغی عین الیقین
شریعت امرلرنك ایلنك‌گی وغیر ایللرده‌گی امام‌لر ایله جنك وجدال قیلوب ،
اوزینك نادانلغینه واروب ، باطل وفاسد اوزره فتوی ویره در . ایلمزك بیکفل
اسملوکیمسه اونده میت دفننه جیولمش کوب جماعت آلدنك رسول اکرم صلی
الله علیه وسلم حضرتلرینك ابراهیم اسملو اوغلنی پیغمبر دیه فتوی ویردی .
مجلسده حاضر اولان ملالر ، رسول اللهك خاتم النبیین ایدکی حقنده اولان
آیتی اوقوسه‌لرده قبول وتوبه ایتمادی . اوشنداق اوز ایلنك ایوب اسطرشینه
اونده ، خمر حلال دیه عوام خلقینه فتوی ویردی . ملالر ، بو کبی سوزی
سویلمه ، دیدکلرنده آنلری خصوصا (زور چرکلی) ایلینك انصاف صاحبی
اولان ملا ابوطالبی یمان سوزلر ایله حقارت ایتدی . حالبوکه اوزینك
بر فتوی کتابی ده یوق ، هم کتاب قاراب فهم ایدرلکی ده یوق . الحاصل
جهل کلنك قسم اوّل فردندندر . اطرافمزدن واران کیمسه‌لردن صوررایسه‌کز
خبردار اولورسز . نکاحلی خاتونلری ایرلرندن آیروب ، عدتسز ، غیرلره
نکاحلاب ویره در . بو کبی اشلری بی حسابدر . اگرده حضرتلرکز تفتیش
ایتدرر ایسه بارنی اظهار ایدرمز ، انشأ الله . کچن ١٨١٥ نچی سنه‌ده
مرحوم مفتی حضرتلرینه بونك یمان اشلری حقنده یازوب ایدك ، امانه
ایچوندر هنوز خبردار اولمادق . خصوصا سز افندمزك دفترلرنده کورلار
سببلی بو ١٨٢٦ نچی سنه (پلندگی) ایلنده اولان اشلرنی تفویض ایدوب
ایدکز ، شونك سببلی شجاعتنی دخی زیاده ایلاب ملالره اصلا صان ویرمایدر .
لکن بوندن حضرتلرکزه وارمش اشلرهیچ بری اوز اشی دگل ، اول یازوده
اولان سوزلری بو آخوند حتی اوقورغه‌ده بیلمایدر . ایمدی عزیزمز حضرتکزدن
سوألمز بودر : بو عرضه‌مزه ملاقتکزده ، اوزینه و غیرلره اولان جفاسندن
خلاص قیلمقکز ایچون ، تحقیقنی اوزمزك زیمسکی صود رئیسی اولان

يسپراونيك ايله آشاغى محكمه‌ده دين قارنداشمز فضيلتلو تينولرنى ساوه‌تنيك
ژرانسكى زاسيداتيل لوازمنى اداء ايدوچى عبدالسلام ميرزا ينكبيف آرقالى
سلمان ايلارنده اولان امامل‌ردن استفسار ايتدروكزنى اوتنه‌مز.

١) زور طروبوده امام ملا شفى عبد اوغلى.
٢) كچكنه طرويوده امام ملا صالح عباس اوغلى.
٣) زورچركى ايلنده امام ومدرس ابوطالب عبدالرشيد اوغلى.
٤) كچكنه طرويوده مؤذن ثابت قلشريف اوغلى.

١٨٤٧ نچى ييل ... نچى آپريل.

ايكنچى مكتوب. جناب شريعت پناه حضرت ايشان مفتى سلمه الله تعالى. عرضه داشت كمينه قللرى وكمترين دعايلرى جناب والا صفات متعالى الدرجات اعلم العلماء وافقه الفقهاء حامى دين نبوى بانى شريعت مصطفوى محب الفقراء مشفق الغرباء عجز وتوبانچيلك ايله عرضمردر: تقدير وخواست واجب تعالى برله ثيبه خاتون بى‌بى صالحه بخارالى دولتباى مسقوفسكى يوددنى قزنى، كندى رضا ورغبتى ايله موافق شرع شريف وطريقت سنت مصطفى ايله جمع مسلمين حضورنده اوز اونده رمضان شريف آينك ٢٨ نچى كيچه‌سى عقد ايدوب آلدم. عقدنى سيادت پناه فقاهت دستگاه ملا ميرغلام نقشبند ايتديلر. بونك سببى ايسه اول عقد كيچه‌سى زوجه‌مز بى‌بى صالحه‌گه اوگى اوغلى عبدالواحد ايله ايتوب يباردم، عقد ايتمك ايچون تنارسكى دن داملا امامنى كتورك، زوجه‌مز اوگى اوغلينه ايتوبدر: تنارسكى دن بر كيمسه‌گه ايتكانم يوق، اوغلوم رنجور كوب اش ايتكانم يوق، داملاغه ايتوب، باشقه كشيلرنى چاقرمغاچ اويات اولور، داملا مير غلام نقشبند تبرك كشى، نكاح ايتسون، نكاح ايچون امامغه ويررلر. اوزندن بوجواب كلگاچ داملا ميرغلام نقشبند واروب نكاح ايتديلر. شاهدلر بخارالى الله نظر باى، ورحيم باى كروان باشى، حاجى عطية‌الله كابلى، حكيم باى حاجطرخانلى پرم على واوگى اوغلى عبد الواحد، وانيسى ترسون باى، اوينك ايچنده آناسى وابيسى وايكى سگلوسى نكاحه مطلع اولديلر. نكاح صوكنده تنارسكى دن امام چاقروب، نكاح واقعه‌سنى ايتدك ونكاح ايچون يكرمى صوم ويردم. نكاح تاريخندن بيش آى اوتبكنده خاتونم «سڭا محبتم

یوق جوابمی ویر ! » دیه طوردی. بن رضا اولمادم . بنی ملا امام نکاح ایتمکان، دیه جنجال ایدوب یوروب توزمنی سوزدم (؟) . جناب مفتی حضرتلری حاکم شرع شریفدر، جنابلرینه عرضمزی ایرشدردم؛ اگر موافق شرع شریف بزم نکاح توزوك اولماز ایسه جنابلری شریعت بوینچه حکم یبارسه‌لر شریعت بنده سیمز، شریعت پناه بیچاره دادیغه یتوب عرضمی ایشدوب، مهربانلق قیلوب، مسقواغه اوکاز یبارسه‌کز ایدی؛ خاتونم انقیاد ایدوب نافرمانلق ایتمازسه ایدی . جنابکزه ثواب عظیم حاصل اولور ایدی . بخارالی [۱] ملا نیاز عوض محمد اوغلی .

۱۸۳۴ نچی ییل ۲۰ نچی ایون (مسقوا) .

اوچونچی مکتوب: قدوة العارفین ومقتداء موحدین اخلاق حمیده ایله معروف، فضائل جزیله ایله موصوف مفتی الأنام المسمی بعبد السلام دام الله تعالی عزکم وسلطنتکم الی انقراض الایام برحمته العزیز العلام آمین بحرمة کاف لولاك صل الله علیه وآله اجمعین . بعد بو طرف خاطر عاطرلری توجه کلوب استفسار الحال اولنورسه مستوجب الحمد اولا وآخرا بکرة واصیلا . سلطانم عزتلوم معلومك اوله‌در ۱۸۳۴ نچی ییل مارت ۲۱ نده‌می الله اعلم تتوش قلعه‌سنده یوجتی کچی جمعه کون، شول یوچتیده بلند محضرکزه انکسارلق ایله حالمزدن گیربوی کاغدله صوبرانیه اسمینه پروسبه صالوب ایدك بر فاسق ماجندن شکایت ایدوب، اسلیدستوا قیلونسه ایدی، دیه . حضرتلرکزدن ۱۸۳۳ نچی ییل محرم الحرامنك ۱۰ نچی کون یبارلمش وعظ نصیحت خصوصنده، امر شریفکزه انکار واستنکاف ایتدکی سببندن، وحدیث شریفلری استخفاف ایدوب، جماعت وجمعه ایچون مسجده حاضر اولمای، نماز وقتلرنده چواش آوللرینه کیدوب ایچوب یوردکندن . حاضرده یعنی ایون ۲۲ نچی کونلرنده مجلس معظمکزدن متروك ومردود شقی قاضی بوطرفه قایتوب، کوب دغدغه‌لر ولقلقه اوزوب، اوزی کبی سکرانلر ما بیننده فخرلنوب، ملا یوسف کاغدنی یوقلاتدق، دیه یورمش . حتی آندای نچه ونچه کاغدلرباشینه یتدك جلال الدین ایله، دیه سویلمش . سلطانم معلومکز

[۱] مکتوبك دیباجه‌سیه هم صاحبنك (بخارالی) ایدکنی بیلدرمکده در. زیرا حضرت عمر ابن الخطابه لائق اولان کلمات تعظیمیه‌لری عادی مفتیلره، بخارالیدن باشقه کیمسه‌لر یازمازلر .

بر محکمه‌ده بوندای قریب قارنداشلر طورروی جائز دگل دیلر [١]. اشتی
ایله جلال الدین نك آنالری بر طوغمه قارنداشلردر. زنهار وهزار شول
کاغدمز فایده ایدکنی، واول پوچتیدن مذکور پروسبه‌نی کیم آلدیغنی ونه
محکمه‌یه قویلدیغنی امر شریفلری کرم بیورسه‌لر عجب شفقت ومرحمت
اینکانلردن اولورلر ایدی. ملتمس ومنعذر دعاگوی وخیرکثیرجوی امام
ومحتسب هم مدرس ملا محمد یوسف بن احمد مرحوم ایساکی. (تنوش
اویازدنك اورتا بالتاچ ؤولصنده). ١٨٣٤ نچی ییل ٢٨ نچی ایول.

دورتنچی مکتوب: (روسچه‌دن ترجمه وتلخیص ایدلمشدر). پیرمی
غوبرناسی شادرین اویازدی (قورمانوف) آولنك کانتون یصاول بیکماتوفدن،
مفتی عبد السلام عبد الرحیم اوغلینه. ١٨٣٧ نچی ییل ٣١ نچی دکابر
٢٨١٥ نچی نومیر. اهل اسلام، عقد نکاح ایتدکلری وقت بر برنی کورمای
عقد ایتدرمك عادت اولمشدر. بوشی ایسه آنلرك آلدانولرینه وترکلکلری
بوزلوینه سبب اوله در [٢]. بنم قول آستومده اولان آخوند پادوشنیکی
کیل شاه بالتاغولوف، بنم قوشومه کوره هر تورلی شریعت کتابلرندن
انتخاب ایدوب، اون ایکی ماده یازدی [٣] شونلره قاراغاننك بزم مسلمانلرك
مذکور عادتلری مبارك رسول اللهك سنتنه خلاف ایمش. مذکور بالتاغولوف
مضاسیله یازلان عبارتلری، ترکیچه وروسچه ترجمه سیله برابر اوشبو کاغد
ایله حضرتکز قارامقینه یبارلدی. سزلردن رجا ایده‌مز: تیوشلی محکمه‌لر
آرقلی اهل اسلامه بیورسه‌گز ایدی، اوشبو ضررلی عادتلرنی تاشلاب،
بوندن صوك آنلر سنت اوزره یعنی بر برنی کوروب نکاح ایدشسونلر
ایدی. کانتون بیکماتوف.

عبارتلر: ١) واذا اراد الرجل ان یتزوج فله ان ینظر الی وجهها
فان کان بحال یشتهی اذا نظر الی وجهها اوکان اکبر رأیه انه یشتهی فلا
بأس ان ینظر الی وجهها مکشوفا. قاضیخان فی باب الکراهة. ٢) ومن
برید نکاح امرأة حیث جازان ینظر الیها وان خاف لماروی انه علیه السلام

---

[١] جائز دگل ایسه قزان ولایتنده اولان بیوك عالملر و مستثنی فاضللر نیچون انتخاب ایتمشلر،
یر برینه چیت ویا خود صالح کیمسه‌لر تابلمادیمی ایمش!....

[٢] صوك زمانلرده بو مسئله حقنده عرب محررلری واسلام عالملری هم بر چوق شیلر یازدیلر.

[٣] اصل نسخه سنده یادلکز ١٠ ماده کنه دردر [illegible]

قال للمغيرة اذا اردت ان تتزوج امرأة ابصرها فانه احرى ان يؤدم بينكما
درر الحكام فى الكراهة. ۳) وارادة النكاح فح لا بأس بالنظر اليها
ولو عن شهوة عملا بالسنة كما فى المضمرات. جامع الرموز فى الكراهة. ۴)
وارادة النكاح فانه اذا اراد ان يتزوج امرأة فلا بأس بان ينظر اليها وان
علم انها يشتهى لا لقضاء الشهوة. برجندى فى الكراهة. ۵) ويحل
النظر للقاضى عند الحكم والشاهد عند الاداء والخاطب مع خوف الشهوة
لضرورة الحاجة الى احياء حقوق الناس فى القاضى والشاهد ولقوله عليه
السلام للخاطب ابصرها فانها احرى ان يؤدم بينكما الى الموافقة كذا فى
الهداية. صعلوك شرح تحفة الملوك. ۶) والغرور يقع فى الجمال والخلق
جميعا فيستحب ازالة الغرور فى الجمال بالنظر وفى الخلق بالوصف والاستيصاف
وينبغى ان يقدم ذلك على النكاح. احياء العلوم. ۷) ويقال ان الحسن
بن على رضى الله عنه كان منا كحا حتى نكح زيادة من مائتى امراة وكان ربما
عقد على اربع فى عقد واحد وربما طلق اربعا فى وقت واحد ويستبدل بهن
وقد قال النبى صلى الله عليه للحسن اشبهت خلقى وخلقى وقال حسن منى
وحسين من على. فقيل ان كثرة نكاحه احد ما اشبه به خلق رسول الله
وتزوج المغيرة بن شعبة ثمانين امرأة وكان فى الصحابة من له الثلث والاربع
ومن كان له اثنتان لا يحصى. احياء. ۸) ومن السنة ان ينظر الى
مخطوبته قبل النكاح فانه داعية للالفة وامر النبى صلى الله عليه وسلم امسلمة
حين خطب امرأة ان تشم عوارضها وينظر الى عقيبها. شرعة الاسلام
باب النكاح. ۹) الفصل الاول عن ابى هريره قال جاء رجل الى النبى
صلى الله عليه وسلم فقال انى تزوجت امرأة من الانصار قال فانظر اليها فان
فى اعين الانصار شيئا رواه مسلم. مشكات المصابيح باب النظر الى المخطوبة.
۱۰) وعن المغيرة بن شعبة قال خطبت امرأة فقال لى رسول الله صلى
الله عليه وسلم هل نظرت اليها قلت لا قال فانظر اليها فانها احرى ان
يؤدم بينكما. رواه احمد والترمذى والنسائى وابن ماجة والدارمى. مشكات
المصابيح.

اوشبو روايتلرنى دين محمديمزده [۱] معتبر اولان فقه كتابلرندن هم

[۱] اهل اسلام، اسلامى وشرعى كبى لفظلر ايله تعبير ايدرلر. محمدى ديمك چيت خلقلر عادتيدر.

پیغمبرمزدن روایت ایدلان حدیث کتابلرندن نقل ایدوب، ترکی لغتینه
ترجمه قیلدم معین آخوند ملا محمد شاه بایداغولوف.

کتبخانه سی: عبدالسلام مفتی، کتاب جمع ایدرگه هوسلی اولدیغی مروی ایسه‌ده، جمعیت شرعیه ده جمله سی اون عدد مقدارنده کتابی وقف اولنه‌رق همیشه حفظ ایدلمکده در، بونلر ایسه اوشبونلردر:

١) تفسیر بیضاوی. (١١٧٥) تاریخنده سعید قصبه سنده محمود بن منصور نام کیمسه قلمیله یازلمشدر. یازوی گوزل دگل، عموما رسم خطی بوزوق. یاگلش حتی برچوق فاحش خطالری وار. (٣٨٨) کاغد اوزرنده برجلد ده توپلانمش، فتح سوره سی تمام اولمازدن مقدم، بتمای قالمشدر. بونی ایسه مفتی (١٢٥١) هجریده وقف ایتمکله کندی الیله یازمش ومهرنی باصمشدر.

٢) تفسیر. اوشبو اثر یس سوره سندن باشلانوب، صافات، دن اوندورت سطر یازلدیغی صوك فتح سوره سینه کرلمش وآخره قدر وارمشدر. اسمی ومؤلفی معلوم دگل ایسه ده شیعه عالملرندن برینك اثری ایدکی معلومدر. تفسیرنی هرنه‌قدر آیوتولسکی حکایه‌لری بوزوق جغرافیه وخیالی علم حیوانات ایله طولدرمامش ایسه ده مذهب تعصبی طوغروسنده برقدر اوزوب کتمکده در. الله تعالی مسامحه ایتسون. اهل کلام، بتون سیاسی اشلری پولیتیقه‌لری جمله‌سنی جمع ایدوب دینه یابشدروب کتدیلر وبونك سببندن‌ده اهل اسلام‌ده شدرمدر اولوب بتدیلر. انا لله وانا الیه راجعون. مذکور نسخه‌نك یازوی بوزوق وغایت یاگلشدر. مفتی طرفندن (١٢٥٤) ده وقف ایدلمش.

٣) شرح المنظومة للزوزنی. چیت مملکتندن کلمش ایسکی یازو اولوب کوزل بر اثردر. یازوی عادتی فقط درستدر.

٤) مختصر کرموری. بوزوق یازولی اهمیتسز بر کتاب. (١١٣١) تاریخنده یازلمش ومفتی طرفندن‌ده (١٢٥٤)ده وقف ایدلمش. بونسخه‌نك برطرفنده: «قد ملکت انا عبد الجلیل بن ایشمحمد هذا الکتاب المسمی بالکرموری لابنی هبت الله بعد زواجه وامرت بالکتابة لختنی عباس بن رحیمقلی فی تاریخ (١٧٨٩) فی حال صحتی وعقلی» مضموننده بریازو وار.

۵) قوهستانی شرح المختصر. (۱۸۳۸) میلادی تاریخنده وقف ایدلمشدر. یازو رسمی یاراشی هم درست.

٦) تبیین الحقائق للامام الزیلعی رحمه الله. نور محمد محتسب بن ابراهیم افندی القزانی طرفندن مفتییه ویرلمش ومفتی طرفندن (۱۲۵۳) ده وقف ایدلمش. ایکی جلد اوزرنده یازلنوب هر ایکیسی خضر بن عبدالله السعطی المالکی قلمیله تمام اولمشدر. برنچی جلدی (۹٦۸) ده وایکنچی جلدی ده (۹٦۹) ده تمامدر. یازوی درست ایسه ده مغربی رسم ایله یازلدیغندن الفت ایتمازدن مقدم اوقولمه‌سی بر قدر آوردر. مذکور کتاب ابراهیم افندی قولنده هم طورمشدر (۲۳۱) نچی صفحه‌ده هم مذکور اولمشیدی.

۷) توضیح وتنقیح. یازوی گوزل هم درست. یاشل کاغذه یازلمشدر. یازوچینک اسمی وتاریخ کتابتی مذکور دکل. عبدالرحمن بن محمد شریف الکرمانی حضرتلرینک سعید قصبه‌سنده یازلدیغنی ظن ایدرم.

۸) الانوار. فقه شافعی اولان بو اثر (۳۷۹) کاغد اوزرنده سلمان بن قاسم نام کیمسه طرفندن یازلنوب (۹۸۷) تاریخنده تمام اولمشدر. یازوی گوزل هم درست. بوکتابی ایسه مفتی کیمدندر (۱۲۵۴) ده صاتوب آلمش، صوکره اوغلی احمدی (۱۸۴۱) میلادیده مفتی عبدالواحد بن سلیمان اوزرینه (۲۰) صوم حق برابرینه صاتوب ویرمش، آندن صوك مفتینک اوغلی آخوند شرف الدین بن عبدالواحد بن سلیمان طرفندن صوبرانیه محکمه‌سینه وقف ایدلمشدر.

اوشبو کتابلرك هر برنده مفتی حضرتلرینک یازوی اولسه‌ده، صاتوب آلدیغی یا که وقف ایتدکی خصوصلرینه دائردر. بوقسه کتابك ایچنده حاشیه لرنده هیچ بر یازوی کورلمادی، بعض بر سهو کلمه‌لری تصحیح ایتدکی هم بیلنمادی. «یوقسه کتاب جمع ایدرگه حریص اولوب مطالعه‌سینه اول درجه‌ده حریص اولمادیمی؟.» دیه بر شی خاطرمه کلور. ایسکی مدرسلر عادتی اوزره بعض براورنلرینه مطلب ومهم کبی اشارتلر قویلنورغه تیوشلی ایدی.

مفتی حضرتینك قلمی مرغوب رسم خطلری درست فقط عربی عبارتله یازدقلری یمان صورتده یاکلشدر. بیلدکمز قدر مفتی حضرتلرینك ترجمهٔ حالنی یازدق، معلوماتمز ایسه اوشبو قدردر.

(برنچی جزء تمام اولدی)

آثار

مملکتمزده اولان اسلام عالملرینك ومشهور کیمسه‌لرینك ترجمه وطبقه‌لری ، تاریخ ولادت ووفاتلری ، وباشقه احواللری حقنده یازلمش کتابدر .

سکزنچی جزء

صاحبی
رضاء الدین بن فخرالدین
« اوفا »

والناس لا یبقی سوی * آثارهم والعین تفقد
اوما سمعت بمن مضی * هذا یذم وذاك یحمد

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 11 Октября 1904 г.
Типографія М.-Ф. Г. КАРИМОВА, Оренбургъ.

سکزنچی جزء ابتداسی

۲۰۱ — فیض‌الله بن عثمان. بزم بلغار ولایتندن اولدیغی حالده داغستان ولایتنه سفر ایتمش واوراده چچن وداغستان خلقلرینه امیر صفتنده اولان شیخ منصور افندی‌یه ملازمت ایلمش وبعض واقعه‌لرنده هم برلکده اولنمشدر. شیخ منصورك اسیر اولندیغی [۱] صوکنده‌می یاکه مقدم زماننده‌می استانبوله یوللاندی وآندن‌ده مصر القاهره‌یه سفر ایلدی. مصرده اولندیغی مدت فضلاسندن استفاده ایلمش وخصوصا علامه سید محمد بن محمد بن محمد ابو الفیض مرتضی الحسینی الزبیدی الحنفی رحمه الله تعالی حضرتلرندن تحصیل ایتمشیدی. فقط بو مملکتده قایتمادیغی ظن ایدلنور. اگرده قایتوب سید حضرتلری کبی حقیقی برعالم نادردن[۲] استفاده ایدن ذاتدن تحصیل ایلمك میسر اوله ایدی، خلقمز وملتمزده نه کبی بختیار اولمش اولوردی. (۱۲۰۲) ایکیوز ایکی تاریخی ابتداسنده مصردن مفارقت ایلمشدر. شیخ محمد مراد المکی الالمتی حضرتلرینك سید مرتضی حضرتلرینك معجم مشایخنده یازمش اولان برجمله لرندن کندی عبارتیله نقل ایتمکله

[۱] امام منصور ومنصور غازی دیه شهرت اولنان ذات بودر. (آنافه) شهرنده محاربه ایتدکی وقت روسیه عسکری طرفندن اسیر آلنه‌رق (پیترسبورغ) شهرینه یبارلدی واورادن (صولوفسکی) نام مناسترده حبس اولندی. ذکرایدلن مناسترده وفات اولمشدر. (۱۱۹۰) تاریخنده ترکیا دولتی طرفندن داغستان وچیچن خلقلرینه یبارلمشیدی. وفات سنه‌سی شمدی بزه معلوم اولمادی. تفصیل احوالی روس تاریخلرنده اولنور.

[۲] مشار الیه حضرتلری (۱۱۴۵) تاریخنده هندستانده دنیایه کلمشیدی. تحصیل علم یولنده کوب ولایتلره سفر ایتدی وبرقاچ مرتبه‌لر حج بیت الله ایله مشرف اولدی. (۱۰۶۷) تاریخنده صفر آینده مصر القاهره‌یه کلدی واوراده مسکن اتخاذ ایتمکله نشرعلمله مشتغل اولدی. استاذلری حساب خارجنده اولدیغی کبی شاگردلرینك مقدارنی آنجق جناب الله بیلور. عصرینك مستثنا عالملری کندیسندن اجازت آلمقی بیوك شرف عد ایدرلر ایمش. قاموس اوزرینه اولان (تاج العروس) نام شرحی مصر القاهره‌ده اون جلد اوزرنده طبع اولندی. الحق گوزل براثردر. ابو حنیفة رضی الله تعالی مسندی حقنده (الجواهر المنیفة فی ادلة ابی حنیفه) اثری هم مطبوعدر. کندی عصرلرنده محقق ابن الهمام وفخرالدین الزیلعی وغیر بوکبی ذاتلر، حنفیه مذهبنده اولانلر ایچون بیوك برفخر اولدقلری کبی مشار الیه حضرتلری هم کندی عصرندن اعتبارا بوکونه قدر حنفیه‌لر ایچون عدیلسز برفخر اوله بیلور. (۱۲۰۵) تاریخنده شعبان آینده یکشنبه کون وفات ایتدی، بالاسی یوق ایدی. یالکز برخاتونی قالوب، قیمتلی کتابلری وغیر اشیاسی تلف اولمشدر.

مكهء مكرمه دن ارسال بيوردقلرى سطرلرى لاجل التبرك بويره ثبت ايتمك
مناسب كورلدى. ايشته عبارتلرى بودر: «فيض الله بن عثمان البلغارى
الحنفى، شاب صالح اكمل فنون المعقولات ببلاده على مشائخ بلده وصاحب
الشيخ الداغستانى منصور احد الدعاة مدة وورد الى مدينة ملك الروم ثم
منها الى مصر حاجا فاجتمع بي فى شعبان ١٢٠١ سنة فسمع منى الاولية وشيئا
من الصحيح وتلقى عن بعض الاسانيد وحكى لى عن بلاده وعن صاحبه المذكور
غرائب مما يذاكر بها فى التاريخ وتأخر عن سفره مع الركب المصرى
ولازمنى فى اثناء ذلك فى بعض يقراء على ثم توجه فى شهر محرم مفتتح
١٢٠٢ سنة من طريق البحر وقطن جدة ودرس للاتراك فى بعض مساجدها
وكتب الى منها كتابا وقد كتبت له اجازة حافلة بارك الله فيه.» مراد افندى
حضرتلرى بويله نقل ايدوب تمام ايتدكلرى صوڭ: «بيلميورم صوكره حالى
نيچه اولدى؟ شهاب الدين حضرتلرى مزبورى برراورنڭ ذكر ايتماديلرمى؟»
ديور. بوكيمسه فاضل مرجانى يه معلوم اولمش ايسه مستفاد الاخبارڭ ايكنچى
جلدنڭ لا اقل استطراد يوللو ذكر ايدلور ظنيله مذكور اثرى تفتيش ايتدم.
خاتونلر هم مسابه داخل اولديغى حالده، ديدكمز كتابدە تقريبا (١٢٠٠)
كيمسه نك اسمى وار ايمش. بونلر آره سنده «فيض» كلمه سى جزء
اولنانلرى يالكز طقوز عدد اولوب صاحب ترجمه، بونلر آره سنده يوقدر.
اوشنداق وفية الاسلاف ده سيد مرتضى ترجمه سنده هم بويله بر اسم ذكر
ايدلمامشدر. عجائب الآثار فى التراجم والاخبار نام كتابنده عبد الرحمن
الجبرتى [١] وغير المزده اولان بر چوق ذاتلر، مشار اليه ابو الفيض
زبيدى ترجمه سنى سويلدكلرى اورنلرده مترجم له يه دائر برشئ يازمامشلر.
بناء عليه بو ذاتڭ مملكتمزڭ قانغى ناحيه سينه منسوب، قوم وقبيله سى نه
يرده وكيملر ايدكى، تاريخ ولادت ووفاتى بزلره قارانغو اوله رق قالدى.
كاشكى سيد حضرتلرى بونڭ بلده سينڭ اسمنى وفن تاريخده مذاكره
ايدلمه يه لائق اولان ايشتدكلرى سوزلرنى، استاذ ومشايخلرينڭ نه كبى
ذاتلر ايدكنى يازمش اوله ايدى، بزه كوره احياء شرحندن قيمتلى بريادكارى

---

[١] شيخ عبدالرحمن الجبرتى سيد مرتضى حضرتلرينڭ شاگردى اولديغى جهتله ترجمه سنى غايت مفصل صورتده يازمشدر، اورايه مراجعت اولنه. ج ٢ ص ١٩٦—٢١٠

اوله بیلور ایدیم . فقط بزم قومزك بختسزلگی عینی بر عالم عاشقی ویازی ماشینه سینك ده قولنی حرکت ایتدرمامشدر .

٢٠٢) سیف الدین بن خلیل بن درس بابا . اصللری قزان مضافاتنده (نلاسه) قریه سندندر . آتاسی خلیل برنچه قریه لرده امامت وتعلیم خدمتنده اولنوب (طورنه لی) آولنده وفات ایتدی .

صاحب ترجمه سیف الدین (١١٨٩) تاریخنده محرم برنچی پنجشنبه کون دنیایه کلمشدر ، وفات سنه سی بیلنمادی . بو مملکت عالملرندن استفاده ایتدکی صوك بخارا طرفینه کتدی ، سمرقند ونسف شهرلرنده بر مدت هم طوردی . یازوب تمام ایتدکی کتابلرینك آخرلرنده کندی قلمیله اوشبو مضمونلرده یازولری واردر : ١) تمام شد این نسخهٔ شریفه علی ید العبد الضعیف سیف الدین بن خلیل بن درس ١٢١٧ سنه . ٢) تم الکتاب فی تاریخ ١٢٢٣ سنة الف ومأتین وثلث وعشرین یوم الجمعة من شهر جمادی الاخیرة ببلدة (نسف) فی ید سیف الدین بن خلیل البلغاری . ٣) قد وقع الفراغ من نقل هذا الشرح الفاضل علاء الدین بن علی البخاری علی الفقه الاکبر للامام الاعظم یوم الثلثاء لاربع عشر من رجب ١٢٢٥ سنة خمس وعشرین ومأتین والف ببلدة (قرشی) کاتبه سیف الدین بن خلیل . ٤) تم فی ١٣ ذی الحجة ١٢٢٤ سنة .

خاتونلری : فاطمه ، سعیده ، در . فاطمه نی (١٢٢٣) ده سمرقندده وسعیده نی ده بو مملکتده قایتوب (یماشرمه) قریه سنده قرار ایتدکی صوك (١٢٢٧) تاریخنده نکاح ایلمشدی . بو صوك خاتونی الحاج غلمش بن عبد السلام القوالی التمدلی قزیدر . برنچی خاتوندن شمس النساء وایکنچی خاتوندن رابعه اسمنده قزلری قالدی . شمس النساء ، توم ولایتنده (سیبیر یاده) کاینسکی ناحیه سنده کندی شاگردی اولان عبد العزیز نام کیمسه یه نکاح ایدلنوب ، معصوم اسمنده اوغلی دنیایه کلدی . رابعه نی (تخته) شهرینه یوروچی مشهور سوداگر عبد العزیز اسملو قزانلی نك عبید الله اسملو اوغلینه نکاح ایدلمشیدی .

صاحب ترجمه، مذکور (یماشرمه) آولنده اون‌دون قدر ملت تعلیم صبیان خدمتنده اوله‌رق اغیرنده زیارت بیت الله اقصد ایله حجاز طرفینه سفر ایلدی؛ حج عمللرنی تمام ایتدکده قایتوب کلالکنده استانبول ده سینه ناقین بر یرده کیرابلری قضلیه اوچراب دکزده غرق اولدیغنده بون ایپتشلری ایله شهید اولمشلردر. رابعه نام قرنی طرفندن اوفا وقزان بهرارندن مجعمین واردر.

۲۰۳ — نور الدین محمد بن تحفت الله بن زبیر المالاوی.

ایکیوز ایللی آلتنچی (۱۲۵۶) ییلده بخارا شهرنده وفات اولدی.

استاذلری: عبدالله بن یحیی الچرطوشی، صالح بن نادر محمد الخجندی، محمد بن عطاء البخاری وغیرلر. درست عالم کیمسه اولمشدر، فقط یاشلکنده وفات اولدیغی معرویدر. بونک حقنده فاضل مرجانی: «عالم وفاضل ایدی؛ مناظره‌سی درست وسوزی طوغری ایدی؛ تحقیق اهللرینک کتابلرنی قاراب یوده آلشیدی؛ وفات اولدیغنده اوزینک شیخی اولان قاضی شریف البخاری: (بو ذات باشندن آیاغینه قدر علمدن عبارت ایدی) دیه ثناء ایلدی» دیمشدر.

۲۰۴ — نعمت الله بن مقصود.

بوری مضافاتی (کوکقویان) قریه‌سنده امام اولوب، سکسان آلتی یاشنده ایکیوز ایللی آلتنچی (۱۲۵۶) ییل (۱۸۴۰ ایپل ۹ ایون) شهر ربیع الاوّلده وفات اولدی. قبری مذکور قریه‌ده‌در. استاذی سعید قصبه‌سنده عبدالرحمن بن محمد شریف الکرمانی، در. استاذی ایله بعض مکاتبه‌لری واقرانی ایله بر چوق مباحثه‌لری اولدیغی معرویدر. کندی قلمندن اوله‌رق بعض مکتوبلری بو یرده درج اولندی:

برنچی مکتوبی: ۱۰ انچی کانتوتلق یاشقرد، تیپتر ومشچار خلقلرینک

آغاسی نعمت الله بن محمد شریف کیکوف حضرتلرینه ، اولادلرینه دعوان صافیاتلرمزنی ارسال ایلدك . رافع الدرجات عندنده قبولیتی مأمولدر . اما بعد حضرتلرکزه اعلام الحال طریقی ایله یازه مز ، بزلره دوغاونوی صوبرانید طرفندن اوکاز ویرلدی حضرتلرکز تصرفنده اولان بلند رتبه لو دولتلبای بن یوسف آغانك زوج مکرمه سی فرح سرور بنت اردشیر آغا ایله مابینلرنده اولان شقاقلری حقنده اصلاح ایدرگه یاکه حکم ایلرگه بیوروب . لکن مذکور کیمسه بزم دعوتمزه کوره کلوب جواب ویرمه سی بزم عندمزده شبهه لی کورله . بو وقتده خلق ، کیمده حیله کوب ، کیمده یالان سوز کوب ، شول ذاتی صاحب عقل واهل فراست دیه گمان ایده لر . شول جهتدن حضرتکزه یازامز ، اول کیمسه قریبکز اولدیغندن چاره سنی کوروب بزلره یولقدرسه گز ایدی . نفس اغراسی وشیطان اغواسی ایله یکتلك کوسترم ، دیه مشقت یصارغه ومزه لر کیدرشوب آبرو ی توگرکه کرکمازدر . حکیملر : « اگر آب حیوان بابرو ی فروشند دانا نخرد » دیمشلر . یعنی منگولك صونی یوزصوینه صاتار اولسه لر ، بیلکاو کیمسه یوز صونی ویروب منگولك صونی آلماز ، دیمکدر . آبرو ی نه ایدکنی بیلمیان ذاتلر ، اك توبان درجه ده قالان عوام خلقیدر . بازارلره یورتلمش صاتلق آتلر قبیلندن خاتونلرنی حاکملر حضورلرینه یورته لر ومحکمه لره حاللرنی فاش ایتلر . اول مسکینلر بویله اشلرگه نادانلق ، یارلیلق سببندن مبتلا اوله لر . نادانلق شول درجه ده درکه خلعدن باشقه فرقت وار ایدکنی بیلمایلر وآنك ده خلاف سنت ایدکندن غافللر ، حتی که منهی اولان اذا زیادت ایماننی موجب دیه بیلمکدهلردر . (فاذا بلغن اجلهن فامسکوهن بمعروف اوفارقوهن بمعروف) آیة کریمه سندن بالکل جاهللردر . ودخی اوشبو حدیث شریفدن یورطمزده ، حتی سید بطال کانتون کیاودن باشقه اولان آغالرده غافللردر : (استوصوا بالنساء خیرا فان المرأة خلقت من ضلع وانه اعوج شیء فی الضلع فان شرعت تقیمه کسرته ولو ترکته لم یزل اعوج رواه ابو هریرة) ومعنی الاستیصأ قبول الوصیة فکانه علیه السلام قال اوصیکم بالنساء خیرا فاقبلوا وصیتی واقبلوا بهن خیرا ولا تضیقوا علیهن اذا فعلن غیر مرضی عندکم ما لم یکن فیه اثم فانهن خلقن من شیء اعوج وهو الضلع لما ثبت فی الاخبار ان اول النساء وهی حواء خلقت من

ضلع آدم علیه السلام [۱] كما قال الله تعالى خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها [۲] فيكون فى هذا الحديث اشارة الى ان المرأة خلقت خلقا اعوجاجا لايستطيع احد ان يقيمها اويغير عما خلقت عليه فلا ينكر اعوجاجها لانها من ابتداء خلقها و اصل فطرتها ركب فيها الاعوجاج فلا يمكن الانتفاع بها الا بمدارتها والصبر على اعوجاجها اذ لو شرعت ان تقيمها وتجعلها مستقيمة فى افعالها واقوالها لايمكنك الانتفاع بها بل تؤدى الى كسرها وهو طلاقها فلما علم من الحديث حال النساء فى ابتداء خلقتهن لزم للرجل حسن المعاملة معهن رعاية لحقوقهن والانفاق عليهن بالمعروف. مجالس الابرار. كيلشسه كيلشمازسه سويلندى، قبول ايدلسه فبها، ايدلماز ايسه ايركنلك هر كيمك دورت طرفى قبله قانغيسنه يونالسه ده كيرو دوندرگان يوق. حضرتلركزدن التماسدركه باشقه لغتلر قاتشدروب يازلديغندن بى پروا التفاتسز قالدرمايه سز. بلكه قريبلركزده اولان برمعتبر عالمدن تفصيلا تقرير ايتدروب، فهم ايلدككزبعدنك، اول كيمسه‌نك اوزينه آڭلادوب، صوكره حالنى بزلره يازاسز. بزلر ايسه صوبرانيه غه يازارغه مأمورمز. بلباى اويازدنده (چقماغوش) آولنده آخوند حبيب الله بن عبدالوهاب طرفندن وكالة، كندى طرفمدن اصالة يازدم (كوكقويان) آولنك مسجد جامع حضورنك منشورلى نعمت‌الله بن مقصود. (۱۷) نچى ينوار (۱۸۳۰) نچى ييل.

ملاحظه: بومكتوبده مذكوراولان كيكوف نام كيمسه بورى مضافاتنده (ايسكى چقر) قريه‌سنده كانتون خدمتنده اولمشدر. دولتباى‌ده آنك اعوان وانصارندن بريسى اولمالى. كانتونلر، دولت نظرنده اولان مرتبه‌لرى، اك توبان درجه اولان (۱۴) نچى كلاس مرتبه سنده اولدقلرى حالده، غافل ويواش خلق اولان اسلاملرى سهم قضا مرتبه سنده تتردوب طوردقلرندن، متى اوكاز ايله مأمور اولدقلرى حالده صاحب ترجمه نعمت‌الله ايله حبيب‌الله آخوند، كانتون اطرافنده يورمكده اولان برينك اشنى تفتيش ايدركه طوغريدن طوغرى‌يه جسارت ايلماى، مكتوب ايله ملايمت كوسترركه

[۱] بوطوغروده «مشهور خاتونلر» كتابنده برآز سوزلر وار ۱۵۰—۱۵۱نچى بيتلرينه مراجعت اولنه.

[۲] سوره ۷ آيت ۱۸۹.

واغتنك ازهرتبه ننك نه بر نصيحت يازمايه مجبور اولمشلاردر. مكتوبنك اصل نسخه‌سنده اولان كلمات تعظيميه‌لرمه سجع والفاظ مترادفه‌لرمه‌كلا حذف ايتدم. شوكا كوره ياوطيسندن اكو بزاكى نقالمش اولسه كرك.

ايكنچى مكتوبنى: «... صوبرانيه‌نك اوشبو ييل (٢٥) نچى آوغوستنده يازمش فرمانيه‌نه كوره بتورونى اويازديه‌نك (يانطورق) قريه‌سنده تيپتر تمركاى بيكتمر اوغلى ايله خاتونى ليلى بنت عبد الجليل قزينك آراسنده اولان دعوالرنى تفتيش ايتركه باردم. تمركاى اوغلى اوز طرفندن (يانطورق) آولنده آتستاونونى امام محمد فيض الله اوغلى ايله (ل كنابق) آولنده آتستاونونى امام عبد الله بولاك اوغلنى مدياتر ايدوب قويدى. خاتون اوز طرفندن (اچبوله)‌ده اوكازلى امام خبيب الله اردوان اوغلنى مدياتر ايتدى. دعوى وجوابلارنى آلوب يازدق كاغدده كورورسز. تمركاى بيكتمر اوغلى، خاتون كوسترمش دعوالره منكر اولدى؛ كواهلر صوردق. لكن خاتون كوستره آلمادى، هم «اول كوزتيلرگه آنك بنى جفا قيلوى معلوم اولسه‌ده، جمله‌سى بر اروغ اولديغندن حقنى ايتمايلر» ديه‌دره اقصر الكلام، طوغروده بن عمل قيله آلمادم. ايرينك جفالارى سببلى، خاتون اوزينك فرقت اولنديغنى ظن ايدوب طورديغى معلوم اولدى. فقط بونى اثبات ايده آلمادى. اثبات اولنديغى تقديرده‌ده فرقت ايله حكم ايدركه بنم علمم يتمايدر. سنت رسول الله برپا اولسون ديه اوگوت ايدوب اصلاح ايدركه جهد ايلارك. ليكن اصلاحه كلورکه خاتون كونمايدر «اوّلده هيچ گناهم يوق ايكن بنى هروقت قينادى هنى اولم جديه‌نه ايرشديره‌در ايدى. اپچدى آره‌مزده بو قدر حادثه كچدى، بناء عليه آنك بنى اوترووى محقق، بلكه قورقومدن اوز اوزمى اوتررم» ديه سبب كوستره‌در. شونك ايچون زوج فراشينه تابشررغه جسارت ايتمادم. خلع ايدشكز ديه دلالت ايدوب قارادق، بوگا خاتون رضا اوله، لكن اير كونمايدر. صوكره ايرده كوندى لكن بدل خلع ايچون اوزى ويرمش مالندن كوب آرتق صورايدر. خاتون اوزي ويرمش قرق صوم مهرنى قايتاررغه رضا بوله، لكن اير يوز ايللى صوم بدل شرط ايته‌در. مهردن زياده‌سنى آلوق مكروه ديه ايرگه آيتوب ايدم، لكن مذكور ملالر آنك طرفينه قوّت ويره‌لر، نه قدر آلسه‌ده درست ديه‌لر. اما بنم فكرمه كوره

رتنى آلمق مكروهلق ايله جوازى اولسه‌ده، بوكبى مرافعه وقتلرنده
كملر زياده‌سنى منع ايتسه‌لر كرك. اخذ ايتانى زوجان اختيارينه قويماى
لكه حاكملر امرنده اولورغه تيوشلى [۱]. مولانا بيضاوى (ولا يحل لكم
تأخذوا مما آتيتموهن شيئا) آيتنده (والخطاب مع الحكام واسناد الاخذ
لابناء اليهم لانهم الآمرون بهما عند الترافع) ديدر. ودخى زوج اوزى
بردكينك جمعنى آلمق درست دگل كبى اوشبو آيت تفسيرنده كوستره‌در:
ان خفتم) ايها الحكام (الا يقيما حدود الله فلا جناح عليهما فيما افتدت به
لك حدود الله فلا تعتدوها ومن يتعد حدود الله فاولئك هم الظالمون) واعلم
ن ظاهر الآية يدل على ان الخلع لا يجوز من غير كراهة وشقاق وبجميع
ساق الزوج اليها فضلا عن الزائد . . . . . وماروى انه عليه السلام قال
ميلة اتردين حديقته فقالت اردها وازيد عليها فقال عليه السلام اما الزائد
لا. والجمهور استكرهوه ولكن نفذوه [۲]. ظننده كوره بعض نادان
للار (نفذوه) نك اورننى فهم ايده آلماى عواملرى آزدره‌لر. تنفيذ
سه شول وقتده اولسه كرك، حاكملر حضورينه مرافعه ايتما كسز زوجان
ز آره‌لرنده خلع قيلشوب‌ده زياده‌سنى خصوصنده حاكمله ترافع ايدشسه‌لر.
صورتده البته قاضى، ديانتنى قاراماى جوازى ايله تنفيذ ايدر. يوقسه
ضورنده اولان صورتده، قاضى زياده‌سنى آلورغه امر ايدر، ديه بيلميورم.
ر نه قدر بيضاوى شافعى مذهبنى بيان ايدر ايسه‌ده، بن بونك خلافنى
نفى كتابلرنده‌ده كورمادم. كورن كيمسه بيان ايدر. شول سببلى
آلده‌ه اولان خلعلرده، دكلاسه‌لر زياده‌سنى ويردرمايم، دكلاشماى قالانلر
وكمايلر، بلكه برظالم باى ياكه كانتونلره ايلتوب اوزى ويركان مقدارندن‌ده
محروم قالالر. ذمه‌لرينه اوچيوز صوم دين لازم ايدوب قالدقلرى سببلى
بتون عمرلرنى كنيزاك منزلنده اوتكارمكده اولان ضعيفه‌لر كوب مشاهده
اولنمشدر اوشبو مذكورات سببلى بن فقير صوبرانيه‌دن استفتا ايده‌م: بزم
قانغيمزك عملى صواب وقانغيمزك خطاء اولور؟ بينوا توجروا. دخى بو

[۱] وهذا رأى جديد حرى بالاعتبار ويلزم مراجعة كتب الحديث وتفتيش فتاويه صلى الله عليه وسلم.
[۲] بو مسئله نك تحقيقنى بيلمك ايچون نيل الاوطاره مراجعت اولنه. ج ۶ بيت ۱۷۲—۱۷۸.

خاتوننك اصل وطنی مذکور (یانطوز) آولینه بر چاقروم مسافه (یایلا) قریه سندر. بر طوغه آغاسی وضعیفه آناسی قورتقه ایونده قالدرور کلمش. مذکور آتستاونوی ملالری ایسپراونیك آرقلی قزاق ایله طوتدروب ایرینه تاپشرتورمز دیه‌لر ایمش. نعمت الله بن مقصود. (۲۰) نچی نویابر (۱۸۳۲) نچی ییل (کوکقویان) قریه سنده.

اوچونچی مکتوبی: اورنبورغ دوخاونوی صوبرانیه محکمه سینه بزم بوری اویازنده (تاچازی) نام قریه‌ده میشچارلردن اسطرشینه‌لق لوزامنده اولان اردشیر بشیر اوغلی کمانده‌سنده هبت الله بن بولاك اسمنده ملا، یکشنبه کون کیچنده صاف وصو کبی آیازهواده، یتمش سکسان اولی قریه‌ده بیش کیمسه‌نك آی کوروب شهادت ویرولرنی سبب کوستروب عید اوقودی. بونلردن خبر آلوب بعض بر ایکنچی قریه‌لرده‌ده اوقودیلر. ایرته‌سی دوشنبه کیچی دخی کامل آیاز اولوب بتون قریه اهلی ایله آینی قاراب کوره آلمادق. اوشنداق لا یحصی قریه‌لرده هم کوره آلمامشلر. (یانطوز) آولنده امام حمید فیض الله اوغلی، آولمزده براوده خاتون قزلار کورمشلر دیه اطرافه خبرلر کوندروب، دوشنبه کون عید فطر اوقودیلر. حالبوکه (یانطوز) آولنك بزیوزه قریب او حسابی وار. حالبوکه یکشنبه کیچنك کورکدك دیبانلری دوشنبه کیچی، دوشنبه کیچ کوردك دیبانلری سه‌شنبه کیچه‌سی تکذیب ایتدی. چونکه سه‌شنبه کیچه‌سنده کورلن آی ایکنچی کیچه‌لك اولمق احتمالی یوق ایدی. بوایسه حتی صوبرانیه‌نك اوزینه‌ده معلوم اولسه کرك. بناء علیه صوبرانیه محکمه‌سی مذکور امامله‌ره بربر تورلی زجر وسیاست کوستره آلمازمی؟ یوقسه بویله عمل هر ییلده اولوب کله در. آیارك اوّل وآخرلرنده کوب وقتلر غیم اولدیغی سببلی آی حالی کوب کیمسه‌لره معلوم اولمیور ایدی. اوشبو جهتدن هم بو کبی عمللره قارشو سکوت ایدلنه در ایدی. اما بو سنه، گناه شوملقلرندنمیدر نه دندر، آینك اوّلنده وآخرنده هوا صاف اولدیغی سببلی حاللری بر اویازه دگل بتون غوبرنایه فاش اولوب هیچ بر حجتلری قالمادی. دیارمز هر نه قدر نادان اولسه‌ده، کتابلر تفتیش ایدن واحکام شرعنی رعایه ایدن ذاتلردن محروم دگل. لکن اسملری مذکور اولان جاهللرك اصلا التفاتلری یوق. آنلر اوزلرینه ملا اسمی ویرلمکله کندیلرنی

بنوع ظن ایدەلر. بو اشلر عالی رأی صاحبلرنی نظرنده نیچوککدر، امابزه کوره هیچ مناسب شی دگلدر. زیرا بویله عمللریز جهتندن، چیت دین اهللری قاشنده اسلام دیننینك رونقی یوغالادر. چونکه آنلر اهله حالنی بیلمایلر، مضبوط اولان اهل حساب سوزیله عمل ایدوب فخرلنەلر! (اویله ایسه بو طوغرودە هبت الله ملا ایله حمید ملانی عیبلو کوسترمکدە نه معنا وار؟ دیمك که بونلر عیبلو دگل بلکه بوندە اصل عیب اهله حالی مشوش اولمەسی ایمش!). البتە بزم آرەمزدە انصاف اولسەایدی، بومقدار اختلاف اولماز ایدی. غیم وبلاغیم بیننده اصلا فرق یوق، عدالت وفسق آرەسینه اعتبار یوق، حتی بر مجوسی خبر ویرسەدە قبول ایدەلر. سلفی صالحلر (قانغیلری، کیملر؟) عدالتنی اعتبار ایتمشلر وبیلك آز نرسەلر ایلەدە عدالتنی اسقاط ایلمشلر. حتی معدل کیمسەلر، امام اعظم حضرتلری کبیلردن ده اویالمغانلر. نیتەکیم اشباهدە فن سابعده ابن ابی لیلی حکایەسی ایله روضة العلماءدە رجل معدل ایله شداد الحاکم البلخی حکایەسی. بزم بو دیارمزدە شهادتە یارارلق کیمسە اهل قریەدن عشری دە اولماز!. احقر العباد نعمت الله بن منصود. (۱۶) نچی فورال (۱۸۳۴) نچی ییل.

ملاحظه: اعتقادات وعملیات حقنده اختلاف، تا سلف عصرندنبرو وار ایدکی انکار اولنماز. اصحاب کرام، اوشنداق معروف تابعونلرك اکثرینك کندیلرینه مخصوص بررمسلکلری وتفرد ایدن مذهبلری اولنور ایدی. فقط آنلر بویله اختلافلری جامعهٔ اسلامیەگه ضرر کتورەجك صورتده استعمال ایتمازلر، وبربرنی تخطئه ایلمازلر ایدی: اختلاف، اگرده بویله اولور ایسه کوب ضرر اولماز، حتی که انسانلر آرەسنده اختلاف طبیعت وبناء علیه اختلاف افکار اولمەسی طبیعیدر. اصل ضررلی شیء ایسه اختلافلره زیاده اهمیت ویرمکله بربرینه خصومت کوزی ایله باقمەسندەدر. قرأن شریفك افتراقدن منع ایتمەسی، اختلافك اوشبو مرتبەسنده اولانی ظن ایدلنور. هبت الله ملا، شاهدلرك شهادتنه کوره عید فطر اوقومش ایسه، بونده اولان عیبی نه در؟ تاکه اوستوندن شکایت ایدلمیه مستحق کورلمش! دوشنبه کیچند، آی کورلمای قالمەسینك بونك ایچون ضرری اولمازسه کرك، آیاز کونلرده جمع عظیم شرط اولمەسی، امت اسلامیەنك اتفاق ایدن برسوزی

اوله چغنی قبول ایتدکی تقدیرده ده، جمع عظیم، معلوم المقدار بر عدد ایله مبین دکلدر. احتمال که بعض زمانده وبعض مکانده اوچ بیش عدده جمع عظیم اوله بیلور. احتمال که بو مسئله محله ده امام اولانلرك رأیلرینه تفویض ایدلمش اولور. مضبوط اولان حساب ایله عمل ایتمك جائز اولمازسه، قریه اهللرینك یوزده طقسانی مقبول الشهادة کورلمازسه. عجبا نه ایله عمل ایدلنه بیلور؟ کلام کتابلریله مشغول اولانلرمز، اوزلری کبی سویلمیان ذاتلری حاشالله (زندیق) دیه تعبیر ایلسه‌لر. فقه کتابلرینه نظر ایدنلرمز یوزدن طقسانمزی کشیلکدن چقاروب بر طرفه تاشلاسه‌لر، بزم حالمز نیچه اولور؟! جناب الله تعالی لطف ومرحمتندن محروم ایتماهون!. وابو القاسم ابن عبدالله مذهبی وآنك محبتی اوزره عمرلرمزه خاتمه ویروب، شول حالده حشر نصیب ایلسون! بزلره ایسه بو قدر کافیدر، باشقه سی کرکماز!....

۲۰۵ — نعمت الله بن حبیب الله بن عبد المن بن آق خواجه.

اصللری تاویاق میرزالرندن ایدکی مرویدر، صاحب ترجمه، چیسطای مضافاتی (قربیکولی) قریه سنده امام اولوب، یتمش یدی یاشنده اوله رق ایکیوز ایللی آلتنچی (۱۲۵۶) ییل شهر رمضان ماشنده وفات اولدی، خاتونی ڤاتقه توابعندن مالمز مضافاتی (الیاس) قریه سینك بشیر قزی شمس جهان ایدی.

بالالری: مسعود، مرادالله، شاه مراد، علیمه، جلال الدین وغیرلر. اون سکز یاشلرینه ایرشدکنده باشلاب اوقورغه نیت ایلمش وبو نیتنی یرینه کتورمك ایچون اصل وطنندن بیاولب چقوب کتمش وقزان طرفینه سفر ایلمش. (مچکره، سردی، مسه) قریه لرنده اون سکز ییل طوتاشدن تحصیل ایدوب، شول عصره کوره کمالات کسب ایتمش و اصل قریه سینه قایتوب کلمشدر. مدرسه ده وقتنده غایت فقیر اولوب، کیشنبه لرده قالان اکمك کیسا کلرنی تابوب آلوب یومشادوب وقزانلرده قالان قاسماقلرنی قروب آلوب آشار وشونکله کون کچررر اولمشدر. (قربیکولی) قریه سنده کوبمی

آزمن طوردیغی صوڭ (۱۸۰۴)ده (۶)نچی ایول (۱۹۳۹) نومیر اوزرنده منشور آلمشدر. مذکور منشور ایسه قزان شهرنده ولایت محکمه سندن ویرلنوب مضمونی بویله در: «قزان غوبرنسکی پراؤلینیه سندن چیسطاپول اویازی تتار نعمت الله حبیب الله اوغلینه ویرلدی. مذکور کیمسه حقنده اورنبورغسکی محمدانسکی زاکون صوبرانیه سندن اعلام ایدلدیکینه کوره، امام، مدرس هم محتسب لوازمنه لائق ایمش. بناءً علیه (عبدالرحمن آولی (استیپنوی بیلی اوزر) اوزرینه مذکور منصب اوزره تعیین ایدلنه در».

یازوی درست وگوزل هم‌ده معاصرلری طرفندن علم وفضلی ثنا ایدلنورسه‌ده، تعلیم ایله اشتغال ایلمامش مدرسه طوتمامشدر. ساده وتکلفسز برکس اولدیغی کبی، زور بدنلی وخارق العاده قوّتلی هم غیرتلی اولدیغی مرویدر. قریه سینه قایتوب ترکلك ایده باشلادیغنده دورت پودلی قاپچقلر ایله اورلقلری قرلره کوتاروب واروب ساچوب قایتور ایمش. مدرسه‌ده فقیر اولدیغنه مقابل، دنیاغه چیقدیقده بختی یار اولوب بیوك ثروتلره نائل اولمشدر (غالب عادته کوره مدرسه‌ده فقیرلك ایله اوقویان اجتهادلی شاگردلر دنیایه چقدقلرنده بختلی، بای ومسعود اولمقده‌لردر). اوتوز قرق باش آتی، یدی سکزیوز قدر صارق حیوانی اولور، آشلقی هم دورت بیشیوز آربادن آز اولماز ایدی، دیورلر.

بالالرنی دین بیلور قدر تحصیل ایتدرمش حتی عبدالرحیم بن عثمان التیماشی شاگردی اولان اوغلی جلال الدین، علماء زمره‌سینه داخل اولمش ایسه‌ده محله امامی اولمغه رضالنی کوسترمامشدر. بو خصوصده: «بن، کما هوحقه شریعتی عالم اولدیغم وبایلغم‌ده کامل اولدیغی حالده، خلقدن طمع ایتمکده‌یم، آنلردن آلاسم کله‌در، ویررلر ایسه راحتلنوب آلمقده‌یم. ایمدی بنم بالالرم اگرده امام اولورلر ایسه، حتی صوروب آلمیه قدر جسارت ایدرلر، احتمال واجب دکل صدقه‌لری واجب کوسترمکدن قورقمازلر، کیم بیلور بلکه (صدقه‌لرکزی بز امام‌لردن باشقه‌یه ویرمه‌کز، زیرا آنلر محله امام‌لرینك حقیدر) دیه شریعت مطهره‌یه افتراء ایتمکدن‌ده کیروطورمازلر؛ بونلرك بویله بوزوق عمللرینه سبب اولمقدن قورقارم؛ ایمدی آنلره علم

اوگرتدردم، علملری ایله عمل ایتسونلر، آدملره طمع ایدوب طورمای کندی کسبلری وقول کوچلری ایله رزقلانسونلر؛ کشیلردن آلمق ضعیف وناتوانلر ایچون عیب دگل ایسه‌ده اعضاسی سلامت بر مسلمان ایچون بیوك عیبدر» دیه اعتذار ایلمش ایمش. لکن نه سببه مبنیدر قزلرنی محله امامارینه ویرمشدر. «بو مملکت بزلری عشری دگل، فطره صدقه‌سی فقیرلر ذمه‌سینه لازم دگل، بالیغی اولان امامارك واجب صدقه آلمقلری درست دگل» کبی سوزلری شائع اولدیغنده اطرافنده اولان امامله منفور اولمش وبو سببدن آنلر ایله الفت ایده آلمامشدر.

بر وقت باشنده قولاقچین، آیاغنده ایوق ایله چاباتا، اوستونده آق طولا چیکمن اولدیغی حالده، قزانده مشهور وبیوك اسلام مدرسه‌لرینك برینك جماعت سکی سینه کروب اوطورمش ایمش. شاگردلر ایسه بونی برعامی ظن ایدوب، یاننده تورلی تورلی سوزلر سویلرلر ومسخره ایدوب کولرلر ایمش. مرقوم ده آره ده براعتبارلیلرنی ظن ایدلن خلفه‌یه خطابا: «درسلك نیندای کتابده؟!...» دیه صوردیغنده، خلفه‌ده کوکرکنی کیروب، بورننی بر آز یوقاری کوتاروب: «حکمت!...» دیمش. بوده آکا قارشو: «اوقومازایسه‌ك حکمت تابلمازمی ظن ایتدك اکمك!...» دیمش وبونك فائده‌سی وغایه‌سی نه شیدن عبارت اولنه چقنی استفسارده بولنمش. سوز سوزی تارتوب، مدرسه‌نك اك مناظرلرنی یعنی اك قاتی قچقر وچیلرنی الزام ایتمش، وشول حالده بزم موشتم بابای مدرسه‌دن چقوب کتمش ایمش.

۲۰۶ — تاج الدین بن عبد الرشید بن مرتضی الایشتراکی.

مالمژ توابعنك (صاصنا) قریه‌سنك امام ومدرس اوله‌رق، یتمش درت باشنه ایرشوب ایکیوز ایللی آلتنچی (۱۲۵۶) ییلده شهر رمضان (۸) نچی دوشنبه کون (۱۸۴۰ میلادی ۱۲ نچی آپریل) کیچه‌سنده وفات اولدی. قبری (صاصنا) ده معروفدر. ولادتی (۱۱۸۱ – ۱۷۶۸) ده (۲۰) شعبان (۵) نچی ینوار دوشنبه کون سحر وقتنده ایدی.

. ابتداء کندینك وطن اصلیسی اولان بوگلمه مضافاتنده (یاکا ایشتراك)
قریه‌سنده امام اولوب ، آتاسی عبد الرشید حضرت سلامت ایکن (صاصنا)
آولینه هجرت ایدی . صفر بن اسماعیل التالقشی ، کندی قریه‌سی اولان
(تالقش)ه قایتوب کتدکی صوك (صاصنا) بایلارندن موسی بن یعقوب وغیرلر
اجتهادی سایه‌سنده صفر حضرت اورنینه کلمشدر . صاصناغه ابتداء کلوب
معیشت ایله باشلاه‌سی (۱۲۰۹–۱۷۹۴) تاریخنك (۱۰)نچی شهر ربیع الاول
(۳۰)نچی سنتبر یکشنبه کون اولمشدر .

تاج الدین حضرت (صاصنا)ده یکرمی طقوز ییل طوردیغی صوك (یاکا
ایشتراك) خلقلری بونك یرینه امام اوله‌رق بر طوغمه قز قارنداشی اولان
حفظه بنت عبد الرشید قزی بدر الجمال زوجی اولان محمد کریم بن محمد امین
الیبرکوی نام کیمسه‌نی امام انتخاب ایلمشلر . انتخاب کاغذلرینك اصل
نسخه‌سی بویله‌در : «۱۸۲۳ نچی ییل ۳۱ نچی آوغوست اورنبورغ غوبرنیاسی
بوگلمه اویازی یاکا ایشتراك آولینك آول جماعتلری یدنچی ریوزیه‌ده
یازلمش یصاقلی وتیپترلر جمله‌سی (۱۹۸) جان اولوب ، بارمز بر اتفاق
ایله اوشبو اداژرینیه‌نی ویردك ، الگاری بزم آولمزده اوکازلی ملا تاج الدین
ملا عبد الرشید اوغلی وار ایدی ، لکن مذکور کیمسه کوب ییلدنبرو
اورژوم (مالمز دگلمی ؟ یا که اولوقت بو یرلر اورژوم مضافاتی عد ایدلنور
ایدیمی ؟ .) صاصنا آولنده جماعتی ایله یورت ایدوب طوره‌در . بزلر
نیچه ییل اولدی شول ملانی کوتدك ، لکن همیشه قایتقانی یوق . شونك
ایچون حاضرنك بزلر ، اوز آولمزده طوروچی تورگاوای تتار محمد کریم محمد امین
اوغلی اوزمزك مسجد بزده امامك هم مدرس ومحتسبلك ایچون صایلادق .
(بویرده قرق بر کشی طمغه صالمش واوچ کیمسه قول قویه‌شلردر ، بونلرك
اسملری ایسه کوچرلمادی) یوقاروده یازلان قارتلر وژیبرذیك اوتنوی
بوینچه بو کلمه اویازدنك (ایشتراك بکر) آولنك اوکازلی امام زین العابدین
ملا ابوبکر اوغلی یازدم » .

استطراد : (یاکا ایشتراك) قریه‌سی بوگلمه مضافاتنده مشهور (شوشمه)
بلغه‌سینك اوك طرفنده بو کونده خیلی زور بر قریه‌در . اون چاقرم مسافه
مذکور بلغه‌نك توبانند اولان (ایسکی ایشتراك) قریه‌سندن کوچوب

اوطورد فلری روایت ایدلنور. (ایسکی ایشتراك) ایسه قزان شهری روسیه طرفندن ضبط ایدلان کونده، قزان طرفدن کوچوب وقاچوب کلن تیپترلر طرفندن تأسیس ایدلان قریه‌لر جمله‌سندن ایمش.

(ایشتراك بکر) قریه‌سی ایسه، (ایسکی ایشتراك) قارشوسنك، شوشمه یلغه‌سینك اوك طرفنك اوچونچی بر قریه‌در. مشهور پوغاچوف اسملو صاحب خروجك برفرقه عسکری بو قریه‌لره اوغرادیغی وبیوك تولرینك اوستونك چادرلرنی قوروب یاتدقلری، بزم صبی ایکن وقتمزده قارتلر وقارتچقلر طرفندن سویلنور وبزلرده کوکدن کلن وحی دکلار مرتبه‌سنده بر لذت واعتبار ایله دکلار ایدك. صوکراق زمانلر، بو اوچ قریه یاقیننده اولان بر چیشمه یاننده حضرت علی کرم الله وجهه افندمزك قبرلری وارایش، دیه بر سوز ظاهر اولدی وخیلی شهرت تابدی ایسه‌ده، الله تعالانك مرحمتی سایه‌سنده آز زمان ایچنده اونودلدی واهل اسلامده بیوك بر فتنه‌دن خلاص اولدی. استطراد بو یرده بتدی.

روایتلره کوره کندیسی (صناصا) دن قایتمیه نظام جهتنجه مجبور اولماسون ایچون مذکور محمد امین اوغلنی تاج الدین حضرت، قریه اهلندن رجا ایدرك انتخاب ایندرمش ایمش. (صاصنا) ده کوزل روشده مدرسه‌لر اولدیغندن و شهرتلی بایلرك رجاسینه کوره کلدکندن، اوشنداق قزان شهرینه وقاین آتاسی هم استاذی اولان ابراهیم افندی‌یه یاقین مسافه‌ده اولدیغندن کندی معیشتی ایچون هر جهتدن مصلحت کورلمشدر.

بر صو وجمله مشقتلری (ایشتراك) قریه‌سنده اولدیغندن هر سنه‌ده لا اقل بر مرتبه (صاصنا) قریه‌سندن قایتوب کلورگه مجبور اولور، حتی بعض وقتلر قش کونلری، صالقون بورانلرده هم سفر ایدر ایمش. یولی بزم (کیچوچات) قریه‌سی اولدیغندن همده شاکردی اولمق مناسبتیله بابامز سیف الدین بن سبحانقل خانه‌سینه نزول ایدر اولمشدر.

استاذلری: قزان ولایتنده (چاللی باشی) قریه‌سنده عبد المجید بن ابی بکر، عبد الخالق بن اعظم الشنکی، ابراهیم افندی ابن خوجاش القزانی، ایشمحمد بن زاهد السکوباکی الاوفاوی وغیرلر.

شاکردلری: علی بن سیف الله التونتاری، اوزینك اوغلی ضیاء الدین،

ینی الدین بن سبحانقل الکیچوچاتی ، عیسی بن عبد المجید القاموی ، یعقوب بن عبد الرفیع المراثی ، محمد شریف بن مصطفی القابلی ، ابراهیم بن محمد البرسوانی ، فضل الله بن محمد امین البرسوانی ، عبد الحکیم بن عبد الکریم البطراقسی ، محمد ذاکر بن عبد الوهاب الصاصناوی وغیرلر .

خاتونی : قزان شهرنده ابراهیم افندی قزی مودوده اولوب ، یتمش ایچ یاشنده شهر ربیع الاول اوچونچی شنبه کون زوجیله برییلده وفات اولدی . قبری ایسه زوجی یاننده در . باشقه خاتونی اولمامشدر .

بالالری : مفتوحه ، موصوفه ، دلشاد ، موهوبه ، ضیاء الدین ، در . تاج الدین حضرت ، بو مملکت عالملری آره‌سنده اك مشهورلرندن وانسابی ده غایت منتشر وکوب اولدیغندن بونلر حقنده بر قدر تفصیل اوزره یازمق مناسب کورلدی .

تاج الدین حضرتلك برنچی بالاسی اولان مفتوحه (١٢١٥-١٨٠٠) ده (١۴) نچی شعبان شنبه کیچه سنده دنیایه کلوب (١٢٦۴-١٨۴٩) ده (١٥) نچی شهر رمضان یکشنبه کون وفات اولدی . زوجی ایسه آتاسینك شاگردلرندن (اوفا) باقیننده (برسوان) قریه سندن ابراهیم بن محمد البرسوانی ایدی . قزاندن (١٣٥) چاقرم شمالده (نوناگر) قریه سنده امام اوله رق وفات ایتدی .

بونلرك بالالری : زکیه ، صابره ، عریفه ، ضیائیه ، اسعد الدین ، فاطمه ، در . زکیه ، قزاندن (١٠٠) چاقروم مسافه‌ده (آرباش) آولنده امام هبة الله نکاحنده ایدی . مذکور امام ایسه (١٣١٣-١٨٩٦) ده وفات اولدی . صابره ، قزاندن یتمش چاقروم مسافه‌ده اولان (کولناس) قریه سنده نور محمد اسملو بر امام نکاحنده ایدی . مذکور نور محمد تقریبا (١٣٠٥) سنه‌لرده وفاتدر . عریفه ، قزاندن (١٠٠) چاقروم مسافه‌ده اولان (کنه) قریه‌سی امامی شرف الدین نکاحنده اولدیغی حالده ، یکرمی بیش یاشنده ایکن وقتنده (٢٧٦) تاریخنده ذوالقعده‌ده وفات اولمشدر . ضیائیه ، (کشکات باش) امامی عبد الستار نکاحنده ایدی . اسعد الدین ، عبد الستار وفات اولدیغنده (کشکات باش) قریه سینه امام اولدی . تونتارده مشهور شیخ محمد علی بن سیف الله شاگردلری جمله سندن ایدی . بخارا شهرنده سیاحت

ایدوب کلدکنده (اتل) اوستونك پاراخوذده، ظنمه کوره (١٣١٨) تاریخنك وفات اولوب، قزان مقبره سنده مدفون اولمشدر. فاطمه، قزان توابعنده (نص) آولنده عبدالله بن مظفر الاوتاری اسمنده بر امام نکاحنك ایدی.

تاج الدین حضرتلك ایکنچی بالاسی اولان موصوفه، (١٢١٦-١٨٠١)ده (١٥) نچی شهر رمضانك دنیایه کلوب، (١٢٨٠-١٨٦٣) تاریخی حدودنك (ای) بوینده (قابل) آولنده ایکنچی زوجی اولان محمد شریف بن مصطفی نکاحنك وفات اولدی. الك وقتنده، قزاندن (١٠٠) چاقروم مسافه ده (حسن شیخ) امامی عبدالنصیر بن عبدالرحیم بن مسلم بن المحمد الشنکاری یه نکاحلنمشیدی. بو اولکی زوجندن اولان بالالری: محمد شاکر، محمد فاتح، فریك، در. محمد شاکر، قاپال طرفنده قزاق آره سنده یوردکنك (١٢٧٧-١٨٦٠) تاریخنك وفات اولمشدر. اولاد وانسابی اورادہ قالمشدر. محمد فاتح، (ترجمه سی ذکر ایدلنور).

فریده، آناسیله برابر آناسینك ایکنچی زوجی اولان محمد شریف بن مصطفی خانه سنك تربیه لندی وبلاغته ایرشدکنك شول طرفك (قیغی) قریه سنك امام احمد شاه بن عبدالغفور بن جعفر اوزرینه نکاحلندی.

تاج الدین حضرتلك اوچونچی بالاسی دلشاد، (١٢٢١-١٨٠٦)ده شهر ربیع الاولك دنیایه کلوب، (١٣٠٨-١٨٩١) ده ذوالحجه ده طرویسکی شهرنك وفات اولدی. قزاندن (٨٠) چاقروم مسافه ده اولان (صاب باش) قریه سی امامی مصطفی بن عبدالکریم اوزره تزویج ایدلمشیدی. زوجی وفات اولدیغی صوکنده اولادی ایله طرویسکی شهرینه هجرت ایتدی.

تاج الدین حضرتلك دورتنچی بالاسی موهوبه، (١٢٢٣-١٨٠٨)ده شهر ربیع الاولك دنیایه کلوب، (١٣٠٦-١٨٨٩) تاریخنك جمادی الاولی ده وفات اولدی. زوجی فضل الله بن محمد امین البرسوانی ایدی. مزبور ایسه تاج الدین حضرتلك شاگردلرندن اوله رق عربستانده سیاحت ایلمش وحج ایله مشرف اولمشیدی. ابتداء، مؤمن بای اجتهادی ایله (اوری) قریه سنده فتح الله آخوند بن الحسین یانینه ایبدش امام اولمشیدی، صوکره ابن عمی اولان ابراهیم بن محمد البرسوانی وفات اولدیغنده ؤاتقه ولایتنك مالمژ [١] مضافاتنك

(١) مستفاد الاخبارده یا کلش اوله رق ممادش مضافاتی و (منکر) قریه سی دیه یازلمشدر. (قسم ٢ بیت ١٩٤ - ١٩٥).

رمالمزدن اون چاقروم مسافه‌ده اولان (نوناگر) قریه‌سی امامتنه کوچدی. داوشی گوزل قرأتی مرغوب اولوب، روزه اولمق وافطار ایتمکده حساب ایله عمل ایدر ایدی، دیبورلر. (١٢٨٤-١٨٦٧) ده (١١) نچی ذوالحجه‌ده وفات اولمشدر.

تاج الدین حضرتنك بشنچی بالاسی ضیاء الدین، کله‌چکده کندینك مناسبه اولان یرنده یازلنور.

تاج الدین حضرتنك وقت تحصیلده یازمش اولان کتابلرینك اسملری وتاریخلری: ١) صرف بدان وشرح عبد الله. (١١٩٥-١٧٨٠) ده (١٧) نچی ذوالقعده‌ده. بلغار ولایتی (قارچه‌یلغه) قریه‌سنده ملا مختار بن محمد شریف مدرسه‌سنده. ٢) شرح نموذج. (١١٩٩) ده (٨) نچی شعبانده. ٣) شرح شرح الایساغوجی نعمان: (١١٩٩-١٧٨٤) ده (٢) نچی ذوالحجه‌ده. (اوتار) قریه‌سنده ابراهیم افندی بن خوجاش الشرلمه‌وی مدرسه‌سنده. ٤) مشکات الانوار. (١٢٠٠-١٧٨٥) ده (٨) نچی محرمده. (چاللی باش) قریه‌سنده عبد المجید بن ابی بکر مدرسه‌سنده. ٥) شرح الایساغوجی. (١٢٠٢-١٧٨٧) ده (١٨) نچی شوالده. قزان ولایتی (تنکی) قریه‌سنده عبد الخالق بن اعظم مدرسه‌سنده. ٦) شرح الشمسیة. (١٢٠٣-١٧٨٨) ده (تنکی) قریه‌سنده عبد الخالق بن اعظم مدرسه‌سنده. ٧) رمضان شرح شرح العقاید النسفیة. (اوتار) قریه‌سنده ابراهیم افندی ابن خوجاش الشرلمه‌وی مدرسه‌سنده. ٨) شرح تکملة الهدایة. (اوتار) ده ابراهیم افندی الشرلمه‌وی مدرسه‌سنده. ٩) شرح العقائد العضدیة لملا جلال. (١٢٠٣) ده (٤) نچی محرمده (اوتار) قریه‌سنده ابراهیم افندی مدرسه‌سنده. ١٠) مطول (١٢٠٤) ده. ١١) مبرز المعانی شرح الشاطبی. (١٢٠٧) ده (٨) نچی شعبانده الحاج المقرئی ایشمحمد بن زاهد مدرسه‌سنده. ١٢) شمسیة حاشیه‌سی عصام الدین. ١٣) میرسید. (١٢١٣-١٧٩٨) ده. ١٤) عقائد نسفیه حاشیه‌سی خیالی. ١٥) خیالی شرحی ملا قاسم. ١٦) جلال حاشیه‌سی مولانا شرینی. ١٧) ملا جلال حاشیه‌سی. ١٨) شرح رسالة اثبات الواجب. ١٩) بونك حاشیه‌سی ملا حنفی. ٢٠) حاشیة مطول. ٢١) شرح ملا جامی علی الکافیة. ٢٢) حاشیة عصام علی الجامی.

۲۳) عصمت الله. ۲٤) توضیح. ۲۵) تلویح علی التوضیح. ۲٦) شمس الدین القهستانی علی الفقه الکیدانی. ۲۷) الحصن الحصین. ۲۸) شرح الرسالة فی الأدب لاحمد المشتهر بطاش کپری زاده. (۱۲۱۳) ده. ۲۹) بونك حاشیه‌سی لموسی بن احمد البرکاتی. ۳۰) رسالة عضدیة فی الاداب. ۳۱) بونك حاشیه‌سی لمیرابی الفتح. ۳۲) میرزا زاهد علی شرح المواقف. ۳۳) شرح قدیم علی التجرید للمحقق الطوسی. ۳٤) هدایه. ۳۵) خطب الاربعین. ۳٦) قصیدهٔ برده. ۳۷) شجرة النبی محمد صلی الله علیه وسلم. ۳۸) عین العلم. (۱۸۳۰) ده. ۳۹) شوا کل الحور شرح هیا کل النور. (۱۸۳۵) ده. ٤۰) فتوحات الشام لابی عبد الله محمد بن عمر الواقدی (۱۸٤۰) ده میزان برجنده کندیسی (۷۲) یاشنده ایکن وفتنده یازدیغی آخرنده بیان ایدلمشدر. بوندن صوك کتاب یازمادیغی مز ویدر. هدایه نسخه سینك اوّل طرفینه بویله یازمشدر: «بو هدایه کتابینی بن فقیر تاج الدین یازوب، ثلثانی کفایه ایله تو زمك بعدنده ملا ضیاءالدینکه تملیك ایتدم (۱۸۳۳) نچی ییل (۲۰) نچی ایولده. تذکیره ایچون فقیر تاج الدین ملا عبدالرشید اوغلی. (۱۸۳۹) نچی ییل (۱۰) نچی سنتبرده توزمکنی تمام ایتدم، فقیر تاج الدین. بو کتابلر بر یره جمع اولندیغنده بیوك بر بچان کیباتی مقدارنده اولنه چغی شبهه سزدر. بو کوننده بونلری یازمق دگل اسملرنی اوقومقده ده یالقاولق ایتمیان آز اولور.

«ایسکی مجنونلرده‌گی غیرت همیت قالمامش
شمدی هرکس عاقل اولمشلر اوجنت قالمامش»

بیتلری [۱] اوقولنسه سزادر.

تاج الدین حضرتلك مکتوبلری: (برنجی مکتوبی)

دعالرنك صفاسی بوالحسن‌که
کلیم الله سمی ذوالکرم که
ایدلدی اتحاف اول باصفاغه
شمول اوزره توابع بـاوفاوغه

[۱] ضیا پاشانك مؤثر بر قصیده سنده ندر.

سعادت نوری آنك چهره سنده
مهابت شعله سی وار جبهه سنده
كمالت ایله مشهور ایل ایچنده
شهامت ایله معروف خلق ایچنده
خدایم قیله آنی شاد چندان
عدو حاسدلرنی زار وگریان
تأسفدن قیله حقه آنی محروس
بد اندیشلرنی هب ایده مأیوس
بلیات وفتندن ایده محفوظ
نعیمنده نعمتن ایده محفوظ
ایله توفیق، هدایت آنکا یولداش
مراماتن كنارنده ایدوب فاش
قیله رونق آنك كسب، كارنده
همیشه دولت اوزره روزكارنده
بقا، وعمرنی یارب مزید ایت
سماتك آفاتندن ایله تبعید
بودر افكنده‌دن دعوات هردم
زیاده ویره عزت رب ارحم
سوأله بعد كرمك ایاسه جوش
بحمدالله جمیع احوالمز خوش
سلامت، صحت اوزره كم طوروبمز
هوا، هوس ایله عمر اوزدروبمز
مبارك خطلركز طوپی [۱] ایلان
سلامك اوقودیلر جان ودلدن
قیلورلر عرض اخلاص خواجه‌سندن
سلامت، صحت اوزره طوردیغندن

[۱] طوپی بورك، معروفدر. (ایلان) متروك الاستعمال بر رسم اولوب، بو كونده (ایله) صورتنده یازلمقده‌در. بو منظوم مكتوب، موسی بای بن یعقوب بن اسماعیل الصاصناوی یه یازلمشدر.

دیمشلر خط ایرر نصی الملاقات
کوکلر شاد اولور بولسه ملاقات
مجر بدر خلیلك خوب لقاسی
علیلك کوکلینه اولور شفاسی
میسر بولغانی بو کوننده بزگه
قلم طوتمق دعاء یازمغی سزگه
قبول قیلمانی خدایم ایتو دعانی
عفو قیلغانی یازانی اوقویانی
دعا گویك ایرر ملا تاج الدین
آسان ایده حسابن حق یوم الدین
یازلدی فیروزالك اولنده
یکرمی ایکی سکز یوز بیك ایچنده

ایکنچی مکتوبی: باسمه الاعلی وبذکره الاولی جان مودت پدر ضعیف وگان محبت مادر نحیف فرزند عزیز ملا ضیاء الدین نام در دائرهٔ صحت وسلامت باطاعت عام وانقیاد تام بخدای بی همتا در همه اوقات مشتغل باشند ودر درست کردن حروف بر عایهٔ مخارج آنها واداء صفات آنها بر وفق تجوید حاجی الحرمین بغدادای نیك بکوشند ودوست داشتن راحت تن بخواب وخوراك ازخود دوردارند چه حب راحت منشأ حرمان نفس است ازهر کمال مطلوب وکم شمردن چیزی که حاصل در نفس خود شده است وحریص شدن در تحصیل کمالی که مشاهده شده است درهمکنان کارمردانست، وبزرك داشتن هنرهای خود وتقاعد کردن در تحصیل کمال نديمان کار جاهلانست ودرهمه کارهای خود از تغافل وتساهل وتکاسل احتراز بلیغ کردن باید چه بی حزمی درکارها سبب پشیمانی است وکاغذی که ابجناب شما فرستادیم بعد ازیاد داشتن کفتینهایش را وبعد از فهم کردن معنایش را حلقه گوش کردن باید تادرمیان حریفان خود سبب افتخارتو باشد والسلام علی من اتبع الهدی. حاجی حضرتلرینه دعاءلر دیه سز. دعاگوی کمینه تاج الدین ولد ملا عبد الرشید (۱۸۲۵) سنه (۱۸) نچی آوغوست. (اوشبو مکتوب، حاجی بغدادی حضورنده قرآن مشق ایتمکده اولان اوغلی ضیاء الدین اوزرینه یبارلمش اوله در).

اوچونچی مکتوبی : باسمه الاعلی وبذکره الاولی عزیز مکرم ملا
[سی]فی الله عالی حضرتلرینه تحیات بلاغایه وتسلیمات بلانهایه اتحاف ایدلدی ،
[ق]بولی مامولدر . اول واجب الوجود آنلری دنیا وآخرت کامکار ایدوب
[اعی]الاری ایله جمیع یار ویولداشلرنی متمتع ایلیه . فقیرلر بحمد الله تعالی اهل
[و]اولاد صاغ وسالملر . یبارمش ماله جامه‌کز ، دستارکز وهم کله پوشکز کونیکون
[ی]ذکره اولوب ، غایبانه دعالر اوقولنور ، خصوصا خدمتلرنده ایرته وکیچه
[او]قروب یورامش والدکز ایله والده‌کزه استغفارلر قیلنور ، الله تعالی مستجاب
[ایت]ه . چونکه فقیرلرك معامله ومکالمه خصوصنده پیشوای معتمد آنلر اولدیلر ،
[ر]حمهم الله تعالی رحمة واسعة والسلام . دعاگوی کمینه تاج الدین ولد ملا
[ع]بد الرشید الاشترا کی . (١٨٢٨) ده (١٦) نچی سنتبرده . بومکتوب (صاصنا) دن
[ب]خارایه کتمش اولان سیف الله بن یوسف نام کیمسه یه بخارایه یبارلمشدر . بونك
آتاسی یوسف ملا ، منشورسز ملا اسمنده اوله رق نفوذلی بر ذات اولمش ،
[و]تاج الدین الاشترا کی (صاصنا) یه کلدکنده آنك اعواننده اولوب ، خدمتلرنی
[ای]در ایمش . (صاصنا) نك مشهور آدملرندن اولان موسی بای بن یعقوب
[ب]ن اسماعیلك جدی اولان اسماعیل یوسف ملا ایله بر طوغمه در . بونلرك
[ق]بیله‌لری (قاراجیون) دیه شهرت بولمشدر . سیف الله ایسه ، چیستاینده مدرس
[ش]یخ محمد ذاکر حضرتك آتاسی اولان عبد الوهاب بن عبد الکریمك خالی
[ای]دی .

دورتنچی مکتوبی : (کندی قلمندن) باسمه الاعلی وبذکره الاولی .
عزیز مکرم ملا نور محمدنك عالی حضرتلرینه کوب دعالر توابعلرنی شمول
ایله الله تعالی عون وعنایتی ایله دنیا وآخرت کامکار ایدوب ، عزیز عمرنی
دولت فروان ایچره مضاعف ایدوب ، ملاقتلری میسر ایلیه . وبعد فقیرلر
اهل واولاد صحت وسلامت اوزره بحمد الله تعالی . رمضان شریفك اونبشنچی
کوننك ژاتقه قلعه‌سینه چغوب ، ژاتقه‌که باروب عیددن برکون مقدم قایتدق .
[ب]وفاونوی صوبرانیه‌دن برزنك ایکی آول یعنی (صاصنا) دن آلغان پریکوارنی
وهم (ایشتراك) دن آلغان کاغدنی صوراغانلر ایکن ، آنده قالدش ایدی .
[ب]ونی یبارمکانلر . آندن باشقه منشور ویرمایلر ایکن . یبارکانلرنی صوراسه‌کز ،
بیلور ایدکز . یعنی بوندن صوك اوزغان کونلرده یازغان وقتده کوب کوب

خفالقلر روی قیلوب، پراکنده سوزلر یازلغاندر. پریشان الخاطر اولمیه‌سز. اوز گوده‌مزی گوتر رکه درمان اولدیغنده کشی اوستنه آصلماساق ایدی. الله تعالی هر قایومزك مؤنتنی اوزینه صالسه ایدی. همیشه دعا گویکز کمینه تاج الدین ولد ملا عبدالرشید الاشنرا کی. (۱۸۲۹)ده (۲۲)نچی آپریلدا.

بشنچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه الاعلی وبذکره الاولی. عزیز مکرم ملا نور محمدنك عالی حضرتلرینه دعالر توابعلرنی شمول ایله الله تعالی فضل وکرمی ایله مقاصد دینیه ومرامات دنیویه‌لری حاصل ایدوب، توفیق وهدایتی بولداش قیلوب، عزیز عمرنی مضاعف ایلیه. فقیرلر خیر دعالرکزده صاغ وسالملر، بحمد الله تعالی. مفتی حضرتلرینه وهم شکور قاضی ایله امین قاضی‌یه خط یازدم، سزکه بیك مشقت بولمازسه پوچته ایله یبارسه‌کز ایدی. بو سوزی یازدم ملا ضیاءالدین ایمانه‌سی قای یرده تولانر دیب. بزکه منشور ویرمك، سزك جوابکزه موقوف ایمش دیلر. شرع شریفنی هم قانونی بحمد الله همه‌دن آرتق بیله‌سز، فقیرلره اعانت قصدی ایله جواب کافی ویرلورمی؟، یا که فقیرلره خدمتکزه واررغه اشاره قیلور سزمی؟. زیمسکی کشیسنه بر تنکه ویرمش ایدك، دخی بر کروانکه چای ویردك، ملا بولمه، دیب پادپیسکه آلوب کتدی، خاطرلرمز مجروح اولدی. دورتیوز صوم آقچه بتوروب، هنوز اشك رونقی یوق. یوق قش باردیغمزده ملا نور محمدکه سرمی سویلب قاریم. دیه باردم، لکن هیچ بر سوز آیتورکه قیا آلمادم. اوزمز باریق دیسه‌ك قدرت یوق، بارچه اشمز یولدا یاتوب قالدی. مهربانلق کلزب ملا ضیاءالدین نی قارداش بلکه اوغل کوروب، باردم ایتمازایسه‌کز احتیاج عرض ایدوب، منفعت امید ایدر جای قالمادی. بعض کشیلر آیته‌لر: ملا اوزغوبرنا کشیسی اولسون، دیه فرمان وار ایمش، دیب. بو تقدیرده ایمانه‌مزی کوچرر ایچون یورمك لازم اوله‌در. هر نچوك اولسه‌ده، سزدن باشقه کیمه آغلامق ممکن!. بات کشیلرك هر قایوسینه اسپای معامله لازم، آول خلقینك اعتبارلری یوقدر. حاضر رمضان شریف وقتی، رمضان بندکنده ئلله یول بتارمی؟. قار کیتوب قارا یر بولغاچ هر قایه وارلسه ممکن بولور کبی. ملا نور محمد قارداشلق ایتوب ملا ضیاءالدین نی یوز صوم آقچه‌یه قرضدار ایدوب، اعانت ایتکایسز.

له تعالى عمر ويرسه البته تولارلر، سهل كوروب يازمايمز. بوز تين
ورار كشيمز يوقلغندن كل احتياجمزى سزكه عرض ايتدك، وهم عيب
بلمايه‌سز، غريق اولان هر جايه تعلقلنور. بحمد الله، سزكه آلاچق وار
شى كبى احتياجمزى عرض ايلامز. والسلام (١٨٢٩) ده (٤) نچى مارت.

آلتنچى مكتوبى: باسم من لا يجرى فى ملكه الا مايشاء عزيز مكرم
فرزندمز ملا ضياء الدين كه دعالر بعدنده . . . . اوله‌دركه ملا عبد الرحيم
حضرت ايله صحت وسلامت ملاقات بعدنده اول بنالرنى يتيملركه مسامحه
قيلدقلرنده ملا حكيم ايله مكالمه قيلوردای خط وكالت يازوب ويرسونلر،
كندیلرينك مبارك اللرى ايله، خطلرى اولماديغنده زمانه فرزندلرى
وجه‌بى وجهلرنى كوب اوقورلر قزانغه واررده آينده ورونك بيك صوراش،
قايتقانده هم يولداش صوراشوب يوركل يولنى هم هر وقت بيك بيك
صوراشوب يوركل والسلام. عبد الوهاب آغاى چاى قوشقان ايكن تذكره
اوزره بوله‌سز. دعاكوى كمينه تاج الدين الاشتراكى (١٨٣١) ده (٦) نچى
مارت. بوخطده اولان عبد الرحيم حضرتدن مرادى مفتوحه نام قزينك ايرى
عبد النصيرنك آتاسى، حكيم ملا، عبد النصير بن عبد الرحيم وفاتى صوكنك
(حسن شيخ) امامى اولان عبد الحكيم، عبد الوهاب آغايدن ده، چيستايلى
امام ومدرس محمد ذاكر حضرتك آتاسى اولنه چغى مظنوندر.

يدنچى مكتوبى: باسمه وبعونه سعادتلو فرزندلرمز ملا ضياء الدين ايله
ملا عبيد الله غه كوب سلاملر بعدنك معلوم اوله‌دركه بز فقير (اوتار) غه ملا
ظفرغه واروب آنلردن صوراشوب، هر قايده اولسه ده طلب قيلدنده‌مز
هرنچوك اولسه‌ده شول سيكره‌تارگه آيتوب مرادلر حصولنك اجتهاد قيلوكز.
اوكازلركز قولكزه توشسه سيمون ايوانيچ غه ويروب پروشينيه يازارغه التماس
ايلاسز. ملا موسى بيك يخشى وعده‌لر ويروب، قالدى. اول طرفدن
قاينقاچ سزك جانبكزكه واررمز. نيكو خواهكز كمينه ايشتراكى.

سكزنچى مكتوبى: (كندى قلمندن) باسمه الاعلى وبذكره الاولى.
عزيز مكرم ملا نور محمدنك عالى حضرتلرينه دعالر توابع كراملرنى شمول
ايله الله تعالى فضل وكرمى ايله مرامات دنيويه‌لرنى ميسر ايدوب، مقاصد

اخرویه‌لرنی حاصل قیلوب، کسب وکارینه کونبکون زیاده رونق ویروب، توفیق وهدایتنی یارویولداش ایدوب، دولت فروان ایچره اوزون عمر ایله مشرف ایلیه ایدی. یامعین!.. فقیرلر بحمد الله تعالی صاغ وسالملر، محیه آبصطاینك اوچ کتابینك بدلی صوراغان یون صوم آقچه‌سنی ملا موسی ایله یباردم کچکمك سببندن معاف دوتسونلرله والسلام. آقچه‌سی آلتون بولدی، سزکه بیلك جفا اولمازسه آق صوم قیلوب ویرسه‌کز قدیمده‌گی شفقتلرکزدن اولور ایدی. هوا خوش بولغاج یر یوزی چیچك ایله طولغاج اشغال ومشقتلر صولغاچ کیلون بیکه ایله دفع ملال ایچون بعض امرلرنی بهانه قیلوب مهمان اوله سز. همه وقتلرکزده بیل باغلاب اینالك ییك سزغانوب اشارتلرکزه منتظرلرمز والسلام. دعاگوی کمینه تاج الدین ولد ملا عبد الرشید. (۱۸۳۲) ده (۹) نچی مای.

طقوزنچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه العظیم ومنه العمیم عزیز مکرم مخدوم ملا نور محمدنك عالی حضرتلرینه دعالر توابع کراملرنی شمول ایله اول واجب الوجود عون وعنایتی ایله دنیا وآخرت کامکار ایدوب، مکروهات دینیه دن ومهروبات دنیویه دن مصون ومحفوظ دوتوب، مرامات اخرویه‌لرنی ومقاصد دنیویه‌لرنی کنارلرینه صالوب، کسب وکارینه کونبکون زیاده رونق ویروب، توفیق وهدایتنی یار ویولداش قیلوب، عزیز عمرلرنی دولت فروان ایچره مضاعف ایلیه ایدی. فقیرلر بحمد الله صاغ وسالملر، آنحضرت صلی الله علیه وسلم دنیادن کوچمك بعدنده حضرت حضر علیه السلام، تعزیه سنده آیتوبدر: «وانما توفون اجورکم یوم القیمة» پیغمبر صلی الله علیه وسلمك اولمکی سببلی کلمش قایغولرکزك ثوابلرنی قیامت کوننده آلورسز. «ان فی الله تعالی غزی» شك وشبهه‌سز (شبهه‌سز اولسه‌کرك) الله تعالی قاشنده وعده قیلنمش کوب کوب ثوابلر اولور صبر قیلمق سببلی. «من کل مصیبة» هربرخلاف مراد اولان حادثه‌لرسببلی، کرك اول حادثه‌لر بدنه عارض اولسون، کرك ماله واقع اولسون. «وخلفا من کل هالك» ودخی الله تعالی قاشنده وعده ایدلمش ایزگو بدللر وقائم مقاملر اولور، هر بر هلاك اولان شیلر ایچون. «ودرکا من کل فائت» ودخی الله تعالی قاشنده اولور، صاحبی رضا اولورمقدارنچه ضمانلر هربرفوت اولان

تار.

بلار ایچون. «فبالله فتقوا» بس الله تعالی نك وعده سینه اعتقاد ایله
عناد ایدکز. «وایاه فارجوا» اوّلده انعام واحسان ایدوچی الله تعالی دن
مناج الیه اولان نرسه‌لری امید ایدکز. یعنی توبانچیلك ایله صورکز. ایمدی
له تعالی اوزینك حکمت بالغه سیله وسلطان قاهره سی ایله بنده‌لرنی گاه
یاد، گاه حزین؛ وگاه صحیح، گاه سقیم، تربیه ایدر. اهل سموات قتنده
بخشی صابر وشاکر اولان کیمسه‌لر، غیرلردن ممتاز اولسون ایچون. بس
بنده چیلك شرطی، اول الله تعالانك حکمینه راضی اولوب، کوکللرنی
رش دوتوب. حالنی وهیئتنی اوزگرتماینچه همیشه طاعت وعبادتنه یوز
نوبوب، فوت اولان اشیالرك اجرینه کوز دوتوب، حلم صفتی ایله همیشه
منصی اولمقدر. سزلر بونی بیلمازلر ایمدی بیلسونلر، دیه یازدیغمز یوق.
ولکن حق سوزلر، هر قایوزه نصب العین اولسون ایدی دیه یازدق.
نرصنکز اولدیغنده حالکزی بیان ایدن خطکز اولسه، وجودکزدن نشان،
بلکه کوکللرکزك خوشلغندن عیان اولوب، مسرور اولمقنی طالب. کمینه
تاج الدین ولد ملا عبد الرشید الایشتراکی. (١٨٣٣) ده (٢٥) آوغوست.

اونونچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه الاعلی وبذکره الاولی،
عزیز مکرم ملا نور محمدنك عالی حضرتلرینه دعالر توابع کراملرنی عموما
عفیفه وکریمه کیلون بیکه‌گه خصوصا الله تعالی فضل وکرمی ایله مرامات
دنیویه لرنی میسر ایدوب، مقاصد اخرویه لرنی حاصل قیلوب، توفیق
وهدایتلرنی زیاده واوزن عمرله مشرف ایلیه. فقیرلر بحمد الله تعالی صاغ
وسالملر، بزم جانمزی مبارك قدمکز ایله مشرف قیلدقکزده ملاقات مقدر
اولمایوبدر، من بعد میسر ایلیه. والسلام. دعاگوی کمینه تاج الدین ولد
ملا عبد الرشید. (١٨٣٤) ده (١٤) نچی سنتبرده.

اون برنچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه الاعلی وبذکره الاولی.
عزیز مکرم ملا نور محمدنك عالی حضرتلرینه توابعلرنی عموما، عزیزه،
عفیفه، کیلون بیکه نی خصوصا اول واجب الوجود فضل وکرمی ایله اول
ذات شریفلرنی مکر وهات دینیه ودنیویه دن مصون ومحفوظ ایدوب، مرامات
الدارین نی کنارلرینه صالوب، رتبهٔ فائقه لرنی کونبکون زیاده قیلوب،

کسب وکارینه بلا جد وتعب رونق حسنة ویروب، توفیق وهدایتلرنی یار ویولداش ایدوب، دولت فروان ایچره شاد وخندان ایدوب، طول بقا ایله مشرف ایلیه. فقیرلر اهل وعیال بحمد الله تعالی صاغ وسالملر اشیالرکزی بتمامه بیاردك. حامل الورق اسکندر نم کورشیمز ایله، پنجشنبه کون رمضان اولمقی ایله خبرلر اولسه اعلام ایلاسز. وهم اوزکزك دنیا واخرت حیثیتچه احوالکزه خبردار ایلسه‌کز شادلقلر وخفاچیلقلر مشترك اولوب، شادلقی کوب بولوب، خفاچیلقی سهل اولور ایدی.

ملا ضیاء الدین بحمد الله تعالی سلامتلنوب بعض اعانتلرکزه مکافات ایچون خدمتلرکزه بیل باغلاب، عید فطر بعدنده حق جل وعلاهمه‌مزی صحت وسلامتچیلك ایله ممنون قیلدقده دعوتلری مقبول اولوب، ملاقات میسر قیلنوب، قرب ابدانك آشناچیلق تازارمقنده تاثیر بلیغ معقول ومقرردر. والسلام. دعا کوی کمینه تاج الدین ولد ملا عبد الرشید.
(۱۸۳۴) ده (۲۶) نچی دکابر.

اون ایکنچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه الاعلی وبذکره الاولی. عزیز مکرم مخدوم الکل ملا نور محمد طرخان حضرتلرینك عالی جنابلرینه توابعلرنی شمولا، عفیفه وعزیزه کیلون بیکه‌نی خصوصا الله تعالی فضل وکرمی ایله دنیا وآخرت مرادلرکزی حاصل ایدوب، رتبهٔ فائقه‌لرکزی کونبکون زیاده قیلوب، شادلق ایله ملاقاتکزی میسر ایلیه. فقیرلر بحمد الله تعالی صاغ وسالملر. ملا ضیاء الدین اهلنی اوکه آلوب، سزنی دعوت قیلوب، فرح برفرح اولسون، دیه قصد قیلغان ایدك، علیم ملا طلسمنی بوزوب، آلورغه بیارکان آت آربالرنی بوش قایتاردی. ظاهر الحال اصلا ویرماز قصدی ایله. ایندی کیلون بیکه ایله برابر کلوب، مهمان اولدیغکزده کیفیة الحال بیان قیلنور. وعده‌لی کون تعیین ایدلماز ایسه‌ده، همیشه کلمککزی منتظرمز. والسلام. دعا کوی کمینه تاج الدین الایشترا کی.
(۱۸۳۶) ده (۲۸) نچی ایون.

اون اوچونچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه الاعلی وبذکره الاولی. عزیز مکرم ملا نور محمد طرخان عالی حضرتلرینه دعالر، توابع کرامارنی

عموما، عفیفه وکریمه، مشفقه کیلون بیکه نی خصوصا الله تعالی فضل وکرمی ایله دنیا وآخرت مقصودلرنی ویروب، مکروهات دنیویه واخرویه‌دن مصون محفوظ دوتوب، عزیز عمرلرنی مضاعف ایلیه. فقیرلر بحمد الله تعالی صاغ وسالملر. (نورما) ذك عابد آغاینك قزنی ملا ضیاءالدین‌که عقد ایدوب، ملا ضیاءالدین باروب، کیلوب، یوریدر. (نورما) دن ایکی خاتون کاوب کونگمه چکچك آشاب کیتدیلر. اویله اولسه‌ده سز یوقلقدن راست طوی اولغانی یوق. چکچك‌گه اوزمز قول صوزغانمز یوق. الله تعالی نصیب قیلوب، چاما یولی توشکنده سزنی‌کنوروب، کیلون بیکه نی اوگه آلور ایچون طوی ایدرکه طوره‌مز. دعاگوی فقیر تاج‌الدین ولد ملا عبدالرشید الایشترا کی. (۱۸۳۶) ده (۲۰۹) نچی اوکتابر.

اون دورتنچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه العظیم ومنه العمیم. عطوفتلو عزیز محتسب الاسلام طرخان حضرتلرینه دعالر توابع کراملرنی عموما عفیفه، عزیزه، کیلون بیکه‌نی خصوصا الله تعالی بو ذات شریفلری مکروهات دینیه ودنیویه‌دن محروس دوتوب، دنیا وآخرت کامکار ایدوب، طول بقا ایله مشرف ایلیه. وبعد فقیرلر بحمد الله تعالی صاغ وسالملر. سزلرك خط منیفکز کلوب سرور ویروب بالکلیة مهجور ومتروك دکل ایدکمزی آکلاب قروغ سلامنی صله صانوب، وجودمزدن نشان وصحتمزدن بیان ایچون تصدیع ایدلدی. دعاگوی کمینه تاج‌الدین ولد ملا عبدالرشید. (۱۸۳۷) ده (۲۲) نچی دکابر.

اونبشنچی مکتوبی: (کندی قلمندن) باسمه الا علی وبذکره الاولی. عزیز مکرم ملا نور محمدنك عالی حضرتلرینه دعالر توابع کراملرنی عموما، عفیفه ومشفقه کیلون بیکه‌نی خصوصا الله تعالی عون وعنایتی ایله دنیا وآخرت مقصودلرنی ویروب، اوزون عمر ایله مکرم ومشرف ایلیه. فقیرلر بحمد الله تعالی صاغ وسالملر. یول خطمزنی آلوب (المت ملا) آولنك حبیب الرحمن ملاغه تابشررمزدیکانلر ایدی. اول ملاغه بیك عذر ایدوب «سزه کنورسه‌لر ملا نور محمدکه تابشره سز» دیمشیدم. آنلر «بیسته نك میگلی‌بای اسملی کشینك اوغلی بزم آولمزده یاتادر، آنك ایله اولسه‌ده یاکه غیری کیمسه

ایله اولسه‌ده ملا نور محمد حضرتکه تابشررمز» دیه آیتمشلر ایدی . ایمدی نیچوك اولدیغنی بیلمایمز . اکرده سزه کلکان اولسه بو واروچی ابراهیم محمد الرحیم اوغلی ایله یباره‌سز . موده‌ده، خطنی اوقوغاچ اوزلرنی چاقره‌غانسز، دیب بیك اوفکه‌لیب یازدردی : ملا مخدوم طرخان حضرت! دولتمز بیك فروان . اون کون کیلون بیکه ایله برابر کلوب یاتاسز . شهر کثافتلرندن صاف اولمق ایچون . خط باشینه یازلنه‌چق کیلر[١] اوز آلدینه یازلدی، معذور طوته لر . دعاگوی کمینه تاج الدین ولد ملا عبد الرشید الایشترا کی . (١٨٣٨) ده (٢٠) نچی آپریل .

بو مکتوبده مذکور اولان حبیب الرحمن ملا ، بوگلمه مضافاتنده (زی) یلغه‌سنده وبیوك یول اوستنده پوچته وتلغراف منزلی اولان (المت) قریه‌سینك امامی ایدی [٢] . میکلی بای ترجمه‌سی ، مستفاد الاخبارده مذکوردر (قسم ٢ بیت ١٤٣) .

اون آلتنچی مکتوبی : (تاریخی مذکور دکل منظوم بر مکتوب)

معزز ملا عباس‌غه دعالر
اوقولدی هم ثنالر کوب سلاملر
توابع کراملرن شمولا
سرورسینه اولادن خصوصا
خدایم قیله آنلری همیشه
هدایت توفیق اوزره یخشی عیشه
مقاصدلرنی هب قیله حاصل
مطالبلرینه هم ایده واصل
زیاده قیله حق عمرلرنی
میسر ایده هم مقصودلرنی
تتابع نعمدن قیله محظوظ
بلیات وفتندن ایده محفوظ

[١] کیب . ترکی سوزمزمی؟ یوقسه فارسی اولان (گفتگو) دن آلنمشمی؟ ادیبلرمز تفتیش ئیورسونلر .

[٢] خاتونی صدیقه نامنده ایدی . ترجمه‌سی (مشهور خاتونلر) ده مذکوردر .

یمان فکر اینی قیله مأیوس
شیاطین مکردن هم ایده محروس
منعم ومعزز ایده یارن
مبارك قیله حق جمله کسبه کارن
همیشه صالهٔ اقبال سایه‌سنی
کمال رفعت ایدوب حق پایه‌سنی
قیله آشنالرنی شاد وخندان
عدو حاسدلرنی زار وگریان
فقیرلر اهل اولاد صاغ، سلامت
دعا گویلك وجودینه علامت
یبارویسز بزه کوب پیش کشلر
یولغمقله سوندی کاسه‌دشلر
زیاده ایلیه حق بختکزنی
کچره دولت ایله وقتکزنی
مکافات مال ایله قوتمز یوق
سزه لائق کلوردی تحفه‌مز یوق
دعاء قیلدم سزه همه سوزمی
قیامتده آغارتسون حق یوزکی
فقیرلر هدیه‌سی ایزگو دعادر
قبول ایتسه آنی حق بی بهادر
قبول اولمش عبادت عالم ایچره
دعاسیدر غائبك غائب اوزره
دعا گویك ایرر اسمی تاج‌الدین
عفو ایده گناهن ناصرالدین

اوشبو مکتوبده مذکور اولان عباس اسملو کیمسه‌نك نه کبی ذات ایدکی بیلنمادی. بونلردن باشقه کندی شاگردلرندن اولان برامامه، فاطمه نامنده اولان خاتوننی جبر وجفا ایتدکی ایچون زیاده تقریع ایدرك یازمش اولان بر مکتوبی منظورمز اولدی ایسه‌ده، آچو وقتنده یازلدیغی بر اثر

اولديغندن يازلمادى. بو خط ايچنده: «آخوند آبزينك فرشته كبى قزى، عفيفه وجميله فاطمه‌نى قيى‌ى اعضالرنى واتوب واوزنى مينگراو ايدوب بتوردك، بونك ايچون اون ييلدنبرو بوره‌گم ياندى» مضموننده سوزلرى واردر. مشار اليه حضرتلرى كندى عمرنده بزگنه كون اوله‌رق صوبرانيه‌ده اولان خاتون دعوالرنى كورسه وآنلرك چيكدكلرى ظلملرى بيلسه ايدى يوركلرى نه حاله كلور ايدى عجبا؟...

تاج‌الدين حضرتك بعض تحريرلرى :

١) بسم الله الرحمن الرحيم اما بعد الحمد لواجب الوجود والصلاة على نبيه المصطفى وعلى آله المجتبى. فيقول العبد الفقير الا يشترا كى ان استعمال الذهب والفضة بمعنى طلب العمل المطلوب شرعا اوعرفا بجعلهما وسيلة فى الوصول الى ذلك العمل كاستعمال الاوانى المتخذة منهما فى الاكل والشرب والادهان والتوضى والاكتحال ولا يحل الاستعمال بها للرجال والنساء فى هذه الافعال بل يحرم لا التملك والانتفاع بسائر الوجوه والاخذ باليد كما فى الدراهم والدنانير والمسمار والاوانى المتخذة منها لمجرد التجمل لا للاستعمال كما صرح به صاحب جامع الرموز حيث قال (وفى الاستعمال اشعار بانه لا بأس باتخاذ الاوانى منهما للتجمل) ومن جعل اسطوانة باب داره من فضة او ذهب او مصراع باب بيته من احدهما او اعتاد فى دفع ملال الخاطر وجلب النشاط بتحريك الطست الذهب اوالفضة المملو بالجواهر واليواقيت الغالية فى القيمة والمعجبة فى اللون والصوت لا بأس فيه ايضا اذ التملك بهما والاخذ باليد والحفظ فى البيت غير ممنوع فى الشرع. وما شاع فيما بين الناس من استصحاب الساعات المتخذة من الذهب والفضة بانفسهم والنظر عليه بعد اخذها بايديهم لفائدة ما محققة كانت او موهومة اولاظهار الثروة والدولة على اقرانهم من هذا القبيل [١] يعنى يظن بالظن الغالب انه لا بأس فيه ايضا لعدم الاستعمال وطلب الوصول بها الى عمل مطلوب شرعا او عرفا سوى دفع الملال وجلب النشاط وهما من الاسباب الداعية الحسنة الى الطاعات والعبادات.

---

[١] ولعل الحق فى المسئلة هو ما ذكره شارح (الدرر البهية) فراجع ص ٣١٨.

۲) بنم اتکام طرفندن بابام ینگلدی آبز آنك اوغلی جن یکت آبزه
نبر اورننی رونمغه قلعه قورزغه ویرمش ، اوزینك آغاج یزی ایکن ،
رنك ابچون پادشاه اعظم حضرتلری کوب روس کزستیان ویرگان . جن یکت
وغلی سوکه ، سوکه اوغلی مترای ، مترای اوغلی شفی .

۳) ۱۲۹۴ نچی سنه‌ده (۲۰) نچی ذوالحجه جمعه کون داملا عبدالرحمن
ضرت مدرسه‌سندن چقوب کتدم .

۴) بسم الله الرحمن الرحیم . انه من الفقیر المدعو بتاج الدین ولد
لا عبدالرشید الایشترا کی الی المولوی عبدالکریم افندی سلمه الله تعالی
ی الدارین مع توابعه الکرام . اما بعد فقد اختلف علماء السنة والجماعة
ی کون الفعل حسنا وقبیحا بمعنی استحقاق مدحه تعالی وثوابه ومقابلهما ؛
بعند الاشاعرة قاطبة شرعی ای بجعل الشارع فقط فمما امر به فهو حسن ومانهی
نه فهوقبیح ولوانعکس الامر انعکس الامر . وفی جمهور الاشاعرة فی کونهما
رعیین وثبوة المعذرة بلا بلوغ الدعوة طائفة کثیرة من العلماء الماتریدیة
نهم شمس الائمة السرحسی وفخرالدین قاضیخان البخاریان واختاره ابن
لهمام رحمهم الله تعالی وقالوا لاحکم قبل البعثة وبلوغ الدعوة فلا یحرم کفر
لا یجب ایمان قبلها فیعذر الناشیء فی شاهق الجبل وکذا من مات فی زمان
لفترة الذی لم تبلغه الدعوة . وقال اکثر العلماء الماتریدیة ان الحسن
القبح وان کان عقلیین بمعنی ان العقل لایتوقف فی ادراکهما علی الشرع
کنه لا یحکم بکون الفعل حسنا اوقبیحا اذ الحاکم بهما هو الله تعالی ولذا
شترط فی حرمة الکفر ووجوب الایمان بلوغ الدعوة فیعذر البالغ فی شاهق
لجبل الذی لم تبلغه الدعوة علی هذا المذهب ایضا . وقال بعض العلماء
لماتریدیة ان العقل قدیستقل فی ادراك بعض احکامه تعالی فاوجب الایمان
حرم الکفر وکل ما لایلیق بجنابه تعالی حتی علی الصبی العاقل . وروی عن
بی حنیفة رحمه الله تعالی لا عذر لاحد فی الجهل بخالقه لما یری من الدلائل
قال ذلك البعض ولو لم یبعث الله تعالی رسولا مبینا لهم ما یجب لوجب
بایجاب الله تعالی علیهم معرفة وجوده ووحدته واتصافه بما یلیق من العلم
والقدرة والارادة وکونه محدث العالم بعقولهم التی یدور علیها التکلیف
بالاستدلال والنظر فالبالغ فی شاهق الجبل مکلف بتلك المعرفة وان لم تبلغه

الدعوة على هذا المذهب . واطلاق اسم الايمان على تلك المعرفة وان كان حقيقة قاصرة لكن ما وضع هوله شرعا هو الاقرار باللسان والتصديق بالقلب بما علم مجئ النبى صلى الله عليه وسلم به من عند الله تعالى .

وما وجد فى بعض نسخ الفقه الاكبر المنسوب الى الامام الاعظم من قوله (ووالدا رسول الله صلى الله عليه وسلم ماتا على الكفر) فمما استبعدوا بل استحالوا كونه صادرا عن الامام ومنعوا كون ذلك الكتاب كتاب الامام ولو سلم انه مما صنفه الامام فيجوز كونه سهوا وقع من قلم الناسخ ولو سلم انه ليس سهو فالظاهر ان الامام اراد بالكفر عدم الايمان بالمعنى الذى عرفه به نفسه وهو الاقرار باللسان والتصديق بالجنان بان الله تعالى واحد لا شريك له وبان محمدا رسوله الذى بعثه بالكتاب والشريعة ولا شك ان الإيمان بهذا المعنى لا يمكن قبل البعثة . ومن زعم بانهما ماتا على الايمان اراد بذلك معرفتهما وجود الله تعالى ووحدته وما يليق به تعالى من الصفات الكمالية فالنزاع بين الشافعى رحمه الله القائل بموتهما مؤمنين وبعض الحنفية القائل بموتهما . . لفظى فان الشافعى اراد بالايمان معرفة وجود البارى تعالى بصفاته والبعض المذكور اراد بالكفر عدم الايمان بمعنى الاقرار باللسان والتصديق بالقلب بان الله تعالى واحد لا شريك له وبان محمدا رسول الله بعثه بالكتاب والشريعة . وبارجاع نزاع الفريقين الى نزاع لفظى يتم الحسن الظن بهما فلا حاجة الى انكار ما نسب الى الامام الاعظم . ووالدا رسول الله صلى الله عليه وسلم ناجيان فى الاخرة بمعرفة ذات واجب الوجود بما يليق له تعالى عند الكل . وحديث الاحياء يحمل على ازدياد الدرجة عليهما قال الحافظ ابن الحجر فى بعض كتبه والظن باله صلى الله عليه وسلم يعنى الذين ماتوا قبل البعثة انهم مطيعون عند الامتحان اكراما له صلى الله عليه وسلم — وقال فى الاحكام ونحن نرجو ان يدخل عبد المطلب الجنة فى جملة من يدخلها طائعا . وفى المواهب اللدنية حضر ابوبكر ورؤساء مضر فخطب ابو طالب فقال : (الحمد لله الذى جعلنا من ذرية ابراهيم وزرع اسماعيل وضئضئ معد وعنصر مضر وجعلنا حضنة بيته وسواس حرمه وجعلنا [١] بيتا محجوجا وحرما امينا وجعلنا الحكام على الناس) الخ ان ابن

[١] والنسخة الصحيحة (وجعل لنا) كما فى الانوار المحمدية المطبوعة فى (بيروت) سنة ١٣١٠ ص ٣٨ .

فى محمدا بن عبد الله لا يوزن برجل الا رجح به وان كان فى المال اقل
فان المال ظل زائل وامر حائل ومحمد من عرفتم قرابته وقد خطب خديجة
بنت خويلد وبذل من الصداق ما آجله وعاجله من مالى كذا وهو والله بعد
هذا له نبأ عظيم وخطر جليل فزوجها ابوها خويلد. وفيه ايضا وحكى عن
هشام ابن السائب الكلبى انه قال لما حضر اباطالب الوفات جمع اليه وجوه
قريش فاوصاهم فقال يا معشر قريش انتم صفوة الله من خلق الله وانى
اوصيكم بمحمد خيرا فانه الامين فى قريش والصديق فى العرب وهو
الجامع ما اوصيكم به وقد جاء بامر قبله الجنان و انكره اللسان مخافة الشنآن
وايم الله كانى انظر الى صعاليك العرب واهل الاطراف والمستضعفين من
الناس قد اصابوا دعوته وصدقوا كلمته وعظموا امره فخاض بهم غمرات الموت
فصارت رؤساء قريش وصناديدها اذنابا ودورها خرابا وضعفاؤها اربابا
واذا اعظمهم عليه احوجهم اليه وابعدهم منه احظاهم عنده قد محضته
العرب ودادها وصغت له فؤادها واعطته قيادها يامعشر قريش كونوا له ولاة
ولحربه حماة والله لا يسلك احد سبيله الا رشد ولا يأخذ احد بهديه الا سعد
ولو كان لنفسى مدة ولا جلى تأخير لكففت عنه الهزاهز ولدفعت عنه
الدواهى ثم مات بعد ذلك بثلثة ايام. وقد قال اخوه العباس رضى الله عنه
سمعت تكلمه كلمة الشهادة عند موته. فليتكلم فى آله صلى الله عليه وسلم
متكلم على نفسه. فقير الايشترا كى.

اوشبو مكتوبده اسمى مذكور اولان عبد الكريم افندى نك نه يرلك
وكيم ايدكى بزه معلوم اولمادى. كندينك هم صاحب ترجمه اوزرينه
يازلان بر ايكى عدد اوزون مكتوبلرندن نسخه لر منظورمز اولدى. برينك
آخرنده: «بينوا لنا جوابكم ثم ارسلوه الى قرية (منزال) مكتوبا على ظهر
كاغد جوابكم اسم عباس ملا» ديه يازمشدر. بر سبب ايله اسمنى ياشروب
يوردكى ده كوكله كلور. مكتوبلرى عربچه درست وكوزل يازلمش اولديغندن
فضل صاحبى بر كس اولنه چغى ايله حكم ايدلنور. بر مكتوبنده (سيبيريا)
ملكتندن يازديغى بيان ايدلمشدر. اوشبو مناسبت ايله (تومن) توابعنده
اولان (مانچل) ياخود (مالچن) قريه سى (مانزل) ديه تعبير ايدلمش
اولماسون ديه بر قدر تفتيش ايلمش ايسه كده اولطرفده بونك حقيقتنى

میدانه چقارلق کیمسه یوق ایمش . نعمت الله حاجی ابن قارامشاق وفات اولماسیله برابر تومن طرفنده حیات علیه هم وفات اولمش ایمش .

ملاحظه : مملکتمزده مشهور اولان ودیباجه سی ده : « اصل التوحید وما یصح الاعتقاد علیه : . . . » دیه ابتداء ایدلن رساله نك اسمی (الفقه الاکبر) اولمه سی وصاحبی ده حضرت ابو حنیفة نعمان بن ثابت الکوفی البغدادی ایدکی حقنده ، بو کونه قدر ، شایان اعتبار اولان بر دلیل بزلره ظاهر اولمامشدر. مذکور رساله نك ابو حنیفه اثری اوله رق بزم آره مزده اولان شهرتی بر اصل ویا تحقیقه مبنی اولمای یالکز بیش آلتی عدد کیمسه دن عبارت اولان شرح یازوچیلرك ظنلریدر . حالبوکه بو کتابه شرح یازان ذاتلر اونونچی قرن هجری ایرلرندن اولوب ، ابو حنیفه ایله آنلر آره سنده سکز بوز ییل مقدارنده وقتلر کچمش اولور . اش بویله اولدیغنده مشار الیه حضرتلری تألیفی ایدکی حقنده اعتماده صالح اوله چق دلیل ولا اقل اهل تصوف اسنادی قبیلندن بر سند متصل کوسترلمه سی اقتضاء ایدر . هرنه قدر ابو حنیفه حضرتلرندن الحکم بن عبد الله بن مسلمة القاضی ابو مطیع البلخی [١] نام بر شاگردی املا طریقنچه « الفقه الاکبر » نامنده بر کتاب روایت ایتمش ایسه ده ؛ قلمه آلندیغی اوشنداق نسخه ایدلدکی صوك نه برده قالدیغی یاخود کیملرك سماع ایلدکلری معلوم اولمای ، یالکز بر خبر واحد صورتنده اوله رق قالمشدر . ذاتا ابو حنیفة حضرتلرینك باشقه کتابلری ده اوشبو طریق اوزرنده روایت ایدلنه رك خبر مرتبه لرینك انابتلی اولان مرتبه سینه ایرشمامشدر . هرنه قدر بعض بر بیوك ذاتلر (الفقه الاکبر) دن سوزلر نقل ایتمشلر ایسه ده ، نقل ایدلن سوزلرینك بر مقداری اوشبو بوکونده متداول اولان رساله ده اولنمادیغندن [٢] بو کتابك ابو حنیفه دن مروی اولان اثرك عینی دکل ایدکی میدانه چقار . انصاف ایله بر ذکر

[١] بو ذات بلخ شهرنده قاضی ایکن (١٧٧) ده یاخود (١٩٩) ده وفات اولمشدر ، وفاتنده یاشی (٨٤) ده ایدی . هرنه قدر بیوك بر عالم ایسه ده روایتی پك ده اشانچلی دکل ایدی ، دیدانلر وار . حتی احمد ابن حنبل حضرتلری « ابو مطیع البلخی دن سوز کوچرکه یارامازه » دیور ایمش .

[٢] قال الامام ابوحنیفة في الفقه الاکبر من قال لا اعرف ربي في السماء ام في الارض کفر . شرح الاعتقاد الصحیح ص ١٨٣ .

ایدلسون: ابوحنیفه کبی عقل، علم، ورع [١] کبی اوچ الوغ خصلتی جامع اولان ذات، کندینڭ نه دنیاسی ونه اخراسی ایچون ضرورتی اولمیان، جناب رسالتپناه افندمز فخر الانبیاء حضرتلرینڭ آتا وآناسینڭ ایمانسز اولمقلری حقنده ـ حاشا لله ـ هیچ سوز سویامه‌سی احتمالی اولورمی؟.. بونی ایسه هر کس کندیسنده بر مرتبه فرض ایدوب باقسون! ایمدی عقیده کتابنده بویله سویلمك نه یرده قالدی؟...

بر کتابڭ اصلنی اعتراف ایدلدکی صوڭ آره دن بعض جمله‌لرینڭ مدسوس اولندیغنی، مادامکه قوتلی بر دلیل قائم اولماز، بلکه مجرد بر حسن ظن اوزره دعوا ایلمك، فنا بر یول ایدکی شبهه سزدر. زیرا بویله اولدیغنده هرکیم کندی حسن ظنی سوقیله بعض کتابلرڭ بعض بر عبارتلرنی مدسوس دیه دعوا ایده بیلور. بوایسه آثار اسلامیه‌دن کلیا امان کوترلمه‌سنی لازم ایدچك برشیدر. ومع ذلك بزلر، بومسئله‌نی دعوا صفتیله دگل بلکه عرض شبهه قبیلندن آز بر مناسبتنی رعایه ایدرڭ بویرده یازدق. اگرده حقیقت احواله مطلع اولان وار ایسه علم بابنده بر خدمت کوسترمك نیتیله، علم دکزلرندن بر قطره قدر اولسون بزلره احسان بیوررلر. طوغری سوزه بتون دنیامز فدا اولسون!..

هندستانده (لکناو) شهرنده (١٢٦٠) تاریخنده بر الفقه الاکبر نام ابوحنیفه‌یه منسوب اثر طبع اولندیغی روایت ایدلنور. بوایسه بزده متداول اولان کتابڭ کندیسمی یاخود باشقه سیمی؟ بزه معلوم اولمادی. زیرا بعض سیاحلردن ایشتدکمزه کوره هندستان کتبخانه‌لرنده ابوحنیفه اثری اولمق اوزره اوچ عدد اثر اولنوب، بونلر الفقه الاکبر، الفقه الاصغر، الفقه الاوسط، نامله‌رنده ایمشلر. بوڭا کوره «الاکبر» فقه صفتی اولمای، باشقه‌لرندن تفریق ایچون کتاب صفتی اولور. فقط بوخبری تأیید ایدچك شیلر، اوقومقده اولدیغمز دینی وعلمی هم فلسفی مجله‌لرده کورزمه‌ده کورلمادی. بناء علیه تصدیق وتکذیبنده عجله ایتمامك لازم کلور [٢] ملاحظه‌مز بویرده تمامدر.

[١] کتاب تذکرة الحفاظ للحافظ الامام شمس الدين الذهبی رحمه الله. ج ١ ص ١٥١ـ١٥٢.

[٢] بوصوڭ زمانده مصرده (٤٠) بیت اوزرنده (الفقه الاکبر) اسمنده بر رساله امام شافعی حضرتلرینه منسوب اولرق طبع اولندی ایسه ده، انا بت ایلمك زیاده کوچدر. زیرا حد بحثی بلکه هر سطری مؤلفی امام شافعی دگل بلکه اڭ صوڭ بر ذات هم ده صرف برمقلد ایدکنی بیلدرمکده‌در. الله اعلم به.

٥) قوله لاثباته اعجاز قرآن. وفيه ان ما اثبت باعجاز القرآن كونه كلام الله تعالى لامن كلام المخلوق، والتصديق بان القرآن كلام الله تعالى يتوقف على معرفة الله تعالى بانه واجب الوجود وله حيات وعلم وقدرة وارادة وكلام وتلك المعرفة لا تحصل ولا تتم الابعلم الكلام. نعم لواريد بالشرع مجرد الاحكام العملية لكان له وجه حسن.

بو سوزی ترکیا علماسندن مولوی حضربیك ابن جلال الدین (٨٦٣ ده وفات) ك:

الشرع ليس بفرع للكلام لما
يكفى لا ثباته اعجاز قرآن

دیدکی بیتی اوزره یازمشدر. مذکور بیت ایسه حضر بیکك عقیده خصوصنده اولان «قصيدهٔ نونيه» نام اثرندهدر.

بو یرده درج ایدلن مکتوبلردن باشقه، اوقولمهلری معروف اولان درس کتابلری، شرح وحاشیهلر هامشلرنده بر چوق تحریرلرینه تصادف ایدلنور. هر نه قدر بخارایه واروب عنوان تاشوب کلمامش ایسهده، معاصری اولان فتح الله آخوند ابن الحسین کبی مشاهیردن توبان درجهده دگل ایدکی ظن اولنور. کندیسنه بخارادن سیف الله بن یوسف الاصناوی طرفندن یازلان مکتوبلردن نسخهلر کورلدی ایسهده موسیو وامبری سوزینه موافق مذکور مکتوبلریالکز مداهنه وتصنعلردن عبارت اولدیغندن نقلی مناسب کورلمادی.

٢٠٧ — ایشمحمد بن زاهد بن بیکمحمد بن المحمد بن الوش بن قولش بن تلاش بن قزلبای بن اورمانچی بن چترمان بن ایاز بن بیشمت.

بلمبای مضافاتندهٔ (کوباك) آولنده امام ومدرس اولدیغی حالده یوز یاشینه ایرشوب، ایکیوز ایللی آلتنچی (١٢٥٦) ییل ذوالحجه ده وفات اولدی. بو شجره انساب واحفادی اللرندهاولان متعدد نسخهلردن نقل ایدلنهرك بو یرده یازلدی. قبری

اوستونده اولان ایسکی تاشی ویران اولدیغندن یاکادن ایکنچی تاش قویلنوب بویله یازلمشدر: «حاجی الحرمین آخوند ایشمحمد زایدوف وفات اولدی ۹۵ یاشنده [۱] برنچی فورال (۱۸۴۱) ییلنده. یازدم بن عبداللطیف ایشمحمد اوغلی (۱۸۷۰) نچی ییل (۳) نچی سنتبرده». (کوباك) آولی بلبایدن (۸۰) واوفادن (۱۱۰) چاقروم مسافه ده در.

بوعصرده وبوطرفده مشهور عالملردن اولان امیرخان آخوند ابن آبزای نام کیمسه نك قبری هم ایشمحمد حاجی قبری ایله کورشیدر. مذکور امیرخان آخوند ایسه (۱۲۲۷) ده (۷۳) یاشنده وفات اولمشیدی. (کوباك) قریه سندن کوچوب (تاولر) آولنه طوردی وصوکره کیرو (کوباك) ه قایتدی. بونك ایسه عبدالرفیع اسمنده اولان اوغلی، باشقردلر کانتونی اوله رق (۳۴) یاشنده ایکن وقتنده آتاسیله بر ییلده وفات ایتدی. یازویه ماهر اولان عبدالغنی اسمنده اولان ایکنچی اوغلی (تاولر) آولنده آخوند ایدی. بونلرك انسابلری بوکونده «امیرخانوف» دیه شهرتلی اولوب دوورن صنفنه داخل اولمشلردر. امیرخان آخوند ترجمه سی بویرده استطراد یوللو یازلدی. ایشمحمد حاجینك خاتونی فاطمه بنت عمر ایدی. (۳۷ نچی بیتگه مراجعت اولنه).

بالالری: محمد لطیف، عبداللطیف، عبدالجبار، عبدالجمیل، ماهتاب وغیرلر. بر قزی امیرخان آخوند اوغلی عبدالغنی آخوند نکاحنده، وایکنچی قزی ماهتاب شاه قل (شاقول) فامیلیه سندن بر ذاته نکاحلنوب، ملیکه نام قزینی دنیایه کتوردی. ملیکه ایسه کنار سلیم کری المقصودی یه تزویج ایدلمشدر. محمد لطیف اسمنده اوغلی (کوباك) آولنده امام وآخوند اوله رق وفات اولدی.

شاکردلری: طاهر بن سبحان آلادابی، عبداللطیف بن سبحان القرچی، حبیب الله بن عبدالوهاب الچقماغشی، تاج الدین بن عبدالرشید الاپشتراکی، طوابیل بن صباق الیوگامشی، نور محمد بن ابراهیم القزانی وغیرلر.

ایشمحمد حضرتلری، بلش وقتنده اوقوب یازاد بیلنلردن اولمای،

---

[۱] بو اینه خمسیه ییل حسابنچه در. بو قسه قمریه ایله یوز یاشی حدودنده اولور.

قریه‌لرده اولان عوام بالالری ایله برلکده وقتنده اش اشلب ، ووقتنده راحت چیکوب کون اوزدرر اولمش . یرلرغه اولان ماهرلکی سببندن هر تورلی مجلسلره دعوت ایدلنور ، وانواع خلقلرك کیفلرنی کتوررایمش ، آززمانده اسکر بیچکه اوینارغه اوکرنوب ، یرلمق ایله اوینامقی کبی ، امثالی آره سنده غبطه ایدلمکده اولان بو ایکی کمالتی جامع اولمش . کون تون اوین کولکو ، اسراف وسفاهت عالملرنده یورمکده اولان بو یکتك ، کله‌چك بر کونده شهرتلی بر عالم ووقارلی بر استاذ اولنه‌چغی خاطرلره کلماسش اولسه کرك . اوشبو حالنده دوام ایتدکی حالده تأهل ایلمش ، ویکرمی ایکی یاشنده ایکن کونلرك برنده قریه‌دن غائب اولمش . پیاولب یوروب ، اوشبو چقوب کتوندن حجازه واروب ، حج ایلمش ، سکز سنه‌سی قاهرده اولدیغی حالده آندن قالانلرنی سفرده وغیر شهرلرده کچرمکله ، یکرمی بیش سنه عمرنی اوزدروب (کوباك) قریه‌سینه قایتوب کلمش . بو وقتده یاشلری ده قرق یدی حدودنده اولمش ایمش . فقط بو دفعه سنده اسکر بیچکه‌چی ایشمحمد دکل ، بلکه عالم وفاضل اولان ایشمحمد حضرت اوله‌رق میدانه چقمشدر . قایتدیغندن صوك ، ذکر ایتدکمز فاطمه نام خاتوننی آلوب تا آخر عمرینه قدر شونکله برابر عمر سورمشدر . بونك یاش وقتنده اولان حاللرنی ونه کبی فکرلرده اولندیغنی ، خاتوننی وجمله اقرباسنی تاشلاب کیدوینه اصل باعث نه شیء اولدیغنی آکلامق ، بیوك بر عبرت وعلم تربیه قاعده‌لرینه کوره بیلنمه‌سی لازم بر درس ایسه‌ده نه چاره‌که بونلری بیلن کیمسه‌یه ملاقات نصیب اولنمادی . ذاتا بو کبی شیلره وعلم روح مبحثلرینه اعتبار ایدن وکوکل ویرن بزلرده یوق عکمنده‌در .

بیوك ذاتلرك کون کچرمه‌لرنی بیلمك ، وآنلرك عادت وطبیعتلرنی آکلامق ، بالا وشاکردلری تربیه ایتمك طوغروسنده برنچی ایشلك ایسه‌ده ، بزم خلقمز نظرنده اهمیتسز بر شیدر . ایشمحمد حضرتك بر سیاحت نامه‌سی اولدیغی روایت ایدلنسه‌ده ، بو کونده جهان یوزنده اولنه‌چغی شبهه‌لیدر .

اورنبورغ ولایتنده اولان «آثار قدیمه جمعیتی» تاریخینك (١٩٠٢)نچی میلادیده طبع اولنمش کتابنده مذکور اولدیغینه کوره ایمپراطوریتسه بکاترینه

[ا]كنچى. اوفا هم سنبر ولايتلرنى اداره ايتمكده اولان كنيرال پاروتچيك
[قز]ان ۋارفولوميچ يقوبى اوز رينه (۱۷۸۲) ده اوكاز يازوب، اوفا، تابول،
[و]لايتلرنك اولان سرحدلره جامع شريفلر بناء ايدركه بيورمشيدى. اوشبو
[م]ضمونده اولان اوكاز، (۱۷۸۳) ده (۲) نچى مايده، مذكور ولايتلرنى
[ا]داره ايدن كنيرال پاروتچيك اكيم ايۋانيچ آپوختين اوز رينه تكرار
[ا]يدلدى، بناء عليه پيترپاول، طروِيسكى، وبرخورال، هم اورنبورغ،
[ش]هرلرنده دورت عدد مسجد بناء ايدلدى. اورنبورغده، ميناونى ده اولان
[م]سجدك بناء ايدلوينه سبب، كچكنه اوردانك نورعلى خان كلمكى ياقين
[ا]ولديغى ايچون ايدى. اوشبو مسجدك امامينه ييلغه يوز ايللى صوم،
[ا]يكى مؤذن اولنوب هر برينه ييلغه يكرمى صوم، ايكى بيش وقتلى امامارك
[ه]ر برينه ييلغه آلتمش صوم، مدرسينه ييلغه آلتمش صوم، وظيفه تعيين
ايدلمشيدى. اك الك مرتبه اولەرق: كنيرال غوبرناطور (۱۷۸۹) نچى
ييل (۱۷) نچى سنتبرده، مذكور مسجد حضورنده مدرس اولمق اوزره بلباى
اويازنك (كوباك) آولنك تيپتر [۱] طائفەسندن حاجى محمد زاهد اوغلنى؛
امامت ايچون (دوماى) قريەسينك ابو يزيد اورازمان اوغلنى، مؤذنلك
ايچون سعيد بيستەسينك عبد الرحمن عبد العزيز اوغلنى، تعيين ايتدى.
اوشنداق واق خدمتلر ايچون كرك اولنەچق آدملرنى تعيين ايتمك وظيفەسنى
حاجى محمد زاهد اوغلينه تابشردى. بوندن صوك (۱۷۹۰) نچى تاريخده
مذكور جامع حضورنده مدرسلك ايچون بوكلمه اويازدنك (باولى) قريەسينك
ميشچار طائفەسندن مسلم منصور اوغلى تعيين ايدلدى.

بوندن آكلاشلديغينه كوره، اورنبورغ شهرنده اولان معاوضه بازارى
مسجدينه تعيين اولنمەسى (۱۲۰۳–۱۲۰۴) ده، اوفا شهرنده جمعيت
شرعيه آچلماسندن بر ايكى آى مقدم اولوب، بر سنەدن زياده خدمت
ايلمامش اولسه كرك. روايتلره كوره بونده تعيين ايدلمەسى كنديينك
رجاسينه بناء دكل بلكه جبرى صورتده اولمشدر.

اورنبورغ وقزان شهرلرنده، بونلره تابع اولان مختلف قريەلرده علم

[۱] قزان شهرى روسيه دولتنه تابع اولديغنده، (تيپتر) ديمه مشهور اولان خلقلردر. بونلر بوكونده سامار، اورنبورغ، اوفا، ولايتلرنده ايكى ميليوندن زياده حساب ايدلنور.

قرأت اوقودیغندن، حضورنده کوب کیمسه‌لر تعلیم آلمشلردر. تجوید علمینه استاذ اولدیغی کبی داوشی فوق الحد گوزل، اداسی درست، یازوی نظیرسز یخشی اولدیغندن بو مملکت اکابری حضورنده مرتبه‌سی بلند اولمش. بوسایه ده کندینه هم دنیا مسخر اولدی، دیرورلر. ثروتی بیوك اولدیغنده دنیا بایلغندن استفاده ایلمك ایچون کندی قریه‌سینه قایتوب قرار ایلمش، تکرمان وکارخانه‌لر تأسیس ایدرك، کوب اورمان ویرلری مالك اولمشدر. فقط ازول عمره ایرشدکنده، اشلر بولنچه کتمادکندن بر واورمانلری چیتاره کوچمش وثروتی ده بتوب حالی تنزل ایلمشدر.

حجازده بعض شیخلره انابت کتوروب تصوفده مأذون اولدی ایسه ده، مرید تربیه‌سیله اشتغال ایدرگه وقتی یتشمامش و یاکه آنکا رغبتی اولمامشدر. روایتلره نظرا بو مملکتنه اك الك کرمش اولان «المرقات شرح المشکات» نسخه‌سی بونك حجازدن کتورمش اولان نسخه‌سی ایمش. آلتی جلد اوزره گوزل قلم ایله یازلان مزبور اثره، مفتی سلیم‌گری بن شاهین‌گری توکلی طرفندن صاتون آلنمغله (کیلم) آولنده اولان اسلام مدرسه‌سی شاگردلری فائده آلور ایچون وقف ایدلمشدر. لکن (١٣١٤) ده (٢٢) ذوالحجه دوشنبه کون اولان یانغینده، یانوب تلف اولدیغی مرویدر.

کندیسنك استعمال ایلمش اولان فتاوی هندیه‌سی بو کونده اوفا شهرنده جمعیت شرعیه اشکافنده محفوظدر. مزبور کتابلك آخرنده: «قد وقع الفراغ علی ید حبیب الله بن عبد الوهاب فی ولایة اوفا وفی قریة (کوباك) فی مدرسة مولانا الحاج محمد مجاور الحرمین کتب لاجل هذا المولی حسبة لله وادام عزه وشرفه بالبر والتقوی فی شعبان ١٠٢٥ سنة» دیه یازلمشدر. وبر جلدینك طرفنده ده کندی قلمیله: «١٨٢٣ نچی ییل ١٦ نچی ینوارده قضایه قالان نمازلرمی ینه‌دن قضا قیلورغه باشلادم بن فقیر الحاج محمد، گرچه سفر یوردکمده قضاء قیلمش ایسه‌مده» دیه یازلمشدر. اصل اسمی ایشمحمد اولدیغی حالده، اکثر یازونده یالکز محمد دیه یازلمش کورلدی، بلکه بونك برر سببی ده واردر.

٢٠٨ — محمدشاه بن میرات: طرویسکی شهرنده امام اولوب

...باز طرفینه کتدی وایکیوز ایللی آلتنچی (١٢٥٦) ییل صوکنده مدینه‌ء ...ره‌ده ارتحال ایتدی. بو کیمسه‌یی ثناء ایتدکنی شیخ زین الله الخالدی ...لمه الله تعالی حضرتلرندن تکرار ایشتدم.

٢٠٩ — دولت باقی بن علی الاصغر.

سیبریانك معروف ...عالملرندن اولوب، بخارا شهرندن (تارا) بلده‌سینه قایتوب کلدکی وقت ...تارا وتکال) دن چقوب، سکز یاخود اون چاقروم کلدکده وفات ایته‌کله، ...رصو قربنده دفن اولنمش وقبری معلوم ایمش. بوایسه ایکیوز ایللی آلتی ...(١٢٥٦) تاریخندن صوك ایدی، دیبورلر. اصلی اورنبورغ توابعنده ...ایمانقل) آولندن اولوب، آنلی عسکر اوله‌رق خدمت ایتدکده، بر ...سبب ایله بخارایه یوللانمش، واوراده کمال اجتهاد علم کسب ایدرك کلوب ...تارا) قصبه‌سنده امام ومدرس اولمشدر. کوبه‌ی آزمی شو شهرده تعلیم ...بله مشغول اولدیغنده شهر رمضان روزه‌سی حقنده وعموما آیارك غره ...مساقلری حقنده اولان شبهه‌لرنی آچه آلمادیغندن، تکرار بالقصد علم ...نجوم اوقور ایچون بخارایه یوللانمش. بووقتده اورنده کندینك برادری ...فیض الله بن علی اصغر (تارا) ده قالمشدر. علوم عقلیه ونقلیه‌ده مهارت ...کسب ایتدکی صوك تاشکند طریقی ایله قایتوب کلدکنده، یوقاریده ...دیدکمز اورنده اجل موعودی ایرشمشدر. کتابلری وعلم هیئته حاجتلی ...اسبابلری وارثلرینه تسلیم اولنمشدر. «وسع کرسیه السموات ...والارض» دیه یازلمش توکرك بر یز قورالی تارانك مشهور بایلرندن ...حاجی نصرالدین بن نیاز طرفندن صاتون آلنه‌رق (تابول) شهرنده ...اولان موزه خانه‌یه هدیه ایدلمشدر. بوکونده، موزه خانه‌ده کامل تربیه اوزرنده ...حفظ ایدلمکده و «بنی زیارت ایده‌چك برمسلمان دنیایه هنوز کلمادیمی؟» ...دیه سویلب طورمقده، دیبورلر. (تاشکند)ده اولان حیدر التاروی اوزرینه ...یازمش اولان برمکتوبی اوشبودر: «خجسته صفات متعالی درجات والامقامی ...شفقت پناهی مرحمت دستکاهی برادرکرامی داملا حیدردوست بجان پیوندلامزه ...جواهر ادعیه‌لرك اعلاسنی وبواقیت اثنیه‌لرك اجلاسنی ارسال واهدی

ایلمکمز بعدنده مسافر دعاکویلرندن استفسار حال اوله قالسه‌لر الحمد لله
والمنة بارچه یار وبولداشلرمز ایله صحت وعافیتمز. بعد الیوم الامر لله‌در.
حضرت حق جل جلاله وعم نواله سزلرنی وبزلرنی حفظ حمایتنده جمیع آفات
دنیویه واخرویه‌دن عافیت ایلب خوش خرملك ایله دیدار میسر ایلیه آمین!
بحرمة سید المرسلین. اما بعد از دعاء وسلام ضمیر منیرلرینه مخفی اولمایه
اولسکی اسد الله آغالر بزله یازمش خطمزده بو قشنی بونده اوتکاروب،
کله‌چك مکاریه چیلر ایله برابر الله تعالی بیورسه قایتورمز، دیه یازوب،
ایدك. ایمدی الله بیورسه تیزرك قایتورغه اویلانوب، مصلحت ایتوب،
طوره مز. نصیب بولسه بوندن حجره‌مزنی صاتوب، تاشکنده وارسه‌ق کرك.
شاید بو کروانندن قالوب، اوزمزك آغا وانیلردن ایرته‌رك چقا طورغانلرکز
اولسه خوب بولور ایدی. بهر صورت بوندن تاشکنده واروب، طورسه‌ق
ایدی. اکر سزلره یتشه آلسه‌ق سزلر ایله قایتورغه اولور ایدی. یتشه
آلماز ایسه‌ك ینه موردینه قاراب طوررمز. بخارانك هواسی کلشمادکندنمی
نه دنلر، کلکمزدنبرلی طبیعتمز آغر اولوب، سعی تمام قیله آلمایمز.
اوزمز دیکاندك ملا زین البشردن صوك بر آز یوتال بولوبراق یوروبمز،
صووق اوتدی بولغای. حجره‌مزه خریدارلر وار اکر حاضر صاتار اولسه‌ق،
یکرمی سکز هم آلغانداي توقفسز چونکه مدرسه خوب یخشی، طالبی کوب،
حاضر بزدن اوزگه شول مدرسه‌ده حجره صاتا طورغان کشی یوق. نچه خریدار
ایشدوب، کلوب، کیته‌لر آلامز، دیب. اما اوزمز زین البشرکه صاقلاب،
طوروبمز، اوز کشیمزه بولسون، دیب. انشأ الله ملا زین البشر آلسه
ارزن قیمتی منظور ایماز. هرنه یه آلسه ویررمز. اوزمزك آلغانمز اوزینه
معلوم. بزنکیدن اوزکه قولای حجره یوق. ملا علی دیکن کیمسه اوطوز
یاروم طلاغه حجره‌سنی صاتوب، ینه‌دن قایتوب آلدی، صوك اوتوز ایکی
طلا ویردیلر، اما ینه ویرمادی. وباز جناب مرحمتکرده مخفی اولمیه. داملا
ابراهیم‌دن بش طلا زورلاب آلوب قالدم، اوزکزه کتاب آلورغه نفحات،
کلشن توحید، رشحات، تذکیره، آلورغه اوزکن آیتوب ایکانسز، بر یخشی
معتبر تذکیره بار، جامع رموزدن بلکه یازووی کوب اولسه کرك. اگرده بازارده
تابولسه خوب اولور ایدی. آلغانغه کوره عنایك بخشیسی راسث وخوش

طلاك اولسه ایدی، والابیكار. بزدك آدملر اوزمزه آلسه‌ق، هر نچوك اولسه‌ده اوله‌در، دیمز آلای اولسه‌ده حاضر بر آزده اولسه آلغان كتابلرمز بخشی غنه! كوب بخشی كتابلر وار. قانی پول ؟. احیاء العلومك مطولنی اوچ طلاغه ویره‌لره. اگر قولای اوچراسه ایكی جامع قدر اولور. مستعمل اوقولنه طورغان كتابلر بر آز كوتارنكی. مكتوباتك كلیاتی بیك كرك ایدی، حضرت امام ربانی‌نك. وینه صلوات مسعودی هم خوب كتاب هم فقه هم تصوف ایكیسنی شامل، قولای اوچراسه ایكی باروم طلالرغه ویرسه‌لر كرك. مكتوب سه‌ل قیمترك، اوچ طلالرغه تابولسه، خواه اوزمزه آلورمز ان شاء الله تعالی. وینه فقه‌ك بخشی معتبر فتوی كتابلرندن آلونسه ایدی، بونده مفتی استاذلرمزغه كوستروب، بهاسنی بیلوب.

بابلرمز ایشانغه مرید اولارقلری آڭلانه‌در. الله تعالی توفیق ویرسون! خداگویلكگه كرشكانلری بیك بخشی اش. اما بو زمانده پیر مكمل بولوب، نفس مدعاسندن بالكلیه كچوب فانی اولاننی تابمق تیزلكده آسان ایرماز. ناقص اولسه اش خراب!... دست ناقص دست شیطان دیلمشدر. عزیزلر حاضر بونداغیلری هم معلوم آدملر. آدمی حركات سكناتندن آڭلارغه ممكن. بونداغیلری هم آوزلرنی آچوب بیك منتظر ومشتاق اولوب طوره‌لر بزلره كوب نذر ونیاز آلوب كلوبلر، دیب.

اوزمزك مفتی اوغلی حجره‌سنده بركته خلیفه‌سنی كوردم، نذر، نیاز وشهرت طالبلری ایدكی ظاهر هویدا، باطنلرنی الله اعلم بالصواب. آره‌لرنك نه واقع اولاننی اوزلری بیلورلر آخر، آخر زمان، اوّل اوزمزدن فتور كتكان بر موافق آدم یوق، براو براوگه مخالف. اوّل اوزم نفس بلاسینه گرفتار، اوزكز عالم ودانا سز عیبه بیورمیه‌سز كوب سوز اولدی. الله تعالی فضل وكرمی ایله خالص ومخلص ایدوب نفس زندانندن نجات ویرگای. اوزكزگه یاقین كوروب شونچه سویله‌دك، حاجیلرگه بزدن نقل ایتماسه‌كز ایدی، اوزلری بیلسونلر، بزلری عیب قیلورلر. الداعی فقیر حقیر دولتباقی بن اصغر المرحوم (۱۲۵۵) سنه (۲۸) نچی جمادی الآخری.

۲۱۰ — عبدالنصیر بن ثابت بن صفرعلی الاچکنی الالمنی.

اصللری شادرین مضافاتنده (ترسوك) آولندن ایدی. بو ذات کنلیسی چیلابی مضافاتنده (المن) قریه سنده دنیایه کلوب، طقسان بیش یاشلرینه یتدکده ایکیوز ایللی یدنچی (۱۲۵۷) ییلده صفر آینده ارتحال ایتدی. استاذی بورزی مضافاتنده (یاوگیلدی) قریه سنده عبدالنصیر اسمنده بر ذات ایدی.

شاکردلری: محمد ظریفی بن عبدالجمیل وغیرلر.

بالالری: عبدالکریم، نصرالدین، عبدالاحد، حسام‌الدین، در.
یازمش نسخه‌لری کوب اولوب، تمام مرتبه د ستلنکان، حاجت برلرینه حاشیه‌لر یازلان ایکی جلد عنایه‌سی ایله ایکی جلد تفسیر قاضی بیضاوی نسخه‌لری اوشبو کونده سلامت دیبورلر. مذکور عنایه نسخه‌سینك بر طرفینه کندی قلمیله: «بونکله جمله یازمش کتابم ایکیوز یکرمی اوچ جلد اولدی؛ یکرمی یاشمدن کتاب یازمیه باشلاعشیدم، حالا طقسان بیش یاشمه ایرشدم، همیشه کوزلك قویمادم، چراغ یاندروب یازدم حاضرنده گرچه (شم) دیه برنرسه دنیایه چقدی ایسه‌ده، بررکیچ یاندرراق شم آلمیه‌ده آقچم یوق، ایمدی قارتایدم بلکه بوندن صوك یازمیه قوتم ده یتشماز!...» دیه یازدیغی مرویدر.

ملاحظه: چراغ یاندروب ایکیوز جلد کتاب یازان اجتهادلی بابالرك بالالری اوشبو مدنیت عصرنده، سیبیریا یولنی صالوچی مهندسلر، بتون دنیایی کتاب وعلم ایله طولدران استاذلر اولمه‌سی لازم کلور ایکن، نه چاره آدم قیافتنده وحشی حیوانلر اولدیلر قالدیلر. ایمدی برازده همت سوندی، اجتهادك اسمی اولسون قالمادی، عمرلر برباد اولدی. بو سوزم کندی قوم وقبیله‌م داخل اولان اورال اسلاملرینه عائددر. شونکچون اوشبو سطرلرمی اوقودقلرنك قزان توابعلرنك وقزان شهرنك اولان اسلاملر رنجیك خاطر اولماسونلر! . زیرا آنلر زمانه‌یه موافق ترقی ایتدکلرندن بونده

داخل دگلدرلر! . آنلرده اولان آلتون کوزلکلر، اینجو قالپاقلر، کیکزی زیاقلر، بهالی ساعتلر، ولوسپید هم داچه‌لر، حتی فرانسزلردن فرق ایلمنیه‌چك دگل دیبورلر. بعض بر یاش بابلر ومودنی سقال صاحبلری حتی قافی شانتانلرده اولان حورعینلر طرفندن: دشول درجه‌ده مکمل آبرزازاونی درکه تنار اولورغه قزغانچ!..» مضمونندن. ثناء قیمت جهانه مظهر اولورلر ایمش!.. ایشنه ترقی بویله اولور!... روسیه امتعه‌سنی ترکستانه، بخار وتاشکند باللرنی روسیه‌یه کچروب قزل قوم صحراسندن کروان یورتمش آق یورکلی تیران کیسه‌لی قارت بابالرك بالالری بویله سرعت عجیبه ایله مدنیت کسب ایندکلری البته شایان حیرت اولسه کرك!...

۲۱۱ — عبدالجلیل بن مکای بن قاپقون بن چاپقون. اورنبورغ تزابعنده (رادود) قریه‌سنده امام واخوند اولوب یوز اون باشنده ایکیوز ایللی یدنچی (۱۲۵۷) ییل شهر ربیع الاول (۹) نده (۱۸۴۱ نچی سنه ۲ نچی مای) شنبه کون وفات اولمشدر. اصلی سنبر ولایتنك (یاندویشچه) نام قریه‌دن ایدی. نعمت شاه، عظیم شاه، اسمنده اوغللری اولوب، بو کونده وفاتلردر. اصل اسمی عبدالکریم اولدیغی حالده (رادود) ه کلدکی صوکنده عبدالجلیل دیمکله تسمیه ایدلمشدر.

۲۱۲ — حسن الدین بن بشیر التونتاری. اصل اسمی آرسلان اولدیغی حالده حسن الدین دیمکله مشهور اولمشدر. بخارادن قایتدیغنده (یلاذلقلی) نام اورننده ایکیوز ایللی یدی (۱۲۵۷) سنه‌ده وفات اولدی. دملکتمزده عقللو کیمسه‌لرمزك ذیللرنده اولنان! « ارپی نقطه احمق میروذ» مقالی آك الك بو ذاتدن صادر اولدیغی مرویدر.

استاذلری: صالح بن نادر محمد الجنبدی، محسن بن بیکقل الشاشی؛ در.

شاکردلری: فوارس بن عبدالجلیل التمرجانی، شاه احمد القاریلی

وغیرلر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «دیندار، صالح، عالم، یازوبه ماهر ایدی؛ لکن بینکل عقللی. اوز اوزینی مدح ایدوچی واوزینه حسن ظنلی، ایبدشلرنی کیمستوچی، یمان سوزلی، بوزوق تقریرلی، مناسبتی اولسه اولمازسه‌ده درس وقتنده هر بیلدکنی سویله‌وچی وشوکا دخی غیبتلر قاتناشدروچی ایدی، خاتون آلمادی، کنیزك طوتمادی؛ آز اویقولاوچی کوب آغلاوچی، سخی بر ذات ایدی؛ بخارایه واران قزانلیلردن آنچق ابوالنصر عبد النصیر القورصاوی، محسن بن بیکقل الشاشی، عبد الله بن یحیی الچرطوشی، بهاء الدین بن سبحان المرجانی، حامدن نصیب صاحبی اولوب آنلردن باشقه لری حاصلسز قایتدیلر — دیبور ایدی» دیمشدر. بخارادن علی بن سیف الله التونتاری یه یازمش اوزون برمکتوبی منظورمز اولدی.

٢١٣ — محمد شریف بن ابراهیم البیرکوی. اورکانج مملکتنده ویا که اورگنج شهرینه دورت چاقروم مسافه‌ده اولان (چکه) آدلو اورنده ایشانلق ایدوب، ایکیوز ایللی یدنچی (١٢٥٧)ییلده وفات اولدی. (بعض بر کیمسه‌لر روایتنه کوره ١٢٥٨ ده وفاتدر). اصلی تیپتر طائفه سندن اولوب، نه وقتنده‌در، بخارایه سفر ایتدی. خلیفه نیاز قلی الترکمانی یه ملازمت ایلدی. بو مملکتنه قایتدیغنده، بوکلمه مضافاتنده (بیرکه) قریه سنده امام ومدرس اوله‌رق شاگردلر اوقوتدی ویاران تربیه ایلدی. شول عصرده (بیرکه) نك مشهور بایلرندن اولان اسحاق بن علی بن آیط (عید) بن حسین بن حسن بن طویگیلدی بن ایلنمر بن بیکتمر بن آق سید بن ایمین بن بای توکل بن الدرغش بن السکش بی، نام کیمسه‌نك شمس قمر نام قزنی نکاحلندی. نیچه مدتلردر طوردیغی صوك کندی اراده‌سینه مجبورامی، ویا که شیخینك اشاره‌سینه کوره‌می، بالالرنی (بیرکه) ده قالدروب (١٢٣٠-١٨١٥) تاریخنده بخارایه شیخ ترکمانی حضورینه کندی وآندن‌ده یوقاریده مذکور اولان اورکانج‌ده (چکه) نام موضعه واروب مقام طوتدی. بونده قالان بالالری: ابونعیم، تاج النساء، مریم، در.

ابو نعیم، فقر ومسکنت اوزه (بیرکه) ده ترکلك ایدوب (٦٠) یاشنده (١٢٩٨) ده جمادی الاولی آخرنده (١٨٨١ نچی ییل ١٧ نچی آپریل) وفات اولدی. محمد علیم، محمد شریف، بی بی عزیزه، فاطمه، اسمنده بالالری قالدی. بوکونده محمد علیم وفات اولوب عقبی قالمامشدر. محمد شریف هم وفات اولوب، عریفه نامنده یالکز بر قزی قالدی. عزیزه (کرکشلی) قریه‌سنده احمد نام کیمسه وفاطمه ده (بیرکه) ده عبدالعلی نام کیمسه نکاحنده ایدی. بونلر جمله‌سی عوام طائفه‌سینه منسوبلاردر. ابونعیم اوزره هم عالم اولان آتاسندن علم یابنده قالان میراث، ابو هاشمدن اوزینك اوغلی ابو علی‌یه قالمش میراث مقدارنده ایدی. شویله ایسه ده کوکلی صاف بر ذات ایدی، دیپورلر. آتاسی حرمتنده هر کیم قاشنده اعتباری اولنور رنه یره وارسه ده ایشکلر آچیق طورر ایدی. والد محترمم خانه‌سنده یاش ایکن وقتمده تکرار کوردم فقط ایشتدکم سوزلر خاطرمده یوقدر. فوق العاده اوزون بویلی، زور گوده‌لی اولوب، نه قدر بوگلوب اوطورسه ده مجلسده اولان اك زور آدملردن چیرك آرشین مقدارنده آرتوب طورر ایدی. افراط مرتبه کچکنه آتی اولوب وبوکا مناسب هم کچکنه آربه‌سنی ییکوب یورر، آربه‌سینه اوطوردیغنده بتون آرباسنی اشغال ایدوب هیچ بر فضله اورون قالماز ایدی. باشنده طوپی بورك اوستونده ساری طولادن چیکمان آیاغنده ده چینك ایله چاباتا اولنور ایدی.

تاج النساء (بیرکه) امام‌لرندن حاجی حضرت دیمکله معروف اولان محمد بن مولکای اوزره نکاح ایدلمشیدی. (١٨٣٤) میلادیده (٢٩) دکابرده وفات اولدی. مذکور امام ایسه تقریبا طقسان بیش یاشلرنده (١٣٠٠) مدوردنده (١٨٨٣ میلادیده) وفات اولدی. قوهٔ علمیه‌سی آز وعلمه محبتی ده ناقص اولدیغندن محمد شریف حضرتلدن قالان عزیز کتابلری صاتوب برا کنده ایدوب بتوردی، دیپورلر. بر (الحرز الثمین شرح الحصن الحصین) طرفینه بویله یازمشدر: «بیرکه آولنده اولگی مسجد جامع حضورنده امام ملا محمد مولکای اوغلی اوشبو کتابنی خاتونم بی بی مریم ایشان داملا محمد شرینی قزینك حضورنده وآنك رضالغی ووکالتی ایله اوچ تنکه حق ایله نچی محله ده امام وایشان داملا عبد العلی مخدوم ابن عبید الله حضرتلرینه

صاتدم وحقمی تمام آلدم. ۱۷۸۴ نچی ییل ۱۹ نچی مای «... مسعود افندی، بو کتابی محمد شریف حضرتلک کندی قلمیله یازلدیغنی ظن ایده در. تاج النساءدن محمد حافظ، محمد لطیف، ماهتاب، اسمنده بالالری اولوب. بو کونده جمله سی وفاتلر هم عقبلری واردر.

بی بی مریم، تاج النساء وفات اولدیغی صوڭ (۱۲۵۰-۱۸۳۵) ده یزنه سی امام محمد بن مولکای اوزره نکاح ایدلدی. محمد صادق، محمد ذاکر، بی بی سیده، نامنده قزلری قالمشدر. محمد صادق ایله محمد ذاکر کندیلری سلامت واولادلری ده کوب، دییورلر. محمد شریف حضرتلك (بیرکه)ده اولان خلفلری اوشبو ایکی کیمسه وآنلرك بالالرندن عبارت ایمش.

اورکانچه واردیغنده محمد شریف حضرت تأهل ایدوب، بالالری اولدیغی مرویدر. هجرت ایتدکنده اورنینه کندی اصحابندن عبیدالله بن ابراهیم نام ذات قائم اولدی.

شاکردلری: عبدالجلیل بن اوتاقل الاوتاکی، اسلامقل بن فولاد السیرانی، محمدوفا بن عبید البیگاشی، حسن بن زبیر السکیلمی، علاءالدین التوکایی، محمد کریم بن محمد امین البیرکوی الایشتراکی، عبیدالله بن ابراهیم البیرکوی، وغیرلر.

مکتوبلری: ۱) بسم الله الرحمن الرحیم من محمد شریف بن ابراهیم الی باجا آخوند عبد السلام سلام علیکم اما بعد فقد وصل الی کتابك فوقع منی موقع النصیحة فی الشفقة والادب متعك الله بالتقوی وجزاك بالنصیحة خیرا واسئل الله تعالی التوفیق ولا حول ولا قوة الا بالله. فاما ما ذکرت لی انك ثویت بین اظهر العجماء فاستغفر الله لما فرطنا ولکننا غیر موطن النفوس بل الامر انا ظاعنون عن قریب انشا الله تعالی وما ذکرت الایاب الینا ففی الخبر المسند ان قلوب العباد بین اصبعین من اصابع الرحمن یقلب کیف یشاء کریش فی فلاة یقلبه الریح. وفی الاثر عرفت الله بنقض العزائم وفسخ الهمم. وفی الحدیث القدسی عبدی ترید وارید ولا یکون الا ما ارید. وقد رأیت فی المسانید انه قال صلی الله علیه وسلم انا بریء من مسلم مقیم بین ظهرانی المشرکین یترأی ناراهما والله اعلم بصحته. فان لم یصح

الا فما ذلك باهون من الاقامة بين الفجرة والفسقة من اهل القبلة هذا. ربنا ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين.

مسعود افندی خبرینه کوره اوشبو مکتوب محمد شریف حضرت طرفندن (بیرکه) ده وقتنده، اورنبورغ شهرنده امام واخوند اولان عبد السلام بن عبد الرحیم (عبد السلام مفتی) اوزرینه یازلمشدر. باجا دیه تعبیر ایتمه سی نه جهتدندر. غالبا تایصوغانای عبد الرحمن بن طوی محمدك کیدیسی یا خود خاتونی ایله اسحاق بای آره سنده بر رتورلی قرابت نسبیه اولمالی.

۲) بسم الله الرحمن الرحیم. من محمد شریف الی اخی وندیمی وحبیبی داملا نعمت الله جزاکم الله واحسن عاقبتنا ووفقنا فیما ارتضا بلطفه ورحمته امین والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. فقیر الحمد لله بو زمانه چه صحت بارمز دعاء خیر کرده بار قبله سز. ملا عبد الباقی حضرت هم سلامتدر. اوزمزك قربمزده (ایق) صوی بوینده (یاپروق) دیکان آولغه امام اولدیلر. حضرتکزی کوب صاغندق. داملا شرف الدین گه هم زیارت اقتضامز کوب، الله تعالی اوزی میسر ایلسون. داملا شرف الدین گه کوب دعاء وسلاملرمزی تذکیره ایلسه لر ایدی. داملا دولتشاه کلوب کندیلر وسلامکزی هم سلامتلککزی بیلوب خوشوقت اولدق. اوزمز اولگی کبی ملالر اوقودوب اوقات کچره مز، بونك هم صفاسی آز قالوبدر. اش برقدن اش دیکان کبی. الله تعالی هر قایومزه ما هو الاصلح فی الدنیا والدین نی نصیب ایلسه ایدی. زمانه نك آخری دیه کل عام تزلون معلومکزدر. ثم السلام علیکم وعلی من لدیکم من المعارف والاحباء.

حضرت ایشان: — داملا شرف الدین همت اینکاندای، همت ایدوب یاران کاسه لر بولور ایدی بز اکنون قاری اولدق چقا آلمایمز — دیه بیوررلر ایمش. شول کلمهٔ شریفه لرنی عبد الباقی حضرتدن ایشدوب کوب منفعل ومتأثر اولوب طوره مز. الله تعالی مبارك خدمتلرنی خبر ایله میسر ایلسه ایدی، دعاده اوله سز. ملا بیکتمر آغاغه هم کوب دعامزدر. والسلام. یبارلدی (۱۳) نچی شوال پنجشنبه کون (بیرکه) دن. استرلیباش شیخ حارث بن نعمت الله اولادی حضورنده اولان اصل نسخه سندن نقل

ايدلدی . مكتوب ايسه شيخ نعمت الله بن بيكنمر الاسترلی يه يازلمشدر .
غالبا بو مكتوب (١٢٢٦-١٨١١)ده يازلمش اولسه كرك . زيرا تقويملر
بيانينه كوره بو سنه شوال باشی جمعه كوندر (رياض المختار ٣٤٨-٣٤٩
بيت ، التوفيقات الالهامية ٦١٥ بيت) عادی حسابلر . هر وقت حساب
علماسی تعيين ايدن كوندن بر كون صوك اولمه سی طبيعی اولديغندن
پنجشنبه كون ١٣ نچی كون اولمه سی لازم كلور .

محمد شريف حضرت بالالرينك مكتوبلری : ١) « حمد نامحدود
ودرود نامعدود اداسندن كين عبدالله نبی الله اوغلينه خير فاتحه مز بعدنده
بزه كلن مكتوب بويچه اوزمز بيلن قدر تفصيلا اعلام ايدرز . معلوم اولەكه
آتامز عليه الرحمة (بيركه) آولنده اسحاق بای ديكان كيمسه نك قزنی
آلوب برنچه وقت مذكور بای مدرسه سنده مدرسلك ايدوب يوردكنده
اهللری دنيادن اوتمش . مذكور اسحاق بای ايسه ايكنچی قزنی ويرمك
اولديغنده آتامز عليه الرحمة قبول ايتمای همه كتاب ، مال واشيالری بر
اوغل وقزينه تاشلاب تنها اوزلری بخارای شريفه كلمشدر . برنچه ييللر
تحصيل علم وختم سلوك ايتدكندن صوك شهر خوارزمه كلوب اوركنج توابعنده
بر مسجده امام اولمش وشول محله دن تأهل ايلمش . مذكور جايده اوطوز
سنه دن كوبرك مدت تعليم علوم دينيه ايدوب الله ولی خان زماننده يا ايتها
النفس المطمئنة ارجعی خطاب مستطابی ايله جوار حقه واصل اولمش . وقت
وفاتنده اوچ اوغل وبر قز ، اهليه لری ايله بعض حاجت اصليه اولان ماللری
قالمش . آتامز جنت مكانك محتضر حالنده بعض خليفه لری — توغای
يورتنده قالان اوغل وقزلركزه تركه دن فرسه يبارلورمی ؟ — ديدكلرنده
— بو يرده اولان فرسه دن ايكی حصه زياده مال واشيا آنده اولان اوغل
وقزلرمه قاراب قالدی — ديه جواب ويرمش . لكن شويله اولسه ده آتامز
عليه الرحمة اورنلرنده باش اولوب قالان خليفه لری تقسيم شركه ايدوب ،
توغای يورتنده قالان بر اوغل وبر قز حصه سی يتمش بيش طلا آيروب
سوداگرلر ايله يباروب ، آنده قالان اشيالرندن شرك حصه كزی آلدروب
ويره يم ء ديب ، هم شويله ايلمشدر . اول وقتده بز فقير هم صغير حكمنده
اولمش ايمشوز . آتامز جنت مكان اوتدكيندن (٥٦) سنه اولدی . مذكور

اوغل وقزدن قالانی الآن بز فقیر طوررمز. بر نچه وقت تقدیر الهی ایله غربتلك كوروب الحمد لله والمنة آتامز علیه الرحمة دعالری بركاتندن، جوارلرنده خشنودلق ایله اهل اسلام حقنده دعاء خیرده طوررمز؛ مخفی اولمیه بو خط بندكنده اوزكزك كم ایدككزی هم بو سوزلری كمدن ایشتدككزی مكتوب ایله بیلدرمككزنی رجا ایدمز».

بو مكتوبی اصل نسخه سندن مسعود افندی نقل ایدوب یبارمشیدی. ذیلنه‌ده «بو مكتوبده نه كاتب اسمی ونه تاریخ معلوم دگل، فقط قلمی یخشی ورسم خطیده درست» دیمشدر. ظن عاجزانه‌مزه كوره، مكتوب محمد شریفك كندی اوغلی اولان محمد ذاكر افندی طرفندن یازلمشدر. والله اعلم.

٢) «بسم الرحمن الرحیم. الحمد لله الصمد القدیر والصلاة والسلام علی رسوله البشیر النذیر وعلی آله واصحابه. بعد فضائلمآب كمالات اكتساب اولان محمد صادق برادرمزه دعاء بلا نهایه‌لرمزدن كیین معلوم قیله‌مز آتامز جنت مكاندن اوچ اوغل وبر قز قالدق. اوغللرك اسملری: محمد باقر وبز محمد ذاكر، دولت جان، قز قارنداشمز بی بی زینب، در. آغامز محمد باقر حضرت جنت مكاندن نفیسه، پادشاه، اسمنده ایكی قز قالدی. نفیسه دن بر اوغل وبر قز وار حیاتده‌لر. بی بی زینب دن الله یار، حسن، سید خان، اسمنده اوغللر؛ بی بی زرنب، بی بی مریم، اسمنده قزلر وار. الله یاردن باشقه‌لری حیاتده‌لر. الله یاردن هم اوچ اوغل قالدی؛

وبز محمد ذاكردن محمد سعید، محمد صالح، محمد عزیز، اسمنده اوغللرمز وایكی قزمز وار. اوغلمز محمد سعیددن عبد الرحمن، عبد محمد، ابراهیم اسمنده اوچ اوغل آقتوقلرمز (؟) وایكی قز آقتوقلرمز وار. محمد صالح اوغلمزدن محمد رحیم، عبد الرحیم اسمنده آقتوقلرمز وار. محمد عزیز اوغلمزك ایكی اوغلی وار ایدی الله تعالی رحمتنه واصل اولدیلر، عوضنی الله ویرسه ایدی.

انیمز دولت جان اون یدی یاشنده دنیادن سفر قیلدی. آندن بر حمل قالوب آی كون تمام اولدیغنده بر اوغل وجوده كلدی. سونچمزدن آدنی آتامز آدی اولان محمد شریف قویدق. مذكور محمد شریف بخاراغه یباركانمز بعدنده علم قالبنی تمام ایدوب خدمتلرمزده اولور ایدی، اوطوز اوچ یاشنده وقتنده دنیادن كتدی واویلاه!. مذكور محمد شریفدن محمد امین،

حبیب الله، اسمنده ایکی اوغل قالدی. محمد امین آتاسی روشنده تحصیل قیلوب یورر ایدی، رمضانه ایکی کون قالدیغنده یکرمی اوچ یاشنده آتاسینه قاوشدی. آنلر حقنده فلك کج اولدی. بیت:

بی وفا لق ای فلك ماهیت اولمشدر سکا * سیرتی نامهربانی صنعت اولمشدر سکا

وبزار برنچه مدتار فقیرلکرمز ایله وبو کون قاریلقلرمز ایله بوقارابرنی..

بورر رمز الهی تعالی آخرلرمزی خیرلی قیلسون: ایمان ایله سلامت دنیادن وارغای ایدی دیه دعا ایده کورك!. الهی جمیع مؤمن قللرك ایمانلرنی همراه قیل! آمین بحرمة النبی وآله اجمعین. راقم هذا المکتوب محمد عزیز بن محمد ذاکر الاورگانجی کنبته من فم ابی امتثالا للامر فی شهر رمضان المبارك ۱۳۱۷ سنة من هجرة النبی وآله وسلم. بعد وصول المکتوب ادعو لنا ان یعطی الله لی ولدا ذکرا صالحا».

بو کیمسه حقنده بزه مخصوص اولان مکتوبلر: ۱) «محمد شریف حضرتلك ابراهیمدن یوقاری بابالرینك اسملری بوراده معلوم دکل. قوم قبیله سی نه یردن ایدکی هم بیلنمادی. محمد بن مولکای دن – ابراهیمك آتاسی نه اسملی؟ – دیه صوروچیلره – آنك آتاسی سزه کرك دگل صورمه کز! – دیه جواب ویردکندن استدلال ایدرك، یوقسه اهل اسلامدن دکلمی ایمش دیه وهم ایدن ذاتلر وار. کندیسی یازمش نسخه لر جمله سندن بر ثبات العاجزین کتابی بو کونده هم (کوکرچن) قریه سنده میرزا زاهد بن محمد لطیف بن محمد بن مولکای قولنده سلامت ایمش. کورمیه سعی ایتدم ایسه ده عبث اولدی. زیرا میرزا زاهد بزم بویله تفتیشلرمزك نیچون ایدکنی کما هو حقه بیله ایمش!. بناء علیه ابدا کوسترچك دکل ایمش!... مسعود بن عبدالعلی بن عبیدالله البیرکوی ۴نچی ینوار ۱۹۰۴ نچی ییل».

۲) محب عزیزم!. بو سنه ده لغرض ما اورگنج وبخارا طرفلرندن طولاشوب کلدم. رمیة من غیر رام مضمونچه قوناق اوم مهمان خانه م اورگنجده مشهور ذاکر ایشان خانقاهی اولدی. اوراده مذکور ذاکر ایشان وآنك والدی محمد شریف ایشان مرحوملره دائر بر آوچ معلومات اخذ ایلدم. مذکور معلوماتی سزلره اتحاف ایتمکله – آثار – کزده بر زاویه سنی اشغال ایتدرمك مرامیمدر. شاید برقاچ کیمسه مستفید اوله لر. احتمال که بو کا دائر

دها واسع معلومات واردر. لکن اوراسی بزه معلوم دگل. بویله خصوصده هر کسك معاوننته حاجت مس ایتمك عادت مستمره اوله کلدکندن فقیرهم طرف نقیضنی ملاحظه ایدوب تحریره جسارت ایلدك ».

« محمد شریف ایشان ابن ابراهیم البیکچورنی البیرکوی الاورگنجی. تولدی ایق بوینك مشهور (بیرکه) قریه‌سنده اولمشدر. آتا طرفندن مشهور بیکچوراخانه منسوب ایمش. اورنبورغلی میرصالح بیکچورین هم بیرکه دن اولوب اول دخی مذکور بیکچوراخانه منسوبدر، بنم هم بابالرم بیکچوراخان اولادندن ایدکنی بیلدکلرنده هم نسب ایمشز دیه غایت ممنون اولمشلر ایدی ».

« محمد شریف ایشانك تحصیلی نه یرده اولدیغی معلوم دکل. صوکره بخارایه عزیمت ایدوب ترکمانی خلیفه نیاز قلی علیه الرحمة صحبتنده تحصیل کمالات باطنیه ایتمشدر. علم ظاهرده اولان استاذلری بخاراده کیملر ایدکی بیلنمادی. ترکمانی ایشاندن مجاز اولدیغنده ایشانك اشاره سیله‌می یاخود کندی رأییله‌می اورگنج طرفینه واره‌ش واورگنجك غربنده بش آلتی چاقروم مسافه‌ده (شکه) نام محلده بر کچك مسجدده امام اولمشدر. نچه مدت حالنی ستر ایدرسه ده (هیهات تکتم المشاعل فی الظلام) مضمونجه بالاخری حالی معلوم اولمش ونچه ذاتلر، حضورنده انابت ایتمکله مشرف اولمشلر شهرتیده منتشر اولمشدر. برقاچ مدت صوکره‌سنده مسجد مذکورك برمقدار دها غربنده (خان‌کولی) دیمکله شهرت شعارجسیم برکول یاقه‌سنده بش طناب (بهرطنابی یارم دیسته‌نه‌دن زیاده‌در) یرصاتون آلوب شمدیکی خانقاه یرنی تأسیس ایلمش. حضورنده چوق ذاتلر مستفید اولمشلر. (۱۲۵۸) تاریخنده وفات اولوب، تأسیس ایتدکی خانقاهك شمالنده مدفون اولمشدر. کندیسی بزم نسبمز بیکچوراخانه منتهی اولور، بیکچوراخان ایسه صالحلردن بر ذات اولمش، دیه سویلر ایمش. فقط حفیدلری ابراهیمدن یوقاروسنی بیلمیورلر، زیرا آتالری، ایشان وفاتنده یاشلر ایمش ».

« محمد شریف ایشان وفاتنده اوغلی محمد ذاکر اونبر یاشنده قالمش والده‌سی اورگنجیه‌در. بلاغته ایرشوب تحصیل علم ظاهر ایتدکندن صوك والدینك بیوك خلیفه‌سی بحیرهٔ اورال (آرال) قریب سیر ایله آمو دریا

بیننده قراقوم دینلان برده قاره قالپاق قبیله سندن قطلوغ خواجه ایشاندن اخذ طریقت ایدوب مجاز اولمش ووالدندن دها زیاده مشهور اولمش. شیخی قطلوغ خواجه ایشانك دورت عدد اولادی کینه بو محمد ذاکر ایشاندن مرخص اولمشلر».

«محمد شریف ایشان ایله استرلیباش شیخ نعمت الله معاصر وحین تحصیلده شریك اولدقلرندن آرهلرنده کوب مکاتبه ومخابرهلر اولمشدر. بو مناسبته مبنی استرلیباش حبیب الله، عبدالمجید مخدوملر وعبدالرحیم افندی وسائر پك چوق افاضل محمد ذاکر ایشاندن اخذ طریقت ایتمشلردر».

«محمد ذاکر ایشان دخی بر چوق یر صاتون آلوب ایسکی یرلرینه ضم ایتمکله توسیع املاك وتکثیر مدار تعیش ایتدکی کبی مسجدنی کیرپچدن بناء ایلمش واوتوز مقدار حجرهنی مشتمل مدرسه ومهمان خانه وجوده کتورمشدر. مدرسه وطلبهلرك، مهمان هم درویشلرك مصارفلری ایشان طرفندن ویرلمکدهدر».

«کندیسی خان وسائر مأمورلردن هیچ بر شی قبول ایتمامشدر. ظاهرا قبول ایدلنلر اولور ایسهده فقیر وشاگردلره تقسیم ایدر اولمشدر. ایشنه بو منوال اوزره عمر کچردکندن صوکره یتمش اوچ یاشنده (١٣٢٠) تاریخی جمادی الاولی (١٠) نچی چهارشنبه کون ارجعی امرینه اجابت ایدوب، ایکنچی پنجشنبه کون بعد الظهر جمعیت عظیمه ایله جنازهسی اداء ایدلمش ووالدینك آرقه طرفینه دفن اولمشدر. خان وکافهٔ امراء وعلماء جنازه ودفننه حاضر اولمشلر. مولی غریق بحر رحمت ایلسون! . اوچ اوغلی وایکی قزی قالمشدر».

«بیوك مخدومی داملا سعید جان، نسبت علمیهسی غالب اولوب طریقتله اشتغالی آزدر. ایکنچی مخدومی صالح جان ایشان قرقدن متجاوزدر. حلیهٔ علم واخلاق حمیده ایله متصف اولدیغی کبی طریقتده هم سعی بلیغ ایتمکله کمالاته واصل اولمش، ایشان ایسه کندی حیاتنده اجازت ویرمکله مریدلرنی مرقومه تفویض ایلمشدر. حالا جانشینی ودائرهٔ مذکورهنك مدیریدر. خوش آواز وعامهنك مبتلی اولدیغی درج حالتنده حذف حرکات وتاء تانیث استثناء طوتلدیغی حالده گوزل قرأتی واردر. اماتی کندیسی

ادا ایدییور. اوچونچی مخدومی عزیزجان افندی غایت ذکی قابلیتلی بر ذات در. تحصیل علم ظاهر ایتمش تدریسله هم اشتغال ایدییور. بوکونده اوطوز بر یاشنده در. قزلرینك بری اورگنجده برینه وبرلمش ودیکری دها ویرلمامشدر. بونلرك کافه سینك والده لری نوغای قزیدر، اسمی خاطرمدن چقدی».

«محمد شریف ایشانك مانغیت قلعه‌سینه قریب (باصو) نام محلده توطن ایدن دخی بر ولدان اسمنده خلیفه سی اولمش ایمش. اصل وطنی ظنمه کوره استرلی طرفندن اوله‌لی. کندیسی بو یرده قرار ایدرکه نیت ایتدکی موك زوجیله اون آلتی یاشنده اولان احمد نام اوغلنی کندی حضورینه جلب ایلمشدر. مذکور احمد ایسه کندی وفاتی صوکنده شیخلك ایدوب ذیلی مشهور اوله‌رق بوندن ایکی سنه مقدم وفات ایتمشدر. محمد صادق اسمنده بر اوغلی واردر، کوردم ایشانلغی یوق اما علمی ضررسز. صالح جان مخدوم ایله عزیزجان مخدوملر مذکور احمد ایشان کریمه‌لریدر. محمد مرادالمکی (۱۳۲۱-۱۹۰۳) فی ۲ شهر رمضان و ۹ نویابر (حاجطرخان) شهرندن».

محمد شریف حضرتك آثاری: ۱) یستونمازی حقنده. دیباجه‌سی بویله در: «سنح فی الفکر الفاتر بعون الله الفاطر فی اختیار الفتوی علی وجوب العشاء فی البلاد التی لا یتحقق فیها السبب الجعلی بان لا یطلع فیها الفجر قبل غیوبة الشفق [illegible]».

۲) دخی یستوحقنده. دیباجه‌سی: «باسمائه العلی والصلاة علی محمد وآله کمایلیق ویجری اما بعد فهذه مجموعة لتحقیق ما اشتهر خلافه من الاقتصار علی بعض الفرائض الخمس فی اقصر اللیالی فعرفان الحق بالاستدلال من ضلال الرکبان واهل الاتقان واما التقلید لما شاع فی البلدان . . . . ».

بو رساله‌نك بر اورننده: «وبالجملة ان العمل بالنصوص واجب والاتباع بها لازم وان صدر الفتوی علی خلافه ویحسن الظن فی حقه بانه لم یبلغه ولو بلغه لما افتی فکیف اذا لم یصدر ولم یعلم. ولاینبغی ان یتجرء علی الفتوی بظاهر قولهم فان امامنا قال لا یحل لاحد ان یفتی بقولنا ما لم یعلم من این قلنا...» دیمشدر.

۳) چالمه قویرغی حقنده. دیباجه‌سی: «بسم الله الرحمن الرحیم والصلاة

علی محمد الرؤف الرحیم وعلی آله واصحابه الداعین الی الصراط المستقیم والسنة القویم . اما بعد فهذه محررة لتحقیق ما شاع بین العوام والخواص فی البلاد البلغاریة والبخاریة والخوارزمیة والترکستانیة والهندیة والفقهاء والصوفیة . . . . » . بو رساله‌سنی چالما قویرغنی هر وقت آصلندروب یوررکه تیوش دیبانلره قارشو یازه‌ در [۱] .

۴) خاتونلرك طویلره ، ضیافتلره یورمکلری درست اولوب اولمادیغی حقنده . دیباجه‌سی : « ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وعن تمیم الداری ان النبی صلی الله علیه وسلم قال الدین النصیحة ثلثا قلنا لمن قال لله ولکتابه ولرسوله ولائمة المسلمین وعامتهم رواه مسلم فنقول . . . » . بو رساله هر نه قدر کتبخانه مده وار ایسه‌ده بو کونه قدر مطالعه ایده آلمادم . نه ایسه (تحریر المرأة) (المرأة الجدیدة) کتابلری مضموننده یازلمادیغی معلومدر .

محمد شریف حضرتلرنی عالم ، فاضل ، تقوی ، عقللی ، علوم عربیه‌سی ضررسز ، تقریری آچیق ، کتاب وسنت علملرندن خبردار ، ابو النصر مشربنده بر ذات ایدی ، فقط تقوالغی غلبه ایتدکندن خلقدن عزلت اختیار ایتدی ، بایلرك سفاهت وعالم قیافتنده اولان ذاتلرك جزافلرینه رضا اولمادی وشول سببدن ترك دیار ایلدی ، یوقسه اگرده وطننده طوروب نشر علم ایتمش اوله ایدی ، کندی ملتی ایچون ورسول اکرم طریقی ایچون دها زیاده دها فائده‌لی خدمت ایلمش اولوردی ، دیبورلر .

بخارادن تحصیل ایدوب کلمش کیمسه‌لری کوردکیله عبث قایتمشسز ، دیبور ایمش . هر نه ایسه بو حملکتده اولان اسلاملردن نفرت ایتدکی اشکاردر . بونك ایسه بلکه بزه معلوم دکل سببلری ده اوله بیلور .

حبیب الله بن شیخ حارث الاسترلی کندینك شیخندن نقل ایله محمد شریف حضرتلرینك : « هر نه قدر شیخلرمز عمل ایتمادیلر ایسه ده تشهد وقتنده اشارت ایلمك سنت ایدکنده شبهه‌مز یوق ، بونی انکار ایلمك ایسه بیوك بر جزاف وبونچه آثار شریفلره التفاتسزلق اولور » دیه سویلادکنی تکرار

---

[۱] قال النووی یجوز لبس العمامة بارسال طرفها وبغیر ارساله ولا کراهة فی واحد منهما ولم یصح فی النهی عن ترك ارسالها شیء . نیل الاوطار . ج ۱ ص ۴۰۵ .

يشتدم. فقط بونكله عمل ايتمك كنديسنه ميسر اولديمى يوقمى؟ معلوماتمز
ولمادى. شايد عمل ايلمش اولور. زيرا سنت ايدكنى اعتقاد ايدن بر
يمسه ضعيف بهانه لر ايله قصدا ترك ايتماز.

٢١٤ — عبدالحليم بن زين العابدين. (١٢٣١) نچى

نه حدودنده (شاڭلچى) ده وآندن صوك (مورطش باش) آولنده امام
اولوب، ايكيوز ايللى سكزنچى (١٢٥٨) ييل رجبنده وفات اولدى. عقبى
نقرضدر. مينزله مضافاتنده اولان مدرسلرك مشهورلرندن ايدى.

استاذلرى: عبدالسلام بن حسن القاريلى، عبدالرحمن بن محمدشريف
الكرمانى، محمدرحيم بن يوسف آلاشطى، ابو النصر عبد النصير بن
براهيم القورصاوى، در.

شاكردلرى: محمدكريم بن اسحاق المچتايى، عبد الرحيم بن صالح
القارانى، عبد الرقيب بن اسماعيل القداشى وباشقه لر. كوبرك درسى
لاجامى ايله تلخيص كتابلرندن اولديغى مرويدر. شاگردلرى آراسنده عالم
اعتبارلى ذاتلر ظهور ايتدكندن درسى ده فائده لى اولديغى آڭلاشلنور.
سلطانبك آخوند ابن صاغندق خبرينه كوره، آناسينك آتاسى اولان محمد رحيم
بن يوسف آلاشطى مدرسه سنده اوقوب طورديغى وقتنده ابو النصر القورصاوينى
كوروب، علم وفضلنه واقف اولديغى ايله هيچ بر اذن آلماى وصورماى
ابو النصر حضورينه كتمشدر. روايتلره كوره مكتبنده اولان شاگردلرى
آره سنده آنلرك برسى مثالنده يورر وهيچ تكلف فلانى اولماز ايمش. حتى
ويقوسى كلدكى وقتلرنده بعضيلرينك يانلرينه واروب: «ايبدش! اورنڭا
ياطوب طوريمچى!...» ديبور ايمش. اوستونده آق طولا چيكمان، باشنده
عادتى كيندردن چالمه اولوب، كورشى آوللره كوب وقتده چاباتا كيوب
يياو يورر ايمش. حالبوكه شاكردلرى بوندن استفاده ايلمش علملرى
سايه سنده بخشى آتلر وبخشى آربه لرده يوررلر، كوزل يورتلرده طوررلر،
وتكلفلى كيوملر كيارلر ايدى، ديبورلر. مدرسه سنده وفات اولان

بر شاگردینڭ آتاسی (مورطش باش) آولندن اوتوب باردیغنده قبرلرگینه کروب قرآن شریف اوقوب کتمش بونی ایشندکنده: «اوغلینه اوندن اوقوسه ده وارر ایدی، بو قریه‌که کلدکی صوڭ بنم ایله کورشرکه کرك ایدی» دیمشدر. درس ویروب اوطوردیغی بر وقت، بر مسافر کروب کورشوب، یکرمی تین صدقه ویروب چقوب کتدکنده، آقچه‌نی قولینه طوتوب، شاکردلره کوستررك: «شوشی نرسه‌ده بنم هیچ محبتم یوق، توپراق ایله ایکیسی برابر!» دیدکینه قارشو بر شاگردی: «اویله ایسه حضرت آنی بزلره ویر!..» دیه مقابله ایتدکنده: «اوزمه کرك، آندن باشقه چای ویرمایلر!..» دیمش. یغموره بیك محتاج بر وقتده یاقین قریه (قاراماللی) آولینه بیاولب وارمش، واروب کردکی ایله بیلی و ملایم یغمور یاووب، بتون دنیالی یاشاردوب، ایگنلره جان کرکزوب کتمش. هرکیم الله تعالی حضرتینه شکرلر آیتوب سونمشلر. محله‌نڭ امامی اولان اشرف بن سیف الدین (بنم عمم اوله‌در) بونڭ کرمش خانه سینه واروب کورشمش و: «مبارك کلدکز حضرت! الله تعالی بزلره یغمور ویردی، بلکه سزڭ برکاتکزده‌در، دیه شادلنه‌مز!..» دیمش. بوکا قارشو: «سز اویله‌می ظن ایده‌سز!.. بزم (مورطشلیلر) ایسه، الله تعالی بزلره حلیم قارت شوملغندن یغموری منع ایدوب طورمش ایمش، ظن ایدرلر دیه کوکلمه کلمکده‌در!...» دیمشدر. بوسوزی کوکلینڭ صاف والله تعالی دن حیا ایدوچی برکیمسه اولدیغینه دلیل اولور. «سزڭ فاتحه‌کزده بویله اولدی، وسز دعا ایدرسه‌کز شویله اولور!..» دیه اوزلکلرندن سویلب حکم ایدنلره قارشو، بیلمایوب کولوب، وغایت کیفی کلوب راحتلنوب اوطوروچیلار ایله دنیا طولمشدر. اللهم احفظنا. آتاسی زین العابدین هم مشهور عالملردن اولدیغی حالده توز ودگوت سوداسی ایله بازارلرده یورر اولمشدر. (۱۲۲۵) تاریخنده وفات اولدیغی مرویدر.

۲۱۵ — امین بن دمین بن محمدقل بن بیمت بن اجی.

او یاغنده (طناى) آولنده امام اولوب، ایکیوز ایللی سکزنچی (۱۲۵۸)

بیلده وفات اولدی. اوغللری: محمدشاه، مصطفی، حیدر، در. جمعیت شرعیه‌ده اعضاء اولوب طورمشیدی. (۱۸۲۶) نچی سنهٔ میلادیه یصالمش نوره‌ولرنده، یاشی (۳۴) ده یازلمشدر. محمدجان مفتی وفات اولدیغنده، مفتی منصبنی شغللندروب طورمشیدی. عبدالسلام مفتی کلدکنده، آنك صوراوینه‌کوره، صایلاو وقرعه‌دن باشقه دخی اورننك قالمشدر. خدمت مدتی تمام اولدیغنده، قزان شهرنده بارو دیه محله‌سی، امامّلق ایچون انتخاب ایتمشلر ایسه‌ده، مفتی عبدالسلام بن عبدالرحیمك مانع اولمه‌سی سببندن، بو نیتی ناتمام قالمشدر. (ایساك) قریه‌سنده احمد بن بختیار نام امامك مسنی نام قزنی نکاح ایدوب، حبیب الله بن رحمانقل وعبدالجبار قاضی ابن مستقیم ایله باجا ایدی. ظریف، زکی، روسچه و روسیه نظاملرنی بیلمکده امثالندن اوستون اولدیغی مرویدر.

۲۱۶ — هبت الله بن دینمحمد بن بیکمحمد.

سالمز مضافاتنده (صلاوچ) قریه‌سنده امام ومدرس اولوب، یتمش اوچ یاشنده، ایکیوز ایللی سکزنچی (۱۲۵۸) بیلده وفات اولدی. اصلی بوکلمه مضافاتنك (دینس) قریه‌سندندر. بخارایه واروب تحصیل ایلمش، وکابل شهرینه واروب، شیخ فیضخان بن خضرخاندن تصوف آلوب، بو دیاره کلدکنده تصوف ایله هم اشتغال ایلمشیدی. استاذلری: محمدرحیم بن یوسف الاشطی، عبدالخالق بن اعظم التنکی، وغیرلر. شاگردلری: نعمان القرغانی، احمد بن نعمت الله التاوزاری، وغیرلر. بالالری: عبیدالله، مفتاح الدین، منهاج الدین، صاحب جمال، فاطمه، خدیجه، ساره، در. عبیدالله، آتاسی حضورنده تحصیل ایدوب، (صاصنه) قریه‌سینه امام اوله‌رق بر مقدار طوروب وفات اولدی. عالم وتقوی بر ذات ایدی، فقط عمری قسقه اولدی، دیه تأسف ایده‌لر. مفتاح الدین، آتاسی وفاتنده آنك اورنینه امام اولمش ایسه‌ده، آلتی ییل طوردیغنده وفات اولدی. صاحب جمال، تاوزار امامی نعمت الله نکاحنده؛ وساره ده بلبای مضافاتنده (قرغان) قریه‌سینك نعمان اسملو امام نکاحنده وفات اولمشلردر [۱].

[۱] اوشبو ترجمه، سلیمان افندی الصاصنه‌وی وعبدالحق افندی الصاصنه‌وی مکتوبلرندن استخراج ایدلدی.

بر مكتوبی اوشبودر: «بسم الله الرحمن الرحيم نحمده ونتوكل عليه ونصلی علی نبيه وعلی آله وصحبه. سعادت آثار وشريعت شعار ملا احمد بای لازال بالفضل والسعادة مع الاهل والاولاد. بعد بيسته علماسی آره‌سنده اولان مناظره‌ده كتب معتبره‌دن استفاده ايدوب بعض عبارات مستفاده‌نك اوزنی وبعض مستفادنی يازدق فهم ايلب واجب تعالی وتقدس عمل بموجب شرع نصيب ايتسون بارمزه. والشرع احق بالاتباع. بزم بو يورتمزده تجار آره‌سنده بو اثمان معهوده‌ده كساد طاری اولمازدن مقدم معامله‌لرده صوم لفظی ايله يوز صومه صاتدم يا بلمك يا پست ديه بو معاملهٔ مذكوره‌ده مراد صوم لفظی مطلق ثمن معناسنده مستعملدر. يوز، بيك لفظلری وبوندن ماعداسی مذكور مطلق ثمنك مقداری وعددی اولوب واقعدر. وبو مطلق ثمنده يورتدهٔ تعامل الناس اولان اثمانه قايتاردن چاره يوق. بوكا روايت: (واذا بيعت الدار بعشرين مثلا تقع علی الدينار والدراهم والفلوس) جامع وكذا فی البزازية. (نوع فی الكساد والرواج. اشتری بدرهم نقد البلد ولم ينقد حتی كسدت الثمن ان كانت لايروج فی السوق فسد البيع وان كان يروج وانتقص ليس للبائع الا ذلك وفی التجريد اذا كسدت ثمن المشتری بطل البيع عند الامام وعند الثانی قيمتها يوم العقد وعند محمد قيمتها آخر ما يتعامل الناس ثم عندهما الكساد فی بلدة كاف للفساد فی تلك البلدة وقيل بالكساد فی جميع البلدان) بزازيه. بنه معلوم اولنه‌در صوم لفظينك مدلول ومعناسی مطلق ثمن ديه تحرير ايدلدی، يعنی ماهيت ثمن غير مبيندر بكونها من الدنانير والدراهم اوالفلوس بل بقدرها فقط من الالفاظ المستعملة للعدد والمقدار فلا بد من الارجاع الی المقيدات لان المطلق لايوجد الا فی ضمن المقيد فكساد الطاری للمقيدات كساد فی المطلق لا محالة. مخفی اولميه صوم لفظی ايله تعامل واقع اولديغنده مطلق لفظی ماهيته قيد اولوب در ماهيتك ما صدقلرينه قيد اولماينچه نيته‌كيم مختصر عبارتنك (والثمن المطلق يحمل علی الاروج) عبارتنده قيد اطلاق ماهيته قيد اولمادی، بلكه ماهيتك ماصدقلری اولان دراهم ودنانيرك وصفينه قيد اولدی كما بينه الشارح المحقق للمختصر (علی المختصر) هذا ما وجدناه فی هذا المقام وان وجدتم

غیره فبینوه رحمکم الله. هبت الله بن دینمحمد الصلاوچی». ایسکی اثر اولدیغی جهتله یازلدی، یوقسه بو کبی بحثلرك اهمیتی یوقدر.

[illegible]

٢١٧ — محمد بن قاسم بن دیوان الشروانی.

ایکیوز ایللی سکزنچی (١٢٥٨) تاریخنده بخاراده وفات اولدی. اصلی شروان شهرندن اولدیغی حالده بر وقت قزان شهرنده قرأت مشق ایتدردی. فاضل، قرأتی خوش بر ذات ایدی دیبورلر.

٢١٨ — عبدالله بن عبدالغفور.

استرخان شهرنده امام واسطرشی قاضی عنوانده اولوب، ایکیوز ایللی سکزنچی (١٢٥٨) ییل صوکنده وفات اولدی.

٢١٩ — عبدالنصیر بن عید بن رحمانقلی بن ایصای بن بیته بن بیورغان.

اسپاس مضافاتنده (باللی کول) قریه‌سنده امام اولوب ایکیوزایللی طقوزنچی (١٢٥٩) ییلده وفات اولدی. استاذی اوریده حبیب الله ایشان بن الحسین، در. اوفاده جمعیت شرعیه محکمه‌سینه اعضا اوله‌رق انتخاب ایدلنوب نیچه نوبتدر اوراده اولندی. (١٢٣٩) تاریخنده اوفا شهرنده وجوده کلن اوغلنی قاضی زاده دیه تسمیه ایتمکله – تعبیر عفو بیورلسون – هم لذتسز هم معناسز عملنی میدانه کوسترمشدر. جمعیت شرعیه کاغدلری آره سنده (١٨١٥–١٨١٧–١٨٢١–١٨٢٢–١٥٢٤) ییللر ایله امضالری کورلدی.

بر حکم نامه‌سی کندی قلمندن اوله‌رق بویره نقل ایدلنه‌در: «.......ده ترکلك ایدوچی خاتون بن فاطمه یحیی قزی داعومده کوسترم: طوغمه قزم زمیده علی اکبر قزنی .... ده احمد حسین اوغلینه اوچیوز

صوم مهربرابرینه نکاخلندرمشیدم. برنچه معیشت ایتدکاری صوکنده مذکور حسین اوغلی قزم زبیده‌گه مهرنی ویرمای، نفقه وکسوه هم سکنی مؤنتلرنی قویمای بلکه طلاق اختیارنی ویروب استرخان طرفینه چقوب کتدی. حسین اوغلینك انکاسی حسیبه، قزم زبیده‌نی نفقه‌لندررکه، کسوی وسکنی ویررگه حالی یوقلغندن (اوغلم احمد ایکی گواه حضورنده بڭا وکالت ویرمه‌سینه کوره زبیده سن تلاسك قایده کیت! سنی تربیه ایدرگه حالم یوق!) دیه هیچ بر جهاز واسباسنی ویرمای قزم زبیده‌نی قوالاب چقاردی. قزم زبیده ایسه اوز اوزنی برباءن طلاق ایله اوزنی حرام ایتدی. بوحالمزنی اسطرشی آخوند ابراهیم افندی خوجاش اوغلینه غرض ایتدکمزده، مذکور آخوند چاستنی صوتنیك بیکباو محمد اوغلی آرقلی مذکوره حسیبه حسین قزنی اوزحضورینه آلدروب موافق شرع تیکشروب، حسیبه‌نك کواهلری حضورنده اوزاقراری بوینچه قزم زبیده‌نی کل اسباب وجهازیله اوزمه تابشرمشیدی، نفقه وتربیه‌سنی احمد اوستینه لازم ایدوب. هم زبیده احمد حسین اوغلینك نکاحندن چقدی دیه، عدت ایله هم بیوردی، شاهدلر حضورنده. ایمدی اوشبو ۱۸۲۰ نچی ییل ۹ نچی سنتبرده احمدنك آناسی حسیبه بو اشاره التفات ایتمای اصلاویسنی توره حمید الله آرقلی طغزلای باشلادی. شول سببلی بن فاطمه اسطرشی آخوند عبدالستار سعید اوغلینه عرض ایتدم. مذکور آخوند ایسه (ابراهیم افندی حکمینه کوره زبیده علی اکبر قزینه سز دخل ایتمه‌کز! اگرده سوزمه التفات ایتماز ایسه‌ك غصپادین غوبرناطورغه راپورت ایدرم) دیه یازوب حمید الله توره‌نی منع ایتدی. بوکون بن فاطمه یحی قزی، مذکوره قزم طرفندن وکالة اوتنم: سز شریعته مخصوص صوبرانیه‌ده قاضی یعنی زاسیداتیل ملا عبدالنصیر عبد اوغلندن (اگرده مذکور احمد خاتونی زبیده‌نی بلانفقه قویوب اختیار طلاق بائن ایله اجازت، شرع شریفمزه خلاف اولمازسه بنم قزم زبیده‌گه نفقه‌سز عاجزه مخیره اولوب قیلدقی طلاقنی کواهلندروب خط تفریق ویره سز).

اوشبو دعوا حقنده زبیده طرفندن اولان شاهدلر مرتضی سعید اوغلی احمد عبدالکریم اوغلندن شهادت آلندی. آنلر ایسه مدعیه علی اکبر قزینك دعواسنی درستلب قوللرنی قویدیلر. بو ایکی کواهنك شهادتلرینه

اعتماد ایدلنوب ، مذکوره زبیده‌گه خط تفریق ویرلدی ، عدم الاتفاق سببلی امام اعظمك اظهر واشهر روایتنه بناء. بوروایتلر توبانده مذکور اولور. مع ذلك احمد حسین اوغلی . مذکوره زبیده نی طلاق بائن ایله اجازتی سببلی زبیده علی اکبر قزینه شرع شریف مقتضاسنچه برطلاق بائن تیوشلی اوله در ، هیچ بر قاضینك قضاسینه محتاج دکل ، توبانده مسطور روایتلر موجبنچه . قاضی امام ومدرس ملا عبدالنصیر عبد اوغلی .

مذکور احمد حسین اوغلینك طلاق امری ایله انکاسنی توکیل قیلوب ، مذکوره حسیبه وکالة زبیده نی طلاق ایامه سی ثابت اولدیغی تقدیرده مذکوره زبیده انقضاء عدت صوکنده ایستدکی ایرگه وارمه سی جائزدر . قاضی ملا عبدالجبار مستقیم اوغلی ، قاضی حسن عبد الرشید اوغلی .

روایتلر : ۱) ولو ذهب الرجل عن بیتها من غیر عذر الشرعی (کذا) فی البلدة او القریة باختیاره بدون الضرورة لایمر اصلا الی بیتها (کذا) بعد ثبوة الشهادة الشاهدین (کذا) عند عدم النفقه یصیر الامر بید الزوجة . قاضیخان . ۲) کل فرقة تحتاج الی القضاء والی ان المخیرة لاتحتاج الیه فانها طلاق کما فی/ العمادی . جامع الرموز . ۳) لکن فی النتف لوقضی قاض علی قول من اقاویل العلماء لکان صحیحا لیس لاحد من القضاة نقضه الی یوم القیامة . جامع الرموز. ٤) القضاء بعد صدوره صحیحا لا یبطل بابطال احد . اشباه . ٥) (و) القضاء (علی وفاقه) ای وفاق مذهبه (یجعل المختلف فیه مجمعا علیه) جامع الرموز. ٦) القضاء محمول علی الصحة ولا ینقض بالشك . اشباه

۱ ۲نچی آغوست هم ۱۳نچی دکابر (۱۸۲۱)نچی ییل .

۲۲۰ — سعدی بن مقصود بن آل محمد بن اسماعیل.

زولناوست مضافاتنده (طویمی) قریه سنده امام ومدرس اوله‌رق ، ایکیوز ایللی طقوزنچی (۱۲۵۹) ییلده سکسان دورت یاشنده ایکن ، وفات اولدی .

استاذلری : سیف الملوك بن مرتضی بن سلیم ، عبدالناصر بن طوهتای الارسایی ، عبدالرحمن بن محمد شریف السکرمانی ، اولوب شیخلری ده

ولید بن محمد الامین السعیدی ، قطلوغ احمد بن زاهد الدوسمنی ، در .

شاکردلری : زین الدین بن هاشم الایدلبایی ، مرادم بن یوسف ، عبدالغفار القیغوی ، قاسمحمد الطوغزلی ، محمدجان بن محمود آلاتاوی ، ابراهیم بن محمد رحیم الایدلبایی ، شرف الدین الیوکالی ، سید بطال المسلمی و باشقه لاردر . ولدان اسمنده فاضل بر اوغلی قالدی . یومشق سوزلی ، ملایم مجلسلی ، کورکام خلقلی ، آزاویقولی ، کوب عبادتلی ، درست علملی ، وعده سنده صادق ، سوزنده راست ، کشی یه سویلمش نصیحتلاری ایله کندیسی عامل در ذات ایدی ، دیبورلر . بیعت ایدر ایچون کلن مریدلاری قبول ایتمکده احتیاط ایلر ، حتی نه قدر وقتلر تفکر قیلور ، وهر وقت استخاره ایله مشغول اولنور ، ایمش . شونك صوکره سنك غایت آز کیمسه لاری قبول ایلب کوبنی ، کورکام عذر ایدوب قایتارر اولمشدر . برجزئی سبب ایچون ، بر کیمسه کندینه کوب قاتی سوزلر ایله سوگوب مسخره ایتدکنده ، یاننده اولان یارانلاری ودوستلری : « هیچ یوق یرده بویله ذلتلر یوکلنماز ، مطلقا محکمه یه عرض ایدرك یوز صوومزی دعوا ایتمه لی ! » دیدکلرنده « دعوامز محکمه یه رفع اولندی » دیه جواب ویرمشدر . معلوم کیمسه یه بو خبر ایشدلدکنده ، کندی قباحتی ایچون ندامت ایدرکه یوکروب کلوب عذرلر تلاب ، بنی ایسه محکمه حضورینه چاقردوب ، مسخره لکه دوشره کورماسنه ! دیه آغلاب اوتنورکه باشلامش . بوکا قارشو : « قورقمه ! بن معنوی محکمه ایله معنوی عرضه نی قصد ایتمشیدم ، یوقسه سن ظن ایتدکك محکمه لره عرض فلان صونمادم امین اول ! ... » دیدکنده مزبور ، حقیقة اثرلنمش ، وراست کوکلی ایله اوکنوب ، توبه ایلامش ایمش . حسن خلقی سایه سنده هروقت بوزوق آدملاری ، راست یوله کوندرر اولمشدر .

۲۲۱ — عبدالخالق بن ابراهیم بن یار محمد القورصاوی .

ابو النصر عبد النصیر القورصاوینك بیوك برادریدر . ایکیوزایللی طقوزنجی (۱۲۵۹) سنه ده وفات اولوب ، (قورصا) مقبره سنده

دفن اولندی. عزیزه اسملو قزی حسن بن حمید القورصاوی نکاحنده ایدی. شیخی ابو صالح نیاز قلی بن شاه نیاز الترکمانی، در.

شاکردلری: حسن بن حمید القورصاوی، حسن بن سلیم الالدرمشی، وغیرلر. بو مملکت عالملرندن برقدر اوقودیغی صوکنده بخارایه واروب، شیخ ترکمانی صحبتینه ملازمت ایتدی، وطریقتده مأذون اولدی صوکره ابو النصر عبد النصیر وعبد الکریم اسمنده برادرلری ایله حج سفرینه کتدی. برمقدار قاهره ده قالوب، علماسندن علم قرأت وتجوید تحصیل ایلدی. بو دیاره کلدکنك (قورصا) مسجدینه امام، وابو النصر مدرسه لرینه مدرس اولدی. قرأت علمنده اولان استاذی، دیاربکر مفتیسی ابو السعود افندی اولوب، باشقه فنلرده اولان استاذی ده برادری ابو النصر در. آثارندن بر حدیث کتابی، قزان شهرنده طبع اولمشیدی. قرآن وحدیث علملری ایله اشتغالی کامل اولنوب، حتی قرآن شریفی درس صورتنده شاگردلرینه اوقودر، وهر بر آیة شریفه نك احکامنی تفصیل اوزرنده اوکردر اولمشدر. علم حدیثده کوب شیخلردن اجازتی وار ایدی. دیورلر. بو کیمسه حقنده فاضل مرجانی: «صالح، متورع، دیندار، استقامت شرع وارشاد ایله مزید الاشتهار ایدی، برادرلری ابو النصر اسکدارده، عبد الکریم قاهره ده، عبد الرشید بخاراده، واوزی (قورصا) ده مدفون اولوب، بو دورت قبرلرك بربرینه یراقلقلری، عباس ابن عبد المطلب خاتونی اولان ام الفضل [۱] اوغللرینك قبرلرینك بر برینه اولان یراقلقلرینه اوشادی» دیمشدر.. وفاتی صوکنده شاکردی وکیاوی حسن بن حمید، اورننده امام، وطریقتده خلیفه سی اولدی. عبد الخالق حضرت یارانلرندن برینك یازمش اولان تذکیره سی (عینا) بو یرده نقل اولنه در: «مرحوم افندمز حضرتلری، عنفوان شبابتنده ارباب تجاردن اولوب، خراسان وماوراء النهر ولایتلرندن شام وعراقه مرارا سیاحت ایتدی، ونچه مرتبه زیارة الحرمین ایله مشرف اولدی. وهر سفرلرنده اماکن فاضله لره ومزارات صالحین اوزره زیارت وکسب تقرب ایدوب، مشائخ کرامه مصاحبه واستفاده ء علوم شرعیه ده کمال اجتهاد اوزره اولمشلردر. واکثر استفاده لری علامة الزمان ومنبع العلم والعرفان، مجدد المائة الثالث عشر،

[۱] مشهور خاتونلر کتابنده، ترجمه سی مذکوردر. بیت ۷۱–۷۲.

برادری ابوالنصر عبدالنصیر بن ابراهیم القورصاوی حضرتلرندن اولوب، علم طریقتده بلده‌ٔ قاقره‌ده شیخ امجد وقطب اهل الطریقة حضرت نیاز قلی ضیاألدین الجلجلی رحمه الله نك صحبتلرنده ملازمت ایدوب، خواص اهل معرفت زمره‌سینه واصل وارشاد اهل سلوك مجاز اولمشلاردر. آخر عمرلرنك وطن اصلیلری قریه‌ٔ (قورصا) ده تعلیم وتدریس، وارشاد اهل اسلام ایله مشغول اولمشلردر. ولایتمزی نور هدایت ایله پرنور ایدوب، علوم فاضله‌لرندن عوام وخواص بهرمند اولمشلردر. خصوصا اهم العلوم واشرف الاعمال علم قرأتی صغار وکباره تعلیم ایلمکده بذل وسع ایدوب، مصحف شریفه نظرا من اوله الی آخره حضورنده قواعد شریفه‌سنی رعایت ایله تلاوت ایتدرمك بعدنده، تعلیمه اجازت ویروب، بهریوم برجزء تلاوت ایلمکنی ورد ایلمك ایله طریق هدایته ارشاد ایلمشلردر. علم حدیثده نچه ونچه مشائخ کرامدن اجازت آلوب، مسجد شریفلرنده مابین العشأین معتبر تفسیر وحدیث هم اخلاق کتابلرندن تعلیم ایلمه‌یی اهتمام وملازمت ایلمشلردر. اولاد مؤمنین آره‌سنده متداول حدیث کتابلرندن معتبر نسخه‌لر کورلمادکندن، کتب احادیثك معتبرلرندن اوشبو مجموعه‌ده اولان احادیث شریفه‌لری انتخاب ایدوب، ترتیب محرر اوزره، اعدادنی رقم هندی ایله جمع ایدرك صباحا ومساء عامه‌ٔ مسلمین اوزرینه تعلیم ایتمه‌یی رسم ایدنمشدر. بناء علیه ائمة محدثون رسمنچه هرحدیثی شیخ واحددن قرأت ایدوب وشیخنه اسناد ایلمکه عادت شریفه‌لری هرحدیث ابتداسنك (وبه قال) لفظی ایله ابتداء ایدوب، معنای لطیفلرنی تقریرده ضمیر مجروری ایله بوحدیثك صحیح وراویلری ثقات اولمه‌سینه اشارت ایلیه‌رك تقریر ایدرلر ایدی. سن محدودلری یتمش اوچه بالغ اولدیغنك تاریخ هجریه‌نك بیك ایکیوز ایللی طقوزنچی ۱۲۵۹ سنه‌ده سرطان بشنچی کوننده رحلت ایلمشلردر. انا لله وانا الیه راجعون، مزار شریفلری (قورصا) قریه سنده پدر بزرکوارلری جنبنده زیارتکاه عوام وخواص اولوب، اخلاص ایله زائرلر بهرمند ومحفوظ اولمقلری ظاهر وباهردر».

۲۲۲ — نصر الدین بن زینش القالمقی. بوری مضافاتنك (قالمق) قریه سنده شیخلك ایدوب، ایکیوز ایللی طقوزنچی (۱۲۵۹) ییل شهر رمضان اوننچی کوننده ارتحال ایتدی. (۱۲۰۶) تاریخنده دنیایه کلمشیدی. (ایسکی تازلار) قریه‌سنده فخر الدین بن   مدرسه سنده تحصیل ایتدکی صوك، جعفر ایشان بن عبدی تربیه سنده اولنه‌رق طریقتك اجازت آلدی. خلیفه‌لری: فخر الدین بن مصطفی الاکرجوی، عبد الغفور زلناجاری، ارمنشاه بن احمدی بن عبد الرشید السلطانایی وغیرلر. خاتونلری: کل جمال بنت عبد الرحیم، کل جهان بنت بیکتمر، زینب بنت عبد الجبار المقصودی، ایدی. بالاسی اولامامش وعقبی‌ده منقرضدر.

شیخی جعفر ایشان حقنده خلق ایکی فرقه اولمغله بری ذم وایکنچیسی مدح ایتدکی کبی، بونك حقنده هم ایکی تورلی ظنده اولمشلردر. حتی بر آرالق، بوری مضافاتنده اولان عالملر، اوفا شهرنده جمعیت شرعیه رئیسی اولان مفتی عبد الواحد بن سلیمان اوزرینه شکایت ایلمشلردر.

قبر تاشنده: «هو الحی الذی لا یموت. تاریخ ۱۲۵۹ ده رمضان المبارك ۱۰ نچی کوننده، الشیخ مولانا نصر الدین ملا زینش اوغلی ۵۳ یاشنده رحلت ایتدی» مضموننده تاریخ یازلدیغی مرویدر.

(سکزنچی جزء تمام اولدی)

برنچی جلدك خاتمه‌سی

اوشبو سکزنچی جزءده «آثار»ك برنچی جلدی تمام اولدی. طقوزنچی جزء ایله ایکنچی جلد باشلانور. بزم مملکتمز وخصوصا بزم آره‌مزده تاریخ وتراجم کتابلرنی یازمق مشکل ایدکنی وبونك ده برقدر سببلرنی «آثار»ك مقدمه‌سی منزلنده اولان برنچی جزءده سویلمشیدك. شیمدی ایسه بونلری بو یرده تکرار ایتمیه حاجت یوقدر.

قصورلق ایله یازمقده اولدیغمز بو اثره قوشمق ایچون بر چوق معلومات یازوب کوندرن هم‌ده یازدقلرمزی امیدمزدن اوستون روشده اوقویان غیرتلو برادرلره جان وکوکلدن تشکر ایلمك لذتلی بر وظیفه‌مزدر.

فقط یازلان شیلردن بتون خلقك رضا اولمه‌سی ممکن اشلردن دگلدر. دنیانك اك داهی مؤلفلری، یازدقلری شیلری ایله هرنه قدر بر فرقه خلقلری رضا ایده بیلورلر ایسه‌ده، جمهوری رضا ایده آلمامقده ایدکلری معلومدر. حال بویله اولدیغنده بزم کبی ضعیف قلم طوتوچیلر، یازدقلری شیلری ایله خلقی رضا ایتمك فکرنده اولورلر ایسه صرف بر بوش خیال ایله آلدانمش اولورلر.

ذاتا بزلر معاصرلره اوقوتدره‌چق شیلر یازمق قصدیله دگل بلکه یوز وبیك بلکه میلیون ییللر صوکنده کله‌چك خلفلره یادکار قالدرمق قصدیله بو کتابی ترتیب ایلمکده ایدك. بو مراد ایچنده اولان لذتلری، کندیلری تجربه ایتمیان ذاتلر احتمال‌که لازم درجه‌ده بیلمازلر. اما بن کندیم بونی ایسه بتون دنیایه صاحب اولمغه فدا ایلمه‌م.

أُعَلِّلُ النَّفْسَ بِالآمالِ أَرْقُبُها

ما أَضْيَقَ العَيْشَ لولا فُسْحَةُ الأَمَلِ

(رضاءالدین بن فخرالدین)

عمومی بر جواب:

«آثار» جزءلرنی اوقوچیلر طرفندن بزلره برچوق مکتوبلر یازلنوب ، بعض ملاحظه‌لرمز انتقاد ایدلنور. وبعض بر شیلر طوغروسنده تفصیل اوزره خصوصی جوابلر یازلمه‌سی رجا اولنور. اگرده حال مساعده ایده ایدی مذکور کیمسه‌لرك خدمتلرنی جانمه منت عد ایدرك مکتوبلرینه آیرم آیرم تشکرنامه‌لر ، الدن کلدکی قدر آچیق واوزون جوابلر کوندرر ایدم. فقط:

ما کل ما یتمنی المرء یدرکه * تجری الریاح بما لاتشتهی السفن

مصداقنچه بویله ایتمیه بو کونه قدر موفق اوله بیلمادم ، بناءً علیه بو دفعه‌ده اوشبو عمومی بر جوابله اکتفاء ایتمیه مجبور اولندم .

بر کتاب یاخود رساله‌نك معتبر اولمه‌سینه ، ادب وفضل اهلی طرفندن انتقاد ایدلمه‌سی قدر درست دلیل اوله‌ماز . زیرا انتقاد ایتمك ایچون ، انتقاد ایدلنه‌جك اثری دقتله اوقومق ، محررك مسلکنی ایله بحق آشنا اولمق وگیزلی اولان مقصدلرینك ده لا اقل بر قسمینه کسب وقوف ایلمك؛ بونکله برابر ، یازلنه‌جق شیلرینك طوغری اولمه‌سیچون بر چوق اثرلره مراجعت ایتمك اقتضا ایلر . اهمیتی اولمیان اثرلر حقنده بویله مشقتلره عادتا ارتکاب ایدلماز . مطبوع شیلری سطحی صورتده مدح ویاکه ذم ایلمك ینکل اولدیغی حالده ، شرطلرنی رعایت ایدرك انتقاد ایلمك آغر بر شیء ایدکی اربابینه معلومدر .

اوشبو سببدرکه قلم خدمتیله مشغول اولانلر ایچون ، یازدقلری شیلرینك – اصول وقاعده‌سی اوزره – انتقاد ایدلدکنی کورمك قدر لذتلی بر شیء تصور اولنماز . طعن وتشنیعلر ، آدم اوغللرینك قانلرنی ، اخلاقلرنی بوزمیه کوچلی بر سبب اولدیغی حالده ، ادب دائره‌سنده اولان انتقادده قلبلره راحتلك کتورر ، علم ومعرفته سوق ایدر ، چوق مجهول شیلرك حقیقتلری ظاهر اولمه‌سینه باعث اولور . خلاصه : قلم صاحبی اولان کس ، کندی اشنده نه قدر اقتدارلی اولسه‌ده اولسون ، حقلی انتقاد قارشوسنده تسلیم اولور طورر.

ایستدکلری طرفه، قلملری ایله بیگلر ایله ذاتلری سوق ایده بیلمك کمالتنه نائل اولان بر چوق ذاتلرك اثرلرنی اوقومیه موفق اولدق. تك بر قوش قنادندن عبارت اولان قوراللری ایله بتون جهانه مقابله ایدن بو هرمتلو آدملرك، اصولیله کندیلرینه قارشو ایراد ایدلن انتقادلره هر کیمدن آتق حق ویروب آچیق یوزلر وراحتلی کوکلر ایله طوردقلرنی کوردك. بویله عالی مقاملرده اولان عالی طبیعتلره اك توبان واك یراق اولان بر اوروندن سیرچی اولهرق تحسین وغبطه ایتدکمز حالده حیران اولهرق طوردق. مطبوعات دنیاسنده، ادیبلر عالمنده، طوغری سوزه حق ویرمك، مقدس بر وظیفهدر.

ایمدی دنیانك بویله اقتدارلی ذاتلری، کندی نفسلرینك ضررلرینه اولان انتقادلره قارشو بویله اظهار خشنودی ایدرلر ایسه، بزم کبی عاجز یازوچیلرك وظیفهسی نهدن عبارت اولنهچغی کندی کندینه معلوم اولور. بناء علیه بو یولده بزه یازان ذاتلره جان وکوکلدن تشکر ایتمکدهیز وبونکله برابر، عرض ایدن شبههلری حقنده، فرصت اولدیغی وقتده، عریض وعمیق تفتیشلر ایدهچکمزی ده وعده ایدرز.

انتقاد قاعدهسی یازمق، بر « آداب مناظره » رسالهسی ترتیب ایلمك اولهچغندن بو یرده آندن بحث آچمیه لزوم یوقدر. فقط بعض بر سببلر، اوشبو جملهیی، جملهء معترضه قبیلندن بویرده یازمیه بزی مجبور ایدییور: «— ثبوت هم دلالت جهتنچه قطعی اولمیان بر دلیل ایله فرض اعتقادلر ثابت اولماز — دعواسنده اولان بر کیمسه نك سوزی، کرك غزالی وابن رشد مرتبه سنده معتبرده اولسونلر، آمادامت سوزلری ایله انتقاد ایدلماز. ایمدی قزان اطرافنده اولان شهرتلی مدرسلرك سکوت ایتهکلری ایله انتقاد ایدلهك نه یرده قالدی؟! . . . . دین باینده سکوتك دلیل اولمهسی یالکز صاحب شریعته مخصوصدر! . . . . »

انتقاد ایدنلر ایله جواب ایستیانلردن ماعدا، طعن وتشنیعلردن عبارت اولان برمقدار مکتوبلر، حتیکه بعض ملاحظهلرمز حقنده مقامات عالیهیه رفع ایدلن شکایت نامهلر کورلدی.

علم لذتنی بیلن وحقیقت آردندن سعی ایلمك مسلکنده اولان کیمسه

ایچون طعن وسعایت قپولرنی آچمیه ذره قدراولسون لزوم یوقدر. زیرا انصاف دائره‌سی شو قدر واسعدرکه، بونك اوزرنده طورلدیغی حالده هر برفکری آکلاتمق ونه کبی اولسه‌ده اولسون مقصدلری بولمق مشکل اولماز.

بر دقت ایدلسون! جناب الله کندینك عزیز بنده‌لرنی اك متکبر وانصافسز بر دشمنینه ایلچی ایدرك کوندردکنده: «وارکز! هم‌ده یومشق وگوزل سویله‌کز، شاید انصافه کلور. عبرت آلور» دیه تعلیم ونصیحت ویرمشدر.

سب وشکایت نامه‌لر، هرنه قدر برطاقم سفیهلرك برساعتلك صفالرینه یاردم ویرر ایسه‌ده، عقل اهللرنی هیچ بر خشنود ایلماز. اوشبو حکمت ایچوندرکه بصیرتلی ذاتلر هر بیلدکلرنی یازمازلر وهر کوکللرینه کلن شیلری ده میدانه چقارمازلر. بوقسه شخصیاته تعرض ایتمیه، هجو و مسخره ایدرك یازمیه کیمك النددن کلماز؟ . . . .

یانمش باغرلرینك حرارتنی سوندرمك وهمیله یاخود اظهار فضل قصدیله حبه‌لری قبه ایدرك تشنیع وسعایت یولینه سلوك ایدنلرك بر چوغیسی، راغب پاشانك:

«شجاعت اظهار ایدرکن مرد قبطی سرقتن سویلر»

دیدکینه موافق، کندی ماهیتلرنی عالمه کوستررلر وکندی اقتدارلرینك ده نه‌دن عبارت ایدکنی بتون بتونه اعلان ایلرلر.

تقبیح و ترذیل مسلکنده دوام ایدنلره قارشو، حسن خلق وانسانلغك، اوشنداق ادب وتربیه اهللری آردندن کیتمه‌نك روشنی کوستره بیلورایسه‌م کندیمی بختیار عد ایدرم. فضول ایله غالب اولمق ایستیانلره، ادب ایله غالب اولمق اك سودکم بر مقصددر.

КССР Гылым Академиясы
Академия Наук КССР

رضاءالدین بن فخرالدین

«اوفا»

۲۰ شهر ربیع الآخیر ۱۳۲۲ سنه